

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK MEVZUATINDA HİZMET
AKDI İLE ÇALIŞAN SİGORTALILAR (4/1-a)
BAKIMINDAN YAŞLILIK SİGORTASI

Berna GÖKCEN AYAN

Danışman
Prof. Dr. Hakan KESER

İZMİR- 2021

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında Hizmet Akdi ile Çalışan Sigortalılar (4/1-(a)) Bakımından Yaşlılık Sigortası” adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Berna GÖKÇEN AYAN

ÖZET

Doktora Tezi

Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında Hizmet Akdi ile Çalışan Sigortalılar (4/1- (a)) Bakımından Yaşlılık Sigortası

Berna Gökçen Ayan

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı

Yaşlılık sigortası sosyal güvenlik anlamında kişilere gelecekte karşılaşılması kaçınılmaz bir risk olan yaşlılığa karşı koruyan temel bir araç ve amaçtır. Yaşlılık sigortasından yararlanabilmek için sigortalıların kanunlarca belirlenmiş bazı koşulları (prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi, yaş) yerine getirmeleri gerekmektedir. Ancak yaşlılık aylığından yararlanma koşulları, sürekli değişkenlik göstermektedir. Bunun nedeni ise, prim ödeme, sigortalılık süresi ve belli bir yaşa ulaşma gibi koşulların, ülkelerin öncelikle demografik değişimi, sosyo-ekonomik durumu, toplumsal yaşam alışkanlıkları gibi değişimlerden oldukça etkilenmesidir. Bu etkilerdeki hızlı değişim, sosyal güvenlik mevzuatlarını, oldukça karmaşık bir hale getirmektedir. Bu çalışmada, ülkemizin çalışma hayatının büyük bir bölümünü oluşturan işçiler için kabul edilen yaşlılık sigortasından hak kazanma koşulları mülga sosyal güvenlik kanunları ile mukayeseli olarak ele alınmıştır. Çalışmada, çalışma hayatının büyük bir payına sahip işçilerin, sosyal güvenlik sisteminden en büyük beklentileri olan ne zaman emekli olacakları ve emekli olma koşullarını etkileyen durumların sorusunun yanıtına ulaşmaları hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Yaşlılık, Yaşlılık Sigortası, İşçiler.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Old-Age Insurance for Workers (4/1-(a)) In Turkish Social Security Law

Berna GÖKCEN AYAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Labour Economics and Industrial Relations

Labour Economics and Industrial Relations Program

Old-age insurance is a main tool and purpose that protects people against from old age, which is an inevitable risk to be encountered in the future in terms of Social Security. In order to benefit from old age insurance, insured persons have to fulfill certain conditions determined by the law (number of contribution days, insurance period, age). However, the conditions of benefiting from old-age pension show variability constantly. The reason for this is that conditions such as contribution payment, insurance period and reaching a certain age are rather affected by changes such as the priority demographic change, socio-economic status, social life habits of countries. The rapid change in these effects makes Social Security Legislation quite complicated. In this study, the conditions of entitlement to old age insurance accepted for workers who make up a great part of the working life of our country has been handled in comparison with the repealed laws. In this study, it is aimed that workers with a large share in working life will reach to the answer the question of when they will retire, which is their greatest expectations from the social security system, and situations that affect the conditions of retirement.

Keywords: Social Security, Elderly, Old-age insurance, Workers.

**TÜRK SOSYAL GÜVENLİK MEVZUATINDA HİZMET AKDI İLE
ÇALIŞAN SİGORTALILAR (4/1-(a)) BAKIMINDAN YAŞLILIK SİGORTASI**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	İİ
YEMİN METNİ	İİİ
ÖZET	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	Xİİİ
TABLOLAR LİSTESİ	XV
EKLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**YAŞLILIK /YAŞLILIK SİGORTASI KAVRAMI VE YAŞLILIK
SİGORTASININ KAPSAMI**

1.1. YAŞLILIK KAVRAMI	5
1.1.1. Yaşlılık Kavramı	5
1.1.2. Yaşlılık ve Sosyal Güvenlik	9
1.2. YAŞLILIK SİGORTASI	17
1.2.1. Yaşlılık Sigortası Kavramı	17
1.2.2. Yaşlılık Sigortası Gelişiminin Tarihsel Süreci	20
1.2.2.1. Dünyada Yaşlılık Sigortasının Tarihsel Süreci	20
1.2.2.2. Türkiye’de Yaşlılık Sigortasının Tarihsel Süreci	22
1.3. YAŞLILIK SİGORTASININ KAPSAMI	27
1.3.1. İşçiler ve İşçi Statüsünde Sayılanlar	33
1.3.1.1. İşçiler (Hizmet Akdine Tabi Çalışanlar)	33
1.3.1.1.1. Hizmet Akdine Tabi Çalışma	34
1.3.1.1.2. Hizmet Akdinin Unsurları	35

1.3.1.2. İşçi Statüsünde Sayılanlar	38
1.3.1.3. Talep Etmeleri Halinde İşçi Statüsünde Sayılanlar	45
1.3.1.3.1. Tarım ve Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Çalışanlar	46
1.3.1.3.2. Ticari Taksi ve Dolmuş Sürücüleri ile Kültür Sanat İşlerinde Çalışanlar	48
1.3.1.3.3. Ev Hizmetlerinde 10 Günden Az Çalışanlar	51
1.3.1.3.4. Yurt Dışına İşçi Olarak Götürülenler	54
1.3.2. Bağımsız Çalışanlar	55
1.3.3. Kamu Görevlileri	60
1.3.4. Bazı Sigorta Kollarına Tabi Olan Sigortalılar (Kısmen Sigortalı Sayılanlar)	65
1.3.4.1. Hükümlü ve Tutuklular	66
1.3.4.2. Çıraklar ve Mesleki Eğitim Gören Öğrenciler ile Stajyerler	66
1.3.4.3. Harp ve Vazife Malulü Olanlar	68
1.3.4.4. İŞKUR Kursiyerleri	68
1.3.4.5. İntörn Öğrenciler	69
1.3.4.6. İş Kaybı Tazminatı Alanlar	69
1.3.4.7. Ev Hizmetlerinde Ay İçinde Bir veya Birden Fazla İşveren Yanında On Günden Az Çalışanlar	70
1.3.4.8. Yaşlılık Aylığı Alırken (4/1-a bendine tabi) Çalışmaya Başlayanlar	71
1.3.5. Sigortalı Sayılmayanlar	71
1.3.5.1. Ücretsiz Çalışan Eş	71
1.3.5.2. Er, Erbaş ve Yedek Subay Öğrencileri	73
1.3.5.3. Yapım ve Üretim İşlerinde Çalışan Öğrenciler	74
1.3.5.4. Sağlık Kurumlarında İşe Alıştırılmakta Olan Hasta ve Maluller	75
1.3.5.5. Kamu İdarelerinin Dış Temsilciliklerinde Çalışanlar	75
1.3.5.6. Gençlik ve Spor Faaliyetlerinde Görevlendirilenler	76
1.3.5.7. Yabancı Bir Ülkede Kurulu Bir Kuruluş Tarafından O Kuruluş Adına Geçici Olarak Çalışmaya Gönderilenler	76
1.3.5.8. Kayyum Olarak Atananlar	77

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMA KOŞULLARI

2.1. YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMADA GENEL KOŞULAR	78
2.1.1. Belirli Bir Yaşın Doldurulması	80
2.1.1.1. Yaşın Tespiti	82
2.1.1.2. Dönemsel Yaş Yararlanma Koşulları	85
2.1.1.2.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce İlk Defa Sigortalı Olanlar	86
2.1.1.2.2. 08/09/1999 (Hariç)-30/4/2008 (Dahil) İlk Defa Sigortalı Olanlar	93
2.1.1.2.3. 30/04/2008 Tarihinden Sonra İlk Defa Sigortalı Olanlar	94
2.1.2. Belirli Bir Prim Ödeme Gün Sayısının Tamamlanması	95
2.1.2.1. Prim Ödeme Gün Sayısı Kavramı	95
2.1.2.2. Prim Ödeme Gün Sayısının Hesaplanması	97
2.1.2.3. Dönemsel Prim Ödeme Gün Sayısı Koşulları	100
2.1.2.3.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce İlk Defa Sigortalı Olanlar	100
2.1.2.3.2. 08/09/1999-30/04/2008 Tarihleri Arasında Sigortalı Olanlar	102
2.1.2.3.3. 30/04/2008 Tarihinden Sonra İlk Defa Sigortalı Olanlar	103
2.1.3. Sigortalılık Süresinin Tamamlanması	104
2.1.3.1. Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi	104
2.1.3.2. Dönemsel Sigortalılık Süresi Yararlanma Koşulları	111
2.1.3.2.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce ilk Defa Sigortalı Olanlar	111
2.1.3.2.2. 30/04/2008 Tarihinden Sonra ilk Defa Sigortalı Olanlar	111
2.2. YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMADA SİGORTALININ İŞİNE VE SAĞLIK DURUMUNA GÖRE ÖZEL KOŞULLAR	113
2.2.1. Genel Olarak	113

2.2.2. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Dönem	115
2.2.2.1. Erken Yaşlananlar	115
2.2.2.2. Sakatlık Nedeniyle Vergi İndiriminden Yararlananlar	117
2.2.2.3. Sigortalı Olmadan Önce Malul Olanlar	120
2.2.2.4. Yeraltı Maden İşlerinde Çalışanlar	121
2.2.3. 5510 Sayılı SSGSSK Dönemi	124
2.2.3.1. Sigortalı Olmadan Önce Malul Olanlar	125
2.2.3.2. İleri Yaştakiler	129
2.2.3.3. Erken Yaşlananlar	133
2.2.3.4. Yeraltı Maden İşlerinde Çalışanlar	134
2.2.3.5. Başka Birinin Sürekli Bakımına Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Olan Kadın Sigortalılar	136

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMA KOŞULLARINI ETKİLEYEN ÖZEL DURUMLAR

3.1. YAŞ KOŞULUNU ETKİLEYEN DURUMLAR	142
3.1.1. Yaş Düzeltme Davaları	142
3.1.2. Nüfusta Cinsiyet Bilgi Değişiklikleri	145
3.1.3. Emeklilik Yaş Hadlerinden İndirim Yapılması	146
3.1.3.1. Fiili Hizmet Süresi Zammı ve İtibari Hizmet Sürelerine Tabi İşyerlerinde Çalışanlara Yaş İndirimi	147
3.1.3.1.1. Fiili Hizmet Süresi Zammı	147
3.1.3.1.2. İtibari Hizmet Süresi	149
3.1.3.2. Başka Birinin Sürekli Bakımına Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Olan Kadın Sigortalılara Yaş İndirimi	151
3.2. PRİM ÖDEME GÜN SAYISINI ETKİLEYEN DURUMLAR	152
3.2.1. 18 Yaş Öncesi Prim Ödeme Gün Sayılarının Değerlendirilmesi	153
3.2.2. Primlerin Ödenip/Ödenmemiş Olması	154
3.3. SİGORTALILIK SÜRESİ VE PRİM ÖDEME GÜN SAYISINI ETKİLEYEN DURUMLAR	156

3.3.1. Kurum (SGK)/İşveren Tarafından Yapılan Hatalı İşlemlerin Düzeltilmesi	156
3.3.2. Hizmet Borçlanmaları	158
3.3.2.1. Genel Olarak	158
3.3.2.2. Yurtiçi Hizmet Borçlanmaları	162
3.3.2.2.1. Askerlik Süreleri	163
3.3.2.2.2. Öğrenim Süreleri	167
3.3.2.2.3. Avukatlık Staj Süreleri	169
3.3.2.2.4. Fahri Asistanlıkta Geçen Süreler	169
3.3.2.2.5. Kısmi Çalışma Süreleri	170
3.3.2.2.6. Grev ve Lokavtta Geçen Süreler	173
3.3.2.2.7. Analık İzin Süreleri ve Doğum Borçlanması	174
3.3.2.2.8. Tutukluluk veya Gözaltı Süreleri	179
3.3.2.2.9. Kamu Görevlilerinin Aylıksız İzin Süreleri	180
3.3.2.2.10. Geçici Madde Hükümlerine Göre Borçlanma Süreleri	183
3.3.2.3. Yurtdışı Hizmet Borçlanması	186
3.3.2.3.1. Borçlanmaya Esas Süreler	187
3.3.2.3.2. Borçlanmanın Kişi Bakımından Kapsamı	190
3.3.2.3.3. Borçlanma Koşulları	192
3.3.2.3.4. Borçlanmanın Ödenmesi	193
3.3.2.3.5. Yurtdışı Borçlanmasının Hukuki Sonuçları ve Emeklilik Bakımından Değerlendirilmesi	194
3.3.3. Hizmet İhyaları (Canlandırılması)	200
3.3.3.1. Genel Olarak	200
3.3.3.2. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Dönem	200
3.3.3.2.1. Evlenme Toptan Ödeme İhyası	201
3.3.3.2.2. Yaşlılık Toptan Ödeme İhyası	202
3.3.3.3. 5510 Sayılı SSGSSK Dönemi	203
3.3.4. Hizmet Birleştirme	204
3.3.4.1. Genel Olarak	204
3.3.4.2. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Dönem	204

3.3.4.3. 5510 Sayılı SSGSSK Dönemi	206
3.3.5. İtibari ve Fiili Hizmet Süresi Zammı	212
3.3.5.1. Genel Olarak	212
3.3.5.2. İtibari Hizmet Süresi Zammı	213
3.3.5.3. Fiili Hizmet Süresi Zammı	216

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK SİGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR

4.1. YAŞLILIK AYLIĞI	221
4.1.1. İşten Ayrılmak ve Başvurmak	221
4.1.1.1. İşten Ayrılmak	221
4.1.1.2. Kuruma Başvurmak	223
4.1.1.3. Aylık Başvuru Tarihini Etkileyen Durumlar	226
4.1.1.4. Aylık Hak Kazanma Koşullarındaki Eksikliklerin Başvurudan Sonra Belirlenmesi	230
4.1.2. Aylığın Hesaplanması	232
4.1.2.1. 506 SSK'da Aylığın Hesaplanması	234
4.1.2.2. 5510 SSGSSK'da Aylığın Hesaplanması	235
4.1.2.3. Aylıklarda Alt ve Üst Sınır Hesabı	240
4.1.2.4. Aylık Ödeme Tarihinin Belirlenmesi	244
4.1.3. Yaşlılık Aylığının Kesilmesi ve Durdurulması	244
4.1.3.1. Çalışmaya Başlanması Halinde Aylığın Kesilmesi	245
4.1.3.1.1. İlk Defa 5510 SSGSSK'na Tabi Sigortalı Olanlar	246
4.1.3.1.2. 5510 SSGSSK Öncesi Sigortalı Olanlar	247
4.1.3.1.3. Yurtdışı Borçlanması ile Emekli Olanlar	251
4.1.3.2. Kontrol Muayene Sonucu Aylıkların Kesilmesi	253
4.1.3.3. Yaşlılık Aylığının Durdurulması	257
4.1.4. Yersiz Alınan Aylıkların Tespiti	257
4.1.4.1. Yersiz Aylıkların Kapsamı	258
4.1.4.2. Yersiz Alınan Aylığın İadesi	260
4.2. YAŞLILIK TOPTAN ÖDEMESİ	263

4.2.1. Genel Olarak	263
4.2.2. Yaşlık Toptan Ödemesinin Hesaplanması	265
4.2.3. Yaşlılık Toptan Ödemesinin İhyası	267
4.3. YAŞLILIK SİGORTASINDAN SAĞLANAN DİĞER HAKLAR	268
4.3.1. Avans Ödemesi	268
4.3.2. Bayram İkramiyesi	269
4.3.3. Sağlık Hizmeti	270
4.3.4. Sosyal Yardım Zammı	274
4.4. YAŞLILIK AYLIĞI İLE DİĞER AYLIK/GELİRLERİN BİRLEŞMESİ	275
4.4.1. Aylık/Gelir Kavramı	275
4.4.2. Aylıkların Birleşmesi	283
4.4.3. Gelirlerin Birleşmesi	285
4.4.4. Gelir ve Aylıkların Birleşmesi	286
4.4.5. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Bir veya Birden Fazla Dosyadan Gelir/Aylıkların Birleşmesi	287
4.4.6. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi ve Sonrası Hak Kazanılan Aylık/Gelirlerin Birleşmesi	288
SONUÇ	289
KAYNAKÇA	297
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABO	Aylık Bağlama Oranı
AYMK.	Anayasa Mahkemesi Kararı
BM	Birleşmiş Milletler
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
E.	Esas
ESK	Emekli Sandığı Kanunu
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılanlar
FHSZ	Fiili Hizmet Süresi Zammı
FHZ.	Fiili Hizmet Süresi
Geç	geçici
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSS	Genel Sağlık Sigortası
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HD.	Hukuk Dairesi
HGK.	Hukuk Genel Kurulu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞ-KUR	İş ve İşçi Bulma Kurumu
K.	Karar
Kamu-İş	İş Hukuku ve İktisat Dergisi
KHK.	Kanun Hükmünde Kararname
m.	Madde
Mad.	Madde
MESS	Madeni Eşya İşverenleri Sendikası
No	Numara
OECD	Ekonomik İş birliği ve Gelişme Teşkilatı
OYK	Ortalama Yıllık Kazanç

RG.	Resmî Gazete
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SK.	Sayılı Kanun
SSGSSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
SSIY	Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
T.	Tarih
TES-İş	Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası
TŞOF	Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜHİS	Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	Ve benzeri
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
Yarg.	Yargıtay
Yön.	Yönetmelik

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşlılık Haklarından Yararlanmada Yaş Şartı Koşulu	s. 11
Tablo 2: Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranları	s. 15
Tablo 3: OECD Ülkelerinde Emeklilikten Sonra Ortalama Yaşam Süresi	s. 15
Tablo 4: Erkek Sigortalılar İçin Geçiş Dönemi Tablosu (506 SK. geç.m.81/1-b)	s. 90
Tablo 5: Kadın Sigortalılar İçin Geçiş Tablosu (506 SK. geç.m.81/1-b)	s. 90
Tablo 6: Erkek Sigortalılar İçin Geçiş Dönemi Tablosu (506 SK., geç. m.81/1-b)	s. 101
Tablo 7: Kadın Sigortalılar İçin Geçiş Tablosu (506 SK. geç.m.81/1-b)	s. 102
Tablo 8: Çalışma Gücü Kaybı Oranı %60 ve Üstü Olanlar	s. 112
Tablo 9: Çalışma Gücü Kaybı Oranı %40-%59 Arasında Olanlar	s. 112
Tablo 10: İleri Yaştakiler İçin Geçiş Dönemi Tablosu	s. 130
Tablo 11: 5510/28 inci Maddenin 2. ve 3. Fıkralarına Göre Aylığa Hak Kazanma Koşulları	s. 131
Tablo 12: Dönem ve Çalışma Statülerine Göre Aylık Bağlama Oranları	s. 242
Tablo 13: Aylık-Aylık ve Gelir-Aylıkların Birleşmesi	s. 282
Tablo 14: Gelir-Gelir ve Gelir-Aylıkların Birleşmesi	s.282

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Fiili Hizmet Süresi Zammına Tabi İşyerleri ve Eklenecek Süreler	ek s. 1
Ek 2: Sigorta Primine Esas Kazanca Dahil Edilen Unsurlar	ek s. 5
Ek 3: Sigorta Primine Esas Kazanca Dâhil Edilmeyen Unsurlar	ek s. 7
Ek 4: Sigorta Primine Esas Kazanca Kısmi Dâhil Edilen Unsurlar	ek s. 8

GİRİŞ

Sosyal güvenlik; bütün bireylerin eşit olarak ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gidermeyi, bugünlerini ve geleceklerini güvence altına almayı ve kişilerin yaptıkları iş ne olursa olsun; hastalık, kaza, analık, yaşlılık, sakatlık, işsizlik, ölüm ve çocuk yetiştirme gibi durumlarda meydana gelebilecek gider artışlarını ya da gelir kayıplarını telafi etmeyi amaç edinen sistemler bütünüdür¹. Bireyleri, doğumdan ölümüne kadarki süreçte karşılaştıkları ya da karşılaşacakları riskler karşısında korumayı öngören sosyal güvenlik, kamusal yapıya sahip bir sosyal politika aracıdır.

Sosyal güvenlik sistemleri kişilere, yaşlılık riskine karşı yaşlılık aylığı imkânı sunmaktadır. Yaşlılık aylığı yaşlılık sigortası kapsamında sunulan bir haktır. Sosyal güvenlik sistemleri yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlarından yararlanma koşullarını belirlenmiştir. Bu koşullarından en önemlisi *yaştır*. Özellikle ekonomik, demografik ve sosyal değişimlere bağlı olarak ülkelerin emeklilik yaşının yükseltilmesi yönünde kanuni düzenlemelerde değişime gidildiği görülmektedir. Ekonomik seviyesi yüksek ve demografik yapısı yaşlı olan ülkeler tarafından kabul edilen 65 yaş ve üzerindeki emeklilik yaşının, gelir seviyesi ve yaşam beklentisinin daha düşük olan ülkeler tarafından da uygulanmaya çalışılması toplumsal sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları belirlenirken bir ülkede uygulanan ve başarılı olmuş bir modelin aynen başka bir ülkede de uygulamaya konulması çoğu zaman isabetli olmamaktadır. Ülkelerin emeklilik sistemleri dikkatli bir biçimde incelenerek, ülkemizdeki uygulamaların bu sistemlerle etkileşimi ve sistemin uygulanabilirliği tespit edilmelidir.

Ülkemizde yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları açısından tarihsel süreç içinde pek çok kez kanuni değişiklikler yapılmıştır. Sosyal güvenlik mevzuatının sık olarak değişikliğe konu olması ise, pek çok kişiyi yakından ilgilendiren emeklilik beklentisini karmaşık bir hale getirmiştir. Ülkemizde, son olarak sosyal güvenlik uygulamalarında norm ve standart birliğinin sağlanması amacıyla tüm farklı statülerde çalışan sigortalılar tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Sigortalıların, daha önceki tabi

¹ Muhammed Akif Elkatmış, **Bireysel Emeklilik Sistemi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012, s.3.

oldukları sosyal güvenlik mevzuatlarındaki haklarının korunması amacıyla son yürürlükte olan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanuna², geçiş hükümleri eklenmiştir. Bu geçiş hükümleri, sistemin anlaşılabilirliğini daha da karmaşık hale getirmiştir.

Ülkemizde 2019 sonu itibariyle toplam 12 milyon 977 bin pasif sigortalı bulunmaktadır. Emekli, malul, ölen sigortalının eşi ve çocukları ile sürekli iş göremezlik geliri alanlar pasif sigortalı kapsamında sayılmaktadır. Yaşlılık aylığı alan sigortalıların sayısı ise 8,9 milyondur (2019/Aralık ayı sonuna göre). Pasif sigortalılar içinde ikinci büyük grubu ise 3,7 milyon ile ölen sigortalıların hak sahipleri oluşturmaktadır. Pasif sigortalıların %69'u yaşlılık aylığı alanlardır. Sigortalının ölümü halinde geride kalan hak sahiplerince aylık alanların oranı ise %28'dir.

Sosyal Güvenlik Kurumunun Aralık 2019 verilerine göre emeklilerin büyük bir bölümünü, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalılar (işçiler ve işçi statüsünde sayılanlar) oluşturmaktadır³. Kurum verileri değerlendirildiğinde, sosyal güvenlik sistemimizde hem bireyin asli hem de bağımlı sigortalı olması bakımından çoğunluğunun işçi kapsamında olması, konumuzun bu statüye tabi çalışanlar bakımından incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal güvenliğin temel felsefesi işçi haklarının korunması olarak benimsenmiştir. Sosyal güvenlik mevzuatında ilk düzenlemeler işçilerin çalışma hayatında karşılaşılabilecekleri risklerden korunmasına yönelik yapılmıştır. Sosyal güvenliğin temel felsefesine uygun olarak da en çok yaşlılık aylığı alan grup işçiler olmuştur.

Çalışmada, temel olarak 5510 sayılı Kanun ile işçilere yaşlılık sigortası bakımından getirilen yeni düzenlemeler, mülga sosyal güvenlik kanunları ile karşılaştırma yapılarak değerlendirilecektir. Çalışmada işçilerin yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanmak için sağlaması gereken koşullar ve bu koşulları etkileyen genel ve özel durumlar incelenecektir.

Çalışmanın esasını, Türk hukukundaki yasal düzenlemeler, yargı kararları, Sosyal Güvenlik Kurumu uygulamaları ve Kurumun ikincil mevzuat düzenlemeleri (genelgeler, genel yazılar, Kurum Yönetim Kurulu Kararı) oluşturmaktadır.

² 16.6.2006 tarih ve 26200 sayılı Resmî Gazete.

³Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği, On birinci Kalkınma Planı (2019-2023), <http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/SosyalGuvenlikSistemininSurdurulebilirligiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, Ankara, 2018, (23.11.2019). (Sosyal Güvenlik Kurumunun 2019 verilerine göre, pasif sigortalıların %60'ını işçi emeklileri ve bunların hak sahipleri oluşturmaktadır).

Uluslararası alanda yaşlılık sigortası uygulamalarına da yer verilmeye çalışılmıştır. Ülkemiz ve diğer ülkelerin yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları, sosyal güvenlik alanındaki en son düzenlemelere göre değerlendirilmesine dikkat edilmiştir. Özellikle yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarına ilişkin yapılan sık kanuni değişiklikler sadece ülkemiz için değil tüm ülkeler için geçerli bir durumdur.

Bahsedilen temel esaslardan hareketle, konu dört ana başlık altında incelenmektedir. Birinci bölümde, yaşlılık ve yaşlılık sigortası kavramları, bu kavramların sosyal güvenlik hukukundaki yeri ve yaşlılık sigortasının kapsamı ele alınacaktır. Kapsamda sayılanlar; işçiler ve işçi statüsünde sayılanlar, bağımsız çalışanlar ve kamu görevlileri ana başlığı altında incelenecektir. Yaşlılık sigortası kapsamında sayılanlar dışında yaptıkları işin niteliğine bağlı olarak ya sadece bazı haklar bakımından sigortalı olanlar ya da kapsamda olmayanlar da açıklanacaktır.

İkinci bölümde, işçiler bakımından yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanma koşullarının neler olduğu değerlendirilecektir. Değerlendirme yapılırken, yaşlılık sigortasından sağlanan haklarda, 5510 sayılı Kanun öncesi ve sonrası dönemde yer alan düzenlemelerdeki farklılıklar karşılaştırılacaktır. Bu bölümde yaşlılık sigortasından yararlanmada hak kazanma koşullarına ilişkin genel ve özel durumlar değerlendirilecektir. Kanunda belirlenen özel durumlar, sigortalının sağlık sorunlarından kaynaklanabileceği gibi yapmış olduğu işten dolayı da oluşabilmektedir. Yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanmada; kişinin ileri yaşta, erken yaşlanmış ve özürlü olması veya malul çocuğunun bulunması, sağlığı; ağır ve tehlikeli işlerde çalışmasına bağlı olarak yıpranmaları da işe bağlı olan özel durumlar olarak kabul edilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarını etkileyen özel durumlar açıklanacaktır. Yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarını etkileyen genel durumlar; yaş, sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı olarak belirlenmiştir. Genel durumları etkileyen özel durumlar olarak; Kurumca/işverence yapılan işlem hataları, hizmet borçlanmaları, hizmet birleştirme, hizmet ihyaları, itibari ve fiili hizmet süreleri ele alınacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise, yaşlılık sigortasından sağlanan haklar olan yaşlılık aylığının bağlanması veya yaşlılık toptan ödemesinin yapılmasına ilişkin başvuru koşulları incelenecektir. Yaşlılık sigortasından sağlanan diğer haklar olan;

avans ödemesi, bayram ikramiyesi, sağlık hizmetleri ve sosyal yardım zammı da açıklanacaktır. Ayrıca, bu bölümde yaşlılık sigortasından sağlanan yaşlılık aylığı ile sosyal güvenlik mevzuatında yer alan diğer gelirin (sürekli iş göremezlik geliri /aylığın (ölüm, malullük vb..) birleşmesi halinde geçerli olan gelirin/aylığın 5510 sayılı Kanun öncesi ve sonrasında yer alan hükümlere göre değerlendirilmesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK /YAŞLILIK SİGORTASI KAVRAMI VE YAŞLILIK SİGORTASININ KAPSAMI

1.1. YAŞLILIK KAVRAMI

1.1.1. Yaşlılık Kavramı

Kişilerin doğumu ile başlayan ve yıl birimiyle ölçülen zaman yaş olarak tanımlanmaktadır. Yaşı ilerlemiş olanlara “yaşlı”, yaşlı olma durumuna da “yaşlılık” denilmektedir⁴. Yaşlanma, tüm bireylerde görülen ve yaşamın çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi doğal ve kaçınılmaz bir dönemidir⁵. Yaşlılık, *“fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla ele alınıp değerlendirilmesi gereken karmaşık bir sürece sahip aktif yaşam sürecinde kaçınılmaz bir olgudur”*⁶. Fizyolojik yönüyle yaşlılık, *“kronolojik yaşla birlikte görülen fiziksel değişimleri”* ifade etmektedir⁷. Psikolojik yaşlılık; *“bireyin gelişimiyle beraber deneyiminin artması sonucunda davranış değişikliklerinin meydana gelmesi ve yaşlanma ile beraber davranışsal uyum yeteneğinde değişmelerin ortaya çıktığı dönemdir”*⁸. Sosyolojik açıdan yaşlılık ise, *“bir toplumda belirli bir yaş grubundan beklenen davranışlar ve o toplumun gruba biçtiği değerlerle ilgilidir”*⁹.

Ayrıca yaşlılık kavramı “kronolojik ve biyolojik” yaşlılık olarak da tanımlanmaktadır¹⁰. Kronolojik yaşlılık, *“bireyin doğum tarihi ile başlayan, resmi kural ve işlemlerin uygulanabilmesi için gerekli olan daha çok objektif, kullanımı*

⁴ Bilal Ak, “Yaşlılık Psikolojisi”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2, Haziran 1991, s.2.

⁵ Aziz Şeker ve Gökhan Kurt, “Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları”, **Nüfusbilim Dergisi**, Sayı:40, 2018, s.9.

⁶ Dilek Çilingir ve Enes Bulut, “Yaşlı Bireylerde Ağrıya Yaklaşım”, **Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt:20, Sayı:2, 2017, s.144.

⁷ Ayşe Dericioğulları Ergun ve Diren Akyıldız, “Yaşlıların Gündelik Yaşam Pratikleri ve Sosyal Algılar: Menemen Örneği”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, Sayı:22, 2017, s.501.

⁸ Gülbaşak Yerli, “Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:10, Sayı:52, Ekim 2017, s.1279.

⁹ Dilek Er, “Psikososyal Açıdan Yaşlılık”, **Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Dergisi**, Cilt:4, Sayı:11, 2009, s.132.

¹⁰ Mehmet Zülfi Camkurt, “Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:13, Sayı:3, 2014, s.75.

basit, temel araç ve ölçüttür”¹¹. Biyolojik yaşlılık; “*tıbbi yöntemlerle belirlenebilen zamana bağlı olarak kişinin vücudunda yaşanan fizyolojik ve anatomik değişimlerle*”¹² *kişinin içinde bulunduğu şartlardan doğrudan etkilenen yaşam değişimidir*”¹³. Biyolojik yaşı belirlenmesi tıbbi yöntemlere bağlı ve tespitinin zor olması nedeniyle *kronolojik yaş* yaşlılık sigortasında dikkate alınmaktadır¹⁴.

Ülkelerin iklim ve coğrafi koşulları, beslenme şekilleri, çalışma hayatının yapısal sistemi, ekonomik ve politik uygulamalar, demografik değişimler, yaşlılık için geçerli ve kesin bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir¹⁵. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre yaşlılık; “*çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması*” olarak tanımlanmaktadır¹⁶. Yaşlılık, “*bir kişinin fizyolojik değişimlerine bağlı olarak iş veriminin azalmasına, sağlığının bozulmasına yol açan vücuttaki yapısal değişikliklerin yaşandığı*” yaşam sürecidir¹⁷. Yaşlanma olgusu, “*yaş almaya başlamayla birlikte toplumsal uyuma geçişin azaldığı, sağlık ve sosyal sorunların ortaya çıktığı, bakıma muhtaç olunabilecek konuma getiren yaş sürecinin*” son evresidir¹⁸.

Kişiden kişiye değişiklik göstermekle birlikte, yaşlandıkça kişinin beden ve zihinsel gücü zaman içinde azalmaktadır. Fiziksel değişimlerine bağlı olarak kişilerin çalışmaması durumunda, gelir kaybı ve artan sağlık harcamaları gibi diğer harcamalara bağlı olarak gider artışı meydana gelmektedir¹⁹. Bu bakımdan yaşlılık, “*bireyin çalışma hayatından uzaklaşmasına yol açan, kendisi ve ailesi açısından ekonomik olanaklarını azaltan kaçınılmaz bir fizyolojik risk*” olarak tanımlanmaktadır²⁰.

¹¹ Ömer Zühtü Altan ve Yener Şişman, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, İş Hukuku ve İktisat Dergisi (**Kamu-İş Dergisi**), Cilt:7, Sayı:2, 2003, s.23.

¹² Mehmet Acet, “Yaşlılık ile Birlikte Organizmada Meydana Gelen Değişimler ve Yaşlılık Egzersiz İlişkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:2, 1999, s.302-303.

¹³ Altan ve Şişman, s.7.

¹⁴ Gökhan Polat, **Yaşlılıkta Gelir Güvencesi**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.41.

¹⁵ Emre Özgür Bulduk, “Yaşlılık ve Toplumsal Değişim”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:18, Sayı:2, Ağustos 2014, s.55.

¹⁶ Serpil Aytaç, “Emeklilerde Yaşam Tatmini: Bursa Örneği”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı:55, 2017, s.45.

¹⁷ Neslihan Sucu, “Yaşlılara Göre ‘Yaşlılık’ ve Yaşlıları Etkileyen Sosyal Değişimler”, **Millî Kültür Araştırmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, Haziran 2019, s.68.

¹⁸ Mevlüde Türkan ve Sergender Sezer, “Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:4, Sayı:4, ss.35-57, s.38.

¹⁹ Zeynep Burcu Güner, “Yaşam Tablolarıyla Uzun Ömürlülük Riskinin Emeklilik Sistemine Getirdiği Yükün Karşılaştırılması”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:5, Sayı:9, 2016, s.50.

²⁰ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 16. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, (2016 SGH), s.473.

Yaşlılık, kişileri çalışamaz duruma düşüren, gelir kaybına yol açan ve sonuçta kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu ailesini ekonomik ve sosyal zorluklarla karşı karşıya bırakabilen ciddi bir sosyal risktir²¹. Sosyal risk yönüyle yaşlılık; *“fizyolojik bir olgu olup, başlangıçtaki fiziki yetersizlikler, zaman içinde psikolojik alandaki gerilemelerle birlikte hem sosyal hem de ekonomik anlamda”* sıkıntılara neden olan bir süreçtir²².

Yaşlılık, yaşam sürecinin önemli bir parçası olup, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşlıların genel nüfus içindeki oranı sürekli yükselmektedir²³. Ülkemizde de yaşlı nüfus oranının gittikçe arttığı görülmektedir²⁴. Dünya yaşlı nüfusunun artması ülkelerin sağlık, sosyal ve ekonomik kurumlarının üzerine önemli yükler getirmektedir²⁵. Yaşlıların, yaşlılık sürecindeki tıbbi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının asgari düzeyde giderilmesi gerekmektedir. Yaşlıların yaşamlarını belirli bir hayat standardının altına düşmeden devam ettirilebilmeleri için gerekli her türlü ekonomik, sosyal ve kültürel olanakları sağlanmalıdır. Bu tür politikalar, sosyal yaşamın sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi açısından da önemlidir.

Tüm dünyada yaşlılık dönemine ilişkin standart bir kronolojik yaş sınırının belirlenmesi mümkün olmamakla birlikte, Birleşmiş Milletler *“60 yaş ve üstünü”*, yaşlı nüfus olarak kabul etmektedir²⁶. Çoğu gelişmiş ülkede ise yaşlılık dönemi genellikle emeklilik dönemiyle eş tutulmakta ve *“65 yaş”* yaşlılık döneminin başlangıcı olarak sayılmaktadır²⁷. Hukuk ve çalışma yaşamı bakımından ise yaşlılık, *“bir insanın*

²¹ Camkurt, s.78.

²² Ergun ve Akyıldız, s.502.; Yücel Uyanık, “Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, 2017, s.70.

²³ Selin Umutlu ve Meryem Tekin Epik, “Türkiye’de Yaşlı Nüfus ve Sosyal Politika Uygulamaları”, **Sosyal ve Beşerî Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, 2019, s.37.

²⁴ Ali Rıza Gökbunar ve Alparslan Uğur ve Selim Duramaz, “Yaşlı Nüfusa Yönelik Sağlık Harcamalarının Azaltılmasında Kamusal Politikaların Önemi”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:12, Yıl:12, Sayı:1, 2016, s.119, *“Ülkemizde 65 ve üstü yaş grubunda nüfus dağılımı incelendiğinde bu grubun toplam nüfus içerisindeki payı giderek artmaktadır. 2013 yılında %7,7 olan bu pay, 2023’te %10,2’ye, 2050 yılında %20,8’e ve 2075 yılında %27,7’ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu durum sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının artışına neden olmakla birlikte yaşlı nüfusa huzur ve bakım evleri gibi yatırımların yapılmasına gerek duyulacaktır.”*

²⁵ Bulduk, s.57.

²⁶ Uyanık, s.71.

²⁷ Oğuz Karadeniz ve Nagihan Durusoy Öztepe, “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2013/3, 2013, s.81.

çalışma performansının ve verimliliğinin azaldığı ve emekli olduğu dönem” şeklinde ifade edilmekte ve genellikle sınırı 60²⁸ veya 65 yaş dilimlerinde kabul edilmektedir²⁹.

Yaşlılık tanımlamalarında üzerinde durulan yaş “65 yaş sınırıdır”³⁰. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan araştırmalara göre; “65 yaşına kadar olanlar genç sayılmakta, 65 yaş ve üzeri kronolojik olarak yaşlı” kabul edilmektedir³¹. Yaşlılığın seyrine ve beden fonksiyonlarında oluşan değişikliklere göre yaşlılık dönemleri; 65-74 yaş arası “geç yetişkinlik”, 75-84 yaş arası “yaşlılık” ve 85 yaş ve üzeri de “ileri yaşlılık” dönemi olarak sınıflandırılmaktadır³². Dünya Sağlık Örgütü, 45-59 yaş arasını “orta yaş”, 60-74 yaş arasını “yaşlılık”, 75-89 yaş arasını “ileri yaşlılık”, 90 yaş ve üstünü ise “ihtiyarlık” olarak kabul etmektedir³³.

Bir toplumda 65 yaş ve üzerindeki birey sayısının toplam nüfus içinde olan oranına göre toplumlar için “genç-olgun-yaşlı” tanımlamaları da yapılmaktadır³⁴. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %4’ten az ise “genç nüfus”, %4-%6,9 arasında ise “olgun nüfus”, %7-%10 arasında ise “yaşlı nüfus”; %10’un üzerinde ise “çok yaşlı nüfus” olarak adlandırılmaktadır³⁵.

Dünyada, yaşam koşullarındaki değişimler, sağlıklı beslenmeye ve fiziksel aktiviteye önem verilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, enfeksiyon hastalıklarına karşı koruyucu önlemlerin alınması, tıp alanında gelişmeler sonucunda kronik hastalıkların kontrol altına alınması, teknolojik yenilikler gibi değişimler beklenen yaşam süresini artırmaktadır³⁶. Dünya’da 2020 yılında, 20-64 yaş arası nüfus oranının (%46) artacağı ve yeni doğum oranının ortalama %3 olacağı tahmin edilmiştir (WHO, 2015). Türkiye’de yaşlı nüfus göstergelerine göre nüfustaki yaşlı oranının, 2023 yılında %10,2, 2050 yılında %20,8, 2075 yılında ise %27,7’ye yükseleceği tahmin edilmektedir³⁷. Bu oranlar göstermektedir ki ülkemiz halen genç bir nüfusa

²⁸ Banu Döner, “Demografik Dönüşüm ve Bakım Hizmetleri”, 2006, <https://silo.tips/download/demografik-dnm-ve-bakim-hzmetler-dr-banu-dner>, (23.09.2018), s.6.

²⁹ Şeker ve Kurt, s.10.

³⁰ Çilingir ve Bulut, s.144.

³¹ Velittin Kalinkara, **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, 1. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011, s.3.

³² Çilingir ve Bulut, s.144.

³³ Gökbnar, Uğur ve Duramaz, s.110.

³⁴ Umutlu ve Epik, s.31.

³⁵ Yerli, s.1279.

³⁶ Metin Özkul ve Işıl Kalaycı, “Türkiye’de Yaşlılık Çalışmaları”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, No:52, Sayı:2, 2015, s.264.

³⁷ Namık Hüseyinli ve Evran Kırmızı, “Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:61, 2019, s.1218.

sahip olmakla birlikte giderek yaşlanmaktadır. Ülkemiz ileride karşılaşacağı yaşlı nüfusun artışına bağlı olarak, yaşlılara yönelik sosyal politika tedbirlerini almaya başlamalıdır³⁸.

1.1.2. Yaşlılık ve Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, ILO sözleşme ve tavsiye kararlarında ve diğer uluslararası belgeler ile ülkelerin Anayasa ve kanunlarında; *“temel ve vazgeçilmez insan haklarından biri”* olarak kabul edilmektedir. Sosyal güvenliğin amacı, *“kişinin ve ailesinin çeşitli sebeplerle maruz kalabilecekleri tehlikelerin zararlarından kurtarılarak yaşadıkları toplum içinde, başkalarına bağımlı olma ihtiyacı duymadan, insan haysiyetine yaraşır bir hayat standardına kavuşturulmaları”* olarak benimsenmiştir³⁹.

Sosyal güvenlik hakkının unsurlarını ve kapsamını belirleyen en temel belge; Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen *“Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı Sözleşme”*⁴⁰. Bu sözleşmede; *“hastalık (sağlık yardımı), hastalık (hastalıktan kaynaklanan gelir kaybının karşılanması), işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, sakatlık, ölüm ve aile yükleri”* olmak üzere dokuz risk sayılmıştır. Sözleşmeyi onaylamak isteyen devlet bir tanesi; işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, sakatlık veya ölüm risklerinden olmak üzere, en az üç riske karşı koruma sağlamak zorundadır⁴¹.

Yaşlılık riski, sosyal güvenlik sisteminde fizyolojik risk olarak değerlendirilmektedir⁴². Yaşlılık riskine karşı iyi planlanmış ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sisteminin kurulumu ülkelerin geleceği açısından önemlidir. Bu bakımdan yaşlılığı sebebiyle çalışma gücü kaybına uğrayan ve iş hayatından ayrılan bireylerin, sosyal güvenlik düzenlemeleri ile korunması sosyal devlet ilkesi açısından

³⁸ TÜİK Haber Bülteni, 2014, Sayı: 16057, <https://www.tuik.gov.tr/>, (28.5.2018).

³⁹ Yusuf Alper, “ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir Mi?”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 22, Sayı:2, 2008, (ABD SGS), s.6.

⁴⁰ Türkiye bu sözleşmeyi 01.04.1974 tarih ve 7/7964 sayılı Kararname ile kabul etmiştir.

⁴¹ Güzel, Okur ve Caniklioglu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 17.Baskı, Beta Yayınları, 2018, İstanbul, (2018 SGH), s.27-28.

⁴² M. Refik Korkusuz ve Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2013, s.8.

da bir gerekliliktir⁴³. Yaşlı ve ileri yaşlıların nüfus artışı, bu kişilerin bakım ihtiyaçlarından, kişilere yönelik emeklilik politikalarına, sosyal ve sağlık hizmetlerine kadar birçok politikanın belirleyicisi olmaktadır⁴⁴.

Değişen ekonomik ve sosyal koşullar mevcut sosyal güvenlik sistemlerini önemli ölçüde etkilemekte ve bazı reform çalışmalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır⁴⁵. Sosyal güvenlik sistemlerince esas alınan yaşlılık riskinden korunması için sağlanan haklardan yararlanmak için öngörülen kronolojik yaş sınırları arasında ülkeler bakımından bazı farklılıklar bulunmakla beraber, “65 yaş sınırı” uluslararası kabul görmüş ve yaygın bir uygulama alanı bulmuştur⁴⁶. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi’nin 23’üncü maddesinde yaşlılık yardımı yapılacak hal, “*mevzuatla tayin olunan bir yaştan üstündeki yaşlılık hali*” olarak kabul edilmiştir. Ancak bu yaştan “65 yaşından yukarı olmaması” gerektiği vurgulanmıştır⁴⁷. Bununla birlikte sözleşmede, ülkedeki yaşlı nüfusun çalışma güçleri göz önünde bulundurularak, yetkili mercilerin emeklilik için daha yüksek bir yaş sınırı da tespit etmesine imkân tanınmıştır⁴⁸.

Yaşlılık doğal bir durum, emeklilik ise bu durumun bir sonucudur. Emeklilik yaşı her ülkenin demografik, sosyo-ekonomik durumuna, istihdam politikasına ve insanların yaşam beklentisine göre farklılık gösterir. Ortalama yaşama süresi beklentisi, doğurganlık hızı, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki sayısı gibi demografik veriler bir ülkede emeklilik yaşının belirlenmesinde en önemli role sahiptir. Sosyal güvenlik düzenlemeleri de demografik verilerden en çok etkilenen alandır⁴⁹.

Avrupa Birliği tarafından kabul edilen 2000/78 sayılı Yönergede, “*üye devletlerin belirli bir emeklilik yaşı belirlemesinin, yaşa dayanan bir ayrımcılık*

⁴³ Sevdâ Demirebilek, **Sosyal Güvenlik Sosyolojisi**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.237.

⁴⁴ Hamza Kurtkapan, “Türkiye’de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 15, 2019, s.30.

⁴⁵ Murat Altay, **Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Aydın İli Örneği**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Aydın, 2013, s.24.

⁴⁶ Faruk Taşçı, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 24, İstanbul, 2010, (Sosyal Politikalar) s.176-177.

⁴⁷ Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tespiti”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, İstanbul, 1997, s.5. (Emeklilik Yaşı).

⁴⁸ Selahattin Erol, “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, s.46.

⁴⁹ Müjdat Şakar, **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.6.

oluşturmayacağı” kabul edilmiştir (m.6/2)⁵⁰. Zaman içinde düzenlenen yeni kanunlarla değişen emeklilik yaşı, diğer ülkelerdeki emeklilik yaşını etkileyerek uluslararası düzeyde emeklilik koşullarında benzerlikler oluşmasına da neden olmuştur⁵¹. Tüm ülkelerinin aynı emeklilik yaşını benimsemesi gerekip gerekmediği de tartışılması gereken bir husustur. Her ülke için ortak bir emeklilik yaşının tespitinin doğru olduğunu değerlendirmek her ne kadar küreselleşen dünya için uygun bir sonuç olsa da ülkelerin kendine özgü sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak emeklilik yaşını belirlemeleri daha uygun olacaktır.

Aşağıdaki tabloda bazı Avrupa Birliği ülkelerinde düzenlenen emeklilik yaş koşulları, erkek ve kadın sigortalılar bakımından belirtilmiştir. Ülkemizde 2048 yılından itibaren kadın ve erkekler için emeklilik yaş koşulu “65 yaş” olarak belirlenmiştir. Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde de 65 yaş emeklilik için kabul edilmekle birlikte, daha yüksek ya da daha genç yaşta emekli olma düzenlemeleri de mevcuttur.

Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşlılık Haklarından Yararlanmada Yaş Şartı Koşulu ⁵²

Ülke	Kadın	Erkek	Diğer Hükümler
Almanya	65	65	2029 yılına kadar 67 yaşa çıkacak
Avusturya	60	65	Kadınlarda 2033 yılına kadar 65 yaşa çıkacak
Belçika	65	65	2025 yılında 66 yaş, 2030 yılında 67 yaş
Birleşik Krallık	60	65	2018 yılına kadar 65 yaş, 2020 yılına kadar 66 yaş, 2028 yılına kadar 67
Bulgaristan	61	64	Erkeklerde 2029’a kadar 65 yaş, 2029’a kadar 63 yaş, 2037 yılı 65 yaş
Çekya	62 67	63 68	32 yıl sigortalılık süresi varsa 20 yılı sigortalılık süresi varsa
Danimarka	65	65	

⁵⁰ Ali Nazım Sözer, “AB’nin İstihdama İlişkin 2000/78 EG Sayılı Çerçeve Yönergesi Işığında Türk İş Hukukunda Din, Dünya Görüşü, Özürllük, Yaşlılık ve Cinsel Eğilime İlişkin Düzenlemeler”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:2, 2006, s.186.

⁵¹ Otto Kauffman, “Türkiye’de ve Almanya’da Sosyal Güvenlik Sistemleri Reformları”, 2007, İzmir, <http://www.konrad.org.tr/Wirtschaft%202007%20dt/17Kaufmann.pdf>, (21.11.2018), s.305.

⁵² Faruk Taşçı, “Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2013, (AB Sosyal Güvenlik), s.78.

Estonya	63,5	63,5	2026 yılına kadar 65 yaş
Finlandiya	65	65	
Fransa	63	63	01/07/1951 tarihinden önce doğanlar için kadın 60, erkek 65 yaş
Güney Kıbrıs	65	65	
Hırvatistan	61	65	2030 yılına kadar 65 yaş, 2038 yılına kadar 67 yaş
Hollanda	65	65	2022 yılına kadar 67 yaş
İrlanda	66	66	2021 yılına kadar 67 yaş, 2028 yılına kadar 68 yaş
İspanya	65,5	65,5	2027 yılına kadar 67 yaş
İsveç			1938 yılında ve daha sonra doğmuş en az 40 yıl ikamet etmiş olmak
İtalya	67	67	
Letonya	63	63	2025 yılında 65 yaş
Litvanya	60	62	
Lüksemburg	65	65	
Macaristan	63,5	63,5	2022 yılında 65 yaş
Malta	60	61	01/01/1962 tarihinden sonra doğanlar 65 yaş, 1956-58 doğumlular 63, 1959-61 arasında doğanlar 64 yaş
Polonya	60	65	
Portekiz	66	66	
Romanya	60	65	Kadınlarda 2030 yılına kadar 63 yaş
Slovakya	62	62	
Slovenya	65	65	
Yunanistan	62	62	

Kaynak: Taşçı, s.78, (AB Sosyal Güvenlik).

Yukarıdaki bazı ülkelerin uyguladığı emeklilik yaşları incelendiğinde, henüz belirli bir emeklilik yaşında uzlaşmadıkları görülmektedir. Buna göre, en yüksek emeklilik yaşı; İtalya’da, Almanya ve Belçika’da yıllara bağlı olarak kademeli geçiş

hükümleri ile kadınlar ve erkekler için 67 yaş olarak kabul edilmiştir⁵³. Fransa’da kadınlar ve erkekler için 63 yaş emeklilik yaşı olarak kabul edilirken, Yunanistan’da 62 yaş emeklilik yaşı olarak belirlenmiştir⁵⁴. Ülkeler emeklilik yaşı belirlerken, genel olarak kadın ve erkek ayrımı yapmaktadır. Emeklilik için düzenlenen yaş koşullarının, yıllara göre kademeli geçiş hükümleri ile yükseltildiği görülmektedir. Emeklilik yaşı tüm ülkeler için 60 yaş üstü olarak belirlenmiştir.

Tartışılması gereken diğer bir husus ise, kadınlar ve erkekler için farklı emeklilik yaşı tespit edilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olup olmayacağıdır. Bu konuya ilişkin Federal Alman Anayasa Mahkemesinin bir kararında, farklı yaş tespiti yapılmasının eşitlik ilkesine aykırı olmadığı kabul edilmiştir. Kararda özetle; “*Kadının çalışma hayatında çeşitli şekillerde mağdur edildiği ispatlanmış bir olgudur. Kadın, iş yaşamına doğum ve çocuk yetiştirme gibi biyolojik işlevleri sebebiyle ara vermektedir. Tüm bu olumsuzlukların dengelenmesi için daha erken yaşta emekliliğe hak kazanması ayrımcılık niteliği taşımamaktadır*” görüşü bildirilmiştir⁵⁵. Kadınlar ve erkekler için farklı emeklilik yaşının belirlenmesinin eşitlik ilkesine aykırı olmadığı yönünde bir düzenleme de (m.7)⁵⁶, “Sosyal Güvenlikte Cinsiyetler Arası Eşitlik İlkesini” içeren 79/7 sayılı Avrupa Birliği Yönergesinde yer almıştır⁵⁷. 79/7 sayılı AB Yönergesinde, “*kadınlar için daha erken emeklilik yaşı kabul edilmesi yasal emeklilik sigortaları bakımından ayrımcılık olarak*” nitelendirilmemiştir⁵⁸.

Ülkemiz gibi kadına aile hayatında erkeğe göre daha fazla sorumluluğun yüklenmiş olduğu toplumlarda, kadınlar lehine emeklilik yaşı belirlemek ayrımcılık niteliğinde olmayacaktır. Aksine konunun özel olarak düzenlenmesi gerekir. Ancak, kadının toplum içindeki rolünün değişmesi ve biyolojik anlamda çalışma hayatında

⁵³ Hatice Duygu Özer, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi, 2012, (Doktora Tezi), s.21.

⁵⁴ Jonathan Gruber and David A. Wise, **Social Security and Retirement around the World**, University of Chicago Press, 1999, s.14-15.

⁵⁵ Melek Onaran Yüksel, **Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk İş Hukukunda Kadın-Erkek Eşitliği**, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s.307.

⁵⁶ Mesut Gülmez, **İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye**, Belediye İş Sendikası Yayınları, Ankara, 2009, s.374.

⁵⁷ 79/7 sayılı Yönerge, 19.12.1978 tarihinde Konsey tarafından kabul edilmiştir

⁵⁸ Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi için Başvurulabilecek Yollar**, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 30. Yıl Armağanı, TŞOF Plaka Matbaacılık, Ankara, 2006, (Sosyal Hukukta Ayrımcılık), s.676.

yer almasına engel olan durumlar çözüldüğü takdirde kadınların erkeklerle aynı emeklilik yaşına tabi olması uygun olacaktır⁵⁹.

Emeklilik yaşının tespitini etkileyen diğer demografik veriler; yaşlı bağımlılık oranı, ortalama yaşam süresi ve aktif/pasif oranıdır. Özellikle tıbbi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortalama yaşam süreleri artmaktadır. Yaşlı nüfusun artması sonucu onları destekleyen çalışan nüfusun varlığının da sürdürülebilir bir istihdam yapısında yer alması gerekir. Primli sosyal güvenlik sistemlerinde, çalışanların emekli sigortalıları finans edebilme oranını gösteren aktif/pasif oranın ülkelerce belirlenen seviyede olması hedeflenir⁶⁰.

Yaşlı bağımlılık oranı; *“yaşlı olarak kabul edilen nüfusun (genellikle 60 ya da 65 yaş olarak kabul edilmektedir), çalışan nüfusa (15-59 veya 20-64 yaşlar arası) oranından”* oluşmaktadır⁶¹. Bir nüfusta yaşlı bağımlılık oranı ne kadar yüksek olursa, çalışamaz yaştaki nüfusta o kadar yüksektir⁶². Yani yaşlı bağımlılık oranının yüksek olması, yaşlıları daha fazla çalışanın finanse ettiğini ifade etmektedir. Bu durum, çalışan nüfus üzerindeki yükü artırmaktadır⁶³. Bu nedenle ülkeler, yaşlı bireyleri çalışmaya özendirerek, yaşlılıkta karşılaştıkları engelleri aşmalarına yardımcı olacak sosyal politika uygulamalarına yönelmektedirler. Uygulamaya geçilen sosyal politikaların temelinde yaşlı bağımlılığın azaltılması amaçlanmaktadır⁶⁴.

Ayrıca, yaşlı bağımlılık oranlarının artması daha az çalışanın prim ödemesi anlamına gelmekte ve sosyal güvenlik kurumlarının hem gelirlerinde azalmaya hem de giderlerinde artışa neden olmaktadır⁶⁵. Ülkemizde yaşlı bağımlılık oranı, 2019 yılında %13,4'e olarak belirlenmiştir. Bu oranın 2080 yılında %43,6 olacağı tahmin edilmektedir⁶⁶. Genel olarak yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak yaşlı bağımlılık oranları da artma eğilimindedir⁶⁷.

⁵⁹ Nurşen Caniklioğlu, **Kadının Sosyal Güvenliği**, Cilt:3, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2006, (Kadının Sosyal Güvenliği), s.347.

⁶⁰ Güner, s.51-52.

⁶¹ Özlem Işığışık, **İstihdam ve İşsizlik**, Dora Yayınları, 2. Basım, Bursa, 2014, s.22-23.

⁶² Uyanık, s.74.

⁶³ Yalçın Yıldırım, “Türkiye ve AB Üyesi Ülkelerin Nüfus Trendlerinin Karşılaştırılması”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Ek Sayı:2, 2019, s.288.

⁶⁴ Umutlu ve Epik, 2019, s.36.

⁶⁵ Güner, s.51.

⁶⁶ Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi (2020) <https://ailevecalisma.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf>, (14.09.2020).

⁶⁷ A. Taha Arpa ve Menşure Kolçak, “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamaları”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, 2017, s.664.

Aşağıda hem ülkemizin hem de bazı ülkelerin gerçekleşen ve gerçekleşmesi beklenen yaşlılık bağımlılık oranlarına ilişkin tablo mevcuttur. Tabloda görüleceği üzere, gelecekte ülkeler için artan yaşlı nüfusuna bağlı olarak genel anlamda yaşlı bağımlılık oranları da artmaya eğilimlidir.

Tablo 2: Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranları

Ülke	1990	2000	2010	2020	2030	2050
ABD	19,1	19,0	20,4	27,6	36,8	43,9
Japonya	17,1	24,3	33,0	43,0	44,5	53,1
Almanya	21,7	23,8	30,3	35,4	49,2	58,7
Fransa	20,8	23,6	24,6	32,3	31,1	65,8
İtalya	21,6	26,5	31,2	37,5	48,3	64,4
İngiltere	24,0	24,4	25,8	31,2	38,7	50,5
Kanada	16,7	18,2	20,4	28,4	39,1	51,0
Türkiye	8,0	10,5	11,3	14,1	17,9	27,1
OECD Avrupa	20,6	22,1	24,7	30,8	39,2	52,8
OECD Ortalaması	19,3	20,9	23,5	29,8	37,7	53,2

Kaynak: European Commission (2014), Türkiye İstatistik Kurumu⁶⁸

Sosyal güvenlik sistemlerinde emekli yaş tespitini etkileyen bir diğer demografik etken, **ortalama yaşam süresinin** uzamasıdır. Örneğin; Belçika’da 2050 yılında emeklilikten sonraki ortama yaşam süresinin kadınlarda 29,8, erkeklerde 24,5 yıl olacağı tahmin edilmektedir⁶⁹. Ülkemizde de ortalama yaşam beklenti süresini uzayacağı tahmin edilmektedir⁷⁰. Aşağıda yer alan tabloda OECD verilerine göre, Türkiye’de ve diğer OECD ülkelerinde emeklilikten sonraki gerçekleşen ve gerçekleşmesi beklenen ortalama yaşam sürelerine ait tahmini rakamlar yer almaktadır. Ülkelerde genel olarak emeklilikten sonra ortalama yaşam süresinin giderek arttığı görülmektedir.

Tablo 3: OECD Ülkelerinde Emeklilikten Sonra Ortalama Yaşam Süresi

Ülkeler	2020	2030	2040	2050	2020	2030	2040	2050
Avustralya	19,5	19,3	19,0	19,7	23,7	22,6	22,5	23,3
Avusturya	18,7	19,5	20,3	21,1	26,1	24,6	23,6	24,5
Kanada	19,1	19,9	20,7	21,4	22,3	23,1	24,0	24,8
Belçika	22,3	23,1	24,0	24,8	27,0	28,0	28,9	29,8
Çek Cumhuriyeti	16,9	17,8	17,2	18,1	23,1	22,3	21,6	22,5

⁶⁸https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7330775/7339623/Turkey+_in_statistics_2014.pdf/, (09.09.2019)

⁶⁹ <https://www.worldlifeexpectancy.com/tr/belgium-life-expectancy>, (28.11.2019).

⁷⁰ Arpa ve Kolçak, s.664.

Danimarka	17,1	15,8	16,5	17,2	20,8	19,6	20,3	21,0
Finlandiya	17,6	18,3	19,1	19,8	22,0	22,9	23,8	24,7
Fransa	22,4	23,3	24,0	24,8	26,9	27,8	28,7	29,5
Almanya	17,9	18,7	19,5	20,3	21,7	22,6	23,5	24,4
Yunanistan	21,8	22,5	23,3	24,1	25,3	26,3	27,4	28,3
İtalya	21,7	19,4	20,1	20,9	26,3	23,7	24,6	25,5
Japonya	19,6	20,3	21,0	21,6	25,2	26,0	26,9	27,7
G.Kore	21,1	19,9	19,6	19,3	26,2	25,1	24,6	24,5
Hollanda	18,1	19,0	19,8	20,6	21,2	22,0	22,8	23,5
Y.Zelanda	19,0	19,7	20,5	21,2	21,8	22,6	23,4	24,3
Norveç	16,6	17,3	18,1	18,9	19,9	20,8	21,7	22,5
Polonya	14,9	15,6	16,4	17,2	24,0	24,9	25,8	26,6
Portekiz	17,1	17,8	18,5	19,2	21,2	22,1	22,9	23,6
İspanya	19,0	19,9	20,6	21,4	22,8	23,6	24,4	25,1
İsveç	18,8	19,5	20,3	21,1	21,9	22,7	23,4	24,2
İsviçre	20,0	20,8	21,6	22,4	24,0	24,9	25,8	26,6
İngiltere	17,7	17,5	17,2	16,9	21,2	21,1	22,0	21,9
ABD	17,3	16,8	17,2	17,7	20,2	20,1	21,0	21,9
Türkiye	28,4	24,5	21,0	22,5	34,7	30,9	27,2	23,2
OECD	18,9	19,2	19,6	20,3	23,2	23,4	23,9	24,6

Kaynak: ILO, World Social Protection Report 2014/15, <http://dx.doi.org/>, (13.03.2019).

Sosyal güvenlik sistemlerinde emeklilik yaşının tespitinde dikkate alınan diğer bir oran ise **aktif/pasif oranıdır**. Aktif nüfus, “*halen çalışan ve sisteme prim ödeyerek katkıda bulunan sigortalıları, pasif nüfus ise emeklilik ve benzeri nedenlerle aktif olarak çalışmayan ve sosyal güvenlik kuruluşlarından aylık/gelir alan kesim*” olarak tanımlanmaktadır⁷¹. Aktif/pasif oranı; “*bir emekliyi, kaç çalışanın finanse ettiğini*” ortaya koymaktadır⁷². Sosyal güvenlik sisteminin gelir/gider dengesinin sağlanması ve sistemin sürdürülmesi için aktif/pasif oranının en az “**4**” olması gerekmektedir⁷³. Avrupa Birliği ülkelerinde bu oran “4”, OECD ülkelerinde “6” olarak

⁷¹ Mehmet Bulut, “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanında Devlet Katkısı Uygulaması ve İstatistiksel Görünüm”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:115, Aralık 2019, (Finansman) s.88.

⁷² Ercan Duygulu ve Pınar Pehlivan, **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri, Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri içinde: Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Yayın No:17, Ankara, 2014, s.27.

⁷³ Haluk Egeli ve Ahmet Özen, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Sürecinin Değerlendirilmesi”, **Mevzuat Dergisi**, Cilt:12, Sayı:142, 2009, <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/10a/01.htm>, s.1, (19.07.2018).

gerçekleşmiştir⁷⁴. Ülkemizde aktif/pasif oranı ise 2008 yılında yüzde 1,85 iken 2019 yılında bu oran yüzde 1,82 olarak gerçekleşmiştir⁷⁵.

Aktif/pasif oranının 2'nin altına düşmesi, sosyal güvenlik sisteminde finansman sorunu yaşandığının göstergesi⁷⁶ olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizdeki aktif/pasif oranının 2'nin altında olması, gelecekte sosyal güvenliğin finansmanı konusunda sıkıntıların yaşanabileceğini göstermektedir. Ülkemizde emeklilik yaşına dair yapılan kanun değişiklikleri ile aktif/pasif oranının arttırılması hedeflenmiştir. Özellikle 2000 yılından itibaren yapılan kanuni değişiklikler ile emeklilik yaşı yükseltilmesine rağmen emekli sayılarında önemli derece bir azalma olmadığından, aktif/pasif oranı halen beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir⁷⁷. Pasif sigortalı sayısındaki artış, sosyal güvenlik sistemindeki düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Aktif sigortalı sayısının yeteri kadar arttırılamamasının veya düşüklüğünün istihdam yapısının koşulları ile önemli bir bağı vardır⁷⁸. Aktif/pasif oranın düşük olması süreç içerisinde Kurumun prim gelirlerinin azalmasına ve sosyal güvenlik harcamalarında artışına neden olmaktadır. Bu da sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği açısından sıkıntılara yol açabilecektir.

1.2. YAŞLILIK SİGORTASI

1.2.1. Yaşlılık Sigortası Kavramı

Sosyal güvenlik sistemleri kişileri ve bakmakla yükümlü olduklarını kapsayan, toplumsal yaşamı olumsuz etkileyebilecek tüm süreçleri organize etmeye çalışan sistemler bütünüdür⁷⁹. Yaşlılık; *“bireyin hayatının son döneminde karşılaştığı, çalışma gücünü kaybettiği, gelir azalmasına neden olan ve özellikle sağlık*

⁷⁴ Arpa ve Kolçak, s.660; Bulut, s.94, (Finansman).

⁷⁵ Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği, **Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)**, Ankara, 2018, s.15.

⁷⁶ İbrahim Organ ve Ersin Yavuz, “Sosyal Güvenlik Sistemi Açıklarının Analizi ve Ekonomi Üzerindeki Etkisi”, **Aydın İktisat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2 Sayı:1, s.110-112.

⁷⁷ “Aktif/pasif oranının düşük olmasının başlıca nedenleri olarak özellikle 1999 ve 2008 yıllarında gerçekleştirilen sosyal güvenlik düzenlemeleri öncesinde mevcut olan erken yaşta emekli olma imkanları, pasif sigortalılıkta geçen sürenin uzunluğu ve işsizlik oranındaki yükseklik gösterilebilir.” Bulut, s.95, (Finansman).

⁷⁸ On birinci Kalkınma Planı (2019-2023), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/Sosyal-GuvenlikSistemininSurdurulebilirliгиOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (23.11.2019).

⁷⁹ Şeker ve Kurt, s.14.

harcamalarının artışı yüzünden gider çoğalmasına yol açan sosyal bir risk” olarak sosyal güvenlik sistemlerinde önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde, sosyal güvenlik sisteminde yer alan yaşlılık sigortası ile yaşlılık riskinin meydana getirebileceği maddi giderlerin karşılanması amaçlanmıştır⁸⁰.

Yaşlılık sigortası, “yaşının ilerlemesi gibi nedenlerden dolayı, fiziki gücünü kaybeden, eskisi gibi verimli çalışamayan ve dolayısıyla gelir ve kazanç kaybına uğrama tehlikesi ile karşı karşıya gelebilen kişilerin, bu sosyal risklerini karşılama ve onlara emekli aylığı bağlama amacını güden, sosyal sigortalar sisteminde yer alan bir sigorta türü⁸¹” olarak ifade edilmektedir. Yaşlılık sigortasını düzenleyen kanunlar incelendiğinde yaşlılık sigortasından sağlanan temel hak yaşlılık aylığıdır. Yaşlılık aylığı; “yaşlanmış ve emekli olmuş kişiler tarafından ve bazı kanun hükümlerinde emekli aylığı” olarak ifade edilmektedir⁸². Ülkemizde, yaşlılık sigortası kapsamında sigortalılardan çalışırken belli bir prim alınmakta, yaşlılık döneminde kendilerine yaşlılık aylığı ödenmekte ve sağlık giderleri karşılanmaktadır.

Yaşlılık sigortasının sonucu emeklilik, “kanunlara göre belirli bir süre çalıştıktan sonra bireyin iş ile ilgisinin kesilerek kendisine aylık bağlandığı” zamandır. Bireylerin emekli olabilmesi için belli bir süre çalışması ve daha sonra işten ayrılması gerekmektedir. Kişilerin istihdam yaşının belirlenmesinde, kişinin biyolojik olarak yıpranıp yıpranmaması ya da kronolojik olarak belli bir yaşa gelmiş olması dikkate alınmamaktadır. İstihdam yaşının sınırı, kişinin o yaşa kadar kazandığı bilgi ve becerilerine veya fiziksel özelliklerine istihdamda talep olup olmadığına göre değerlendirilir. Genel olarak istihdam yaşı, “15-64 yaşları arasındaki yaş” olarak kabul edilmektedir⁸³. Emeklilik yaşı da istihdam yaşı sonrası olan 65 yaş olarak kabul görmektedir.

Yaşlılık sigortası sosyal güvenlik sistemleri içinde en çok kişiyi ilgilendiren sigorta koludur. Çünkü kişilerin, yaşlanma riskine karşı koruma altına alınması için belirli koşulları sağlaması beklenir. Nüfusun yaşlanması, koruma altına alınması gereken birey sayısını giderek arttırırken yaşlılık sigortalarını yürüten kurumların

⁸⁰ Erol, s.40.

⁸¹ Ali Seyyar, **Sosyal Güvenlik Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.84.

⁸² Erol, s.47.

⁸³ Erol, s.45-46.

giderlerinin artmasına, buna karşılık yeterli istihdam artışı sağlanamaması nedeniyle gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır.

Tıp ve teknoloji alanındaki gelişmelere bağlı olarak ülkelerin ortalama yaşam süresi artmaktadır. Kişilerin işyerlerinde uygun fiziksel çalışma ortamlarının yapılandırılması ile yaşlananlara da çalışma hayatlarına devam edebilme koşulları sağlanmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak da ülkeler emeklilik yaşının yükseltilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Emeklilik yaşının yükseltilmesi de çalışma gücüne halen sahip olan ve emeklilik yaşının yüksekliği nedeniyle çalışma yaşamından ayrılmayan yaşlıların, gençlerin yerine istihdam edilmelerine ve gençlerin iş bulma olanaklarını azaltarak bunların işsiz kalmalarına neden olmaktadır⁸⁴. Teknolojik gelişmelere ayak uyduramayan yaşlıların da çalışma verimleri azalabilmekte bu da işverenlerin maliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Sala-i Martin'e göre; *“sosyal güvenlik programları yaşlıların gelir elde edemediğinde destek amaçlı değil, çalışmalarını engellemek için bakımlarını üstlenmesi gerektiği şeklinde düzenlenmelidir. Çünkü verimliliği ortalama verimlilikten düşük bir emek girdisi ortalama verimliliği daha da düşürmekte ve diğer işçilerin verimliliği üzerinde negatif etki yapmaktadır”*⁸⁵. Bu nedenle ülkelerin yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları belirlenirken sadece çalışanlara göre değil, işverenlerin beklentileri, istihdam yapıları ve nüfus yapısının özellikleri dikkate alınmalıdır.

Ülkemizde yaşlılık aylığına sahip olamayan, çalışamayan, çalışsa bile düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalan yaşlı bireylerin, yoksulluğa karşı korunması amacıyla 2022 sayılı Kanunda özel hükümlere yer verilmiştir⁸⁶. Kanun ile 65 yaşını doldurmuş, kendisine bakmakla yükümlü kimsesi olmayan, sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almayan, iş yapma ve çalışma gücünden yoksun ve muhtaçlığını kanıtlayan vatandaşlara belirli düzeyde bir aylık bağlanması yönünde düzenleme yapılmıştır⁸⁷. Bu düzenleme ile sosyal güvenlik sistemi dışında kalan ve 65 yaşını dolduran yaşlıların ekonomik anlamda korunması amaçlanmıştır⁸⁸.

⁸⁴ Erol, s.48.

⁸⁵ Xavier Sala-i Martin, “A Positive Theory of Social Security”, Journal of Economic Growth, Volume:6(1), 1996, s.279.

⁸⁶ 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 10.7.1976 tarih ve 15642 sayılı Resmî Gazete.

⁸⁷ Kadir Arıcı, “Türkiye’de Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların (Çiftçilerin) Sosyal Güvenliği”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 2/2003, 2003, s.14; Altan ve Şişman, s.17.

⁸⁸ Umutlu ve Epik, s.38.

1.2.2. Yaşlılık Sigortası Gelişiminin Tarihsel Süreci

İnsanlığın doğuşu ile birlikte oluşan sosyal güvenlik ihtiyacına toplumlar dayanışma, yardımlaşma yöntemleri ile çözüm üretmeye çalışmışlardır⁸⁹. Sanayileşme dönemine kadar yoksullara ve hastalara yardım; dinsel temelli hayır kurumları, aile içi dayanışma ve yardım sandıkları aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır⁹⁰. Sanayi Devrimi, sosyal güvenlik sistemlerinin tarihsel gelişiminde önemli bir değişime neden olmuştur⁹¹. Sanayileşme ve üretim süreçlerindeki değişimlerin, sosyal güvenlik sistemlerinin varlık nedeni olan sosyal risklerin oluşumundaki etkisi büyüktür⁹². İş kazaları, yetersiz ücretler, gelecek güvencesizliği, uzun çalışma saatleri, çocuk işçiler, çalışma hayatındaki kötü çalışma koşulları gibi faktörler, modern sosyal güvenlik sisteminin oluşmasını etkileyen temel nedenlerdir⁹³.

Sosyal güvenlik sistemlerinde, yaşlılık döneminde ücret gelirinden yoksun kalan kişinin, çalışırken elde ettiği kazancın yerine geçecek bir gelire sahip olmasını sağlamak için yaşlılık sigortası oluşturulmuştur⁹⁴. Yaşlılık riskine karşı oluşturulan yaşlılık sigortasına ilişkin düzenlemeler, ülkelerin tarihsel gelişim sürecinde değişen gereksinimlerine bağlı olarak yapılandırılmıştır.

1.2.2.1. Dünyada Yaşlılık Sigortasının Tarihsel Süreci

Toplumlarda muhtaç olan yaşlılara yönelik yardımlar yapılmıştır⁹⁵. Özellikle tarım toplumlarında aile içi yardımlaşma yaygın olarak yer almıştır⁹⁶. Orta Çağda kiliseler, toplumda etkili olarak yardım faaliyetlerinde bulunmuşlardır⁹⁷. İngiltere’de

⁸⁹ Şeker ve Kurt, s.13.

⁹⁰ Kırmızı ve Hüseyinli, s.1208.

⁹¹ Mahmut Yardımcıoğlu ve Merve Kaplan, “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Osmanlı Devleti’nde Uygulanan ve Günümüze Uzanan Sosyal Güvenlik Uygulamaları”, **Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı:6/48, 2019, s.4657.

⁹² Cemal Hüseyin Güvercin, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt:57, Sayı:2, 2004, s.90.

⁹³ Güvercin, s.90.

⁹⁴ Güzel ve diğerleri, s.4, (2016 SGH).

⁹⁵ Refik Korkusuz ve Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş**, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, 2010, s.55.

⁹⁶ Demirbilek, s.29.

⁹⁷ Resul Aslanköylü, **Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi (SSK ve BAĞ-KUR Kanunu ile Karşılaştırmalı)**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, (Şerh, C1), s.173.

kabul edilen 1601 tarihli “*Yoksulluk Kanunu*” ve 1662 tarihli “*İşkân ve Nakil Kanunları*” yaşlıları korumaya yönelik ilk kanunlar olarak değerlendirilmektedir⁹⁸.

Almanya’da ilk sosyal sigorta sistemi olarak kabul edilen Bismarck tarafından hazırlanan düzenlemelerde, başlangıçta kapsamı sadece ücreti belirli bir düzeyin altında kalan işçilerle sınırlı iken, daha sonra tüm işçileri de kapsama almıştır⁹⁹. Almanya’da 1871 yılında, “demiryolu, maden ocakları, fabrika, taş ocakları ve benzeri işyerlerinde oluşacak kaza ve ölümler nedeniyle işverenlerin tazminat ödemesine ilişkin” kanunlar düzenlenmiştir. Bismarck, 1883’te Hastalık Sigortası Kanunu’nu çıkarmıştır¹⁰⁰. Daha sonra, 1884’te Kaza Sigortası ve 1889’da Yaşlılık ve Maluliyet Sigortası Kanunları kabul edilmiştir¹⁰¹.

Sosyal güvenlik alanında yenileşmenin öncüsü olarak kabul edilen¹⁰², İngiltere’de yayınlanan Beveridge Raporunda; yaşlılar korunması gereken kişiler arasında sayılmıştır. Yaşlıların yoksulluktan korunmasının esası da “*sosyal sigortalar yolu ile gelirin yeniden dağıtımı yoluyla herkese asgari bir gelir sağlanması*” olarak belirlenmiştir¹⁰³.

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1935 yılında çıkarılan Sosyal Güvenlik Yasası ile sosyal güvenlik kavramı ilk kez yasal düzenlemede yer almıştır¹⁰⁴. Böylece, sosyal güvenlik kavramı dünyada ilk kez hukuk alanında kullanılmaya başlanmıştır¹⁰⁵.

1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin” 22 inci maddesinde, “*hukuk düzeninin hâkim olduğu bütün devletlerin anayasalarında sosyal güvenliğin temel insan haklarından biri olarak yer verilmesi gerektiği*” ifade edilmiştir¹⁰⁶. Birleşmiş Milletlerce yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25 inci maddesinde, “*herkesin yaşlılık gibi insan*

⁹⁸ <http://www.historyhome.co.uk/peel/poorlaw/plaa.htm>, (22.04.2019).

⁹⁹ Şakar, s.17, (2017 SSU).

¹⁰⁰ Korkusuz ve Uğur, s.57-58.

¹⁰¹ Şeniz Özmert Koçer, **Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları**, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi (Yayınlanmış Tez), Ankara, 2014, s.4.

¹⁰² Aykut Bedük ve Okan Mete, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, 2006, s.25.

¹⁰³ Kenan Tunçomağ, **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, 5.Bası, Beta Yayınları, 1990, İstanbul, s.29.

¹⁰⁴ Ercan Turan, “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:7, Sayı:3, 2004, s.4-5.

¹⁰⁵ Ayhan Arpa, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2012, s.43.

¹⁰⁶ Özkan Bilgili, **Sosyal Güvenlik Uygulaması**, ASMMO Yayınları, Ankara, 2008, s.6.

iradesi dışında meydana gelen risklere karşı güven içerisinde olması ve beslenme, barınma gibi her türlü ihtiyacının karşılanması gereği vurgulanmış ve bu durumun sosyal güvenlik ile sağlanacağı” belirtilmiştir¹⁰⁷. Bildirgede herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, yaşlılık ve diğer sosyal riskler karşısında korunması gerektiği vurgulanmıştır¹⁰⁸.

1.2.2.2. Türkiye’de Yaşlılık Sigortasının Tarihsel Süreci

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemlerinin oluşumundan önce, bireyler yaşlılık riskine karşı önlemlerini kendi iç dinamikleri ile almıştır. Sosyal risklere maruz kalan bireylerin ihtiyaçları, dini vakıflar ve ticaret loncalarının bazı destekleyici faaliyetleri ile yürütülmüştür¹⁰⁹. Vakıflar halka, loncalar ise kendi çatısı altına girenlere ve ailelerine kısmi de olsa yardımlar yapmıştır¹¹⁰.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir sanayileşme süreci yaşanmadığından dünyada olduğu şekilde sosyal politika uygulamaları ve sosyal güvenlik sistemi kuruluşu gerçekleşmemiştir¹¹¹. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki sosyal yardımlar; temelde aile içi yardımlaşmalar, içsel yardımlaşmalar ve meslek kuruluşlarının kendi içinde yaptığı yardımlaşmalar şeklinde devam edilerek yapılmıştır¹¹².

Sosyal güvenlik anlamındaki ilk yasal düzenleme olarak kabul edilen 1865 tarihli Dilaverpaşa Nizamnamesi amacı¹¹³, “*Ereğli Kömür Havzası’nda zorunlu çalışma yükümlülüğü getirilerek çalışan işçilerin verimliliğini arttırmak*” olarak

¹⁰⁷ Korkusuz ve Uğur, s.74.

¹⁰⁸ Şeker ve Kurt, s.13.

¹⁰⁹ Turan, s.6.

¹¹⁰ Birol Güleç, **Dünyada Sosyal Güvenlik Reformları Işığında Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi (Riskler ve Öneriler)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, 2003, s.9.

¹¹¹ Şevket Güney Bigat, “Ülkemizde İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:81, Sayı:1, 2007, s.42.

¹¹² Güvercin, s.89.

¹¹³ Mustafa Kılıç, “Sosyal Güvenlik Hakkının Kapsamı ve Sınırı”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, s.386.

belirlenmiştir¹¹⁴. Nizamnamede, madenlerin üretim ve işletilmesi ile ilgili çalışma koşullarını içeren kurallara yer verilmiştir¹¹⁵.

1869 tarihli Maadin Nizamnamesi ile maden ocaklarındaki zorla çalıştırma sistemine son verilmiştir. Maden ocaklarında çalışan işçiler için iş kazalarına karşı önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınması, madenlerde bir doktor ve gerekli ilaçların bulundurulması zorunlu kılınmıştır¹¹⁶. Maden işletmeleri, iş sırasında bir kazaya uğrayan işçilere ve ölümü halinde ailelerine, mahkemece kararlaştırılacak bir tazminat ve yardım parası ödemek zorunda bırakılmıştır¹¹⁷.

151 sayılı “Ereğli ve Zonguldak Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Muteallik Kanunu”¹¹⁸ işçileri koruyan, koruyucu sosyal politika önlemlerini oluşturan ilk kanun olarak kabul edilmektedir¹¹⁹. Bu Kanunun uygulanmasına yönelik 1923 yılında çıkarılan yönetmelik ile maden işçileri için kurulan “*ihtiyat ve teavün sandıkları*”, “*Amele Birliği*” adı altında birleşmiştir¹²⁰. Ülkemizde Amele Birliği ile sosyal güvenlik sisteminin temelleri atılmıştır¹²¹. Amele Birliği Talimatnamesi ile¹²² ülkemizin ilk sosyal yardım kuruluşu fiili olarak kurulmuştur¹²³.

Cumhuriyet Döneminde, 1936 yılında 3008 sayılı İş Kanunu¹²⁴, işçilerin tabi olacakları sigorta kollarını, sosyal sigortada zorunluluk ilkesini, sosyal sigortaların kişiler bakımından kapsamını düzenlemiştir¹²⁵. 3008 Sayılı İş Kanunu, ülkemizde sosyal sigortaların kuruluşunu içeren ilk kanundur. Kanunda, sosyal güvenliğin

¹¹⁴ Hasan Yüksel, “19.Yüzyıl Osmanlı Devleti Maden Ocaklarında Çalışma Standartlarının Oluşturulması Girişimleri: Dilaverpaşa Nizamnamesi Örneği”, **17. Çalışma Ekonomisi Kongresi Bildirim Özetleri**, 2016, Erzurum, s.52-53.

¹¹⁵ Nüvit Gerek ve Gökçek Karaca ve Dilek Baybora ve Fatma Kocabaş, **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s.7.

¹¹⁶ Yüksel, s.55-56.

¹¹⁷ Güzel ve diğerleri, (2016 SGH), s.24.

¹¹⁸ 10.09.1997 tarihinde Resmî Gazete’de kabul edilmiştir.

¹¹⁹ Sait Dilik, “Atatürk Döneminde Sosyal Politika”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:40 Sayı:1, 1985, s.93.

¹²⁰ Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s.70-71, (2005 SGHD).

¹²¹ Şakar, s.31, (2017 SSU); Ali Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 19. Bası, İstanbul, 2017, (2017 SGHD). s.88-89.

¹²² 22.07.1923 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır.

¹²³ Tunay Karakök, “Zonguldak Kömür Havzasında Bir Yardım Sandığı: Amele Birliği”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:13, 2011, s.358-359.

¹²⁴ 15.6.1936 tarih ve 3330 sayılı RG.

¹²⁵ Kırmızı ve Hüseyinli, s.1210.

dayanacağı ilkeler de belirtmiştir. 3008 sayılı Kanunda sigorta kolları belirlenmiş¹²⁶ ve öncelikle iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası ile analık sigortasının kurulacağı hükme bağlanmıştır¹²⁷. 3008 sayılı İş Kanunu sosyal sigortacılık alanında kurucu bir rol almış ve daha sonra yapılacak olan düzenlemelere yön belirleyici olmuştur.

İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada sosyal güvenlik ile ilgili meydana gelen gelişmelerin paralelinde ülkemizde sırasıyla 4772 sayılı “İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu”¹²⁸, 4792 sayılı “İşçi Sigortaları Kanunu”¹²⁹ ve 02/07/1949 tarih ve 4792 sayılı “İhtiyarlık Sigortası Kanunu” ile sosyal güvenlik sisteminin temelleri atılmıştır. 5434 sayılı “T.C Emekli Sandığı Kanunu”¹³⁰ ile memur yardımlaşma sandıkları birleştirilmiş, 5417 sayılı “İhtiyarlık Sigortası Kanunu”¹³¹ güncellenerek 6900 sayılı “Maluliyet İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu”¹³² çıkarılmıştır. 6379 sayılı “Deniz İş Kanunu”¹³³ ile gemi adamları sosyal sigorta kapsamına alındıktan sonra gelişen sosyal güvenlik sisteminin sonucu olarak 1961 Anayasasının¹³⁴ 48 inci maddesinde sosyal güvenlik ilk defa anayasal bir hak olarak düzenlenmiştir. 506 sayılı “Sosyal Sigortalar Kanunu”¹³⁵ ile işçilere yönelik mevzuat hazırlanmış ve izleyen yıllarda 1479 sayılı “Esnaf ve Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu”¹³⁶, 2829 sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabii Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun”¹³⁷, 2925 sayılı “Tarım işçileri Sosyal Sigortalar Kanunu”¹³⁸, 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu”¹³⁹ ve 3201 sayılı “Yurt Dışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun”¹⁴⁰ ile sosyal güvenlik

¹²⁶ 3008 SK. m.100,101 ve102 inci maddelerinde düzenlenmiştir.

¹²⁷ Ömer Ceylan, “3008 Sayılı İş Kanunu’ndan 931 Sayılı İş Kanunu’na: Türkiye’de Bireysel İş Hukukunun Kurumsallaşması”, **Emek Araştırma Dergisi**, Cilt:10, Sayı:15, Haziran 2019, s.99.

¹²⁸ 7.7.1945 tarih ve 6051 sayılı RG.

¹²⁹ 16.7.1945 tarih ve 6058 sayılı RG.

¹³⁰ 17.6.1949 tarih ve 7235 sayılı RG.

¹³¹ 8.6.1949 tarih ve 7227 sayılı RG.

¹³² 13.2.1957 tarih ve 9534 sayılı RG.

¹³³ 29.4.1967 tarih ve 12586 sayılı RG.

¹³⁴ 20.07.1961 tarih ve 10859 sayılı RG.

¹³⁵ 29, 30, 31.7.1964-1.8.1964 tarih ve 11766-11779 sayılı RG.

¹³⁶ 14.9.1971 tarih ve 13956 sayılı RG.

¹³⁷ 27.5.1983 tarih ve 18059 sayılı RG.

¹³⁸ 18.05.1984 tarih ve 18405 sayılı RG.

¹³⁹ 20.10.1983 tarih ve 18197 sayılı RG.

¹⁴⁰ 22.5.1985 tarih ve 1876 sayılı RG.

alanını düzenleyen diğer kanunlarla sosyal güvenlik sisteminin kapsamı genişletilerek toplumun büyük bir kesimi sistemin içine dâhil edilmiştir¹⁴¹.

Primli rejime dayanarak oluşturulan sosyal güvenlik sisteminin, prim ödeme güç ve kabiliyeti olmayanları da sisteme dâhil etmeyi amaçlayan ve primsiz rejim prensibine dayanan sosyal yardım ve sosyal hizmet düzenlemeleri de 1976 tarih ve 2022 sayılı Kanun ile 65 yaşın üzerindeki yoksullara aylık verilmesi; 1986 tarih ve 3294 sayılı Kanun ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurularak, vakıflar aracılığıyla yoksullara ayni ve nakdi yardım yapılması; 1983 tarih ve 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” ile muhtaç çocuk, yaşlı ve sakatlara yönelik hizmet sunumu; 3816 sayılı “Yeşil Kart Kanunu”¹⁴² ile yoksul vatandaşlara sağlık yardımı olarak düzenlenmiştir¹⁴³.

4447 sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu”¹⁴⁴ ile sosyal güvenlik sisteminin gelirlerini ve giderlerini dengede tutmaya yönelik olarak; kadınlarda emeklilik yaşı 58’e, erkeklerde ise 60’a yükseltilmiş, sigorta kollarına ilişkin primler arttırılmış, mevcut prim ödeme sistemine yeni primler eklenmiş ve kayıt dışı çalışmayı engellemek amacıyla işyerinin ve sigortalı olanların önceden bildirimi zorunlu hale getirilmiştir¹⁴⁵.

Ülkemizde, sosyal güvenlik hakları anlamında Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur kapsamındaki sigortalılara farklı uygulamalara gidilmiştir. 5502 sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu”¹⁴⁶ ile bu üç sosyal güvenlik kurumu birleştirilmiş ve Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında toplanmıştır¹⁴⁷. 5502 sayılı Kanun ile farklı statüde çalışanlara hizmet sunan kurumlar arasında norm ve standart birliğin sağlanması amaçlanmıştır¹⁴⁸.

¹⁴¹ Zakir Avşar ve Eren Öğütoğulları ve Özlem Öğütoğulları, “Sosyal Güvenlik Kurumu’nun Kurumsal İletişimi ve Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Önemi”, **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:16, s.122.

¹⁴² 1992 yılında yürürlüğe girmiştir.

¹⁴³ Bora Yenihan, “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 15, Sayı:30, 2017, s.191.

¹⁴⁴ 8/9/1999 tarih ve 23810 sayılı Resmî Gazete.

¹⁴⁵ Şenay Gökbayrak, “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 2, 2010, s.141; Avşar ve diğerleri, s.121.

¹⁴⁶ 20.5.2006 tarih ve 26173 sayılı Resmî Gazete.

¹⁴⁷ Erdal Gümüş, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, **Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dergisi**, 2010, s.24. (<http://arsiv.setav.org/ups-/dosya/44645.pdf>), (25.08.2018).

¹⁴⁸ Avşar ve diğerleri, s.123.

Ülkemizde, sosyal güvenlik alanında yapılan düzenlemelerin en sonuncusu ise 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunudur¹⁴⁹. Bu kanun ile farklı kanunlara tabi sigortalılar tek bir düzenleme içinde bir araya getirilmişlerdir¹⁵⁰. 5510 sayılı Kanun öncesinde esnaf ve sanatkârlar ile bağımsız çalışanlar Bağ-Kur’a, kamu idarelerinde çalışanlar Emekli Sandığı’na ve hizmet akdine tabi olarak sigortalı çalışanlar ise SSK’ya bağlı olarak sosyal güvence altına alınmışlardı. 5510 sayılı Kanun ile 01/10/2008 tarihi itibarıyla SSK’lıların adı 4/1-(a) (hizmet akdiyle çalışanlar/işçi), Bağ-Kurluların adı 4/1-(b) (kendi adına bağımsız çalışanlar) ve Emekli Sandığı’na tabi olanların adı ise 4/1-(c) (kamu görevlileri) şeklinde değiştirilmiştir (5510 SK., md.4/1). Sadece değişim çalışanların tek çatı altında toplanması ile kalmamış, yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları da yeniden güncellenmiştir. Emeklilik yaşı, kademeli olarak hem kadın hem de erkek sigortalılar için 65 yaşa yükseltilmiştir (5510 SK., m.28).

Sosyal güvenliğin sürdürülebilirliği ve yaşlılık sigortasının finansmanı açısından yapılan kanuni değişiklikler toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. Türkiye’de sosyal güvenlik hizmetleri üç şekilde yürütülmektedir. Bunlardan ilki *sosyal sigortalardır*. Sosyal sigortalar, “bireyleri ve bireylerin bakmakla yükümlü bulunduklarını, belirlenmiş risklere karşı zorunlu olarak ödenen primlere dayanarak koruyan” bir sistemdir¹⁵¹. Çalışma yaşamında ortaya çıkan pek çok riski karşılamaya çalışan sosyal sigortalar, prim ya da vergiler ile finanse edilmektedir¹⁵².

İkincisi, muhtaçlık kriterleri doğrultusunda prim ödemesi olmaksızın bireylere ve ailesine verilen nakit yardımların oluşturduğu *sosyal yardımlardır*¹⁵³. Sosyal yardımlar, “kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından yoksun kalmış bireylere, muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve onları kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan aynı/nakdi nitelikteki geçici veya sürekli, sistemli ve düzenli karşılıksız yardımları” ifade etmektedir¹⁵⁴.

¹⁴⁹ 16/6/2006 tarih ve 26200 sayılı Resmî Gazete.

¹⁵⁰ Avşar ve diğerleri, s.121.

¹⁵¹ Ali Nazım Sözer, **Türkiye’de Sosyal Hukuk**, Ankara, 1994, (Sosyal Hukuk), s.26.

¹⁵² Sözer, (Sosyal Hukuk), s.26.

¹⁵³ Ali Nazım Sözer, **İşçi Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul, 2017 (İşçi, Bağımsız), s.1.

¹⁵⁴ Sevgi Işık Erol, “Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Sigorta, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Bileşenleri Bağlamında”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:11, Sayı:23, (Sosyal Güvenlik Sistemi), s.2.

Sonuncusu ise yine muhtaçlık kriterleri doğrultusunda bireylere sağlanan sosyal hizmetlerdir¹⁵⁵. Sosyal hizmetler, “bireylerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen koruyucu ve önleyici, iyileştirici ve rehabilite edici, değiştirici-geliştirici nitelikteki sistemli ve düzenli faaliyetlerin ve programların” bir bütünüdür¹⁵⁶.

1.3.YAŞLILIK SİGORTASININ KAPSAMI

Sosyal güvenlik hakkı, “Çağdaş devlet anlayışının bir sonucu olan sosyal hukuk devletinde geçerli sosyal güvenlik ve sosyal adalet ilkeleri gereğince toplumdaki insanlara, insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyi sağlamak ve onları korumakla görevli devletten bu yönde gerekli tedbirleri almasını ve teşkilatları kurmasını” talep etme hakkıdır¹⁵⁷. Sosyal güvenlik hakkının temelini oluşturan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 22’inci maddesinde; “herkesin, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı olduğu, ayrıca, onuru ve kişiliğinin serbestçe gelişmesi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ulusal çaba ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgüt ve kaynaklarıyla orantılı olarak gerçekleştirilmesine de hakkının bulunduğu” belirtilmiştir.¹⁵⁸ Bildirgenin 25’inci maddesinde ise¹⁵⁹; “her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyecek, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığını ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı olduğu, analık ve çocukluğun özel ihtimam ve yardım görme hakkını verdiği, evlilik içinde veya dışında doğsun bütün çocukların aynı sosyal korumadan faydalanacakları” ifade edilmiştir¹⁶⁰.

¹⁵⁵ Utku Altunöz ve Funda Çondur, “Sosyal Güvenlik Harcamaları Gelir Dağılımında Etkin Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Nedensellik Analizi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 2018 Özel Sayısı, s.179.

¹⁵⁶ Erol, (Sosyal Güvenlik Sistemi), s.3.; Yakup Süngü, “Sosyal Güvenlik Reformu'nun Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 4-5, Kasım 2006/Şubat 2007, s.47.

¹⁵⁷ Mehmet Akad, **Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı**, Kazancı Hukuk Yayınları, No:112, İstanbul, 1992, s.10.

¹⁵⁸ Senem Ermumcu, “Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, 2013, s.73.

¹⁵⁹ Hasan Dursun, “Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkına Genel Bir Bakış”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:10, Sayı:4, 2009, s.210.

¹⁶⁰ Şeker ve Kurt, s.13.

Bildirideki bu hükümlerde, sosyal güvenliğin temel bir insan hakkı olduğu kabul edilmiştir¹⁶¹.

Ülkemizde Anayasanın 12 inci maddesine göre; *“Herkes kişiliğine bağı, dokunulmaz devredilmez, vazgeçilmez, temel hak ve hürriyetlere”* sahiptir. Anayasanın 60 inci maddesinde sosyal güvenlik hakkı düzenlemiş ve madde ile *“Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar”* hükmü getirilmiştir¹⁶². Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, sosyal güvenlik hakkı, kişiye bağı dokunulmaz ve vazgeçilemez bir haktır¹⁶³. Anayasamızda sosyal güvenlik herkes için bir hak olarak düzenlenmiş ve devletin sosyal güvenliğı sağlama yönünden gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılmıştır¹⁶⁴. Anayasamızın 61’inci maddesinde, *“devletin, savaş ve görev şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri koruyacağı ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlayacağı, sakatların korunmalarını ve toplum yaşamına intibaklarını sağlayıcı önlemleri alacağı, yaşlıların devletçe korunacağı ve kendilerine yapılacak yardım ile sağlanacak diğerk hak ve kolaylıklara ilişkin düzenlemeler yapılacağı, devletin, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü önlemi alacağı, bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kuracağı veya kurduracağı”* belirtilmiştir. Anayasanın 65’inci maddesinde de *“devletin, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliğı ölçüsünde yerine getireceğı”* düzenlenmiştir¹⁶⁵.

Türk sosyal güvenlik hukukumuzda son olarak 5510 sayılı Kanun yürürlükte olup, Kanunda sigortalının tanımı yapılmış ve sigortalı sayılacak kişiler belirlenmiştir. 5510 sayılı Kanunun 3’üncü maddesinde (5510 SK. m.3/6-b) sigortalı; *“kısa ve/veya uzun vadeli sigorta dalları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişi”* olarak tanımlanmıştır. 5510 sayılı Kanun ile birlikte

¹⁶¹ Dursun, s.210.

¹⁶² Çağla Erdoğan, “Sosyal Güvenlik Hakkının Yargıtay Kararlarına Yansıması”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2014, s.194.

¹⁶³ Ermumcu, s.59.

¹⁶⁴ Nazlı Çoban, “İş Kazalarından Doğan Maddi Tazminat Faizinin Hukuki Niteliğı”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:14, Sayı:4, 2019, s.79.

¹⁶⁵ Barış Duman, “Yargı Kararlarına Göre 5510 Sayılı Kanun’un 56/Son Maddesi Uyarınca Boşandığı Eşile Birlikte Yaşayanın Ölüm Aylığının Kesilmesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:23, Sayı:2, 2019, s.80-81.

“sigortalı” ve “genel sağlık sigortalısı” ayrımı yapılmıştır. Sigortalılar da kendi içerisinde 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin farklı bentlerinde ayrı tanımlandıkları için, bent numaralarına göre isimlendirilmiştir¹⁶⁶. 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar 4/1-(a)’lı (özel kanun hükümlerine tabi sayılanlar dahil), köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar 4/1-(b)’li (tarımda kendi adına bağımsız çalışanlar dahil); kamu idarelerinde çalışanlar ise 4/1-(c)’li olarak adlandırılmıştır¹⁶⁷. Çalışmada, hizmet akdine tabi çalışanlar ile hizmet akdine tabi gibi çalışanlar için genel olarak “işçi” ifadesi kullanılmıştır.

Türk sosyal güvenlik hukukunda sigortalıların tabi olacağı üç sigorta kolu belirlenmiştir. Bireyin; hastalık, kaza ve analık gibi geçici olarak gelir kaybına yol açan olaylara ilişkin kısa süreli yapılan yardımlar, kısa vadeli sigorta kollarında düzenlenmiştir.

Uzun vadeli sigorta kolu ise, sosyal güvenlik riski olan malullük, yaşlılık ve ölüm risklerine maruz kalma durumunda¹⁶⁸ sigortalıları bu risk karşısında koruyan bir sigorta koludur. Uzun vadeli sigorta, bireyleri hastalık, yaşlılık, çalışma gücünü kaybetme gibi çalışma hayatından ayrılma zorunluluğu riskine karşı koruyan, sadece çalışırken değil çalışanın vefatı halinde geride kalan bakmakla yükümlü olduğu kişileri de kapsayan bir sigorta koludur.

Genel sağlık sigortası ise, kişilerin sağlıklarının korunması, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan, mülga sosyal güvenlik kanunlarında hastalık sigortası olarak da tanımlanan sigorta koludur¹⁶⁹.

5510 sayılı Kanunda uzun vadeli sigorta kolları malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası kollarını ifade etmektedir. Sosyal güvenlik kanununda uzun vadeli sigorta kollarına tabi olan sigortalılar genel olarak 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinde düzenlenmiştir. Bunun yanında ek ve geçici madde hükümlerine göre Kanunun 4/1-

¹⁶⁶ Murat Özveri, “Yargı Kararları ve Sigortalı Hizmetlerin Tespiti”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu, 2015, s.229.

¹⁶⁷ Mehmet Bulut ve Cüneyt Olgaç, **Sosyal Güvenlik Uygulamaları İşveren Rehberi**, Yayın No:327, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2012, s.20.

¹⁶⁸ Yusuf Alper, “Askerlik Borçlanması Bir Sosyal Güvenlik Sorunu Olmaktan Çıkabilir”, **Çimento Endüstri İşverenleri Sendikası Dergisi**, Cilt:26, Sayı:5, 2012, (Askerlik Borçlanması), s.6.

¹⁶⁹ Ali Nazım Sözer, **Türk Genel Sağlık Sigortası**, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, (Genel Sağlık), s.3.

(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar da uzun vadeli sigorta kollarına tabi olacaklardır¹⁷⁰.

Kısa vadeli sigorta kollarında düzenlenen iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortası kollarına tabi olan sigortalılar; yaşlılık sigortasından yararlanamayacaktır¹⁷¹. 5510 sayılı Kanunun 3'üncü maddesine göre genel sağlık sigortalısı, 5510 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinde ifade edilmiştir¹⁷².

Sosyal güvenlik kanununda düzenlenmiş olan yaşlılık sigortası hükümlerinden sağlanan haklardan yararlanabilmesi için, ilk olarak kişinin bu kanuna göre sigortalı olması gerekmektedir. Kanunda sadece kişinin sigortalı olması yeterli görülmemiş, sigortalıların aynı zamanda uzun vadeli sigorta kollarında yer alan yaşlılık sigortası hükümlerine tabi olması da aranmıştır. Uzun vadeli sigorta kolları; *“zararları geçici olmayan, ömür boyu devam eden, hatta aile, cemiyetin en küçük gelir ve harcama birimi olarak kabul edildiği takdirde, öldükten sonra da devam eden tehlikelerle ilgili sigortalara”* denilmektedir¹⁷³. Uzun vadeli sigorta hükümlerine tabi olanlar yaşlılık sigortası bakımında da sigortalı sayılacaktır. Bu bakımdan sosyal güvenlik mevzuatına göre uzun vadeli sigorta kollarına kimlerin dahil olduğunu belirlemek gerekecektir.

5510 sayılı Kanununun 92'nci maddesinde; *“kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Bu Kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir”* denilmektedir. 5510 sayılı Kanunun 7'nci maddesinde belirtildiği üzere, *“kişinin çalışmaya başlaması ile sigortalılık ilişkisi kendiliğinden başlayacak ve sigortalı olup olmama konusunda tarafların beyanı”* önemli olmayacaktır. Böylece, 5510 sayılı Kanunda sigortalılığın zorunluluğu ilkesi benimsenmiştir. Sigortalı olmak,

¹⁷⁰ Her iki kapsamda sayılanlar “işçi” olarak ifade edilmiştir.

¹⁷¹ Hasan Kayırgan, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Kayseri, 2014, s.60-61.

¹⁷² Coşkun Saraç, **Hastalık Sigortası**, Altın Nokta Yayınevi, 1. Baskı, İzmir, 2013, (Hastalık), s.229-230. (5510 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinde sayılan kişiler arasında, genel aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olanlar, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler gibi genel sağlık sigortası primi ödemeyen veya adına prim ödenen sigortalılar bulunmaktadır)

¹⁷³ Anayasa Mahkemesi, Esas Sayısı: 2015/100 Karar Sayısı: 2015/110, https://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKurul/Basvuru_Karari/2015-110.pdf, (25.09.2018).

kişi bakımından sadece bir hak olmayıp aynı zamanda bir yükümlülüktür¹⁷⁴. Kişinin çalışmaya başlaması ile sigortalılık ilişkisi de başlayacaktır.

5510 sayılı Kanunun 8 inci maddesinde sigortalıların Kuruma bildirim süreleri ve şekilleri belirlenmiştir. İşverenler çalıştıracakları işçileri, sigortalılık başlangıç tarihinden önce, Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Bildirim, işverenlerin elektronik ortamda verecekleri işe giriş bildirgesiyle yapılmaktadır¹⁷⁵. İşe giriş bildirgesinin sigortalılık başlangıç tarihinden önce verilmesi gerekmektedir birlikte, inşaat, balıkçılık ve tarım işyerlerinde işe başlatılacak sigortalılar için, işverenlerce en geç çalışmaya başlatıldığı gün verilebilecektir¹⁷⁶. Yabancı ülkelere sefer yapan ulaştırma araçlarına sefer esnasında alınarak çalıştırılanlar ile Kuruma ilk defa işyeri bildirgesi verecek işyerlerinde; *“ilk defa sigortalı çalıştırmaya başlanılan tarihten itibaren bir ay içinde çalışmaya başlayan sigortalılar için, çalışmaya başladıkları tarihten itibaren en geç söz konusu bir aylık sürenin dolduğu tarihe kadar işe giriş bildireleri işverenlerince verilmesi”* gerektiği düzenlenmiştir¹⁷⁷ (5510 SK., m.8/1-c).

Sigortalılar da çalışmaya başladıkları tarihten itibaren en geç bir ay içinde, çalışmaya başladıkları tarihi Kuruma bildirilebilirler (5510 SK., m.8/3). İşvereni tarafından Kuruma bildirim yapılmayan işçiler, bazen sigortasız çalıştırıldığını bilmemekte, bazen de sigortasız çalıştırıldığının farkında olmasına rağmen işini kaybetme korkusu ile işverenine veya Kuruma başvurmadan kaçınabilmektedirler. Böylece çoğu zaman işten çıkıncaya veya çıkarılincaya kadar sigortalı olmadan çalışmaya devam edebilmektedirler¹⁷⁸.

5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde bazı sigorta kollarına tabi sigortalılar, 6’ncı maddesinde sigortalı sayılmayanlar, 50’nci maddesinde isteğe bağlı olarak tüm

¹⁷⁴ Yarg.HGK, 15.02.2017 T. E.1084 K.248 “...Sosyal güvenlik hakkı niteliği itibariyle ekonomik ve sosyal haklar arasında yer alan bir hak olmakla birlikte, insan haklarına dair bütün milletlerarası belgelerde kabul edilen bir insan hakkıdır. ...Sosyal güvenlik hakkının vazgeçilmez ve devredilmez nitelikli temel insan haklarından olduğu başta Anayasa olmak üzere mevzuat hükümlerinde yer aldığı gibi, uyumsuzlukların çözümü nedeniyle verilen yargısal kararlardaki genel bir yaklaşımı da ifade etmektedir...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁷⁵ İşyerlerinin şirket kuruluş aşamasında çalıştırılacak sigortalılara ilişkin sigortalı tesciline esas olan bilgileri, ticaret sicil memurluklarınca Kuruma online olarak aktarılan sigortalıların tescil işlemleri otomatik olarak yapılmakta olup, bu sigortalılar için ayrıca sigortalı işe giriş bildirgesi verilmesi istenmemektedir. (2019/10 sayılı SGK Genelgesi).

¹⁷⁶ Murat Özdamar ve Erden Çakar, “Sosyal Güvenlik Kurumuna Yasal Süresi Dışında Verilmesine Rağmen İdari Para Cezasına Konu Edilmeyecek Bildirimler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:1, 2014, s.901.

¹⁷⁷ Özdamar ve Çakar, s.902.

¹⁷⁸ Göçmen, s.68-69.

sigorta kollarına tabi olan sigortalılar, 60 ıncı maddesinde ise sadece genel sağlık sigortası kapsamında sayılanlar belirlenmiştir¹⁷⁹.

Sosyal güvenlik sisteminde sigortalılığın tekliği geçerlidir. Bir kişinin aynı anda birden fazla sosyal güvenlik statüsüne tabi olması mümkün değildir. 5510 sayılı Kanunun ilk düzenlenmiş şeklinde de bu durum korunmuştur. 6111 sayılı Kanunla¹⁸⁰ yapılan değişiklik sonrasında, 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkrasında düzenlenen sigortalılık hallerinden birden fazlasına tabi olarak çalışılması durumunda hangi sigortalılık statüsüne üstünlük tanınacağı düzenlenmiştir¹⁸¹ (5510 SK.m.53). Ayrıca, sigortalılara aynı anda hem Kanunun 4/1-(a) hem de 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı olabilme imkânı verilmiştir.

5510 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinde kısa ve uzun vadeli sigorta kolları bakımından sigortalılığın hangi sigortalılar için ne zaman sona ereceği düzenlenmiştir¹⁸². Bağımlı çalışanların iş sözleşmesi sona erdiğinde; haklarında bazı sigorta dalları uygulanan sigortalılar içinse, sigortalılığa neden olan mesleki durum ortadan kalktığında sosyal sigorta ilişkisi sona erecektir. Ayrıca, 5510 sayılı Kanunun 92'nci maddesinin üçüncü fıkrasında sigortalılığın Kanunda belirtilen sigortalı

¹⁷⁹ Ali Nazım Sözer ve Coşkun Saraç, "Sosyal Sigorta İlişkisinde Çokluk: Sigortalılık Hallerinin, Tiplerinin ve Sürelerinin Birleşmesi", **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:12, 2008, s.154.

¹⁸⁰ Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 25.02.2011 tarih ve 27857 sayılı Mükerrer Resmî Gazete.

¹⁸¹ 6111 sayılı Kanun 33'üncü maddesine göre; "*Sigortalının 4/1-(a) ve (b) bentlerinde yer alan sigortalılık statüleri ile (c) bendinde yer alan sigortalılık statüsüne aynı anda tabi olacak şekilde Kanun kapsamına girmesi halinde öncelikle aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında, (a) ve (b) bentlerinde yer alan sigortalılık statülerine tabi olacak şekilde Kanun kapsamına girmesi halinde ise aynı maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır. Ancak, sigortalılık hallerinin çakışması nedeniyle Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalılığı esas alınanlar, yazılı talepte bulunmak ve Kanunun 82 inci maddesine göre belirlenen prime esas kazanç alt sınırı ve üst sınırına ilişkin hükümler saklı olmak kaydıyla, esas alınmayan sigortalılık statüsü kapsamında talep tarihinden itibaren prim ödeyebilirler. Bu şekilde ödenen primler; iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sağlanan haklar yönünden, Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalılık statüsünde, kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan diğer yardımlar ile uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan yardımlar yönünden ise Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık statüsünde değerlendirilir. Bu fıkra hükümlerine göre ödeme talebinde bulunulduğu halde ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar ödenmeyen primlerin ödenme hakkı düşer. 4/1-(b) bendinin (4) numaralı alt bendi ile aynı maddenin birinci fıkrasının (b) bendindeki diğer sigortalılık statülerine aynı anda tabi olacak şekilde çalışılması durumunda, (b) bendinin (4) numaralı alt bendi dışındaki diğer sigortalılık durumu dikkate alınır.*"

¹⁸² Ali Güzel ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku 5510 Sayılı Kanun'a Göre Hazırlanmış**, 12.Bası, İstanbul, 2009, (5510 Kanuna Göre), s.143.

sayılma şartlarının kaybedilmesi veya sigortalının ölümü halinde sona ereceği hükmedilmiştir¹⁸³.

5510 sayılı Kanunda; sigortalı sayılan, sigortalı sayılmayan ve bazı sigorta kollarına tabi sigortalı sayılanlar şeklinde ayrıma gidilmiştir. Örneğin, işverenin ücretsiz çalışan eşi sigortalı sayılmamıştır. Eş, “*fiili olarak çalışmakla birlikte ücret almadığı için*” sigortalı sayılmamaktadır. 5510 sayılı Kanunda sigortalı sayılmayanlar ile bazı sigorta kollarının uygulanacağı sigortalıların sayısı istihdamın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışan kişiler sosyal risklerle karşılaştıklarında, sosyal güvenlik haklarından ya tamamen ya da kısmen yararlanabilmektedirler. Ayrıca, kanunda kapsam dışında bırakılan kişilerin çoğunun gelir düzeyleri ortalama gelirin altındadır ve bu kişiler sosyal güvenliğe en çok ihtiyaç duyan kişilerdir¹⁸⁴. Geliri düşük olması nedeniyle sosyal güvenlik kapsamına alınmayan kişilerin kapsamda sayılmaları için teşvik ve destek programları yapılmalıdır.

1.3.1. İşçiler ve İşçi Statüsünde Sayılanlar

1.3.1.1. İşçiler (Hizmet Akdine Tabi Çalışanlar)

Sosyal Sigortalar Kanunda (506 SK.) düzenlenen hizmet akdine bağlı olarak çalışan işçiler, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalı, 506 sayılı Kanundaki tanıma benzer şekilde; “*hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar*” olarak tanımlanmıştır (5510 SK., m.4). 5510 sayılı Kanunda 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalılığın tanımlanması bakımından, sigortalının hizmet akdi ile bir veya birden fazla işverene tabi olarak çalışma kuralı koyulmuş olsa da özel kanun ve hükümlerle hizmet akdine tabi olmadan da işçi kapsamında sayılanlar 4/1-(a) bendine tabi sigortalı olarak kabul edilmiştir. İlgili kanun düzenlemeleri ile sigortalılık kapsamı

¹⁸³ Çalışma ilişkisinin ortadan kalkmasıyla sigortalılık niteliği ortadan kalkar. Analık ve hastalık sigortası ile ilgili özel düzenleme gereğince sigortalının ücretsiz izinli olması, greve katılması, işverenin lokavt yapması, hallerinde bu hallerin sona ermesini takiben onuncu günden başlayarak sigortalılık niteliği yitirilir. Sigortalılık niteliğinin yitirilmiş olması hizmet akdinin sona ermesi olarak anlaşılmamalıdır

¹⁸⁴ Kılıç, s.387.

geniřletilmiřtir¹⁸⁵. Çalışmada her iki kapsamda olan sigortalılar “işçi” olarak ifade edilmiştir. Sosyal güvenlik hukukunda hizmet akdine tabi çalışmanın varlığı ifade edilmiştir. İşçi tanımı, sadece sosyal güvenlik hukukunda değil İş Hukuku, Borçlar Kanunu gibi alanlarda da yapılmıştır.

1.3.1.1.1. Hizmet Akdine Tabi alışma

5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine göre; “hizmet akdiyle bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar” sigortalı sayılmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, 4857 sayılı “İş Kanunu”¹⁸⁶ kapsamında işçi olanlar da 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı niteliğine sahiptir. Bir kimsenin hizmet akdine tabi sigortalı sayılması için işverenle arasında hizmet akdi bağının bulunması gerekir. Kişinin işveren, işveren vekili veya alt işveren tarafından işe alınarak ona ait işyerinde çalıştırılması gerekmekte olup, bu şartların bulunmaması halinde kişinin sigortalı sayılması mümkün deęildir¹⁸⁷.

5510 sayılı Kanunda hizmet akdi; “6098 sayılı Kanundaki hizmet akdi¹⁸⁸ ve iş mevzuatındaki iş sözleşmesi” olarak tanımlanmıřtır¹⁸⁹. 6098 sayılı Kanunda hizmet sözleşmesi; “işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşme” olarak tanımlanmaktadır. Kanunda kişinin, ücret karşılığında yapılabilecek bir işi belli bir zaman içinde görmesi ve bu işin de işveren tarafından kabul edilmesi

¹⁸⁵ ztrk, (Doktora Tezi), s.93.

¹⁸⁶ 10.06.2003 tarih ve 25134 sayılı Resmî Gazete.

¹⁸⁷ Bulut ve Olgaç, s.20.

¹⁸⁸ 04.02.2011 tarih ve 27836 sayılı Resmî Gazete.

¹⁸⁹ Yarg. 10. HD. E.2018/3026 K.2020/830 06.02.2020 T., “...5510 sayılı Kanun anlamında sigortalı niteliğini kazanmanın koşulları başlıca üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: a) alışma ilişkisinin kural olarak hizmet akdine dayanması, b) İşin işverene ait yerde yapılması, c) Kanunda açıkça belirtilen sigortalı sayılmayacak kişilerden olunmaması şeklinde sıralanabilir. Sigortalı olabilmek için bu koşulların bir arada bulunması zorunludur...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

halinde hizmet sözleşmesinin kurulacağı ifade edilmiştir¹⁹⁰. 6098 sayılı Kanunda¹⁹¹ “hizmet akdi” yerine “hizmet sözleşmesi” kullanılmıştır¹⁹².

4857 sayılı Kanunun 8 inci maddesinde; “hizmet akdi kavramı” yerine “iş sözleşmesi” kavramı kullanılmıştır. Kanunda iş sözleşmesi “bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın da (işveren) ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşme” olarak tanımlanmıştır¹⁹³. Anayasa Mahkemesi de bir kararında hizmet akdini; “bir kimsenin ücret karşılığında belirli veya belirsiz bir süre için hizmet görmeyi; işverenin emrinde bulunmayı, işverenin de ona ücret ödemeyi üstüne aldığı bir çalışma ilişkisi” olarak ifade etmiştir¹⁹⁴.

4447 sayılı Kanunun 47 inci maddesinde sigortalı; “bu Kanun kapsamına giren bir işyerinde bir hizmet akdine dayalı olarak çalışan ve çalıştığı süre içerisinde işsizlik sigortası primi ödeyen kimse” olarak tanımlanmıştır¹⁹⁵. 4447 sayılı Kanun ile sigortalı kendi adına işsizlik sigortası primi ödenen kişi olarak değerlendirilirken, 5510 sayılı Kanunda kişinin sigortalı olabilmesi için adına işsizlik sigortası primi ödenip ödenmediğinin önemi bulunmamaktadır.

1.3.1.1.2. Hizmet Akdinin Unsurları

Sosyal güvenlik kanunlarında bir kişinin sigortalı olabilmesi için çalışmaya fiilen başlaması gerekmektedir. Burada önemli olan hizmet akdinin hukuken kurulmuş

¹⁹⁰ Zeynel Abidin Çam, “Yüzde veya Bahşiş Usulü ile Çalışanların Sigorta Primine Esas Kazançlarının Belirlenmesi ve Sosyal Güvenlik Kurumu’na Bildirilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, 2013, s.298.

¹⁹¹ 6098 sayılı Borçlar Kanunun 393’üncü maddesinde hizmet sözleşmesi şu şekilde tanımlanmıştır; “Hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir. İşçinin işverene bir hizmeti kısmi süreli olarak düzenli biçimde yerine getirmeyi üstlendiği sözleşmeler de hizmet sözleşmesidir. Genel hizmet sözleşmesine ilişkin hükümler, kıyas yoluyla çıraklık sözleşmesine de uygulanır; özel kanun hükümleri saklıdır.”

¹⁹² Nurşen Caniklioğlu, **Türk Borçlar Kanunun Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına, Tarafların Hak ve Borçlarına İlişkin Hükümlerin Genel Bir Değerlendirilmesi**, Çalışma Hayatı Açısından Yeni Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu Semineri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2011, s.79-80.

¹⁹³ Yarg. 21.HD. E.2019/2520 K.2020/2281 15.06.2020 T., (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁹⁴ AYM, 26-27.09.1967,336/29, RG.19.10.1968, Öztürk, (Doktora tezi), s.41.

¹⁹⁵ Özkan Bilgili, “Sigorta Prim Teşviklerinin Kapsamdaki Sigortalılar Yönünden Değerlendirilmesi: 4447 Sayılı Kanun Örneği”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2019/2, s.1116-1117, (Teşvik Kapsamı).

olması değil fiilen kurulmuş olmasıdır¹⁹⁶. 5510 sayılı Kanunun 7’nci maddesine göre; “sigorta hak ve yükümlülüklerinin hizmet akdine dayanarak çalışanlar hakkında çalışmaya başladıkları tarihten itibaren başlayacağı” düzenlenmiştir¹⁹⁷. İşe giriş bildirgesinin Kuruma verilmiş olması bir çalışmanın fiili çalışma olduğunu göstermez¹⁹⁸. Sigortalılık hakkının kazanılması için gerçekten çalışmanın eylemli bir çalışma olması gerekir¹⁹⁹. Yargıtay birçok kararında, *çalışmanın fiili olup olmadığının mahkeme tarafından tespit edilmesini* gerekli görmüştür²⁰⁰. Yargıtay kararlarında, “gerçek çalışma olgusunu ve gerçek sigortalılık ilişkisi belirlemede duyarlı davranılması” gerektiğini vurgulamıştır²⁰¹.

Kişinin, ücret karşılığında yapılabilecek bir işi belli bir zaman içinde yapması ve bu işin de işveren tarafından kabul edilmesi halinde hizmet akdinin varlığından söz edilebilecektir. Hizmet akdinin ilk unsuru, kişinin üstlendiği işi belli bir **zaman** içerisinde işverenin emrinde yapmasıdır²⁰². Bu zaman, haftanın veya ayın belli gün ve saatlerinde olacak şeklinde belirlenir²⁰³. Çalışanın, hizmetini belli zaman dilimi içerisinde, işveren emrinde ve onun vereceği emir doğrultusunda gerçekleştirmesi, hizmet akdinin ikinci unsuru olan, **bağımlılık unsurunu** oluşturur²⁰⁴. İşverenin iş organizasyonu içerisinde mal veya hizmet üretimine ilişkin olarak, bu organizasyon içerisinde yerine getireceği iş görme edimi süresince, işçiye emir ve talimatlar verebilme yetkisi iş sözleşmesinin bağımlılık unsurunu

¹⁹⁶ Yarg. 10. HD. E.2018/6712 K.2020/1221 T.17.02.2020, “...bu nedenle davacının hizmet akdinin ispatı açısından herhangi bir delil mevcut olmadığını, yöntemince düzenlenip süresi içerisinde kuruma verilen işe giriş bildirgesi dahi kişinin işe alınmış olduğunu gösterirse de fiili çalışmanın varlığının ortaya konulması açısından tek başına yeterli kabul edilemediğini ...”, Yarg. 21.HD. E.2019/697 K.2020/2204 11.06.2020 T., (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁹⁷ Yarg. 10. HD. T.25.9.1997 E.6014 K.6144 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁹⁸ Yarg. 10.HD. E.2019/1614 K.2020/1820 T.02.03.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁹⁹ Yarg. 21.HD. E.2019/4684 K.2020/1324 02.03.2020 T.; Yarg. 21.HD. E.2019/3261 K.2020/1083 T.24.02.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁰⁰ Yarg. 21.HD. E.2019/3385 K.2020/2753 T.25.06.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁰¹ Ali Güzel ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 15. Baskı, İmge Yayınları, 2014, (2014 SGH), s.114.

²⁰² Korkusuz ve Uğur, s.129.

²⁰³ Yarg. HGK. E.2016/627 K.2019/1192 T.14.11.2019, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>); Murat Göçmen, **Türkiye’deki Sosyal Güvenlik Sisteminde Hizmet Tespiti**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Isparta, 2018, s.63.

²⁰⁴ Bektaş Kar, **İş Sözleşmesi Türleri ve Kanunla Getirilen İstihdam Biçimleri, 4857 Sayılı İş Kanunu’nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri), 2016, s.230.

oluşturmaktadır²⁰⁵. Hizmetin fiilen gerçekleşmesi her durumda zorunlu olmadığından²⁰⁶, işverenin emir ve gözetim altında hazır beklemek durumunda da bağımlılık unsuru gerçekleşmiş sayılacaktır²⁰⁷.

Hizmet akdinin oluşması için bir diğer unsur **ücrettir**²⁰⁸. 6098 sayılı Kanunun 313'üncü maddesinde, hizmet sözleşmesinin unsurlarından biri olarak ücret yer almıştır²⁰⁹. Kanunda işçi tanımı yapılırken, iş sözleşmesinin unsurları olan "*herhangi bir işte*" ve "*ücret karşılığı çalışmak*" ibarelerine yer verilmiştir²¹⁰. Hizmet akdinde sigortalı, işi yapma; işveren de ücret ödeme gibi temel yükümlülükler altına girdiği halde sosyal sigorta ilişkisinin varlığı için hizmetin ücret karşılığında görülmesi zorunlu sayılmamıştır²¹¹. Bu kuralın istisnası olarak, 5510 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinin (a) bendinde "*işverenin işyerinde ücretsiz çalışan eşinin*" sigortalı olmadığı düzenlenmesidir²¹². Ücret için, günlük kazanç alt ve üst sınırları, 5510 sayılı Kanunun 82'nci maddesinin ikinci fıkrasında; "*alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı, asgarî ücretin otuzda biri, üst sınırı ise günlük kazanç alt sınırının 7,5 katıdır*" şeklinde düzenlenmiştir (5510 SK, m.82).

Hizmet akdine tabi olan ve hizmet akdinin unsurlarını taşıyan işlerde çalışan kişiler işçi sayılmışlardır. 5510 sayılı Kanunda bu kapsamda çalışan kişinin aynı anda

²⁰⁵ Hakan Keser, "İşverenin Fazla Çalışma Yapılması Yönündeki Talimatına Uymayan ya da Fazla Çalışma Onayını Geri Alan İşçinin İş Sözleşmesinin İşverence Feshine İlişkin Bir Değerlendirme", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:39, 2018, s.20.

²⁰⁶ Yarg.10.HD. T.27.3.2007 E.2006/16493, K.2007/4738, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁰⁷ Yarg. HGK. E.2016/374 K.2019/1184 T.14.11.2019, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁰⁸ Yarg. 10.HD. E.2019/5531 K.2020/2657 T.03.06.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁰⁹ Ali Cengiz Köseoğlu, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu'nun İşin Düzenlenmesi Yönünden Genel Bir Değerlendirmesi, **4857 Sayılı İş Kanunu'nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri) Sempozyumu, 2016, s.310.

²¹⁰ Talat Canbolat, **4857 Sayılı İş Kanunu'nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri) Sempozyumu, 2016, s.29.

²¹¹ Yarg. HGK. E.2004/736 K.2005/25 T.02.02.2005 "...506 sayılı Kanunun sistematigi dikkate alındığında, yasa koyucunun, Sosyal Sigortalar Kanunu bakımından ücreti hizmet akdinin zorunlu bir unsuru olarak öngörmediği, bu anlamda, 506 sayılı Kanunda anılan hizmet akdinin, Borçlar Kanunu'nda tanımlanan şekliyle hizmet akdine göre özellikler gösteren bir (hizmet) sözleşme biçiminde olduğu söylenebilir. Konu doktrinde de ele alınmış ve ücret almadan yapılan çalışmalarında sigorta kapsamına alınması gerektiği genel olarak kabul görmüştür..." Yarg. HGK. E.2004/10-736 K.2005/25 T.02.02.2005; Yarg. HGK. T.06.11.1996 E.1996/21-537 K.735, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

²¹² Yarg. HGK. T.02.02.2005 E.2004/10-736 K.2005/25, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

bir veya birkaç işverenin yanında çalışmasına engel bir durum olmadığı hüküm altına alınmıştır.

1.3.1.2. İşçi Statüsünde Sayılanlar

5510 sayılı Kanunda hizmet akdi ile çalışanlar ve hizmet akdi ile çalışmamasına rağmen yaptıkları mesleklerinden dolayı özel kanun hükümlerine göre Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar düzenlenmiştir²¹³. Bu kapsamdaki sigortalılar, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı sayıldıkları halde, çalışmalarının hizmet akdine tabi olmadığı kabul edilmektedir²¹⁴. Özel kanun hükümlerine göre hizmet akdine tabi gibi işçi sayılanlar;

Sendika Başkanları ve Yönetim Kurullarına Seçilenler; Sendika yönetim kurulu üyeleri ile sendika arasındaki ilişki vekalet akdine dayalı sözleşme sayılmakla birlikte, 01/10/2008 tarihinden itibaren bu kapsamda çalışanlar 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır (5510 SK., m.4/2-a).

Sanatçı, Düşünür ve Yazarlar; Sosyal Sigortalar Kanununa (506 SK.) 11/07/1978 tarihinden itibaren ilave edilen ek 10 uncu madde ile *“bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlar”* bu kanun kapsamında sigortalı sayılmışlardır. 5510 sayılı Kanunda, sanatçılar için 506 sayılı Kanunda hükmedilen sosyal koruma yine aynı kapsam (5510 SK., 4/1-a) ve koşullarla devam ettirilmiştir²¹⁵.

Yabancı Uyruklular; ülkesinde bulunduğu devletin vatandaşlığında olmayanlar, yabancı bir veya birkaç devletin vatandaşlığında bulunanlar (yabancı “ecnebi” tebaa), hiçbir devlet vatandaşlığından olmayan vatansızlar ve mültecilerdir²¹⁶. Türk hukukunda belirtilen *“yabancı”* ifadesi, Türk soylu yabancıları kapsamadığından, *“Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş ve İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanunda”*, Türk soylu yabancıların sosyal güvenlik kapsamına alınması için

²¹³ Sözer, s.73, (Sosyal Sigortalar).

²¹⁴ Bilgili, (Teşvik Kapsamı), s.1125.

²¹⁵ Güzel, Okur ve Caniklioğlu (2016 SGH), s.123.

²¹⁶ Dursun, s.205.

düzenleme yapılmıştır. 2527 sayılı Kanunun²¹⁷ 5 inci maddesinde; “Türk soylu yabancılar, çalıştıkları kamu, özel kuruluş veya işyerinde uygulanan personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma ve diğer konulara ilişkin mevzuat hükümlerine tabi” tutulacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile Türk soylu yabancılar sosyal güvenlik hükümleri açısından Türk vatandaşı gibi sayılmışlardır²¹⁸.

5510 sayılı Kanun ile “Mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar” Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı kapsamına alınmıştır²¹⁹.

Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin²²⁰ 48 inci maddesine göre konsoloslukta çalışanların, “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmamaları, Türkiye’de devamlı olarak ikamet etmiyor olmaları ve gönderen devlet ya da üçüncü bir devlet tarafından sigortalı olmaları” gerekmektedir²²¹. Ülkemizde sözleşmeye paralel şekilde, “büyükkelçilik, konsolosluk ve benzeri yerlerde çalışan kişiler, gönderilen ülkelerde sigortalı olduklarını belgeleyemezlerse Türkiye’de ikamet ettikleri dönemde 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı” sayılacağı düzenlenmiştir²²². Konsolosluğa çalışmaya gönderen yabancı devlet ya da üçüncü bir

²¹⁷ Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş ve İşyerlerinde Çalıştırılabilirmelerine İlişkin Kanun, 29.9.1981 tarih ve 17473 sayılı RG.

²¹⁸ Dursun, s.207-208.

²¹⁹ Cüneyt Olgaç ve Mehmet Bulut, **Türkiye’de Çalışan Yabancıların Çalışma İzinleri ve Sosyal Güvenliği**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Ağustos 2011, s.57.

²²⁰ Viyana Sözleşmesi’nin “sosyal sigorta rejiminden bağışıklık” başlıklı 48’inci maddesinde; “...gönderen devlet için yapılan hizmetler bakımından konsolosluk mensupları ve onlarla birlikte yaşayan aile fertlerinin kabul eden devlette yürürlükte olan sosyal güvenlik hükümlerinden bağışık olduğu, bu bağışıklığın; kabul eden devletin vatandaşı olmamaları ve kabul eden devlette daimi ikametgahları bulunmaması ve gönderen devlette veya bir üçüncü devlette yürürlükte olan sosyal güvenlik hükümlerinden yararlanırl olmaları koşuluyla konsolosluk mensuplarının özel hizmetinde bulunan özel personele de uygulanacağı, bağışıklıktan yararlanamayan şahısları istihdam eden Konsolosluğun kabul eden devletteki sosyal güvenlik hükümlerinin işverene yüklediği yükümlülüklerle riayet edeceği, ancak sosyal güvenlik hükümlerinden bağışıklığın kabul eden devletin müsaadesi şartıyla bu devletin sosyal güvenlik sistemine isteyerek katılmaya engel olmadığı ifade edilmiştir.” http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/1963_Viyana_Konsolosluk_Anlasmasi.pdf, (25.8.2019).

²²¹ Dursun, 2009, s.213-214.

²²² Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği 9/2 maddesinde; “...büyükkelçilik ve konsolosluk özel hizmetlerinde çalışanlardan gönderen devlet veya üçüncü devlet tarafından sigortalı olduklarını belgeleyemeyenler ile Türkiye’de ikamet etmekte iken buralarda çalışan Türk vatandaşları...” 5510 sayılı Kanunun 4/1-a bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır.

devlet tarafından sigortalı olduklarını belgeleyemeyen yabancı uyruklu çalışanlar, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamına alınmıştır²²³.

6735 sayılı “Uluslararası İş Gücü Kanunun ”da²²⁴ süresiz çalışma iznine sahip olan yabancıların (özel kanunlardaki düzenlemeler hariç olmak üzere) Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynı şekilde yararlanacağı hüküm altına alınmıştır (6735 SK., md.10/4). Ancak, yabancıların Türkiye’de sigortalı sayılabilmeleri için çalışma iznine sahip olmaları gerekir²²⁵. Yargıtay bu konuda; “*şekle uyulmayan ya da geçerlilik şartlarını taşımayan bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan kişilerin geçersizliğin saptandığı ana kadar sigortalı sayılması gerektiği kanaatinde olsa da çalışma izni olmayan kişinin çalışması halinde kamu düzenine aykırılık olduğundan düşüncesi ile bu dönemde geçen çalışmanın sigortalılık kapsamında değerlendirilmeyeceği*” kararına varmıştır²²⁶.

Özellik gösteren bazı işyerlerinde çalışan yabancı uyruklular açısından sigortalılık durumunu incelersek²²⁷ örneğin; hukuki konumu özellik taşıyan serbest bölgelerde çalışan Türk veya yabancı işçiler, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı sayılmaktadır²²⁸.

Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna Göre Çalıştırılanlar; 506 sayılı Kanunda, 4081 sayılı “Çiftçi Mallarının Korunması Kanuna” göre çalıştırılanlar²²⁹ sigortalı sayılmıştır²³⁰. 5510 sayılı Kanun ile de “*4081 sayılı Kanun gereğince köy sınırları içinde ya da şehir ve kasaba haricinde olup, belediye hududu içinde veya dışında, zirai üretim yapılan yerlerde, köylerde ihtiyar meclisi, diğer yerlerde koruma meclisi tarafından seçilerek valilik veya kaymakamlık onayına*

²²³ Ali Nazım Sözer, **İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, Beta Yayınevi, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul, 2017, (İşçi, Bağımsız, Kamu Görevlisi), s.73.

²²⁴ 13.08.2016 tarih ve 29800 sayılı Resmî Gazete.

²²⁵ Sözer, s.104 (İşçi, Bağımsız, Kamu Görevlisi).

²²⁶ Salih Haydar Günler, **5510 Sayılı Kanun Md. 4/1-A Bendi Kapsamında Sigortalı Sayılanlar**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, 2019, s.58.

²²⁷ Sözer, (Sosyal Sigortalar), s.71.

²²⁸ 06.06.1985 tarih ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, madde 10.

²²⁹ Çiftçi Mallarının Korunmasını düzenlemek amacıyla 02.07.1941 tarihinde çıkarılan Kanun 10.07.1941 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²³⁰ 506 sayılı Kanunun mülga 2. maddesi gereğince.

sunulmak suretiyle çalıştırılan koruma bekçileri” Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır²³¹.

Güvenlik Korucuları; 5510 sayılı Kanunda güvenlik korucuları, Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılarak uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortası kapsamına alınmışlardır²³². Ancak, haklarında kısa vadeli sigorta kolları ile işsizlik sigortası hükümleri uygulanmamaktadır²³³. 7070 sayılı Kanunun 8 inci maddesi²³⁴ ile “geçici köy korucusu” ibaresi “güvenlik korucusu” olarak değiştirilmiştir. 5510 sayılı Kanunun ek 15 inci maddesi ile; “442 sayılı Kanunun 74’üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince 29/04/2017 tarihi itibarıyla güvenlik koruculuğu yapanlar ile bu tarihten sonra güvenlik korucusu olarak işe alınanlar” 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmıştır. Bu sigortalılar hakkında uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanacaktır (2020/3 sayılı SGK genelgesi).

Umumi Hıfzısıhha Kanununda Belirtilen Umumi Kadınlar; 1593 sayılı “Umumi Hıfzısıhha Kanununda”²³⁵ belirtilen genelev kadınları işçi gibi sigortalı sayılmış, 5510 sayılı Kanun ile bu kapsamdaki sigortalılıkları devam ettirilmiştir²³⁶.

Usta Öğreticiler ve Kamu İdarelerinde Ders Ücreti Karşılığı Görev Verilenler; uzman ve usta öğretici olarak çalışanlar hizmet akdine tabi olarak çalıştırlarından 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. 5510 sayılı Kanunun 80/1-(j) bendi ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında uzman ve usta öğretici olarak çalıştırılanların prim ödeme gün sayısı 30 günü aşmamak koşuluyla²³⁷, bir takvim ayı

²³¹ Yarg.10. HD. T.13.02.1986 E.270 K.645 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>),

²³² 5510 SK. Ek md.15/1; “442 sayılı Kanunun 74’üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince güvenlik korucusu olarak görevlendirilenler, 4’üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır ve haklarında uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanır.”

²³³ Ali Nazım Sözer, “Türk Hukukunda Güvenlik Koruculuğu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Cilt:21, Özel Sayı 2019, (Güvenlik Korucuları), s.2263.

²³⁴ Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun, 08.03.2018 T. ve 30354 S. (Mükerrer) RG.

²³⁵ 6.5. 1930 tarih ve 1489 sayılı RG.

²³⁶ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2014 SGH), s.126-127.

²³⁷ Yarg. HGK. T.23.11.2011 E.2011/21-542 K.2011/694; Yarg. 21. HD. T.10.05.2010 E.2009/7144 K.2010/5510, “Yargıtay bu şekilde görevlendirilenlerin iş sözleşmesi ile çalıştıklarını, hafta içi günde 6-7 saat derse girilen günlerde mesaisini tam gün olarak işveren nezdinde geçirildiğini ve bu günlerin tam olarak, bu saatlerden daha az saatte derse girilen günlerde ise bu çalışma saatleri için 7,5 saatlik çalışma bir gün kabul edilmek ve ayrıca resmi işyeri olan davalıya ait işyerlerinde okulların kapalı

içerisinde hak kazandıkları brüt ek ders ücreti toplam tutarının, prime esas günlük kazanç alt sınırına bölünmesi sonucu bulunacak gün sayısı kadar, Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaktır²³⁸.

Sözleşmeli Personel; Geçici personeller, 5510 Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır (5510 SK., md.4/2-f). 657 sayılı Kanunda (m.4/c) geçici personeller, “*Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Dairesinin ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimseler*” olarak tanımlanmıştır. 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin²³⁹ 18 inci maddesi ile²⁴⁰ geçici personel statüsü kaldırılmıştır²⁴¹. Kararnamenin 18 inci maddesinde; “*Kamu kurum ve kuruluşlarında 04/12/2017 tarihi itibarıyla, adam/ay esasına göre kısmi süreli çalıştırılmakta olanlar ile saat ücreti karşılığı çalışmakta olanlar hariç olmak üzere bu Kanunun 4 üncü maddesinin mülga (C) fıkrası kapsamında tahsis edilmiş **geçici personel pozisyonlarında çalışmakta olanlar**, pozisyonlarının tahsis edildiği teşkilat ve birimde, halen yürütmekte oldukları hizmetleri aynı şekilde yerine getirmeye devam etmek üzere, bu Kanunun 4 üncü maddesinin (B) fıkrası kapsamında ihdas edilecek **sözleşmeli personel pozisyonlarına** bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren doksan gün içinde kurumlarınca geçirilirler*” (2018/30 sayılı SGK Genelgesi) şeklinde düzenleme yapılarak geçici personeller, sözleşmeli personel pozisyonuna geçirilmiştir²⁴².

Toplum Yararına Çalışma Programlarından Yararlananlar; Toplum yararına çalışma programları, “*ekonomik kriz, özelleştirme, ekonomik yapılanma,*

olduğu dönemlerde çalışma olmadığı dikkate alınmak suretiyle hesap yapılması gerektiği belirtilmektedir”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²³⁸ Aysel Kuşaksız, “Kadrosuz Usta Öğreticilerin Sosyal Güvenlik Hakları”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı:2, 2011, s.27-30.

²³⁹ Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24.12.2017 tarih ve 30328 sayılı Resmî Gazete.

²⁴⁰ 657 sayılı Kanuna geçici 43. maddesi eklenmiştir.

²⁴¹ 4/12/2017 tarihi itibarıyla fiilen çalışan taşeron işçiler, doğum izni ve hastalık izninde bulunan işçiler ile askerde olan erkek işçilerde kapsama dâhil edilmektedir. Kapsamda olan ve aranan şartları taşıyan işçiler, 2/01/2018 tarihinden itibaren 10 gün içinde, çalıştığı idarenin ihale birimine kadroya alınmak için başvuruda bulunması gerekmektedir. Bu kapsamdaki sigortalılar işsizlik sigortasına tabidirler.

²⁴² Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Personel Çalıştırılmasına Dayalı Hizmet Alımı Sözleşmeleri Kapsamında Çalıştırılmakta Olan İşçilerin Sürekli İşçi Kadrolarına veya Mahalli İdare Şirketlerinde İşçi Statüsüne Geçirilmesine İlişkin 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Geçici 23 ve Geçici 24 Üncü Maddelerinin Uygulanmasına Dair Usul ve Esaslar, 11.2018 tarih ve 30288 sayılı Resmî Gazete.

doğal afetler ve işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde İŞKUR'a kayıtlı işsizlerin, çalışma hayatından uzun süre ayrı kalarak maddi sıkıntıya düşmelerini önlemek, çalışma alışkanlık ve disiplinlerini yitirmemelerini, kısa süreli istihdam ve eğitimlerini sağlamak üzere doğrudan veya yüklenici eli ile toplum yararına bir iş veya hizmetin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla İŞKUR tarafından yürütülen” programlardır²⁴³.

5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin ikinci fıkrasına 02/11/2011 tarihinden itibaren eklenen (g) bendi ile İŞKUR tarafından düzenlenen Toplum Yararına Çalışma Programlarından yararlananlar hakkında Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler uygulanacağı kabul edilmiştir²⁴⁴.

İş Kaybı Tazminatı Alanlar; 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanunun”²⁴⁵ 21 inci maddesi kapsamında iş kaybı tazminatı alanlar, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar (5510 SK., geç.md.13) Ancak iş kaybı tazminatı alanlar tazminat almayı hak ettikleri sürelerde kısa vadeli sigorta kolları hükümlerinden sağlanan haklardan yararlanamayacaklardır²⁴⁶.

Gemi Adamları; Karasularımızda ve uluslararası sularda Türk bayraklı gemilerde çalışan gemi adamları 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında zorunlu olarak sigortalı sayılacaklardır²⁴⁷. 6102 sayılı “Türk Ticaret Kanunu'nun” 962'nci maddesinde; “*daha önce yabancı bir gemi siciline kayıtlı bulunan bir Türk*

²⁴³ Toplum yararına çalışma programları, “*kamu yararına yönelik olup, bu programlara katılmak için İŞKUR'a kayıtlı işsiz olmak, 18 yaşını doldurmak ve emekli, malul, dul ve yetim aylığı almamak şartları aranır. Toplum yararına çalışma programları haftalık en az kırk beş saat olup en fazla sekiz ay süreyle düzenlenir, kısmi süreli iş sözleşmesine tabi olarak da yaptırılabilir*”.

²⁴⁴ Yarg. 9. HD. E.2017/772 K.2017/1321 T.09.02.2017, Yargıtay Kararları, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2017/2, s.880. “*...Toplum yararına program kapsamında katılımcı olarak çalıştırılan sözleşmeli personel, geçici personel değildir. Türkiye İş Kurumu işveren olmadığına göre asıl-alt işveren ilişkisi de 4857 sayılı İş Kanunu'nun 2. Maddesi kapsamında kabul edilemez. Ayrıca aynı kanunun 7. Maddesi uyarınca geçici (ödünç) iş ilişkisinin yasal unsurları da bulunmamaktadır. O halde yaptıkları iş ve yönetmeliğin 72. Maddesi değerlendirildiğinde işçi oldukları açıktır. İşçi program kapsamında katıldığı kurumda veya işyerinde iş görme edimini hizmet sağlayıcısına karşı yerine getirmektedir. İhale ile hizmet sağlayan yüklenici ücretini ödemektedir. Bu nedenle iş ilişkisi yüklenici ile kurulmuştur...*”

²⁴⁵ 27.11.1994 tarih ve 22124 sayılı RG.

²⁴⁶ 4046 sayılı Kanunun 21 inci maddesi uyarınca iş kaybı tazminatı alanlar, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre iş sözleşmesine tabi sigortalılar gibi sigortalı sayılmışlarsa da iş kaybı tazminatı almaları nedeniyle işsizlik sigortası kapsamı dışında bırakılmışlardır. (<http://www.turkis.org.tr/dosya/q0t5WErkgnvs.pdf>, 18.8.2020).

²⁴⁷ Gemilerde Çalışan Personelin Sosyal Güvenlikleri, <http://www.bariserdem.com/12+gemilerde-calisan-personelin-sosyal-guvenlikleri-+yayin-detay.html>, (2.10.2018).

gemisinin, Türk Gemi Siciline kaydolabilmesi için artık yabancı gemi siciline kayıtlı olmadığını kuvvetle muhtemel gösteren belgelerin sicil müdürlüğüne sunulması gerekir. Tescili zorunlu bir gemi, yabancı bir gemi siciline kayıtlı ise malikinin bu kaydı sildirmesi ve durumu belgelendirmesi gerekir; imkânsızlık halinde bundan vazgeçilebilir.” hükmü yer almaktadır. Kanun hükmüne göre, gemiler yabancı bir sicile kayıtlı ise bu işyerlerinde çalışanlar 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmamaktadırlar.

Ülkemiz ile ikili sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış bulunan ülkelerin tekne ve gemilerinde çalışan Türk vatandaşlarının sosyal güvenlik ile ilgili kapsamının belirlenebilmesi için sosyal güvenlik sözleşme hükümlerine göre işlem yapılması gerekmektedir.

Profesyonel Sporcular; Profesyonel sporcular, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. Amatör sporcuların ise 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı sayılmayacağı düzenlenmiştir²⁴⁸. Yargıtay, amatör sporcuların sigortalı sayılıp sayılmayacağı yönündeki bir davada “sadece yarışmalar sırasında ödenen iâşe bedeli ücret sayılamayacağı gibi, olayda zaman açısından süreklilik ve bağımlılık unsurları gerçekleşmemiştir” hükmü ile amatör sporcuların sigortalı sayılmayacağına karar vermiştir. Yargıtay uyuşmazlığa konu olaydaki çalışmayı ücret, süreklilik ve bağımlılık unsurlarını içermediğinden, “hizmet akdine bağlı çalışma” saymamıştır²⁴⁹.

Noter Vekilleri ; 1512 sayılı “Noterlik Kanunu’nun”²⁵⁰ 33’üncü maddesinde noterlik görevinin boşalması ya da yeni noter atanıncaya kadar geçen sürede kimlerin noterliğe vekalet edeceği belirlenmiştir. Noter vekilleri, 193 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu’nun”²⁵¹ 66’ncı maddesi gereğince serbest meslek erbabı sayılmaktadırlar. Ancak, noterin görevden ayrıldığı sürede geçici süreyle noterlik görevini vekaleten yürüten kişi, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı sayılmaktadır²⁵².

²⁴⁸ Barış Öztuna, “Türk Sporcularının Sosyal Güvenliği”, **International Journal of Science Culture and Sport**, Cilt:3, 2015, s.802.

²⁴⁹ Ali Rıza Okur, “Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2001”, **Kamu-İş Dergisi**, Ankara, 2003, s.215.

²⁵⁰ 05.02.1972 tarih ve 14090 sayılı Resmî Gazete.

²⁵¹ 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmî Gazete.

²⁵² SGK Genel Yazı Noter Vekilleri, <https://www.alomaliye.com/2017/06/06/sgk-genel-yazi-noter-vekilleri/>, (18.08.2020).

Aile Hekimleri²⁵³; Sağlık Bakanlığınca, ihtiyaç duyulması halinde Türkiye’de mesleğini icra etmeye yetkili ve 657 sayılı Kanunun²⁵⁴ ilgili madde hüküm şartlarını taşıyan ve kamu görevlisi olmayan uzman tabipler, Sağlık Bakanlığının önerisi, Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine sözleşme yapılmak suretiyle aile hekimliği uygulamalarını yürütmek üzere çalıştırılabileceklerdir. Kamu görevlisi olmayan uzman tabipler aile hekimi olarak görevlendirildiğinde, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır.

Derneklerde, Vakıflarda ve Kooperatiflerde Çalışanlar; Dernek başkanları ile derneğin yönetim ve denetim kurullarına seçilenler bu göreve seçimle geldiklerinden, huzur hakkı veya sair bir ad altında ücret almaları söz konusu olsa bile çalışmaları hizmet akdine tabi sayılmayacaktır²⁵⁵. Ancak, dernek başkanları ile derneğin yönetim, denetim kurullarına seçilenler ve dernek üyeleri, hizmet akdine tabi olarak üçüncü şahısların yapabilecekleri işleri yapmaları durumunda 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olacaklardır.

1163 sayılı “Kooperatifler Kanunu”²⁵⁶ gereğince kooperatif başkanları ile kooperatifin yönetim ve denetim kurullarına seçilenler içinde aynı uygulama söz konusudur (2019/9 sayılı SGK Genelgesi).

1.3.1.3. Talep Etmeleri Halinde İşçi Statüsünde Sayılanlar

Çalışmada, 5510 sayılı Kanuna göre hizmet akdine tabi çalışanlar ile hizmet akdine tabi çalışmasa da özel kanun hükümlerine göre zorunlu olarak işçi kapsamında sayılanlar açıklanmıştır. 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra yapılan düzenlemeler ile birlikte tarımda süreksiz işlerde çalışanlar, ticari taksi ve dolmuş sürücüler ile kültür sanat işlerinde ve ev hizmetlerinde on günden az çalışanların,

²⁵³ Aile Hekimliği Pilot Uygulaması Hakkında Kanun, 09.12.2004 tarih ve 25665 sayılı Resmî Gazete.(5258 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi gereğince aile hekimleri, Sağlık Bakanlığı veya diğer kamu kurum veya kuruluşları personeli olan uzman tabip ve tabiplerin kendilerinin talebi ve kurumlarının veya Sağlık Bakanlığının muvafakatı üzerine, 657 sayılı Kanun ile diğer kanunların sözleşmeli personel çalıştırılması hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın, sözleşmeli olarak çalıştırılan kişilerdir)

²⁵⁴ 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin (a) bendinin (4), (5) ve (7) numaralı alt bendi şartlarına tabi olmaları gerekmektedir.

²⁵⁵ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun²⁵⁵ 56’ncı maddesinde dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip topluluklar olarak tanımlanmıştır.

²⁵⁶ 10.05.1969 tarih ve 13195 sayılı Resmî Gazete.

talepleri halinde Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olabilecekleri ek madde hükümleriyle öngörülmüştür.

Bu kapsamda sayılan sigortalıların prim ödeme yükümlüsü kendileridir. İşçi kapsamında sigortalı olabilmeleri için talep ön koşuldur. Talepleri halinde 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacak olanlardan, tarım işlerinde süreksiz çalışanlar ve (5510 SK., Ek 5) ticari taksi ve dolmuş sürücülerini ile kültür sanat işlerinde 10 günden az çalışanlar (5510 SK., Ek 6) için, “ 2011 yılından itibaren prime esas günlük kazanç alt sınırı olan günlük asgari ücretin 18 katı prim matrahı üzerinden başlanılarak, takip eden her yıl için bir puan artırılmak suretiyle otuz katını geçmemek üzere prim alınması” düzenlenmiştir (5510 SK., geç.mad.29). Anılan sigortalılar, düzenleme ile 18 güne tekabül eden prim ödeme karşılığında 30 günlük prim ödeme gün sayısı kazanacaklardır (5510 sayılı Kanun 4/1-(a) bendi kapsamında)²⁵⁷. Bu kapsamdaki sigortalıların daha az prim ödeyerek, tam prim ödeme gün sayısını elde etmesi lehlerinde bir düzenlemedir.

Türk işverenleri tarafından yurtdışına işçi olarak götürülenler kısa vadeli sigorta ve genel sağlık sigortası bakımından zorunlu olarak kapsama alınmıştır. Yurtdışına çalışmaya giden işçiler, uzun vadeli sigortalılık yönünden kapsama alınmadıklarından talepleri halinde bu kapsamda sigortalı olabileceklerdir. Bu kapsamdaki sigortalılıkları, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sayılacaktır.

1.3.1.3.1. Tarım ve Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Çalışanlar

Tarım işçileri, 5510 sayılı Kanunda işçi olarak nitelendirilmekle birlikte durumlarının ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. 5510 sayılı Kanun öncesinde tarım işçilerinin sosyal güvenlik hakları 2925 sayılı Kanunda düzenlenmiştir. 2925 sayılı Kanunla, “*Sosyal güvenlik kanunları kapsamı dışında olanlarla, bu kanunlara göre malullük, emeklilik (yaşlılık) aylığı, sürekli tam iş göremezlik geliri almayanlardan; süreksiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlardan istekte*

²⁵⁷ Gizem Sarıbay Öztürk, “Taksi, Dolmuş ve Benzeri Ulaşım Araçlarında Çalışanların Sigortalılıkları”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXIV, Sayı:1, 2020, s.239-240. (Prime esas kazancın hesaplanacağı gün sayısı her yıl bir puan artırıldığında, 2023 yılında 30 güne ulaştığında prim ödeme günü tamamlanacak ve sabitlenecektir)

bulunanların” sosyal güvenlikleri sağlanmıştır²⁵⁸ (2925 SK., m.2). Sigortalı olma kararı isteğe bağı bırakılmıştır²⁵⁹. 2925 sayılı Kanun ile işverenlerin özel sektör tarım işinde çalışan işçilerin sigortasını yapma zorunluluğı kaldırılmıştır²⁶⁰. 5510 sayılı Kanun ile 2925 sayılı Kanun kapsamındaki tarım işçilerinin sigortalılıkları devam ettirilmiş ve tarım işinde çalışan işçiler Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaya devam edilmiştir.

Tarım işçilerinin sigortalılıklarına ilişkin olarak 2925 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması 01/10/2008 tarihinden itibaren kaldırılması ile (5510 SK.) kamuda çalışanlar hariç olmak üzere, tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışan işçiler, sigortalılık kapsamına alınmamıştır. Özel sektör tarım işlerinde süreksiz olarak çalışanlar, 5510 sayılı Kanun düzenlemesi ile sigorta kapsamı dışında bırakılarak bu kişilere sigortalı olma imkânı verilmemiştir²⁶¹. Bu durumun önlenmesi amacıyla 6111 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanuna “*Ek 5 inci madde*” eklenerek özel sektörde tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanlar, talepleri halinde sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır²⁶².

5510 sayılı Kanuna, 6111 sayılı Kanunla 01/03/2011 tarihinden itibaren ilave edilen ek 5 inci madde ile kamu idarelerinde çalışanlar hariç tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanlar²⁶³ Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında

²⁵⁸ Arıcı, s.13, (Çiftçiler).

²⁵⁹ 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu 8.05.2008 tarih ve 26870 sayılı RG. (Kanunun 64’üncü ve 76’ncı maddeleriyle yapılan düzenlemelerle 2925 sayılı Kanunun bazı maddeleri değiştirilmiş bazı maddeleri ise yürürlükten kaldırılmıştır.)

²⁶⁰ Müjdat Şakar, “Özel Sektörde Süreksiz Tarım İşlerinde Sigortasız Çalışabilen İşçilerin Neden Olduğı Sıkıntılar: Bir Örnek Olay!”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:35, 2016, (Tarım İşçileri), s.44.

²⁶¹ Taliye Akbıyık, “Tarım ve Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Olarak Çalışanların Sigortalılığı”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:3, 2020, s.1491.

²⁶² Demir, s.187. (5510 SK., Ek. m. 5kapsamında sigortalılar, kısa vadeli sigorta kollarından sadece iş kazası ve meslek hastalığından sağlanan haklardan yararlanacaklardır.)

²⁶³ Cihan Selek Öz ve Enver Bulut, “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri”, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Sayı:1, s.96.; Yarg. 9. HD. T.12.10.2010 E.2008/35528 K.2010/28674, “...Yargıtay ise çalışmanın sadece yılın belirli bir döneminde yoğunlaştığı işyerlerinde yapılan işleri mevsimlik iş olarak tanımlamakta ve söz konusu dönemlerin işin niteliğine göre uzun veya kısa olabileceğini belirtmektedir. Her zaman aynı miktarda işçi çalıştırmaya elverişli olmayan ve işyerinde yürütülen faaliyetin niteliğine göre işçilerin her yıl belirli sürelerde yoğun olarak çalıştıkları fakat yılın diğer döneminde işçilerin iş sözleşmelerinin ertesi yılın faaliyet dönemi başına kadar ara vermeyi gerektiren işler mevsimlik iş olarak değerlendirilebilmektedir...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 25.10.2018)

sigortalı sayılmışlardır²⁶⁴. Sigortalı olmayan ya da kendi sigortalılığından dolayı gelir veya aylık almayanlardan 18 yaşını doldurmuş olup tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanlar, örneği Kurumca hazırlanan ve Kurumca belirlenen muhtarlık, birlik, kuruluş, il veya ilçe tarım müdürlükleri tarafından usulüne uygun olarak düzenlenip onaylanmış belgeleri ile talepte bulundukları tarihten itibaren sigortalı sayılacaklardır. Bu kapsamdaki sigortalılar, kısa vadeli sigorta kollarından yalnızca iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından, uzun vadeli sigorta kolları bakımından malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası ile genel sağlık sigortasından yararlanabileceklerdir²⁶⁵. Bu sigortalılar hakkında kısa vadeli sigorta kollarından hastalık sigortası ve analık sigortası hükümleri uygulanmayacaktır. 5510 sayılı Kanunun ek 5 madde kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kollarından sağlanan yardımlardan yararlanabilmeleri için iş kazası olduğu tarihten en az on gün önce tescil edilmiş olmaları ve sigortalılıklarının devam etmesi gerekmektedir.

5510 sayılı Kanunun ek 5 inci maddesinde yer alan sosyal güvence, zorunluluk esasına dayanmamakta, kişilerin sigortalarını kendileri yapması ve primlerini kendileri ödemesi şartı ile sağlanmaktadır²⁶⁶. Tarım işçilerinin sigortalılığının zorunlu olmayıp taleplerine bırakılması, bu kapsamdaki sigortalıların kayıt dışı çalışmalarına neden olabilecek bir düzenlemedir²⁶⁷.

1.3.1.3.2. Ticari Taksi ve Dolmuş Sürücülerini ile Kültür Sanat İşlerinde Çalışanlar

6111 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 01/03/2011 tarihinden itibaren²⁶⁸ *“ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında çalışanlar ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılanlardan ay içerisinde çalışma saati*

²⁶⁴ 6111 SK. m.52 ile Kanuna eklenen geç.m.29’a göre, 1.5.2008-30.9.2008 tarihleri arasında ilk defa 2925 sayılı Kanuna tabi sigortalı olanlar ve 1.3.2011 tarihi itibarıyla bu kapsamda sigortalılığı devam edenler hakkında da Kanunun ek 5 maddesi hükümleri uygulanacaktır.

²⁶⁵ Akbıyık, s.1493.

²⁶⁶ Akbıyık, s.1492.

²⁶⁷ Müslim Demir, “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:44, 2015, s.186.

²⁶⁸ 6111 sayılı Kanunla 5510 sayılı Kanuna eklenen Ek 6 ncı madde.

süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı on günden az olanların talep etmeleri halinde kendileri tarafından aylık otuz gün hizmet üzerinden karşılığı prim ödenen sürelerin”, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık sayılacağı düzenlenmiştir (5510 SK. ek.md.6)²⁶⁹.

Ticari Taksi, Dolmuş ve Benzeri İşlerde Çalışanlar; Ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında kısmi süreli iş sözleşmesiyle 10 günden az çalışanlar primlerini 30 günden ödemek üzere talep etmeleri halinde Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır (5510 SK., ek.m.6). Ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında ücret karşılığında tam süreli çalışanlar ise zorunlu olarak 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır.

Şehir içi toplu taşıma araçlarının (taksi, dolmuş, otobüs) geliş ve gidiş saatlerini kaydeden, bekleyen yolcuların sıra düzenini sağlayan ve bu araçlara binme işini organize eden kişiler (değnekçi, kâhya, simsar, çığırtkan vb. isimlerle adlandırılan) ücretlerini günlük ya da haftalık olarak dolmuş hattındaki şoförlerden aldıklarından, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı sayılacaklardır²⁷⁰ (2014/5 sayılı SGK Genelgesi)²⁷¹.

Ayrıca, ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında çalışanların içinde Okul Servis Araçları Hizmet Yönetmeliği gereğince²⁷², zorunlu eğitim kapsamındaki okul öncesi ve diğer öğrenci taşıma hizmetlerini düzenli ve güvenli hale getirmek amacıyla taşıma yapacak gerçek ve tüzel kişilerin yeterlilik ve çalışma şartları belirlenmiş olup bu araçlarda okul öncesi çocukları ve/veya ilköğretim öğrencilerini taşıyan okul servis araçlarında, araç içi düzenini sağlayan, öğrencilerin araca iniş ve binişlerinde yardımcı olan rehber personelleri de talep etmeleri halinde 5510 sayılı Kanunun “ek 6” kapsamında sigortalı sayılacaklardır

²⁶⁹ Nurşen Caniklioğlu, “6111 Sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Kanununda Yapılan Değişiklikler”, **Toprak İşveren Dergisi**, 2011, (İşsizlik Sigortası), s.12.; “6111 sayılı Kanunla, 5510 sayılı Kanuna Ek m.6 ile yapılan ekleme ile 1/3/2011 tarihinden itibaren ayda 10 günden az çalışan taksiciler (ve benzeri toplu taşıma aracı kullananlar) ve bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar 4/1-a’lı sayılacaktır.”

²⁷⁰ Sarıbay Öztürk, s.225-226.

²⁷¹ Sarıbay Öztürk, s.234.(5510 SK., Ek. m. 6 kapsamında sigortalılar, kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan haklardan yararlanamayacaklardır.)

²⁷² 28.8.2007 tarihli ve 26627 sayılı Resmî Gazete.

(2014/5 sayılı SGK Genelgesi)²⁷³. Bu kapsamdaki sigortalılar kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan hiçbir haktan yararlanamamaktadırlar. Özellikle sürücülerin iş kazaları ve meslek hastalıkları bakımından kapsam dışında bırakılması anlaşılabilir değildir²⁷⁴. 5510 sayılı Kanunun ek madde 6 ile kapsamına alınan bu sigortalıların iş kazaları ve meslek hastalıkları ile analık riskleri bakımından kapsama alınması yönünde kanuni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca Kısmi Süreli Çalışanlar; 5510 sayılı Kanunun ek 6 madde kapsamında yapılan değişiklik ile sadece ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma araçlarında kısmi süreli çalışanlar için değil, Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı on günden az olan kişilerin primlerini kendileri ödemeleri ve talepleri halinde 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacağı düzenlenmiştir. Bu madde kapsamındaki sigortalılar hakkında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası ve istekleri halinde işsizlik sigortası hükümleri uygulanır (Ek m.6/3)²⁷⁵. Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az kişilerin sigortalılıkları bu madde kapsamında sayılacaktır. Bu madde kapsamında sigortalı olmak isteyenler Kurumun 2011/36 sayılı Genelgesi ekinde yer alan, “Sanatçı Olarak Kısmi Süreli Çalışanlara Ait Giriş Bildirgesi” ve sanatçı ile işveren arasında imzalanan kısmi süreli iş sözleşmesi ile Kuruma müracaat etmeleri gerekmektedir.

²⁷³ Sarıbay Öztürk, s.226.

²⁷⁴ Yusuf Alper, “5510 Sayılı Kanun’da Yeni Değişiklikler ve Düzenlemeler Yapma İhtiyacı”, **Karatahta İş Yazıları Dergisi**, Sayı:8, Ağustos 2017, (Yeni Değişiklikler), s.12.

²⁷⁵ *Askerlik hizmetini yaptığı veya yurt dışında bulunduğu dönemde Kanunun ek 6. madde kapsamında sigortalı olma talebinde bulunup sigortalılığı başlatılan ve prim ödemeye devam edenlerin, askerlik ve yurt dışında bulunduğu dönemler iptal edilerek, terhis edilenlerin terhis tarihini, yurda dönüş yapanların yurda dönüş tarihini takip eden gün itibariyle sigortalılıkları başlatılacaktır. Ayrıca, Ek 6. madde kapsamında sigortalılığı devam ederken yurt dışına çıkış yaptığı tespit edilen sigortalıların, adlarına prim ödemesi yapması gereken ayın tamamında yurt dışında bulunduğu tespit halinde sigortalılıkları yurt dışına çıkış yaptıkları gün itibariyle sona erdirilecek, bu kapsamdaki sigortalılık şartlarını taşımaları halinde yurda giriş yaptıkları tarihi takip eden gün itibariyle sigortalılıkları başlatılacaktır (2020/21 sayılı SGK Genelgesi).*

1.3.1.3.3. Ev Hizmetlerinde 10 Günden Az Çalışanlar

189 Numaralı ILO Sözleşmesi, ev işini “*hane veya hanelerde veya hane veya haneler için yapılan iş*” olarak geniş bir biçimde tanımlamış ve “*bir istihdam ilişkisi içinde ev işi yapan kişileri*” de ev işçisi olarak nitelendirmiştir (Madde 1(a) ve (b))²⁷⁶. Ev hizmetleri her yaş ve cinsiyet mensupları tarafından yapılmakla birlikte daha çok kadın işi olarak kabul edilmektedir²⁷⁷.

Ev işlerinde çalışanların işlerine yönelik “iş” kavramı, İş ve Sosyal Güvenlik Kanunu ile düzenlenmiştir²⁷⁸. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi T.17.06.2010 E.2008/32436 K.2010/19276²⁷⁹ sayılı ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılıklarına ilişkin konuda; “*ev hizmetlerinde aşçı, uşak, temizlikçi, şoför (aile bireylerini evden alarak alışverişe, şehir içinde gezmeye götüren, boş zamanında ev ve eklentilerinde zamanını geçiren) gibi işlerde çalışan işçi ile ev sahibi işveren arasındaki uyuşmazlığın iş mahkemesi yerine genel mahkemeleri yetkili bulması, bu işleri yapanların İş Kanunu kapsamında sayılmadıkları içindir. Dolayısıyla, ev hizmetlerinde aşçı, uşak, temizlikçi, şoför gibi işlerde çalışanların kıdem ve ihbar tazminatı almaya haklarının olmadığı sonucu çıkarılabilir*”²⁸⁰. Bu işleri yapan kişiler 6098 sayılı Kanunun hizmet akdini düzenleyen hükümlerine tabi olacaklardır”²⁸¹ kararını vermiştir.

Yargıtay kararında yapılan bu ayırım, “ev hizmeti” ile “evde yapılan işin” farklı tanımlanmasından kaynaklanmaktadır²⁸². Örneğin; hemşirelik ile çocuk

²⁷⁶Seyhan Erdoğan ve Gülay Toksöz, **Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri**, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi, No: 42, Birinci Baskı, Ankara, 2013, s.20.

²⁷⁷ Ziya Erdem ve Levent Şahin, “Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:57, 2009, s.283-284.

²⁷⁸ Nuray Gökçek Karaca ve Fatma Kocabaş, “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:10, Sayı:4, 2009, Ankara, s.166.

²⁷⁹ Yarg.9. HD. T.17.06.2010 E.2008/32436 K.2010/19276 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁸⁰ Öznur Yalçınkaya, Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Gözlenen Kayıtdışı İstihdam Sorunu, **İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli ve Çalıştay Bildirileri**, SGK Yayınları No:64, Ankara, 2013, s.121.

²⁸¹ Aynı kararda, “*evde hastaya bakan hemşire ve çocuk eğiticisinin İş Kanunu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtildiğinden, bu işleri yapanların Kanundaki diğer şartları da sağlamaları halinde kıdem ve ihbar tazminatına hak kazanabileceği*” ifade edilmiştir. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

²⁸²Yarg. 21.HD. E.2019/160 K.2019/6698 T.07.11.2019, “*...Her ne kadar ev hizmeti tanımına yasada yer verilmese de buna ilişkin düzenlemelerde kıyas yoluyla İş Yasası’ndan faydalanılmaktadır. Ev hizmetleri, ev yaşamının gerekleri olan temizlik, çamaşır, ütü, çocuk bakımı vs. gibi işler olarak tanımlanmaktadır. Yaşanan konutla doğrudan bağlantı içerisindedir. Doğrudan eve ve ev yaşamına*

eğiticiiliğinin evde yapılması, bu işlerin 4857 sayılı Kanun kapsamında sayılmayacağını göstermemektedir²⁸³. Ülkemizde yer alan mevcut düzenlemelerde “ev işi”, “iş” olarak sayılmış ancak ev hizmetlerinde çalışanlar İş Kanunu kapsamı dışında bırakılmışlardır²⁸⁴.

Sosyal güvenlik hukukunda ev hizmetlerinde ücretli ve sürekli çalışanlar hariç diğer çalışanlar sigortalı sayılmamıştır. 5510 sayılı Kanunun 6’ncı maddesinde; “*Ev hizmetlerinde çalışanlar (ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç) sigortalı sayılmazlar*” şeklinde hüküm yer almıştır. İlgili madde hükmüne göre ev hizmetlerinde ücretli ve sürekli olarak çalışanlar kanun kapsamında iken, ev hizmetlerinde düzensiz çalışanlar kapsam dışında bırakılmıştır. Benzer hüküm mülga 506 sayılı Kanunda da yer almaktaydı²⁸⁵ (506 SK. m.3/1-d)²⁸⁶.

Ev hizmetlerinde çalışanların, 5510 sayılı Kanunun 01/04/2015 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Ek 9 uncu maddesi ile “*bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olanlar ile aynı veya farklı gerçek kişi yanında 10 günden az çalışanlar şeklinde*” ayrımı yapılarak sigortalılık

yöneliktir. Bir işin ev hizmeti sayılabilmesi için doğrudan evin kendisine ve yaşam koşullarına yönelik olması gerektiği belirtilmektedir. Ev hizmetleri çalışanları ise, uşak, kâhya, hizmetçi, temizlikçi, aşçı, çocuk bakıcısı, bahçıvan, şoför, bekçi, hayvan bakıcısı vb. evin gündelik işleyişine ilişkin faaliyetleri yürüten kişilerdir. 05.02.2014 tarih 2013/10-2280 Esas, 2014/65 Karar sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurul Kararı’nda sürekli çalışma kavramı “uygulamada haftanın çoğu ev işlerinde geçirilmiş ve çalışma bir süre devam etmişse, bu çalışma sigortalı çalışma olarak değerlendirilmekte, süreklilik için çalışmanın belli bir yoğunluğa ulaşması aranmaktadır.” şeklinde izah edilmiştir. İş Kanunu’nun 63.maddesinde “Genel bakımdan çalışma süresi haftada en çok kırk beş saattir. Aksi kararlaştırılmamışsa bu süre, işyerlerinde haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanır.” hükmü yer almaktadır. Yine aynı Yasa’nın 46.maddesinde ise “Bu Kanun kapsamına giren işyerlerinde, işçilere tatil gününden önce 63’üncü maddeye göre belirlenen iş günlerinde çalışmış olmaları koşulu ile yedi günlük bir zaman dilimi içinde kesintisiz en az yirmi dört saat dinlenme (hafta tatili) verilir.” hükmüne yer verilmiştir. Bu yasa maddelerine göre haftanın 7 gününden 1 günü tatil olmak üzere 6 günde 45 saat çalışan kişi günlük ortalama 7,5 saat çalışmış olacaktır. Yukarıda açıklanan bilgilere göre tespiti istenen dönemde haftanın yarısından fazlası ev hizmetinde çalışan kişi sürekli çalışan kabul edilmelidir. Daha açık ifade etmek gerekirse 3 günden fazla ev hizmetinde çalışan kişi sigortalı sayılmalıdır...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 25.10.2018).

²⁸³ Mikail Yılmaz, “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılık Şartları, Kıdem ve İhbar Tazminatı Hakları ile Kazançlarının Vergiden Müstesna Olması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Eylül-Ekim 2017, s.249.

²⁸⁴ Nurşen Canıklıoğlu, **6331 Sayılı Kanun’da Öngörülen İşveren Yükümlülükleri**, Çalışma Mevzuatı Seminer Notları, Türkiye Toprak Çimento ve Seramik İşverenleri Sendikası, Antalya, 26-30 Eylül 2012, s.34.

²⁸⁵ 506 sayılı Kanunun, “Sigortalı Sayılmayanlar” başlıklı 3. Maddesinin I. Fıkrasının D Bendinde, *ev hizmetlerinde çalışanların tamamını sigorta kapsamı dışında tutulmuşken, 2100 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle ise ev hizmetlerinde ücretle ve sürekli çalışanlar sigorta kapsamına dahil edilmiştir.*

²⁸⁶ Oğuz Karadeniz, “Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik”, **Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuku Dergisi**, Sayı:2, 2011, s.111.

durumları çalışma gün sayılarına bağlı olduğu düzenlenmiştir²⁸⁷. Yapılan ayırım sigorta bildirimi ve sağlanan haklar açısından değişkenlik göstermekle birlikte, 5510 sayılı Kanunun ek 9 uncu maddesine tabi sigortalılar 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır²⁸⁸.

5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu maddesinde, ev hizmetlerinde 10 günden fazla çalışanların zorunlu sigortalı sayılacağı düzenlenmiştir. Kanuna eklenen ek 9 uncu maddesine göre, 10 günden az ev hizmetlerinde çalışanlar ise sigortalı sayılmayacaktır (5510 SK., m.9/2)²⁸⁹. Ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanlar için, çalıştıkları süreyle orantılı olarak, çalıştırılanlarınca bildirilen prime esas günlük kazanç alt sınırının %2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödenir. Söz konusu kişiler hakkında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasına ilişkin hükümler uygulanmayacağı gibi, hastalık, analık ve genel sağlık sigortası hükümleri de uygulanmayacaktır²⁹⁰.

Ev hizmetlerinde çalışıp ek 9/2 fıkrası kapsamında sigortalı olanlar sadece iş kazası ve meslek hastalığı primi ödeneceği için 5510 sayılı Kanunda bu kişilere tüm sigorta kollarına tabi olmaları için bir olanak sağlanmıştır. Ev hizmetlerinde ay içinde 10 günden az çalışanlar talep etmeleri halinde %32,5 oranındaki uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası primini takip eden ayın sonuna kadar ödeyebileceklerdir²⁹¹. Primlerini takip eden ayın sonuna kadar ödemeleri gerekmektedir. O ayın primi ödenmemesi halinde, sigortalı uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası prim ödeme imkanını kaybedecektir²⁹². Bu kapsamda ödenen

²⁸⁷ Ev Hizmetlerinde 5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ, m.2, (01.04.2015 tarih ve 29313 sayılı RG).

²⁸⁸ Gökhan Bedir, "Ev Hizmetlerinde 10 Günden Az Çalışanların Sigortalılığı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Bildirilmesi", **Mali Çözüm Dergisi**, Ocak-Şubat 2016, s.226.

²⁸⁹ "Düzenlenme ile birlikte, ev hizmetlerinde 10 günden az sigortalı olarak çalışılan sürelerde 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında zorunlu sigortalı sayılmayacağı sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında sigortalı sayılacağı belirlenmiştir". Bedir, s.226

²⁹⁰ Ali Güzel, Ali Rıza Okur ve Nurşen Canıklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Beta Yayınları, Yenilenmiş 18. Bası, İstanbul, 2020, s.138-139, (2020 SGH).

²⁹¹ Ev hizmetlerinde 10 günden az süre ile yabancı uyruklu sigortalı çalıştırılmayacak ve bu kapsamda çalışanların ay içinde çalışma gün sayısı 30 gün olarak sayılacağı düzenlenmiştir. Yerli işçiler yatılı çalışmayı genellikle tercih etmediklerinden bu işlerde göçmen kadınlar tercih edilmektedirler.

²⁹² Bu kapsamda çalışanlar, yaptıkları işlerinden dolayı geliri az olan kişilerdir. Ev hizmetlerinden bir ay içinde on günden az çalışanların her ay hem uzun vadeli hem de genel sağlık sigortası primi ödemeleri bu kişiler için elde ettikleri gelire göre yüksek bir miktar olarak değerlendirilerek sigortalı olarak kapsama girmesi konusunda çekince yaratacaktır. En azından, ev hizmetlerinde 10 günden az çalışanlar, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olunan kişi olması durumunda sadece uzun

primler 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık olarak sayılmaktadır²⁹³.

Düzenlemede sigortalılar için ödemesi gereken prim, Kanunda belirlenen prime esas kazancın alt ve üst sınırından üzerinden belirlenecek kazancın %32,5 oranında belirlenmiştir. Bu oranın isteğe bağlı sigortalıların ödediği prim oranı olan %32 olarak belirlenmesi daha isabetli olurdu. Hatta sadece uzun vadeli sigorta kollarına tabi olan %20 prim oranı üzerinden prim ödemeleri daha çok ev hizmetlerinde çalışanların kapsama alınmasını sağlardı. Ayrıca süresinde ödenemeyen primlerin de çalışanlar tarafından ödeme hakkı da düşmemelidir.

1.3.1.3.4. Yurt Dışına İşçi Olarak Götürülenler

Yurt dışında iş üstlenen Türk şirketleri birçoğunda çalıştıracakları işçileri Türkiye’den götürmektedirler. Yurt dışında iş üstlenen işverenlerin yanında çalışmaya giden Türk işçileri sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülkeye çalışmaya gitmiş ise sosyal güvenlik hakları bu sözleşmelerle belirlenmektedir²⁹⁴.

Anayasanın 62 inci maddesinde, yurtdışında çalışan Türk vatandaşlarının; *“Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır”* hükmü ile sosyal güvenlik haklarını güvenceye almıştır.

5510 sayılı Kanunda (m.5/1-g) ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçiler, kısa vadeli sigorta kolları²⁹⁵ ile genel sağlık sigortası

vadeli sigorta kollarına tabi primlerini ödemesi, elde ettikleri gelirlere göre değerlendirildiğinde daha uygun ve kanunun amacına hizmet eden bir uygulama olacaktır.

²⁹³ Ev Hizmetlerinde 5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ, m.4.4.

²⁹⁴ Resul Kurt, “5510 Sayılı Kanun Sonrasında Türk İşverenler Tarafından Yurt Dışında Çalıştırılacak Türk İşçilerin Sosyal Güvenliği”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:99, 2010, s.313.

²⁹⁵ Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 89. maddesi; *işverenin, yurtdışına götürdüğü sigortalının, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık hâllerinde, Kurum tarafından işe el konuluncaya kadar, Kanuna göre hak kazandığı geçici iş göremezlik ödeneğini ödemekle yükümlü olduğunu; bu yükümlülüğünü yerine getirmesindeki gecikmeden dolayı gerek Kurumun gerekse sigortalının uğrayacağı her türlü zararından sorumlu olacağını hükmetmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise, belgelere dayandırılan geçici iş göremezlik ödenekleri tutarının, Kurum tarafından işverene ödeneceğini düzenlemektedir.*

bakımından zorunlu olarak kapsama alınmışlardır. Ancak bu kapsamdaki sigortalılar uzun vadeli sigorta kolları bakımından kapsama alınmamıştır. Uzun yıllar yurtdışında çalışanların uzun vadeli sigorta kapsamına alınmayarak, yaşlılık aylığına hak kazanamamaları ve sosyal güvenceden yoksun kalmaları sonucuna neden olacaktır. Bu durum göz önünde bulundurularak yurtdışına çalışmaya giden işçilere isteğe bağlı sigorta olabilmeleri sağlanmıştır.

Yurtdışında çalışan işçiler, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde isteğe bağlı sigortalı olup, ödedikleri primler 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında değerlendirilmekteydi²⁹⁶. Söz konusu kişilerin 4/1-(b) bendine göre sigortalı sayılmaları yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli prim ödeme gün sayısının 4/1-(a) bendine göre sigortalı olanlardan daha fazla prim ödemek zorunda kalmalarına neden olmaktaydı. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için 6111 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanunun m.5/1-(g) bendinde değişikliğe gidilmiştir.

6111 sayılı Kanun ile yurtdışına çalışmaya giden işçilerin talep ederek isteğe bağlı sigortalı olması durumunda ödenen primlerin sigortalılık statüsünün, 01/10/2008 tarihinden itibaren 4/1-(a) bendine göre geçmiş sayılacağı şeklinde değişikliğe gidilmiştir²⁹⁷. Düzenleme ile Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalamayan ülkelerde Türk işverenlerin yurtdışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri için ödenmeyen uzun vadeli sigorta kolu primleri talep etmeleri halinde işçiler tarafından ödenebilecek²⁹⁸ ve bu ödenen süreler 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık statüsünden sayılacaktır.

1.3.2. Bağımsız Çalışanlar

Kendi adına bağımsız çalışanlar, *“ücret karşılığında bir işverene bağımlı olarak çalışmayan, üretim sürecinde kendi işgücünü ve sermayesini kullanan”*

²⁹⁶ 506 sayılı Kanunun 85 inci maddesine, 4958 sayılı Kanun ile eklenen son fıkraya göre, yurtdışına götürülen işçilerin isteğe bağlı sigortalılıklarının sağlanması için, Kanunun aynı maddesinde öngörülmüş olan *“en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak”* koşulu aranmayacaktır (506 SK., m.85/e).

²⁹⁷ Mehmet Uğur, “İşverenler Tarafından Yurt Dışına Çalıştırılmak Üzere Götürülen İşçilerin Bildirimi”, Şubat 2015, Sayı:134, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, https://www.lebibyalkin.com.tr/mevzuat/makaleler/lebib-yalkin-mevzuat-dergisi_mdergi_/2015-subat-sayi-134_mdergi_8795a-00_/yurtdisina-goturulen-iscilerin-bildirilmesi.html, (20.08.2019).

²⁹⁸ Kurt, s.319.

kişilerdir²⁹⁹. Kendi adına bağımsız çalışanlar³⁰⁰; “küçük sanat erbabı (bakkal, tuhafiyeci, berber, kunduracı, terzi vb.), küçük çiftçiler (kendi tarlasında ancak kendi geçimini sağlayacak şekilde çalışanlar), serbest meslek mensupları (Avukat, doktor, muhasebeci ve mimar gibi mesleklerini tek başına yürüten vasıflı işgücü) ve tüzel kişiliğe sahip şirket sahipleri ve ortakları” olarak belirlenmiştir.

5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendine göre; “köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ise:

1) Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar,

2) Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar,

3) Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları,

4) Tarımsal faaliyette bulunanlar...”, sosyal sigorta kapsamında sayılmışlardır.

Genel olarak kapsam bakımından değerlendirildiğinde 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendine göre sigortalı sayılanlar mülga 1479 sayılı Kanunda yer alan sigortalılarla benzeşmektedir. Ancak tarımsal faaliyette bulunan sigortalılar 2926 sayılı Kanunda sigortalı sayılmışken, 5510 sayılı Kanun ile zorunlu olarak 4/1-(b) bendi kapsamına alınmıştır.

Muhtarlar; 2108 sayılı Kanuna göre³⁰¹, sosyal güvenlik kanunları kapsamı dışında olanlarla, bu kanunlara göre malullük, yaşlılık aylığı/geliri almayan³⁰² köy ve

²⁹⁹ Seyyar, s.34.

³⁰⁰ Sabahaddin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1997, s.158.

³⁰¹ Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanunu, 10.09.1977 tarih ve 16053 sayılı RG.

³⁰² 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesi kapsamında sigortalı sayılmayı gerektirecek bir çalışması bulunmayan gerek Kanun gerekse mülga 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlara göre aylık ve/veya gelir almayanlar.

mahalle muhtarları³⁰³, Kanunun 4/1-(b) bendine göre sigortalı sayılırlar³⁰⁴. Muhtarın aynı zamanda hizmet akdine göre çalışması halinde, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendine göre değil, 4/1-(a) bendine göre sigortalı olması gerekmektedir³⁰⁵.

Vergi Mükellefleri; 5510 sayılı Kanuna göre ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar, Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar. Basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar basit usulde ticarî kazanç sahipleridir. Mükellefiyet usulünün basit olarak adlandırılma nedeni, bu mükelleflerin defter tutma, vergi tevkifatı yapma, muhtasar beyanname verme yükümlülüklerinin olmaması, katma değer vergisinden muaf olması gibi kolay yükümlülük koşullarına tabi olmasıdır³⁰⁶. Koşulları basit usule uymayan mükellefler, gerçek usulde vergilendirilirler. Bu usulde mükellefler tacir olup birinci ve ikinci sınıf tacir olmak üzere ikiye ayrılır. Birinci sınıf tacirler, satın aldıkları malları olduğu gibi veya işledikten sonra satanlardan bir yıllık alım tutarları belirli bir miktardan fazla olan kişilerdir³⁰⁷. İkinci sınıf tacirler, birinci sınıfa girmeyen kişilerdir³⁰⁸.

Gelir Vergisi Mükellefi Olmayanlar; Gelir vergisi mükellefi olmayıp, kendi nam ve hesabına bağımsız çalışan kişilerden, gelir vergisinden muaf olup³⁰⁹, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, bir aydaki faaliyetlerden elde ettiği gelirler toplamından, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı prime esas

³⁰³ “2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanununun 33. maddesinde; köy veya mahalle muhtarlığının herhangi bir sebeple boşalması halinde boşalan muhtarlıklar için her yıl haziran ayının ilk pazar günü seçim yapılacağı, seçim yapılınca kadar muhtarlık görevi mahallin en büyük mülkiye amiri tarafından atanacak muhtar vekili tarafından yürütüleceği ayrıca ihtiyar meclisi veya heyeti seçiminin yapılması gerektiği hallerde köy veya mahalle muhtarlığı da boşalmış ise, haziran ayı beklenmeksizin her iki seçim beraber yapılabileceği belirtilmiştir. Köy veya mahalle muhtarlığının herhangi bir sebeple boşalması halinde boşalan muhtarlıklar için seçim yapılınca kadar muhtarın yerine vekalet eden muhtar vekilleri 4/b kapsamında sigortalı sayılmayacaktır. Ancak, seçimler sonucunda muhtar seçilenlerin ise seçtikleri tarih itibarıyla 4/b kapsamında sigortalılıkları başlatılacaktır.” (2020/21 sayılı SGK Genelgesi).

³⁰⁴ Yarg. 10. HD. T.18.02.2016 E.2015/801 K.2016/2335 sayılı kararında muhtar olarak görev yapan 29.03.2004-24.08.2011 tarihleri arasında muhtar olarak görev yapan kişinin bu tarihlerde Bağ-Kur sigortalılığının tespiti için açtığı davada, davacının 1479 sayılı Kanun kapsamında sigortalılık tescili bulunmadığı belirterek davacının 01.10.2008 tarihinden önceki süre için Bağ-Kur sigortalı sayılmasının mümkün olmadığına, buna karşılık 01.10.2008 tarihinden sonra tespitine karar vermiştir.

³⁰⁵ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.104.

³⁰⁶ M.Refik Korkusuz ve Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş**, Ekin Yayınevi, 2010, (Hukuka Giriş), Bursa, s.160-161.

³⁰⁷ <http://www.gib.gov.tr>, (13.05.2019).

³⁰⁸ Sözer, s.78, (Sosyal Sigortalar).

³⁰⁹ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 9 uncu maddesinde gelir vergisinden muaf olan sigortalılar açıklanmıştır.

günlük kazancın otuz katından fazla olanlar 5510 sayılı Kanuna göre 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar³¹⁰. Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler ise bu kapsamda sigortalı sayılmazlar (5510 SK., m.6).

Şirket Ortakları; Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları³¹¹, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamına sigortalı sayılırlar³¹². Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite (sınırsız sorumlu) ortakları 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı sayılmış, diğer ortaklar (sınırlı sorumlu olanlar) (6102 SK., m.304) kapsam dışında kalmışlardır³¹³. Kollektif şirketlerde herkes ayrı ayrı yönetim hakkı sahip olup, yönetim şekline bakılmaksızın tüm ortaklar bu kapsamda sigortalı sayılmışlardır (6102 SK., m.211, m.218). Limited şirket bir veya daha çok gerçek ve tüzel kişi tarafından bir ticaret ünvanı altında kurulur. Gerçek kişi ortaklar bu kapsamda sigortalı sayılmışlardır (6102 SK., m.573-m.574). Adi ortaklık sözleşmesi, *“iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir”* ve sözleşme ortakları 5510 sayılı Kanun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır (6102 SK., m.623-m.625). Yaptığı ticaret sonucu elde ettiği gelir ve ödediği vergi dikkate alındığında, donatan kişiler tacir sıfatıyla 5510 sayılı Kanun 4/1-(b) bendi kapsamında sayılırlar (6102 SK., m.1064).

Çiftçiler; Çiftçiler yürüttüğü tarımsal faaliyetler sonucu gelir elde eden ve kendi adına/hesabına çalışan kişilerdir³¹⁴. Tarımsal faaliyet, 5510 sayılı Kanunda, kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya

³¹⁰ 7162 sayılı Kanunla 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 9 uncu maddesinin (6) numaralı alt bendinde yapılan değişiklikle 30.01.2019 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere veya yıl içinde gerçekleştirilen satış tutarı, ilgili yıl için geçerli olan asgari ücretin yıllık brüt tutarından fazla olmamak üzere, internet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden ibaresi eklenmiştir.

³¹¹ 1479 sayılı Kanunun 24. maddesi ile 01.10.2008 tarihinden önce anonim şirketlerin kurucu ortakları ve yönetim kurulu üyesi olan ortakları sigortalı sayılmamıştır. Daha önce kurucu ortak olduğu için sigortalı sayılanlar için Kanunda geçici 22. Maddeye yer verilmiştir.

³¹² Zehra Ayan, “Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Sosyal Güvenliği”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:9, 2008, s.144.

³¹³ Sözer, s.82, (Sosyal Sigortalar).

³¹⁴ Arıcı, s.5, (Çiftçiler).

kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesi ve/veya bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından, muhafazası, taşınması veya pazarlanması olarak ifade edilmektedir (5510 SK., m.3/19).

5510 sayılı Kanun ile tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu kanunda belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından fazla olanlar zorunlu olarak Kanuna göre 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır³¹⁵. Tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az³¹⁶ olduğunu belgeleyenler ise zorunlu sigortalılık ilişkisi dışında tutulmuşlardır ve kapsama alınmamıştır³¹⁷ (5510 SK., m.6/k).

Jokey ve Antrenörler; İlk defa 5510 sayılı Kanuna göre, 6132 sayılı “At Yarışları Hakkında Kanun”³¹⁸ tabi jokey ve antrenörler 01/10/2008 tarihinden itibaren Kanunun 4/1-(b) bendine tabi sigortalı olarak kabul edilmişlerdir (5510 SK., m.4/3). Jokey ve antrenörler lisans belgesine istinaden fiilen çalışmaya başladıkları³¹⁹ tarihten itibaren Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır.

506 sayılı Kanun döneminde, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, “jokey ve antrenörlerin sigortalılıklarının belirlenmesinde çalışma koşullarının bakılması gerektiği” kanaatine varmıştır³²⁰. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu bir kararında; “işin yapıldığı yerin tahsis ve ayırım şekli, jokey ve antrenörlerin temin ve çalışma statüleri, ücret biçimi, yasal dayanakları açıkça gösterilerek iş sözleşmesinin oluşup oluşmadığı araştırılmalı ve bunun sonucuna göre karar verilmelidir” hükmüne varmıştır³²¹.

³¹⁵ Güzel ve diğerleri, s.106, (2020 SGH).

³¹⁶ Damla Şahin, **Sosyal Güvenlikte Norm ve Standart Birliği Sağlanması Bakımından 5510 Sayılı Kanun’da Bağımsız Çalışanların (4/B) Sosyal Güvenliği**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Bursa, 2011, s.65.

³¹⁷ Ülkemizde zorunlu sigortalılığı böyle bir koşula bağlamak sosyal sigortaların zorunluluğu ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

³¹⁸ 15.07.1953 tarih ve 8458 sayılı Resmî Gazete.

³¹⁹ Saraç, (Hastalık), s.165.

³²⁰ Yarg. 10.HD. E.2012/19363 K.2013/14381 T.25.06.2013; Yarg. 10.HD. E.1985/29 K.1985/879 T.18.02.1985. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 25.8.2018)

³²¹ Günler, s.24-25.

Avukatlar; Sosyal Sigortalar Kanuna göre topluluk sigortasına tabi olan avukat ve noterler (506 SK., m.86), 5510 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle 01/10/2008 tarihinden itibaren Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır.

Özel sağlık kurum ve kuruluşları ile vakıf üniversitelerine ait sağlık kurum ve kuruluşlarında hekim olarak çalışanlar; 5510 sayılı Kanunun ek 10 uncu maddesine göre, şirket ortağı olan veya mesleğini serbest olarak icra eden hekimler ile tıpta uzmanlık mevzuatına göre uzman olan kişiler, özel hukuk kişileri ve/veya vakıf üniversitelerine ait sağlık kurum ve kuruluşları bünyesinde hizmet vermeleri halinde, sözleşmelerinde aksine bir hüküm bulunmadıkça Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır (ek m.10/2)³²².

1.3.3. Kamu Görevlileri

5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) maddesinde; Kamu idarelerinde; ”1) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar, 2) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Kanunun 86 ncı maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, sigortalı sayılırlar.” hükmü amirdir.

5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan ilk defa 01/10/2008 tarihi itibarıyla kamu idarelerinin kadro ve pozisyonlarında çalışmaya başlayanlar, Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. Ayrıca, 5510 sayılı Kanunun geçici 4’üncü maddesinde, “kanunda aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde; iştirakçi iken, Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamına alınanlar ile Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 5434 sayılı Kanun hükümlerine tabi olarak çalışmış olup, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendine tabi olarak yeniden çalışmaya başlayanlar hakkında da 5434 sayılı Kanun hükümleri” uygulanacağı düzenlenmiştir³²³.

³²² Güzel ve diğerleri, s.107, (2020 SGH).

³²³ Sözer, s.87, (Sosyal Sigortalar).

5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamına öncelikle 657 sayılı Kanun kapsamında hizmet akdi ile çalışanlar dışındaki sigortalılar girmektedir³²⁴. Emekli Sandığı kapsamındaki iştirakçi olan bütün memurlar bu bent kapsamında sigortalı sayılmışlardır³²⁵. Kamu görevlileri Anayasanın 128 inci maddesine göre; “*memurlar dışında, işçi sayılmayan devletin yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinde çalıştırılan*” görevlilerdir³²⁶. Memur olmayan ancak kamuda hizmet akdi olmaksızın çalıştırılan kişiler de 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar³²⁷.

Vekil Atananlar; 657 sayılı Kanunda, “*memurların kanuni izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedeniyle işlerini geçici olarak yapamaması durumunda yerlerine kurum içinden ya da diğer kurumlardan veya açıktan vekil atanabileceği*” düzenlenmiştir³²⁸. Bu durumlarda atanan vekiller de³²⁹ Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar (5510 SK., m.4/1-(c), 2)³³⁰.

TBMM Meclis Üyeleri, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakan (Açıktan Atananlar); Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilenler seçildikleri, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile açıktan bakan olarak atananlar atandıkları tarihten itibaren 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. Başbakan ve Bakanlar da Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar (2019/9 sayılı SGK Genelgesi). 643 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin³³¹ 3’üncü maddesine göre³³² görev süresi hükümetin görev süresi ile sınırlı olmak üzere Bakan

³²⁴ Munise Mestan, **Norm ve Standart Birliği Sağlanması Bakımından 5510 Sayılı Kanun’da Kamu Görevlilerinin (4/1-c) Sosyal Güvenliği**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez, Bursa, 2012, s.25.

³²⁵ Kadir Arıcı, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2015, (Sosyal Güvenlik), s.244.

³²⁶ Sözer, s.88, (Sosyal Sigortalar).

³²⁷ Arıcı, s.244, (Sosyal Güvenlik).

³²⁸ Günler, s.25-26.

³²⁹ Vekil olarak atanan kamu görevlilerin 657 sayılı Kanunun 86 ıncı maddesinde vekalet görevi ve aylık verilmesinin şartları açıklanmıştır.

³³⁰ Korkusuz ve Uğur, s.168-173, (Hukuka Giriş).

³³¹ 08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı Resmî Gazete.

³³² 643 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanuna eklenen 21/A maddesinde; “*Bakana (Millî Savunma Bakanı dâhil) bağlı olarak Bakana ve Bakanlığa verilen görevlerin yerine getirilmesinde Bakana yardımcı olmak üzere Bakan Yardımcısı atanabilir. Bakan Yardımcıları bu görevlerin yerine getirilmesinden Bakana karşı sorumludur. Bakan Yardımcıları Hükümetin görev süresiyle sınırlı olarak görev yapar; Hükümetin görevi sona erdiğinde, Bakan Yardımcılarının görevi de sona erer. Bakan Yardımcıları gerektiğinde Hükümetin görev süresi dolmadan da görevden alınabilir. Bakan Yardımcılarına en yüksek Devlet*

Yardımcılığı kadroları ihdas edilmiş olup, Bakan Yardımcısı olarak atananlar atandıkları tarihten itibaren 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı olacaklardır.

Belediye Başkanlığı ve İl Encümenliğine Seçilenler; 5510 sayılı Kanun öncesi belediye başkanlığına veya il encümeni üyeliğine seçilenlerden 5434 sayılı Kanuna göre iştirakçi olanların iştirakçilikleri, 2008 yılı Ekim ayından itibaren 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında devam ettirilmiştir. Belediye meclis üyeleri arasından görevlendirilen ve herhangi bir sigortalılığı bulunmayan belediye başkan yardımcıları, müracaat etmeleri koşuluyla 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendinde sigortalı sayılırlar.

Sendika ve Konfederasyon Üyeleri; 4688 sayılı Kanun³³³ gereğince sendika veya konfederasyonların ilk genel kuruluna kadar sevk ve idare edecek yönetim kurulu üyeleri, genel kurulda yönetim kuruluna seçilenler ile sendika şube yönetim kurulu üyeliğine seçilenlerden (4688 SK., m.18/3), seçildikleri tarihten itibaren otuz gün içerisinde aylıksız izne ayrılan yöneticileri, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır.

Harp Okulunda TSK Adına Okuyanlar; 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra harp okulları, fakülte ve yüksek okullarda Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adayların okullarını bitirdikten sonra görevlerine başlamadan ayrılmamaları halinde³³⁴ okullarda geçen öğrencilik süreleri Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalılık olarak sayılmaktadır.

669 sayılı KHK³³⁵ ile Harp Okulları kapatılarak Milli Savunma Bakanlığına bağlı Milli Savunma Üniversitesi (Kara, Hava ve Deniz Harp Okulları ve Astsubay Meslek Yüksekokulları) ile İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademileri kurulmuş olup, 680 sayılı KHK³³⁶ ile yapılan değişikliğe göre, 06/01/2017 tarihinden itibaren söz konusu okullarda öğrenim gören öğrenciler,

memuruna mali haklar kapsamında yapılan ödemelerin yüzde ellisi oranında aynı usul ve esaslar çerçevesinde aylık ücret ödenir.”

³³³ Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, 12.07.2001 tarih ve 24460 sayılı RG.

³³⁴ Sözer, s.91, (Sosyal Sigortalar).

³³⁵ 31.07.2016 tarih ve 29787 sayılı RG.

³³⁶ 06.01.2017 tarihi ve 29940 sayılı RG.

hazırlık sınıfı da dahil 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar (2019/9 sayılı SGK Genelgesi).

Polis Akademisi Öğrencileri; 5510 sayılı Kanuna göre, Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler, okullarını bitirdikten sonra görevlerine başlamadan ayrılmamaları durumunda bu süreler dahil Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı olacaklardır.

4652 sayılı “Polis Yükseköğretim Kanununda”³³⁷ 6638 sayılı Kanun³³⁸ ile yapılan değişiklikle Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Polis Amirleri Eğitimi Merkezi Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Polis Akademisi Başkanlığına bağlı Polis Amirleri Eğitim Merkezi Müdürlüğünde öğrenim gören öğrenciler, öğrenime başladıkları tarihten itibaren 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar.

6495 sayılı Kanun³³⁹ ile yapılan değişiklikle³⁴⁰ polis naspedilmek üzere Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde polislik eğitime tabi tutulan adayların 02/08/2013 tarihinden itibaren 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı olmaları sağlanmıştır. Bu adaylardan, Polis Meslek Eğitim Merkezlerindeki eğitimlerini tamamlamadan ayrılanlar ile eğitimlerini tamamlamalarına rağmen görevlerine başlamadan ayrılanların eğitim merkezlerinde geçen eğitim süreleri sigortalılık olarak değerlendirilmemektedir (2014/5 sayılı SGK Genelgesi).

Tabip ve Uzman Tabipler, Öğretim Üyeleri; 694 sayılı KHK³⁴¹ nın 85 inci maddesi ile 3359 sayılı Kanununa³⁴² eklenen ve 7078 sayılı Kanun³⁴³ ile de aynen kabul edilen ek 17’nci maddeye göre, “Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarına ait sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan tabip ve uzman tabipler ile 24/11/2004

³³⁷ 9/5/2001 tarih ve 24397 sayılı Resmî Gazete.

³³⁸ Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 4.4.2015 tarih ve 29316 sayılı RG.

³³⁹ Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2.8.2013 tarih ve 28726 sayılı RG.

³⁴⁰ 6495 Sayılı Kanun’un 39 uncu maddesi ile 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin dördüncü fıkrasının (e) bendinde yapılan değişiklik.

³⁴¹ Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 25.8.2017 tarih ve 30165 sayılı RG.

³⁴² Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, 15.5.1987 tarih ve 19461 sayılı RG.

³⁴³ Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun (m.81), 8.3.2018 tarih ve 30354 sayılı (Mükerrer) RG.

tarihli ve 5258 sayılı Aile Hekimliği Kanunu³⁴⁴ hükümlerine göre istihdam edilen aile hekimleri, her yıl ilgili Bakanlıkça uygun görülmek şartıyla yetmiş iki yaşına kadar” çalışabilecekleri hükmedilmiştir.

7033 sayılı Kanunun³⁴⁵ 14 üncü maddesi ile 2547 sayılı “Yükseköğretim Kanunun”³⁴⁶ 30 uncu maddesine eklenen fıkraya göre; “*yaş haddini dolduracakları tarihten önce başvurmuş olup, sözleşme tarihi itibarıyla öğretim üyesi kadrolarında bulunanlardan yükseköğretim kurumlarınca belirlenen bölüm ve programlarda görevlerinde kalmalarında fayda görülenler, yükseköğretim kurumunun teklifi ve Yükseköğretim Kurulunun onayı ile emeklilik yaş hadlerini doldurdukları tarihten itibaren, yetmiş beş yaşını geçmemek üzere emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanıncaya kadar birer yıllık sürelerle sözleşmeli olarak çalıştırılabilir, bunların sigortalılık veya iştirakçilik ilişkisi önceki kadro unvanları esas alınmak”* suretiyle 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalılıkları devam ettirilecektir.

5335 Sayılı Kanun 30. Madde Kapsamındaki İşyerinde Çalışanlar; Emeklilik veya yaşlılık aylığı almakta iken genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, belediyeler, tarafından kurulan birlik ve işletmeler, bütçeden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmelerinde ve sermayesinin %50’sinden fazlası kamuya ait olan diğer ortaklıklarda herhangi bir kadro, pozisyon veya görevlerde (2020/21 sayılı SGK Genelgesi); “5335 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun³⁴⁷ 30 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası hükmüne göre aylıkları kesilmeksizin çalışmaya başlayanlardan 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılacağı belirtilenler, 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin 4 üncü fıkrasında sayılmamakla birlikte kendi kurum veya personel kanunlarında ya da Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde aylıkları kesilmeksizin

³⁴⁴ 09.12.2004 tarih ve 25665 sayılı Resmî Gazete.

³⁴⁵ Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.07.2017 tarih ve 30111 sayılı Resmî Gazete.

³⁴⁶ 06.11.1981 tarih ve 17506 sayılı RG.

³⁴⁷ 27.04.2005 tarih ve 25798 sayılı RG.

çalışabileceği hükmüne bağlananlar”, 16/05/2019 tarihinden itibaren³⁴⁸ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar.

Ayrıca, 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin 4’üncü fıkrası hükmüne göre; “*aylıkları kesilmeksizin çalışmaya başlayanlardan kendi kurum veya personel kanunlarında ya da Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde istekleri halinde emekli aylıkları kesilmek suretiyle sigortalı olabileceklerine dair hüküm bulunanların*” istekleri halinde emekli aylıkları kesilmek suretiyle 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalılıkları devam ettirilmektedir (2015/19 sayılı SGK Genelgesi).

1.3.4. Bazı Sigorta Kollarına Tabi Olan Sigortalılar (Kısmen Sigortalı Sayılanlar)

Bazı kişiler vardır ki, esas itibarıyla sosyal güvenlik kapsamına girmesini gerektirecek bir faaliyette bulunmamasına rağmen yaptıkları işleri nedeniyle sosyal sigortalarda yer alan risklere maruz kalabilmektedir. Bu kişiler, tüm sigorta kolları açısından değil yaptıkları işin niteliği ve karşılaşılabilecekleri sosyal risklere karşı sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır³⁴⁹. 5510 sayılı Kanunda bazı kişilerin kısmen sigortalılık hakkından yararlanması sağlanmıştır. Böylece sosyal güvenliğin kapsamı genişletilmiş ve yaptığı faaliyete bağlı olarak çalışma hayatında karşılaşılabilecekleri iş kazası gibi fizyolojik ve mesleki risklere karşı korunmaya alınmışlardır.

5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde kısmen sigortalı sayılan kişiler düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme, bu kapsamdaki kişilerin sınırlı sigortalılık biçiminde de olsa sosyal güvenlik haklarından yararlandırılması ve sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması açısından önemlidir³⁵⁰.

Aşağıda yer alan sigortalılar sadece kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan haklardan kısmen yararlanabilmektedir. Çalışılan süreler uzun vadeli sigorta yönünden değerlendirilmemektedir.

³⁴⁸ 19/6/2020 tarihli ve 2020/21 sayılı SGK Genelgesinde bu tarihin Sosyal Güvenlik Kurumu Yönetim Kurulunun 16/5/2019 tarih ve 2019/105 sayılı Kararına istinaden belirlendiği belirtilmiştir.

³⁴⁹ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.123.

³⁵⁰ Ali Güzel ve Saim Ocak, “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda 4958 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler”, *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 2004, s.126.

1.3.4.1. Hükümlü ve Tutuklular

5510 sayılı Kanun (m.5/1-a) ile ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular hakkında, 01/10/2008 tarihi itibarıyla iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası yönünden kapsamda sayılacağı ve bu sigortalıların tabi olduğu hükümler bakımından 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olacağı belirlenmiştir³⁵¹. Bu kapsamda sayılan kişilerin, uzun vadeli sigorta yönünden isteğe bağlı sigortalı olma hakları da mevcuttur (5510 SK. m.50)³⁵².

1.3.4.2. Çıraklar ve Mesleki Eğitim Gören Öğrenciler ile Stajyerler

5510 sayılı Kanun (m.5/1-(b)) ile 3308 sayılı “Mesleki Eğitim Kanunu”nda³⁵³ belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası yönünden sigortalılık sağlanmıştır³⁵⁴. Meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında staja tabi tutulan öğrenciler, meslekî ve teknik ortaöğretim sırasında tamamlayıcı eğitim ya da alan eğitimi gören öğrenciler ile 2547 sayılı Kanunun 46 ncı maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan öğrenciler, “*aylık prime esas kazanç tutarı, 5510 sayılı Kanunun 82 nci maddesine göre belirlenen günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olmaması*” durumunda, iş kazası ve meslek hastalığı sigortası yönünden Kanunun 4/1-(a) bendine göre sigortalı olacaklardır³⁵⁵ (2019/9 sayılı SGK Genelgesi).

Kısmi statüde çalışan öğrenciler, aylık prime esas kazanç tutarı, bir aylık asgari ücretten fazla olmama koşulu ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamına alınmışlardır. İlgili maddeye göre asgari ücretin üzerinde ücret alan kısmi zamanlı

³⁵¹ 506 sayılı kanunda söz konusu kişiler iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortası kapsamına alınırken, 5510 sayılı Kanunda sadece iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası yönünden kapsama alınmışlardır.

³⁵² Hüseyin Yılmaz, “Hükümlü ve Tutukluların İsteğe Bağlı Sigortalılığı”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:209, Mayıs 2010, s.206.

³⁵³ 19.06.1986 Tarih ve Sayı: 19139 Resmî Gazete.

³⁵⁴ Resul Kurt ve Özgür Hakan Çavuş, “Vergi ve Sosyal Güvenlik Mevzuatına Göre Yükseköğrenim Gören Stajyer Öğrenciler”, **Mali Hukuk Dergisi**, Cilt:14, Sayı:160, Yıl:2018, s.1100.

³⁵⁵ Kurt ve Çavuş, s.1102.

üniversite öğrencisi ise tüm sigorta kollarından yararlanacak ve bu tüm sigorta kollarına tabi primleri ödenecektir³⁵⁶.

6111 sayılı Kanun ile stajyer öğrencilerin sigortalılığı hakkında değişiklikler yapılmıştır. 01/03/2011 tarihinden itibaren meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında öğrenim gördükleri okullar tarafından zorunlu staja tabi tutulan öğrencilerin yanında, staj zorunluluğu olmadığı halde okulları tarafından staj yapması uygun görülen öğrenciler de staja başladıkları tarihten itibaren 5510 sayılı Kanunun 5/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar (6111 SK. md.24). Ayrıca, 01/03/2011 tarihinden itibaren bunlardan bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar hakkında genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaya başlanılacağı düzenlenmiştir. Stajyer öğrenciler, kursiyerler ve meslek eğitimi gören öğrenciler için genel sağlık sigortası prim oranı %5 olarak belirlenmiştir (6111 SK.).

5510 sayılı Kanunun 5/1-(b) bendinde; 6676 sayılı Kanun ile³⁵⁷ yapılan düzenlemede, *“01/03/2016 tarihinden itibaren kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenen projelerde görevli bursiyerler”* ve 6764 sayılı Kanunla³⁵⁸ yapılan düzenleme ile *“09/12/2016 tarihinden itibaren mesleki ve teknik ortaöğretim sırasında tamamlayıcı eğitim ya da alan eğitimi gören öğrenciler”*, iş kazası ve meslek hastalığı yönünden sigortalı sayılmışlardır³⁵⁹.

5510 sayılı Kanunun 21 inci maddesine eklenen ibare ile *“kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenen projelerde görevli bursiyerler”* de kısmen sigortalı sayılanlar kapsamına alınmışlardır. Bu değişiklikte, Tübitak-San-Tez gibi projelerde yer alan ya da kamu kuruluşlarının desteklemiş olduğu projelerde yer alan bursiyerler, kısa vadeli sigorta kollarından iş kazası ve meslek hastalığı bakımından sigortalı sayılacaklardır (5510 SK., m.5/1-b).

7033 sayılı Kanunun 32’nci maddesiyle, *“ortaöğretim”* ibaresinden sonra gelmek üzere *“ortaöğretim öğrencileri ile yükseköğretim kurumları ve birimlerinde*

³⁵⁶ Dilek Demir, **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Güvenliği: Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2019, s.36.

³⁵⁷ Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 26.12.2016 Tarih ve 29636 sayılı RG.

³⁵⁸ Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 09.12.2016 tarih ve 29913 sayılı Resmî Gazete.

³⁵⁹ Raşit Ulubey, “6764 Sayılı Kanun’la 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunun da Yapılan Değişikliklerle Neler Getirildi?”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:157, 2017, s.189-191.

yapan yükseköğretim” ibaresi eklenmiş olup Kanunun kişi bakımından kapsamı genişletilmiştir. Yine aynı maddenin son fıkrasında, 6764 sayılı Kanununda yer alan (m.45) “mesleki eğitim gören” ibaresinden sonra gelmek üzere “staj veya tamamlayıcı eğitime devam eden öğrenciler ile mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarında alan eğitimine başlayan” ibaresi eklenerek mevzuatta uygulamaya yönelik açıklama getirilmiştir.

1.3.4.3. Harp ve Vazife Malulü Olanlar

5510 sayılı Kanunun 5/1-(c) bendine göre harp malulleri, 3713 sayılı “Terörle Mücadele Kanunu”³⁶⁰ ile 2330 sayılı “Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun” ve 5434 sayılı Kanunun 56’ncı maddesine göre; “vazife malullüğü aylığı bağlanmış malullerden Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında çalışmaya başlayanlar hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanacağı” düzenlenerek, bu kişilerin aylıkları kesilmeden Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında çalışma imkânı sağlanmıştır. Vazife malullerinden çalışmaya başlayanlar talepleri halinde ayrıca uzun vadeli sigorta kollarına tabi olacaktır. Bu sigortalılardan genel sağlık sigortası primi alınmamaktadır³⁶¹.

1.3.4.4. İŞKUR Kursiyerleri

5510 sayılı Kanun (m.5/1-e) ile İş-Kur tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan kursiyerler, 01/10/2008 tarihinden itibaren Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamına alınmışlardır³⁶². Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan kursiyerler iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ile genel sağlık sigortası hükümlerine tabi olacaklardır³⁶³. Kanunda sadece Türkiye İş Kurumu tarafından

³⁶⁰ 12.04.1991 tarih ve 20843 sayılı Mükerrer Resmî Gazete.

³⁶¹ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.129-130.

³⁶² 6645 sayılı Kanunla 23.4.2015 tarihinden itibaren yapılan 5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin (e) bendinde yapılan düzenleme ile, İŞKUR kursiyerleri için %1’i iş kazası ve meslek hastalığı, %4,5 genel sağlık sigortalısı primi olmak üzere toplam %5,5 oranında prim tahsil edileceği düzenlenmiştir.

³⁶³ İŞKUR kursiyerleri için %1’i iş kazası ve meslek hastalığı, %4,5 genel sağlık sigortalısı primi olmak üzere toplam %5,5 oranında prim alınmaktadır. (<https://www.isvesosyalguvenlik.com/cirak-stajyer-kursiyer-bursiyer-ve-ogrencilerin-sigortalilik-islemleri/>, E.T:25.08.2019).

düzenlenen kurslara katılan kursiyerler için sigortalılık olanağı sağlandığından diğer kanunlara göre eğitim gören kursiyerler sigortalı sayılmayacaklardır.

1.3.4.5. İntörn Öğrenciler

6353 sayılı Kanunun³⁶⁴ 35 inci maddesi ile 2547 sayılı Kanuna eklenen ek 29 uncu maddede; *“Türk vatandaşı olup, üniversitelerin tıp fakültelerinin beşinci yılını tamamlayıp altıncı yıla geçen öğrencilerine intörn eğitimi döneminde öğretim üyesi rehberliğinde yaptıkları uygulama çalışmaları karşılığında ilgili kurumların bütçesinden on iki ay süreyle 4.350 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarda aylık ücret ödeneceği, bu şekilde ücret ödenmiş olmasının 4857 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasını gerektirmeyeceği gibi bu çalışma sebebiyle uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası ile analık sigortası açısından sigortalılık ilişkisinin”* kurulamayacağı düzenlenmiştir.

2547 sayılı Kanunun ek 29 uncu maddesinde yer alan *“Türk vatandaşı olup”* ibaresi 6514 sayılı Kanunla³⁶⁵ kaldırılmış olup bu tarihten itibaren tıp fakültelerinde okuyan yabancı uyruklu öğrenciler de iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigortası yönünden sigortalı sayılacaklardır. 2547 sayılı Kanunun ek 29 uncu maddesi gereğince, üniversitelerin tıp fakültelerinin altıncı yıl müfredat programları çerçevesinde uygulama eğitimine başlamaya hak kazanmış olan öğrenciler, 5510 sayılı Kanunun 5/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılar gibi değerlendirilecek, iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası kapsamına alınacaklardır³⁶⁶.

1.3.4.6. İş Kaybı Tazminatı Alanlar

5510 sayılı Kanunda (geç.m.13), iş kaybı tazminatı alanların (4046 SK., m.21) Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olacağı (genel sağlık sigortası dahil) ve

³⁶⁴ Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 12.07.2012 tarih ve 28351 sayılı RG.

³⁶⁵ Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 18.01.2014/28886 sayılı RG.

³⁶⁶ İntörn öğrencilerin statüsü 2547 sayılı Kanunun ek 29 uncu maddesine göre belirlendiğinden intörn oldukları sürece sadece iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigortasına tabi tutulacaklardır.

kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmadıkları düzenlenmiştir³⁶⁷. Düzenleme ile iş kaybı tazminatı alınan sürelerde, işçiler uzun vadeli sigorta hükümlerine tabi olacaklardır³⁶⁸.

1.3.4.7. Ev Hizmetlerinde Ay İçinde Bir veya Birden Fazla İşveren Yanında On Günden Az Çalışanlar

5510 sayılı Kanuna eklenen ek 9 uncu maddesi ile ev hizmetlerinde çalışanlar, çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısına göre ya tüm sigorta kollarına ya da sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolunun kapsamına alınmışlardır. Ev hizmetlerinden çalıştıkları sürelerle göre hesaplanan gün sayısı 10 günden az olanlar sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından yararlanacak ve bu kapsamdaki sigortalılığı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sayılacaktır.

Ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanlar için, çalıştıkları süreyle orantılı olarak, çalıştırılanlarınca prime esas günlük kazanç alt sınırının %2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödenir. Söz konusu kişiler hakkında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasına ilişkin hükümler uygulanmayacağı gibi, hastalık, analık ve genel sağlık sigortası hükümleri de uygulanmayacaktır³⁶⁹. Bu kişiler sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından yararlanacaklardır. Ev hizmetlerinde çalışanların 10 günden az çalıştıkları süreler birbirini takip eden günler olabileceği gibi ayın farklı günleri de olabilecektir³⁷⁰.

Ev Hizmetlerinde 5510 sayılı Kanunun Ek 9 uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğe göre yabancıların ev hizmetlerinde, on günden az çalışması mümkün değildir. Bu durumun tespiti halinde yabancılar ve onları çalıştıran işverenler hakkında on günden fazla çalışmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır³⁷¹.

³⁶⁷ Türkiye İş Kurumu İş Kaybı Tazminatı, https://statik.iskur.gov.tr/tr/issizlik_sigortasi/ozellestirme_is_kaybi_tazminatı.htm, (18.9.2018).

³⁶⁸ Melike Can, "İşsizlik Ödeneği Süresinin Uzun Vadeli Sigortalar Açısından Değerlendirilmesi ve Olası Maliyetler", **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, 2012, s.67.

³⁶⁹ Ali Güzel, Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Beta Yayınları, Yenilenmiş 18. Bası, İstanbul, 2020, s.138-139, (2020 SGH).

³⁷⁰ Bedir, s.227.

³⁷¹ Yabancıların çalışma izinleri uygulamada tam süreli olarak verilmektedir.

1.3.4.8. Yaşlılık Aylığı Alırken (4/1-a bendine tabi) Çalışmaya Başlayanlar

5510 sayılı Kanunda, Kanunun yürürlüğü girdiği tarihten önce sigortalı olanlardan, vazife malullüğü, malullük ve yaşlılık aylığı alırken Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında çalışmaya başlayanlar sosyal güvenlik destek primine tabi sigortalı sayılacaklardır (geç. m.14/1). Kanunda 4/1-(a) bendine göre sigortalı olanlar, prime esas kazançları üzerinden sosyal güvenlik destek primi olarak %34,5 oranında prim ödeyeceklerdir. Bu sigortalılar hakkında sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulanacaktır.

1.3.5. Sigortalı Sayılmayanlar

5510 sayılı Kanunun 6'ncı maddesi ile bazı sigortalılar yaptıkları işin türü ve niteliğine göre kapsam dışı bırakılmışlardır³⁷². Yargıtay bir kararında kişilerin sigortalı sayılabilmesi için, “*sigortalı sayılabilmek bakımından aranan şartlardan birinin sigortalı sayılmayan kişilerden olmama olduğunu*” hükme bağlamıştır³⁷³. 5510 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinde sigortalı sayılmayan kişiler belirlenmiştir. 5510 sayılı Kanunun 6'ncı maddesi kapsamında olanlar, örneğin hizmet akdine göre çalışmış ve iş görme edimlerini işverene ait işyerinde getirmiş olsalar bile sigortalı sayılmayacaklardır³⁷⁴.

1.3.5.1. Ücretsiz Çalışan Eş

Ücretsiz çalışan eş, 5510 sayılı Kanunda sigortalı sayılmamıştır. Ancak, bir işverenin işyerinde ücret karşılığı çalışan ve ücretleri işyeri kayıt ve belgelerine usulüne uygun bir şekilde intikal ettirilen eş sigortalı sayılırken, herhangi bir ücret ödenmeyen eş ise sigortalı sayılmamaktadır³⁷⁵.

³⁷² Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2014 SGH), s.138.

³⁷³ Yarg.10. HD. T.06.06.2016, E.2014/28296, K.2016/9354; Yarg.10. HD T.01.06.2017, E.2015/16052, K.2017/4706 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>),

³⁷⁴ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.110.

³⁷⁵ Yarg.21. HD. E.2017/1525 K.2018/7593 T.18.10.2018 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>),

Yargıtay’ın hizmet akdinin olması gereken unsurlarına ilişkin bir kararında “sigortalılık için çalışmanın ücretli olmasını zorunlu olarak” görmemiştir³⁷⁶. 5510 sayılı Kanun, sigortalı sayılmayanlar kapsamında işverenin ücretsiz çalışan eşini düzenleyerek, eşler arasındaki çalışmanın prensip olarak aile içi yardımlaşma ve dayanışma kapsamında sayılacağını benimsemiştir³⁷⁷. Eşler arasındaki bu çalışmanın ücret kapsamında olması durumunda ise hizmet akdi ile çalışma hükümleri uygulanacak ve eş sigortalı sayılacaktır³⁷⁸. Eşin çalışmasında ücret olgusunun, “işyeri kayıtları, ticari defterler, ödeme pusulaları dikkate alınarak kanıtlanmasının doğru olacağı”, Yargıtay’ın istikrar kazanmış kararlarıyla netleşmiştir³⁷⁹. Ayrıca Yargıtay başka bir kararında, “kocasının otelinde muhasebecilik yaptığı iddia edilen kadının sigortalı sayılması için, öğrenim durumu itibarıyla muhasebecilik yapıp yapamayacağı, defter ve hesap kayıtlarında yazılarının bulunup bulunmadığı, ücret alıp almadığı hususlarının yerel mahkemece araştırılmasını” karara bağlamıştır³⁸⁰.

5510 sayılı Kanunda işverenin işyerinde çalışan çocukları, ana, baba ve kardeşleri için herhangi bir istisna hükmü yer almadığından, işverenin hısımları hizmet akdine dayanarak çalıştıkları takdirde sigortalı olabileceklerdir. Ayrıca, düzenlemede sözü geçen “eş” Medeni Kanun’a göre karı koca olanlardan her biridir. Bu nedenle evlilik dışında karı koca gibi yaşayanlar, 5510 sayılı Kanunun 6/1-(a) bendi kapsamında sayılmamalıdır³⁸¹.

Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dahil) olan hısımlar³⁸² arasında ve aralarına dışarıdan başka kimse katılmayarak bir konut içinde yapılan işlerde çalışanlar sigortalı sayılmamaktadır. İşyeri niteliği kazanmış

³⁷⁶ Yarg.21.HD. E.2017/1525 K.2018/7593 T.18.10.2018 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 05.09.2020).

³⁷⁷ Yarg.22.HD. E.2017/21407 K.2019/6677 T.26.03.2019 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 08.07.2019).

³⁷⁸ “Yargıtay hizmet sözleşmesi kapsamında değerlendirilecek eşler arası çalışma ilişkisinde ücrete ek olarak fiili çalışma kriterine de bakmaktadır.” Yarg.21. HD. T.5.6.2002 E.2002/4887 K.2002/5396; Yarg.21. HD. E.2019/3736 K.2020/1940 T.04.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 05.09.2020)

³⁷⁹ Yarg.21. HD. E.2794 K.3129 T.06.05.1999; Yarg.10. HD. E.2016/6057 K.2016/7669 T.09.05.2016; Yarg.10. HD. E.2014/10803 K.2014/12766 T.27.05.2014 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 19.08.2018)

³⁸⁰ Yarg.10. HD. T.26.11.1982 E.5150 K.5269 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 05.09.2020).

³⁸¹ Yarg.21. HD. E.2017/4207 K.2018/8941 T.03.12.2018 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 05.09.2020)

³⁸² Üçüncü dereceye kadar olan hısımlar hakkında 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 17’nci ve 18 inci maddeleri esas alınarak işlem yapılacaktır.

konut içinde yapılan işlerde çalışanlar, sigortalı kapsamına alınmışlardır³⁸³ (5510 SK., m.6/1-b). Çalışanlar, hısımlıkla beraber aynı konutta birlikte yaşamıyorlarsa ya da aynı konutta birlikte yaşamalarına karşın bu derecede belirtilen hısımlık değillerse sigortalı sayılmaktadır³⁸⁴. Örneğin; başka konutta ve ayrı yaşayan çocuk, “*başka kimse*” durumundadır³⁸⁵.

1.3.5.2. Er, Erbaş ve Yedek Subay Öğrencileri

Er, “*ihtiyaçları devlet tarafından sağlanan rütbesiz*” askerdir. Erbaş ise, “*gereksinimleri devlet tarafından karşılanan onbaşı ve çavuş rütbelerini sahip olan*” askerlerdir (211 sayılı Kanun, madde 3/a). Dört yıl ve daha fazla süreli yüksek öğrenim kurumlarının herhangi birinden mezun olan kişiler arasından askerliğe elverişli olduğu için askerliklerini yedek subay olarak yapanlar, altı ayı okul eğitimi olmak üzere on sekiz ay askerlik süresine tabidirler³⁸⁶. Askerlik hizmeti, kamu hukukunda düzenlenen bir yükümlülük olarak değerlendirildiğinden bu hizmet süreleri sigortalılık olarak sayılmamaktadır³⁸⁷. Yedek subay öğrencileri ile er ve erbaşlar uzun vadeli ve kısa vadeli sigorta yönünden sigortalı sayılmamakta sadece bu dönemde sağlık hizmetleri devlet tarafından karşılanmaktadır³⁸⁸.

Fiili askerlik hizmeti, silah altına alınmakla başlayıp terhis tarihinde sona ermektedir. Askerlik hizmetini yapanlar, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi

³⁸³ Yarg.21. HD. E.017/4207 K.2018/8941 T.03.12.2018, “...Somut olayda; davacı ile davalı taraf arasında evlilik birliği her ne kadar 2005 yılında sona ermiş olsa da bir arada yaşamaya devam ettikleri, fiilen ayrılmadıkları ve dükkânı birlikte işlettikleri, hizmet ilişkisinin unsurlarından bağımlılık ve ücret unsurunun gerçekleşmediği, aralarında hizmet akdi olmayıp bir ortaklık ilişkisi bulunduğu gözetilerek davanın reddi yerine kabulü isabetsizdir. O halde, bu maddi ve hukuki olgular göz önünde bulundurulmaksızın, ...yapılan incelemeyi eksik bulmuştur...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 5.9.2019)

³⁸⁴ Yarg.21. HD. E.2006/2138 K.2006/7847 T.10.07.2006 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 2.2.2018).

³⁸⁵ Yarg.10. HD. E.3237 K.3370 T.21.06.1983 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 03.05.2018)

³⁸⁶ 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunun 3’üncü maddesinin f bendine göre işlemler yapılmaktadır.

³⁸⁷ Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 10 uncu maddesinde; “5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalılıkları devam edenler hariç olmak üzere...” ifadesi ile bağımsız çalışanlar farklı değerlendirilmiş, askerlik görevini yapmadan önce sigortalılıkları önceden başlamış ve sigortalı sayılması gerektirecek durumlar devam eden bağımsız çalışanlar askerlik döneminde de sigortalı sayılmışlardır (SSİY, m.10/1-ç).

³⁸⁸ Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görev Yapan Askeri ve Sivil Personelin Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınması Hakkında Tebliğ, Madde: 5/2.

çalışmalar dahi sigortalı sayılmayacaklardır³⁸⁹. Ancak, 1111 sayılı “Askerlik Kanununa”³⁹⁰ göre; erbaş ve erlere verilen hava değişimi, istirahat sürelerinin toplam otuz günden fazlası ve firarda geçen süreler muvazzaf askerlik hizmetlerinden sayılmadığından, söz konusu sürelerde geçen sigortalılık hizmetleri geçerli olacaktır³⁹¹. Bununla birlikte hava değişimi ve istirahat sürelerinde otuz günlük süre 6519 sayılı Kanunun³⁹² 5 inci maddesiyle değiştirilerek, “22/02/2014 tarihinden önceki durumlar için; verilen sıhhi izinlerin üç aydan fazlası, normal izinlerin ise her yıl için bir aydan fazlasının” işleme alınacağı düzenlenmiştir (2019/9 sayılı SGK Genelgesi).

Yargıtay askerdeki izin sürelerinde çalışması halinde çalışmanın geçerliliğine ilişkin verdiği bir kararında; “askerlik yapmakta olanların askerlik yükümü nedeniyle yaptığı çalışmalar 506 sayılı Kanunun 3’üncü maddesi, 5510 sayılı Kanunun da 6’ncı maddesi kapsamında olmakla birlikte, askerlik şubesinden sevk belgesini almasına rağmen birliğine teslim oluncaya kadar geçen sürede veya erken terhis olduğundan izinli sayılan sürelerde hizmet akdine dayalı olarak çalıştıkları takdirde Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılacağını” hükmetmiştir³⁹³.

1.3.5.3. Yapım ve Üretim İşlerinde Çalışan Öğrenciler

Resmi meslek ve sanat okulları³⁹⁴ ile yüksek okullarda fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan tatbiki mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler, sigortalı sayılmamakta iken 6764 sayılı Kanunla³⁹⁵, “Resmi meslek ve sanat okulları ile yetkili resmi makamların izniyle kurulan meslek veya sanat okullarında ve” ibaresi

³⁸⁹Yarg.19. CD. E.2019/30695 K.2020/7614 T.19.06.2020 “...Erbaş ve erlerin asker kişi sıfatları, sevk edildikleri eğitim birliğine katılmaları ile başlayıp, muvazaflık hizmet sürelerini tamamlayarak terhis edilmeleri ile sona ermektedir. Bazı hallerde, muvazaflık hizmet sürelerini henüz tamamlamadan da asker kişi sıfatları kesintiye uğramaktadır...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.09.2020).

³⁹⁰ 12 – 17.07.1927 tarih ve 631/635 sayılı RG.

³⁹¹ Yarg. 10. HD. T.17.11.1983 E.4296 K.5380 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.02.2018).

³⁹² Askerlik Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 22.02.2014 tarih ve 28921 sayılı Resmî Gazete.

³⁹³ Yarg.10. HD. T.17.11.1983 E.4296 K.583. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.02.2018).

³⁹⁴ Yetkili resmi makamların izniyle kurulan meslek veya sanat okulları da dahildir.

³⁹⁵ Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 09.12.2016 tarih ve 29913 sayılı RG.

kaldırılmış ve Kanun ile 09/12/2016 tarihinden itibaren sadece yüksek okullarda fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan tatbiki mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler sigortalı sayılmamışlardır (2019/9 sayılı SGK Genelgesi) (5510 SK., 6/f).

Mesleki ve teknik orta öğretim kurumu öğrencilerinin işletmelerde beceri eğitimi görmeleri halinde bu eğitimleri sırasında haklarında iş kazası ve meslek hastalıkları ile hastalık sigortası hükümleri uygulanmaktadır (3308 SK., m.25).

5510 sayılı Kanunda yüksekokullarda normal eğitimin gereği olarak yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrencilerin sigortalı olmayacakları belirtilmiştir. Yargıtay bu konuda; *“üniversite öğretiminin devamı niteliğinde olan zorunlu staj döneminde öğrencinin hizmet akdine dayanan bir ilişkisi olmadığından bu dönemde sigortalı sayılmayacağına”* karara bağlamıştır³⁹⁶.

1.3.5.4. Sağlık Kurumlarında İşe Alıştırılmakta Olan Hasta ve Maluller

Sağlık kurumlarında işe alıştırılmakta olan hasta veya malullerin sigortalı sayılmayacakları, 5510 sayılı Kanunun 6/1-(g) maddesinde düzenlenmiştir. Uygulamada bu tür çalışma şekli daha çok rehabilitasyon merkezlerinde görülmektedir³⁹⁷. Bu kapsamda olan kişilerin, hizmet akdine tabi ya da diğer mesleki faaliyetlerde çalışmaları söz konusu değildir. İşe alıştırma, bir çalışma ilişkisini oluşturmaz. Ancak, işe alıştırılma süresini tamamlayanların, çalıştırılmaları durumunda 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılması gerekmektedir³⁹⁸.

1.3.5.5. Kamu İdarelerinin Dış Temsilciliklerinde Çalışanlar

Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığına tabi olan Türk

³⁹⁶ Yarg. 10. HD. E.1976/5883 K.1977/2642 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.02.2018); Mustafa Çenberci, **Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1985, s.68.

³⁹⁷ Resul Kurt, **İş Hukuku ve Sosyal Sigorta Mevzuatında Usul ve Esaslar**, 2. Baskı, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları, İstanbul, (Usul ve Esaslar), 2003, s.72.

³⁹⁸ Güzel, Okur ve Caniklioğlu (2020 SGH), s.116.

uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile işverenleri tarafından bulunulan ülkede sigortalı yapılanlar, 5510 sayılı Kanunun 6/1-(e) bendine göre sigortalı sayılmayacaklardır³⁹⁹.

1.3.5.6. Gençlik ve Spor Faaliyetlerinde Görevlendirilenler

5510 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinin birinci fıkrasına 6353 sayılı Kanunla 12/07/2012 tarihinden itibaren ilave edilen (m) bendi ile *“Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, Türkiye Futbol Federasyonu, bağımsız spor federasyonları tarafından yapılan her türlü gençlik ve spor faaliyetleri ile bu faaliyetlerle ilgili kamp, eğitim ve hazırlık çalışmalarında süreklilik arz etmeyecek şekilde görevlendirilenler”* hobi amaçlı bu çalışmalarından dolayı sigortalı sayılmamaktadır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

1.3.5.7. Yabancı Bir Ülkede Kurulu Bir Kuruluş Tarafından O Kuruluş Adına Geçici Olarak Çalışmaya Gönderilenler

5510 sayılı Kanun ile yabancı ülkedeki kuruluşlardan o kuruluş adı ve hesabına Türkiye'ye üç ayı geçmemek üzere gönderilen kişiler sigortalı sayılmazlar (5510 SK., md.6/1-e). Mülga 506 sayılı Kanun döneminde yurtdışından Türkiye'ye çalışmak adına gönderilen kişilerin sigortalı sayılmaması için yurtdışında sigortalı olduğunun bildirilmesi şartı aranırken, 5510 sayılı Kanunda bildirimin yapılmasını yeterli görmeyip yurtdışında sigortalı olduğunun belgelendirilmesi de talep edilmiştir⁴⁰⁰.

Yargıtay bu konuda; *“506 sayılı Kanun döneminde vermiş olduğu kararında yabancı memlekette sigortalı olduğu belli olanlar için sigortalı olduğunun bildirilmesinin şart olmadığı”* yönünde karar vermiştir⁴⁰¹. 5510 sayılı Kanunda sosyal güvenlik hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye gönderilen ve yabancı ülkede sigortalı olduğunu belgeleyen kişiler kapsam dışındadır. Sözleşmesiz

³⁹⁹ Dursun, s.229.

⁴⁰⁰ Ali Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınevi, 20.Bası, İstanbul, 2018, (2018 SGHD), s.337.

⁴⁰¹ Yarg.10.HD. T.14.03.1975 E.1975/6558 K.1975/1427 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.2.2018); Çenberci, s.68.

lkelerden gelen yabancı uyruklular üç ay, sözleşmeli ülkelerden gelenler için ise sözleşmede yer alan süre kadar sigortalı sayılmayacaklardır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

1.3.5.8. Kayyum Olarak Atananlar

Kayyum, 4722 sayılı Kanunun⁴⁰² 403'üncü maddesinde; *“Kayyum, yasada açıklanan koşullarda, asıl hak sahibinin yetersiz kalması veya haklarını kullanmasına engel sebeplerin oluşması durumunda, onun adına temsilcilik yaparak, belirtilen işi görmek ya da bir malı yönetmek için tayin edilen kişi”* olarak tanımlanmıştır.

5271 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunun”⁴⁰³ 133'üncü maddesinde de *“suçun, bir şirketin çalışması esnasında işlendiği konusunda güçlü şüphe emarelerinin oluşması ve maddi gerçeklerin tespit edilmesi amacıyla gereklilik durumunda; soruşturma ve kovuşturma aşamasında, mahkemenin ya da hâkimin, şirket faaliyetlerinin devam ettirilmesi ile ilgili olarak kayyum atayabileceği”* belirtilmiştir⁴⁰⁴. Söz konusu hükümlere göre, kayyumlar işveren adına ve hesabına işin veya görülen hizmetin bütününün yönetim görevini yapan kimseler olduğundan ve bu göreve mahkeme yoluyla atandıkları için kayyumla işveren arasında hizmet akdi ilişkisi oluşması söz konusu değildir. Kayyum olarak görevlendirilenler, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmamaktadır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

⁴⁰² Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama şekli Hakkında Kanun, 08.12.2001 tarih ve 246007 sayılı RG.

⁴⁰³ 17.02.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmî Gazete.

⁴⁰⁴ Cengiz Gürbüz, “Demokrasi Açısından Türkiye’de Kayyum Uygulaması”, **Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Kasım 2019, s.41-42.

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMA KOŞULLARI

2.1. YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMADA GENEL KOŞULAR

Sosyal güvenlik sisteminin varlık nedeni, sosyal ve mesleki riskleri önlemek, risklerin ortaya çıkması halinde bireyin bu risklere karşı korunmasını sağlamaktır. Risk gerçekleştiğinde sosyal güvenlik sisteminin korumaya girmesi, sistemin içine hemen dahil olunması ile gerçekleşmez. Sosyal güvenlik kapsamında sayılanların, sağlanan haklardan yararlanabilmesi için, belirli bir hizmet süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş gibi koşullar belirlenebilmektedir. Bazı haklardan yararlanmada sadece bir veya iki koşul belirlenirken, bazı haklar için ise tüm koşulların sağlanması gerekliliği öngörülmüştür.

Sosyal güvenlikte yaşlılara yönelik koruma araçlarından biri yaşlılık sigortasıdır. Yaşlılık sigortasının amacı, yaştan ilerlemiş olması nedeniyle çalışma hayatından ayrılan sigortalıya, iş göremediği süre için geçimini sağlayacak sürekli bir gelir sağlamaktır⁴⁰⁵. Yaşlılık sigortası, *“faydalanan kişi sayısı ve sağlanan hakların süresi dolayısıyla sosyal sigorta sistemlerinin en kapsamlı sigorta kolunu”* oluşturur. Sosyal güvenlik hukukumuzda kişilerin yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilmeleri için, belli bir sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaşı doldurması gerekmektedir. 102 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesinin 29 uncu maddesi birinci paragrafının (a) fıkrasında; *“30 senelik bir prim ödeme veya çalışma süresi veya 20 senelik ikamet süresi şeklinde tespit edilebilecek bir staj süresi”* sigortalıların yaşlılık aylığı almalarında öngörülen hizmet süresi olarak ifade edilmiştir⁴⁰⁶. Uluslararası Çalışma Örgütünün 43 sayılı Tavsiye Kararında da *“bir yandan bekleme süresi öngörülürken diğer yandan belirli bir süre prim ödenmesinin gerektiği de”* kabul edilmiştir (m.5). Tavsiye Kararında; *“bekleme süresinin 120 aydan veya*

⁴⁰⁵ Tuncay ve Ekmekçi, (2015 SGHD), s.448.

⁴⁰⁶ Gökhan Polat, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, 2010, (Doktora Tezi), s.42.

500 haftadan ya da 3000 prim ödeme gününden az olamayacağı” belirtilmiştir (m.69)⁴⁰⁷.

Her sigortalı, “*ne zaman emekli olabilirim*” sorusunu özellikle orta yaşa geldikten sonra sormaktadır. Ne zaman emekli olabilirim sorusunun cevabı ise, belirli koşulların oluşması ile mümkündür. Ülkemizde yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları için ilk uygulamanın başladığı 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile en son yürürlükte olan 5510 sayılı Kanun arasında, birçok kez değişiklik yapılmıştır. 5510 sayılı Kanunda, sigortalıların yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilmesi için, “*prim ödeme gün sayısı ve yaş*” koşulları esas alınmıştır. 5510 sayılı Kanunda belirli bir sigortalılık süresinin tamamlanması, engelli çalışanlar hariç yaşlılık sigortası koşulları içinde düzenlenmemiştir⁴⁰⁸.

Daha önceki sosyal güvenlik kanunlarında yapılmış olan düzenlemelerde asgari sigortalılık süresinin tamamlanması öngörülmüştür. Sigortalılık süresi, ilk defa Kanuna tabi çalışmaya başlanılan tarih ile yaşlılık aylığı talep tarihi arasında geçen süredir. Sigortalılık süresi hesaplanırken sigortalının aralıklı çalışılmayan süreleri de dikkate alınmaktadır. İşçilerin sigortalılık süresi belirlenirken ilk defa bu kapsamda sigortalı olması gerekliliği bulunmamaktadır. Burada önemli olan husus, ilk defa sosyal güvenlik anlamında yaşlılık sigortası bakımından sigortalı olmaktır.

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları belirlenirken 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olanlar için 2829 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır. 5510 sayılı Kanuna tabi ilk defa sigortalı olanlar bakımından ise bu kanun hükümleri geçerli olacaktır. Konu ile ilgili düzenlemede; “*Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalı veya iştirakçi olup, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra aylık talebinde bulunanlardan, farklı sosyal güvenlik kurumlarına ya da bu Kanunda belirtilen sigortalılık hallerinden birden fazlasına tabi olanlara aylık bağlanmasına esas alınacak kanun, bu Kanunla mülga 2829 sayılı Kanun hükümlerine göre tespit olunur ve bunlar hakkında, bu Kanunun geçici maddelerindeki hükümlerin uygulanacağı*” ifade edilmiştir (5510 SK., geç.md.2/son

⁴⁰⁷ Fatma Başterzi, **Yaşlılık Sigortası Bakımından Sosyal Güvenlik Normlarının Uyumlaştırılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Tezi (Yayınlanmış), Ankara, 2006, (Norm Uyum), s.134.

⁴⁰⁸ Alper, (Yeni Değişiklikler), s.16.

fikra). Kanunda yer alan düzenlemede, iştirakçi olanlar devlet memurları ve diğer kamu görevlileri, sigortalı ise işçiler ve bağımsız çalışanlardır.

5510 sayılı Kanunda, yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları belirlenirken Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olanlar için 2829 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır. 2829 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasında; *“birleştirilmiş hizmet süreleri üzerinden ilgililere son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi fazla olan kurumca, hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır ve ödenir”* şeklinde düzenleme yapılmıştır. Çalışanların sosyal güvenlik kapsamındaki tüm hizmet süreleri içinde son yedi yıllık hizmetinin bulunduğu sigortalılık statüsüne göre aylık hak kazanma koşullarının belirlenecektir.

5510 sayılı Kanunda; *“Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlardan 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden birden fazlasına tabi olarak çalışmış olanların yaşlılık aylığı bağlanma taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali esas alınır”*. (m.53/son) düzenlemesi ile sigortalının tüm hizmet süreleri içinde en fazla sigortalılık statüsünde geçen hizmetlere göre yaşlılık aylığı bağlama koşullarının belirleneceği hükmedilmiştir.

2.1.1. Belirli Bir Yaşın Doldurulması

Sosyal güvenlik sistemleri, ülkelerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, demografik ve diğer etkenleri dikkate alarak bir emeklilik yaşı tespit etmekte ve bu yaşa ulaşmış olanlara yaşlılık sigortasından bazı yardımlar sunmaktadır. Yaşlılık sigortasından sağlanacak haklardan yararlanma yaşını, her ülke kendi ekonomik ve sosyal durumunu dikkate alarak belirler⁴⁰⁹. Emeklilik yaşı belirlenirken ülkelerin ortalama yaşam süresi önemli bir gösterge olarak değerlendirilir. Bu da demografik dönüşüme bağlı olarak zaman içinde farklılaşmaktadır⁴¹⁰.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 102 sayılı Sözleşmesinde, emeklilik yaşının üst sınırı *“65 yaş olarak”* belirlenmiş, ancak yaşlıların çalışma güçlerini daha uzun süre koruyabilen ülkelere daha yüksek emeklilik yaşı belirleme yetkisi verilmiştir.

⁴⁰⁹ Camkurt, s.78.

⁴¹⁰ Ali Nazım Sözer, **Türk İş ve Sosyal Hukukunda Yeni Gelişmeler**, İş ve Sosyal Hukukta Güncel Sorunlar Semineri, Antalya, 1999, (Güncel Sorunlar), s.99.

Çoğu ülkede fiziksel ve sosyal nedenlere bağlı olarak kadınların emeklilik yaşı erkeklerden daha düşük bir yaş olarak belirlenmiştir. Günümüzde ise genel eğilim kadın ve erkek eşitliğinin emeklilik yaş anlamında da sağlanmasıdır. Örneğin; Kanada, ABD, Fransa, Almanya, Hollanda, Finlandiya, Slovakya, İsveç, Norveç, İzlanda, Danimarka, Hindistan, Tunus, İspanya, Yeni Zelanda gibi pek çok ülkede yapılan son düzenlemelerle emeklilik yaşı kadın ve erkek için eşit olarak belirlenmiştir⁴¹¹.

Dünya’da genel anlamda emeklilik yaşının yükseltilmesine yönelik düzenlemeler yapılmakta ise de her ülke için ideal bir emeklilik yaşının belirlenmesi söz konusu olmayabilir. Her ülkenin kendi sosyo-ekonomik, demografik, coğrafi yapıları değişmekte ve buna bağlı olarak da emeklilik yaşı da değişebilmektedir. Kişilerin biyolojik ve mesleklerine bağlı özel durumlarının oluşması halinde de bu kişiler için erken emeklilik yaşı belirlenmektedir. Erken emeklilik, bireylere belirlenen emeklilik yaşından önce emekli aylığı alma hakkının verilmesidir. Bazı ülkeler erken emeklilik durumunda emekli aylıkları için daha düşük bir oran belirlemektedir. Örneğin; Finlandiya’da 60 ile 64 yaşları arasında emekli olmak isteyenlerin aylıkları, her yıl için %4 ile %6 arasında değişen oranlarda azaltılmaktadır⁴¹².

Emeklilik yaş koşulu belirlenirken sosyal sigorta ölçütlerinden biri, *“sigortalının prim ödediği sürenin 1/3’ü kadar sürecektir emeklilik dönemi içerisinde aylık alması”* dır⁴¹³. Avrupa ülkelerinde ortalama aylık alma süresi 10-12 yıl olarak belirlenerek, bu süreye göre emeklilik yaşı düzenlenmektedir⁴¹⁴. Ancak ortalama yaşam süresinin sürekli artması hedeflenen oranların gerçekleşmesine engel olmaktadır. Örneğin; Birleşik Krallıkta, 1956 yılında 60 yaşında bir kadın emekli olduğunda ortalama 20 yıl emekli maaşı alırken bugün bu beklenti 32 yıla çıkmıştır⁴¹⁵.

Ülkemizde sosyal güvenlik mevzuatında ilk yer alan düzenlemelerde yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilmek için belirli bir yaş koşulunun tamamlanması yer almıştır. Ancak, süreç içinde emeklilikte yaş koşulunun kaldırılmasından sonra kadınlara 38, erkeklere de 43 yaşında yaşlılık aylığına hak

⁴¹¹ Tuncay ve Ekmekçi, 2015 (SGHD), s.453.

⁴¹² Colin Gillion, John Turner, Cilve Bailey and Denis Latulippe, **Social Security Pensions, Development and Reform**, Geneva, International Labour Office, 2000, s.664.

⁴¹³ Can, s.15.

⁴¹⁴ Süleyman Başterzi, **5510 Sayılı Yasaya Göre Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları-Önceki Mevzuatla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme**, Prof. Dr. Sarper Süzek Armağanı, Cilt:2, Beta Yayınları, Ekim 2011, İstanbul, s.2205.

⁴¹⁵ Tuncay ve Ekmekçi, 2015 (SGHD), s.457.

kazanma koşulu sağlanmıştır. Bu düzenlemenin yapıldığı dönemde ülkemizdeki ortalama yaşam süresi dikkate alındığında, 20 yıl prim ödeyen bir sigortalının, ortalama 27 yıl aylık aldığı tespit edilmiştir⁴¹⁶. OECD ülkeleri arasındaki karşılaştırmalara göre, ülkemiz en uzun süre emekli maaşı ödeyen ülkeler arasında sayılmıştır⁴¹⁷.

4447 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle emeklilik yaş şartı arttırılmıştır. 1999 yılında kabul edilen 4447 sayılı Kanun ile emeklilik yaşıyla ilgili düzenlemeler sonucunda, emeklilikte geçen sürenin aşamalı olarak azaltılması hedeflenmiştir. Kanunun yürürlük tarihinden sonraki yıllarda Sosyal Güvenlik Kurumunun gelir ve gider dengeleri incelendiğinde, emeklilik yaş değişikliklerinin Kurumunun finansmanı yönünde olumlu sonuçlar getirmediği görülmüştür. Örnek vermek gerekirse, 506 sayılı Kanun döneminde 19,4 yıl çalışarak emekli olabilen bir kadın 35 yıl, bir erkek ise 28 yıl boyunca emekli aylığı alabilmektedir.

Ülkemizde ortalama yaşam süresinin önümüzdeki yıllarda giderek artacağı beklenmektedir. Ortalama yaşam süresinin sürekli artması nedeniyle, sigortalıların emeklilikte geçen süreleri yıllar itibariyle yeniden artmaya başlayacaktır⁴¹⁸. 5510 sayılı Kanun ile emeklilik yaş koşullarında artışa gidilmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinin mali yapılarında dengenin sağlanması için; emeklilik yaşının yükseltilmesi, emekli aylık bağlama oranlarının azaltılması ve sigorta primlerinin yükseltilmesi gibi çözümler öngörülmektedir.

2.1.1.1. Yaşın Tespiti

Yaşlılık kaçınılmaz bir risktir ve genel anlamda yaş ile ifade edilmektedir. Yaşlılık sigortasının sağladığı haklardan yararlanmak için aranan en önemli şart *“belirli bir yaşa gelmiş”* olmaktır. Yaşlılık sigortasında yaş, *“kronolojik yaş olan kişinin takvim yaşı”* olarak kabul edilmiştir⁴¹⁹. Herkes için geçerli olan kronolojik yaş,

⁴¹⁶ Başterzi, (Norm Uyum), s.115.

⁴¹⁷ Sosyal Güvenlik Kurumu, **Bir Reformun Anatomisi**, SGK Yayınları, Ankara, 2009, s.49. (4447 sayılı Kanuna kadar ortalama 19 yıl olarak belirlenen ortalama, eski sistemlerde kadınlar ortalama 35 yıl erkekler ise 30 yıl emekli aylığı alabilmektedir).

⁴¹⁸ Ali Rıza Gökbunar ve Özgür Emre Koç, **“Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi”**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, 2009, s.30.

⁴¹⁹ Erol, s.49.

kurumlara kişilerin haklarından yararlanma koşullarını belirlerken basitlik ve kolaylık sağlayan bir özelliğe sahiptir.

Emeklilik yaşının belirlenmesi ve bunun ölçütlerinin ortaya konması yaşlılık sigortası programlarının amacının gerçekleşmesi bakımından önemlidir. Uygulamada sigortalının yaşı, emeklilik talep tarihinden doğum tarihinin çıkarılması ile tespit edilmektedir. Sigortalının yaşını hangi tarihte doldurduğunun tespitinde, doğduğu tarih ayın kaçınıcı günü ise, yine o ayın o gününe rastlayan tarih itibariyle emeklilik yaşının tamamlandığı kabul edilir⁴²⁰.

5510 sayılı Kanunun yaşlılık sigortasına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerinde, sigortalıların sosyal güvenlik kanunlarına göre⁴²¹ ilk defa yaşlılık sigortasına tâbi olduğu tarihte, nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihi esas alınarak yaş tespitinin yapılacağı düzenlenmiştir (5510 SK., m.57/2), (Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği m.85/3). Kanunda, *“iş kazasının olduğu veya meslek hastalığının hekim raporuyla ilk defa tespit edildiği veya sigortalıların 5510 sayılı Kanuna ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılmış kanunlara tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra, nüfusta yer alan yaş düzeltmelerinin”* dikkate alınmayacağı hükmedilmiştir.

Kanunda ilk defa sigortalı olunan tarihten sonra yapılan yaş düzeltmelerinin sosyal güvenlik alanında yapılacak yardımlar konusunda değerlendirilmeyeceği düzenlenmekle birlikte nüfus müdürlüklerince yapılan bazı kayıt düzeltme işlemleri, yaş düzeltme işlemi olarak değerlendirilmemektedir. Nüfus müdürlüklerince yaş düzeltme niteliğinde olmayan kayıt düzeltmelerine yönelik işlemler, yaşın tespitinde değerlendirilmesi bakımından dikkate alınabilecek işlemlerdir⁴²². Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun vermiş olduğu bir kararda, *“nüfus idaresinde meydana gelen yangın nedeniyle kayıtlara yanlış geçen doğum tarihinin düzeltilmesine ilişkin dava sonucunda mahkemece tespit edilen yaşın sosyal güvenlik kurumunca dikkate alınması gerektiğine”* hükmetmiştir⁴²³.

⁴²⁰ Murat Göktaş ve Erden Çakar ve Murat Özdamar, **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik ve Primsiz Rejim**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2011, s.249.

⁴²¹ Mülga 5417 sayılı Kanun ve mülga 6900 sayılı Kanun ile 506 sayılı Kanun, 1479 sayılı, 2925 sayılı, bu Kanunla mülga 2926 sayılı ve 5434 sayılı kanunlara, 506 sayılı Kanunun geçici 20 inci maddesine tâbi sandıklara veya 5510 sayılı Kanuna göre.

⁴²² Bahattin Aras, “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 2015, s.94.

⁴²³ Yarg. HGK. T.24.12.2008 E.2008/10-784 K.2008/768 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.02.2018).

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 85 inci maddesinin son fıkrasında da; *“nüfus kütüğünde ilk defa kayıtlı olan doğum tarihinin; nüfus kütüğünün yenilenmesi sırasında, yeni kütük kayıtlarına, nüfus kütüklerinin naklinde, yeni nüfus idaresi kayıtlarına, Türk vatandaşlığına geçenlerin Türkiye’deki nüfus idaresi kayıtlarına hatalı işlenmiş olması nedeniyle yapılan düzeltmelerin, sigortalıların iradesi dışında nüfus idaresince yapılan maddi hataların giderilmesi amacını taşıması nedeniyle, bu hususların belgelenmesi veya mahkeme kararında belirtilmiş olması hâlinde söz konusu kayıt düzeltmelerinde, düzeltilen yeni kaydın esas alınacağı”* kabul edilmiştir.

Nüfus Müdürlüklerince yapılan yaş kayıt düzeltme işlemleri dışında, kişiler tarafından yaş düzeltme davaları açılabilmektedir. Davalar sonucunda düzeltilen yaşın değerlendirilmesindeki ana kural, sigortalı ya da hak sahibi olunduktan sonra yapılan yaş düzeltmelerinin dikkate alınmamasıdır⁴²⁴. Ancak, sigortalı olmadan önce yapılan yaş düzeltmelerinde *“mahkemece tespit edilen yaş”* yaşlılık aylığı hak kazanma koşulları bakımından değerlendirilecektir. 6100 sayılı Kanunun⁴²⁵ 367’nci maddesinin ikinci fıkrasında; *“kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınmaz mal ile ilgili ayni haklara ilişkin kararlar kesinleşmedikçe yerine getirilemeyeceği”* hükmü bulunduğundan yaş düzeltmelerinde mahkeme karar tarihi değil kesinleşme tarihi dikkate alınarak Kurumca yaş tespiti yapılmaktadır (2016/20 sayılı SGK Genelgesi).

Sosyal güvenlik haklarından yararlanma koşulları için en önemli şartlardan biri nüfus kütüklerinde yer alan yaş bilgilerin geçerliliğidir. 5490 sayılı “Nüfus Hizmetleri Kanunun” 15 inci maddesinde, *“nüfus kütüğündeki kayıtların geçerli olacağı”* hüküm altına alınmıştır⁴²⁶. Ancak bu kayıtlarda özellikle ülkemizde nüfus kayıt işlemlerinde doğum tarihinin tam olarak yazılmamış olması da uygulamada oldukça sık rastlanan bir durumdur. Kayıtlarda, doğum yılı yazılmış olmasına rağmen, doğum ay ve günü belli olmayabilmektedir. 5490 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin ikinci fıkrasında; *“Doğum tarihlerinde doğum yılı yazılıp, doğum ayı ve günü yazılmamış olanların yaşlarının hesaplanmasında doğduğu yılın Temmuz ayının birinci günü, ayı yazılıp da günü belli olmayanlar için de o ayın birinci günü başlangıç olarak alınır”* hükmü yer almıştır. Ayrıca, 5510 sayılı Kanunun 57’nci maddesinde *“Nüfus kayıtlarından doğum*

⁴²⁴ Recep Levent, “Bağımsız Çalışan Avukatların Sosyal Güvenliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:110, 2014, s.315, (Avukatlar).

⁴²⁵ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 04.02.2011 tarih ve 27836 sayılı RG.

⁴²⁶ 1587 sayılı ve 05.05.1972 tarihli Nüfus Kanunu, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun kabulü ile yürürlükten kaldırılmıştır. 29.04.2006 tarih ve 26153 sayılı Resmî Gazete.

ay ve günleri yazılı olmayanlar 1 Temmuz'da, doğum ayı yazılı olup da günü yazılı olmayanlar o ayın birinde doğmuş sayılır.” şeklinde düzenleme yapılarak Nüfus Hizmetleri Kanuna uygun doğum tarihi belirlenmiştir (5510 SK, m.57).

5510 sayılı Kanunun 57'nci maddesinin beşinci fıkrasında ise, “*Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının 5434 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde belirlenen yaş hadleri sebebiyle emeklilik işlemleri, doğum tarihlerinde ay ve gün yazılı olmayanlar ile doğum günleri 1 Eylül'den önce olanlar için 1 Eylül, doğum günleri 1 Eylül ve daha sonra olanlar için müteakip yılın 1 Eylül tarihinde yapılır*” (m.57/5).⁴²⁷ hükmü düzenlenerek sadece bu kapsamdaki sigortalılar için doğum günü belli olmayanlara ayrı bir doğum tarihi hükmedilmiştir.

2.1.1.2. Dönemsel Yaş Yararlanma Koşulları

İşçiler bakımından, 4447 sayılı Kanunun 08/09/1999 tarihinde yürürlüğe giren 6 ıncı maddesi ile yaşlılık sigortasından yararlanmada genel koşulları düzenleyen 506 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (a) bendi değiştirilmiştir⁴²⁸. Kanunda sigortalılık süresi ilk defa 08/09/1999 tarihinden sonra başlayan (09/09/1999 tarihi itibarıyla) kadın sigortalıların 58, erkek sigortalıların 60 yaşında emekli olmaları düzenlenmiştir. Sigortalıların bu düzenlemeden hemen etkilenmelerini önlemek için 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesiyle 08/09/1999 tarihindeki sigortalılık sürelerine göre kademeli emeklilik geçiş hükümleri getirilmiştir⁴²⁹. Ancak, söz konusu kademeli geçiş sürecine ilişkin hükümler, “*adil, makul ve ölçülü*” olmadığı gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'nin 23/02/2001 tarih ve 2001/41 sayılı Kararı ile iptal edilmiş ve iptal kararı 23/05/2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 4759 sayılı Kanunla değişik 506 sayılı Kanunun geçici 81'inci maddenin (B) bendi ile sigortalının 23/05/2002 tarihindeki sigortalılık sürelerine göre, belirlenen en az sigortalılık süresi, yaş ve prim ödeme gün

⁴²⁷ Bu hüküm 5434 sayılı Kanun 'un 105/son hükmünün bir tekrarı niteliğindedir.

⁴²⁸ 4447 sayılı Kanunla 506 sayılı Kanunun 60'ıncı maddesinin (A) fıkrasındaki yaşlılık sigortasından yararlanma seçenekleri; a)08/09/1999 sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığından yararlanabilmesi için; kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün veya b) kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak koşulunu sağlaması gerekmektedir.

⁴²⁹ Ataman Yılmaz, **Tahsis Mevzuatı ve İşlemleri**, SSK Yayınları, Ankara, 2004, (Tahsis Mevzuatı), s.154.

sayısı koşulunu yerine getirmeleri halinde yaşlılık aylığına hak kazanabilecekleri hükmedilmiştir⁴³⁰.

2.1.1.2.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce İlk Defa Sigortalı Olanlar

Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında işçiler bakımından ülkemizde ilk kabul edilen kanuni düzenleme 5417 sayılı “İhtiyarlık Sigortası Kanunu” olmuştur. 5417 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için kadın ve erkek sigortalılar açısından, emeklilik yaşı 60 olarak belirlenmiştir⁴³¹. 6900 sayılı Kanunla yaşlılık sigortasını hak kazanma koşullarına ilişkin yeni düzenlemeler getirilmişse de bu kanunda emeklilik yaşını değiştirmeye yönelik bir hüküm bulunmamaktaydı⁴³².

506 sayılı Kanun ile sadece kadın sigortalıların emeklilik yaşında değişiklik yapılarak 60’dan 55 yaşa indirilmiştir⁴³³. Erkek sigortalılar için yaş değişikliğine gidilmemiştir. 506 sayılı Kanunla kadın sigortalıların 5 yıl erken emekli olması hakkının neden tanındığına ilişkin olarak ilgili kanun maddesi gerekçesinde herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Genel anlamda toplumlarda kadınların farklı sosyal rollere sahip olması ve erkeklere göre hem çalışma hem de sosyal hayatlarında daha çok yıpranması nedeniyle kadınlar fiziksel olarak daha erken yaşlanmaktadır. Daha erken yaşlandığı kabul edilen kadınlara erkeklere göre daha erken yaşta emekli olma imkânı verildiği söylenebilir⁴³⁴.

1186 sayılı Kanun ile⁴³⁵ emeklilik yaş koşulları değiştirilerek, sigortalı kadın için 50, erkek için 55 yaş olarak kabul edilmiştir⁴³⁶. Bu kanundaki bir başka düzenlemeye göre, en az 25 yıldan beri sigortalı bulunan ve bu süre içinde en az 5000 gün primi ödeme gün sayısı olanlar için belirli bir yaşı doldurma koşulu

⁴³⁰ Yılmaz, s.155, (Tahsis Mevzuatı).

⁴³¹ Esra Ceyhan, “4447 Sayılı Kanun’un Yirminci Yılında Hizmet Akdine Tabi Sigortalılar Yönünden Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları ve “EYT”, **Mali Çözüm Dergisi**, Cilt:30, Sayı:159, Mayıs-Haziran 2020, s.296-297.

⁴³² 60 yaşın emeklilik yaşı olarak kabul edildiğine ilişkin bu düzenleme, 1965 yılına kadar uygulanmıştır.

⁴³³ Bu değişikliği içeren Kanun, 01.03.1965 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

⁴³⁴ Sait Dilik, **Sosyal Güvenlik**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1992, s.209.; Mustafa Kemal Biçerli, **Çalışma Ekonomisi**, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2011, s.68-70.; Gülen Seda İmamoğlu, “Kadına Yönelik Korumacı Sosyal Güvenlik Mevzuatı”, **İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli ve Çalıştay Bildirileri**, SGK Yayınları No:64, Ankara, 2013, s.139-140.

⁴³⁵ 01.03.1969 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

⁴³⁶ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.506.

aranmamıştır⁴³⁷. 2422 sayılı Kanunla⁴³⁸ yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarında tekrar değişiklik yapılmış ve 25 yıllık sigortalılık süresi, kadınlar için 20 yıla indirilmiş, erkekler için yine 25 yıl olarak kalmıştır. Ayrıca, 18 yaşından önceki sigortalı çalışmaların sigortalılık süresine eklenmemesi, fakat prim ödeme gün sayısında değerlendirilmesi hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme, 3246 sayılı Kanuna⁴³⁹ kadar yürürlükte kalmıştır⁴⁴⁰.

3246 Sayılı Kanun⁴⁴¹ ile 10/01/1986 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere, 506 sayılı Kanuna, bazı geçici ve ek maddeler eklenerek emeklilik yaşı yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, kanunun yürürlüğe girdiği dönemde sigortalı olanlar ve olmayanlar açısından ikili bir ayrıma gidilmiş ve emeklilik yaşı tespitinde kademeli yaş geçişlerini içeren bir sistem öngörülmüştür. Kademeli emeklilik geçiş düzenlenmesine göre, 10/01/1986 tarihinden itibaren en az 15 yıllık sigortalılık süresi olanlar, yaş şartı aranmaksızın diğer prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresini tamamlaması şartlarıyla emekli olabileceklerdir. Kanunun yürürlük tarihinde 10 (dahil)-15 yıl sigortalılık süresi bulunanlar, kadın ise 41, erkek ise 46; 5(dahil)-10 yıl sigortalılık süresi bulunanlar, kadın ise 43, erkek ise 48; 5 yıldan az sigortalılık süresi bulunanlar kadın ise 45, erkek ise 50 yaşını doldurduklarında emekli aylığı bağlanmasını talep edebileceklerdir⁴⁴².

3246 sayılı Kanunla getirilen geçici 2'nci maddeye göre, 10/01/1986-31/12/1989 tarihleri arasında sigortalı olanlar için emeklilik yaşı kadınlarda 50, erkeklerde 55 olarak belirlenmiştir. 3246 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesine göre ise, 01/01/1990 tarihinden itibaren ilk defa sigortalı olanlar için emeklilik yaşları, kadınlarda 55, erkeklerde ise 60 yaş olarak kabul edilmiştir⁴⁴³.

3774 sayılı Kanun⁴⁴⁴ ile 1992 yılından itibaren emekli olmak için belirli bir yaş doldurma koşulu yeniden kaldırılmıştır. Sigortalının asgari 5000 prim ödeme gün sayısı var ise; kadınlarda 20, erkeklerde 25 yıl asgari sigortalılık süresi dolduğunda kişiler emekli olabilecektir. Sosyal güvenlik sistemlerinde yaş ve sigortalılık koşulu

⁴³⁷ Can, s.24.

⁴³⁸ 08.03.1981 tarih ve 1727 sayılı Resmî Gazete.

⁴³⁹ 24.12.1985 tarihinde Resmî Gazete yayımlanmıştır.

⁴⁴⁰ Ceyhun, s.296-297.

⁴⁴¹ 10.01.1986 tarih ve 18984 sayılı Resmî Gazete.

⁴⁴² Özer, (Doktora Tezi), s.102-103.

⁴⁴³ Ceyhun, s.298.

⁴⁴⁴ 27.02.1992 tarih ve 21155 sayılı Resmî Gazete.

birlikte aranırken, düzenleme ile yaş şartının kaldırılmış olması sosyal güvenlik sisteminin mali yapısını olumsuz yönde etkilemiştir. Sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini olumsuz yönde etkilediği düşünülen⁴⁴⁵ bu düzenleme 1999 yılına kadar devam etmiş ve 4447 sayılı Kanunla emeklilik yaşında önemli değişikliklere gidilmiştir⁴⁴⁶.

İşçiler bakımından 4447 sayılı Kanunla yaşa bağlı olmayan emekli olma durumuna son verilmiştir. 4447 sayılı Kanunda işçiler için yaş koşulu kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaş olarak düzenlenmiştir⁴⁴⁷. Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olan işçilerin hangi yaşlarda emekli olacağı ise, 4447 sayılı Kanunun 17'nci maddesi ile 506 sayılı Kanuna eklenen geçici 81 inci maddesinde düzenlenmiştir. 4447 sayılı Kanunun geçici 81 inci madde hükmünde üç farklı geçiş hükmü getirilmiş ve hak kazanma koşulları bu üç farklı hükme göre değerlendirilmiştir.

506 sayılı Kanunun 4447 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki 60 ıncı maddesinin (a) bendine göre; *“08/09/1999 tarihi itibarıyla yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalılar bu tarihten sonra istedikleri tarihte emekli olabilecekleri gibi, bu tarih itibarıyla 18 yıllık sigortalılık süresini dolduran kadın sigortalılar ile 23 yıllık sigortalılık süresini dolduran erkek sigortalılar 08/09/1999 tarihinden sonra 506 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin 4447 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki (a) bendindeki koşulları yerine getirmek şartıyla”* işçiler yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarını sağlayabileceklerdir⁴⁴⁸.

İşçi olarak 08/09/1999 tarihinden önce sigortalı olarak çalışmaya başlayan ve 08/09/1999 tarihi itibarıyla kadın sigortalılar için, *“18 yıl (08/09/1981 tarihinden önce*

⁴⁴⁵ Ercüment Özkaraca, “Sigortalılık Süresi ve Prim Ödeme Gün Sayısını Tamamlama Suretiyle Kıdem Tazminatı”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:1, 2013, s.150. *(Belirli bir yaşı tamamlamaksızın emekli olabilme olanağının çok erken yaşta emekliliklere neden olduğu ve bunun sonucunda da Sosyal Güvenlik Kurumu gelir-gider dengesinin bozulduğu gerekçesiyle 1999 yılında çıkarılan 4447 sayılı Kanunla yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarında önemli değişiklikler yapılmıştır).*

⁴⁴⁶ Bağımsız çalışanlar için 4447 sayılı Kanun öncesi emeklilik koşulları 1479 sayılı Kanunda kadının 20, erkeğin 25 yıl sigorta primi ödemiş olmak şartıyla yaş koşulu aranmamıştır. 4447 sayılı Kanunla 08.09.1999 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanların yaşlılık aylığından yararlanabilmeleri için kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması gerektiği düzenlenmiştir. Kısmi aylık bağlama koşulları da 4447 sayılı Kanunla, en az 15 tam yıl sigorta primi ödeyenlere kadınlarda 60, erkeklerde 62 yaş koşulu aranmıştır (5510 SK., geç. m.9/2).

⁴⁴⁷ Bağımsız çalışanlar açısından değerlendirildiğinde kadın ve erkek işçilerin iki yıl daha erken emekli olma imkânı verilmiştir.

⁴⁴⁸ Cengiz Türkcan, “Emekli Aylığına Hak Kazanma Şartlarının Belirlenmesinde İlk İşe Giriş Tarihinin Önemi”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, 2019 Aralık, Sayı:192, http://www.lebiblyalkin.com.tr/mevzuat/makaleler/lebib-yalkin-mevzuat-dergisi_mdergi_/2019-aralik-sayi192_mdergi_8737a-00_/23.html, (25.06.2020).

sigortalı olanlar), erkek sigortalılar için 23 yıl (08/09/1976 tarihinden önce sigortalı olanlar) ve daha fazla sigortalılık süresi olan sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanabilmeleri için;

- *Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması ve en az 5000 gün,*
- *Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması, 15 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 3600 gün,*
- *Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmamış olmakla beraber, kadın ise 20, erkek ise 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 5000 gün, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olma şartlarını yerine getirmeleri gerektiği” düzenlenmiştir. (506 SK., geç. m.81/a).*

4759 sayılı Kanunun 3’üncü maddesiyle⁴⁴⁹ 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yapılan değişiklikle, 23/05/2002 tarihi itibariyle olan sigortalılık sürelerine göre, sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları yeniden belirlenmiştir. Yapılan değişiklik ile yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarının belirlenmesinde, ilk işe giriş tarihine göre yaş, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi koşullarının belirleneceği düzenlenmiştir. Ancak, sigortalılık süresi koşulunun emeklilik talep tarihinde yerine gelip gelmediği incelenirken, 18 yaş uygulaması dikkate alınarak tespit yapılması gerekmektedir⁴⁵⁰.

4447 sayılı Kanunla 08/09/1999 tarihinden sonra sigortalı olanlar için emeklilik yaşı erkeklerde 60 ve kadınlarda 58 yaş olarak belirlenmiştir. Kanun ile prim ödeme gün sayısı koşulları değiştirilmiş olmakla birlikte, kazanılmış hakların korunması amacıyla 08/09/1999 tarihinden önce sigortalı olanlar için kişilerin ilk kez sigortalı oldukları tarihe göre kademeli geçiş uygulamasına gidilmiştir⁴⁵¹.

⁴⁴⁹ Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 01.06.2002 Tarih ve 24772 sayılı RG.

⁴⁵⁰ Türkcan, 2019.

⁴⁵¹ Osman Nuri Erdem, **Türkiye’de Kamu Emeklilik Sistemlerinin Aktüeryal Modellemesi**, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2017, s.34.

Tablo 4: Erkek Sigortalılar İçin Geçiş Dönemi Tablosu (506 SK. geç.m.81/1-b)

Sigortalının İşe Giriş Tarihi	23.05.2002'deki Doldurulmuş Sigortalılık Süresi	Doldurulacak Yaş
08.09.1974'den önce	25 yıl ve daha fazla	-
09.09.1976-23.05.1979	23 yıl (dahil) ve 25 yıldan az	44
24.05.1979-23.11.1980	21 yıl 6 ay (dahil)- 23 yıldan az	45
24.11.1980-23.05.1982	20 yıl (dahil)- 21 yıl 6 aydan az	46
24.05.1982-23.11.1983 ³⁴⁹	18 yıl 6 ay (dahil)- 20 yıldan az	47
24.11.1983-23.05.1985	17 yıl (dahil)- 18 yıl 6 aydan az	48
24.05.1985-23.11.1986	15 yıl 6 ay (dahil)- 17 yıldan az	49
24.11.1986-23.05.1988	14 yıl (dahil)- 15 yıl 6 aydan az	50
24.05.1988-23.11.1989	12 yıl 6 ay (dahil)- 14 yıldan az	51
24.11.1989-23.05.1991	11 yıl (dahil)- 12 yıl 6 aydan az	52
24.05.1991-23.11.1992	9 yıl 6 ay (dahil)- 11 yıldan az	53
24.11.1992-23.05.1994	8 yıl (dahil)- 9 yıl 6 aydan az	54
24.05.1994-23.11.1995	6 yıl 6 ay (dahil)- 8 yıldan az	55
24.11.1995-23.05.1997	5 yıl (dahil)- 6 yıl 6 aydan az	56
24.05.1997-23.11.1998	3 yıl 6 ay (dahil)- 5 yıldan az	57
24.11.1998-08.09.1999	3 yıl 6 aydan az	58
09.09.1999'dan sonra		60

Kaynak: Korkusuz ve Uğur, s.286.

506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yapılan değişiklikle 08/09/1999 tarihinden önce sigortalı olan kadın işçiler için de ilk kez sigortalı oldukları tarihe göre kademeli yaş geçiş hükümlerine yer verilmiştir. Düzenlemede kadınların erkeklere göre daha erken yaşta emekli olma koşulları korunmuştur.

Tablo 5: Kadın Sigortalılar İçin Geçiş Tablosu (506 SK. geç.m.81/1-b)

Sigortalının İşe Giriş Tarihi	23.05.2002'deki Doldurulmuş Sigortalılık Süresi	Doldurulacak Yaş
08.09.1981 ve öncesi	20 yıl ve daha fazla	-
09.09.1981-23.05.1984	18 yıl (dahil) ve 20 yıldan az	40
24.05.1984-23.05.1985	17 yıl (dahil) -18 yıldan az	41
24.05.1985-23.05.1986	16 yıl (dahil)- 17 yıldan az	42
24.05.1986-23.05.1987	15 yıl (dahil)- 16 yıldan az	43

24.05.1987-23.05.1988	14 yıl (dahil)- 15 yıldan az	44
24.05.1988-23.05.1989	13 yıl (dahil)- 14 yıldan az	45
24.05.1989-23.05.1990	12 yıl (dahil)- 13 yıldan az	46
24.05.1990-23.05.1991	11 yıl (dahil)- 12 yıldan az	47
24.05.1991-23.05.1992	10 yıl (dahil)- 11 yıldan az	48
24.11.1992-23.05.1993	9 yıl dahil- 10 yıldan az	49
24.05.1993-23.11.1994	8 yıl dahil- 9 yıldan az	50
24.11.1994-23.05.1995	7 yıl (dahil)- 8 yıldan az	51
24.05.1995-23.11.1996	6 yıl dahil- 7 yıldan az	52
24.11.1996-23.05.1997	5 yıl (dahil)- 6 yıldan az	53
24.05.1997-23.11.1998	4 yıl (dahil)- 5 yıldan az	54
24.11.1998-23.05.1999	3 yıl (dahil)- 4 yıldan az	55
24.05.1999-08.09.1999	3 yıldan az	56
09.09.1999'dan az		58

Kaynak: Tuncay ve Ekmekçi, (2015 SGHD), s.464.

506 sayılı Kanunun geçici 81/1-c bendine göre, 08/09/1999 tarihinden önce sigortalı olanlar için 15 yıl sigortalılık süresini dolduran kadın sigortalıların 50 yaşını, erkek sigortalıların 55 yaşını tamamlaması ve belirli bir süre prim ödemesi şartıyla yaşlılık sigortasından yararlanma düzenlemesi aynı şekilde kalmıştır. Ancak, 08/09/1999 tarihi ile 23/05/2002 tarihleri arasında 18 yıl ile 23 yıl sigortalılık sürelerini dolduranlar kapsam dışında bırakılmıştır⁴⁵². Kanunun yürürlük tarihi olan 23/05/2002 tarihinde kısmi yaşlılık aylığı almak isteyen sigortalılara bir koşul daha belirlenmiştir. Kadın ve erkek sigortalılardan, 15 yıl sigortalılık süresinin tamamlayanlara farklı yaş hükümleri getirilmiştir.

Geçiş hükümlerine göre; 24/05/2002 tarihinden geçerli olmak üzere 4759 sayılı Kanunla geçici 81 inci maddenin (c) bendinin (a) alt bendinde yapılan değişiklikle, sigortalıların 15 yıl, kadın 50 ve erkek 55 yaş, 3600 prim ödeme gün sayısı şartının gerçekleştiği en son tarihe göre göre emekli olma haklarının belirlenmesinde dikkate alınan 08/09/1999 tarihi, 23/05/2002 olarak değiştirilmiştir. Bu değişim ile

⁴⁵² Yarg. HGK. T.29.09.2010 E.2010/10-471 K.2010/439, “Yargıtay’a göre 4759 Sayılı Kanunun kabul edildiği 23.05.2002 tarihinde geçerli sigortalılık süresinin belirlenmesi yönündeki norm ile maddenin ve sosyal güvenlik hukukunun amacına, kanun koyucunun iradesine de en uygun çözüm olarak; yaşlılık aylığı tahsis talep tarihi itibarıyla tahsise esas alınacak geçerli tüm sigortalılık süresi gözetilerek, bu sürenin 23.05.2002 tarihine karşılık gelen miktarı ifade edilmek istenmiştir”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

sigortalıların bu üç koşulun gerçekleştiği en son tarihe göre yaş kademelendirilmesinin yapılmasında dikkate alınacak tarih 23/05/2002 olmuştur⁴⁵³.

Bu düzenlemelere göre, 23/05/2002 tarihinde 15 yıllık sigortalılık süresini tamamlayan kadın 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması halinde yaşlılık sigortasından faydalanabilecektir. 23/05/2002 tarihinde (a) bendinde belirlenen şartları yerine getiremeyen “kadın sigortalılardan (15 yıl sigortalılık süresi, kadın 50 ve erkek 55 yaş, 3600 prim ödeme gün sayısı koşulun gerçekleştiği en son tarihe göre);

24/05/2002 ile 23/05/2005 tarihleri arasında yerine getirenler 52,

24/05/2005 ile 23/05/2008 tarihleri arasında yerine getirenler 54⁴⁵⁴,

24/05/2008 ile 23/05/2011 tarihleri arasında yerine getirenler 56,

24/05/2011 tarihinden sonra yerine getirenler 58 yaşını” tamamlayınca emekli olabileceklerdir.

23/05/2002 tarihinde (a) bendinde belirlenen şartları yerine getiremeyen erkek sigortalılardan (15 yıl sigortalılık süresi, kadın 50 ve erkek 55 yaş, 3600 prim ödeme gün sayısı koşulunun gerçekleştiği en son tarihe göre);

“24/05/2002 ile 23/05/2005 tarihleri arasında yerine getirenler 56 yaşını,

24/05/2005 ile 23/05/2008 tarihleri arasında yerine getirenler 57 yaşını,

24/05/2008 ile 23/05/2011 tarihleri arasında yerine getirenler 58 yaşını,

24/05/2011 ile 23/05/2014 tarihleri arasında yerine getirenler 59 yaşını,

24/05/2014 tarihinden sonra yerine getirenler 60 yaşını doldurmuş olmaları”

şartı ile emekli olabileceklerdir (506 SK., geç.m.81/1-c)⁴⁵⁵. 23/05/2002 tarihi itibarıyla

⁴⁵³ Buna göre, 23/05/2002 tarihinde 15 yıl sigortalılık süresi, kadın 50 ve erkek 55 yaş ve 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bulunan sigortalılar, belirtilen tarihten sonra istedikleri zaman emeklilik talebinde bulunmaları halinde yaşlılık aylığına hak kazanabilmektedirler.

⁴⁵⁴ “...Dava konusu, somut olayda; davacının 09.10.2009 tarihinde ödediği primlerin 2009 yılı mart ayına ait isteğe bağlı sigortalılık süresine yönelik olduğunun, 18.11.1977-30.11.1978 yılları arasında gerçekleşen 1479 sayılı Yasa kapsamındaki sigortalılığa yönelik prim ödemesinin bulunmadığının anlaşılması karşısında, davacının yaşlılık aylığı tahsisinde tüm sigorta kollarına tabi hizmetlerinin birleştirilmesine yönelik iradesinin bulunmadığı gözetilerek, primi ödenmemiş sigortalılık süreleri dışlanarak, taraflar arasında ihtilaf konusu olmayan 01.12.1972-11.11.1977 tarihleri arasındaki 5434 sayılı Yasaya tabi 1770 gün, 09.08.2000-31.12.2005 tarihleri arasındaki 506 sayılı Yasaya tabi 1941 gün zorunlu ve 01.08.2006-28.02.2009 tarihleri arasında aynı Yasaya tabi 930 gün isteğe bağlı sigortalılık süreleri toplamı olan 4641 günlük primi ödenmiş sigortalılık süresi nazara alınarak, tahsis talep tarihi itibarıyla 506 sayılı Yasanın Geçici 81. maddesinin (C) bendinin (b) alt bendine göre 15 yıl sigortalılık süresi, 54 yaş ve 3600 gün prim gün sayısı şartına tabi olan davacı yönünden, tahsis talebini takip eden ay başı olan 01.04.2009 tarihinden itibaren yaşlılık aylığı tahsisi şartlarının gerçekleştiği gözetilmeksizin, hatalı değerlendirme sonucu, yazılı şekilde hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” Yarg. 10. HD. T.18.02.2013 E.2013/919 K.2013/2440 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁴⁵⁵ Türkcan, 2019.

sigortalılık süresinin tespitinde 18 yaş uygulamasına (sigortalılık süresinin başlangıcı 18 yaşını doldurduğu tarihte başlayacaktır) dikkat edilmektedir⁴⁵⁶.

2.1.1.2.2. 08/09/1999 (Hariç)-30/4/2008 (Dahil) İlk Defa Sigortalı Olanlar

4447 sayılı Kanunla 506 sayılı Kanunun 60'ncı maddesinin (a) fıkrasında yer alan yaşlılık sigortası hak kazanma koşulları iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Kanunda, *“08/09/1999 (hariç) tarihinden sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık sigortasından yararlanabilmesi için;*

- *Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün prim ödeme gün sayısının olması ya da,*
- *Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıl sigortalılık süresinin bulunması ve en az 4500 gün prim ödeme gün sayısının” yerine getirilmesi gerekmektedir (5510 SK., geç.mad.9).*

Bu düzenleme ile ilk defa sigortalı olunan tarihe göre yaş koşulunun kademeli geçiş hükmü kalkmış, kadın için 58, erkek için 60 yaş şartı öngörülmüştür. Kanunda sabit bir yaş koşulu belirlenmekle birlikte aylık hak kazanma koşulları bakımından tamamlanması gereken sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı açısından farklı düzenlemeler yapılmıştır⁴⁵⁷. Bu düzenlemeler, sigortalının kadın ya da erkek olmasına göre değişmemektedir. Prim ödeme gün sayısı 7000 gün olan sigortalının, belirli bir sigortalılık süresini tamamlaması koşulu aranmamıştır. Ancak, 4500 gün prim ödeme gün sayısı olan sigortalının aylığı hak kazanabilmesi için 25 yıl sigortalılık süresini tamamlaması gerekmektedir.

⁴⁵⁶ Türkcan, 2019.

⁴⁵⁷ Mülga 1479 sayılı Kanuna tabi olan sigortalıların 35 inci maddesi 4447 sayılı Kanunla değiştirilerek 08/09/1999 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanların yaşlılık sigortasından yararlanabilmeleri için kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması şeklinde düzenlenmiştir. Böylece kadın ve erkekler için eşit bir sigortalılık süresi belirlenmiştir. 4447 sayılı Kanunla, en az 15 tam yıl sigorta primi ödeyenlere tamamlaması gereken yaş ise kadınlarda 60, erkeklerde 62'ye yükseltilmiştir. Bu düzenleme ile 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalı kadın ve erkekler için 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalılara göre daha yüksek belirlenmiştir.

2.1.1.2.3. 30/04/2008 Tarihinden Sonra İlk Defa Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanun ile 30/04/2008 tarihinden sonra tüm sigortalılık statüleri tek bir çatı altında birleştirilmiş ve bu tarihten sonra ilk defa sigortalı olanlar için sigortalılık statü farkı gözetilmeksizin yaşlılık sigortasından yararlanmada aynı yaş koşulu belirlenmiştir.

Ülkemizde yaşlılık sigortasından yararlanmak için belirlenen yaş koşulu, 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddede, *“30/04/2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar açısından yaşlılık sigortasından sağlanan haklara sahip olabilmek için kadın sigortalıların 58 yaşını, erkek sigortalıların ise 60 yaşını doldurmaları”* şartı hükmedilmiştir. Düzenlemeye göre, belirtilen tarihlerde prim ödeme gün sayısı koşulunu yerine getirenlerden⁴⁵⁸;

“01/01/2036 tarihine kadar kadın için 58, erkek için 60, 01/01/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61, 01/01/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62, 01/01/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63, 01/01/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64, 01/01/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65, 01/01/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65, 01/01/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65 yaş” şartı aranacaktır (5510 SK., m.28/2).

5510 sayılı Kanun ile 30/04/2008 tarihinden sonra ilk kez sigortalı olanlar için belirlenen yaş düzenlemesinde önemli olan bir başka husus da yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları bakımından sigortalılar açısından statü ayırımına gidilmemesidir. Sigortalıların tümü için ortak bir emeklilik yaşı kabul edilmiştir. İlk sigortalı olunan tarihe göre yapılan kademelendirme herkes için uygulanacaktır.

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenlemeyle daha az prim ödeme gün sayısı olan sigortalılara daha yüksek yaşta emekli olma durumu da getirilmiştir. Söz konusu hükme göre, *“Sigortalılar, ikinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yer alan yaş hadlerine, 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına en az 5400 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak*

⁴⁵⁸ Korkusuz ve Uğur, s.284.

şartıyla da yaşlılık aylığından yararlanabileceği” düzenlenmiştir⁴⁵⁹. Ancak bu hüküm, 2048 yılından sonra emekli olacakların, normal emeklilik seçeneğinde yer alan 7200 günlük prim ödeme şartını tamamlamayı beklemeyip, 5400 prim ödeme gün sayısı koşulunun var olduğu kolaylaştırılmış emeklilik seçeneğine yönelmelerine yol açabilecektir⁴⁶⁰.

5510 sayılı Kanun ile 2048 yılından itibaren kadın ve erkek sigortalılar için emeklilik yaşı 65 yaş olarak belirlenmiştir. Ülkemizin istihdam ve demografik özellikleri değerlendirildiğinde sigortalıların emekliliği için belirlenen 65 yaşın yüksek bir yaş olduğu tartışmasızdır. Sigortalılar, yaşlılık aylığından yararlanma koşullarından biri olan prim ödeme gün sayısını doldurmakla birlikte yaş koşulunun tamamlanmasını ya çalışarak ya da emeklilik yaşını bekleyerek geçirmektedir. Özellikle çalışma ilişkileri ve yapılarındaki değişim ve gelişim yaşlı çalışanları istihdam yapılarından çıkarmaktadır. Belli bir yaşı gelmiş olanların işten çıktıktan sonra tekrar iş bulması zorlaşmaktadır.

Yaş koşulunu sağlayamadığı için emekli olamadan çalışma hayatından ayrılmak zorunda kalan sigortalılara yönelik yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Örneğin Almanya’da 60 yaşını dolduranlara daha az aylık bağlanarak erken emeklilik hakkı verilmiştir. Ülkemizde de 65 yaş koşulunu tamamlamadan işten ayrılan sigortalılara daha az aylık ile erken emekli olma imkânı verilebilir. Ancak emeklilik için asgari bir yaş koşulu da belirlenmelidir. Dünya Sağlık Örgütü, 60-74 yaş arasını yaşlı olarak kabul etmiştir. Yaşlı tanımının yapıldığı yaş aralığı dikkate alındığında bu yaşın asgari 60 yaş olarak belirlenmesi mümkündür.

2.1.2. Belirli Bir Prim Ödeme Gün Sayısının Tamamlanması

2.1.2.1. Prim Ödeme Gün Sayısı Kavramı

Çalışmada daha önce belirtildiği üzere, 102 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesinin 29’uncu maddesi birinci paragrafının (a) fıkrasında; *“30 senelik bir prim ödeme veya çalışma süresi veya 20 senelik ikamet süresi şeklinde tespit*

⁴⁵⁹ Güzel ve diğerleri, (2016 SGH), s.463.

⁴⁶⁰ Tuncay ve Ekmekçi, (2015 SGHD), s.466.

edilebilecek bir staj süresi” sigortalıların yaşlılık aylığı almalarında öngörülen hizmet süresi olarak ifade edilmiştir⁴⁶¹. Prim ödeme gün sayısı, “sigortalı yararına, sigortalılık süresi içerisinde, eylemli biçimde günlük kazançları üzerinden ödenen primli günler toplamı” olarak tanımlanmaktadır⁴⁶².

Sosyal güvenlik hukukumuzda yaşlılık sigortası bakımından prim ödeme gün sayısı; “malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olarak geçen sürelerle ait gün sayısını” ifade etmektedir⁴⁶³. Yani, prim ödeme gün sayısı, uzun vadeli sigorta kollarına tabi geçen gün sayısıdır⁴⁶⁴. Uzun vadeli sigorta kolları dışında kısa vadeli sigorta kollarında geçen süreler prim ödeme gün sayısında değerlendirilmemektedir⁴⁶⁵.

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarında biri, belirli bir prim ödeme gün sayısının tamamlanmasıdır. Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamaya bakıldığında, yaşlılık aylığı bağlama koşullarında çoğunlukla prim ödeme gün sayıları ile sigortalılık sürelerinin eşit olduğu görülmektedir⁴⁶⁶. Örneğin; İtalya, Avusturya⁴⁶⁷, Portekiz ve Norveç’te emeklilik için aranan prim ödeme gün sayısı 14.400 gün, İspanya’da 12.600 gündür⁴⁶⁸. İngiltere’de, 06/04/2010 tarihinden itibaren emeklilik yaşını dolduranlar bakımından, tam yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için 30 yıllık bir süre koşulu sunulmuştur⁴⁶⁹. Almanya’da bu süre, bakım ve çocuk büyütme süreleri ile birlikte 45

⁴⁶¹ Erol, s.52.

⁴⁶² Yarg. HGK. T.18.02.2000 E.1997/1 K.2000/1 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.5.2018).

⁴⁶³ Yarg. BGK. T.18.02.2000 E.1997/1 K.2000/1 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/Yargitay-BilgiBankasiIstemciWeb/>, 25.08.2019).

⁴⁶⁴ Nergis Şimşek, **SSK ve BAĞ-KUR’da Emeklilik**, Ankara, 2011, (Emeklilik), s.37.

⁴⁶⁵ Prim ödeme gün koşulunun tespitinde hizmet birleştirmeleri ile bu süreleri etkileyen faktörlerin (itibari hizmet süreleri, fiili hizmet süresi zamları, hizmet borçlanmaları vb. gibi) dikkate alınacaktır.

⁴⁶⁶ Erol, s.53.

⁴⁶⁷ Viyana Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Avusturya Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Bağlanan Sigorta Aylıkları Hakkında Bilgiler, <http://viyana.be.mfa.gov.tr/image-s/TemsilcilikOzel/wqokza55wzz40x45mq3wms45AVUSTURYA%20EMEKLİ%20AYLIKLARI%202011.pdf>, (22.08.2018).

⁴⁶⁸ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Sosyal Güvenlik Reformu**, Ankara, 2008, <http://www.calisma.gov.tr/>, s.4, (27.10.2019).

⁴⁶⁹ Your Social Security Rights in the United Kingdom, European Commission Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2011, s.17, (http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20United%20Kingdom_en.pdf), (06.08.2018).

yıl olarak belirlenmiştir⁴⁷⁰. Belçika için ise emeklilik için belirlenen süre, 35 yıllık prim ödeme süresidir⁴⁷¹.

Ülkemizde sosyal güvenlik mevzuatında yapılan kanuni değişikliklere bağlı olarak dönemsel anlamda prim ödeme gün sayısı koşulları değişmiştir. 5510 sayılı Kanun ile işçiler bakımından tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı 7200 gün, diğer çalışanlar için ise 9000 gün olarak belirlenmiştir. Bu düzenleme, tüm sigortalıların 5510 sayılı Kanun ile tek çatı altında birleştirilmesine rağmen, sosyal güvenlik hukukunun işçiler açısından halen pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek uygulamalara sahip olduğunu göstermektedir.

2.1.2.2. Prim Ödeme Gün Sayısının Hesaplanması

5510 sayılı Kanunda malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarına hak kazanmada belli bir prim ödeme gün sayısını tamamlama koşulu aranmaktadır. Sigortalıların prim ödeme gün sayılarını; “zorunlu, isteğe bağlı sigorta, borçlanma, ihya edilen, birleştirilen, devir sandıklarına tabi geçen,” hizmetlere ait gün sayıları ile meydana gelmektedir. Ayrıca, maden yeraltında geçen hizmetlerin ¼’ü, fiili hizmet süresi zammı ve ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalıların çalışmalarının ¼’ü prim ödeme gün sayılarını oluşturmaktadır. Prim ödeme gün sayısının doğru şekilde hesaplanması yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarının belirlenmesi açısından da önemlidir.

Uygulamada, tam çalışılan veya prim ödenmiş olan her ay için prim ödeme gün sayısı “30 gün” olarak esas alınmaktadır⁴⁷². Ay kavramında, Şubat ayı içindeki çalışmaları tam olan sigortalıların prim ödeme gün sayıları, Şubat ayının 28/29 gün olduğuna bakılmaksızın 30 gün olarak değerlendirilmektedir⁴⁷³. Sosyal güvenlik

⁴⁷⁰ Your Social Security Rights in Germany, European Commission of the Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2011, http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_en.pdf, (06.08.2018).

⁴⁷¹ Your Social Security Rights in Belgium, European Commission Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2011, http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinE-U/Your%20social%20security%20rights%20in%20Belgium_en.pdf, (06.08.2018).

⁴⁷² Şimşek, s.37.

⁴⁷³ Şubat ayının ilk gününde işe başlamış ve ayın tamamı için ücret almaya hak kazanmış olan sigortalıların, Şubat ayındaki prim ödeme gün sayıları yine 30 gün olacaktır. Ancak, Şubat ayı içinde işe giren sigortalıların prim ödeme gün sayıları, işe giriş tarihleri ve Şubat ayının kaç gün olduğuna bakılarak parmak hesabı yapılmak suretiyle hesaplanacaktır. Örneğin; 2020/Şubat ayındaki prim ödeme

mevzuatında bir yıl boyunca aralıksız çalışmış olan bir sigortalının prim ödeme gün sayısı, toplam 360 gün olarak kabul edilmektedir.

4857 sayılı Kanunun 61 inci maddesinde “*sigortalılara yıllık ücretli izin süreleri için ödenecek ücretler üzerinden iş kazaları ile meslek hastalıkları primleri hariç, diğer sigorta primlerinin 506 sayılı Kanundaki düzenlemeler çerçevesinde işçi ve işverenler yönünden ödenmeye devam olunur*” hükmü yer aldığından işçinin yıllık izinde geçirdiği süreleri de çalışılmış gibi kabul edilecektir. İşçinin yıllık izinde geçirdiği sürelerde işverenin prim ödeme yükümlülüğü devam edecektir⁴⁷⁴. Buna göre yıllık izinde geçen süreler de prim ödeme gün sayısına dahil edilmektedir. Hak kazanılmadığı halde kullanılmış olan hafta tatili için ücret ödenmesi halinde⁴⁷⁵, bu sürelerle ilişkin ücretler prime esas kazanca dahil edilecektir. Bu durumda, hak kazanılmadığı halde kullanılmış olan hafta tatili süreleri prim ödeme gün sayısına dahil edilmelidir⁴⁷⁶.

İşveren Uygulama Tebliği⁴⁷⁷ ile “*sigortalıların ay içinde işe girmeleri halinde işe giriş tarihleri ayın kaç gün olduğuna bakılarak parmak hesabı yapılmak*” suretiyle sigortalıların prim ödeme gün sayısının hesaplanacağı belirtilmiştir⁴⁷⁸. Sigortalıların ay içinde 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi ile (b) bendi arasında statü değişikliği olması halinde 31 gün olan aylarda gün sayısı 30 olarak kabul edilecektir⁴⁷⁹.

gün sayısı 17 Şubat 2020-29 Şubat 2020 tarih aralığındaki gün sayısı toplamı olmak üzere 13 gün olarak değerlendirilecektir.

⁴⁷⁴ Yarg.21. HD. T.23.11.2006 E.2006/17625 K.2006/13041, (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 25.10.2018).

⁴⁷⁵ Yüksel, s.181, “*Sigortalıların işe başladığı aydaki prim ödeme gün sayılarının hesaplanması sırasında 394 ve 4857 sayılı Kanunlarda öngörülen hafta tatili ücretine hak kazanıp kazanmadığı hususu da göz önüne alınacak ve hak kazanılan hafta tatili prim ödeme gün sayısına dahil edilecektir.*”

⁴⁷⁶ Bulut ve Olgaç, s.170-171.

⁴⁷⁷ 01.09.2012 tarihli ve 28398 sayılı Resmî Gazete.

⁴⁷⁸ Faruk Yüksel, “İşveren Uygulama Tebliği Çerçevesinde Sigortalıların Prim Ödeme Gün Sayıları”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı:161, Şubat 2013, s.180. (Ay/dönem içinde işe girişi veya işten çıkışı bulunmayan, çeşitli nedenlerle (istirahat, ücretsiz izin, disiplin cezası gibi) ay/dönemin bazı günlerinde çalışmayan ve çalışmadığı günler için de ücret almayan sigortalıların ilgili ay/dönemdeki prim ödeme gün sayıları, “*ilgili ay/dönemdeki gün sayısından, ücret almaya hak kazanılmamış gün sayısı*” çıkartılmak suretiyle hesaplanmaktadır. Ay/dönem içinde işe başlayan veya işten ayrılan sigortalıların, aynı zamanda çeşitli nedenlerle (istirahat, ücretsiz izin, disiplin cezası gibi) ay/dönem içinde hak kazanmış hafta tatili dışında, çalışmadığı ve çalışmadığı günler içerisinde ücret almadığı günlerin bulunması durumunda, ilgili ay/dönemdeki prim ödeme gün sayısı, ücret alınan gün sayısı esas alınmak suretiyle, “*işe başladığı tarihten önceki gün sayısı, işten ayrıldığı tarihten sonraki gün sayısı ve ücret alınmayan gün sayısı çıkartılması*” şeklinde hesaplanmaktadır.

⁴⁷⁹ Sigortalıların 2829 sayılı Kanuna göre gün sayısının belirlenmesinde aynı ayda birden fazla statüde çalışmasının bulunması halinde gün sayısı 31 gün olarak alınarak sigortalıların aylığa hak kazandığı statü belirlenecek, sigortalıların artık gün sayıları aylık bağlanmasında prime esas kazanca ilave edilecek yıl içindeki gün sayısı 360 günü geçmeyecektir.

Prim ödeme gün sayısı hesaplanırken bir ay “30 gün”⁴⁸⁰ bir yıl “360 gün” olarak hesaplanacaktır⁴⁸¹. Prim ödeme gün sayısı hesaplanırken bir yılın “360 gün” olarak kabul edilmeyeceği tek istisnai durum özel işyerinden kamu işyerine, kamu işyerinden özel işyerine geçen sigortalılar için belirlenmiştir (2019/9 sayılı SGK Genelgesi). 289 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile⁴⁸² devlet memurları, kamu görevlileri ile kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan işçi statüsündeki personele aylıkları her ayın 15’inci günü “*aybaşı*” kabul edilerek ödeme yapılacağı düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun Hükmünde Kararname gereğince “1987 yılı Ekim ayı 01/10/1987-14/11/1987 tarihleri arası 44 gün, 1987 yılı ise **374 gün** prim ödeme gün sayısı olarak” dikkate alınacaktır. Kamu sektöründen özel sektöre geçişte de yıl “**346 gün**” olarak dikkate alınacak, 14 günlük fark sigortalının çalışmaya başladığı ilk dönemde ödendiğinden sigortalının toplam gün sayısında değişiklik olmayacaktır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

İşçiler bakımından 18 yaşın altındaki çalışma süreleri, prim ödeme gün sayısının hesabında esas alınmaktadır⁴⁸³. Hizmet akdi ile çalışanların 18 yaş altı hizmetleri, prim ödeme gün sayısına dahil edilecektir. Çıraklık sözleşmesine göre çalışanların, 18 yaşın altındaki geçen süreleri prim ödeme gün sayısına dahil edilmeyecektir⁴⁸⁴ (5510 SK. m.38/2). Ayrıca, bağımsız çalışanlar ile kamu

⁴⁸⁰ Yüksel, s.179. “5510 sayılı Kanun uygulamasında her bir ay 30 (otuz) gün olarak kabul edilmiştir. Ay içindeki çalışmaları tam olan sigortalıların prim ödeme gün sayıları, ilgili ayın kaç gün olduğuna bakılmaksızın (ayın 28, 29, 30 veya 31 gün çektiği üzerinde durulmaksızın) 30 gün olarak bildirilecektir.”

⁴⁸¹ Yarg.21. HD. E.2019/4608 K.2020/2917 T.29.06.2020, “...Aylık prim gün sayısının 30 günü geçemeyeceği göz önüne alındığında, 01.01.2013-12.11.2013 tarihleri arasında toplam gün sayısının 312 gün olduğu, davacının hizmet cetveline göre bu tarih aralığında 309 gün çalışmasının Kuruma bildirildiği, bu durumda davacının 2013 yılında bildirilmeyen çalışma gün sayısının 3 olması gerektiği, bu tarih aralığındaki gün hesabının hatalı olduğu görülmüştür. Bu şekilde fazla çalışma gün sayısına hükmetmek suretiyle yazılı şekilde karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁴⁸² 10/9/1987 tarihli ve 19570 sayılı Resmî Gazete.

⁴⁸³ “...davacının 01.01.1994 doğumlu olması karşısında, 5510 sayılı Kanununun 38/2. maddesi hükmüne göre sigortalılık başlangıç tarihi olarak 18 yaşın ikmal edildiği 01.01.2012 tarihi kabul edilmeli, 28.03.2011-07.06.2011 döneminde primi ödenen süre malullük, yaşlılık, ölüm sigortası yönünden prim ödeme gün sayısına dahil edilmelidir...”, Yarg.10. HD. T.15.02.2013 E.2013/849 K.2013/2397 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁴⁸⁴ “...Somut olayda; 27.02.1978 tarihli çıraklık sözleşmesi ile davacının davalı işyerinde çalışmaya başladığı, 01.04.1979 tarihli işe giriş bildirgesi ile ilk defa sigorta bildiriminin yapıldığı.... Dosya kapsamı ve bordro tanıklarının beyanlarından davacının işyerinde torna tezgâhında çalıştığı, çalışmalarının bir mesleğin teorik ve pratik öğrenilmesine yönelik olmayıp, üretime yönelik olduğunun anlaşılması karşısında; 01.04.1979 tarihinin davacının sigorta başlangıç tarihi olarak belirlenmesi ve giderek yaşlılık aylığına hak kazandığının tespitine karar verilmesine ilişkin mahkeme kararı usul ve yasaya uygun olup, onanması gerekir...”, Yarg.10. HD. T.20.09.2013 E.2013/7257 K.2013/16894;

görevlilerinin 18 yaşın altında çalışmalarının bu kapsamda sigortalılık olarak kabul edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. 18 yaşın altında bağımsız çalışan veya kamu görevlisi statüsünde geçen çalışmalar prim ödeme gün sayısında dikkate alınmayacaktır (5510 SK., m.6/1-h).

2.1.2.3. Dönemsel Prim Ödeme Gün Sayısı Koşulları

5510 sayılı Kanun ile 01/05/2008 tarihinden önce sigortalı olanların hakları geçici madde hükümleri ile korunmuştur. 08/09/1999 tarihinden önce sigortalı olanlar için 506 sayılı Kanunun 60 ıncı ve geçici 81'inci maddeleri, 08/09/1999-30/04/2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı sayılanlar için 5510 sayılı Kanunun geçici 9'uncu maddesi, 30/04/2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar için de 5510 sayılı Kanunun 28'inci maddesi hükümleri dikkate alınarak prim ödeme gün sayısı bakımından emeklilik koşullarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.1.2.3.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce İlk Defa Sigortalı Olanlar

4447 sayılı Kanunun yürürlük tarihi öncesinde işçiler için prim ödeme gün sayısı 5000 gün olarak belirlenmiştir. 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddenin (b) bendindeki kademeli geçiş sürecinde, “sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanmadaki sigortalılık süresinin belirlenmesinin 23/05/2002 tarihi dikkate alınarak yapılması” gerektiği düzenlenmiştir⁴⁸⁵. Kadın ve erkek sigortalılar için 23/05/2002 tarihi dikkate alınarak kademeli prim ödeme gün sayısı koşulları belirlenecektir. Belirli

Yarg. HGK. E.2006/629 K.2006/669 T.18.10.2006 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁴⁸⁵ 4759 sayılı Kanunla 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesinin (B) bendinde yapılan kademeli geçişe yönelik düzenlemenin iptali yoluna gidilmişse de Anayasa Mahkemesi 20/2/2007 tarihli ve 26440 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2004/88 sayılı Kararı ile herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu öngören Anayasa’nın 60 ıncı maddesinin gerekçesinde, sosyal güvenlik hakkının, çalışanların yarısını ve güvencesi olduğu, 2 nci maddesinde belirtilen sosyal hukuk devletinin, sosyal adaletin, sosyal refahın ve sosyal güvenliğin gerçekleşmesini sağlayan devlet olduğu, yaşlılığın gerçekleşmesi yönünden diğer sosyal risklerden ayrı özelliğe sahip olduğu, emeklilik yaşının sigortalının yarısını güvenlik içinde planlaması yönünden özel bir önemi olduğu, bu nedenle, sosyal güvenlik sisteminde yapılan değişikliklerin, hukuk devletinde olması gereken hukuk güvenliğini zedelemeyecek biçimde adil, makul ve ölçülü olması zorunlu olması gerektiğinde yönünde görüş bildirerek maddeyi Anayasa’ya aykırı bulmamıştır.

bir prim ödeme gün sayısını tamamlama koşulu erkek ve kadın sigortalılar için farklı belirlenmiştir. Kadın sigortalılara, erkeklere göre daha az prim ödeme gün sayısını tamamlayarak emekli olma imkânı sağlanmıştır.

Tablo 6: Erkek Sigortalılar İçin Geçiş Dönemi Tablosu (506 SK., geç. m.81/1-b)

Sigortalının İşe Giriş Tarihi	23.05.2002'deki Doldurulmuş Sigortalılık Süresi	Prim ödeme gün Sayısı
08.09.1974'den önce	25 yıl ve daha fazla	5000
09.09.1976-23.05.1979	23 yıl (dahil) ve 25 yıldan az	5000
24.05.1979-23.11.1980	21 yıl 6 ay (dahil)- 23 yıldan az	5075
24.11.1980-23.05.1982	20 yıl (dahil)- 21 yıl 6 aydan az	5075
24.05.1982-23.11.1983	18 yıl 6 ay (dahil)- 20 yıldan az	5150
24.11.1983-23.05.1985	17 yıl (dahil)- 18 yıl 6 aydan az	5225
24.05.1985-23.11.1986	15 yıl 6 ay (dahil)- 17 yıldan az	5300
24.11.1986-23.05.1988	14 yıl (dahil)- 15 yıl 6 aydan az	5375
24.05.1988-23.11.1989	12 yıl 6 ay (dahil)- 14 yıldan az	5450
24.11.1989-23.05.1991	11 yıl (dahil)- 12 yıl 6 aydan az	5525
24.05.1991-23.11.1992	9 yıl 6 ay (dahil)- 11 yıldan az	5600
24.11.1992-23.05.1994	8 yıl (dahil)- 9 yıl 6 aydan az	5675
24.05.1994-23.11.1995	6 yıl 6 ay (dahil)- 8 yıldan az	5750
24.11.1995-23.05.1997	5 yıl (dahil)- 6 yıl 6 aydan az	5825
24.05.1997-23.11.1998	3 yıl 6 ay (dahil)- 5 yıldan az	5900
24.11.1998-08.09.1999	3 yıl 6 aydan az	5975
09.09.1999'dan sonra		7000

Kaynakça: Tuncay ve Ekmekçi, (2015 SGHD), s.464.

506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesinin (b) bendinde, kadın işçilerin yaşlılık sigortasından yararlanması için tamamlaması gerektiği prim ödeme gün sayısı ilk defa sigortalılığının başladığı tarihe göre kademelendirilerek düzenlenmiştir. Kadın sigortalılar için 23/05/2002 tarihi dikkate alınarak belirlenen kademeli prim ödeme gün sayısı koşulları aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 7: Kadın Sigortalılar İçin Geçiş Tablosu (506 SK. geç.m.81/1-b)

Sigortalının İşe Giriş Tarihi	23.05.2002'deki Doldurulmuş Sigortalılık Süresi	Ödenecek prim günü
08.09.1981 ve öncesi	20 yıl ve daha fazla	5000
09.09.1981-23.05.1984	18 yıl (dahil) ve 20 yıldan az	5000
24.05.1984-23.05.1985	17 yıl (dahil) -18 yıldan az	5000
24.05.1985-23.05.1986	16 yıl (dahil)- 17 yıldan az	5075
24.05.1986-23.05.1987	15 yıl (dahil)- 16 yıldan az	5150
24.05.1987-23.05.1988	14 yıl (dahil)- 15 yıldan az	5225
24.05.1988-23.05.1989	13 yıl (dahil)- 14 yıldan az	5300
24.05.1989-23.05.1990	12 yıl (dahil)- 13 yıldan az	5375
24.05.1990-23.05.1991	11 yıl (dahil)- 12 yıldan az	5450
24.05.1991-23.05.1992	10 yıl (dahil)- 11 yıldan az	5525
24.11.1992-23.05.1993	9 yıl (dahil)- 10 yıldan az	5600
24.05.1993-23.11.1994	8 yıl (dahil)- 9 yıldan az	5675
24.11.1994-23.05.1995	7 yıl (dahil)- 8 yıldan az	5750
24.05.1995-23.11.1996	6 yıl (dahil)- 7 yıldan az	5825
24.11.1996-23.05.1997	5 yıl (dahil)- 6 yıldan az	5900
24.05.1997-23.11.1998	4 yıl (dahil)- 5 yıldan az	5975
24.11.1998-23.05.1999	3 yıl (dahil)- 4 yıldan az	5975
24.05.1999-08.09.1999	3 yıldan az	5975
09.09.1999 ve sonrası		7000

Kaynakça: Tuncay ve Ekmekçi, (2015 SGHD), s.464.

Erkek ve kadın sigortalılarının emeklilik için belirlenen prim ödeme gün sayısı 4447 sayılı Kanunda eşit değildir. Ancak, 08/09/1999 tarihi sonrası ilk defa sigortalı olan erkek ve kadın sigortalılar için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı 7000 gün olarak belirlenmiştir.

2.1.2.3.2. 08/09/1999-30/04/2008 Tarihleri Arasında Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden önce 08/09/1999-30/04/2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı olanların yaşlılık sigortası bakımından tabi olacakları koşullar geçici madde hükümleri ile düzenlenmiştir. İşçi kapsamında sigortalı olup

08/09/1999-30/04/2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı sayılanlar; 7000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim ödeme gün sayısını tamamlaması halinde emekli olabileceklerdir. Kısmi emeklilik talebi için de sigortalının belli bir süre sigortalı olması ve en az 4500 gün prim ödeme gün sayısını tamamlaması gerekmektedir (5510 SK., geç.m.9/1). Bu düzenleme ile prim ödeme gün sayısı koşulları bakımından gün sayısında bir artış yaşanmıştır. Ancak, daha önceki düzenlemelerden farklı olarak, belli bir süre sigortalılık süresi bulunan sigortalılara daha az prim ödeme gün sayısı ile emekli olma imkânı verilmiştir.

2.1.2.3.3. 30/04/2008 Tarihinden Sonra İlk Defa Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde; emeklilik koşullarında işçiler için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı 7200 gün, bağımsız çalışanlar ile kamu görevlileri için ise 9000 gün olarak kabul edilmiştir⁴⁸⁶. Hizmet akdine tabi çalışan sigortalılar açısından diğer statüdeki sigortalılara göre prim ödeme gün süresinin daha düşük belirlenmesi işçiler lehine bir düzenlemedir⁴⁸⁷. 5510 sayılı Kanunda sadece işçiler için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısının 7200 güne düşürülmesi, buna karşılık tamamlanması gereken yaşa ilişkin olarak herhangi bir değişiklik yapılmaması, bu değişikliğin işçiler bakımından lehte durumunun önemini azaltmaktadır⁴⁸⁸. Sigortalı kanunda belirlenen prim ödeme gün sayısını tamamlasa dahi aylık almak için 65 yaş koşulunu sağlamak zorundadır⁴⁸⁹.

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin üçüncü fıkrası ile prim ödeme gün sayısı açısından kolaylaştırılmış bir aylık bağlama seçeneği sunulmuştur. Kanunda kişilerin yaş hadlerine 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına 5400 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığının bağlanacağı düzenlenmiştir. Yaş şartını yerine getiren bir sigortalı 15 yıl prim

⁴⁸⁶ Ceyhun, s.306.

⁴⁸⁷ Kanunun ilk metninde emeklilik için prim ödeme gün sayısı 9000 gün olarak düzenlemiştir. Ancak, 5510 sayılı Kanun 4/1-a bendine göre sigortalı olanlar açısından yüksek olduğu değerlendirilmeleri sonucu, 17.04.2008 tarih ve 5754 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi ile yapılan değişiklikle prim ödeme gün sayısı 7200 olarak belirlenmiştir.

⁴⁸⁸ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2014 SGH), s.577.

⁴⁸⁹ Can, s.28.

ödeme gün sayısına sahip ise yaşlılık aylığına hak kazanabilecektir⁴⁹⁰. 5510 sayılı Kanunda düzenlenen 5400 günlük prim ödeme gün sayısı, 30/04/2008-31/12/2008 tarihleri için 4600 gün, 01/01/2009 tarihinden itibaren ise her takvim yılı için 100 gün eklenmek suretiyle 5400 günü geçmemek üzere bulunacak gün üzerinden uygulanmaktadır (5510 SK., geç.md.6/7-b,1,2). Emeklilik için 5400 günlük prim ödeme şartı 2016 yılından sonra ilk defa sigortalı olanlar için aranacaktır.

2.1.3. Sigortalılık Süresinin Tamamlanması

2.1.3.1 Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi

Yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanmada aranan koşullardan biri *sigortalılık süresidir*. Sigortalılık süresi; “*sigortalının sosyal güvenlik mevzuatına tabi olarak ilk defa çalışılmaya başladığı sigortalılık başlangıç tarihi ile aylık talep tarihi arasındaki*” süredir⁴⁹¹. Bu süre tamamen çalışarak ya da prim ödenerek geçirilebilir. Ancak, sigortalının bu süre içerisinde aralıklı veya birden çok kapsama tabi çalışılmasının sigortalılık süresinin belirlenmesinde bir önemi bulunmamaktadır⁴⁹². Yargıtay bu konuda; “*sosyal sigorta yasalarına bağlı olarak ilk defa çalışma tarihi ile aylık bağlamak üzere yazılı istekte bulunma tarihi arasında geçen süre tamamen çalıştırılarak geçirilsin, geçirilmesin, somut olayda olduğu gibi, 11 sene boшта geçirilmiş olsun, tüm sürenin sigortalılık süresinden sayılması gerektiğini*”⁴⁹³ karara bağlamıştır.

Genel Hüküm; Kural olarak sigortalılık süresi, sigortalının tabi olduğu sosyal sigorta mevzuatına göre sigortalı sayılmasını gerektiren durum gerçekleştiği zaman başlar⁴⁹⁴. Bu durum, bağımlı çalışanlar için fiilen işe başlama veya göreve başlama,

⁴⁹⁰Hediye Ergin, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Geçici Hükümleri”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Sayı:21, 2009, (Geçici Hükümler), s.245.

⁴⁹¹ 5510 sayılı Kanunun 4/1- c bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından sigortalılık süresi; sigortalılığın başlangıç tarihi ile 48 inci maddeye göre yetkili makamdan emekliye sevk onayının alınarak görevi ile ilişkisinin kesildiği ayın son günü arasında geçen süredir.

⁴⁹² Özer, s.171; Süleyman Tuncay ve Ahmet Aras, **Sosyal Güvenlik Sistemimizde Son Düzenlemelerle Hizmet Borçlanmaları (İçtihatlı ve Örnekli)**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 19.

⁴⁹³ Yarg. 10. HD. T.17.11.1983 E.4296 K.5380 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁴⁹⁴ Alper, (Askerlik Borçlanması), s.5.

kendi adına bağımsız çalışanlar için ise faaliyete başladığı vergi, oda, sicil kayıtlarının tescili ile gerçekleşir. Hizmet akdi ile çalışanlar için sigortalılık süresi ilk defa sigortaya tescil edildiği tarihte başlayacaktır⁴⁹⁵. Kamu görevlileri ile kendi adına bağımsız çalışanlar bakımından sigortalılık süresi fiilen görev yapılan ve prim ödenen süre dikkate alınarak hesaplanacaktır⁴⁹⁶.

5510 sayılı Kanunun 38 inci maddesine göre; “*malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının uygulanmasında dikkate alınacak sigortalılık süresinin başlangıcı diğer mülga ve geçerli sosyal güvenlik kanunlarına göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olarak ilk defa kapsama girdiği tarih*” olarak kabul edilmiştir. Kanunda, sigortalılık süresinin başlangıcı belirlenirken ilk defa tabi olunan sigortalılığın emeklilik hak edilen sigortalılık statüsünde olmasına yönelik herhangi bir sınırlandırma bulunmamaktadır.

Uluslararası Sosyal Güvenlik Sözleşmelerine Göre Sigortalılık Başlangıç Tarihinin Belirlenmesi; Sigortalılık süresinin tespitinde uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklıdır. Uluslararası sözleşme hükümlerinin saklı olması ile belirtilmek istenen, sigortalılık süresinin başlangıcının bazı durumlarda, sadece ülkemiz sosyal güvenlik kurumlarına değil, yurtdışındaki sosyal güvenlik kurumlarına ilk kez giriş yapılan tarih olarak da kabul edilmesidir. Bu konuya ilişkin verilen bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında; “*Türk-Alman Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin 29/4. maddesinde yer alan bir kimsenin Türk sigortasına girişten önce bir Alman Rant Sigortasına girmiş bulunması halinde, Alman Rant Sigortasına girişi, Türk Sigortasına giriş olarak kabul edileceği hükmüne göre yurt dışında çalışma başlangıç tarihinin sigortalı çalışma başlangıç tarihi olarak kabulü gerekir.*” esasını vurgulamıştır⁴⁹⁷.

Yargıtay’ca alınan benzer kararlara paralel olarak, 6552 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin beşinci fıkrasına “*Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerinde Türk sigortasına girişinden önce akit ülke sigortasına girdiği tarihin Türk sigortasına girdiği tarih olarak kabul edileceğine ilişkin özel hüküm bulunan ülkelerdeki sigortalılık sürelerini borçlananların akit ülkede ilk defa çalışmaya başladıkları tarih ilk işe giriş tarihi olarak kabul edilir.*” cümlesi eklenmiştir.

⁴⁹⁵ Mustafa Kuruca ve Murat Özdamar, **Tüm Yönleriyle Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, 2013, s.53.

⁴⁹⁶ Yusuf Alper, (Askerlik Borçlanması), s.5.

⁴⁹⁷ Yarg. HGK. T.20.10.2010 E.2010/10-499 K.2010/532 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

Ülkemizin imzalamış olduğu sosyal güvenlik sözleşmelerinden; Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İsviçre, Kanada, Kebek, KKTC, Lüksemburg, Makedonya ve Slovakya ile yapılan sözleşmelerde, “*akit taraflardan birinin mevzuatına göre yardım hakkının kazanılması şartlarının tespitinde, diğer taraf ülkedeki ilk işe başlama tarihi de dikkate alınır*” olarak düzenleme yapılmıştır.

5510 sayılı Kanunun ilgili maddesine eklenen hüküm ile sosyal güvenlik sözleşmesinde özel hüküm bulunan söz konusu 18 ülkedeki sigortalılık sürelerini borçlananların bu ülkelerdeki ilk işe başlama tarihi, ülkemizde ilk işe giriş tarihi olarak kabul edilmeye başlanmıştır⁴⁹⁸. Ayrıca, sözleşme hükümlerine tabi ilk giriş tarihinin Türk sigorta başlangıcı olarak kabulü için sigortalıların bu süreleri 3201 sayılı Kanuna göre borçlanma talebinde bulunarak ödemesi gerekmektedir⁴⁹⁹.

Hizmet Tespit Davaları Sonucu Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi; İşçiler, işe alınmakla kendiliğinden sigortalı olurlar ve sigortalı olmak hak ve yükümlülüklerinden vazgeçilemez. Sigortalının hakları ve işverenin yükümlülükleri, sigortalının işe alınmasıyla birlikte kendiliğinden başlar. İşveren, sigortalı ve Sosyal Güvenlik Kurumu arasında oluşturulan sosyal sigorta ilişkisi, kamu hukuku niteliğinde olduğundan sigortalılara ve işverene yasal sorumluluklar yüklemektedir. İşverenin, çalıştırdığı kişiyi Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirmesi gerekliliği bu yükümlülüğünün başında gelmektedir. 5510 sayılı Kanunun 8 inci maddesinde işverenin, çalıştıracağı kişileri işe başlatacağı tarihten önce (istisnalar hariç) Kuruma bildirmesi gerekir⁵⁰⁰. Ayrıca, işveren çalıştırdığı kişilerin isimlerini, sigorta primlerine esas tutulan kazanç toplamını ve prim ödeme gün sayılarını içeren aylık prim ve hizmet belgesini/Muhtasar ve prim hizmet beyannamesini Kuruma vermekle yükümlüdür.

Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmeyen sigortalılar, sigortasız geçmiş hizmet sürelerinin Kurum tarafından dikkate alınması için iş mahkemelerine hizmet tespiti davası açabilmektedir. Hizmet tespit davalarına ilişkin olarak 5510 sayılı

⁴⁹⁸ Yarg. HGK. T.13.2.2002 E.2002/10-21 K.2002/70; Yarg. 10. HD. E.2014/23204 K.2014/23087 T.17.11.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁴⁹⁹ Yarg. HGK. T.19.06.2015 E.2013/10-2279 K.2015/1726; Yarg. 10. HD. T.26.5.2016 E.2016/899 K.2016/8482 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁵⁰⁰ Göçmen, s.67.

Kanunun 86 ncı maddesinin dokuzuncu fıkrasında⁵⁰¹; “*Aylık prim ve hizmet belgesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen sigortalılar, çalıştıklarını hizmetlerinin geçtiği yılın sonundan başlayarak beş yıl içerisinde iş mahkemesine başvurarak, alacakları ilâm ile ispatlayabilirlerse, bunların mahkeme kararında belirtilen aylık kazanç toplamı ile prim ödeme gün sayıları dikkate alınır.*” hükmü yer almaktadır. 5510 sayılı Kanunda hizmet tespit davalarındaki beş yıllık hak düşürücü süre “*aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen sigortalılar*” bakımından hükmedilmiştir⁵⁰². Buna göre, işverenleri tarafından aylık prim veya hizmet belgesi verilmiş ya da çalıştıkları Kurum tarafından tespit edilmiş çalışanlar bakımından beş yıl içinde dava açma hükmü söz konusu olmayacaktır⁵⁰³.

Sigortalının ilk işe giriş bildirgesindeki tarih, sigortalılık süresinin başlangıç tarihidir⁵⁰⁴. Ancak uygulamada, Kurum ilk işe giriş bildirgesinde gösterilen işe başlama tarihi, sigortalının hizmetinin o tarihi kapsayan dönem bordrolarında işveren tarafından verilmemişse aylık bağlama işlemlerinde dikkate alınmamaktadır⁵⁰⁵. Sigortalılar, ilk defa çalışmaya başladığı tarihin, işe giriş bildirgesinde bildirilen tarih olduğunun tespiti için dava açmak durumunda kalmaktadır. Bu davalara uygulamada “*başlangıç tespiti davası*” denmektedir⁵⁰⁶. Uygulamada bu davalarda sigortalı, mahkemeden ilk işe giriş bildirgesinde belirtilen tarihte “*bir gün çalıştığının*” tespitini istemektedir⁵⁰⁷. Hizmet tespitine yönelik davaların önemli bir bölümünün, “*sigortalılık başlangıç tarihinin*” tespitine yönelik olduğu söylenebilir. Yargıtay tarafından, sigortalılığın başlangıcının tespitine ilişkin davalarda⁵⁰⁸, “*fiili çalışmanın tespiti için mahkemelerin, sosyal güvenlik hakkının anayasal bir hak olması sebebiyle*

⁵⁰¹ 5510 sayılı Kanunun 86. maddesinde de 506 sayılı Kanunun 79/10. hükmüne paralel bir düzenleme yapılmıştır.

⁵⁰² Erdoğan, s.207.

⁵⁰³ Ali Nazım Sözer, **Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, İstanbul, Beta, 2013, s.427.

⁵⁰⁴ Meltem Öztürk, “Hizmet Tespiti Davalarında Kesintili Çalışma Olgusu ve Hak Düşürücü Süre”, **İzmir Barosu Dergisi**, Ocak 2010, (Hizmet Tespiti), s.125.

⁵⁰⁵ Yarg. 10.Hukuk Dairesi, K. 5662 E. 5873 Karar Tarihi: 18.9.1997, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵⁰⁶ Öztürk, (Hizmet Tespiti), s.125-126.

⁵⁰⁷ Yarg. 10. HD. E.2019/3605 K.2020/1713 T.26.02.2020; Yarg.10.HD. E.2019/3275 K.2019/5051 T.17.06.2019, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵⁰⁸ Erdoğan, s.197.

resen araştırma yapması gerektiği” ifade edilmektedir⁵⁰⁹. Bir günlük çalışma tespiti ile davayı kazanan sigortalılar, ilk defa sigortalılık süresinin öne çekilmesini sağlayarak daha erken olabilmektedirler.

Kamu Kurum ve Kuruluş Belgelerine Göre Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi; Sigortalıların kayıt dışı çalıştığı dönemler için hizmet tespit davası açmaları mümkün olmakla birlikte Sosyal Güvenlik Kurumu resen, kamu kurum ve kuruluşlarından gelen bilgi ve belgelere göre işçiler için hizmet tespiti yapılabilmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumunca, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının tespit ettiği bilgi ve belgelerde bildirilen sigortalıların, sigortalılık başlangıcı “*kurum ve kuruluşların bildirdiği işe başlama tarihi*” olarak kabul edilmektedir. Kamu idarelerinin denetim elemanları dışında kalan kamu idarelerinin kolluk, zabıta, doktor, veteriner, mühendis vb. memurlarının tutanağı ile çalışmanın belirlenmesi durumunda, tutanak tarihi ile tutanakta belirtilen işe başlama tarihi arasında farklılık olması halinde tutanağın tutulduğu tarih, “*işe giriş tarihi*” olarak kabul edilmektedir⁵¹⁰. Böylece, sigortalıların Sosyal Güvenlik Kurumunca resen işleme aldığı işe başlama tarihleri sigortalılık süresinin başlangıcında da dikkate alınmaktadır.

Kurum Denetim Elemanlarınca Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi; Sosyal Güvenlik Kurumunun bir diğer hizmet tespiti yöntemi de kendi denetim elamanlarınca yaptığı hizmet tespitleridir⁵¹¹. Sosyal Güvenlik Kurumu gerek kendi denetim elamanlarınca (SSİY, md.114) gerekse diğer kamu kurum kuruluşlarının denetim elamanlarınca, işyerlerinde yapılan denetim esnasında veya işyerinin kayıt belgelerini inceleme esnasında, işyerinde kayıt dışı istihdam edildiği tespit edilen çalışanların sigortalılıklarını ve işe giriş tarihlerini tespitini sağlamaya çalışmaktadır⁵¹². Denetim sonucunda tespiti yapılan⁵¹³ hizmet süreleri, sigortalıların hem sigortalılık süresinde hem de prim ödeme gün sayılarında dikkate alınacaktır.

18 Yaş Öncesi Çalışması Olanların Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi; 5510 sayılı Kanunda 18 yaşından önce malullük, yaşlılık ve ölüm

⁵⁰⁹ Yarg.10. HD. T.09.06.2009 E.2008/5980 K.2009/10681 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵¹⁰ Göçmen, s.83.

⁵¹¹ Göçmen, s.86.

⁵¹² Göçmen, s.84.

⁵¹³ Sosyal Güvenlik Kurumunun denetim elemanları, çalışanların hizmet tespitini, fiilen tespit denilen çalışanların işyerinde çalıştıkları esnada fiilen yaptıkları denetimlerle ve kayden tespit denilen işyerine ait veya işyeriyle alakalı her türlü kayıt belge üzerinden yaptıkları denetimlerle tespit etmektedirler.

sigortalarına tâbi olanların sigortalılık süresinin, 18 yaşını doldurdıkları tarihte başlamış kabul edileceği düzenlenmiştir⁵¹⁴. Bu tarihten önceki süreler için ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, sigortalılık süresinde dikkate alınmamakla birlikte prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilir⁵¹⁵.

İşçiler için 2422 sayılı Kanunla⁵¹⁶ “01/04/1981 tarihinden sonra sigortalı olanlar için geçerli olmak üzere uzun vadeli sigorta kolları bakımından sigortalılık süresinin başlangıcı 18 yaşın doldurulduğu tarih olarak uygulanmaya” başlanmıştır⁵¹⁷. Kanuna göre; 01/04/1981 tarihinden önce sigortalı olanlar için sigortalılık süresinin başlangıcı, işe ilk giriş tarihinde 18 yaşını doldurup doldurmadığı dikkate alınmaksızın ilk işe başlanılan tarih olarak kabul edilecektir⁵¹⁸.

01/04/1981 tarihinden sonra sigortalı olanlar için ise sigortalılık süresinin başlangıcı 18 yaşını doldurduğu tarih olacaktır⁵¹⁹. Yargıtay’ın 21/01/2010 tarih, E.2009/17256 ve K.2010/534 sayılı kararında; “on sekiz yaşından önce ödenen sigorta primleri prim ödeme gün sayısına dâhil edilir, ancak sigortalılık süresi on sekiz yaşın doldurulduğu tarihte başlayacağı” olarak sigortalılık süresinin başlangıcını belirlemiştir⁵²⁰.

⁵¹⁴ 5510 sayılı Kanunun 38 inci maddesinin ikinci fıkrasında 18 yaşından önce yaşlılık sigortasına tabi olanların sigortalılık süresinin 18 yaşı doldurdıkları tarihte başlayacağı ifade edilmiştir.

⁵¹⁵ Yargıtay Kararları, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2015/4, Yarg. 21. HD. E.2014/582 K.2015/559 T.20.01.2015 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵¹⁶ 6.3.1981 tarihinde kabul edilmiştir. <https://www.sgk.gov.tr>, 28.5.2019.

⁵¹⁷ Yunus Yelmen, “Sosyal Güvenlik Sisteminde Sigortalılık Süresi Prim Ödeme Gün Sayısı ve Yaş Unsurunun Önemi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2010, s.257.; Yarg. 10. HD. 2015/18340 E. 2015/20586 K. 26.11.2015T. “... davacının 20.10.1982 tarihinde 1 gün süre ile 506 sayılı Kanuna tabi olarak çalıştığının tespitine, 506 sayılı Kanunun 60/G maddesi gereğince, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına esas olmak üzere davacının sigortalılık başlangıcı olarak 18 yaşını ikmal ettiği 01.01.1984 tarihinin esas alınması ve tespitine karar verilen 1 günlük sürenin prim ödeme gün sayısına dahil edilmesi gerektiğinin tespitine ...” şeklinde değerlendirme yapmıştır.

⁵¹⁸ Yarg. 21. HD. 2005/1301 E. 2005/2916 K. T.28.03.2005, “...Davacı, davalılardan işveren nezdinde 1.8.1979-14.9.1979 tarihleri arasındaki çalışmalarının tespitine karar verilmesini istemiştir... Mahkemece 506 Sayılı Kanun’un 60/G fıkrası dayanak gösterilerek sigortalılık başlangıcı 18 yaşın doldurulduğu 20.2.1981 olarak belirlenmiş ise de, 506 Sayılı Yasaya 2564 Sayılı Yasa ile eklenen geçici 54. maddeye göre 1.4.1981 tarihinden önce malullük, yaşlılık, ölüm sigortalarına tescil edilmiş olanlar hakkında 60. maddenin G fıkrası uygulanamayacağından davanın kabulü gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir...” şeklinde hüküm kurmuştur.

⁵¹⁹ 506 sayılı Kanun’un 5510 sayılı Kanunla Mülga 60. maddesinin (G) fıkrası; “Bu maddenin uygulanmasında; 18 yaşından önce malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdıkları tarihte başlamış kabul edilir. Ancak, bu tarihten önceki süreler için ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, prim ödeme gün sayılarının hesabına dâhil edilir.” şeklindedir.

⁵²⁰ Yarg.10. HD. T.14.07.2011 E.2011/10902 K.2011/11474; Yarg. 21. HD. T.25.05.2016 E.2016/7825 K.2016/8935; Yarg. 10. HD. T.17.12.2015 E.2015/7603 K.2015/22570 “Karara Karşı Oy: ...Geçici 81. madde kapsamında, sigortalının yaşlılık aylığı yönünden hangi koşullara tabi olacağını belirleyen bendin bulunmasında 18 yaş sınırlaması dikkate alınmamalıdır. 18 yaş uygulaması sadece yaşlılık

Öğrencilik Süresi Olan İşlerde Çalışanların Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi; Sigortalılık süresinin sayılmasında öğrencilik sürelerinin de dikkate alındığı durumlar söz konusudur. Bu sürelerin sigortalılık süresi olarak dikkate alınması için öğrenim görülen sürelerin tamamlanması ve tamamlanan öğrenim alanında işe başlamanın yapılması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde, *“Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksekokulu okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylar ve Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler”* sigortalı sayılmıştır (5510 SK, m.4/4). Ancak, belirtilen okulları tamamlamadan ayrılanlar ile bu okulları tamamlamalarına rağmen görevlerine başlamadan ayrılanların, bu okullarda geçen eğitim süreleri sigortalılıktan sayılmamakta ve sigortalılık süresine dahil edilmemektedir (5510 SK, m.4/5).

Vazife Malulü Olup Çalışmaya Başlayanların Sigortalılık Süresi Başlangıcının Belirlenmesi; Sigortalılık süresinin hesaplanmasına dahil edilmeyecek bir süre, 5510 sayılı Kanunun 38 inci maddesinin son fıkrasında *“vazife malullüğü aylığı almakta iken, çalışmaya başlamaları nedeniyle haklarında uzun vadeli sigorta hükümleri uygulananlar için malullük, yaşlılık ve ölüm aylığı bağlanmasında veya toptan ödeme yapılmasında esas alınacak sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve prime esas kazancın hesaplanmasında, vazife malullüğü aylığı bağlandığı tarihten önceki süreler dikkate alınmamaktadır”* şeklinde düzenlenmiştir. Bu sigortalıların

aylığından yararlanma şartları yönünden öngörülmüştür. 506 sayılı Kanunun 108. maddesinde sigortalılık süresi Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının uygulanmasında nazara alınacak sigortalılık süresinin başlangıcı, sigortalının, yürürlükten kaldırılmış 5417 ve 6900 sayılı kanunlara veya bu kanuna tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihtir. Tahsis işlerinde nazara alınan sigortalılık süreleri, bu sürenin başlangıç tarihi ile, sigortalının tahsis yapılması için yazılı istekte bulunduğu tarih, tahsis için istekte bulunmuş olmayan sigortalılar için de ölüm tarihi arasında geçen süredir. Şeklinde tanımlanmaktadır. Geçici 81. maddenin ilgili bendi belirlenirken dikkate alınacak sigortalılık süresi 108. maddede yer verildiği gibi, 18 yaş sınırlaması olmaksızın 506 sayılı Kanunun 108. maddesi uyarınca çalışmaya başlanılan tarih dikkate alınarak belirlenmeli, bendin içerisinde yer verilen ve 60. madde uygulaması olarak ele alınacak sigortalılık süresi koşulu yönünden ise (506 sayılı Kanunun 60/G maddesi hükmü uyarınca) 18 yaş sınırlaması gözetilerek belirlenmelidir diyerek kademeli geçişlerde 18 yaş altı hizmet sürelerinin yaşlılık aylığı şartları belirlenirken değerlendirilmesi açısından farklı bir boyut getirmiştir” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

sonraki çalışmaları nedeniyle yaşlılık aylığına hak kazanmaları durumunda her iki aylık tam olarak ödenmektedir (5510 SK., md.54/1-(a)-6)⁵²¹.

2.1.3.2. Dönemsel Sigortalılık Süresi Yararlanma Koşulları

Ülkemizde 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde sigortalı olanların sigortalılık süresi ve prim ödeme gün süreleri en çok işçiler bakımından farklılıklar göstermiştir. 5510 sayılı Kanunda emeklilik için sigortalının belli bir sigortalılık süresini tamamlama koşulu belirlenmemiştir. Kanunda sadece özürllülüğü nedeniyle emekli olacaklar için belirli bir prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresinin tamamlanması şart koşulmuştur.

2.1.3.2.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce ilk Defa Sigortalı Olanlar

İlk defa 08/09/1999-30/04/2008 tarihleri arasında işçi olanlar için sigortalılık süresi şartı aranmamakta iken, 08/09/1999 tarihinden önce çalışmaya başlayan sigortalıların sigortalılık süresi, erkeklerde 25 yıl, kadınlarda ise 20 yıl olarak belirlenmiştir⁵²². Kısmi yaşlılık aylığı talep etme hakkı içinde Kanunda, 15 yıl sigortalılık süresini tamamlama koşulu düzenlenmiştir (506 SK., geç.m.81). Sigortalılık süresini tamamlamada genel hükümler yer almakla birlikte özel durumları nedeniyle emekli olacak sigortalılar için de asgari bir sigortalılık süresini tamamlama koşulu öngörülmüştür. Mülga 506 sayılı Kanunda Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli veya dönüşümlü (münavebeli) olarak çalışan sigortalıların emekli olabilmesi için sigortalılık süresinin en az 20 yıl olması gerekmektedir (5510 SK., geç.m.9/5-a, b).

2.1.3.2.2. 30/04/2008 Tarihinden Sonra ilk Defa Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde sigortalılık süresine, yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarında genel açısından değil, özürllü sigortalılara

⁵²¹ Arzu Gökalp Civan, **Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s.72.

⁵²² Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.573.

ilişkin emeklilik seçeneklerinde yer vermiştir. Buna göre; “Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce 25 inci maddenin ikinci fıkrasına göre malûl sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya özürü bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılara, en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3960 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır.” (5510 SK., m.28/4) hükmü ile özürlü olan sigortalılara, emeklilik için belirli bir sigortalılık süresini sağlama koşulu öngörülmüştür. Hükümde yer alan sigortalılık süresi kişinin özür durumuna göre belirlenmektedir.

Tablo 8: Çalışma Gücü Kaybı Oranı %60 ve Üstü Olanlar

Madde	Sigortalılık Süresinin Başlangıcı	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı
geç.md.10/1	2008/Ekim(hariç) öncesi	15	3600
geç.md.6/7-(c)	2008/Ekim (dahil)- 31.12.2008	15	3700
	01.01.2009- 31.12.2009	15	3800
	01.01.2010- 31.12.2010	15	3900
28/4	01.01.2011’den sonra	15	3960

Kaynakça: 2018/38 sayılı SGK Genelgesi

Çalışma gücü kayıp oranı %60 ve üstünde olan sigortalıların tamamlaması gereken sigortalılık süresi 15 yıldır. Çalışma gücü kayıp oranı %40-59 arasında olan ve ilk defa 5510 sayılı Kanuna tabi çalışmaya başlayan sigortalıların tabi oldukları sigortalılık süresi ise 16 yıldır. Sigortalının çalışma gücü kayıp oranı %40-%49 arasında ise sigortalılık süresi 18 yıl olarak belirlenmiştir⁵²³. Sigortalının çalışma gücü kayıp oranı azaldıkça yaşlılık sigortası bakımından tamamlaması gereken sigortalılık süresi artmaktadır.

Tablo 9: Çalışma Gücü Kaybı Oranı %40-%59 Arasında Olanlar

Sigortalılık Süresinin Başlangıcı	Çalışma gücü kayıp oranı			
	%50-%59		%40-%49	
	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı
--.10.2008- 31.12.2008	16	3700	18	4100
01.01.2009- 31.12.2009	16	3800	18	4200

⁵²³ Korkusuz ve Uğur, s.284-285.

01.01.2010- 31.12.2010	16	3900	18	4300
01.01.2011- 31.12.2011	16	4000	18	4400
01.01.2012- 31.12.2012	16	4100	18	4500
01.01.2013- 31.12.2013	16	4200	18	4600
01.01.2014- 31.12.2014	16	4300	18	4680
01.01.2015'den sonra	16	4320	18	4680

Kaynakça: 2018/38 sayılı SGK Genelgesi.

Sigortalıların çalışma gücü kayıp oranlarına göre emeklilik için tamamlanması gereken sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı farklılık göstermektedir. Çalışma gücü kaybı oranları arttıkça sigortalılık süresi azalmaktadır. 5510 sayılı Kanunda yer alan bu düzenleme, mülga 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci madde hükmüne benzerlik göstermektedir. 506 sayılı Kanunda sakatlık nedeniyle vergi indiriminden yararlanan işçilerin sakatlık derecelerine göre çalışmaları gereken sigortalılık süreleri belirlenmiştir. Sakatlık dereceleri üç kademedен oluşmuştur. Birinci derece sakat sayılanların maluliyet oranları %80 ve üzeri olarak belirlenmiştir. Çalışma gücü kayıp oranında birinci derece olarak değerlendirebileceğimiz maluliyet oranı ise %60 ve üzeridir.

2.2. YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMADA SİGORTALININ İŞİNE VE SAĞLIK DURUMUNA GÖRE ÖZEL KOŞULLAR

2.2.1. Genel Olarak

Bu başlık altında, ülkemizde uygulanan ve normal emekliliğe göre daha erken yaşta veya daha az prim ödeme gün sayısı ile sigortalıların yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları incelenecektir. Kişilere erken emekliliği sağlayan durumlar genellikle riske bağlı oluşan durumlardır. Uluslararası hukukta bu durum için ifade edilen kavram, “*risk bağlantılı erken emekliliktir*”⁵²⁴. Örneğin; ağır ve tehlikeli işlerde çalışan maden işçileri, çalışma koşullarında belirlenen iş sağlığı ve güvenliği yöntemleriyle korunmaya çalışılmaktadır. Hatta bu işçilere verilen daha yüksek ücretlerle yaşadıkları güçlükler telafi edilmeye çalışılmaktadır. Ancak, bu çalışanların

⁵²⁴ Özer, (Doktora Tezi), s.230.

yaptıkları mesleklerde daha fazla yıprandıkları kabul edilerek emeklilik sistemleri tarafından da özel düzenlemelerle korunması gerekliliği kabul edilmiştir⁵²⁵.

Hangi işlerin ya da meslek gruplarının ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı ve bu işlerde hangi çalışanların erken emekliliği hak edeceği konusunda her ülke kendine özgü kurallar belirlemiştir. Örneğin, Avusturya’da günlük çalışmasında 2000 kaloriden fazla harcayan erkeklerle, 1400 kaloriden fazla harcayan kadın çalışanların yaptıkları iş, ağır iş olarak kabul edilerek, normal emeklilik yaşından önce emekli olabilmeleri için özel düzenlemeler sağlanmıştır⁵²⁶. Ağır ve tehlikeli oldukları için erken emeklilik hakkı tanınan işlere farklı ülkelerden birkaç örnek daha vermek gerekirse; Belçika’da özel sektörde, maden işçileri, deniz işçileri ve uçucu personel ağır işlerde çalışanlar olarak sayılmışken, kamu sektöründe; askerler, polisler ve öğretmenler bu gruba dahil edilmiştir. Macaristan’da yaklaşık 800 adet iş ayrıntılı olarak ağır ve tehlikeli iş olarak belirlenerek bu kapsamda çalışanlara erken emekli olma hakkı verilmiştir. Yeni Zelanda’da polis, asker, itfaiyeci, pilot ve makinistler ağır ve tehlikeli işlerde çalışanlara dahil edilmiştir. Polonya’da madenciler, kurşun ve asbest işçileri ağır ve tehlikeli işlerde çalışan olarak sayılmıştır⁵²⁷. Almanya’da ise, polisler, cezaevi personeli ve itfaiyeciler yaptıkları işler nedeniyle erken yaşta emeklilik hakkı tanınan kamu personeli olarak belirlenmiştir⁵²⁸.

Yapılan işin niteliği gereği ağır ve tehlikeli olan işlerde çalışanlara bu işlerde daha fazla yıprandıkları için erken emeklilik hakkı tanınmıştır. Ayrıca, kişinin biyolojik yapısından kaynaklanan durumlardan dolayı da kişilere erken emeklilik hakları verilmiştir. Örneğin Avusturya’da, uzun süre sigortalı olarak çalışmış olanların belirlenen emeklilik yaşından önce emekli olabilmelerine imkân sağlayan “*Uzun Süre Sigortalılık Düzenlemesi*” ile 540 prim ödeme ayını tamamlamak koşuluyla, kademeli

⁵²⁵ Asghar Zaidi and Edward Whitehouse, “Should Pension Systems Recognise “Hazardous and Arduous Work?””, **OECD Social, Employment and Migration Working Papers**, No:91, 2009, s.6, <http://dx.doi.org/10.1787/221835736557>, (11.05.2019).

⁵²⁶ Viyana Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Avusturya Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Bağlanan Sigorta Aylıkları Hakkında Bilgiler, <http://viyana.be.mfa.gov.tr/images/TemsilcilikOzel/wqokza55wzz40x45mq3wms45AVUSTURYA%20EMEKLİ%20AYLIKLARI%202011.pdf>, (22.08.2019).

⁵²⁷ Zaidi and Whitehouse, s.12.

⁵²⁸ Anke Freibert, **Public Sector Pensions In Germany**, Social Rights and Pensions for Civil Servants in Some EU Member States, Vilnius, Volume: 9, November 2006, s.2.

olarak değişen kadınlar için 56 ile 62 yaşları arasında, erkekler ise 62 yaşını doldurduklarında erken yaşlılık aylığına hak kazanmaktadırlar⁵²⁹.

506 sayılı Kanunda; erken yaşlanan, sigortalı olarak işe başlamadan önce malul olan, sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanan ve maden işlerinin yeraltında çalışanlara erken emeklilik imkânı sağlanmıştır. 5510 sayılı Kanunla da sigortalılar açısından aynı özel koşullar korunmuştur. 5510 sayılı Kanunda; sigortalı olarak işe başlamadan önce malul olan veya çalışma gücü kaybı oranı %60'ın altında olan⁵³⁰, erken yaşlanan, maden işyerlerinin yeraltı işlerinde çalışan sigortalılar ile kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç olan ağır engelli çocuğu bulunanların yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarına kolaylık getirilmiştir⁵³¹.

2.2.2. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Dönem

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde işçiler bakımından özel koşulları nedeniyle (yaptığı meslek ve sağlık durumları gibi) erken emeklilik hakkı verilenler; erken yaşlananlar, sakat ve malul olanlar, engellilik nedeniyle vergi indiriminden yararlananlar ve yeraltı maden işlerinde çalışanlardır.

2.2.2.1. Erken Yaşlananlar

Genel olarak kişinin yaşı, takvim yaşına göre belirlenmektedir. Takvim yaşı, *“doğum ile hukuki olarak haklarını başvurduğu süreden çıkartılarak”* bulunan yaş olarak hesaplanmaktadır. Kişinin yaşlılık durumunun tespitinde takvim yaşı dışında biyolojik yaş ve istihdam yaşı da esas alınmaktadır. Biyolojik yaş, *“vücudun yıpranma derecesine göre gösterdiği, bireyden bireye, bireyin cinsiyetine, yaşadığı dönem ve yere göre değişebilen yaş”* olarak kabul edilir. Biyolojik yaş, *“ancak tıbbi verilere*

⁵²⁹ Viyana Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Resmî Sitesi, Avusturya Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Bağlanan Sigorta Aylıkları Hakkında Bilgiler, <http://viyana.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121972>, (22.08.2019).

⁵³⁰ Sigortalı olmadan önce malul olan veya çalışma gücünü belirli bir oranda kaybeden kişiler için kolaylaştırılmış şartlarla yaşlılık aylığı bağlanmasına ilişkin 506 sayılı Kanun ile 5434 sayılı Kanunda hükümler bulunmakta iken 1479 sayılı Kanuna tabi sigortalılar bakımından herhangi bir düzenleme yer almamıştır. 5510 sayılı Kanun ile ilk defa bağımsız çalışanlara özrürlükleri nedeniyle kolaylaştırılmış yaşlılık sigortasından yararlanma koşulu sunulmuştur.

⁵³¹ Ali Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul, 2011, (2011 SGHD), s.465.

göre” değerlendirilir⁵³². Biyolojik yaş cinsiyete göre farklılıklar gösterebilmektedir. Özellikle kadınların hem iş hem de evde çalışmaları nedeniyle erkeklerden daha çok yıprandıkları bu nedenle de erkeklerden daha önce biyolojik olarak çalışma güçlerini kaybettikleri kabul edilmektedir⁵³³. İstihdam yaşı da “emek piyasasında iş vermek için aranan yaş” olarak ifade edilmektedir⁵³⁴. Yaşlılık sigortası uygulamasında genellikle belli bir takvim yaşı esas alınmaktadır.

506 sayılı Kanunda, Sağlık Kurulunca erken yaşlandığı tespit edilen sigortalılara, “50 yaşını doldurmak ve 5000 gün prim ödemek” veya “50 yaşını doldurmak, 3600 gün prim ödemek ve 15 yıldır sigortalı” olmak koşuluyla yaşlılık aylığına hak kazanma imkânı sunulmuştur. Erken yaşlanmanın belirlenme koşulları, Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinde açıklanmıştır⁵³⁵. Yönetmeliğin 25 inci maddesinin ikinci fıkrasında; “Kanunda yaşlılık aylığı bağlanması için öngörülen yaş şartı dışındaki diğer şartları taşıyan ve 55 yaşını dolduran sigortalılardan biyolojik yönden, bu yaşı doldurmuş bir insan derecesinde yaşlanmış ve çalışma gücünün bu seviyeye düşmüş olduğu tayin ve tespit edilenler, erken yaşlanmış sayılırlar” şeklinde düzenlenmiştir. 506 sayılı Kanunda kadın ve erkek sigortalı ayrımı yapılmamıştır. Kanunun yürürlükte olduğu dönemde kadın sigortalılar 50 yaşında emekli olabildiklerinden, bu hüküm 55 yaşını doldurması gereken erkek sigortalılar için yaş sınırı bakımından kolaylık sağlamıştır⁵³⁶.

Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinde; “erken yaşlanma halinin tespitine esas alınmak üzere sağlık hizmeti sunucuları tarafından düzenlenen raporlar esas alınarak erken yaşlanma halinin bulunup bulunmadığına Kurum Sağlık Kurulunca karar verileceği” düzenlenmiştir (Yön. m.25/2). Sigortalı, karara karşı Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kuruluna itiraz

⁵³² Erol, s.45.

⁵³³ İbrahim Can, **Türkiye’de Yaşlılık Sigortası; 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Sivas, 2013, s.10.

⁵³⁴ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.504.

⁵³⁵ Yönetmeliğe göre çalışma gücü kaybı oranı **balthazard formülüne** göre belirlenir. “*Balthazard Formülü: Birden fazla iş kazası veya meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezlik dereceleri veya birden fazla özürüllük derecelerinin birleştirilmesinde kullanılan hesaplama şeklidir.*”, http://www.anadoluisagligi.com/img/file_1373.pdf, (09.10.2020).

⁵³⁶ Müjdat Şakar, Sosyal Sigortalar Uygulaması, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011, (2011 SSU), s.189.

edebilir. Kurul kararları Kurum açısından kesin olmakla birlikte, sigortalı bu karara karşı yargı yoluna da başvurabilir⁵³⁷.

2.2.2.2. Sakatlık Nedeniyle Vergi İndiriminden Yararlananlar

Ülkemiz tarafından imzalanan “Engelli Hakları Sözleşmesi” ile sadece istihdam alanında değil toplumsal hayatın tüm alanlarında engellilere yönelik ayrımcılıkların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır⁵³⁸. Anayasanın 61/2.maddesinde; *“Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır”* hükmü yer almıştır. Engelli bireylerin, çalışma ve sosyal güvenlik hakkı gibi temel hakları Anayasada düzenlenmiştir⁵³⁹.

Çalışma hayatında sakatlık, *“kişinin işi yapabilme yeteneğini ortadan kaldırmaksızın, günlük yaşam fonksiyonlarını önemli derece değişikliğe yol açan fiziksel veya zihinsel bir durum”* olarak tanımlanmaktadır⁵⁴⁰. Sakatlara daha erken emekli olma olanağının sağlanması, sadece fizyolojik olarak daha fazla yıpranmaları ve buna bağlı olarak daha erken çalışma hayatından ayrılmak zorunda kalmaları değil, aynı zamanda sakatlıklarından dolayı istihdam edilmek istenmemelerinden de kaynaklanmıştır. Yapılan araştırmalarda, *“sakatların sakat olmayanlara göre daha sık işsiz kaldıkları, işsizlikte geçen sürelerinin daha uzun olduğu ve yeni bir iş bulmakta da diğer çalışanlara göre daha fazla zorlandıkları”* ifade edilmektedir. Daha zor şartlarda iş bulabilen engelliler, belli bir süre prim ödeme gün sayısı tamamlama koşulunu daha güç yerine getirebilmektedir⁵⁴¹. Sakat bireylere, daha erken emekli olma olanağının sağlanması hem fizyolojik bir zorunluluk hem de sosyal güvenliğin bir gerekliliğidir⁵⁴².

⁵³⁷Nurşen Caniklioğlu, “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sakatlara Emekli-Yaşlılık Aylığı Bağlanması Hak Kazanma Bakımından Bir Karşılaştırma”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:6, Sayı:4, 2002, (Sakatlara Emeklilik), s.257.

⁵³⁸ Gaye Burcu Yıldız, **Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku'nda Engellilerin Hak ve Yükümlülükleri**, 1.Uluslararası Engellilerin İstihdamı Sosyal Güvenlik Sorunları ve Çözüm Önerileri Kongresi, Ankara, 2014, s.130.

⁵³⁹ Yıldız, s.131.

⁵⁴⁰ Ahmet Yalçın, **5510 Sayılı Kanun’a Göre Kamu Görevlilerinin Malûliyeti**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Konya, 2010, s.2

⁵⁴¹ Caniklioğlu, (Sakatlara Emeklilik), s.2.

⁵⁴² Caniklioğlu, (Sakatlara Emeklilik), s.3.

506 sayılı Kanunda; sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanan sigortalılar için erken emeklilik düzenlemesi yapılmıştır (506 sayılı SK., m.60/C-b). Sakatlık nedeniyle vergi indiriminden yararlanacakların kimler olacağı 193 sayılı Kanunda tespit edilmiştir (193 SK., m.31). 506 sayılı Kanunda, 193 sayılı Kanunda yer alan sakatlık derecelerine göre sigortalılar üç gruba ayrılmıştır. Kanunda bu kişilerin emeklilik koşulları, sakatlık derecelerine göre belirlenmiştir. Çalışma gücünün asgari, “%80’ini kaybetmiş bulunan hizmet akdine tabi çalışanlar birinci derecede”, “%60’ını kaybetmiş bulunanlar ikinci derece”, “%40’ını kaybetmiş bulunanlar ise üçüncü derece” sakat sayılacaklardır (193 SK., m.31)⁵⁴³.

193 sayılı Kanunda sakatlık nedeniyle vergi indiriminden yararlanacakların sakatlık derecelerinin tespitine ilişkin olarak “Sakatlık İndiriminden Yararlanacak Hizmet Erbabının Sakatlık Derecelerinin Tespit Şekli ile Uygulanması Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe konmuştur⁵⁴⁴. Yönetmeliğe göre, “*indirimden yararlanmak isteyen sakat çalışanlar, nüfus kağıdının örneği ve çalıştığı işyerinden alacağı hizmet erbabı olduğunu gösterir belge ile birlikte, illerde Defterdarlık Gelir Müdürlüğüne, ilçelerde Vergi Dairesi Müdürlüğüne, diğer ilçelerde Mal Müdürlüğü’ne bir dilekçe ile başvurusu*” gerektiği belirtilmiştir (Yön. m.4). Vergi indiriminden yararlanabilmek için sağlık kuruluşları tarafından düzenlenen raporların Maliye Bakanlığı Merkez Sağlık Kurulu tarafından karara bağlanması gerekir⁵⁴⁵. Yargıtay’da vermiş olduğu bir kararda bu hususa değinmiştir. Yargıtay kararına konu olan olayda, “*sakat işçi sakatlık kontenjanından yararlanarak çalıştığını belirterek, vergi indiriminden yararlanması gerektiğinin tespiti istemi ile dava açmış ve dava yerel mahkemece*” kabul edilmiştir. Yargıtay bu konuda; “*öncelikle yetkili sağlık kuruluşlarından rapor alınması ve ayrıca bu raporun Merkez Sağlık Kurulunca karara bağlanması gerektiğini*” karar vermiştir⁵⁴⁶.

506 sayılı Kanunda, sakatlık nedeniyle vergi indiriminden yararlanma hakkına sahip sigortalılardan yaşları ne olursa olsun en az 15 yıldan beri sigortalı olan ve 3600

⁵⁴³ Tuncay ve Ekmekçi, s.281, (2011 SGHD).

⁵⁴⁴ Yönetmelik 18.03.1981 tarih ve 8/2620 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı yürürlüğe girmiştir, 28.4.1981 tarih ve 17324 sayılı Resmî Gazete.

⁵⁴⁵ Onur Öztürk ve Yılmaz Akkoyun, **Tüm Yönleriyle Malulen Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2016, s.63.

⁵⁴⁶ Yarg. 10. HD. T.15.11.1994 E.1994/12698 K.1994/18774, **Tekstil İşveren Dergisi**, s.188, Haziran 1995.

gün prim ödeme gün sayısını tamamlayanlara emeklilik hakkı verilmiştir (506 SK., m.60/C/2). Hak kazanma koşulları bakımından 506 sayılı Kanunda kadın ve erkek sigortalılar arasında herhangi bir ayrıma gidilmemiştir⁵⁴⁷.

506 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (C) bendinin (b) alt bendinde yapılan değişiklik ile “06/08/2003 tarihi itibariyle 12 yıl ve daha fazla sigortalılık süresi bulunanlar hakkında sakatlık derecesi ne olursa olsun bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yürürlükte bulunan hükümler” uygulanacaktır⁵⁴⁸. Bu süreden daha az sigortalılık süresi bulunanlardan;

“I. derece sakatlığı nedeniyle (%80 ve fazla maluliyeti olanlar) vergi indiriminden yararlananların 3600 prim ödeme gün sayısı,

II. derece (%60-79) sakatlığı olanlardan,

9 yıldan fazla 12 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 3680 gün,
6 yıldan fazla 9 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 3760 gün,
3 yıldan fazla 6 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 3840 gün,
3 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 3920 gün,

III. derece (%40-59) sakatlığı olanlardan,

9 yıldan fazla 12 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 3760 gün,
6 yıldan fazla 9 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 3920 gün,
3 yıldan fazla 6 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 4080 gün,
3 yıldan az sigortalılık süresi bulunanların 4240 gün, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla” yaşlılık aylığından yararlanabileceği düzenlenmiştir (506 SK., geç. m.87).

5510 sayılı Kanunda, sigortalılara sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanması halinde daha erken emekli olmalarına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olup yine bu tarihten önce sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış durumda olan sigortalılar hakkında, 506 sayılı Kanunun mülga 60 ıncı maddesinin (c) bendinin (b) alt bendi ve geçici 87’nci maddesine göre işlem yapılacağı, 5510 sayılı Kanunun geçiş hükümlerinde düzenlenmiştir. Geçiş hükümleri ile işçilerin bu

⁵⁴⁷ Caniklioğlu, (Sakatlara Emeklilik), s.14.

⁵⁴⁸ Çalışma gücünün asgari %80’ini kaybedenler 1.derecede, %60-80 arasında kaybedenler 2.derece, %40-60 arasında kaybedenler 3. derece sakat sayılmışlardır.

kapsamda erken emekli olabilme imkanları Kanunda korunmuştur (5510 SK. geç.m.10/2).

5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanarak, yaşlılık aylığı bağlananların aylıklarının kesilmesi ve tekrar bağlanmasında bu Kanunun yürürlük tarihinden önceki hükümler geçerli sayılmıştır (5510 SK., geç.m.10/3). Ayrıca, sigortalılara bu kapsamda bağlanacak aylığın oranı, prim ödeme gün sayısı 5400 olan sigortalılara hesaplanan aylık oranından az olmayacağı hükmedilmiştir. Hüküm ile sakat olan işçiler için asgari bir yaşlılık aylığı bağlama oranı belirlenmiş ve bu anlamda da koruma altına alınmışlardır (geç.m.10/4).

2.2.2.3. Sigortalı Olmadan Önce Malul Olanlar

506 sayılı Kanunun 53'üncü maddesine göre, *“sigortalının malul sayılması için, çalışma gücünü 2/3 oranında kaybetmesi veya hastalık sigortası gereğince yapılan tedavi sonucu Kurum sağlık tesisleri sağlık kurullarınca düzenlenen rapora göre çalışamayacağının belgelenmesi yahut da iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu o meslekte kazanma gücünü en az %60 oranında yitirmesi”* gerekmektedir.

506 sayılı Kanunun 60/C-(a) bendinde yer alan hükme göre malul olan sigortalılar, *“Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce 506 sayılı Kanunun 53 üncü maddesine göre malûl sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya arızası bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılar, yaşları ne olursa olsun en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla”* yaşlılık aylığından yararlanırlar. Düzenlemeye göre sigortalı bir işte çalışmaya başlamadan önce malul olduğu tespit edilen sigortalılar, 15 yıl süre ile sigortalı olup, 3600 gün prim ödeyerek emekli olabilmektedir (5510 SK. geç.md.10)⁵⁴⁹. İşçilerin, daha önce başka bir sigorta kurumuna tabi olarak çalışmaya başladığı tarih, sigortalılığın başlangıcı açısından ilk defa çalışma tarihi olarak kabul edilecektir⁵⁵⁰.

⁵⁴⁹ Bu düzenleme ile çalışma hayatına erken başlayan sakat bir sigortalı, 50 yaşından önce emekli olabilmektedir.

⁵⁵⁰ Caniklioğlu, (Sakatlara Emeklilik), s.10.

2.2.2.4. Yeraltı Maden İşlerinde Çalışanlar

Sosyal sigortalar sisteminde, yer altı maden çalışanları için fiili hizmet süresi eklemeleri ve daha erken yaşta emekli olmaları gibi düzenlemeler yapılmıştır. Fiili hizmet süresi, “*çalışılan işin yaşam ömrünü ve kalitesini olumsuz etkilediği ya da böyle bir etki göstermemekle beraber yapılan işin önemi veya tehlikesi nedeniyle yaşlılık döneminin kalitesine yönelik*” bir uygulamadır⁵⁵¹.

Yer altı maden çalışanları için emeklilik yaşında da indirim yapılmaktadır. Yurt dışındaki uygulama örneklerine bakarsak, Belçika’da, yer altı maden işçileri için emeklilik yaşı 55 olarak tespit edilmiştir⁵⁵². İspanya’da uygulanan erken emeklilik yaşı 50 olarak belirlenmiş ve maden işçileri için emeklilik yaşında yapılan indirim oranı 0,5 olarak tespit edilmiştir⁵⁵³. Portekiz için belirlenen erken emeklilik yaşı ise, 50 olarak belirlenmiş ve maden işçilerinin çalıştıkları her bir yıl, iki yıl olarak değerlendirilerek emeklilik yaşı hesaplanmaktadır⁵⁵⁴. Almanya’da 50 yaşına gelen bir madenci, eğer madenci olarak işine finansal anlamda denk gelen bir işte çalışmıyorsa bu kişilere malullük aylığı bağlanmaktadır⁵⁵⁵.

506 sayılı Kanunda; maden işlerinde çalışan işçilerin yaptığı işin itibari hizmet süresine tabi sayılan işyerleri olup olmadığının belirlenmesi o dönemde görevli olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bırakılmıştır (506 SK., m.60/B). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 10/12/1988 tarih ve 12 sayılı Genelgesi ile madenlerin yeraltı işleri belirlenmiştir. Buna göre; “*6309 sayılı Maden Kanunun*⁵⁵⁶ *1 inci ve 2 inci maddesinde belirlenen madenlerin aranması, hazırlanması ve işletilmesi ile ilgili olarak arama ruhsatlı işletme hakkı talebi, işletme ruhsatlı veya işletme imtiyazlı maden işyerlerinde yer üstünden yer altına veya yer altından sürülen düz ve eğik galeriler, kuyular, kömür ve cevher içerisinden sürülen her türlü yollar, üretim sahaları, madendeki faaliyetin devamı ile ilgili her türlü yer altı açıklıkları, yeraltındaki tüm tesisler ile, kısmen veya tamamen yer altında bulunan yardımcı*

⁵⁵¹ Aydın Başbuğ, **Sosyal Güvenlik Sistemimizde Fiili Hizmet Süresi Zammı ve Uygulama Sorunları**, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Yayını, Yayın No:123, İstanbul, 2017, s.5.

⁵⁵² Başbuğ, s.16.

⁵⁵³ Başbuğ, s.17.

⁵⁵⁴ Zaidi and Whitehouse, s.18-19.

⁵⁵⁵ Onur Öztürk ve Yılmaz Akkoyun, **Tüm Yönleriyle Malulen Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2016, s.78.

⁵⁵⁶ 15.06.1985 tarih ve 18785 sayılı Resmî Gazete.

tesisler”, yer altı işi sayılmıştır. Genelgede belirlenen tanıma uymayan işyerleri, yeraltı maden işyeri sayılmayacağından bu yerlerde çalışanların erken emeklilik seçeneklerinden yararlanmaları da mümkün olmayacaktır⁵⁵⁷. Yer altı maden işlerinde çalışan sigortalıların bu kapsamdaki işyerlerinde fiilen çalışması gerekmektedir.

Ülkemizde maden işyerlerinde çalışanlara yönelik 506 sayılı Kanunun 60/B fıkrasındaki hükme göre;

“a) En az 20 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri halinde 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanacağı,

b) En az 25 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın 8100 gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanacağı,

c) 50 yaşını tamamlayan ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi çalışmalarının en az 1800 gününü Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçirmiş olan sigortalılara da sigortalı olarak işe giriş tarihi 08/09/1999’dan önce olanlara 5000 gün veya 15 yıllık sigortalılık süresi ve en az 3600 gün, sigortalı olarak işe giriş tarihi 08/09/1999’dan sonra olanlara ise 7000 gün veya 25 yıllık sigortalılık süresi ve en az 4500 prim gün sayısı koşullarının yerine gelmesi halinde yaşlılık aylığı bağlanacağı” düzenlenmiştir⁵⁵⁸.

506 sayılı Kanun metninde yer alan düzenlemeye göre maden işçilerine tanınan bu hak onların sürekli veya münavebeli işlerde çalışmalarına göre iki şekilde ele alınmıştır. Buna göre, maden işyerlerinin yer altı işlerinde **sürekli çalışan işçilerin** emekli olabilmeleri için, 20 yıllık sigortalılık süresi ve 5000 günlük prim ödeme koşulunu tamamlamaları yeterlidir. Bu işçilerin emekli olabilmeleri için belli bir yaşı doldurma koşulu aranmamıştır. Maden işlerinde “sürekli çalışma” kavramı, kesintisiz çalışma anlamında olmayıp, bu işyerlerinde sürekli olarak yapılan işlerde çalışmayı

⁵⁵⁷ Başterzi, (Norm Uyum), s.159.

⁵⁵⁸ Başbuğ, s.16.

ifade etmektedir. Bunlar, “nakliyatçılık, tahkimatçılık, ambarcılık, şeflik ve başçavuşluktur”⁵⁵⁹.

Maden işyerlerinin yer altı işlerinde **münavebeli olarak çalışanlar** ise, 25 yıllık sigortalılık süresi ve 4000 günlük prim ödeme koşulunu yerine getirmek şartıyla emekli olma hakkını elde edebileceklerdir. Maddede ifade edilen “münavebeli çalışma” kavramı, “nöbetleşe çalışma anlamında olup, postabaşı, kazmacı, kazmacı yedeği, domuz damcı ve domuz damcı yedeği” gibi işleri ifade etmek için kullanılmıştır (1978/2390 sayılı SSK Genelgesi). Emeklilik için 4000 gün prim ödeme gün sayısının hesabında sadece maden işyerlerinin yeraltı işlerinde münavebeli çalışmalar dikkate alınmaktadır. Bunun dışındaki çalışmalar hesaplama dahil edilmemektedir (SSK Genelgesi 12-64).

Yeraltında çalışanlar için kanunda “4000 gün prim ödeyen sigortalılar için 8100 gün prim ödenmiş gibi aylık bağlanacağı” düzenlenmiştir. Buna göre; bu sigortalılara ödenecek yaşlılık aylığı da daha yüksek olacaktır⁵⁶⁰. Yer altı maden işlerinde çalışan ve diğer bent hükümlerine göre aylık bağlanması talebinde bulunan sigortalıların yaşlılık aylığı hesaplanırken tabi oldukları prim ödeme gün sayısı dikkate alınacaktır. Ancak, 4000 gün prim ödeme gün sayısı olanlara 8100 gün prim ödeme gün sayısı üzerinden aylık bağlanması, sağlanan haklar bakımından yeraltında çalışanlar arasında eşitliği bozacak bir düzenlemedir. Kanun maddesinde geçen 8100 günlük prim ödeme gün sayısının dayanağını bulmak söz konusu değildir. Gerek mülga 506 sayılı Kanun gerek 5510 sayılı Kanunda 8100 günü esas alan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

506 sayılı Kanunda, maden işçileri için üç farklı kolaylaştırılmış emeklilik seçeneği mevcut olduğu için, **5510 sayılı Kanunun geçici dokuzuncu** maddesinde, bu ayrıma uygun olarak düzenlenme yapılmıştır⁵⁶¹. 5510 sayılı Kanunun geçici 9 uncu

⁵⁵⁹ SSK’nın 1978/2390 sayılı Genelgesi, **İş ve Hukuk Dergisi**, Mart-Nisan 1979, s.27.

⁵⁶⁰ Can, s.44.

⁵⁶¹ 5510 sayılı Kanunun geçici 9. Maddesinde; “Bu Kanunun yürürlük tarihinden önce bazı hükümleri yürürlükten kaldırılan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre sigortalı sayılanlardan; a) En az 20 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri halinde 28 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanır. b) En az 25 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da 28 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın 8100 gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanır. c) 50 yaşını dolduran ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi çalışmalarının en az 1800 gününü Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin

maddesinin (a) bendinde, “sigortalılardan herhangi bir yaş koşulu aranmaksızın, 5000 günlük prim ödeme gün sayısını doldurmaları ve en az 20 yıldan beri maden işyerlerinde sürekli olarak çalışmaları şartı aranacağı” hükmedilmiştir. Maden işçileri 20 yıllık sigortalılık süresini, maden işyerlerinin yer altı işlerinde çalışarak geçirmesi gerekmektedir⁵⁶². Kanun hükmünde sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı koşullarını yerine getiren maden işçilerinin emekliliklerinde herhangi bir yaş koşulu aranmamıştır. Düzenleme ile maden işlerinde çalışanlara daha erken yaşta emekli olma imkânı sunulmuştur.

Bu kapsamda özel emeklilik hakkı tanınan bir diğer sigortalı grubu ise, 50 yaşını dolduran ve en az 1800 gün Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yer altı işlerinde geçirmiş olanlardır. İlk defa 506 sayılı Kanuna tabi olarak çalışmaya başlayan ve 1800 günü maden işyerlerinde çalışanlara işe giriş tarihi 08/09/1999’dan önce olanlara 5000 gün veya 15 yıllık sigortalılık süresi ve en az 3600 gün, sigortalı olarak işe giriş tarihi 08/09/1999’dan sonra olanlara ise 7000 gün veya 25 yıllık sigortalılık süresi ve en az 4500 prim gün sayısı koşullarının yerine getirmesi halinde yaşlılık aylığı bağlanacaktır.

2.2.3. 5510 Sayılı SSGSSK Dönemi

5510 sayılı Kanun sonrası dönemde özel koşulları nedeniyle erken emeklilik hakkı verilenler; erken yaşlananlar, ileri yaşta olup prim ödeme gün sayısı eksik olanlar, sigortalı olarak çalışmaya başladığı tarihten önce malul olanlar, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalıdır.

yeraltı işlerinde geçirmiş olan sigortalılara da birinci fıkrada belirtilen diğer şartlarla yaşlılık aylığı bağlanır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce beşinci fıkrada belirtilen işlerde çalışmaya başlayan sigortalıların, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce veya sonra bu işlerde geçen çalışmalarının en az 1800 gün olması halinde bu çalışmalarının dörtte biri toplam prim ödeme gün sayılarına ilave edilir. Bunlar için malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi, sigortalının prime esas kazancının %23’üdür. Bunun %9’u sigortalı hissesi, %14’ü de işveren hissesidir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa maden işyerlerinin yeraltı veya yeraltı münavebeli işlerde çalışmaya başlayanlar hakkında, bu Kanunun fiili hizmet zammı süresine ait hükümleri uygulanır.”

⁵⁶² Ali Güzel ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 13. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, (2010 SGH), s.476.

2.2.3.1. Sigortalı Olmadan Önce Malul Olanlar

Ülkemizde 1982 Anayasasının 61 inci maddesine göre, engelliler sosyal güvenlik hakkı bakımından özel olarak koruma altına alınmışlardır. Örneğin; İsveç'te, çalışma gücünün en az %25'ini kaybedenler için erken yaşta emeklilik olanağı sağlanmıştır⁵⁶³. Almanya'da ağır engelliler için emeklilik şartları; 63 yaşını doldurmak ve 35 yıllık bekleme süresini doldurmuş olması şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca, 60 yaşını dolduranlara daha az aylık bağlanarak erken emeklilik hakkı verilmiştir⁵⁶⁴. Ülkemizde 5510 sayılı Kanunda özürlü sigortalıların emeklilikleri özel şartlarla düzenlenmiştir.

5510 sayılı Kanuna göre, *“sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce 25 inci maddenin 2'nci fıkrasına göre malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya özrü bulunan⁵⁶⁵ ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılara en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3960 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla”* yaşlılık aylığı bağlanacağı Kanunun 28 inci maddesinde hüküm altına alınmıştır (5510 SK., m.28/4).

Sigortalı olarak çalışmaya başlamadan önce 5510 sayılı kanunun 25 inci maddesine⁵⁶⁶ göre malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalık ve özrü bulunup, bu

⁵⁶³ Mirten Palme and Ingemar Svensson, **“Social Security, Occupational Pensions, and Retirement in Sweden, Social Security and Retirement Around The World 1999”**, <http://www.nber.org/chapters/c7256>, (12.05.2019), s.371.

⁵⁶⁴ Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Resmî Sitesi “Almanya'dan Emeklilik”, http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&id=49:almanyadanemeklilik&Itemid=54 (22.08.2018).

⁵⁶⁵ Yarg. 10. HD. T.13.06.2011 E.2011/1530 K.2011/8620; *“...sigortalının ilk defa işe başladığı tarihte malul olup olmadığının tespiti yapılarak 5510 sayılı Kanunun 28/4 ve 28/5 madde fıkralarına göre emeklilik durumunun değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir...”* (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵⁶⁶ 5510 sayılı Kanunun 25 inci maddesinde; *“Sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4/1-(a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı, malûl sayılır. Ancak, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce sigortalının çalışma gücünün %60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği önceden veya sonradan tespit edilirse, sigortalı bu hastalık veya engelliliği sebebiyle malullük aylığından yararlanamaz.”* hükmü amirdir.

nedenle malullük aylığına hak kazanamayanlar⁵⁶⁷ ile %40-%59 oranlarında malul sigortalılar açısından yaşlılık sigortasından hak kazanma koşulları bakımından yaş şartı aranmamış, bu kişilerin prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresini tamamlamaları yeterli görülmüştür (5510 SK. m.28/4-5). Bu hükümle malullüğü sigortalılığından önce mevcut olanlara bir ayrıcalık tanınmakta ve malullük aylığı yaşlılık aylığına dönüştürülmektedir⁵⁶⁸.

Özürlü sigortalılara, yaş şartı aranmadan sadece sigortalılık süreleri ve prim ödeme gün sayısı şartlarını tamamlaması halinde emekli olabilme koşulu sunulmuştur. Kişiler normal emekliliğe göre daha genç yaşta emekli olabilecektir. Bu hüküm ile 18 yaşında çalışmaya başlayan ve malul olan bir sigortalı, 11 tam yıl prim ödemiş olması⁵⁶⁹ ve 15 yıllık sigortalılık süresini tamamlaması halinde, 33 yaşında emekli olabilecektir⁵⁷⁰. Engellilerin korunması sosyal güvenliğin gerekliliğidir. Ancak özürlü sigortalıların çok genç yaşta emekli olmalarının sağlanması sosyal güvenliğin mali yüklerini arttırmaktadır. Ülkemizde de diğer ülke örneklerinde olduğu gibi (Almanya’da ağır engelliler için emeklilik yaşı 63 olarak belirlenmiştir) engelli sigortalılar için asgari bir emeklilik yaş koşulunun belirlenmesi daha uygun olacaktır.

Kanunda, ilk defa sigortalı olduğu tarihte malul durumda olmamakla birlikte, çalışma gücü kayıp oranları %40’dan fazla olan engellilerin durumları da özel olarak düzenlenmiştir. Sigortalıların çalışma gücü kayıp oranlarına göre tamamlanması gereken prim ödeme gün sayıları da değişmektedir. 5510 sayılı Kanunda işe başlamadan önce **“%60 ve üzeri oranda malul olan işçilerin;**

01/10/2008-31/12/2008 tarihleri arasında sigortalı sayılanlar için 3700 gün,

⁵⁶⁷Yarg.10. HD. T.13.06.2011 E.2011/1530 K.2011/8620, “... Davacının 9.10.2008 tarihli dilekçesi, şekli olarak, 5510 sayılı Kanunun 25. maddesi kapsamında malullük aylığı talebi niteliğinde görülse de anılan dilekçe. Kurumca hazırlanan matbu dilekçe olup, davacının 26.10.1990 tarihli askeri hastane raporuna göre, rahatsızlığının sigortalı olarak çalışmaya başlamadan öncede mevcut olduğu gözetildiğinde ve ilk talebini açıklar nitelikteki 20.5.2009 tarihli dilekçe içeriği de nazara alındığında, davacının 09.10.2008 tarihli tahsis talebinin, anılan Yasanın 28. maddesi kapsamında yaşlılık aylığına yönelik olduğunun kabulü zorunludur...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵⁶⁸ Ali Rıza Okur ve Hediye Laçiner, “Reform Sırasında Yaşlılık Aylığı Koşulları”, **Tes-İş Dergisi**, İstanbul, Kasım 2006, s.70.

⁵⁶⁹ Nurşen Canıklıoğlu, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısına Göre Sosyal Sigorta Hak ve Yükümlülükleri”, İstanbul Barosu ve Galatasaray Üniversitesinin 10-11 Haziran 2005 tarihinde ortak olarak düzenledikleri, **“İş Hukukuna ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri”** başlıklı seminere sunulan **Yayınlanmamış Tebliğ 1**, İstanbul, 2006, (Seminer), s.175.

⁵⁷⁰ Ergin, (Geçici Hükümler), s.234.

2009 yılında sigortalı sayılanlar için 3800,
2010 yılında sigortalı sayılanlar için 3900,
2011 yılı ve sonraki yıllarda sigortalı sayılanlar için ise 3960 gün prim
ödemeleri” gerekmektedir (5510 SK., geç. m. 6/7-c)⁵⁷¹.

Sosyal Güvenlik Kurumunca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbi belgelerin incelenmesi sonucu, kurum sağlık kurulunca çalışma gücündeki **“kayıp oranının %50- %59 arasında olduğu anlaşılan işçiler** açısından;

01/10/2008 ile 31/12/2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı sayılanlar için 3700 gün,

2009 yılında ilk defa sigortalı sayılanlar için 3800 gün,

2010 yılında ilk defa sigortalı sayılanlar için 3900 gün,

2011 yılında ilk defa sigortalı sayılanlar için 4000 gün,

2012 yılında ilk defa sigortalı sayılanlar için 4100 gün,

2013 yılında ilk defa sigortalı sayılanlar için 4200 gün,

2014 yılında ilk defa sigortalı sayılanlar için 4300 gün,

2015 yılı ve sonraki yıllarda ilk defa 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalı sayılanlar için ise prim ödeme gün sayısı 4320” gün olarak belirlenmiştir (5510 SK., geç. m. 6/7-c)⁵⁷².

Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki **“kayıp oranının %40-49 olduğu tespit edilen işçiler için aranan prim ödeme gün sayısı şartı ise;**

01/10/2008 ile 31/12/2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı sayılanlar için 4100 gün,

2009 yılında ilk defa sigortalı olanlar için 4200 gün,

2010 yılında ilk defa sigortalı olanlar için 4300 gün,

2011 yılında ilk defa sigortalı olanlar için 4400 gün,

2012 yılında ilk defa sigortalı olanlar için 4500 gün,

⁵⁷¹ 01.10.2008 tarihinden itibaren sigortalı olan 4/1-b’liler ile 15.10.2008 tarihinden itibaren sigortalı sayılan 4/1-c’liler için kademeli geçiş öngörülmemiş ve kanunun aradığı maluliyet oranlarını taşıyan bu kişilerin 3960 gün prim ödeme gün sayısı şartını yerine getirmeleri aranmıştır.

⁵⁷² 01.10.2008 tarihinden itibaren sigortalı sayılan ve %50- %59 arasındaki bir oranda çalışma gücü kaybına uğrayan 4/1-b’liler ile 15.10.2008 tarihinden itibaren sigortalı sayılan 4/1-c’liler için ise yine kademeli geçiş hükümleri öngörülmediğinden 4320 prim ödeme gün sayısı şartı geçerli olacak, bu kapsamdaki sigortalılara kademeli geçiş hükümleri uygulanmayacaktır.

nedeniyle yaşlılık aylığı alan kişilerin Kurum tarafından yapılan kontrol muayenelerinde aylığın bağlandığı tarihteki mevzuatın esas alınması gerektiğini” karara bağlamıştır⁵⁸⁰. Sigortalıların kurumca özürölülük oranlarının değışip değışmediğinin tespiti ileride sigortalılar için oluşabilecek yersiz ödemeleri de engelleyecektir.

5510 sayılı Kanunda engelli sigortalılara aylık bağlanabilmesi için sigortalının tamamlaması gereken prim ödeme gün sayısı, 506 sayılı Kanuna göre biraz arttırılmıştır. Engellilik dolayısıyla yaşlılık aylığına hak kazanmak için fiilen belli bir süreden beri engelli olma koşulu aranmamaktadır. Aylık bağlanması için sigortalının başvuru yaptığı tarihte belirlenen oranda engelli sayılması yeterlidir⁵⁸¹.

2.2.3.2. İleri Yaştakiler

Ülkemizde 5510 sayılı Kanun ile ileri yaşıta olan sigortalılara, normal olarak doldurulması gereken yaş haddinden daha yüksek bir yaşıta ancak daha az prim ödeme gün sayısı⁵⁸² ile emekli olabilmeleri sağlanmıştır⁵⁸³. Yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlara hak kazanabilmek için gereken prim ödeme gün sayısı koşulunu tamamlamamış ve yaşı da ilerlemiş olan sigortalılar; “5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde yer alan yaş hadlerine 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına en az 5400 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla” yaşlılık aylığından yararlanabileceklerdir (5510 SK., m.28/3).

5510 sayılı Kanunda 30/04/2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olan ileri yaştaki sigortalılar için kademeli tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı ve yaş koşulları belirlenmiştir. Sigortalıların tabi oldukları yaş ve prim ödeme gün sayısı koşulu ilk defa sigortalı olduğu tarihe göre belirlenecektir. 5510 sayılı Kanundan önce Kanunun 4/1-(a) bendine göre sigortalı olanlara ilişkin kolaylaştırılmış seçenekte

⁵⁸⁰ Yarg. 10. HD. T.07.03.2005 E.12699 K.2212 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁵⁸¹ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.526.

⁵⁸² Francisco Blanco Angel, “The Spanish Public Retirement Pensions System: Principal Challenges And Recent Developments”, **International Social Security Review**, Volume. 55, Number: 3, 2002, s.67. (İspanya’daki erken emeklilik uygulamalarında aranan yaş sınırı 61 iken, doldurulması gereken prim ödeme süresi 30 yıl olarak belirlenmiştir)

⁵⁸³ Özer, (Doktora Tezi), s.243.

ödemesi gereken prim ödeme gün sayısı 4500 gün olduğu için, bu sürenin 5400 güne çıkarılmasına ilişkin olarak da geçiş hükmü öngörülmüştür. 5510 sayılı Kanunun geçici madde 6/7-b, 1 ve 2 fıkralarında; “28 inci maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen 5400 günlük süre ilk defa; 30/04/2008-31/12/2008 tarihleri arasında sigortalı sayılanlar için 4600 gün olarak, 01/01/2009 tarihinden itibaren sigortalı sayılanlar için ise her takvim yılı başında 4600 güne 100 gün eklenmek suretiyle 5400 günü geçmemek üzere uygulanacaktır.” hükmü yer almıştır. Bu hüküm ile 01/01/2016 tarihinden itibaren sigortalıların tamamlaması gereken prim ödeme gün sayısı açısından geçiş süreci sonlanacaktır⁵⁸⁴.

Tablo 10: İleri Yaştakiler İçin Geçiş Dönemi Tablosu

Tarihler	Ödenecek Prim Günü	Doldurulacak Yaş	
		Kadınlarda	Erkeklerde
30/4/2008- 31/12/2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı olanlar için	4600	61	63
1.1.2009- 31.12.2009	4700	61	63
1.1.2010- 31.12.2010	4800	61	63
1.1.2011- 31.12.2011	4900	61	63
1.1.2012- 31.12.2012	5000	61	63
1.1.2013- 31.12.2013	5100	61	63
1.1.2014- 31.12.2014	5200	61	63
1.1.2015- 31.12.2015	5300	61	63
1.1.2016- 31.12.2035	5400	61	63
1.1.2036- 31.12.2037	5400	62	64
1.1.2038- 31.12.2039	5400	63	65
1.1.2040- 31.12.2041	5400	64	65
1.1.2042- 31.12.2042	5400	65	65
1.1.2043	5400	65	65

⁵⁸⁴ Geçici m.6/7’ye göre, sigortalılık başlangıç süresi 01/05/2008-31/12/2008 arasında olanlar için aranan prim ödeme gün sayısı, 4600 olup, bu sayı 9 kademedan oluşan bir süreçte her dönemde 100 gün artmak suretiyle 01.01.2016 tarihinde 5400’e ulaşacak şekilde düzenlenmiştir.

Kaynakça: 2018/38 sayılı SGK Genelgesi.

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında ilk defa bu Kanuna göre sigortalı sayılanlara; “kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9000 gün prim ödeme gün sayısının bildirilmiş olması halinde yaşlılık aylığı bağlanacağı” düzenlenmiştir. İşçiler için prim ödeme gün sayısı 7200 gün olarak belirlenmiştir.

Tablo 11: 5510/28 inci Maddenin 2. ve 3. Fıkralarına Göre Aylığa Hak Kazanma Koşulları

Madde No	4/1-(a) Sigortalıları İçin 7200, 4/1-(b) ve 4/1-(c) Sigortalıları için 9000 Prim Gün Sayısı Koşulunun Oluştugu Tarih	Tahsis Talep Tarihindeki En Az			
		Yaş		Sigortalılık Niteliğine Göre Prim Gün Sayısı	
		Kadın	Erkek	4/1-(a)	4/1-(b) ve 4/1-(c)
28/2-(a)	01.05.2008- 31.12.2035	58	60	7200	9000
28/3	01.05.2008- 31.12.2035	61	63	5400	5400
28/2-(b) ve 3	01.01.2036 31.12.2037	59	61	7200	9000
		62	64	5400	5400
	01.01.2038- 31.12.2039	60	62	7200	9000
		63	65	5400	5400
	01.01.2040- 31.12.2041	61	63	7200	9000
		64	65	5400	5400
	01.01.2042- 31.12.2043	62	64	7200	9000
		65	65	5400	5400
	01.01.2044 – 31.12.2045	63	65	7200	9000
		65	65	5400	5400
	01.01.2046 – 31/12/2047	64	65	7200	9000
		65	65	5400	5400
	01.01.2048	65	65	7200	9000
		65	65	5400	5400

Kaynakça: 2018/38 sayılı SGK Genelgesi.

Yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlara hak kazanabilmek için gereken prim ödeme gün sayısı koşulunu tamamlayamamış ve yaşı da ilerlemiş olan sigortalılar

için azami yaş sınırı olarak belirlenen 65 yaş⁵⁸⁵, Uluslararası Çalışma Örgütünün 102 sayılı Sözleşmenin 26 ıncı maddesinde yer alan, *“yaşlılık yardımlarının yapılabilmesi için öngörülen yaştan azami 65 olacağını belirten”* hükmü ile de uyumludur⁵⁸⁶.

Erken emeklilikle ilgili olarak, genelde kabul edilen sistem, erken olunan her bir yıl için yaşlılık sigortası yardımlarında belirli bir oranda düşüş yapılmasıdır. Örneğin Almanya’da, 35 yıllık prim ödeme koşuluyla 63 yaşında emekli olunabilmektedir⁵⁸⁷. Ancak, normal emeklilik yaşı olan 67’den önce emekli olduğunda, her bir yıl için sigortalıların yaşlılık aylıklarından %3,6 oranında düşüş yapılmaktadır⁵⁸⁸. İngiltere’de 2015 planında polisler için normal emeklilik yaşı 60 olarak belirlenmiştir. Polis memurları asgari emeklilik yaşı olan 55 yaşına ulaştıklarında belli bir oranda kesinti ile 55 yaşından itibaren emekli aylığı alabilmektedir⁵⁸⁹. Amerikan Sosyal Güvenlik Sisteminde kanuni emeklilik yaşı 66’dır. Ancak, sigortalının 62 yaşında erken emeklilik durumunda 36 aya kadar, her ay için %1’in 5/9’u oranında emekli aylıklarından kesinti yapılmaktadır. Sigortalının, 36 aydan daha uzun süreli bir erken emeklilik söz konusu ise, 36 aydan sonraki her ay için %1’in 5/12’si oranında aylıklarından kesinti yapılmaktadır⁵⁹⁰.

Tam tersi durumlarda söz konusudur. Japon sosyal güvenlik sisteminde, sigortalıların 70 yaşına kadar emekliliklerini erteleme imkânı bulunmaktadır. Ertelenmiş emeklilik durumunda sigortalılar, *“erteledikleri her bir ay için emekli aylıklarında %0,7 oranında artış”* yaşamaktadır⁵⁹¹. Portekiz’de ertelenmiş emeklilik durumunda, ertelenen her bir yıl için sigortalılara emekli aylıklarında belirli oranlarda artış yapılmaktadır. Portekiz’de *“65 yaş üstü olup, 15-24 yıl arası prim ödeme süresine sahip sigortalıların aylıklarına erteledikleri her bir ay için %0.33, 25-34 yıl arası prim*

⁵⁸⁵ 2048 yılında 5400 günü tamamlayarak talepte bulunan sigortalıya, normal olarak 68 yaşında aylık bağlanması gerekirken, bu sınırlama sonucunda 65 yaşında aylık bağlanacaktır.

⁵⁸⁶ Ülkemiz tarafından 15.10.1974 tarihinde kabul edilerek 15037 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

⁵⁸⁷ Koçer, s.59.

⁵⁸⁸ Pensions At A Glance 2011: Retirement Income Systems In OECD And G20, OECD Publishing, 2011, http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2011-en, (12.10.2018) s. 232.

⁵⁸⁹ İbrahim Buzpınar, **Fiili Hizmet Süresi Zammının Seçilmiş Hizmet Sınıfında Emeklilikte Yaşam Beklentisi Yönünden İncelenmesi**, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi, Ankara, 2015, s.72.

⁵⁹⁰ William B. Peterman and Kamila Sommer, **How Well Did Social Security Mitigate the Effects of the Great Recession?** Finance and Economics Discussion Series Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, Washington, 2014, s.19.

⁵⁹¹ <http://www.ssa.gov/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=noo9v6kz6B>, (28.08.2018).

ödeme süresine sahip sigortalıların aylıklarına erteledikleri her bir ay için %0.50, 35-39 yıl arası prim ödeme süresine sahip sigortalıların aylıklarına erteledikleri her bir ay için %0,65, 40 yıl ve daha fazla prim ödeme süresine sahip sigortalıların aylıklarına ise erteledikleri her bir ay için %1 oranında” artış yapılmaktadır. Sigortalının prim ödeme gün süresine bağlı olarak yıllık %12’ye kadar çıkabilen artış oranının istisnası ise artışa uğramış aylığın, kişinin aylığı hesaplanırken kullanılan referans kazanç tutarının %92’sini geçmemesidir⁵⁹².

Ülkemizde ileri yaştakilere sunulan kolaylaştırılmış emekli seçeneği, erkekler için 2044, kadınlar için ise 2048 yılından sonra herhangi bir anlam ifade etmeyecektir⁵⁹³. 5510 sayılı Kanunda ileri yaştaki sigortalılar için, prim ödeme gün sayısının azaltılması sonucu sağlanan kolaylığın karşısında yaş şartının arttırılmasının bu kişilerin yaşlılık sigortasından yararlanma imkânını daha da zorlaştırmaktadır. Buna karşın, ileri yaşta çalışmaya başlayan sigortalılar için kanun tarafından tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısının azaltılması yaşlılık sigortasından faydalanmak açısından bir fırsat olarak da değerlendirilebilir⁵⁹⁴.

2.2.3.3. Erken Yaşlananlar

Ülkeler kronolojik yaşı esas alarak yaşlılık sigortası yardımlarını sağlamakla birlikte, bazı durumlarda biyolojik yaşlılık durumu da dikkate alınmaktadır. 5510 sayılı Kanunda biyolojik bir durum olan erken yaşlanma olgusu dikkate alınmış ve Kanunun 28 inci maddesinin 7’nci fıkrası gereğince Kurum Sağlık Kurulunca erken yaşlandığına karar verilen sigortalılar için yaş şartı 55⁵⁹⁵ olarak kabul edilmiştir. 5510 sayılı Kanunun ilgili maddesinde; “55 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık aylığından yararlanırlar.” şeklinde düzenlenmiştir⁵⁹⁶ (5510 SK., m.28/7).

⁵⁹² Jaroslaw Poteraj, **Pension Systems in 27 EU Countries**, The Association of Polish Scientists of Lithuania, Vilnius, 1. Baskı, 2008, s.326

⁵⁹³ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.510.

⁵⁹⁴ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.456

⁵⁹⁵ 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin yedinci fıkrasının ilk halinde erken yaşlanma yaşı “50” olarak öngörülmüş iken 17.04.2008 gün ve 5754 sayılı kanunun 16. maddesiyle “55” olarak değiştirilmiştir.

⁵⁹⁶ Güvenlik korucusu olarak görev yapmakta iken 55 yaşını dolduranlardan en az 15 yıl bu görevde bulunmuş olanlara yaşlılık aylığı bağlanır. Bu fıkra kapsamında yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için

Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinde erken yaşlanmanın tespitinin nasıl yapılacağı belirlenmiştir. Yönetmelikte; *“Kanunda yaşlılık aylığı bağlanması için öngörülen yaş şartı dışındaki diğer şartları taşıyan ve 55 yaşını dolduran sigortalılardan biyolojik yönden, bu yaşı doldurmuş bir insan derecesinde yaşlanmış ve çalışma gücünün bu seviyeye düşmüş olduğu tayin ve tespit edilenler, erken yaşlanmış sayılırlar”* (Yön. m.25/1) hükmü ile tespitinin yöntemi düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanun maddesinde yer alan *“yaş dışındaki diğer şartlar”* ifadesi ile anlatılmak istenen, sigortalının erken yaşlanmış olduğunun tespit edilmesi ve en az 5400 gün prim ödeme gün sayısının olması gerektiğidir⁵⁹⁷.

Erken yaşlanan sigortalılar için getirilen bu kolaylaştırılmış emeklilik seçeneği daha önce 506 sayılı Kanunda işçiler için düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanun ile kamu görevlilerine ve bağımsız çalışanlara ilk defa erken yaşlanmaya bağlı olarak erken emekli olma imkânı sağlanmıştır. Düzenleme ile erken yaşlananlara tanınan 5 yıl daha erken emekli olma koşullarından yararlanacakların kapsamı genişletilmiştir.

2.2.3.4. Yeraltı Maden İşlerinde Çalışanlar

Ülkemizde maden işçilerine daha kolay şartlarla emekli olma fırsatı tanınmıştır. Maden yer altı işlerinde çalışmak oldukça yıpratıcıdır. Bu nedenle bu gibi işlerde çalışanların yaşlılık aylığına hak kazanmaları diğer sigortalılara göre daha kolay koşullara bağlanmıştır. 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin altıncı fıkrasında; *“Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli veya münavebeli⁵⁹⁸ olarak en az 20 yıldan beri çalışan sigortalılar için ikinci fıkrafta belirtilen yaş şartı 50 olarak uygulanacağı”* belirtilmiştir. Bu madde kapsamından yararlanmak isteyen işçiler için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı 7200 gün, kamu görevlileri için ise 9000 gündür. Prim ödeme gün sayıları hesaplanırken, 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde maden işçilerine tanınan fiili hizmet süresi zammı süreleri de eklenecektir.

ayrıca terör suçlarından hüküm giymemiş olmak şarttır. Hüküm giymeden önce aylık bağlanmış olması halinde ise bağlanan aylık kesilir (Ek m.15/4).

⁵⁹⁷ Şimşek, (Emeklilik), s.216.

⁵⁹⁸ Şimşek, (Emeklilik), s.131

5510 sayılı Kanuna göre, Bakanlıkça tespit edilen yer altı maden işlerinde, 20 yıldan beri çalışan ve 55 yaşını dolduran maden işçilerine 7200 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olması halinde yaşlılık sigortasından aylık bağlanacaktır. 5510 sayılı Kanun maddesinde hüküm altına alınan 55 yaş şartı 6552 sayılı Kanunun 41 inci maddesi ile 50 yaş olarak yeniden belirlenmiştir⁵⁹⁹. Maddede maden yer altı işlerinde çalışanlar için yaş bakımından bir kolaylaştırma öngörülmüş, fakat prim ödeme gün sayısı bakımından herhangi bir hükme yer verilmemiştir.

Maden işyerlerinde yeraltında yapılan işlerin, niteliği itibariyle zor ve yıpratıcı olduğu, pek çok mesleksi ve yaşamsal tehlikeleri barındırdığı gerçeği karşısında, bu işi yapan sigortalılar için diğer sigortalılara göre daha düşük bir emeklilik yaşının belirlenmesinin yerinde bir yaklaşım olduğu şüphesizdir. 6552 sayılı Kanun ile (m.28/f-6) yaşa ilişkin olarak yapılan bu değişiklik (55 yaş koşulu 50 yaş olarak belirlenmiştir), 13/05/2014 tarihinde Manisa'nın Soma ilçesindeki maden ocağında meydana gelen iş kazasının da bir sonucu olarak değerlendirilebilir⁶⁰⁰.

5510 sayılı Kanunun 40'ncı maddesindeki yeraltı işlerinde çalışanların⁶⁰¹ prim ödeme gün sayılarına bu iş yerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin her 360 günü için 180 gün fiili hizmet süresi zammı eklenecektir. Eklenen bu süreler ayrıca yaş hadlerinden de indirilecektir. Sigortalının yaş haddi indiriminden yararlanabilmesi için bu işlerde en az 1800 gün çalışmış olması gerekmektedir⁶⁰².

5510 sayılı Kanunun 40'ncü maddesinde; sigortalıların fiili hizmet süresi zammından yararlanabilmeleri için bu işlerde fiilen çalışmaları ve söz konusu risklere maruz kalmaları zorunludur. Ancak, 6552 sayılı Kanunla yeraltı işlerinde çalışan sigortalılar açısından madde hükmünde yapılan değişiklik, bu kişilerin fiili hizmet zammından yararlandırılacakları dönem içinde kalan; *“hafta tatil, genel tatil, ulusal bayram, yıllık izin, sıhhi izin, eğitim, kurs ve iş öncesi ve sonrası hazırlık sürelerinde”* fiilen çalışma ve söz konusu işlerin risklerine maruz kalma şartı aranmamaktadır⁶⁰³.

⁵⁹⁹ Özgür Hakan Çavuş, “Sosyal Güvenlik Sisteminde Fiili (İtibari) Hizmet Süresi Zammı Düzenlemeleri ve Sosyal Güvenlik Kurumu Uygulamaları”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2015/1, (Fiili Hizmet), s.136.

⁶⁰⁰ Arzu Arslan Ertürk, “6552 Sayılı Kanun’un 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Getirdiği Bazı Önemli Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:3, s.267.

⁶⁰¹ **Yeraltı işleri**, (Maden ocakları elementer cıva bulunduğu saptanan cıva maden ocakları hariç, kanalizasyon ve tünel yapımı gibi yer altında yapılan işlerde çalışanlar).

⁶⁰² Tuncay ve Ekmekçi, (2011 SGHD), s.383.

⁶⁰³ Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.652.

Bu işçiler için çalışılmayan günler de çalışılmış gibi fili hizmet süresi zammına dâhil edilecektir⁶⁰⁴.

Maden işyerlerinin yer altı işlerinde çalışanların kolaylaştırılmış emeklilik haklarından yararlanabilmeleri için aranan koşullarla ilgili olarak, Yargıtay bir uyuşmazlıkta, “*çalışmanın Türkiye’de geçmiş olmasını da*” aramıştır. Yurtdışındaki maden işlerindeki çalışmaların madde kapsamı dışında kalmasının gerekçesi; “*yer altı maden işlerinde yaşlılık aylığı koşulları hafifletilirken, prim oranı da %2 artırılmış, böylece aktüeryal denge korunmuştur. Oysa yurtdışı maden işlerine ilişkin borçlanmalarda prim oranları aynıdır. Ayrıca Almanya’daki yer altı maden işlerindeki koşullar da Türkiye’den farklıdır. Bu nedenle, Almanya’daki çalışma, Türkiye’dekiyle aynı hükme tabi tutulmamıştır*” şeklinde ifade edilmiştir⁶⁰⁵.

2.2.3.5. Başka Birinin Sürekli Bakımına Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Olan Kadın Sigortalılar

Sosyal güvenlik kanunlarında engelli ve malul sigortalılara erken emekli olma hakları verilmiştir. 5510 sayılı Kanun ile ilk defa başka birinin bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalılara da erken emekli olma hakkı tanınmıştır (5510 SK., m.28)⁶⁰⁶. Daha önceki uygulamalarda sadece kişinin kendi sağlık durumuna göre erken emeklilik koşulları değerlendirilirken, düzenleme ilk kez sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişinin sağlık durumuna göre de emeklilik koşullarında kolaylaştırılma sağlanmıştır.

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesine eklenen 8 inci fıkra hükmünde, “*Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunanların, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte*

⁶⁰⁴ Arslan Ertürk, s.267. (6552 Kanun ile 5510 sayılı Kanunun 40 ncı madde hükmünde yer verilen bu düzenleme de Soma ilçesinde meydana gelen maden kazası sonrasında yeraltı maden işlerinde çalışan sigortalılar düşünülerek yapılmış olmakla beraber, tıpkı yeraltı maden işleri gibi niteliği itibariyle hayati riskler barındıran ve yıpratıcı nitelikli taşıyan diğer yer altında yapılan işlerin de bu kapsamda düzenlenmesi söz konusu olmuştur.)

⁶⁰⁵ Süleyman Başterzi, Sosyal Sigorta Türleri Açısından Yargıtay’ın 2001 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, **Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi**, Ankara, 2003, (Yargıtay) s.354-356.

⁶⁰⁶ Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.602.

biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir” şeklinde düzenleme yapılmıştır. Kabul edilen bu düzenleme ile malul çocuğu olan kadın sigortalılara hem tamamlaması gereken sigortalılık süresi hem de doldurması gereken emeklilik yaşı bakımından daha kolay emekli olma imkânı verilmiştir (2014/32 sayılı SGK Genelgesi).

Malul çocuğu olan kadın sigortalıların daha erken emekli olmalarına imkân sağlayan yasal bir düzenlemenin yabancı hukuklarda veya uluslararası düzenlemelerde yer alıp almadığı incelediğinde ise, benzer bir düzenlemenin Fransa’da yer aldığı görülmektedir. Bu ülkedeki uygulamaya göre, *“evinde tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda malul bir kimseye bakmak amacıyla çalışmasını kısmen veya tamamen bırakan kişilerin prim ödemeden emeklilik haklarının devamı”* sağlanmıştır⁶⁰⁷. Fransa’da kadın çalışanlara, sahip oldukları her bir çocuk için maluliyet durumuna bakılmaksızın sigortalılık süresine 2 yıl eklenmektedir⁶⁰⁸.

Almanya’da yer alan bakım sigortası yasasına göre, evde yapılan ve ticari olmayan bakım süreleri yasal emeklilik sigortasında zorunlu prim süresinden sayılmaktadır. Bu durum, bakımı üstlenen ama aynı zamanda haftada 30 saati aşmamak kaydıyla ücretli bir işi olanlar için de geçerli sayılmıştır⁶⁰⁹.

Avusturya sosyal güvenlik mevzuatında da özürlü bir çocuğun bakımı nedeniyle bir işte çalışmayan kişilere, Emeklilik Sigortasından şahsi sigorta yaptırabilme imkânı verilmiştir⁶¹⁰.

Ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalılara tanınmış olan erken emekli olma hakkı, kadınların çalışma hayatına katılımlarını destekleyen önemli bir düzenlemedir. 5510 sayılı Kanunun 28 inci madde hükmüne göre, *“...kadın sigortalılardan başkasının bakımına muhtaç ağır engelli çocuğu olanlara, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte*

⁶⁰⁷ Nihat Ünal, “Fransız Sosyal Güvenlik Sistemince Sağlanan Yardımlar”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi**, Yıl:2, Sayı:3, Nisan-Haziran 1999, s.181.

⁶⁰⁸ The French Retirement System, Retiring in France, <http://www.understandfrance.org/Paris/Life4.html>, (07.11.2018).

⁶⁰⁹ Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Resmî Sitesi, “Almanya’dan Emeklilik”, http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&id=49:almanyadanemeklilik&Itemid=54, (22.08.2018).

⁶¹⁰ Viyana Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Resmî Sitesi, Özürlü Bir Çocuğun Bakımı İçin Şahsi Sigortalılık Hakkında Bilgiler, <http://viyana.be.mfa.gov.tr/S-howInfoNotes.aspx?ID=121972>, (22.08.2019).

*biri, prim ödeme gün sayılarına” eklenmesi de kadın sigortalılara emeklilik için belirli prim ödeme gün sayısını doldurması açısından da önemli bir avantaj getirmiştir. Bu düzenleme ile engelli çocuğu olan annelere bir anlamda fiili hizmet süresi zammı hakkı tanınmıştır*⁶¹¹.

Daha önce kanunda “*malul çocuğu*” olan kadın sigortalılar ibaresi, 6552 sayılı Kanun ile kadın sigortalının bu madde hükmünden yararlanabilmesi için, başkasının sürekli bakımına muhtaç derecede “*ağır engelli çocuğu*” olan kadın sigortalı olarak değiştirilmiştir (6552 SK., m.41). 6552 sayılı Kanunda “*ağır engelli*” ifadesi kullanılmakla birlikte, 5510 sayılı Kanunda bu kavrama yer verilmemiştir. Bu nedenle madde hükmünün doğru ve kapsamlı uygulanabilirliği açısından, Kurum Sağlık Kurulu tarafından “*ağır engelli*” olma halinin “*malul*” olma haline göre kadın sigortalının daha lehine bir durum yaratıp yaratmayacağının belirlenmesi açısından bu kavramının net olarak bir tanımı yapılmalıdır⁶¹².

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun⁶¹³ 3’üncü maddesine göre engelli; “*doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan*” kişilerdir (2828 SK., m.3/c). Aynı maddenin devamındaki; “*engellilik sınıflandırmasına göre, resmî sağlık kurulu raporu ile ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişiler*” ise bakıma ihtiyacı olan engellilerdir (2828 SK., m.3/d).

Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik’te⁶¹⁴ ağır engelli; “*özür durumuna göre özür oranı %50 ve üzerinde olduğu tespit edilenlerden, günlük yaşam aktivitelerini başkalarının yardımı olmaksızın yerine getiremeyeceğine özürlü sağlık kurulu tarafından karar*

⁶¹¹ Kadir Arıcı, “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Annelerin Korunması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2017 (Özel Sayı), (Anne Koruma), s.279; “Örneğin, 7200 prim günü ve 58 yaş şartıyla emekli olabilecek ağır engelli çocuğu bulunan bir kadın sigortalının çalıştığı her yıl 360 gün yerine 450 gün olarak değerlendirileceğinden her bir yıl için emekliliğinden 90 gün indirilecek, 20 yıl yerine 16 yıl, 58 yaş yerine 54 yaşında yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış olacaktırlar”, Çavuş, (Anne Sigortalı), s.86.

⁶¹² Arslan Ertürk, s.258.

⁶¹³ 24.05.1983 tarih ve 18059 sayılı RG.

⁶¹⁴ 30.03.2013 tarih ve 28603 sayılı RG.

verilen kişiler” olarak tanımlanmıştır⁶¹⁵. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere başkasının yardımını olmadan asgari yaşamını devam ettirme imkânı olmayan kişiler “*ağır engelli*” olarak ifade edilmiştir.

Kadın sigortalının, 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesindeki düzenlemeden yararlanabilmesi için bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun engellilik durumunun, sigorta dosyasında emeklilik talebinden önce veya emeklilik talebi anında tespitin yapılması muhafaza edilmesi ya da sisteme tanımlanması gerekmektedir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi). Ancak, bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun tedaviye bağlı olarak iyileşmesi, ağır engellilik halinin sonradan ortadan kalkması veya çocuğun ölmesi gibi oluşabilecek durumlar ağır engellilik tespitini zorlaştıracaktır. Bu nedenle ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalı olarak tescil işlemlerinin erken yapılması kadın sigortalıların bu haktan yararlanmasını sağlaması açısından önemlidir⁶¹⁶.

Yaşlılık aylığı bağlanacağı tarihi beklemeden Kuruma başvuran kadın sigortalıların çocuklarının engellilik durumlarının tespiti için Kurumca sağlık hizmet sunucularına sevkleri yapılacaktır⁶¹⁷. Yargıtay sürekli bakıma muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunmasından dolayı tespit davası açan davacının davasını, “*henüz yaşlılık sigortasından faydalanmak için koşulları yerine getirmediği ve kurumun da yaş haddinden indirim konusunda vermiş olduğu ret beyanının bulunmaması*” sebebiyle reddetmiştir⁶¹⁸. Bu nedenle kadın sigortalılar, emeklilik talebinden önce çocuğunun engellilik durumunu tespiti için hastaneye sevk talebinde bulunmalıdır.

Bakıma muhtaç ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalıların 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, fiili prim ödeme gün sayıları toplamına eklenecektir. Prim ödeme gün sayıları toplamına

⁶¹⁵ Murat Göktaş, “Başkasının Bakımına Muhtaç Ağır Engelli Çocuğu Bulunan Kadın Sigortalıların Emekliliği”, *İş ve Hayat Dergisi*, s.212-213.

⁶¹⁶ Göktaş, s.123.

⁶¹⁷ Kadın sigortalı için çocuğunun başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engellilik tespitinin 20.02.2019 tarihinden sonra yapılması halinde bu talepleri 20.02.2019 tarih ve 30692 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “*Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik*” hükümlerine göre değerlendirilecektir.

⁶¹⁸ “...Hükümün içeriğinden açıkça anlaşılacağı üzere emeklilik ve yaşlılık aylığı talebinde bulunan kadın sigortalıların bu fıkra ile getirilen kolaylıklardan yararlanabileceği açıktır... Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; 1978 doğumlu davacının 01.05.2005 tarihinden itibaren 2926 sayılı Kanun kapsamında Tarım BAĞ-KUR sigortalısı olduğu ve dosyadaki belgelerden herhangi bir tahsis talebinde bulunmadığı açıktır. Kaldı ki; tahsis talebinde bulunsaydı bile mevcut sigortalılık durumu ve yaşı dikkate alındığında hukuki yararının bulunmadığı anlaşılmaktadır...”, Yarg. 10. HD. T.25.01.2013 E.2012/21971 K.2013/936 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 13.02.2018).

eklenecek ve emeklilik yaş hadlerinden indirilecek süre, “*başka birinin bakımına muhtaç olma halinin başladığı tarih ile sona erdiği tarih arasında geçen*” süredir. Eklenen bu sürelerin emeklilik yaş hadlerinden indirilebilmesi için temel olarak iki koşulun bulunması gerekmektedir. *İlki*, sigortalının kanunun yürürlük tarihinden sonra zorunlu sigortalı hizmetinin bulunması⁶¹⁹ ya da isteğe bağlı sigorta primi ödemesi⁶²⁰, *ikinci ise* sigorta primi ödemesi bulunduğu sürelerde bakıma muhtaç malul çocuğunun bakımını üstlenmesi gerekliliğidir. Bakıma muhtaç ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalıların erken emeklilik hakkına sahip olması için⁶²¹;

- Bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun prim ödenen sürelerde sağ olması,
- Bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun evlenmemiş olması,
- Sigortalı boşanmış ise bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun velayetinin mahkeme tarafından sigortalı kadına verilmesi,
- Bakıma muhtaç ağır engelli çocuğun 2828 sayılı Kanun kapsamında korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz, sürekli ve yatılı olarak faydalanması,
- Bakıma muhtaç ağır engelli çocuk engellik raporunda kontrol muayenesine tabi tutulmuş ise kontrol muayenesini yaptırarak engellik durumunun devam edip etmediğinin tespitini yaptırması gerekmektedir.

5510 sayılı Kanunun 28 inci madde 8 inci fıkra hükmüne göre bu düzenlemeden sadece kadın sigortalılar yararlanabilmektedir. Bakıma muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunan kadın çalışanlara tanınan erken emeklilik hakkından isteğe bağlı sigorta primi ödeyen kadın sigortalılar da yararlanabilmektedir⁶²². Ancak, bu haktan sadece kadın sigortalıların yararlandırılması pozitif bir ayrımcılık içeren bir düzenlemedir⁶²³. En azından eşi hayatta olmayan ya da eşinden boşanmış ancak sürekli bakıma muhtaç derecede ağır engelli çocuğun velayet

⁶¹⁹ Kadın sigortalının Kuruma başvurduğu tarihte aktif olarak çalışıp çalışmadığına bakılmayacak, ancak, 5510 sayılı Kanunun 41-(a) bendine tabi sigortalı olarak tescil edildikleri halde adlarına malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmemiş olanların çocuklarının sevkleri yapılmamaktadır.

⁶²⁰ Kadın sigortalının Kuruma başvurduğu tarihte aktif olarak çalışıp çalışmadığına bakılmayacaktır. Ayrıca 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalı olarak tescil edildikleri halde adlarına malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmemiş olanların çocuklarının sevkleri yapılmayacaktır.

⁶²¹ Göktaş, s.214-215.

⁶²² Göktaş, s.212.

⁶²³ Arslan Ertürk, s.248.

hakkı kendisinde bulunan erkek sigortalılara da erken emekli olabilme imkânının sunulması daha adil olacaktır⁶²⁴.

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesine göre prim ödeme gün sayılarının dörtte biri prim ödeme gün sayıları toplamına eklenecektir. Kadın sigortalıların prim ödeme gün sayıları değerlendirilirken,

- 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi uyarınca hesaplanan fiili hizmet süresi zammı ve Kanunun 49 uncu maddesi uyarınca hesaplanan itibari hizmet süresi,
- Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli birden fazla çocuğu olanlardan ikinci ve diğer çocukları için ilave hizmet süresi verilmeyecektir.

Kadın sigortalının boşanması durumunda başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğunun velayetinin,

- Çalışmaya başladığı tarihten önce başka birisine verilmesi halinde çalışmaya başladığı,
- Çalışmaya başladığı tarihten sonra başka birisine verilmesi halinde velayetin verildiği tarihten itibaren geçen çalışmalarından dolayı ilave hizmet verilmeyecektir.

Ayrıca, kısa vadeli sigorta kollarına tabi olarak geçen süreler ile sadece genel sağlık sigortasına prim ödenerek geçen süreler, ilave edilecek hizmet süresinin hesabında değerlendirilmemektedir (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

Bakıma muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalılara sağlanan bu hak, malul çocuğun ölmesi⁶²⁵, maluliyet halinin ortadan kalkması⁶²⁶, velayet hakkının kadından alınması, malul çocuğun 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre koruma altına alınması veya bu kanuna göre çocuğun rehabilitasyon ve bakım hizmetlerinden sürekli bir şekilde faydalanyor olması halinde sona ermektedir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

⁶²⁴ Güzel ve diğerleri (2014 SGH), s.603.

⁶²⁵ Başka birinin sürekli bakımına muhtaç olma hali Kurumun ilgili sağlık kurulu tarafından tespit edildikten sonra çocuğun ölmesi halinde, çocuğun ölüm tarihinden itibaren geçen çalışmalarından dolayı kadın sigortalılara ilave bir hizmet verilmeyecektir.

⁶²⁶ Çocuğun başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olma halinin yapılacak kontrol muayenesi sonucu ortadan kalktığına anlaşılmaması halinde, kontrol muayenesi sonucu düzenlenen rapora göre başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olma durumunun ortadan kalktığı tarihten itibaren geçen çalışmalarından dolayı kadın sigortalılara ilave bir hizmet verilmeyecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK SİGORTASINDAN YARARLANMA KOŞULLARINI ETKİLEYEN ÖZEL DURUMLAR

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları ikinci bölümde ayrıntılı olarak açıklanmış, yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları olan sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaşı etkileyen özel durumlar ise çalışmanın bu bölümünde detaylı olarak açıklanacaktır.

3.1. YAŞ KOŞULUNU ETKİLEYEN DURUMLAR

Yaşlılık sigortasından yararlanabilmek için en önemli şartlardan biri belirli bir yaşa ulaşma gerekliliğidir. Bu şartın oluşup oluşmadığını anlayabilmek için öncelikle yapılması gereken, sigortalının yaşının tespit edilmesidir.

Ülkemizde kişiler, ailelerin önemsememesi ya da sosyo-ekonomik durumlarına göre kamu işlemlerine ilişkin bilgi yetersizlikleri, teknolojik alt yapı sorunları gibi nedenlerle nüfusa geç kaydedilebilmektedir. Bir sosyolojik sorun olarak da ortaya çıkan bu durum kişilerin gerçek yaşlarının nüfusta farklı şekilde olmasına ve bunun sonucunda da ileriki dönemde çeşitli sorunlarla karşılaşma riskini beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında da kişilerin yapmış olduğu hukuki işlemler bulunmaktadır⁶²⁷.

3.1.1. Yaş Düzeltme Davaları

5490 sayılı “Nüfus Hizmetleri Kanunun”⁶²⁸ 35 inci maddesinde; “*Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez ve kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamaz. Ancak olayların aile kütüklerine tescili esnasında yapılan maddî hatalar nüfus müdürlüğünce dayanak belgesine uygun olarak düzeltilir.*” hükmü amirdir. İlgili hüküm gereğince özellikle

⁶²⁷ Fatih Özdemir, “Uygulamada Tüm Yönleriyle Yaş Düzeltme, Değiştirme Davası”, 2017, <https://www.hukukihaber.net/makale/uygulamada-tum-yonleriyle-yas-duzeltme-degistirme-davasi-h94073.html>, (21.07.2019).

⁶²⁸ 29.04.2006 tarih ve 26153 sayılı Resmî Gazete.

maddi hatadan dolayı yanlış görülen kayıtların, nüfus müdürlüklerine yapılan başvuru sonucu düzeltilebilmesi sağlanmıştır.

Nüfus müdürlüklerince yaş düzeltmelerinde yer alan düzenlemelerin temel esası, sigortalının gerçek yaşının nüfus kayıtlarına yansıtılıp yansıtılmadığının tespiti. Hukuk Genel Kurulu bir kararında, “*nüfus kayıtlarının yandığı ve daha sonra bu kayıtların yeniden yapılandırıldığı duruma ilişkin değerlendirme yaptığı bir uyuşmazlıkta, davacının doğum tarihi kayıtları yenilenirken yanlış yazıldığı durumla ilgili olarak, böyle bir davada düzeltilen yaşın, sosyal güvenlik kayıtları açısından da geçerli olacağına*” karar vermiştir⁶²⁹. Sosyal Sigorta İşlemler Yönetmeliğinin 85 inci maddesinde; “*...sigortalıların iradesi dışında nüfus idaresince yapılan maddi hataların giderilmesi amacını taşıması nedeniyle, bu hususların belgelenmesi veya mahkeme kararında belirtilmiş olması hâlinde söz konusu kayıt düzeltmelerinde, düzeltilen yeni kayıt esas alınır.*” (SSİY, m.85/son) düzenlenmesi de alınan mahkeme kararına uygundur. Bu duruma göre, sigortalının kendi iradeleri dışında nüfus idaresince yapılan maddi hataların düzeltilmesi halinde “*düzeltilen yaşın*” yaşlılık sigortasından sağlanan haklar yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yaş düzeltmesi; “*hukuki bir terim olarak kişinin nüfus tesciline esas olan tarihlerin ve yaş kaydının nüfus kütüğündeki*” düzeltme işlemidir⁶³⁰. Nüfus müdürlüklerince maddi hata olarak kabul edilmeyen ancak, kişilerce nüfus kayıtlarında düzeltilmesine ilişkin yaş düzeltme talepleri mahkemelerce değerlendirilmektedir.

Sosyal güvenlik hukuku kişilerin yaş bilgisine önemli haklar bağlamıştır. Sosyal güvenlik hukuku açısından ilk olarak 506 sayılı Kanunun 120 nci maddesinde; “*5417 ve 6900 sayılı kanunlara veya bu kanuna tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihte nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının sigortaya tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının da nüfus kütüğüne ilk olarak yazılan doğum tarihleri esas tutulur.*” hükmü ile ilk defa sigortalının ilgili kanun hükümlerine göre çalışmaya başladığı tarihten sonra yapacağı yaş düzeltmelerinin dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile

⁶²⁹ Yarg. HGK. T.24.12.2008 E.2008/10-784 K.2008/768 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁶³⁰ Onur Tok ve Bünyamin Esen, “Sosyal Güvenlik Mevzuatında Yaş Düzeltmesi ve Emekliliğe Etkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mart -Nisan 2012, s.267.

sigortalıların, yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanma koşulu olan yaş şartını daha erken sağlaması için yaş düzeltme davalarına yönelmesini engellenmesi amaçlanmıştır⁶³¹.

506 sayılı Kanunda yer alan söz konusu hüküm genel anlamda aynı şekilde 5510 sayılı Kanun ile de korunmuştur⁶³². 5510 sayılı Kanunun 57 inci maddesinde, “İş kazalarıyla meslek hastalığı halinde, hak sahiplerine bağlanacak gelirlerin hesabında, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığının hekim veya sağlık kurulu raporu ile ilk defa tespit edildiği tarihte nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri esas alınır. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerin uygulanmasında, sigortalıların ve hak sahibi çocuklarının mülga 5417 sayılı Kanun ve mülga 6900 sayılı Kanun ile 506 sayılı, 1479 sayılı, 2925 sayılı, mülga 2926 sayılı ve 5434 sayılı Kanunlara, 506 sayılı Kanunun geçici 20 nci maddesine tabi sandıklara veya bu Kanuna göre ilk defa malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olduğu tarihte, nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının bu Kanuna göre ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının ise nüfus kütüğüne ilk olarak yazılan doğum tarihleri esas alınır. İş kazası, meslek hastalığı, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından gelir ve aylık tahsisleri ile sermaye değerinin hesabında, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığının hekim raporuyla ilk defa tespit edildiği veya sigortalıların bu Kanuna ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılmış kanunlara tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonraki yaş düzeltmeleri dikkate alınmaz. Nüfus kayıtlarından doğum ay ve günleri yazılı olmayanlar 1 Temmuz’da, doğum ayı yazılı olup da günü yazılı olmayanlar o ayın birinde doğmuş sayılır.” hükmü yer almıştır (5510 SK., m.57)⁶³³.

5510 sayılı Kanunun 57’nci maddesi hükmüne göre, uzun ve kısa vadeli sigortalar ile genel sağlık sigortasından yararlanmada sigortalıların kapsama girmeden önceki yaş düzeltmeleri kabul edilmekte, ilk defa sigortalılık başlangıç tarihinden sonra yaptıkları yaş düzeltmeleri ise dikkate alınmamaktadır⁶³⁴. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 85 inci maddesinde yaş düzeltmelerine ilişkin ayrıntılı bir ifadeye yer verilmiştir. Yönetmelikte; “Malullük, vazife veya harp malullüğü, yaşlılık

⁶³¹ Tok ve Esen, s.272.

⁶³² Tok ve Esen, s.276.

⁶³³ Ali Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 17. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, (2015 SGHD), s.458.

⁶³⁴ Aras, s.93-94.

ve ölüm sigortalarına ilişkin aylık tahsisleri ile peşin sermaye değerinin hesabında yaş ile ilgili hükümlerin uygulanmasında, Kanunla yürürlükten kaldırılmış kanunlara veya 17/07/1964 tarihli ve 506 sayılı Kanunun geçici 20 inci maddesine tabi sandıklara göre sigortalının ilk defa **uzun vadeli sigorta kollarına** tabi olduğu tarihten sonraki yaş düzeltmeleri dikkate alınmaz” denilmek suretiyle kanuna paralel bir düzenleme yapılmıştır. Hatta bu hükümle, yaşlılık sigortasına yönelik hususlarda sigortalının ilk defa işe girdiği tarih değil, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olduğu tarihten itibaren yapılacak değişikliklerin dikkate alınmayacağı kabul edilmiştir. Yönetmelikte yer alan “uzun vadeli sigorta kolları” ifadesi, ilk sigortalılık başlangıç tarihinin belirlenmesi yönünden de daha açıklayacağı olmuştur⁶³⁵.

3.1.2. Nüfusta Cinsiyet Bilgi Değişiklikleri

Cinsiyet değiştirme; “kadının erkeğe veya erkeğin kadına dönüştürülmesini sağlayan tıbbi müdahale olarak” tanımlanmaktadır⁶³⁶. 4721 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde; “Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. Ancak, iznin verilebilmesi için, istem sahibinin 18 yaşını doldurmuş bulunması ve evli olmaması; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu uzmanlardan oluşan bir resmi sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır. Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbi yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir.” hükmü ile kişilerin cinsiyet değiştirmesi için yapması gereken işlemler düzenlenmiştir⁶³⁷.

Mahkeme kararları sonucu cinsiyet değiştirenlerin sosyal güvenlik haklarından yararlanmada geçerli olan cinsiyetin belirlenmesinde, mahkeme kararı öncesi ve sonrası hak edilen haklar bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Danıştay,

⁶³⁵ Yarg. HGK. T.14.04.2010 K.2010/219; Yarg. 10. HD. E.3869 K.7700; kararları bu yöndedir (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶³⁶ Selin Sert, “Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme”, **Türk Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:118, 2015, s.255.

⁶³⁷ Sert, s.256-257.

cinsiyet değişikliği ile kadın olan davacının babasından dolayı kendisine yetim aylığı bağlanması için yaptığı başvurunun reddedilmesi üzerine inceledikleri bir davada, “Ameliyatla kadın olan ve yargı kararıyla kadın olduğu nüfusa tescil edilen kişi, Emekli Sandığı Kanunun kadınlar için tanıdığı tüm haklardan yararlanır” biçiminde karar vermiştir⁶³⁸.

Cinsiyet değişikliği ve cinsiyet değişikliğini sağlayan ameliyat hukuken ileriye etkili sonuç doğurur⁶³⁹. Yani, cinsiyeti nüfusa işleninceye kadar kişi, eski cinsiyeti ile hukuki işlemleri yapacak cinsiyeti değiştikten sonra ise yeni kimliği ile hukuki işlemleri yapmaya başlayacaktır. Kadının cinsiyetinin erkeğe veya erkeğin cinsiyetinin kadına dönüştürülmesi sonucunda, emeklilik koşullarında yaşın tespiti bakımından geçerli olan cinsiyet, kişinin başvuruda bulunduğu cinsiyet durumudur. Buna göre kişinin emeklilik yaşının tespit edilmesi gerekmektedir⁶⁴⁰.

Emeklilik yaşının tespiti konusunda bu değişiklik dikkate alınmakla birlikte sigortalının erkek olarak askerlik yapmasının ardından, kadın olduktan sonra, **askerlik borçlanması** yapılabilmesi için borçlanma talep tarihinde erkek olmak zorunluluğu bulunmadığından, borçlanma talebinin Kurumca geçerli sayılması gerekmektedir.

Durumu doğum borçlanması açısından değerlendirdiğimizde ise, 5510 sayılı Kanunun 41 inci maddesinde, doğum borçlanması yapabilecek kişi olarak, “sigortalı kadın” ibaresine yer verilmiştir. Bu ibare yer almakla birlikte, daha önce kadın olup, doğum yapan ancak sonra erkek olanlar bakımından doğum borçlanması yapıp yapamayacağı yönünde kanununda ve ikincil mevzuatta Kurumun herhangi bir hükmü yer almamaktadır. Erkek iken daha sonra kadın olan bir kişinin askerlik borçlanması yapması söz konusu ise, kadınsa doğum yapan ve daha sonra erkek olan sigortalıya da doğum borçlanması imkânı verilmesi uygun olacaktır.

3.1.3. Emeklilik Yaş Hadlerinden İndirim Yapılması

Yaş koşuluna etki eden durumlardan biri de sosyal güvenlik mevzuatında yer alan özel koşullara bağlı sigortalıların emeklilik yaş hadlerinden indirim yapılmasıdır.

⁶³⁸ Danıştay 10.Daire, T.27.12.1993 E.1992/4706 K.1993/5536, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶³⁹ Sert, s.263.

⁶⁴⁰ Sert, s.263.

Hangi durumlarda emeklilik yaş haddinden indirim yapılacağı ve bu indirimin ne kadar süre olacağına ilişkin düzenlemeler üç başlıkta açıklanmıştır. *Birincisi*, Mülga 506 sayılı Kanunun ek 5 inci maddesi kapsamındaki itibari hizmet süreleridir. *İkincisi ise*, 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi kapsamındaki fiili hizmet süresi zamlarının yaş indirimine olan etkisidir. Son *olarak*, kadın sigortalılardan ağır engelli çocuğu bulunanlara sağlanan yaş indirim düzenlemesidir.

3.1.3.1. Fiili Hizmet Süresi Zammı ve İtibari Hizmet Sürelerine Tabi İşyerlerinde Çalışanlara Yaş İndirimi

Ağır ve tehlikeli işlerde çalışan sigortalıların, daha erken emekli olabilmelerini sağlayan düzenlemelerden biri “*fiili hizmet süresi zammıdır*”⁶⁴¹. Fiili hizmet süresi zammına tabi süreler, sigortalının yaptığı işin niteliğine bağlı olarak, daha fazla yıpranması ve daha erken yaşta emekli olma imkânı veren bir düzenlemedir⁶⁴².

3.1.3.1.1. Fiili Hizmet Süresi Zammı

Fiili hizmet süresi zammına tabi sürelerin bir kısmının sigortalının emeklilik yaş haddinden belli şartlarda indirileceği hükme bağlanmıştır (5510 SK., m.40/3). Fiili hizmet süresi zammı süreleri ile emeklilik yaş hadlerinden yapılacak indirimler sigortalıların daha erken emekli olma imkanını sağlamaktadır (506 SK., geç.m.81/B-1).

Bağımsız çalışanlar, fiili hizmet süresi zammına tabi işyerine sahip olmalarına rağmen, fiilî hizmet süresi zammı ve emeklilik yaş haddinden indirim avantajından yararlanmayacaktır (5510 SK., m.40)⁶⁴³. Aynı işyerinde çalışan işçiler fiili hizmet süresi zammından yararlanabilirken, o işin sahibi olan ve aynı işi yapan bağımsız çalışanlar, sadece sigortalılık statüsünden dolayı fiili hizmet süresi zammına tabi

⁶⁴¹ Başbuğ, s.5.

⁶⁴² Bünyamin Esen, “Sosyal Güvenlik Hukukunda Fiili Hizmet Süresi Zammı ve Basın Çalışanları Yönünden Emekliliğe Etkisi”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:10, Sayı:37, İstanbul, 2013, s.112.

⁶⁴³ Şükran Ertürk, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda Değişiklik Öngören 5754 Sayılı Kanun’dan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:5, Sayı:19, İstanbul, 2008, s.1054.

sayılmamışlardır. Bağımsız çalışanlar açısından yer alan bu düzenleme, sosyal sigortalar hukuku uygulamalarında norm birliğinin sağlanması bakımından dikkat çeken bir eksikliktir.

İşçiler ve kamu görevlilerinin prim ödeme gün sayılarına, bu işyerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin her 360 günü için karşılarında gösterilen gün sayıları, fiilî hizmet süresi zammı olarak eklenecektir. Sigortalının 360 günden eksik sürelerle ait fiilî hizmet süresi zammı, 360 gün için eklenen fiilî hizmet süresi ile orantılı olarak hesaplanacaktır (5510 SK., m.40).

Çalışmanın fiili hizmet süresi zammı kapsamında değerlendirilebilmesi için, *“Türk Silahlı Kuvvetlerinde, Jandarma Komutanlığında ve Sahil Güvenlik Komutanlığında çalışanlar ile Emniyet ve polis mesleğinde Milli İstihbarat Teşkilâtında olanlar hariç”*, sigortalının kanun kapsamındaki işyerleri ile birlikte belirtilen işlerde fiilen çalışması ve söz konusu işlerin risklerine maruz kalması şartı getirilmiştir (5510 SK., m.40). Maden işyerlerinin yeraltında işlerinde çalışan sigortalıların, fiili hizmet süresi zammından yararlandırılacakları dönem içinde kalan; *“yıllık ücretli izin, sıhhi izin, hafta tatili, ulusal bayram ve genel tatil günleri ile eğitim, kurs, iş öncesi ve sonrası hazırlık sürelerinde”* fiilen çalışma ve söz konusu işlerin risklerine maruz kalma şartı aranmamaktadır (6552 SK., m.42). Fiili hizmet süresine tabi işlerde çalışanlardan birden fazla işyerindeki çalışmaları dahil olanlar için, en yüksek olan kapsamdaki işyerinden fiilî hizmet süresi zammı uygulanacaktır (5510 SK. m.40)⁶⁴⁴.

Sigortalılar için hesaplanan fiilî hizmet süresi zammı süreleri (5510 SK. m.40/1), üç yılı geçmemek üzere; Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Cumhurbaşkanlığında çalışanlar için tamamı, diğerleri için yarısı olacak şekilde emeklilik yaş hadlerinden indirilir⁶⁴⁵. Yer altı işlerinde çalışanlar için süre sınırı uygulanmamaktadır⁶⁴⁶.

Emeklilik yaş haddi indiriminden yararlanabilmek için, *“ölüm ve malûliyet halleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Cumhurbaşkanlığında çalışanlar hariç”*, maden işyerlerinin yer altı işlerinde çalışanlar en az 1800 prim ödeme gününü, diğer

⁶⁴⁴ Güzel ve diğerleri, (2010 SGH), s.519.

⁶⁴⁵ Başbuğ, s.33.

⁶⁴⁶ 10.01.2013 tarihli ve 6385 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Bu sürelerin, üç yılı geçmemek üzere yarısı” ibaresi, *“Bu sürelerin, üç yılı geçmemek üzere; (18) numaralı sırasında bulunanlar için tamamı diğerleri için yarısı”* şeklinde değiştirilmiştir.

fiili hizmet süresine tabi işyerlerinde çalışanlar sigortalıların ise en az 3600 prim ödeme gününü kanunda belirlen işyerleri ve işlerde çalışarak geçirmeleri gerekmektedir⁶⁴⁷. Fiili hizmet süresi zammına tabi olarak farklı işyerlerinde değişik tarihlerde çalışan sigortalının emeklilik yaş haddinden indirim yapılması için gerekli olan 3600 prim ödeme günü belirlenirken, tüm işyerlerinde geçen hizmetleri ayrı ayrı dikkate alınarak hesaplama yapılacaktır. Ancak, tamamlanması gereken 3600 prim ödeme günün hesabında dikkate alınan maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçen çalışmalarının 1800 gün prim ödeme gününden az olması halinde diğer çalışmaları için yaştan indirim yapılacaktır⁶⁴⁸.

5510 sayılı Kanunla emeklilik yaşından yapılacak indirim süresinin hesabı, toplam prim ödeme gün sayısına eklenen sürenin yarısı şeklinde belirlenmiştir. Yaş hadlerinden yapılacak indirim süresi; prim ödeme gün sayısına sekiz yıl ilave edilenler için üç yılı, beş yıl ilave edilenler için de 2,5 yılı geçemeyecektir⁶⁴⁹. Diğer bir ifade ile 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi gereği yaştan düşülecek sürenin tespitinde, prim ödeme gün sayısına ilave edilen sürenin yarısı esas alınacaktır (2014/5 sayılı SGK Genelgesi).

3.1.3.1.2. İtibari Hizmet Süresi

506 sayılı Kanunda fiili hizmet süresi, “*itibari hizmet*” olarak ifade edilmiştir. İtibari hizmete tabi süreler, çalışılmayan ve prim ödemesi olmayan sürelerin sigortalılık süresine eklenmesine, böylece, ağır ve yıpratıcı işlerde çalışan sigortalıların daha erken yaşlılık aylığından yararlanmalarına imkân sağlamaktadır⁶⁵⁰. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 07/02/2018 tarih ve 2015/21-3371 Esas ve 2018/129 Kararında; “*bir sigortalının çalışma koşulları ne kadar ağır olursa olsun, kanunda sayılan sigortalılar ve işyeri kapsamına girmediği sürece itibari hizmetten yararlanmanın mümkün olmadığı*” belirtilmiştir⁶⁵¹. Burada

⁶⁴⁷ 10.01.2013 tarihli ve 6385 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle, bu fıkarda yer alan “malûliyet halleri” ibaresinden sonra gelmek üzere “ile (18) numaralı sırada bulunanlar” ibaresi eklenmiştir.

⁶⁴⁸ Güzel ve diğerleri, (2010 SGH), s.517.

⁶⁴⁹ Olgaç ve Bulut, s.80.

⁶⁵⁰ Erol, s.47.

⁶⁵¹ Yarg. 21.HD. E.2020/901 K.2020/1817 T.01.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

önemli olan husus sigortalının, itibari hizmet süresine tabi işyeri ve işlerde çalışması gerekliliğidir.

506 sayılı Kanuna eklenen ek 39 uncu maddesi ile; “*bu Kanunun ek 5 inci maddesinde sayılan işler ve işyerlerinde çalışan sigortalıların, sigortalılık sürelerine eklenen itibari hizmet süreleri 5 yıldan fazla olmamak üzere yaşlılık aylığı bağlanması için belirlenen yaş hadlerinden indirileceği*” düzenlenmiştir⁶⁵². Ancak, sigortalıların itibari hizmet sürelerinden sağlanan haklardan yararlanabilmesi için belirlenen işlerde en az 3600 gün çalışması gerekmektedir (506 SK., ek m.5).

İtibari hizmet süresi, “*fiili hizmet zammında olduğu gibi prim gün sayısını arttırmayan ancak emeklilik hesabı yapılırken yaş koşulunda etkisi olan*” bir süredir⁶⁵³. Mülga 506 sayılı Kanunun Ek 5 inci maddesinde düzenlenen işlerin, 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde yer almaması halinde yaştan indirim için sigortalılardan, 3600 gün prim ödeme şartı aranmayacaktır⁶⁵⁴. Buna göre, işçilerin 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesine göre aylığa hak kazanma koşullarının belirlendiği 08/09/1999-23/05/2002 tarihlerinde 3600 günün altında olan itibari hizmet süreleri sigortalılık süresinin tespitinde dikkate alınacaktır. 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar itibari hizmet süresi kapsamında geçen hizmetler, 3600 gün koşulu aranmaksızın sigortalının sigortalılık süresine ilave edilecek ve emeklilik yaş hadlerinden indirim yapılacaktır⁶⁵⁵.

5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce 4/1-(a) bendi kapsamında itibari hizmet süresi bulunup, Kanunun yürürlük tarihinden sonra 4/1-(b) bendi kapsamında, aylığa hak kazanması durumunda, itibari hizmet süreleri dikkate alınmayacaktır⁶⁵⁶. Ancak, sigortalıya 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında aylık bağlanması durumunda, itibari hizmet süreleri emeklilik için aranan yaş hadlerinden indirilecektir⁶⁵⁷.

⁶⁵² Başbuğ, s.67.; Çavuş, s.139, (Fiili Hizmet).

⁶⁵³ İstisna olarak yer altı işlerinde sürekli veya münavebeli olarak çalışanların toplam bu işlerde en az 1800 gün çalışmış olmaları şartıyla, prim günleri ¼ oranında artırılır.

⁶⁵⁴ Kuruca ve Özdamar, s.104.

⁶⁵⁵ “İtibari hizmet süresi, prim ödeme gün sayısına değil sadece sigortalılık süresine eklenmelidir”; Yarg. HGK. T.23.02.2020 E.1997/01 K.2000/01 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶⁵⁶ 5510 sayılı Kanunun geçici 2 inci maddesine göre aylık bağlanırken dikkat edilmesi gereken durum bağlanacak aylık statüsünün Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında olup olmayacağının değerlendirilmesidir.

⁶⁵⁷ Kuruca ve Özdamar, s.104-105.

Sigortalının yaptığı iş, hem 506 sayılı Kanunun ek 5, hem de 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi kapsamında sayılan işlerden olması durumunda, bu hizmetlere göre emeklilik yaş haddinden indirim yapılmasında aranan 3600 günün tespitinde, bu işyerlerinde geçen tüm hizmet süreleri de dikkate alınacaktır. Söz konusu hizmetlerin aylık talep işlemlerinde değerlendirilmesinde, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar geçen hizmet süreleri sigortalının sigortalılık süresine ilave edilecek ve emeklilik yaş hadlerinden indirilecektir⁶⁵⁸. 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra geçen hizmet süreleri ise prim ödeme gün sayısına ilave edilecek ve yarısı 3 yılı geçmemek üzere emeklilik yaş hadlerinden indirilecektir⁶⁵⁹ (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

3.1.3.2. Başka Birinin Sürekli Bakımına Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Olan Kadın Sigortalılara Yaş İndirimi

5510 sayılı Kanunda daha önceki sosyal güvenlik kanunlarında yer almayan, kadınlara yönelik pozitif bir ayrımcılık olarak değerlendirilebilecek bir düzenleme yapılmıştır. 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde, *“kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunanların, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte birinin, emeklilik yaş hadlerinden indirileceği”* düzenlenmiştir.

Burada önemli olan iki husustan *birincisi*, kadın sigortalının başka birinin sürekli bakımına muhtaç ağır engelli çocuğunun olduğuna dair kurum sağlık kurulunca tespitinin yapılmasıdır. *İkinci ise*, 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra geçen çalışma sürelerin yaş haddinden indirim yapılırken, sadece ¼ oranındaki hizmetlerin hesaplanmasıdır⁶⁶⁰. Yaş haddinden indirim yapılırken herhangi bir süre kısıtlaması bulunmamaktadır. Sağlık kurulunca rapor tarihine göre ya da 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden itibaren (01/10/2008 tarihinden itibaren) kadın sigortalının çocuğunun engellilik durumunun tespiti yapılarak, emeklilik yaşından indirim yapılacak süre belirlenecektir. Böylece, söz konusu durumda olan kadın

⁶⁵⁸ Korkusuz ve Uğur, (2010 SGHG), s.292.

⁶⁵⁹ Başbuğ, s.96.

⁶⁶⁰ Yusuf Alper, **Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Dora Yayınevi, 7. Baskı, Bursa, 2015, (Sosyal Sigortalar), s.289.

sigortalılar hem sigortalılık süresi hem de yaş bakımından önemli bir avantaj elde edeceklerdir⁶⁶¹. Ancak, önemli olan husus, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki uzun vadeli sigorta yönünden sigortalılık sürelerinin yaş indiriminde dikkate alınmasıdır. Kanunun yürürlük tarihinden önce çalışmaları için ağır engelli çocuğu olan kadın sigortalılar, bu çalışmalarından dolayı yaş indiriminden yararlanamayacaktır.

Kadın sigortalının başkasının bakımına muhtaç çocuğu evlat edinmiş olması, bu haktan yararlanmanın önünde bir engel değildir. Evlat edinilen ağır engelli çocuklar için de yaş indirim koşulları değerlendirilmektedir. Önemli olan bu çocuğun bakımının kadın sigortalı tarafından yapılmasıdır. Kadın sigortalının başka birinin bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuk sayısı birden fazla ise böyle bir durumda yalnızca çocuklardan biri için bu haktan yararlanılabilecektir⁶⁶². 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin sekizinci fıkrasına göre kadın sigortalılar, çocuklarının başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olup olmadıklarının tespiti için Kuruma müracaatlarını, sigortalılıkları devam ederken yapabilecekleri gibi emeklilik talep aşamasında da yapabileceklerdir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

Engelli çocuğun bakım sorumluluğunun sadece kadının değil ailenin sorumluluğu olarak düşünülerek, kanunun ağır engelli çocuğu olan anne ve babayı kapsar şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Erkek sigortalılara da bakımını üstlendiği ağır engelli çocuğu için verilecek farazi hizmet süreleri ile erken emeklilik hakkının sağlanması daha isabetli olacaktır.

3.2. PRİM ÖDEME GÜN SAYISINI ETKİLEYEN DURUMLAR

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarından biri, *belirli bir prim ödeme gün sayısının tamamlanmasıdır*. Prim ödeme gün sayısı hesaplaması yapılırken, 18 yaşından önce çalışılan sürelerin nasıl değerlendirileceği önemlidir. Ayrıca, hizmet tespiti davası sonucunda prim ödeme gün sayısı kazanan sigortalıların bu dönemlere ait primlerinin işverenler tarafından ödenmemiş olması halinde bu sürelerin emeklilik hesabında dikkate alınıp alınmayacağının belirlenmesi gerekmektedir.

⁶⁶¹ Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.602.

⁶⁶² Yamakoğlu, s.105.

3.2.1. 18 Yaş Öncesi Prim Ödeme Gün Sayılarının Değerlendirilmesi

Prim ödeme koşuluna etki eden durumlardan biri, sigortalının 18 yaşını doldurmuş olup olmamasıdır. 5510 sayılı Kanundaki; “*Bu Kanunun uygulanmasında 18 yaşından önce malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdıkları tarihte başlamış kabul edilir*⁶⁶³. *Bu tarihten önceki süreler için ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, prim ödeme gün sayılarının hesabına dâhil edilir.*” (5510 SK., m.38/2) şeklindeki madde hükmüne göre, 18 yaşını tamamlamamış bir sigortalının bu dönemde adına ödenen primleri, prim ödeme gün sayısının hesabında dikkate alınacaktır⁶⁶⁴.

İlgili hüküm işçiler açısından geçerlidir. Bağımsız çalışanlar ile kamu görevlilerinin 18 yaşını tamamlamadan sigortalılıkları başlayamayacağı için, 18 yaş öncesi hizmetlerinin de bulunması söz konusu değildir⁶⁶⁵. Ancak, işçiler için 18 yaş altı öncesi çalışılan süreler sadece prim ödeme gün sayısına dahil edilecektir. İşçilerin, 18 yaş öncesi çalışmaları, sigortalılık süresinin hesaplanmasında dikkate alınmayacaktır.

5510 sayılı Kanunda 18 yaş öncesi hizmetlere ilişkin yer alan düzenlemeye paralel uygulama mülga 506 sayılı Kanunun 60/G maddesinde yer almıştır⁶⁶⁶. 506 sayılı Kanundaki düzenlemeyle ilgili olarak, 3351 sayılı Kanunla⁶⁶⁷ getirilen ek geçici 1 inci madde ile “*01/04/1981 tarihinden önce tescil edilmiş olan sigortalılar hakkında 18 yaşından önceki çalışmaların sigortalılık süresinden sayılmayacağı hükmünün uygulanmayacağı*” kabul edilmiştir⁶⁶⁸. 506 sayılı Kanunda yapılan bu düzenleme ile 18 yaş öncesi hizmetleri değerlendirmede sigortalının ilk işe giriş tarihine göre farklı

⁶⁶³ Yarg. 10. HD. T.14.03.2005 E.2005/1889 K.2005/2525 sayılı kararı özetle, “*18 yaşından önce malullük yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi 18 yaşını doldurdıkları tarihte başlamış kabul edilir. Ancak, bu tarihten önceki süreler için ödenen Malullük Yaşlılık Ölüm Sigortaları primleri prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilir.*” ifadelerine yer verilmiştir. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶⁶⁴ Yarg. 21. HD. T.15.04.2002 E.952 K.3236 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶⁶⁵ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.538.

⁶⁶⁶ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.538.

⁶⁶⁷ 506 sayılı Sosyal Sigortalar Bir Ek Geçici Madde Eklennesi Hakkındaki Kanun, 24.04.1967 tarih ve 19440 sayılı Resmî Gazete.

⁶⁶⁸ Ali Can Tuncay, **Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin 2000 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi Semineri**, Ankara, 2002, s.223.

uygulamaya gidilmiştir. Sigortalının 01/04/1981 tarihinden önce ilk defa çalışması var ise bu çalışmanın 18 yaş öncesi olup olmadığı dikkate alınmayacaktır⁶⁶⁹.

5510 sayılı Kanunun geçici 6'ncı maddesinde yer alan hükme göre, *“01/04/1981 tarihinden önce malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tescil edilmiş olanların hakları saklı tutularak, onlar bakımından 18 yaş öncesi hizmetlerin hem prim ödeme gün sayısı hem de sigortalılık süresi bakımından değerlendirileceği”* kabul edilmiştir. 5510 sayılı Kanunun geçici madde hükmü ile 01/04/1981 tarihinden önce sigortalı olanların hakları korunmuştur.

5510 sayılı Kanun sonrası sigortalı olanlar bakımından, 18 yaşından önce uzun vadeli sigorta kollarına tabi olanların bu döneme ait adına ödenen primler sigortalılık süresi hesabında değerlendirilmeyecektir. Ancak, bu süreler prim ödeme gün sayısına dahil edilecektir. Burada önemli olan husus, 18 yaş öncesi sigortalılık girişinin uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak yapılmasıdır.

3.2.2. Primlerin Ödenip/Ödenmemiş Olması

Prim ödeme koşulunu etkileyen bir başka durum da hizmet tespiti davası sonucunda prim ödeme gün sayısı kazanan sigortalıların bu dönemlere ait primlerinin işverenler tarafından ödenmemiş olması halinde bu sürelerin emeklilik hesabında dikkate alınıp alınmayacağıdır. İşçiler bakımından durumu değerlendirirsek, işveren tarafından Kuruma prim ödeme gün sayıları bildirilen ancak primi ödenmeyen sürelerin de prim ödeme gün süresine dahil edilmesi gerekliliğidir.

5510 sayılı Kanundaki ifadeye bakıldığında da işçilerin prim ödeme gün sayısı ifadesinde, *“prim bildirilmiş olması”* şeklinde düzenlenmiş olduğu görülmektedir. 5510 sayılı Kanunda *“prim bildirilmiş olma”* şeklindeki bu ifade, 506 sayılı Kanun döneminde *“prim ödemiş olma”* (506 SK., m.60) şeklinde yer almaktaydı⁶⁷⁰. Primi bildirilmiş olan süreler şeklinde düzenlenmiş olması işçilerin lehine bir düzenlemedir. Çünkü işverenlerin prim borçlarını zamanında ya da hiç ödememesi durumunun işçilerin prim ödeme gün sayısında herhangi bir etkisinin olmaması gerekmektedir. Prim ödeme yükümlüsü işverendir. İşverenin primleri ödememesi halinde işçinin

⁶⁶⁹ Yarg. HGK. T.01.03.2000 E.21-128 K.157; Yarg. 10.HD. T.14.06.1999 E.4240 K.4277. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶⁷⁰ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.537.

sosyal güvenlik haklarından yararlanmasını kısıtlayıcı bir durumun oluşmaması gerekmektedir.

Hizmet tespiti davaları sonucunda, sigortalı için tespit edilen hizmet süreleri prim ödeme gün sayısına dahil edilmektedir. Ancak, mahkemece tespit edilen sürelerle ilişkin primler Kurum tarafından işverenden tahsil edilememişse, bu sürelerin prim ödeme gün sayılarının hesabında dikkate alınıp alınmayacağı hususu 506 sayılı Kanunda “*prim ödemiş olma*” hükmüne bağlı olarak Kurumca değerlendirilmemiştir. Uygulamada, mahkeme sonucu tespit edilen günlere ait primler ya işverenlerce ya da işçiler tarafından ödenmesi halinde, prim ödeme gün sayısına dahil edilmiştir. Kurumca primlerin ödenmesinin beklenmesi, işçilerin emeklilik koşullarını mahkeme sonucuna göre sağlamasına rağmen, emekli olamamalarına neden olarak hak kayıplarına sebep olmuştur. Sigortalılar, uygulamanın iptali yönünde dava yoluna başvurmuşlardır. Bu konuda Yargıtay’ın verdiği kararda, “*tespite konu hizmetlere ilişkin prim borcunun ödenip ödenmediğine bakılmaksızın hizmet tespiti kararıyla kazanılan gün sayısının, bu kararın kesinleşmesinden sonra Kurum yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir*”⁶⁷¹ şeklinde hükme varılmıştır.

Primlerin tahsil kabiliyetinin olmaması tespit edilen prim ödeme gün sayısını etkilememelidir⁶⁷². Yargıtay’ın verdiği kararlarla uygun olarak primlerin tahsil edilip edilmediğine bakılmaksızın prim ödeme gün sayısına dahil edilmesi yönünde uygulama 2012 yılından itibaren Kurum tarafından hayata geçirilmiştir⁶⁷³.

Son olarak sigortalılar tarafından yapılan hizmet borçlanmalarının geçerli olabilmesi için primlerinin Kurumca belirlenen süreye kadar ödenmesi gerekmektedir. Borçlanılan ve primleri ödenen süreler prim ödeme gün sayısına dahil edilir. Bu sürelerin primi ödenmemişse prim ödeme gün sayısında dikkate alınmaz. Kısmen ödenmişse ancak ödenen kısım kadar dikkate alınacaktır⁶⁷⁴.

⁶⁷¹ Yarg. 10. HD. T.20.03.2006 E.2426 K.2934, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:12, s.335.

⁶⁷² Özgür Öztürk, “Sigortalı Hizmetin Tespiti”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:1, Cilt:12, Ocak 1998, s.29.; Yarg. 10. HD., T.18.01.1993 E.88 K.99, “Yargıtay’da, Kurumun on yıllık zamanaşımının geçtiği, primlerin artık tahsil edilemeyeceğini ileri sürmesinin iyiniyet kuralları ile bağdaştırılamayacağını kabul etmektedir.”, (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶⁷³ Hizmet tespit davaları sonucunda, hizmet tespit kararı ile kazanılan gün sayılarının, dikkate alınıp, sigortalıların hizmetine eklenebilmesi için; bu sürelerle ait primlerin işveren ya da sigortalı tarafından ödenmesi şartı aranmakta ve buna dayanak olarak da 25.02.1982 tarih, 2952 sayılı genelge gösterilmekte idi. Kurum Başkanlığı Hukuk Müşavirliğinin, 16.04.2012 tarih, 236135 sayılı genelgesi ile, 2952 sayılı genelge yürürlükten kaldırılarak, (primlerin ödenip ödenmediğine bakılmaksızın) kesinleşmiş mahkeme kararının uygulanması gerektiği yönünde uygulamaya geçilmiştir.

⁶⁷⁴ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.537., Yarg. 10.HD. T.25.10.1973 E.737 K.934.

3.3. SİGORTALILIK SÜRESİ VE PRİM ÖDEME GÜN SAYISINI ETKİLEYEN DURUMLAR

Sigortalıların yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilmesi için sigortalı olduğu dönemdeki tüm hizmetlerin geçerli olması, çalışma hayatından ayrı kaldıkları hizmet sürelerini borçlanması gibi düzenlemeler, yaşlılık aylığı hak kazanma koşullarında etkili olmaktadır. Sosyal güvenlik mevzuatımızda farklı sigortalılık statüleri belirlenmekle birlikte emeklilik aşamasında tüm statüdeki sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi gerekmektedir. Sigortalıların emeklilik aşamasında hak kayıplarının önlenmesi için sigortalı hizmet cetvellerindeki tüm bilgilerin kontrol edilerek, hatalı bildirimlerin düzeltme işlemleri Kuruma başvuruda bulunularak yapılmalıdır.

3.3.1. Kurum (SGK)/İşveren Tarafından Yapılan Hatalı İşlemlerin Düzeltilmesi

Sigortalıların çalışırken tüm hizmetlerinin geçerli sayılması, emeklilik koşullarının değerlendirilmesi açısından önemlidir. Sigortalıların çalışırken tüm hizmetlerinin geçerliliğinin korunması Sosyal Güvenlik Kurumunun görevidir. Sigortalıların, sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısının tespitinde Kurumca ya da işverenler tarafından özellikle Kurumun E-Bildirge sistemine geçişinden önce manuel düzenlenen belgeler ile işlem yapılan dönemlere ait hatalarının düzeltilmesi gerekebilmektedir. Kurum ya da işverenler tarafından yapılan hatalı işlemler; işe giriş bildirgesinin ve işe giriş tarihinin işverenlerce hatalı düzenlenmesi, işverenlerin sigortalılar adına hatalı hizmet belgeleri düzenlemesi, sigortalıya birden fazla sigorta sicil numarasının verilmesi ve kurumca sigortalının hizmetlerinin hatalı sicil numarasına aktarılmasıdır. Sigortalıların çalıştıkları sürelere ait hizmetlerinin tam ve eksiksiz hizmet cetvellerinde yer alması yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanma koşullarından olan sigortalılık süresi ve tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısının belirlenmesi bakımından önemlidir.

İşe Giriş Bildirgesinin Hatalı Düzenlenmesi; İşçilerin çalışmaya başladıklarında bir sigorta sicil numarası verilerek hizmet cetvelleri düzenlenirken⁶⁷⁵, Sosyal Güvenlik Kurumunun 2004 Yılından itibaren E-Bildirge sistemine geçiş ile birlikte sosyal güvenlik sicil numarası aynı zamanda T.C. kimlik numarası ile tanımlandığı için tek bir sicil numarası verilmeye başlanmıştır⁶⁷⁶. Sosyal Güvenlik Kurumunun E-bildirge dönem öncesi işverenlerce, sigortalıların işe giriş bildirgelerini manuel düzenlemeleri nedeniyle isim, soy isim, anne-baba adı, doğum yeri ve tarihleri hatalı düzenlenmiş olabilmektedir. Bu nitelikteki hataların tespiti halinde, sigortalı işe giriş bildirgelerindeki kayıtlar ile sigortalının nüfus kayıtları karşılaştırılmakta, gerek duyulması halinde Kurumca nüfus müdürlükleri ile yazışma yapılarak sigortalıların hizmet tespitine dair işlemler yürütülmektedir⁶⁷⁷.

İşe Giriş Tarihinin Düzeltilmesi; İşverenler, ilk ve tekrar işe giriş bildirgelerinde, sigortalının işe alındığı tarihin hatalı olduğunu ileri sürebilmektedir. Sigortalının işe alındığı tarihin hatalı olduğunun işverenlerce kesin delillerle ispatlanması ve ünitece de işverenler tarafından ibraz edilen belgelere göre işe giriş tarihinin hatalı yazıldığına anlaşılmaması halinde, işe giriş tarihi ile ilgili gerekli düzeltmeler SGK ünitelerince yapılarak hizmetler ilgili sigortalıya kazandırılmaktadır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

İşverenlerce Hatalı Hizmet Belgelerinin Düzenlenmesi; İşverenlerin yanında çalıştırdıkları sigortalılara ait bildirimlerde tüm bilgilerinin eksiksiz ve doğru olarak yapılmasının, işçiler bakımından önemi büyüktür. Sosyal Güvenlik Kurumunun E-Bildirgeye geçiş döneminden önce işveren tarafından sigortalıların çalışma gün sayıları ile kazançlarını içeren ve Kuruma verilen **dört aylık dönem bordrolarında**, sigortalının sicil numarasının hatalı ya da hiç yazılmadığının işveren ya da sigortalının başvurusuna göre Kurumca tespiti halinde bu süredeki hizmetler sigortalı hizmet cetvellerine işlenmektedir. Sigortalıların, hizmet cetvel kontrolleri sonucunda görünmeyen günlerinin bulunduğu tespiti halinde bu günlerin sicil numarasına aktarılmasına ilişkin talepte bulunması gerekmektedir⁶⁷⁸. Sigortalının hizmet

⁶⁷⁵ (Almanya’da sigortalıya bir sigorta sicil numarası verilir. Sigortalılık süreleri, sigorta yardımları ve primler bu numara üzerinden işlem görür. Kayıt işleminin tamamlanmasından sonra, Malullük-Yaşlılık-Ölüm Sigortası Kurumu, sigortalıya bir sicil kartı verir). Bulut, s.98, (Parafiskal).

⁶⁷⁶ Mustafa Kuruca ve Murat Özdamar, **Tüm Yönleriyle Emeklilik**, 2013, s.116.

⁶⁷⁷ Kuruca ve Özdamar, s.116.

⁶⁷⁸ Kuruca ve Özdamar, s.119.

cetvelinde hatalı bildirim nedeniyle görünmeyen günlerin bulunduğu Kurumca tespit edilerek hizmetine aktarılması ile prim ödeme gün sayısı da artacaktır. Ayrıca, bu günlerin belirlenmesi sigortalılık süresinin başlangıcı açısından da önemlidir.

Birden Fazla Sicil Numarasının Verilmesi; Sosyal Güvenlik Kurumunca E-Bildirgeye geçiş dönemi öncesi T.C. Kimlik Numarası olmadığından, Kurumca bir sigortalıya birden fazla sigorta sicil numarası verildiği durumların da olduğu tespit edilmiştir. Kurumca bu durumların tespiti halinde ya resen ya da sigortalıların başvuruları alınarak, bu sigortalının ilk çalışması dolayısıyla verilen sicil numarası ipka (geçerli), sonraki çalışmaları ile ilgili sicil numaraları iptal edilerek tek bir sicil numarası altında tüm hizmetleri birleştirilmektedir. Tek sicile dönüştürülmesi işleminde, sigortalının herhangi bir hizmet süresi kaybı oluşmadan tüm sigortalılık hizmetlerinin birleştirilmesi yapılmaktadır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

Ayrıca, bir sigorta sicil numarasında birden fazla sigortalının kayıtlı olduğunun Kurumca tespiti halinde, öncelikle sigorta bilgileri ile kurum bilgi işlem kayıtlarının taraması yapılarak, sigortalının aynı zamanda başka bir sigorta sicilinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Başka sigorta sicil numarasının tespiti halinde, sigortalının sadece kendine ait olan sicildeki tüm hizmetleri birleştirilmektedir (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

Kurumca Resen Tescil İşlemleri; Sosyal Güvenlik Kurumunca sigortalıların başvuruları dışında hizmetlerin tespiti amacıyla resen tescil işlemleri de yapması söz konusudur. Kurumun kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlarla yapılan protokoller çerçevesinde alınan bilgiler sonucu Kuruma bildirim yapılmadan çalışan sigortalılar tespit edilmektedir. Buna göre, Kurumca işverenleri tarafından işe giriş bildirgesi verilmeyen sigortalıların, tescil işlemleri Kurumca resen yapılmaktadır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

3.3.2. Hizmet Borçlanmaları

3.3.2.1. Genel Olarak

5510 sayılı Kanun uygulamasına göre, yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için sigortalının belirli bir süre ve belirli bir yaşa kadar çalışmış olmasıyla birlikte belirli

bir prim ödeme gün sayısını tamamlaması gerekir. Sürelerin tespitinde genel kural, zorunlu sigortalıların bu sürelerde fiilen çalışması gerekmektedir birlikte, kanunda fiilen çalışılmadan da prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresine ekleme yapılabilen durumlar söz konusudur. Bunlardan biri yaşamın olağan akışına bağlı olarak sigortalıların çalışma hayatından istemeden ayrılmasına neden olan süreleri borçlanma yapabilmesidir. Hizmet borçlanması, *“fiilen çalışılmadan geçen bazı sürelerin, Kanuni düzenleme ile borçlanması ve bu sürelere ilişkin sigorta primlerinin ödenmesi suretiyle prim ödeme gün sayısının hesabında dikkate alınmasının sağlanması”* yöntemidir⁶⁷⁹. Hizmet borçlanması, *“sigortalıların prim ödenmeden geçirdikleri çalışma sürelerinin, sonradan borçlanma suretiyle primlerinin ödenmesi ve uzun vadeli sigorta kolları bakımından sigortalılık süresinin hesabında”* dikkate alınmasıdır⁶⁸⁰.

Hizmet borçlanması, *“sigortalının kendi talebi dışında sigortalılık süresinin kesilmesi, sona ermesi veya askıya alınması halinde bu sürelerin primlerinin sonradan ödenerek sigortalılık hizmetinden saydırılması işlemi”* olarak da tanımlanmaktadır⁶⁸¹. Hizmet borçlanması, sigortalı olarak geçirilmeyen bazı sürelerin, daha sonra uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin primlerin ödenmesi suretiyle sigortalı hizmetten sayılmasına olanak veren bir sosyal sigorta işlemidir⁶⁸². Hizmet borçlanma işlemleri, sosyal güvenlik hukukunda istisnai bir uygulama olmakla birlikte, ILO’nun 1933 tarihli ve 43 sayılı Sakatlık, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Tavsiye Kararında da belirlenen sürelerin borçlandırılması yönünde tavsiyelere yer verilmiştir⁶⁸³.

Uzun vadeli sigorta kolundan sağlanan malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından sigortalının kendisine veya hak sahiplerine aylık bağlanması ve diğer yardımlardan yararlanılabilmesi için sigortalının sosyal güvenlik kanunlarında belirtilen sigortalılık süresi, prim ödeme gün sayısı ve yaş şartlarını aynı anda

⁶⁷⁹ Talat Canbolat ve Sema Deniz Özkan, “Doğum Borçlanması Yapılabilecek Süreler”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:3, Sayı:6, s.106.

⁶⁸⁰ Yusuf Alper, “Askerlik Borçlanması Bir Sosyal Güvenlik Sorunu Olmaktan Çıkabilir”, **Çimento İşveren Dergisi**, 2012, s.10.

⁶⁸¹ Yusuf Alper, **Sosyal Sigortalar**, Ekin Yayınevi, Güncellenmiş 5. Baskı, Bursa, 2013, (Sosyal Sigorta 1), s.279.

⁶⁸² Özgür Hakan Çavuş, “Yargı Kararları ve Sosyal Güvenlik Kurumu Uygulamaları Kapsamında Son Değişikliklerle Birlikte Yurtdışı Hizmet Borçlanması”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2015/4, s.38, (Yurtdışı Borçlanma).

⁶⁸³ Ali Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınevi, 16.Baskı, İstanbul, 2013, (2013 SGHD), s.600.

tamamlaması gerekir. Bu şartlardan sigortalılık süresinin tespiti ve prim ödeme gün sayısının hesaplanmasında, hizmet borçlanmaları da belirleyici rol oynamaktadır⁶⁸⁴. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında⁶⁸⁵ hizmet borçlanması, “*sosyal güvenlik hakkı elde edilmesinde istisnai bir yöntem olarak primi ödenmediği için hizmet süresinden sayılmayan bazı sürelerin primlerinin borçlanılıp ödenmesi koşuluyla yaşlılık sigortası yararlanma koşullarına esas sigortalılık süresi ve prim gün sayısına dahil edilmesini sağlayan bir yöntemdir*”⁶⁸⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

5510 sayılı Kanunda düzenlenen hizmet borçlanmaları, sigortalılar açısından olumlu yönde dört temel işleve sahiptir⁶⁸⁷. Hizmet borçlanması yapılarak hizmetten saydırılan süreler, sigortalılık süresinin hesabında, primi ödenen süreler de⁶⁸⁸ prim ödeme gün sayısının hesabında dikkate alınmaktadır. Sigortalı emekli olmak için yaşı tamamlamış ancak prim gün eksiği varsa borçlanma yaparak prim gün ödeme sayısı eksiğini tamamlayabilecektir. Primi ödenmeyen borçlanma süreleri ise hizmetten sayılmamakla birlikte (5510 SK., m.41/2), ödenen miktara karşılık gelen süre prim ödeme gün sayısına eklenecektir.

Hizmet borçlanmalarında borçlanılan dönemler ilk defa sigortalı olunan tarih öncesine ait olması halinde, ilk defa sigortalı olunan tarih borçlanma gün sayısı kadar öne çekilecektir. İlk sigortalılık başlangıç tarihinin öne çekilmesi, sigortalıların daha erken emekli olabilmesini sağlayacaktır. Örneğin; askerlik süresi sigortalılık ilişkisinin başladığı tarihten sonraki bir dönemde ise, borçlanılan süre sigortalının yalnızca prim ödeme gün sayısını etkileyecek, sigortalının prim gün sayısı borçlanılan süre kadar artacaktır. Ancak, hizmet borçlanması yapılan süre ilk defa sigortalı olunan tarihten önceki bir döneme ait ise sigortalılık süresinin başlangıcı borçlandırılan süre kadar geriye götürülecektir⁶⁸⁹ (5510 SK., md.41/3).

⁶⁸⁴ Özer, s.285.

⁶⁸⁵ Yarg. HGK. T.08.03.2006 E.2006/121-6 K.2006/56. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁶⁸⁶ Çavuş, s.38, (Yurtdışı Borçlanması).

⁶⁸⁷ Murat Özdamar, “5510 Sayılı Kanun’da Düzenlenen Sigorta Borçlanmaları”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2015, s.228.

⁶⁸⁸ 5510 sayılı Kanun’un 41/2. maddesine göre, “*sigortalıların veya hak sahiplerinin yazılı talepte bulunmaları ve talep tarihinde geçerli prime esas günlük kazanç alt (brüt asgari ücretin bir katı) ve üst (brüt asgari ücretin 7.5 katı) sınırları arasında olmak üzere kendilerince belirlenecek günlük kazancın % 32’si üzerinden hesaplanacak primlerini borcun tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde ödemeleri*” gerekmektedir.

⁶⁸⁹ Örneğin; Askerlik görevini 1986 yılında 24 ay olarak yerine getiren, ancak ilk defa 1991 yılının Ocak ayında 506 sayılı Kanun kapsamında sigortalı bir işte çalışmaya başlayan sigortalının askerlik süresini borçlanması halinde sigortalılık süresinin başlangıcı 1991 yılı Ocak ayından 24 ay geriye götürülerek

Emekli aylıklarını belirleyen en önemli etkenlerden biri aylık bağlama oranıdır. 5510 sayılı Kanunda aylık bağlama oranı prim ödeme gün sayısına göre belirlenmektedir. Prim ödeme gün sayısı artınca aylık bağlama oranı yükselmekte, aylık bağlama oranı yükselince emekli aylığı miktarı artmaktadır. Hizmet borçlanmaları ile artan prim ödeme gün sayısı emekli aylık miktarını da yükseltmektedir⁶⁹⁰.

Hizmet borçlanmasına konu olan süreler, bazı durumlarda borçlanılan miktar kadar gelir vergisi açısından indirim konusu olabilmektedir. Bu indirim nedeniyle sigortalı ödediği borçlanma tutarları nispetinde daha az vergi ödemek suretiyle maddi kazanç elde edecektir⁶⁹¹. Ayrıca, kamuda görev yapan işçilerin askerlik borçlanması yapması halinde borçlanılan süreleri kamu hizmeti sayılmakta, işçiye kamu hizmetlerine ilave borçlanılan süreler için de kıdem tazminatı ödenmektedir.

5510 sayılı Kanunda, önceki sosyal sigorta kanunlarına⁶⁹² göre daha fazla sayıda sigorta borçlanma türü yer almaktadır⁶⁹³. Ayrıca, Türk vatandaşı olarak yurt dışında sigorta prim ödemesi bulunanlar ile yurt dışında ikamet eden ev hanımı kadınlar, 3201 sayılı Kanun gereği yurt dışı hizmet borçlanması yapabilmektedir. Yurt dışı borçlanma süreleri Türkiye’de geçen hizmet süreleriyle birleştirilerek, yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları belirlenmektedir.

1989 yılı Ocak ayı olarak değişecektir. Borçlanma yapılmadan önce Mayıs/2002 itibariyle 11 yıldan beri sigortalı sayılan kişi kademeli geçiş hükümlerine göre; 53 yaşında, 5450 gün prim ödeyerek emekli aylığı bağlanmasına hak kazanabilecek iken borçlanma yapması halinde sigortalılık süresi 13 yıla çıkacak ve 51 yaşında 5450 gün prim ödeyerek emekli olabilecektir. Borçlanma, kişiye 2 yıl önce ve 150 gün daha az prim ödeyerek emekli olma imkânı verecektir.

⁶⁹⁰ Özdamar, s.228.

⁶⁹¹ Özdamar, s.228-229.

⁶⁹² Mülga 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı Kanunlar.

⁶⁹³ 5510 sayılı Kanunun geçici 7. maddesinde; “Bu Kanunun yürürlük tarihine kadar 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı, 2/9/1971 tarihli ve 1479 sayılı, 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı, bu Kanunla mülga 17/10/1983 tarihli ve 2926 sayılı, 8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı kanunlar ile 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesine göre sandıklara tabi sigortalılık başlangıçları ile hizmet süreleri, fiili hizmet süresi zammı, itibari hizmet süreleri, borçlandırılan ve ihya edilen süreler ve sigortalılık süreleri tabi oldukları kanun hükümlerine göre değerlendirilir.”, hükmü amirdir. Bunun yanında, bu Kanuna göre sigortalı sayılanların borçlanma imkanından yararlanabileceklerini belirtmiştir (5510 SK. m.41/1). Sigortalıların borçlanabileceği süreler 5510 sayılı Kanunun (m. 41, 46, geçici m.4, 8, 31, 36, 43 ve 44) maddelerinde de yer almıştır.

3.3.2.2. Yurtiçi Hizmet Borçlanmaları

5510 sayılı Kanunda, 506 sayılı Kanundan farklı olarak hizmet borçlanması yapılabilecek sürelerin kapsamı genişletilmiştir⁶⁹⁴. Mülga 506 sayılı Kanunda sadece askerlik ile grev ve lokavtta geçen süreler için borçlanma yapılabilmesi düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanunda; doğum ve analık izin süreleri, askerlik, avukatlık staj süreleri, kamu görevlilerinin aylıksız izin süreleri, fahri asistanlıkta geçen süreler, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanların kısmi süreli çalıştıkları aylara ait eksik süreleri, beraatla sonuçlanan tutukluluk ve gözaltında geçen süreler, grev ve lokavtta geçen süreler, doktora veya tıpta uzmanlık eğitimi için geçen süreler, seçim nedeniyle kamu görevlilerinin açıkta geçirdikleri süreler, yurtdışında geçen öğrenim süreleri hizmet borçlanması yapılabilecek süreler olarak belirlenmiştir (5510 SK. m.41/1).

Yurt içi hizmet borçlanmasından faydalanabilmek için gerekli şartlar; kanunda aranan bir hizmet borçlanma durumunun mevcut olması, sigortalının talepte bulunması, Kurumca sigortalılara tahakkuk ettirilen borcun süresi içerisinde ödenmesidir. İlgili kanun maddesinde yer alan sürelerden faydalanıp faydalanmamak da kişinin talebine bırakılmıştır. Belirtilen sürelerden yararlanabilmek için başvuru konusunda kanunda azami bir süre belirlenmemiştir. Hizmet borçlanması yapılacak sürelerden uzunca bir süre geçtikten sonra da sigortalılar borçlanma talebinde bulunabilecektir. Ayrıca, hizmet borçlanması yapabilmek için 5510 sayılı Kanun ya da mülga sosyal güvenlik kanunları gereğince sigortalı olmak yeterli olup, başvuru tarihinde sigortalı açısından fiilen sigortalı olma şartı aranmamaktadır⁶⁹⁵. Borçlanmadan, zorunlu sigortalılar gibi isteğe bağlı sigortalılar da yararlanabilir.

Borçlanma talebinde bulunan sigortalı, talep tarihinde prime esas günlük kazanç alt ve üst sınırlar arasında olmak üzere, sigortalı tarafından belirlenecek günlük kazancın %32'si üzerinden hesaplanacak primlerini borcun tebliğ tarihinden itibaren

⁶⁹⁴ Talat Canbolat, **Yurt Dışı Hizmet Borçlanması Yapanlar da Kademeli Geçişten Yararlanır ve Sigortalılığın Başlangıç Tarihi İkili Sosyal Güvenlik Anlaşmalarına Göre Belirlenir (Karar İncelemesi)**, Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan, Cilt: 2, Beta Yayıncılık, 2011, s.2254.

⁶⁹⁵ "5510 sayılı Kanunun 41'inci maddesi ve geçici maddelerine göre borçlanma talebinde bulunanların, borçlanma talep tarihinden önce 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının; bendi kapsamında tescil edilmiş ve adına kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kollarına tabi prim bildirilmiş/tahakkuk etmiş olması, bendi kapsamında tescil edilmiş ve talep tarihi itibarıyla ödenmiş/tahakkuk etmiş süresi olması, bendi kapsamında tescil edilmiş olması, gerekmekte olup, söz konusu şartları yerine getirmeyenlerin 5510 sayılı Kanun kapsamında yer alan sürelerle ilişkin borçlanma talepleri kabul edilmeyecektir." (2020/21 sayılı SGK Genelgesi)

bir ay içinde ödemelidir (m.41/1). Borçlanmada dikkate alınacak prim oranında uzun vadeli primler ile birlikte kısa vadeli ve genel sağlık sigortası primleri de dahil edilmiştir. Anılan sürede borcun tamamının değil belli bir kısmının ödenmesi halinde, ödenen kısım kadar süreler geçerli sayılacaktır. Belirlenen sürede borcun ödenmemesi borçlanma hakkını ortadan kaldırmamakta, sadece yeniden talepte bulunulması zorunluluğunu doğurmaktadır.

3.3.2.2.1. Askerlik Süreleri

Her Türk vatandaşının yerine getirmekle mükellef olduğu kanuni askerlik görevini yapmak amacı ile iş sözleşmesini sona erdiren ya da çalışma gücü bulunmasına rağmen askerlik nedeniyle çalışamayan kişinin geçirdiği bu sürelerin sigortalılık süresine sayılması için yaptığı hizmet borçlanması işlemi, askerlik borçlanması olarak adlandırılmaktadır⁶⁹⁶. ILO tarafından kabul edilen 43 ve 131 sayılı Tavsiye Kararları ve mülga 43 sayılı ve ayrıca 68 sayılı Tavsiye Kararlarında özellikle, *“askerlik borçlanması konusunda askerlik yapılan süreye ait primlerin devlet tarafından karşılanması esası”* benimsenmiştir⁶⁹⁷. Bu durumda, askerlik borçlanmasına ilişkin prim borçlarının devlet tarafından ödenmesi gerektiği yönündeki düşüncenin dayanağı askerlik hizmetinin devlete karşı yerine getirilmesi zorunlu bir görev olması olarak değerlendirilmesidir⁶⁹⁸.

Genel Hüküm; Askerlik borçlanmasına tabi olan, *“er veya erbaş olarak silâh altında⁶⁹⁹ ve yedek subay okulunda geçen süreler”*, prim ödeme gün sayısı ve

⁶⁹⁶ Kadir Arıcı, “5510 Sayılı Kanun’un Yürürlük Tarihinden Önceki Dönemde Doğum Yapan Kadın Sigortalılar (4A) da Doğum Borçlanmasından Faydalanabilirler”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Cilt:5, Sayı:19, İstanbul, 2010, (Doğum Borçlanması), s.163.

⁶⁹⁷ Şakar, (2011 SSU), s.212.

⁶⁹⁸ Fatma Başterzi, **Yaşlılık Sigortası-Normların Uyumlaştırılması ve Yeniden Yapılandırma Açısından**, İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2006. s.210.

⁶⁹⁹ “...Ne ki; davacı, 06.11.1979- 06.07.1981 tarihleri arasında askerlikte geçen süreyi borçlanmış olup; uyumsuzluk konusu dönemde yürürlükte bulunan 506 sayılı Kanunun dava konusu ile ilgili 4958 sayılı Kanunun 34. maddesi ile değişik 60/f maddesi gereğince, er olarak askerlikte geçen sürenin tamamına borçlanma imkânı getirilmiştir. Kanun hükmünün bu açık ifadesi karşısında, davacının fiilen askerlik yaptığı sürenin tamamını (06.11.1979 – 06.07.1981 tarihleri arası 608 gün) borçlanabilmesi mümkün görülmektedir. 506 sayılı Kanunda bu yaklaşımı engelleyecek aksine bir hükümde bulunmadığına göre, somut olayda 506 sayılı Kanunun 60/f maddesi gereğince fiili askerlik süresinin tamamının borçlanıldığı kabul edilerek, prim gün sayısının ve sonucunda yaşlılık aylığı şartlarının buna göre belirlenmesi gerekir...”, Yarg. 10. HD. T.20.09.2013 E.2012/17145 K.2013/16986 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

sigortalılık sürelerinde dikkate alınan sürelerdir⁷⁰⁰. Askerlik süresi borçlanmalarında kanunda belirlenen askerlik süreleri⁷⁰¹ sayılmakla birlikte, 1111 sayılı Askerlik Kanunu⁷⁰² gereğince hava değişiminde geçen üç aylık sürenin silah altında geçirilmiş sayılacağı hükmü dolayısıyla hava değişiminde geçirilen 3 aylık sürenin borçlanılabileceği kabul edilmiştir⁷⁰³. Askerliğini 12 ay boyunca hava değişimi ile geçirenlerin en fazla 3 aylık süresi, askerlik borçlanması kapsamında olacaktır⁷⁰⁴.

Fiili askerlik hizmeti, silah altına alınmakla başlayıp terhis tarihinde sona ermektedir. Askerlik süresinin borçlanılabilmesi için kabul edilen bir kural da askerliğin fiilen yapılmış olması gerektiğidir. Askerliklerini, 1111 sayılı Kanunun 10 uncu madde ve ikinci fıkrasına göre kamu kurumlarında görev yaparak geçirenler, temel askerlik eğitim süresini borçlanma imkanına sahiptir. Askerlik hizmetini er öğretmen olarak yapanların, tüm askerlik süresini değil, kıtada maaşsız olarak geçen sürelerin borçlanılmasına olanak tanınmıştır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi, s.359). Askerliğini er olarak yapanların aksi bir durum bulunmadıkça, esarete geçen süreleri muvazzaf askerlik hizmetinden sayıldığından sigortalılar bu süreleri de borçlanabilecektir⁷⁰⁵.

Yurtdışında Yapılan Askerlik Süreleri; Askerlik borçlanması düzenlenmesinin yer aldığı 5510 sayılı Kanunun 41/1-b maddesinde yurtdışında yapılan askerlik sürelerinin borçlanmasına ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Yurt

⁷⁰⁰ Başterzi, s.190.

⁷⁰¹ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar askere alınmaları halinde sigortalılıkları sona ermediğinden bu sigortalılıkları devam ettiği sürece 41/1-(b) bendine göre er veya erbaş olarak silah altında veya yedek subay okulunda geçen sürelerin borçlandırılmasında zorunlu sigortalılıkları devam edenler dışındakiler borçlanma yapabilecektir. Fiili askerlik hizmeti silah altına alınmakla başlayıp terhis tarihinde sona erdiğinden, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendine tabi olanlardan askerlik yaparken söz konusu sigortalılıkları devam edenler askerlik sürelerini borçlanamayacaktır.

⁷⁰² 12.07.1927 tarih ve 631 sayılı Resmî Gazete.

⁷⁰³ "... Zira, davacının murisi E. S.'ın, 24.10.1962-20.1.1964 tarihleri arasında askerlik yaptığı, bu süre içinde 22.5.1963-05.7.1963 ve 07.7.1963-05.01.1964 tarihleri arasında hava değişimi aldığı, ilgili Askerlik Şubesi tarafından buna göre yaklaşık 7,5 aylık hava değişim süresinin 4,5 aylık süresinin askerlikten sayılmadığının bildirildiği belirgin olmasına karşın, bozma sonrası tesis edilen hüküm de, toplam askerlik süresi içinde kurumca üç aylık hava değişim süresi de gözetilerek borçlanılabileceği kabul edilen 10 ay 11 günlük süre dışında, üç ay daha askerlik borçlanması hakkı bulunduğu kabul edilmiştir...", Yarg. 10. HD. T.01.03.2011 E.2011/701 K.2011/2618 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁰⁴ Yarg. 10. HD. E.2011/701 K.2011/2618 T.01.03.2011 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 27.8.2020).

⁷⁰⁵ Kanunun 41. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ile muvazzaf ve ihtiyat askerlikte er veya erbaş olarak silahlı altında geçen süreler, 1.1.1950 tarihinden sonra yedek subay okulunda, 26.6.2019 tarihinden sonra ise yedek astsubay okulunda öğrenci olarak geçen sürelerin borçlandırılmasına imkan sağlanmıştır. (2020/21 sayılı SGK Genelgesi).

dışında çalışan Türk işçilerinin, “*çalıştıkları ülke ile sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış olsun veya olmasın askerlik borçlanması yapma hakkının tanınması gerektiği yönünde*”, Yargıtay kararı da mevcuttur⁷⁰⁶. Aynı yönde Yargıtay’ın bir başka kararında da “*Bağ-Kur’a tabi sigortalıların yurtdışında yapmış oldukları askerlik sürelerinin ülkemizde borçlanılabileceğine*” hükmedilmiştir⁷⁰⁷.

Göçmen statüsünde olup da daha sonra Türk vatandaşlığına geçenler hakkında, geldikleri ülkede yapmış oldukları askerlik hizmetlerinin ülkemizde borçlanılıp borçlanılmayacağı yönünde Yargıtay’ın verdiği bir kararda⁷⁰⁸; “*Bulgaristan da yapılan askerlik hizmetinin borçlanması talep edilmiştir. Yüksek mahkeme, göçmen olup da Türk vatandaşlığını kazanan davacının Türk vatandaşlarına tanınan her türlü haktan yararlanması gerektiğine*” hükmetmiştir. Daha sonra SSK tarafından çıkarılan 12-3 sayılı Genelge ile Yargıtay’ın kararına paralel bir biçimde düzenleme yapılarak göçmen statüsündeki vatandaşların askerlik borçlanması yapabilecekleri ifade edilmiştir (12-3 sayı ve 30/11/1987 tarihli SSK Genelgesi).

Türk vatandaşı iken askere alınan ve askerlik yükümlülüğünü yerine getirenler, daha sonra Türk vatandaşlığından çıkmaları halinde, yaptıkları askerlik sürelerini borçlanılabilecektir (2014/5 sayılı SGK Genelgesi). Türk vatandaşı olduğu halde vatandaşlıktan çıkıp yeniden vatandaşlığa alınanlar⁷⁰⁹, vatandaşlığa alındıkları tarihte 22 yaşını doldurmuş olmaları halinde, yaptıkları fiili askerlik sürelerini borçlanılabilecektir⁷¹⁰.

Sigortalılar, er olarak silah altında geçen sürelerinin tamamını veya bir kısmını talepte bulunmaları halinde borçlanılabilecektir⁷¹¹. Fiilen silah altında geçmeyen bedelli

⁷⁰⁶ Yarg.10. HD. T.07.05.1985 E.2060 K.2899 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁰⁷ Yarg. 10. HD. T.03.03.1988 E.1112 K.1174 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁷⁰⁸ Yarg. 10. HD. T.19.11.1985 E.608 K.6359, **İş ve Hukuk Dergisi**, Kasım-Aralık 1986, s.35.

⁷⁰⁹ Bu sigortalıların 1111 sayılı Kanuna göre askerlik yapmaları zorunludur.

⁷¹⁰ Yarg. 10. HD. 2016/9028 K.2019/2975 T.01.04.2019, “*...Somut olayda davacı Türk soylu olup Bulgaristan vatandaşı iken o ülke ordusunda yaptığı askerlik süresini sonradan Türk vatandaşı olması nedeniyle borçlanmak istemektedir. Kanunun amacı, Türk vatandaşı iken Türkiye’de yapılan askerlik sürelerini borçlandırmaktır. Türk vatandaşlığına geçmeden yapılan çalışmaların borçlanılamayacağı gibi askerlik süresinin de borçlanması mümkün değildir. Kabule göre de Bulgaristan’daki askerliğin statüsünün araştırılması gerekmektedir. Eğer zorunlu ve sosyal sigorta kapsamı dışında ise borçlanma imkânı tanınabilir...*”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 27.8.2020).

⁷¹¹ 2015 yılında 4/1-a kapsamında sigortalı sayılan 142.617 kişi (yıl içindeki hizmet borçlanmalarının %59’u); 4/1-b kapsamında sigortalı sayılanlardan 37.017 kişi (yıl içindeki hizmet borçlanmalarının

askerlik süreleri, borçlanılmayacak olan askerlik süresidir (2015/19 sayılı SGK Genelgesi).

5510 sayılı Kanunda, kişiye tebliğ edildiği tarihten itibaren bir ay sürede borçlanma miktarının ödenmesi koşulu getirilmiştir. Kısmi olarak yapılmış borçlanma ödemeleri de ödeme miktarına denk gelen gün sayısı kadar geçerli sayılacaktır. Borçlanma talebinde başvuru sınırı bulunmadığından, sigortalılar ödeyemedikleri için eksik kalan sürelerini daha sonra borçlanma talebinde bulunabileceklerdir.

7179 sayılı “Asker Alma Kanununun”⁷¹² 5 inci maddesinin üçüncü fıkrasında; *“altı aylık askerlik hizmetini tamamlayan erbaş ve erlerden istekli olanların sıralı disiplin amirlerinin olumlu değerlendirmesi ile terhise hak kazandığı tarihten itibaren Milli Savunma Bakanlığınca uygun görülmesi halinde altı ay ile sınırlı olmak üzere askerlik hizmetlerine devam edeceği ve bu sürenin sonunda terhis edileceği, bu şekilde askerlik hizmetine devam edenlerin vazgeçme taleplerinin kabul edilmeyeceği, bunlar hakkında muvazzaflık dönemi için askerlik hizmetinden sayılmayan sürelerle ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı ve birinci altı aylık hizmet süresi için ayrı, ikinci altı aylık hizmet süresi için ayrı terhis belgesinin tanzim edileceği”* belirlenmiştir.

7179 sayılı Kanunun aynı maddesinde, *“askerlik hizmetine devam edip, bu sürenin sonunda terhis olanlardan, ikinci altı ay kapsamında geçen sürelerine ilişkin borç tutarının, Kanunun 82 inci maddesine göre belirlenmiş prime esas günlük kazanç alt sınırının %32’si üzerinden hesaplanarak Millî Savunma Bakanlığınca tebliğ edileceği ve tebliği takip eden üç ay içinde ilgili Bakanlıkça ödeneceği”,* hükme bağlanmıştır.

Yapılan düzenleme gereği, 7179 sayılı Kanun kapsamında askerlik hizmetine devam edenler, birinci ve ikinci altı aylık sürelerini borçlanabileceği düzenlenmiştir (2020/21 sayılı SGK Genelgesi). Bu düzenleme ile ilk kez ikinci altı aylık askerlik süresinin tamamının⁷¹³ borçlanma tutarının Millî Savunma Bakanlığınca ödenecek

%42’si), 4/1-c kapsamında sigortalı sayılanlardan Aralık 2016 tarihinde 6905 kişi (ay içindeki hizmet borçlanmalarının %38,5’i) askerlik borçlanması gerçekleştirmiştir (SGK, 2016).

⁷¹² 26.06.2019 tarih ve 30816 sayılı Resmî Gazete.

⁷¹³ Ayrıca, ikinci altı aylık askerlik süresinin borçlandırılmasında ikinci altı aya ilişkin sürelerin tamamı borçlandırılacak, kısmi borçlanma işlemi yapılmayacaktır.

olması, sigortalıların askerlik yapılan sürelerle ait borçlanmalarının devlet tarafından ödenmesine yönelik beklentilerinin oluşmasına neden olacaktır⁷¹⁴.

3.3.2.2.2. Öğrenim Süreleri

5510 sayılı Kanunda sigortalılara bazı öğrenim sürelerine ait dönemleri, borçlanma hakkı verilmiştir. Bu süreler, doktora ve tıp öğrencilerinin uzmanlık süreleri ile 1416 sayılı Kanuna göre yurtdışında geçen öğrenim süreleridir.

Doktora ve Tıpta Uzmanlık Süreleri; Sigortalıların sosyal güvenlik kanununa tabi olmaksızın yurt içinde veya yurt dışında geçirdikleri tüm doktora programları veya tıpta uzmanlık öğrenim sürelerini (sigortalı olmaksızın geçirilmesi koşuluyla) talepleri halinde borçlanma imkânı 5510 sayılı Kanun ile sağlanmıştır. 5510 sayılı kanunun 41/1-(d) bendinde; *“sigortalılar sigortalı olmaksızın doktora öğrenimi veya tıpta uzmanlık için yurt içinde veya yurt dışında geçirdikleri normal doktora veya uzmanlık öğrenim sürelerini borçlanabilirler”* hükmü getirilmiştir⁷¹⁵.

Doktorada öğrenim süreleri belirlenirken, 06/10/1982 tarihine kadar yapılan doktora öğrenim süreleri en fazla beş yıl, bu tarihten sonra yapılan öğrenim süresi ise altı yıl olarak hesaplanmaktadır. Borçlanılacak olan süre belirlenen süreleri geçmeyecektir (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

Daha önce sadece 5434 sayılı Kanuna tabi sigortalılara (ek md.8/g) tanınan öğrenim sürelerinin borçlanılmasına ilişkin hüküm⁷¹⁶, 5510 sayılı Kanunla tüm

⁷¹⁴ ILO tarafından kabul edilen 43 ve 131 sayılı Tavsiye Kararları ve mülga 43 sayılı ve ayrıca 68 sayılı Tavsiye Kararlarında özellikle askerlik borçlanması konusunda askerlik yapılan süreye ait primlerin devlet tarafından karşılanması esası getirilmiştir. Bu düzenleme tavsiye kararına paralel bir uygulamaya gidilmiştir.

⁷¹⁵ Mustafa Şen, “5510 Sayılı Kanun Kapsamında Sigortalıların Borçlanabileceği Süreler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Cilt:30, Sayı:157, Ocak- Şubat 2020, s.222.

⁷¹⁶ 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra ilk defa kamu görevlisi olanlar, Türk vatandaşlığına geçmeden önce yaptıkları doktora ve tıpta uzmanlık için geçirilen öğrenim sürelerini Türkiye’de geçirmiş olup olmadıklarına bakılmaksızın, Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 29/12/1983 gün ve 1983/3 Esas ve 1983/12 sayılı Kararındaki hükmüne göre borçlanma imkanına sahiptirler.

sigortalıları kapsayacak şekilde genişletilmiştir⁷¹⁷. Yüksek lisansta geçen süreye ilişkin ise sigortalılara borçlanma olanağı tanınmamıştır⁷¹⁸.

Yurtdışında Geçen Öğrenim Süreleri; 5510 sayılı Kanunun 41/1-(j) bendi ile “sigortalı olmaksızın, 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanuna⁷¹⁹ göre yurt dışına gönderilen ve öğrenimini başarıyla tamamlayarak yurda dönenlerden yükümlü bulunduğu mecburi hizmet süresini tamamlamış olanların yurt dışında resmi öğrenci olarak geçirmiş oldukları öğrenim sürelerinin 18 yaşının tamamlanmasından sonraki döneme ait olan kısmının borçlandırılmasına” imkân sağlanmıştır. 1416 sayılı Kanun kapsamına, “Umumi ve mülhak bütçe ile idare olunan Devlet devairi ve inhisar idarelerinin, vilayetlerin, şehremanetleri ile belediyelerin, ticaret odalarının ve mukavelenameleri mucibince talebe göndermeğe mecbur olan şirketlerin tahsil için ecnebi memleketlere gönderecekleri talebe...” girmektedir (1416 SK., m.1). Belirlenen makamlar tarafından ecnebi memleketlere gönderilecek öğrenciler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yazılı ve sözlü sınav ile seçilmektedir. Sigortalıların bu süreleri borçlanabilmesi için eğitimi başarı ile sonuçlandırması, yurda dönüş yapması ve mecburi hizmetini ifa etmiş olması gerekmektedir (1416 SK., geç. md.1/3).

Sigortalılara kendi ya da resmî kurumların imkanlarıyla yurtiçi veya yurtdışı üniversitelerde lisansüstü eğitim gördüğü süreleri borçlanma imkânı verilerek, çalışma hayatında daha kalifiyeli personellerin yetiştirilmesinin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, sigortalıların öğrenim sürelerinde çalışmaması nedeniyle emeklilik için gereken prim ödeme gün sayısını tamamlamada gecikmemesi için bu süreler hizmet borçlanmalarına dahil edilmiştir.

⁷¹⁷ Danıştay 11.Daire’nin 27.09.2004T. E.2001/4338 K.2004/3846 kararında, “Emekli Sandığı Kanunu ile belirlenen haklardan yararlanabilmek için “iştirakçi” olmanın ön koşul olduğu açık olup, Emekli Sandığı Kanununda belirtilen haklardan olan “borçlanma” hakkından yararlanabilmek için de “iştirakçi olma” şartının aranacağı açıktır. Bu durumda, Sandık iştirakçisi olarak görev yaptığı dönemde borçlanma isteminde bulunmayan davacının, iştirakçiliği sona erdikten sonra yurtdışında doktora öğreniminde geçirdiği sürenin borçlandırılarak hizmetine eklenmesi istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemi “iştirakçi olma” ön koşulunu taşımadığı gerekçesiyle reddeden davalı idare işleminde hukuka aykırılık yoktur” biçiminde hüküm vermiştir, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷¹⁸ Güzel, Okur, Caniklioğlu (2020 SGH), s.548.

⁷¹⁹ 16.04.1929 tarih ve 1169 sayılı Resmî Gazete.

3.3.2.2.3. Avukatlık Staj Süreleri

Tüm sigortalılık statüsüne tabi çalışanlar için 5510 sayılı Kanun ile getirilmiş olan bir başka borçlanma hakkı da avukatlık stajının yapıldığı süreye ilişkindir. 1136 sayılı “Avukatlık Kanunu”⁷²⁰ gereğince avukatlar, sigortalı olmaksızın ilk altı ay mahkemelerde, kalan altı ay da avukat yanında olmak üzere toplam bir yıllık staj sürelerini başvurmaları halinde borçlanabileceklerdir (5510 SK., md.41/e). 5510 sayılı Kanunda yer alan bu hükme göre ise, tüm sigortalılar bakımından avukatlık staj süresini borçlanma hakkı getirilmiştir⁷²¹. Ancak, sigortalının borçlanma yapılabilmesi için avukatlık staj süresini tamamlanması gerekmektedir⁷²².

Özellikle avukat staj sürelerinin borçlanması, sigortalıların sigortalılık süresini öne çekmesi açısından önemlidir. Çalışma hayatına başlamadan staj yapan avukatlar, bu süreleri borçlanması halinde daha erken emekli olabilme imkânı elde edecektir.

3.3.2.2.4. Fahri Asistanlıkta Geçen Süreler

5510 sayılı Kanunun 41/1-(h) bendi ile hekimlere, fahri asistanlıkta geçen süreleri borçlanma imkânı verilmiştir. Bu hükme göre, tıpta uzmanlık eğitimi çerçevesinde fahri asistanlık yapan bir hekim asistanlık sürelerini borçlanabilecektir⁷²³. Tıpta Uzmanlık Tüzüğünde⁷²⁴, “*yabancı uyrukluların Türkiye’de fahri asistanlık yapabileceği*” (m.19), bu süre içerisinde “*Türk vatandaşlığına geçmeleri halinde kadrosuz ve aylıksız olarak asistanlığa devam edecekleri*” (m.32) düzenlenmektedir. Yabancı uyruklu olup fahri asistanlık yapanların, bu dönemi borçlanma konusunda bir engeli bulunmamaktadır.

⁷²⁰ 07.04.1969 tarih ve 13168 sayılı Resmî Gazete.

⁷²¹ 1136 sayılı Avukatlık Kanunu gereğince avukatlar sigortalı olmaksızın ilk altı ay mahkemelerde, kalan altı ay da avukat yanında olmak üzere toplam bir yıllık süreyi borçlanabileceklerdir. Borçlanma yapılabilmesi için bir yıllık sürenin tamamlanması da gerekmektedir.

⁷²² Sözer, (Sosyal Sigortalar), s.474.

⁷²³ Kurumun 2013/11 sayılı genelgesine göre, sigortalılar fahri asistanlıkta geçen sürelerini, fahri asistan olarak görev yaptığı tarihleri gün, ay, yıl olarak belirtip ilgili üniversite veya hastaneden temin edeceği belgenin aslını borçlanma talep dilekçesine ekleyerek Kuruma başvurmaları halinde borçlanabileceklerdir.

⁷²⁴ 19.06.2002 tarih ve 24790 sayılı Resmî Gazete.

3.3.2.2.5. Kısmi Çalışma Süreleri

4857 sayılı Kanunun 13'üncü maddesinde kısmi süreli iş sözleşmeleri; *“İşçinin normal haftalık çalışma süresinin, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenen”* sözleşmedir. İş Kanunu'na İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliğinde⁷²⁵, *“işyerinde, tam süreli iş sözleşmesi ile belirlenen emsal çalışma süresinin üçte ikisi oranına kadar yapılan çalışma”* olarak önemli ölçüde daha az çalışma kavramı açıklanmıştır. Düzenlemeye göre, işçinin haftalık çalışma süresinin, işyerindeki emsal çalışma süresinin üçte ikisi veya daha azı bir süre olarak belirlenmesi durumunda, kısmi süreli iş sözleşmesinden söz edilebilecektir. 4857 sayılı Kanunun 63'üncü maddesine göre, haftalık çalışma süresi en çok kırk beş saattir. İlgili hükümler değerlendirildiğinde, 45 saatin üçte ikisi olan 30 saat, kısmi çalışmanın azami süresi olarak değerlendirilecektir.

5510 sayılı Kanunun 41/1-(i) bendi ile 25/02/2011 tarihinden sonraki sürelerle ilişkin olmak üzere, 4857 sayılı Kanun ile sigortalıların kısmi süreli çalıştıkları aylara ait eksik kalan sürelerini borçlanma hakkı verilmiştir⁷²⁶. Bu düzenleme ile borçlanılan süreler, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak değerlendirilmektedir⁷²⁷. Kısmi süreli iş sözleşmesinin bir türü olan çağrı üzerine çalışmaya dayalı kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışan bir sigortalının da bu madde hükmünce borçlanabileceğini belirtmek gerekir⁷²⁸.

Kısmi süreli çalışmaya eklenen diğer bir süre doğum yapan kadınlara verilen *“yarım çalışma izin süresidir”*. 6663 sayılı Kanunun 20 inci maddesi ile (4447SK., ek m.5) *“anne işçi ile üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinen kadın veya erkek işçiye*

⁷²⁵ 6.4.2004 tarih ve 25425 sayılı Resmî Gazete.

⁷²⁶ Buna göre, 25/2/2011 tarihinden itibaren kamu ve özel sektörde çalışanlar ile ev hizmetlerinde 30 günden az çalışanlardan aylık prim ve hizmet belgesi ile bildirilen eksik gün nedeni (06) (Kısmi istihdam), (07) (Puantaj kayıtları) ve (17) (Ev hizmetlerinde 30 günden az çalışma) ile 4447 sayılı Kanunun ek 5 inci maddesine göre yarım çalışma ödeneğinden yararlanmayanlar için (23) (Yarım Çalışma) ve (24) (Yarım Çalışma ve diğer) olan sigortalılar ay içinde zorunlu sigortalılık dışındaki sürelerini borçlanabileceklerdir. (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

⁷²⁷ 4857 sayılı Kanunun 13'üncü maddesinde kısmi iş sözleşmesi; *işçinin normal haftalık çalışma süresinin tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmesi olarak tanımlanmıştır. Buna göre, 25/2/2011 tarihinden itibaren kamu ve özel sektörde çalışanlar ile ev hizmetlerinde 30 günden az çalışanlardan aylık prim ve hizmet belgesi ile bildirilen eksik gün nedeni (06) (Kısmi istihdam) ve (17) (Ev hizmetlerinde 30 günden az çalışma) olan sigortalılar ay içinde zorunlu sigortalılık dışındaki sürelerini borçlanabileceklerdir. Borçlanma talebinde bulunulurken bu eksik gün gün nedenlerinin olup olmadığı hususu değerlendirilmelidir.*

⁷²⁸ Kuruca ve Özdamar, s.560.

istekleri hâlinde; birinci doğumda altmış gün, ikinci doğumda yüz yirmi gün ve sonraki doğumlarda ise yüz seksen gün süreyle haftalık çalışma süresinin yarısı kadar ücretsiz izin verilir. Çoğul doğum hâlinde bu süreler otuzar gün eklenecektir. Çocuğun engelli doğması hâlinde bu süre üç yüz altmış gün olarak uygulanır.” hükmü düzenlenmiştir. Doğum sonrası yarım çalışma izni, doğum yapan kadın işçilere tanınmıştır. Eşi doğum yapan erkek işçi bu izne kullanmayacaktır⁷²⁹. Yarım çalışma izninde erkek işçi için tek istisnai durum “üç yaşından küçük çocukları evlat edinen ebeveynlerden sadece birisi” bu izni kullanabilir hükmüne göre çalışılan sürelerdir⁷³⁰.

6663 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle 4857 sayılı Kanunun 13’üncü maddesinin beşinci fıkrasına; “Bu kanunun 74’üncü maddesinde öngörülen izinlerin bitiminden sonra mecburi ilköğretim çağının başladığı tarihi takip eden ay başına kadar bu maddeye göre ebeveynlerden biri kısmi süreli çalışma talebinde bulunabilir...” düzenlemesi ile doğum yapan annelere çocuklarının doğumundan sonra biten izinlerinden sonra mecburi ilköğretim çağının başladığı tarihi takip eden ay başına kadar kısmi süreli çalışma hakkı verilmiştir. Buna göre, kısmi süreli çalışmaya geçmek isteyen işçi kadın, analık izin süresinin, yarım çalışma izni süresinin veya altı aya kadar ücretsiz izin süresinin bitimi tarihinden sonra çocuğun mecburi ilköğretim çağının başladığı tarihi takip eden aybaşına kadar herhangi bir zamanda

⁷²⁹ Alpay Hekimler, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Federal Mahkeme Kararları, Avrupa Adalet Divanı, T.18.11.2020 S.C-463/19, S:2021/1, s.2819, “**Gerekçe:** Eşit Davranma Direktifi (2006/54/EG sayılı Direktif), istihdam ve çalışma koşullarında doğrudan veya dolaylı olarak kadın ve erkekler arasında her tür ayrımcılığı yasaklamaktadır. Birlik üyesi bir ülke, yasal analık izninin ardından, anneye ek bir izin hakkını tanıması; bu izin anneye ebeveynlerden bir olduğundan dolayı değil veya hamileliğin beraberinde getirdiği sonuçların ortadan kaldırılmasına yönelik bir tedbir olarak verilmesi öngörülmemişse, engel olunabilir. Çünkü bu yönde tanınmış olan ek izin hakkı, kadının vücut sağlığını korumak ve de doğumdan sonra anne ile çocuk arasındaki özel ilişkinin kurulması hedefine yönelik olarak tanınıyor olması gerekmektedir. Kendi çocuğunun yetiştirmek isteyen işçiye, toplu iş sözleşmesi yoluyla ek izin hakkı tanıyan bir düzenleme erkek ve kadın işçiler arasında eşitsiz bir durumun ortaya çıkmasına neden olur. Bu yönde getirilecek bir düzenleme sadece, kadın işçinin hamileliğin sonucunda ortaya çıkan etkilerin azaltılıp vücuda sağlığının korunmasına ve anne çocuk arasında özel bir bağın kurulmasına yönelik bir tedbir kapsamında alındığı taktirde Eşit Davranma Direktifi ile çatışmayacaktır. Toplu iş sözleşmesi ile tanınan bu hak, salt ebeveyn olarak kadın olunmasından dolayı tanınmışsa erkek işçilere karşı doğrudan bir ayrımcılığın yapıldığı anlamına gelecektir.”

⁷³⁰ 6663 sayılı Kanunla İş K.m.74’e, “Birinci fıkra uyarınca kullanılan doğum sonrası analık hâli izninin bitiminden itibaren çocuğunun bakımı ve yetiştirilmesi amacıyla ve çocuğun hayatta olması kaydıyla kadın işçi ile üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinen kadın veya erkek işçilere istekleri hâlinde birinci doğumda altmış gün, ikinci doğumda yüz yirmi gün, sonraki doğumlarda ise yüz seksen gün süreyle haftalık çalışma süresinin yarısı kadar ücretsiz izin verilir. Çoğul doğum hâlinde bu süreler otuzar gün eklenir. Çocuğun engelli doğması hâlinde bu süre üç yüz altmış gün olarak uygulanır. Bu fıkra hükümlerinden yararlanılan süre içerisinde süt iznine ilişkin hükümler uygulanmaz” fıkrası eklenmiştir.

kısmi süreli çalışmaya geçmek için talepte bulunabilir (Kısmi Süreli Çalışma Yön. m.8/1).

Kadın sigortalının ücretsiz doğum ve analık izni sürelerinin bitimi tarihinden itibaren kısmi süreli çalışmaya geçiş hakkını kullanması halinde sürenin tamamı için olmasa da uzun vadeli sigorta kolları primi ödenmeyen süreler için borçlanma talebinde bulunabilecektir⁷³¹. 5510 sayılı Kanunun 41 inci maddesindeki ücretsiz izin sürelerinin borçlanılabileceğine ilişkin mevcut hükmün, bir ücretsiz izin türü olan doğum sonrası yarım çalışma iznini de kapsadığını kabul etmek ve bu süreler için borçlanma yapılabileceği sonucuna ulaşmak mümkündür⁷³².

Tüm dünyayı ve ülkemizi olumsuz yönde etkileyen Covid-19 virüsü nedeniyle yaşanan pandemi sürecinde özellikle ülkelerin ekonomik durumları olumsuz etkilenmiştir. Ülkelerin ekonomik kriz dönemlerinde uygulamaya konulan “kısa çalışma” ve “ücretsiz izin” uygulamaları, işyerlerinde toplu işçi çıkarmanın önüne geçmekte ve işyerlerinin faaliyetinin devamını sağlamaktadır⁷³³. 4447 sayılı Kanuna eklenen “Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği” ne ilişkin düzenlemeler, ücretsiz izin gibi değerlendirilmektedir⁷³⁴. Kısa çalışma ödeneğine başvuran sigortalılarla ilgili olarak İŞKUR tarafından yayımlanan 2020/1 sayılı Pasif İşgücü Genelgesinde, “*kısa çalışmanın başlama (hariç) ve bitiş tarihlerinin (dahil) olduğu aylarda fiili gün sayısı esas alınarak, ara aylarda 30 gün olarak hesaplanmak suretiyle ödeme planının oluşturulacağı*” belirtilmiştir⁷³⁵. İşçinin haftalık çalıştırılmayacak süresi 18/45 olarak İŞKUR’a bildirilen bir çalışan adına o ay için İŞKUR tarafından 12 günlük kısa çalışma ödeneği verildiği dikkate alındığında İşveren Uygulama Tebliğinde yer alan düzenlemelere göre, Kuruma 19 gün prim gün sayısı bildirimi işveren tarafından yapılmaktadır.

5510 sayılı Kanunda kısa çalışma ödeneği alınan sürelerde eksik çalışılan bu süreler borçlanma kapsamında sayılmamıştır. Olağanüstü durumlarda kısa çalışmaya

⁷³¹ Canbolat ve Özkan, s.132.

⁷³² Canbolat ve Özkan, s.133.; Yamakoğlu, s.110-111.

⁷³³ Fevzi Demir, “Kısa Çalışmalar ve İş Sözleşmeleri Üzerine Etkileri”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:6, Sayı:22, 2009, s.542.

⁷³⁴ 15.05.2008 tarihli ve 5763 sayılı Kanunun 18 inci maddesi ile 4447 sayılı Kanuna eklenmiştir.

⁷³⁵ Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlanan İşçilerin Mayıs Ayına İlişkin SGK Bildirimleri 30 Gün Üzerinden Mi 31 Gün Üzerinden Mi Hesaplanmalı, https://www.gulbenkmusavirlik.com/tr_kisa-calisma-odeneginden-yararlanan-iscilerin-mayis-ayina-iliskin-sgk-bildirimleri-30-gun-uzerinden-mi-31-gun-uzerinden-mi-hesaplanmali-144474.html, (15.11.2020).

tabi olan sigortalıların eksik sürelerini borçlanma imkânı sağlanması yapılacak kanun değişikliğiyle mümkün olabilir. Ayrıca pandemi sürecinde kısa çalışma ödeneğine hak kazanamayanlar ile iş sözleşmesi feshedilen ve işsizlik ödeneğinden yararlanamayan işçiler⁷³⁶ için nakdi ücret desteği verileceği düzenlenmiştir (4857 SK., geç.mad.24). Kısa çalışma ödeneğini hak kazanamadığı için ilgili kanun maddesi hükmüne göre ücretsiz izin verilen işçilerin bu süreleri borçlanma imkânı da bulunmamaktadır. Özellikle yaşlılık aylığı hak kazanma koşullarından biri olan prim ödeme gün sayısı bakımından az süreleri kalan sigortalılar için, pandemi döneminde ücretsiz izin verilen süreleri borçlanma imkânı verilmesi gerekmektedir.

3.3.2.2.6. Grev ve Lokavtta Geçen Süreler

Anayasamızın “*Grev Hakkı ve Lokavt*” başlıklı 54’üncü maddesinin birinci fıkrasında, “*toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin grev hakkına sahip oldukları*” hükmü yer almıştır. Anayasadaki bu düzenlemeye uygun olarak 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun⁷³⁷ 58 inci maddesinin birinci fıkrasında grev kavramı; “*İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla, aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmaları*” olarak tanımlanmıştır⁷³⁸. Bu genel tanımlamayla birlikte 6356 sayılı Kanunda kanuni grev de “*Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması hâlinde, işçilerin ekonomik ve sosyal durumları ile çalışma şartlarını korumak veya geliştirmek amacıyla, 6356 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak yapılan grev*” şeklinde ifade edilmiştir (6356 SK., m.58/2).

5510 sayılı Kanunun 41/1-(g) bendi hükmüne göre sigortalıların grev ya da lokavtta geçen sürelerde, malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödenmediğinden

⁷³⁶ Ücretsiz İzne Ayrılan İşçilere Nakdi Ücret Desteği Hakkında SGK Usul ve Esasları, <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2020-87.aspx>, (18.6.2020).

⁷³⁷ 07.11.2012 tarih ve 28460 sayılı Resmî Gazete.

⁷³⁸ Nurşen Caniklioğlu, “6356 Sayılı Kanun’a Göre Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2013/4, 2013, (Grev), s.291.

hizmet akitlerinin askıda kaldığı bu süreler⁷³⁹, Kanuna göre prim ödeme gün sayısı olarak değerlendirilmemektedir. Grev ve lokavt hakkının kullanılmasına istinaden hizmet akdi askıda kalan sigortalılara, bu süreleri borçlanma hakkı verilmiştir. Sigortalı işçinin grev ve lokavt sürelerini borçlanabilmesi için, bu sürelerin kanuni grev ve lokavt tanımlamasına uygun olması gerekliliği ilk koşullardan biridir.

Borçlanmaya tabi olunan bu süreler prim ödeme gün sayılarına eklenecektir. Sigortalılık süresinin borçlanma süresi kadar geriye götürülmesi ise, bu borçlanma türü için mümkün değildir. Çalışan kişinin grev ve lokavt yaptığı dönemde zaten sigortalılığı da başlamış olduğundan borçlanılan süreler sigortalılık başlangıç tarihini etkilemeyecektir⁷⁴⁰.

3.3.2.2.7. Analık İzin Süreleri ve Doğum Borçlanması

5510 sayılı Kanunda yer alan **analık izin sürelerinde** kadın sigortalılar Kanunda belirtilen sürelerde hizmet akdi sona ermemekle birlikte ücretsiz izinli sayılmaktadır. 5510 sayılı Kanunda analık izni, “4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin, kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alan kadının ya da gelir veya aylık alan erkeğin sigortalı olmayan eşinin gebeliğinin başladığı tarihten itibaren doğumdan sonraki ilk sekiz haftalık, çoğul gebelik halinde ise ilk on haftalık süreye kadar olan gebelik ve analık haliyle ilgili rahatsızlık ve engellilik halleri” biçiminde tanımlanmıştır (5510 SK, m.15/2).

Analık izni; Kadın sigortalı, doğum öncesi ve sonrası olmak üzere toplam 16 haftalık analık izni hakkına sahiptir. Kadın sigortalı doktor raporu ile doğum öncesi kullanması gereken izinlerini, doğum sonrasında da kullanabilmektedir⁷⁴¹. Kadın sigortalının erken doğum yapması halinde ise doğumdan önce kullanamadığı süreler,

⁷³⁹ Yarg. 9. HD. E.2014/20540 K.2015/35002 T.10.12.2015 “...İşçinin iş sözleşmesinin askıda olduğu süreler de kıdem süresinden sayılmamalıdır. Örneğin ücretsiz izinde geçen süreler kıdem tazminatına esas süre bakımından dikkate alınmaz. 2822 sayılı Yasanın 42’nci maddesinin beşinci fıkrası uyarınca, grev ve lokavtta geçen süreler kıdem süresine eklenemez. Tutukluluk ve hükümlülükte geçen süreler de kıdem tazminatına esas sürede dikkate alınamaz...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 27.8.2020), Yargıtay Kararları, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2014/1.

⁷⁴⁰ Celal Tozan, “Grev ve Lokavtta Geçen Sürelerin Borçlanması”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:139, s.212.

⁷⁴¹ Yamakoğlu, s.93.

doğum sonrası sürelerle eklenir (4857 SK., m.74/1)⁷⁴². 5510 sayılı Kanunun 41 inci maddesinde, analık izin sürelerini borçlanma hakkı verilmiştir. Kanunda analık izin sürelerinin borçlanılmasında çocuk sayısına ilişkin bir sınırlama yer almadığından, kadın sigortalı tüm doğumları için analık izni sürelerini borçlanabilecektir⁷⁴³.

4857 sayılı Kanunda analık izni sadece doğum yapan kadın işçiye değil, aynı zamanda üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinen eşlerden birine veya münferiden evlat edinene de tanınmıştır. Evlat edinme halinde kadın sigortalıya verilen analık izni süresi, çocuğun aileye fiilen teslim edildiği tarihten itibaren sekiz hafta olarak belirlenmiştir (4857 SK., m.74/1).

Analık nedeniyle ücretsiz izin süreleri; 5510 sayılı Kanun'un 41 inci maddesinde, analık izni sürelerinin bitiminden itibaren kadın işçinin, 4857 sayılı Kanuna göre aldığı altı ay ücretsiz izin sürelerini de borçlanma hakkı verilmiştir. Ancak, borçlanma yapılabilecek sürelerde kadın işçinin, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmaması (isteğe bağlı sigortalı olmamak dahil) ve çocuğunun sağ olması gerekmektedir. Kadın sigortalı yazılı talepte bulunması halinde analık izin sürelerini borçlanabilecektir⁷⁴⁴.

Doğum sebebiyle Kanunda yer alan analık izni süreleri dışında, çocuklarına bakacak durumları olmaması nedeniyle çalışma hayatından ayrılarak çocuğuna bakan ve sigortalı olarak çalışmaya devam edemeyen annelere 5510 sayılı Kanun ile çalışmadığı süreleri belirlenen süre kadar borçlanma hakkı verilmiştir. 5510 sayılı Kanunda yer alan kadın sigortalıların doğum borçlanmasına ilişkin düzenleme, ILO'nun 43 ve 131 sayılı Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına İlişkin Tavsiye Kararları⁷⁴⁵ ile uyumludur. ILO'nun 131 sayılı Tavsiye Kararının 20 inci maddesinde, *“doğumdan kaynaklanan sebeplerle sigortalının isteğe bağlı olmaksızın çalışamaması halinde bu sürelerin malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları açısından sigortalılık süresi ya da prim ödeme sürelerinin hesabında dikkate alınması gerektiği”* kabul edilmiştir.

⁷⁴² (İsviçre İş Kanunu'nun 35. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre, kadın işçi doğumdan sonraki sekiz haftalık süre içinde çalıştırılmaz. Ancak kadın işçinin talebi ve doktor raporu ile tekrar işe başlamasında sakınca görülmiyorsa, bu süre altı haftaya kadar kısaltılabilir), E. Tuncay Senyen Kaplan, “İsviçre ve Türk İş Hukukunda Kadın İşçinin Hamilelik ve Analık Durumundaki Ücret ve İzin Hakkı”, s.712. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/E.Kaplan6.pdf>, 11.11.2020.

⁷⁴³ Canbolat ve Özkan, s.113; Yamakoğlu, s.108.

⁷⁴⁴ Özgür Hakan Çavuş, “Sosyal Güvenlik Mevzuatımızda Gebe ve Anne Sigortalılara Yönelik Düzenlemeler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2021/1, s.83-84.

⁷⁴⁵ http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312381:NO, (03.12.2019).

Örneğin; Fransa’da kadın çalışanlar için, sahip oldukları her bir çocuk için sigortalılık süresine 2 yıl eklenmektedir⁷⁴⁶. Ülkemizde ise doğumdan sonra çalışılmayan en fazla 2 yıllık sürenin kadın sigortalının talebi halinde borçlandırılacağı düzenlenmiştir.

Doğum borçlanması, kadın sigortalılara yönelik bir hizmet borçlanmasıdır. Bu borçlanma ile hamilelik süresince, kanuni doğum izin sürelerinde ve doğumdan sonra çocuğun gelişimi ile ilgilendiği sürelerde çalışma hayatından uzak kalan ve haklarında uzun vadeli sigorta kolları primi ödenmeyen kadınların, yaşlılık sigortasından hak kazanma koşullarında dezavantajlı duruma düşmelerinin önüne geçilmek istenmiştir⁷⁴⁷. Kadın sigortalılar, doğum borçlanması ile doğumdan sonraki en fazla iki yıl çalışmadığı sürelerle ait uzun vadeli sigorta kolları primlerini ödeyebilecektir⁷⁴⁸.

5510 sayılı Kanunun 41’inci maddesinin (a) bendinde; “*Kanunları gereği verilen ücretsiz doğum ya da analık izni süreleri ile 4’üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalı kadının, iki defaya mahsus olmak üzere doğum tarihinden sonra iki yıllık süreyi geçmemek kaydıyla hizmet akdine istinaden işyerinde çalışmaması ve çocuğunun yaşaması şartıyla talepte bulunulan süreleri,*” hükmü yer almaktaydı. 6552 sayılı Kanunun 43’üncü maddesiyle; “*...üç defaya mahsus olmak üzere doğum tarihinden sonra iki yıllık süreyi geçmemek kaydıyla borçlanılacak sürelerde uzun vadeli sigorta kolları açısından sigortalı sayılmaması ve çocuğunun yaşaması şartlarıyla talepte bulunulan süreleri,*” şeklinde değiştirilmiştir. 6552 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemede, annelere üç çocuk ve her çocuk için en fazla iki yıl olmak üzere toplam altı yıla kadar analık sebebiyle çalışmadığı sürelerini borçlanabilme hakkı tanınmıştır⁷⁴⁹.

6552 sayılı Kanun ile sadece 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki tescilli sigortalılara değil, Kanunun 4/1-(b) ve 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı olarak tescil edilmiş kadınlara da doğum borçlanması yapma imkânı tanınmıştır.

⁷⁴⁶ The French Retirement System, Retiring in France, <http://www.understandfrance.org/Paris/Life4.html> (18.04.2018).

⁷⁴⁷ Canbolat ve Özkan, s.106.

⁷⁴⁸ Canbolat ve Özkan, s.105.

⁷⁴⁹ Arıcı, (Anne Koruma), s.278.

Düzenleme sonrası kadın sigortalılara doğum tarihinden itibaren iki yıllık süre için borçlanma hakkı iki çocuk için değil, üç çocuk için getirilmiştir⁷⁵⁰.

Borçlanma talep tarihinde kişinin ayrıca aktif sigortalı olması gerekmemektedir⁷⁵¹. Yargıtay, “sigortalılık başlangıcından sonra ve fakat 6552 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşen doğumların da önceki doğum olaylarına ve doğum borçlanması taleplerine de uygulanması gerekir borçlanılabileceğini” kabul etmiştir⁷⁵². Yargıtay doğum borçlanması yapabilecek sigortalıların belirlenmesine ilişkin olarak, “her ne kadar kural olarak her kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren hukuksal sonuçlarını doğurmaya başlar ve bu tarihten sonra meydana gelen olaylara ve ilişkilere uygulanırsa da sosyal güvenlik hukukunun özel ve kamusal niteliği itibarıyla 6552 sayılı Kanun’da anılan hükümle getirilen 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) ve 4/1-(c) bentleri kapsamındaki sigortalıların lehine olan doğum borçlanması imkanının Kanunun yürürlüğünden önceki doğum olaylarına ve doğum borçlanması taleplerine de uygulanması gerektiği” kararına varmıştır⁷⁵³.

Ayrıca, 6552 sayılı Kanun ile evlat edinilen çocuklar için de kadın sigortalılara borçlanma hakkı verilmiştir. Kadın sigortalılar, iki yaşını doldurmamış çocuğu ve en fazla üç çocukla sınırlı olmak üzere eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinmesi halinde evlat edinilen çocuklar için de doğum borçlanması yapılabilecektir. Evlat

⁷⁵⁰ SGK’nın 2014-32 sayılı genelgesine göre, “01/10/2008 tarihinde mülga olan 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesine tabi sandıklar kapsamında çalışması sona erdikten sonra doğum yapan kadınlardan daha sonra 4/a, 4/b ve 4/c kapsamında sigortalı çalışması bulunanlar ile 506 sayılı Kanuna göre yapılan evlenme ve yaşlılık toptan ödemesinde, sadece uzun vade primleri sigortalılara iade edildiğinden, bunlar, toptan ödeme ihyası yapmalarına gerek kalmadan doğum borçlanması yapabileceklerdir. Ayrıca 5510 sayılı Kanunun 4/a, 4/b ve 4/c statüsünde hizmeti bulunmayan mülga 2925 sayılı Kanuna tabi tarım sigortalıları” da doğum borçlanması hakkına sahiptirler. Ancak, sadece 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesine tabi sandıklarda çalışması olup 5510 sayılı Kanunun 4/a bendi kapsamında hizmeti bulunmayanların doğum borçlanması yapamaması önemli bir eksikliktir; (Çavuş, (Anne Sigortalılar), s.84.

⁷⁵¹ “...Yasada borçlanma talep tarihi itibarıyla aktif sigortalı olma şartını içeren ifadenin yer almamaktadır. Ayrıca sigortalının yanında, hak sahiplerinin de yazılı talepte bulunmaları halinde düzenlemeden yararlanabilecekleri dikkate alındığında, böyle bir şartın aranmasının mümkün olmadığı belgindir...” Yarg. 10. HD. T.20.02.2012, E.2012/2398, K.2012/2754; Yarg. 10. HD. T.05.04.2010 E.2009/17858 K.2010/4907, “sigortalının borçlanma talep tarihinde aktif sigortalı olması gerekmemektedir”; Yarg. HGK T.5.11.2014 E.2013/1259 K.2014/839, “doğum borçlanması için doğum sırasında kadının aktif sigortalı olma koşulu aranmadığı gibi doğumun sigortalının çalıştığı işten ayrıldıktan sonra üç yüz gün içinde gerçekleşmesi koşulu da aranmamaktadır”. (Çavuş, (Anne Sigortalı), s.84; (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁵² Yamakoğlu, s.109.

⁷⁵³ Yarg. 21. HD. E.2014/6123, K.2015/3325; Yarg. 21. HD. E.2014/19505 K.2015/13949. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

edinilen çocuk için yapılacak borçlanmalarda çocuğun doğum tarihi esas alınarak iki yıllık süreyi aşmamak koşuluyla evlat edinilen tarihten sonraki süreler borçlandırılmaya tabi olacaktır.

Kadın sigortalının doğum borçlanması yapabilmesi için, doğan çocuğun borçlanma yapılacak süre içinde yaşamış olması gerekmektedir. Borçlanma yapılabilecek doğumdan sonraki iki yıllık sürede çocuk vefat etmiş ise, çocuğun ölüm tarihine kadar olan süreler doğum borçlanması yapılabilecektir⁷⁵⁴.

Doğum borçlanması yapan kadın sigortalı, çalışmadan prim ödeme gün sayısını elde etmiş olur. Doğum borçlanması ile prim ödeme gün sayısı artan kadın sigortalı emekli olma şartlarını sağlama imkanını öne çekebilir. Doğum borçlanması, ancak doğumdan önce sigorta girişi olan kadın sigortalılar tarafından yapılabilir⁷⁵⁵ ve sigortalıya yalnızca prim ödeme gün sayısı kazandırır. Doğumdan sonraki süreler borçlanılabildiği için sigorta girişi geri gitmez ve emeklilik için avantaj söz konusu olmaz. Yalnızca prim ödeme gün sayısı kazanılması söz konusu olur.

Ancak tek istisnai durum, staj yapan kadın sigortalıların doğum borçlanması ile emeklilik yaşını öne çekme ihtimalinin bulunmasıdır. İlk işe giriş tarihindeki sigortalılık tescilinde kısa vadeli sigorta kollarına tabi primi yatan kadın sigortalının, sigortalılık tescilinin yapıldığı kabul edilecektir. Sigortalının bu tarihten sonra doğum yapması halinde doğum sonrası çalışmadığı süreleri borçlanabilecektir. Bu durumda, sigortalının ilk kez uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak çalışmaya başladıkları tarih borçlandıkları süre kadar geri gelecektir. Yapılan düzenleme ile staj yaparak ilk defa sigortalılık girişi bulunan kadın sigortalıların daha erken yaşta emekli olması sağlanmıştır.

⁷⁵⁴ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2018 SGH), s.533.

⁷⁵⁵ SGK Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bağımsız ve Hizmet Akdiyle Çalışanlar Tescil ve Daire Başkanlığı'nın 17.05.2018 tarih ve 4486772 sayılı yazısına göre, "sadece kısa vadeli sigorta kollarına tabi olarak 4/a statüsündeki 5510 sayılı Kanun'un 5/b maddesinde "kısmen sigortalı sayılan" sigortalıların doğum borçlanması yapabilmeleri için usulüne uygun verilmiş işe giriş bildirgelerin varlığı yeterli olup SGK tarafından başka bilgi ve belge elde edilememesi halinde prim tahakkuku şartı" aranmayacaktır.

3.3.2.2.8. Tutukluluk veya Gözaltı Süreleri

Sigortalı iken herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan beraat edenlerin tutuklulukta veya gözaltında geçen prim ödenmemiş sürelerin borçlandırılacağı 5510 sayılı Kanunun 41/1-f bendinde düzenlenmiştir. Bu hükümden Kanunun 4/1-(b) ve 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalılar yararlanabilecektir. Kamu görevlilerinin beraat etmesi ve göreve iade edilmesi halinde tutukluluk veya gözaltında geçen sürelerini borçlanma durumu bulunmamaktadır⁷⁵⁶.

Tutukluluk veya gözaltı sebebiyle geçen sürelerin borçlanılabilmesi için iki temel koşul bulunmaktadır. İlk koşul sigortalının, çalışırken bir suçtan dolayı tutuklanma veya gözaltına alınması gerekmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 18/05/2011 tarih, 2011/10-311 Esas, 2011/322 Karar⁷⁵⁷ sayılı kararında; *“sigortalı olmadan önce davaya konu durumun söz konusu olması halinde borçlanma hakkından söz etmek mümkün olmayıp; herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan bu suçtan dolayı beraat edenlerin tutuklulukta veya gözaltında geçen sürelerinin borçlanma hakkından yararlanılabilmesi için evvelinden sigortalılık tescilinin yapılmış olması yeterli sayılmalıdır. Tutuklanma veya gözaltına alınma tarihinde ayrıca aktif sigortalı olunması gerekli değildir”*⁷⁵⁸ şeklinde hükmetmiştir. Buna göre; tutuklanmadan veya gözaltına alınmadan önce sigortalı olmayan ya da işten ayrılmış olanlar bu haktan yararlanamayacaklardır.

Ayrıca, bu suçtan dolayı yapılan yargılamada sigortalının beraat etmesi gerekmektedir⁷⁵⁹. 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana

⁷⁵⁶ 5510 sayılı Kanunun 45 inci maddesinde; *“kamu görevlisi iken tutuklanan veya gözaltına alınanların daha sonra beraat etmesi ve göreve iade edilmesi halinde geçen sürelerin sigortalılık süresinden sayılacağı ve primlerinin ödeneceği”* hüküm altına alınmıştır (5510 SK., m.45/1).

⁷⁵⁷ Yarg. HGK. T.18.05.2011 E.2011/10-311 K.2011/322 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 27.08.2020).

⁷⁵⁸ Yargıtay Kararları, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2014/1.

⁷⁵⁹ *“...tutuklu olarak yargılandığı ve mahkum olduğu ceza davası kararının temyizi safhasında; vefat etmesi nedeniyle mahkumiyet kararı kesinleşmeyen ve bu durumda hakkında açılan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilen davacının murisi Aydın Aker'in, olması gerektiği sonucuna ulaşılan suçsuzluk halinin hukuki nitelik olarak, sosyal güvenlik ilkeleri ışığında, yukarıda belirtilen 5510 sayılı Kanunun 41/f maddesinde belirtilen "beraat" hükmünde değerlendirilmesi ve bu yönde davaya konu tutuklu kaldığı sürelerin borçlanılmasının mümkün olduğunun; aksinin idari ve adli olarak suçsuzluk karinesinin ihlali anlamı geldiğinin belirgin bulunmasına göre, yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına....”* Yarg. 10. HD. E.2013/359 K.2013/5041 T.18.03.2013, Yargıtay Kararları, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2014/1.

gelmiş tutukluluk dönemlerine ait süreler için de borçlanma yapılabileceği kabul edilmelidir⁷⁶⁰.

Tutukluluk veya gözaltında geçen ve primi ödenmemiş olan tüm süreler borçlanma kapsamındadır. 5510 sayılı Kanunun 41/1-(f) bendine göre yapılan borçlanmalarda, borçlanılan süreler prim ödeme gün sayısına eklendiği gibi prime esas kazanç olarak da aylık bağlama işlemlerinde dikkate alınacaktır⁷⁶¹.

3.3.2.2.9. Kamu Görevlilerinin Aylıksız İzin Süreleri

Kamu görevlilerinin tabi oldukları kanun gereği aldıkları aylıksız izin sürelerini de borçlanılabilmesi mümkündür. 5510 sayılı Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamındaki sigortalılara tanınan aylıksız izin hakları beş başlık altında düzenlenmiştir⁷⁶².

Refakat İzni; devlet memurunun yakınlarının sağlık sorunlarına istinaden verilen aylıksız izin süreleridir⁷⁶³. 6111 sayılı Kanunun 107 inci maddesinin 657 sayılı Kanunun 105 inci deki düzenlemesi ile; “Ayrıca, memurun bakmakla yükümlü olduğu veya memur refakat etmediği takdirde hayatı tehlikeye girecek ana, baba, eş ve çocukları ile kardeşlerinden birinin ağır bir kaza geçirmesi veya tedavisi uzun süren bir hastalığının bulunması hâllerinde, bu hâllerin sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi şartıyla, aylık ve özlük hakları korunarak, üç aya kadar izin verilir. Gerektiğinde bu süre bir katına kadar uzatılır.” hükmü yer almıştır. 6111 sayılı

⁷⁶⁰ Yarg. 10.HD. E.2013/359 K.2013/5041 T.18.03.2013, “...01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren, sigortalıların borçlanabileceği süreler başlığını taşıyan 5510 sayılı Kanunun 41. maddesi ile....f) Sigortalı iken herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan bu suçtan dolayı beraat edenlerin tutuklulukta veya gözaltında geçen süreleri,... kendilerinin veya hak sahiplerinin azılı talepte bulunmaları ve talep tarihinde 82. maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt ve üst sınırları arasında olmak üzere, kendilerince belirlenecek günlük kazancın % 32’si üzerinden hesaplanacak primlerini borcun tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde ödemeleri şartı ile borçlandırılarak, borçlandırılan süreleri sigortalılıklarına sayılır, hükmünü içermektedir...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 27.8.2020).

⁷⁶¹ Nergis Şimşek, “Torba Kanunda Geriye Dönük Borçlanma Hakkı Verilenler ve Bu Borçlanmaların Tahsis İşlemlerine Yansıması”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:19, Sayı:222, Haziran 2011, (Borçlanma), s.186.

⁷⁶² Aylıksız izin süreleri 657 sayılı Kanunun 108 inci maddesi düzenlenmiş ayrıca 2547 sayılı Kanunun 6 ncı ve 39 uncu maddesinde, 926 sayılı Türk Silahları Kuvvetleri Personel Kanunu’nun 126’ncı, 128 inci ve ek 20’nci maddelerinde de düzenlenmiştir.

⁷⁶³ 657 sayılı Kanunun 108. Maddesinde “memurların yakınları ve bakmaya mecbur olduğu veya refakat etmediği takdirde hayatı tehlikeye girecek ana baba, eş ve çocuklar ile kardeşlerin ağır bir kaza geçirmesi veya önemli bir hastalığa tutulmuş olması hallerinde, bu hallerin raporla belgelendirilmesi şartıyla Devlet memurlarına, istekleri üzerine en çok altı aya kadar aylıksız izin verilebilir. Aynı şartlarla bu süre bir katına kadar uzatılabilir.” hükmü yer almaktadır.

Kanunun yürürlük tarihinden itibaren, memurların yakınlarına refakat ettikleri üç aylık süre boyunca aylık olarak izinli sayıldıkları için sigortalılıkları devam edecektir⁷⁶⁴. Ayrıca, 657 sayılı Kanunun 108/a maddesinde, “*Memura, 105 inci maddenin son fıkrası uyarınca*” verilen iznin bitiminden itibaren, sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi şartıyla, istekleri üzerine on sekiz aya kadar aylıksız izin verilebilir.” hükmü getirilmiştir. Böylece, üç aylık ücretli iznin devamında, memurlara 18 aylık refakat nedeniyle ücretsiz izin hakkı tanınmıştır⁷⁶⁵. İzin hakkından yararlanacak olan memur bu süreyi geçmemek üzere ihtiyaç olduğu süre kadar ücretsiz izin hakkını kullanabilir⁷⁶⁶.

Kıdem İzni; İkinci olarak, beş yılı görev süresi dolduran memurlar istedikleri takdirde aylıksız izin alabilecektir⁷⁶⁷. Bu izin hakkı en fazla iki kez kullanılabilir⁷⁶⁸. Aylıksız izinde geçen sürelerde kamu görevlilerine aylık ödenmediği için bu süreler borçlanma hakkı tanınmıştır.

Doğum İzni; Üçüncü olarak, doğum yapan memura ve eşi doğum yapan erkek memura yirmi dört aya kadar aylıksız izin aldıkları süreleri borçlanma imkânı verilmiştir (6111 SK, m.108/c). Bu düzenleme ile ilk kez erkek memurlara eşinin doğum yapması nedeniyle aylıksız izin alması ve bu süreleri borçlanması imkânı verilmiştir⁷⁶⁹.

Yurtdışı Görev İzni; Kamu görevlileri için dördüncü olarak sayılacak aylıksız izin hakkı, yurtdışına yetiştirilmek üzere gönderilen memura ve yurt içine ve yurt dışına sürekli görevle atananların memur olan eşlerine verilen ücretsiz izin süreleridir. 657 sayılı Kanunun 108 inci maddesinde “...görev veya öğrenim süresi içinde aylıksız izin verilebilir.” düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme ile memur olan

⁷⁶⁴ Kanunla, memurun bakmakla yükümlü olduğu veya memur tarafından refakat edilmediği takdirde hayatı tehlikeye girecek yakınları için refakat izni kullanabilecek. Yakınları kavramı kapsamına ana, baba, eş ve çocukları ile kardeşleri dâhildir. Bu yakınlardan birinin ağır bir kaza geçirmesi veya tedavisi uzun süren bir hastalığının bulunması hâllerinde memur izin kullanabilecektir

⁷⁶⁵ Sözer, (Sosyal Sigortalar), s.487.

⁷⁶⁶ Namık Hüseyinli ve Kezban Özçelik Kaynak, “Türk Hukukunda Refakat İzni ve Uygulamadaki Yeri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2020, s.63.

⁷⁶⁷ 6111 sayılı Kanunun 108. maddesinin (E) fıkrasında: “*Memura, yıllık izinde esas alınan süreler itibarıyla beş hizmet yılını tamamlamış olması ve isteği hâlinde memuriyeti boyunca ve en fazla iki defada kullanılmak üzere, toplam bir yıla kadar aylıksız izin verilebilir.*” Anılan değişiklikten önce bu süre on yıl olarak kabul edilmişti.

⁷⁶⁸ Ancak, sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilan edilen bölgelere veya kalkınmada öncelikli yörelere 657 sayılı Kanunun 72 inci maddesi gereği mecburi hizmet için sürekli görevle atananlar bu hizmet süreleri boyunca bu haktan yararlanamayacaklardır

⁷⁶⁹ Yamakoğlu, s.99.

eşlerin de aylıksız izin hakkı bulunmaktadır (657 SK., m.77, m.108/d). Kamu görevlilerinin akademik amaçla veya görev bağlantılı olarak yurtdışında, görevli olduğu kurumdan aylık almadan hizmet görmesi durumunda sigorta ilişkisi kesintiye uğradığından, kişilere bu süreleri borçlanma hakkı verilmiştir⁷⁷⁰.

Seçime Girmek İçin İstifa Edilen Aylıksız İzin; “Milletvekilleri Seçim Kanununa” (2389 SK.)⁷⁷¹ göre; *“hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeleri, kamu kurumu ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, aday olmak isteyen belediye başkanları ve subaylar ile astsubaylar, aday olmak isteyen siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar, kamu bankaları ile üst birliklerin ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alanlar”* genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce, görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça seçimlerde aday olamayacaklarından bu görevlerinden ayrılmaları gerekmektedir⁷⁷² (MSK. m.18). Bu sebeple kanun gereği görevlerinden istifa eden kamu görevlilerine, istifa ettikleri tarih ile seçimin yapıldığı tarihi takip eden ay başına kadar açıkta geçirdikleri süreleri borçlanma hakkı verilmiştir (5510 SK. m.41/1-(ı)).

Kamu görevlilerinin aylıksız izinde geçen sürelerinin nasıl borçlanılacağı ise, kişinin 5510 sayılı Kanun öncesi sigortalılığının olup olmasına göre farklılık göstermektedir. 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 01/10/2008 tarihinden önce kamu görevlisi olanların aylıksız izinde geçen sürelerini borçlanmaları 5510 sayılı Kanunun geçici 4’üncü maddesindeki hükümlere göre yapılmaktadır⁷⁷³. Kamu görevlileri, 5434 sayılı Kanunun 102 inci maddesine göre aylıksız izinde geçen sürelerin borçlarını, *“isteği üzerine emekliye ayrılacak olanlar istek tarihinden en az altı ay önce”*, ve *“resen veya yaş haddinden emekli olanlar ise, görevleri ile ilişkileri*

⁷⁷⁰ Sözer, (Sosyal Sigortalar), s.485.

⁷⁷¹ 13.06.1983 tarih ve 18076 sayılı Resmî Gazete.

⁷⁷² Seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde başvurunun yapılması gerekmektedir.

⁷⁷³ Akın Şimşek, **Memurun Sosyal Güvenliği Kurumlara Memurlara Adaylıktan Emekliliğe**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2010, s.75.

kesildiği tarihten itibaren altı ay içinde borç miktarını defaten ” ödeyebilmektedirler. 5510 sayılı Kanundan sonra ilk defa kamu görevlisi olanların borçlanma işlemleri 5510 sayılı Kanunun 41 inci madde hükümlerine göre yapılmaktadır.

3.3.2.2.10. Geçici Madde Hükümlerine Göre Borçlanma Süreleri

5510 sayılı Kanun öncesi kapsamda olan sigortalıların hakları ek ve geçici madde hükümleri ile korunmaya çalışılmıştır. İşçilerin, geçici madde hükümlerine göre mülga Kanunlarda düzenlenmiş olan; uzman ve usta öğreticilerin borçlanması, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanuna göre beraat edilme koşulu ile gözaltı veya tutuklulukta geçen süreler ile sanatçıların borçlanmasına ilişkin hükümler aşağıda açıklanmıştır.

Uzman ve Usta Öğretici Olarak Çalışılan Süreler; Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararın⁷⁷⁴ 9 uncu maddesinde (m.9/1-a/2); *“öğretmen sayısının yetersiz olması halinde yüksek öğrenimli olmak koşuluyla; resmi görevi bulunmayanlar ile emeklilere, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim ve yaygın eğitim kurumlarında haftada 30 saate kadar ek ders görevi verilebileceği, b) İlgili mevzuatında belirtilen esaslara göre uzman ve usta öğretici olarak nitelendirilenlerden; birinci bendinde; Resmî görevi bulunanlara haftada 10 saate, ikinci bendinde; Resmî görevi bulunmayanlara haftada 40 saate, kadar okul öncesi, meslekî ve teknik orta öğretim, özel eğitim ve yaygın eğitim kurumlarında ek ders görevi verilebileceği”* hükmü yer almaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararda belirtildiği üzere, Millî Eğitim Bakanlığında kadrosuz usta öğreticinin çalışma süresinin *“en fazla haftada 30 ile 40 saat arasında olduğu”* belirlenmiştir⁷⁷⁵. Mili Eğitim Bakanlığı’na bağlı eğitim kurumlarında ek ders ücreti karşılığında çalıştırılan uzman ve usta öğreticiler de kısmi süreli çalışanlar olarak değerlendirilmelidir⁷⁷⁶. Çünkü bu kapsamda çalışan uzman ve usta öğreticiler

⁷⁷⁴ 16.12.2006 tarih ve 2637 sayılı Resmî Gazete.

⁷⁷⁵ Kuşaksız, s.28.

⁷⁷⁶ Kadrosuz usta öğreticilerin kısmi süreli çalıştığını ise değişik madde 4“ün birinci fıkranın (a) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümlerin f) bendinde; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev

genellikle haftada 30 saatten az çalışmakta ve sadece çalıştırıldıkları saatler için ücret almaktadırlar⁷⁷⁷.

5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 31 inci madde ile; “*Milli Eğitim Bakanlığına bağlı her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ek ders ücreti karşılığında ilgili mevzuatı çerçevesinde uzman ve usta öğretici olarak çalıştırılanlar, bu durumlarını milli eğitim il veya ilçe müdürlüklerince belgelendirmeleri kaydıyla, bu maddenin yürürlük tarihinden önceki bu çalışmalarından dolayı ay içinde 30 günden eksik kalan sürelerini 41 inci madde esaslarına göre kendileri veya hak sahipleri tarafından borçlanabilirler. Borçlanılan bu süreler 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık süresi sayılır.*” hükmüne göre ay içinde 30 günden az çalışan usta öğreticilere eksik kalan süreleri borçlanma hakkı geçici madde hükmü ile devam ettirilmiştir.

Uzman ve usta öğretmenler, 21/05/1977-25/02/2011 tarihleri arasında ay içinde 30 günden eksik kalan süreleri borçlanabilecektir. Özel kurum ve kuruluşlarda çalışanların bu süreleri borçlandırma kapsamında değildir⁷⁷⁸.

1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanuna⁷⁷⁹ Göre Gözaltı veya Tutuklu Kalınan Süreler; 6111 sayılı Kanun ile⁷⁸⁰, “*1402 sayılı Kanuna göre kurulan sıkıyönetim mahkemelerinin görev alanına giren suçlar nedeniyle yakalanan veya tutuklananlardan, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime el koyduğu 12/09/1980 tarihinden itibaren haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilenlerin, gözaltında veya tutuklulukta geçen süreleri için kendilerinin ya da hak sahiplerinin bu durumlarını belgeleyerek 25/08/2011 tarihine kadar talepte bulunmaları halinde bu süreleri*” borçlanma imkanı verilmiştir⁷⁸¹. Bu şekilde

verilenler ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 4’üncü maddesinin (C) bendi kapsamında çalıştırılanlar, hakkında da uygulanır hükmünden anlıyoruz.

⁷⁷⁷ Mutlu, s.41. (5510 sayılı Kanunun 80 inci maddesine göre, bu şekilde çalışanların prim ödeme gün sayıları, 30 günü aşmamak kaydıyla, bir takvim ayı içerisinde hak kazandıkları brüt ek ders ücreti toplam tutarının, prime esas günlük kazanç alt sınırına bölünmesi sonucu tespit edilmektedir)

⁷⁷⁸ Millî Eğitim Bakanlığına bağlı her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ek ders ücreti karşılığında ilgili mevzuatı çerçevesinde uzman ve usta öğretici olarak çalıştırılanlar, 657 sayılı Kanunun 89 uncu maddesine göre geçici personel statüsünde bulunduklarından bu sigortalılar için İş Kanunu hükümleri uygulanmamaktadır.

⁷⁷⁹ 15.5.1971 tarih ve 13837 sayılı Resmî Gazete.

⁷⁸⁰ 5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 36 ncı madde.

⁷⁸¹ Borç tutarı gözaltına alınmaları veya tutuklanmalarından dolayı dava açıp tazminat alanlar için borcun tebliğ tarihinden itibaren altı ay içerisinde kendilerince veya hak sahiplerince, tazminat almamış olanlar için ise Hazinece ödenmesi suretiyle borçlanabilecektir.

borçlanılan süreler 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında prim ödeme gün sayısı olarak değerlendirilecektir.

1402 sayılı Kanuna göre, gözüaltı ve tutuklulukta kalan sürelerin beraatine bağlı olarak yapılacak borçlanmalarda, borçlanılan süreler prim ödeme gün sayısı olarak değerlendirilecek, ancak bu süreler sigortalılık başlangıç tarihini etkilemeyecektir (5510 SK., geç.md.36)⁷⁸². 2829 sayılı Kanuna göre, hizmet birleştirme işlemlerinde borçlanılan bu süreler (gözüaltı ve tutuklulukta kalan süreler), yaşlılık aylığı bağlanma koşullarının belirlenmesinde son yedi yıllık sürenin hesabında dikkate alınacaktır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi).

Sanatçı Olarak Geçen Süreler; 506 sayılı Kanuna 4056 sayılı Kanunla 01/01/1995 tarihinden itibaren eklenen geçici 80 inci madde ile ek 10 uncu madde kapsamına alınan sigortalıların⁷⁸³, 02/01/1996 tarihine kadar başvurmaları ve borç ödeme tarihinde (506 SK., m.78) belirlenen asgari günlük kazanç üzerinden hesaplanacak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerini bir defada Kuruma ödemeleri şartı ile borçlanma belgesinde kayıtlı meslekleriyle ilgili çalışma sürelerinin tamamı veya bir bölümü borçlandırma kapsamına alınmıştır⁷⁸⁴. 4056 sayılı Kanun ile *“Bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünür ve yazarlar”, 15 yılı (5400 günü) aşmamak üzere, sigortasız geçen çalışma sürelerini borçlanabilecektir*⁷⁸⁵.

⁷⁸² Yarg. 21.HD. E.2016/4827 K.2017/6729 T.25.09.2017, “...Somut olayda; davacı hakkında kurulan mahkûmiyet hükmünün zamanasımı yolu ile düşmesine karar verilmiş olduğu anlaşılmakla birlikte, kurulan hükmün “kovuşturmaya yer olmadığına” veya “beraat” hükmü niteliğinde olmadığı açıktır...” (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁸³ 5510 sayılı Kanunun 41 inci maddesinde sanatçı olarak geçen sürelerin borçlanılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamakla birlikte, 2008 yılı Ekim ayı başından sonra 4056 sayılı Kanuna göre sanatçı borçlanması yapması gerektiği yönünde mahkemece karar verilen ve mahkeme kararı doğrultusunda borçlarını ödemek için Kuruma müracaat eden ya da mahkeme kararı olmaksızın borçlanma müracaatında bulunan sigortalıların müracaatları geçerli sayılmıştır.

⁷⁸⁴ Yarg. 21.HD. E.2015/14078 K.2016/9520 T.09.06.2016, “...Davanın yasal dayanağını oluşturan 506 sayılı Yasaya 4056 sayılı Yasa ile eklenen geçici 80. maddede” borçlanmaları kabul edilen sanatçıların anılan yasanın 78. maddesine göre borç ödeme tarihindeki belirlenen asgari kazanç üzerinden malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerini bir defada kuruma ödemeleri şartıyla borçlanma belgesindeki kayıtlı meslekleri ile ilgili çalışma sürelerinin tamamını veya bir bölümünü borçlanabilecekleri” belirtilmiştir. Dosya kapsamından; mahkemece davanın kabulüne karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı anlaşılmakta ise de; davacının 1980/08-1988/03 tarihleri arasında borçlanabileceğinin tespitini talep ettiği ancak mahkemece 01/07/1980-01/03/1988 tarihleri arasında 4056 sayılı yasa uyarınca borçlanmaya hakkı bulunduğunun tespitine kararı verilerek talebin aşıldığı anlaşılmaktadır....”, (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁸⁵ Mehmet Çırık, “Sanatçı Borçlanması Primleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:2011/1, s.255.

3.3.2.3. Yurtdışı Hizmet Borçlanması

Yurtdışı hizmet borçlanması, “dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun, Türk vatandaşı olarak çalışılan sürelerle dair primlerin ödenerek hizmet olarak sayılması”⁷⁸⁶ işlemidir. Bu uygulamada amaç, herhangi bir ülkeye giderek yıllarca o ülkede çalıştıktan sonra, Türkiye’den de emekli olmak isteyen vatandaşlarımıza bu hakkının sağlanmasıdır⁷⁸⁷. Yurtdışı hizmet borçlanması ile yurtdışında çalışarak geçirdiği süreleri sosyal güvenlik açısından değerlendiremeyen veya çalıştığı ülke ile Türkiye arasında ikili sosyal güvenlik anlaşması bulunmayan ülkelere çalıştığı süreleri Türk sosyal güvenlik sistemine aktaramayan kişiler, yurtdışında çalıştıkları süreleri borçlanabilecektir. Borçlanılan bu süreler, yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilme koşullarının belirlenmesinde dikkate alınacaktır⁷⁸⁸. Ayrıca, yurt dışında çalıştıkları/bulundukları sürelerle istinaden tabi oldukları ülkenin mevzuatına göre emeklilik hakkını elde ettikten sonra Türkiye’ye dönen vatandaşlarımız, ülkemizde de ikinci bir emeklilik aylığını talep edebileceklerdir⁷⁸⁹.

Yurt dışında çalışan kişilerin bu çalışmalarının Türkiye’de hizmet borçlanması ile değerlendirilebilmesi, 3201 sayılı Kanun hükümleri ile yapılmaktadır. 3201 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre: “Türk vatandaşları ile doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin on sekiz yaşını doldurduktan sonra Türk vatandaşı olarak yurt dışında geçen ve belgelendirilen sigortalılık süreleri ve bu süreleri arasında veya sonunda her birinde bir yıla kadar olan işsizlik süreleri ile yurt dışında ev kadını olarak geçen süreleri, bu Kanunda belirtilen sosyal güvenlik kuruluşlarına prim ödenmemiş olması ve istekleri halinde...” anılan süreleri borçlanabilirler (3201 SK, m.3/1). Yurtdışı borçlanması yapmak için bir süre söz konusu değildir⁷⁹⁰. Vatandaşlarımız istediği zaman yurtdışı hizmet borçlanması yapabilecektir.

⁷⁸⁶ Cüneyt Olgaç, **Son Değişiklikler Işığında Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yurtdışı Borçlanma Uygulamaları Rehberi**, Yaklaşım Yayıncılık, 2011, s.17.

⁷⁸⁷ Çavuş, s.36, (Yurtdışı Borçlanma).

⁷⁸⁸ Hediye Ergin, “Son Değişiklikler Işığında Yurtdışı Hizmet Borçlanması”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Sayı:5, Cilt:18, 2008, (Yurtdışı Borçlanma), s.554.

⁷⁸⁹ Recep Levent, “Yurt Dışında Çalışan veya Bulunanlar ile Göçmenlerin Sosyal Güvenliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:116, 2016, (Göçmenler), s.316.

⁷⁹⁰ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.558.

3.3.2.3.1. Borçlanmaya Esas Süreler

Yurtdışı hizmet borçlanmasında dikkate alınacak süreler; yurtdışında geçen ve belgelendirilen çalışma süreleri ve bu süreler arasında ya da sonunda bir yıla kadar olan işsizlik süreleri ile yurtdışında ev kadını olarak geçirilen sürelerdir⁷⁹¹. Borçlanma yapılabilecek süreler belirlenmekle birlikte, borçlanmaya tabi olmayan süreler de “Yurtdışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte” belirlenmiştir. Yönetmelikte; *“18 yaşın doldurulmasından önce yurtdışında sigortalı ya da ev kadını olarak geçen, Türk vatandaşlığının kazanılmasından önce veya Türk vatandaşlığının kaybedilmesinden sonra yurtdışında sigortalı veya ev kadını olarak geçen, ikili sosyal güvenlik sözleşmesine göre kendilerine kısmi aylık bağlanmış olanların yurtdışında geçen sigortalılık süreleri arasında ve bu sürelerin bitim tarihinden sonraki işsizlik sürelerinin, sosyal güvenlik kanunlarına göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları kapsamında geçen sürelerle çakışan yurtdışı sürelerinin”* borçlanmaya konu olmayacağı hüküm altına alınmıştır (Yön.m.6)⁷⁹².

Yurtdışı hizmet borçlanmasına esas teşkil edebilecek sürelerin ayrıca belgelendirilmeleri de gerekmektedir⁷⁹³. Değerlendirilen sürelerin borçlanmada dikkate alınabilmesi için (ev kadınları hariç) çalışmaların yurt dışında o ülke mevzuatına göre geçerli bir sigortalılık süresinde geçirilmiş olması gerekmektedir⁷⁹⁴. Sigortalılık süresinden kastedilen, belirli bir sigortalılık süresinin değil, uzun vadeli

⁷⁹¹ Başterzi, s.214-215.

⁷⁹² Mehmet Bulut, **Sosyal Güvenlik Hukukunda Uygulamalar**, 2. Basım., Bilge Yayınevi, Ankara 2013, s.719-720; Yurt Dışında Geçen Hizmetlerin Borçlandırılması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, madde 6; Çavuş, (Yurtdışı Borçlanma), s.40.

⁷⁹³ “...Sigorta Kurumundan davacının, varsa yurt dışı çalışmalarını ve sigortalılık durumunu gösteren belgeler istenerek ve davacıdan ... 'da çalışmasına veya analık/gebelik, çocuk yetiştirme vs. şekilde sigorta kapsamına alınmasına dair o ülke sigorta merciiinden alınan hizmet cetveli veya yurt dışında sigortalılık sürelerini kanıtlayan diğer belgeleri sunması istenerek, yapılacak araştırmaya göre davacının yurt dışı sigortalılık süresini gösteren hizmet cetvelinin (yurtdışı sürelerini gösterir TR4 formülleri) bulunması halinde bu belgelere göre,...” Yargıtay Kararları, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2019/3; Yarg. 21. HD. E.2018/7096 K.2019/494 T.04.02.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁹⁴ “...04.11.2011 günlü Alman Mercii yazısına göre, 01.04.1987 tarihinden sonra ilk kez Almanya’da isteğe bağlı prim ödeyenler yönünden Almanya’da ikamet etme mecburiyeti bulunmasına, Türk Vatandaşı olup Türkiye’de ikamet edenlerin Almanya’da isteğe bağlı prim ödeyememesine, 01.01.2005-31.12.2007 tarihleri arası dönemde Almanya’da isteğe bağlı prim ödeyen davacının, aynı dönemde Almanya’da ikamet etmiş bulunmasına göre, yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına...”, Yarg. 10. HD. T.24.01.2013 E.2012/23216 K.2013/859 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

bir sigortalılık ilişkisinin olduğudur. Yargıtay; “çocuk eğitimi için zorunlu prim süresi”⁷⁹⁵, analık sigortasında geçen sürelerin⁷⁹⁶, gebelik/analık koruması ve çocuk yetiştirme nedeniyle sigorta kapsamında yer alan⁷⁹⁷ ve bu şekilde uygulanan ancak hizmet belgesinde uzun vadeli sigortalı kapsamında bildirilmeyen sigortalılık sürelerinin yurt dışı hizmet borçlanması dikkate alınamayacağını” belirtmiştir. Ayrıca Yargıtay, “yurtdışında işsizlik sigortasından yardım görenlerin fiilen çalışmışlar gibi değerlendirilmesi gerektiğine” vurgu yapmıştır⁷⁹⁸.

Yurt dışı hizmet borçlanması ile ilgili olarak, “yurt dışında çalıştıkları süreleri değerlendiremeden geri dönen kişilerin ödemiş oldukları primlerin, Türkiye ile söz konusu ülke arasında bir sosyal güvenlik sözleşmesi varsa Türkiye’ye iade edilebileceğine dair” hüküm söz konusudur. Türkiye’nin imzaladığı sosyal güvenlik

⁷⁹⁵ “...Somut olayda, dava dosyası içerisinde yer alan Alman sigorta kurumuna ait sigorta hesabında, davaya konu yapılan ve rant sigortasına giriş tarihi olarak öngörülen 18.04.1983 tarihini de içeren 18.04.1983-02.06.1986 tarihleri arası dönemde “Mutterschutz Schwangerschaft (hamilelik/analık koruması)”, 01.03.1990-28.02.1991 tarihleri arası dönemde ise “pflichtbeitragszeit für kindererziehung(çocuk eğitimi için zorunlu sigorta prim süresinin)” dönüşümlü olarak kayıtlı bulunması karşısında; anılan sigorta hesabındaki kayıtlı sürelerin , yukarıda bahsedilen Uluslararası Ek Sözleşme hükmü kapsamında, uzun vadeli sigorta kollarından olan malullük, yaşlılık ve ölüm Sigortalarından Alman rant sigortasına giriş niteliğinde bir sigortalılık süresi olup olmadığı usulünce araştırılmalıdır. Yapılacak araştırma neticesi, rant sigortası kapsamında bulunmadığının anlaşılması halinde, Türk-Alman Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin sigorta başlangıcına dair yukarıdaki sözleşme hükmünün uygulanmasını gerektirecek nitelikteki rant sigortasına giriş tarihi açıkça belirlenmeli ve böylece davacı istemi bu çerçevede yeniden değerlendirilerek varılacak sonuca göre karar verilmelidir...”, Yarg.10. HD. T.04.07.2013 E.2013/9318 K.2013/15245 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁹⁶ “...Somut olayda, dava dosyası içerisinde yer alan tercümeli 09.05.2012 günlü Alman sigorta kurumuna ait sigorta hesabında, davaya konu yapılan ve rant sigortasına giriş tarihi olarak öngörülen 01.10.1987 tarihini de içeren 05.10.1986-31.08.1987 tarihleri arası dönemde “pflichtbeitragszeit für kindererziehung (çocuk yetiştirme için zorunlu prim süresi)”, 07.09.1987-31.10.1987 tarihleri arası dönemde ise “Mutterschutz Schwangerschaft (hamilelik/analık koruması)” sürelerin dönüşümlü olarak kayıtlı bulunması karşısında; anılan sigorta hesabındaki kayıtlı sürelerin , yukarıda bahsedilen Uluslararası Ek Sözleşme hükmü kapsamında, uzun vadeli sigorta kollarından olan malullük, yaşlılık ve ölüm Sigortalarından Alman rant sigortasına giriş niteliğinde bir sigortalılık süresi olup olmadığı usulünce araştırılmalıdır...”, Yarg. 10. HD. T.04.07.2013 E.2013/10518 K.2013/15246 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁹⁷ “...Somut olayda, davacının 24.06.1985-30.4.1996 tarihleri arasında gebelik/analık koruması ve çocuk yetiştirme nedeniyle sigorta kapsamına alındığı ve bu dönemde fiili çalışmasının bulunmadığı, 10.08.1968 doğumlu davacının fiili çalışmasının 18 yaşını ikmal etmesinden sonra 01.12.2001 tarihinde başladığı ve bu tarihin uluslararası sözleşme hükümlerine göre ülkemizde sigortalılık başlangıç tarihi olarak kabulünün mümkün olduğu anlaşılmaktadır...”, Yarg. 10. HD. T.30.09.2013 E.2013/14867 K.2013/17362 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁷⁹⁸ Yarg. 10.HD. T.04.07.2013 E.2012/24369 K.2013/15163 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

sözleşmeleri arasında sadece Türkiye ile İsviçre Sosyal Güvenlik Sözleşmesinde İsviçre tarafından kesilen primlerin transferine ilişkin düzenleme yapılmıştır⁷⁹⁹.

Transfer edilen bu primlerin sigortalıya nasıl iade edileceği 3201 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde; *“transfer olunan primlere ilişkin sürelerin tamamını bu kanuna göre borçlanarak, tahakkuk ettirilen borcunu da ödemiş olanlara, transfer olunan primlerin tamamı; transfer olunan primlere ilişkin sürelerin bir kısmını bu kanuna göre borçlanarak tahakkuk ettirilen borcunu da ödemiş olanlara, transfer olunan primlerin borçlandıkları süreye isabet eden orandaki miktarı, transfer tarihindeki cari kur üzerinden Türk Lirası karşılığı olarak ilgili sosyal güvenlik kuruluşunca sigortalıya, hak sahiplerine veya mirasçılara iade edilir.”* şeklinde düzenlenmiştir⁸⁰⁰. Prim transferi yapılan süreler sigortalılık başlangıç tarihinde de değerlendirilecektir⁸⁰¹. Sosyal güvenlik sözleşmelerine göre Türkiye’ye transfer edilen primlere ait gün sayıları, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında değerlendirilecektir⁸⁰².

⁷⁹⁹ Yarg. 10. HD. E.2013/8309 K.2013/11893 T.30.05.2013, *“...Nitekim, 3201 sayılı Kanunun 10. maddesinde de; Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri ile transferi sağlanan primlerin sigortalı ya da hak sahiplerine iadesinde; bu primlerden, Türk Sosyal Güvenlik Kanunları çerçevesinde, Sosyal Sigorta yardımlarından yararlanmada menfaat sağlanamaması esasına dayalı koşullar aranmıştır...”*; Yarg. 10.HD. E.2012/12880 K.2012/9156 T.03.05.2013; Yarg. 10. HD. E.1991/13092 K.1992/7486 T.29.06.1992 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁰⁰ Yarg. 10. HD. E.1991/13092 K.1992/7486 T.29.06.1992 *“...Bu davada transfer edilen primlerin ait olduğu prim ödeme gün sayısının Türkiye’de değerlendirileceği milletlerarası sözleşmeyle sigortalıya verilmiş bir haktır. Bu sürelerin ayrıca 2147 veya 3201 sayılı Yasalarla borçlanılmasına gerek yoktur. Zira, sözleşmenin 10. maddesi açıkça transfer edilen primlerin ilişkin bulunduğu sigortalılık süresinin, aynen Türkiye’de geçmiş gibi kabul edileceğini hükme bağlamıştır...”*, Yarg. 10.HD. E.1991/13092 K.1992/7486 T.29.06.1992 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁰¹ Yarg. 10.HD. E.2004/350 K.2004/2761 T.05.04.2004 *“...sosyal güvenlik sözleşmelerine göre transfer edilerek sigortalı ya da hak sahiplerine prim iadesinin yapılmadığı durumlarda, sigortalılık başlangıç tarihinin belirlenmesinde; transfer olunan bu primlerin ilişkin olduğu sürelerin, hizmetin geçtiği dönemler itibarıyla de Türkiye’de geçen sigortalılık süreleri gibi kabul edilmesi gereğine ilişkin esas göz önünde tutulmalıdır. Kaldı ki, Sosyal güvenlik sözleşmesinin 15/a maddesinde de "Bir kimse, Türk Mevzuatına tabi olmadan önce İsviçre yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olmuş ise, sözü edilen İsviçre sigortasına ilk defa tabi olduğu tarih, ...Türk Mevzuatına ilk defa tabi olduğu tarih sayılır" kuralı sigortalılık başlangıç tarihi yönünden öngörülmüştür...”*, Yarg. 10. HD. T.05.04.2004, E.2004/350 K.2004/2761 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁰² Yurtdışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 6.11.2020 Tarih ve 31296 Sayılı Resmî Gazete.

3.3.2.3.2. Borçlanmanın Kişi Bakımından Kapsamı

Yurtdışı borçlanma hakkından tüm vatandaşlarımızın yararlanması amaçlanmıştır. Yurtdışında hizmet borçlanmasından yararlanabilmek için Türk vatandaşı olmak gerekmektedir. Sadece sigortalıların başvuru sırasında Türk vatandaşı olmaları yeterli olmayıp borçlanma talep edilen sürenin tümünde de Türk vatandaşı olmaları gerekmektedir. Yurtdışı borçlanması yapabilecekler 6552 sayılı Kanun ile sadece Türk vatandaşları için değil vatandaşlıktan çıkma izni alanlar içinde mümkün hale getirilmiştir. 6552 sayılı Kanun ile;

- Doğumla Türk vatandaşı olup, vatandaşlıktan çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden ancak 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun⁸⁰³ 28 inci maddesinde belirtilen haklardan faydalanacak olan mavi kart sahiplerine,
- Borçlanma talep tarihinde Türk vatandaşı olmamakla birlikte izinle Türk vatandaşlığını kaybedenlere,

yurtdışındayken Türk vatandaşı olarak çalıştıkları süreleri borçlanma hakkı verilmiştir⁸⁰⁴.

Yargıtay bir kararında; *“Türk vatandaşlığından çıkan bir kişinin yurt dışı hizmet borçlanması için başvurduğunda sosyal güvenlik hakkının vazgeçilmezliğine ve Anayasa’nın 62 inci maddesine göre yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına sağlanması gereken korumaya da işaret etmiş ve Türk vatandaşlığından çıkan kişilerin borçlanma başvurusunda bulunabileceğine ve bunun hukuki yararın bulunduğuna”* hükmetmiştir⁸⁰⁵. İlgili hükme bağlı olarak da kanuni düzenlemeye gidilmiştir.

Türk soylu vatandaşlar, Yargıtay’ın bir kararında⁸⁰⁶ da belirtildiği üzere Türk soylu vatandaşlarımız yurtdışında *geçmiş hizmetlerini* borçlanabilecektir. Türk vatandaşı iken yurtdışında geçirilen sürelerin borçlanması mümkün olmakla beraber, kişinin borçlanma talebinde bulunurken de Türk vatandaşlığının mevcut olması

⁸⁰³ 12.6.2009 tarih ve 27256 sayılı Resmî Gazete.

⁸⁰⁴ Yarg. 10. HD. E.2018/1230 K.2018/5630 T.05.06.2018, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁰⁵ Yarg. 10. HD. T. 21.03.2011 E.2871 K.3832; Yarg. HGK. T.28.04.2010 E.12-210 K.240; Yarg. 21.HD, 19.10.2015 E 2015/16186 K.2015/18710, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁰⁶ Yarg.10. HD. T.17.02.2004 E.2004/355 K.2004/939; Yarg. HGK. E.2006/39 K.2006/57 T.08.03.2006 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

gereklidir⁸⁰⁷. Borçlanma yapıldıktan sonra kişinin vatandaşlığın değişmesinin ise borçlanmaya herhangi bir etkisi olmayacaktır⁸⁰⁸.

Göçmen⁸⁰⁹ olarak yurtdışından gelenlerin, Türk vatandaşlığı şartını yerine getirmediüklerinden, yurtdışında çalıştıkları süreleri ülkemizde borçlanma hakları bulunmamaktaydı⁸¹⁰. Zorunlu göçe tabi tutulan göçmenlerin⁸¹¹ yurtdışında geçirdikleri süreleri borçlanması 3201 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile mümkün hale getirildi (3201 SK., geç. m.6). Kanun ile; “sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerden 01/01/1989-01/05/2008 tarihleri arasında zorunlu göçe tabi tutulan, zorunlu göçten sonra Türk vatandaşı olup Türkiye’de ikamet eden ve 2022 sayılı Kanun dahil olmak üzere sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almamak koşulu ile yurt dışında geçen ve belgelendirilen çalışma sürelerinin bu Kanuna göre yazılı talepte bulunarak borçlandırılmak suretiyle yaşlılık aylığı bağlanmasında sigortalılık süreleri olarak değerlendirileceği” hüküm altına alınmıştır⁸¹² (3201 SK., geç.m.6). Kanunda zorunlu göçe tabi tutulanların yalnız çalışma sürelerini borçlanabilmesi esası getirildiğinden, bu hüküm çerçevesinde zorunlu göçe tabi tutulan ev kadınlarının yurtdışı hizmet borçlanma imkânı bulunmamaktadır⁸¹³.

Yabancı ülke vatandaşlığı ile Türk vatandaşlığı birlikte devam edenler de yurtdışı hizmet borçlanması yapabileceklerdir⁸¹⁴.

⁸⁰⁷ Ali Güzel ve Saim Ocak, “Yurtdışı Hizmet Borçlanmasına İlişkin Yeni Düzenlemeler ve Yargı Kararları Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:3, Sayı: 12, İstanbul, 2006, (Yargı Kararları), s.1352.

⁸⁰⁸ Canbolat, s.2256.

⁸⁰⁹ 5543 sayılı İskân Kanunu’na (Resmî Gazete, 26.09.2006, S. 26301) göre göçmen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır (m. 3/1-d).

⁸¹⁰ Yarg. HGK. T.23.11.2005 E.2005/10-492 K.2005/646 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸¹¹ Hediye Ergin, “Zorunlu Göçe Tabi Tutulduktan Sonra Türk Vatandaşlığına Alınanların Yurtdışı Hizmet Borçlanmasından Yararlanması”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:6, Sayı:24, İstanbul, 2009, (Zorunlu Göç), s.1472; Yarg. HGK. E.2006/15 K.2006/58 T.08.03.2006 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸¹² Levent, (Göçmenler), s.331-332; Yarg. 10. HD. T.25.06.2009 E.2008/3084 K.2009/11618 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸¹³ Ergin, (Yurtdışı Borçlanma), s.565.

⁸¹⁴ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.560.

3.3.2.3.3. Borçlanma Koşulları

Sigortalılar, yurtdışı hizmet borçlanma talebini yurtdışında çalışırken veya yurtdışından kesin dönüş yapmadan da yapabilir⁸¹⁵. Kesin dönüş, “emeklilik talebinde bulunanların yurtdışındaki çalışmalarının sona ermesini, ikamete dayalı bir sosyal sigorta ya da sosyal yardım ödeneği almamaları durumunu” ifade etmektedir (3201 SK., m.4/1-d)⁸¹⁶. 3201 sayılı Kanunun önceki düzenlemelerinde yurtdışından kesin dönüş yapanların borçlanma talebinde bulunabileceği yer almaktaydı. Anayasa Mahkemesi’nin yurda kesin dönüş yapma koşulunu içeren hükmü iptal etmesi⁸¹⁷ sonucunda, bu koşul hizmet borçlanması için geçerli bir şart olmaktan çıkmıştır. Ancak, 3201 sayılı Kanunda yer alan yurtdışı hizmet borçlanması yapan bir kişinin aylık talebinde bulunabilmesi için yurda kesin dönüş koşulunu yerine getirmesi gerekliliği Mahkemece iptal edilmemiştir⁸¹⁸. Buna göre; kişiler yurda kesin dönüş koşulunu yerine getirmemiş olsa da yurt dışı hizmet borçlanması yapabilecek iken aylık almak için başvuruda bulunuyorsa bu takdirde yurda kesin dönüş koşulunu yerine getirmiş olmalıdır⁸¹⁹.

⁸¹⁵ Eda Manav, “Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Çalışma Hayatına İlişkin Önemli Sorunlar”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, C:3 Sayı:30, 2013, s.121.

⁸¹⁶ Bulut, s.745.; Yurtdışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliği’nin 4/d maddesine göre; kesin dönüş; aylık tahsis talebinde bulunanların yurtdışındaki çalışmalarının sona ermesi, ikamete dayalı bir sosyal sigorta ya da sosyal yardım ödeneği almamaları durumu olarak ifade edilmiştir. Aynı Yönetmeliğin 4/i maddesine göre de sosyal yardım ödeneği de bulunulan ülke mevzuatı kapsamında, geçimlerini sağlayacak hiçbir gelirleri olmayan veya mevcut gelirleriyle geçimlerini sağlamakta güçlük çeken kişilerin asgari geçim düzeyi ile sınırlı olmak üzere geçimlerinin sağlanması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından muhtaçlık durumuna ve süresine göre ödenen, ikamet şartına bağlı nakdi yardımlar”olarak tanımlanmıştır.

⁸¹⁷ Anayasa Mahkemesi, T.12.12.2002 E.2000/36 K.2002/198; RG:25.04.2003 ve Sayı:25089. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸¹⁸ “...Tahsis yapılabilmesi için aranan koşullardan birisi, yurda kesin dönülmüş olmasıdır. Şu halde, yapılması gereken iş ; davacının borçlanma işleminin geçerliliğine karşın, aylık bağlanabilmesi için 6’ıncı maddenin aradığı kesin dönüş koşulu varlığı yeniden ve usulünce (bu anlamda özellikle yurtdışı sigorta merciiine ait son tarihli tercümeli hizmet cetveli celbedilmeli vs.)araştırılarak belirlenmeli; yukarıda belirtilen takip dosyası ile ödeme belgeleri(tahsilat makbuzları) davalı Kurum’dan getirtilerek, uyumsuzluğa konu aylıkların fer’ileriyle birlikte icraen tahsil edilip edilmediği saptanmalı, böylece yapılacak inceleme ve değerlendirme sonuca göre bir karar verilmelidir...”, Yarg. 10. HD. T.14.02.2013 E.2013/1579 K.2013/2248; Yarg. 21. HD. E.2017/6548 K.2018/6476 T.18.09.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸¹⁹ “...davacının 3201 sayılı Kanun gereğince 12.04.1970-26.07.1995 tarihleri arasında ilişkin borçlanma işleminin geçerliliği karşısında, iptal edilen ilk aylığının yeniden bağlanabilmesi için 6. maddenin aradığı kesin dönüş koşulunun; 19.10.2009 tarihli TR 4 belgesine göre 31.12.2008 tarihinden sonra yurt dışı çalışmasının bulunmadığı, hastalık ve işsizlik yardımı almadığı gözetilerek değerlendirilmesi gerekirken, eksik inceleme ve yanılığlı değerlendirme sonucunda, yazılı şekilde karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir...”, Yarg. 10. HD. T.04.07.2013 E.2012/24369 K.2013/15163; Yarg. HGK. T.22.04.1998 E.1998/21-284 K.300 “...yurtdışında çalışan

“Yurt Dışında Çalışan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında 3201 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin”⁸²⁰ 4’üncü maddesinde yurda kesin dönüş, “*aylık tahsis talebinde bulunanların yurt dışındaki çalışmalarının sona ermesi, ikamete dayalı bir sosyal sigorta ya da sosyal yardım ödeneği almamaları*” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımda geçen sosyal sigorta ve sosyal yardım ödeneği kavramları 2011/48 sayılı Kurum Genelgesinde açıklanmıştır. Genelgede; “*sosyal sigorta ödeneği; çalışma yaşamı süresince karşılaşılan hastalık, iş kazası, meslek hastalığı veya işsizlik gibi riskler nedeniyle iş göremezlik veya işsizlik gibi adlar altında yapılan ödenekler*” ve “*sosyal yardım ödeneği; bulunulan ülke mevzuatı kapsamında geçimlerini sağlayacak hiçbir geliri olmayan veya mevcut gelirleriyle geçimlerini sağlamakta güçlük çeken kişilerin asgari geçim düzeyiyle sınırlı olmak üzere geçimlerinin sağlanması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından muhtaçlık durumuna ve süresine göre ödenen, ikamet şartına bağlı nakdi yardımları*” ifade etmektedir.

3.3.2.3.4. Borçlanmanın Ödenmesi

Sigortalı, emeklilik şartlarının belirlenmesine göre yurt dışındaki tüm çalışma süresini borçlanarak tamamını ödeyebileceği gibi, çalışma sürelerinin bir bölümünü kısmi olarak borçlanabilir⁸²¹ veya tüm süreyi borçlanmakla birlikte kısmi ödeme de yapabilir⁸²².

Yurtdışı borçlanma sürelerine ilişkin borçlanma tutarı, 5510 sayılı Kanunun 82 inci maddesinde belirtilen alt ve üst sınır arasında kalmak kaydıyla başvuru sahibince

Türk vatandaşlarının işçi sıfatıyla çalışma hayatıyla ilgili tüm ilişkilerini bitirmeden Alman sosyal güvenlik kuruluşlarından yardım alarak geçici sürelerle yurda giriş yapmak kesin dönüş anlamına gelmemektedir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸²⁰ 15.09.1985 tarih ve 18869 sayılı Resmî Gazete.

⁸²¹ Kısmi borçlanma yapmak isteyenler, borçlanmak istedikleri gün sayısını belirtmek zorundadırlar.

⁸²² “...Somut olayda Kurumun davacıyı 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) maddesi kapsamında borçlandırmayı yerinde olup 16.04.2012 tarihli yazının tebliğinden itibaren 3 ay içerisinde borçlanma tutarının ödenmesi gerekir. Davacının 26.04.2012 tarihli dilekçesinden borçlanma tutarının davacıya tebliğ edildiği anlaşılmaktadır. Davacının 26.03.2012 tarihli başvurusu üzerine tahakkuk ettirilen borcu süresinde ödememesi halinde yeniden başvuru şartı aranır. Mahkemece Kurum işlemleri ve borçlanma tutarının tebliğ işlemleri hukuka uygun ve borçlanma istemi reddedilmediği halde Kurumun borçlanma istemini reddettiği düşüncesi ile davacının 26/03/2012 tarihinde uygulanan günlük asgari prim miktarı üzerinden borçlanma işleminin gerçekleştirilmesi gerektiğinin tespitine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir...”, Yarg. 21. HD. T.30.09.2013 E.2013/16287 K.2013/17367 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

seçilen prime esas günlük kazancın %32'sinin borçlanılacak gün sayısı ile çarpımı kadardır (3201 SK., m.4). 7186 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinde yapılan düzenleme ile borçlanılacak her bir gün için tahakkuk ettirilecek borçlanma tutarının, başvuru tarihindeki 5510 sayılı Kanununun 82 nci maddesinde belirtilen prime esas asgari ve azam günlük kazanç arasında seçilecek günlük kazancın %45'i olacağı şeklinde değiştirilmiştir. Yurtdışı borçlanma yapacak sigortalıların ödeyecekleri yurtdışı borçlanma miktarı bu düzenleme ile arttırılmıştır. Borçlanmaya esas prim tutarının, *deme talep tarihinde yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine göre belirlenmesi gerektiği* Yargıtay kararlarında yer aldıėından⁸²³ 7186 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonraki başvurular için belirlenen oran üzerinden hesaplanan borçlanma tutarı dikkate alınmalıdır⁸²⁴.

Yurtdışı borçlanması talebinden sonra tahakkuk ettirilen borcun, kişilere tebliğ edildiği tarihten itibaren üç ay içinde ödenmemesi halinde, borçlanma işlemi geçersiz sayılmaktadır (3201 SK., m.4). Üç aylık süre içerisinde borcun bir kısmının ödenmesi halinde, ödenen miktara tekabül eden süre geçerli sayılacaktır⁸²⁵. Borcun bir kısmını veya tamamını ödemeyenler, geri kalan süreleri için yeniden borçlanma talebinde bulunabileceklerdir (3201 SK. m.10/6)⁸²⁶.

3.3.2.3.5. Yurtdışı Borçlanmasının Hukuki Sonuçları ve Emeklilik Bakımından Değerlendirilmesi

Yurt dışında alışan Türk vatandaşlarının sigortalılık başlangıcının belirlenmesi, 3201 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde dzenlenmiřtir⁸²⁷. Bu hükme göre, borçlanma konusu hizmetlerinden sonra Türkiye'de sigortalılık tescili bulunan

⁸²³ Yarg. 10.HD. T.27.10.2011 E.2010/6998 K.2011/14891 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸²⁴ “Kurum işleminin hukuka uygun bulunmaması ve Kurum işleminin tebliği tarihinden itibaren üç aylık makul sürede dava açılması halinde, borçlanılacak prim miktarının başvuru tarihindeki primler esas alınarak belirlenmesi, üç aylık süreden sonra dava açılması halinde ise, dava yeni bir borçlanma iradesi sayılarak davanın aıldığı tarihteki primler esas alınarak borçlanma bedeli belirlenmesi gerekir”. Yarg.10. HD. E.2014/27112 K.2015/5746 T.2.3.2015. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸²⁵ Sözer, (İşçi, Bağımsız), s.485.

⁸²⁶ Yarg. HGK. E.2018/995 K.2018/1901 T.12.12.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸²⁷ Mahmut olak ve Ercüment ztrk, **Yurt Dışındaki Türk Vatandaşlarının Emeklilik Yolları ve Sosyal Güvenliği**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2006, s.76.

sigortalılar yönünden sigortalılık başlangıcı; tescil tarihinden itibaren borçlanılan süre kadar geriye gidilerek tespit edilecektir⁸²⁸.

Hiç sigortalılık tescili olmayan sigortalılar için de borcun tamamen ödendiği tarihten borçlanma süresi kadar geriye gidilerek bulunacak tarih sigortalılık başlangıç tarihi olarak kabul edilecektir⁸²⁹. Yurt dışında 18 yaşın altında çalışmaya başlayan sigortalıların, 18 yaşını tamamladığı tarih işe giriş tarihi olarak kabul edilecektir⁸³⁰.

6552 sayılı Kanun ile 3201 sayılı Kanunda düzenleme yapılmadan önce, Türkiye’de sigortalılığı bulunanların yurtdışı borçlanması yapması halinde; *“sigortalılığın başlangıç tarihinden önceki süreler borçlanılmış ise sigortalılığın başlangıç tarihi borçlanılan gün sayısı kadar geriye götürülerek bulunan tarih, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi hizmeti bulunmayanların ise, borçlarını tamamen ödedikleri tarihten borçlanılan gün sayısı kadar geriye götürülerek tespit edilen tarih”* sigortalılık süresinin başlangıç tarihi olarak belirlenmekteydi⁸³¹.

6552 sayılı Kanunun 5 inci maddesine eklenen hüküm ile 11/09/2014 tarihinden itibaren, *“uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerinde Türk sigortasına girişinden önce sözleşmeli ülke sigortasına girdiği tarihin Türk sigortasına girdiği tarih olarak kabul edileceğine ilişkin özel hüküm bulunan ülkelerdeki sigortalılık sürelerini borçlananların akit ülkede ilk defa çalışmaya başladıkları tarihin ülkemizde de ilk işe giriş tarihi olarak kabul edileceği”* yönünde düzenleme yapılmıştır⁸³². Söz konusu düzenleme ile ülkemizle sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan; *“Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika (01/09/2018 (dahil) tarihinden sonra ilk defa bu ülkede çalışmaya başlayanlar hariç), Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti,*

⁸²⁸ Çavuş, (Yurtdışı Borçlanma), s.62.

⁸²⁹ Yarg. 21. HD. T.23.09.2010 E.2009/11606 K.2010/8852 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³⁰ Yarg.21. HD. E.2019/1579 K.2019/2937 T.15.04.2019 “... Buna göre 506 sayılı Kanunun geçici 81. maddesinin (b) fıkrasının (f) alt bendi uyarınca 49 yaşını tamamlamak şartıyla davacıya yaşlılık aylığına hak kazanacak olup, Bölge Adliye Mahkemesince davacının sigortalılık başlangıç tarihi 18 yaşından küçük olduğu 13/05/1985 olduğu kabul edilerek sonuca gidilmesi hatalıdır. O halde, yukarıda açıklanan hususlarda dikkate alındığında Bölge Adliye Mahkemesince davacı vekilinin istinaf başvurusunun reddi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olduğundan temyiz olunan Bölge Adliye Mahkemesi kararının, yukarıda yazılı sebepten dolayı bozulması gerekmektedir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³¹ Olgaç, s.29-30.

⁸³² Çavuş, (Yurtdışı Borçlanma), s.38; Gülşah Yeşiloğlu Çoban, **3201 Sayılı Kanun ve Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri Çerçevesinde Hizmet Borçlanması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış), Ankara, 2019, s.41, (Borçlanma Tez).

Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İsviçre, İtalya, Kanada, Kebek, KKTC, Lüksemburg, Makedonya, Slovakya, Tunus ve Kore’de” ilk defa çalışmaya başladıkları tarihin ilk işe giriş tarihi olarak kabul edileceği yönünde hüküm yer almıştır.

6552 sayılı Kanun ile hükümde yer alan ülkelerce sigortalılık süresi olarak bildirilen; *işsizlik ödeneği, hastalık ödeneği, intibak parası, sigortadan muaf cüzi çalışma, çocuk yetiştirme süreleri*⁸³³, *bakım süreleri*⁸³⁴, *borçlanma yoluyla ödenen primlere ait süreler, isteğe bağlı prim ödeme süreleri ve benzeri sürelerin başlangıç tarihleri*, sigortalılık ilk işe giriş tarihinin tespitinde dikkate alınmaya başlanmıştır⁸³⁵. 6552 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik sözleşmesinde hüküm bulunan ülkelerdeki ilk defa çalışmaya başlanılan tarihin, Türkiye’de ilk sigorta giriş tarihi olarak kabul edilmesi, yurt dışında geçen sigortalılık sürelerinin borçlanması şartına bağlıdır⁸³⁶.

Sözleşmeli ülke mevzuatına göre ikamet süreleri borçlandırılacak süre niteliğinde olmamakla birlikte ev kadınlarına yurtdışında geçen ikamet sürelerini borçlanma imkânı 3201 sayılı Kanunda verilmiştir. Erkeklerin yurt dışında geçen süreleri borçlanarak yaşlılık sigortasından faydalanabilmeleri için fiili olarak bir işte çalışması ve bunu belgelendirmesi gerekmekte iken⁸³⁷, ev hanımı sürelerini

⁸³³ Yarg. 10. HD. T.02.07.2014 E.2014/5949 K.2014/16389 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³⁴ Yarg. 10. HD. T.02.07.2014 E.2014/7137 K.2014/16386 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³⁵ Levent, (Göçmenler), s.321-322.

⁸³⁶ Çoban, s.153, (Borçlanma Tez.); Yargıtay bir kararında “...anılan sözleşme hükmünün uygulanabilmesi, Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan sosyal güvenlik sözleşmesi kapsamında, Türkiye’de sigorta başlangıcına esas olan Alman Rant Sigortasına giriş tarihinin, 3201 sayılı Kanun kapsamında borçlanması ile mümkündür. Unutulmamalıdır ki Alman Rant Sigortasına giriş tarihinin Türk sigorta başlangıcı olarak kabulü özünde söz konusu tarih itibarıyla bir gün çalışıldığının kabulü anlamını da taşımaktadır. Bu nedenle, Türk sigorta başlangıcı olarak kabul edilen tarihe ilişkin sürenin fiilen borçlanılmış ve Türk sosyal güvenliği bakımından değerlendirilebilir hale getirilmiş olmasını aramak, yerinde olacaktır. Dosyanın tetkikinde, yurt dışında Türk vatandaşlığında geçen borçlanmaya esas süreleri talep tarihindeki günlük prim bedeli üzerinden borçlanabileceğinin tespitine yönelik verilen hüküm yerinde ise de borçlanma bedeli ödenmeksizin sigorta başlangıcına karar verilmesi hatalıdır. Mahkemece; davacıya borçlanma bedelini ödemesi için mehil verilmeli; sözleşme gereği rant sigortasına tabi ve borçlanma bedeli ödenmiş çalışma tarihinin Türkiye’de sigorta başlangıcına esas alınabileceği gözetilerek, sonucuna göre karar verilmesi gerekir; sigorta başlangıcı yönünden eksik inceleme ve araştırma sonucu yazılı şekilde karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir...”. Yarg. 10. HD. T.07.09.2015 E.2015/10437 K.2015/13924(Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³⁷ “...Mahkemece, 16.06.1995-30.04.2004 dönemi yönünden kesin dönüş yapma koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediği yöntemince araştırılmadığı gibi, Alman Sigorta Hizmet Cetvelinde 01.04.1999-30.04.2004 tarihleri arasında ANV şeklinde gözüken ayların Kurumun iddia ettiği gibi fiili çalışma olup olmadığı hususu da açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu dönem yönünden, fiili çalışma bulunup bulunmadığı, Alman sigorta mercii ile yazışma yapılarak gerekirse, “Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi

borçlanacak kadınlar 18 yaşını doldurduktan sonra⁸³⁸ yurtdışında geçen sürelerin tamamını veya diledikleri kadarını medeni durumlarına bakılmaksızın⁸³⁹ borçlanabileceklerdir⁸⁴⁰. Ev kadınlarının borçlandıkları ikamet tarihleri, Türkiye’de ilk işe giriş tarihi olarak kabul edilemeyecektir. Yargıtay bir kararında; “18 yaşını doldurmuş kadınların okul eğitimi gibi süreleri de ev kadınlığı kapsamında borçlanabileceklerini” kabul etmiştir⁸⁴¹. Uygulamada, ev kadınlarının borçlandıkları ikamet tarihleri Türkiye’de ilk işe giriş tarihi olarak kabul edilmediğinden, bu kişilerin ülkemizdeki ilk sigortalılık giriş tarihinin oluşması için fiili çalışmaya dayanmayan bildirimlere yöneldiği görülmektedir⁸⁴². Özellikle emeklilik koşullarının belirlenmesinde ilk sigortalılık giriş tarihinin önemli olması yurtdışı borçlanması yapacak sigortalılar açısından da önemli hale gelmiştir.

3201 sayılı Kanuna göre, yurtdışı borçlanması yapılarak belirlenen ülkelerdeki çalışmaya başladıkları tarih, 5510 sayılı Kanuna göre sigortalılık başlangıç tarihi olarak kabul edileceği düzenlenmesi ile yurtdışında çalışıp ülkemize geri dönen vatandaşlarımıza daha erken emekli olabilme imkânı verilmiştir. Yurtdışında çalışılan sürenin ülkemizde sigortalılık başlangıcı sayılabilmesi için çalışmanın, çalışılan ülke mevzuatına göre sigortalılık süresi olarak kabul edilmesi gerekmektedir⁸⁴³.

3201 sayılı Kanun gereğince borçlanma yapacak olan sigortalıların borçlanma sürelerinin, hangi sigortalılık statüsünde değerlendirileceği de emeklilik koşullarının

Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi” hükümlerinden de yararlanılmak suretiyle belirlenmeli, uyumsuzluk konusu 16.06.1995-30.04.2004 tarihleri arası dönem yönünden de kesin dönüş olgusu yönteminde araştırılmalıdır...”, Yarg. 10. HD. T.22.03.2013 E.2013/31 K.2013/5584, (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³⁸ Yarg.21. HD. T.04.07.2013 E.2013/11841 K.2013/14453 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸³⁹ Levent, (Göçmenler), s.323.

⁸⁴⁰ Ülkemizde ikamet eden ev kadınlarının yurt dışında ikamet eden ev kadınlarına benzer şekilde sigortasız geçen sürelerini borçlanabilme imkânı bulunmamaktadır.

⁸⁴¹ Yarg. 10. HD. T.05.12.2013 E.2013/19537 K.2013/22740 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>); Çavuş, (Yurtdışı Borçlanma), s.44.

⁸⁴² Yarg. 21. HD. E.2018/1119 K.2019/1589 T.04.03.2019, “... Somut olayda, 1978-1992 tarihleri arasında ...'da ev hanımı olarak ikamet eden davacının Türkiye'ye döndüğünde 22/03/2012-29/03/2012 tarihleri arasında temizlik vs. işinde kısa süre çalışması hayatın olağan akışına aykırı olduğu gibi ücret aldığı için işyeri kayıtları ile belirlenmediği hususları göz ardı edilerek, tanık beyanları ile sonuca gidilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Davacının 3201 sayılı Yasa kapsamında 506 sayılı Kanun kapsamında borçlanabilmesi için bildirimin yapıldığı açıktır. Kurum tarafından düzenlenen raporda belirtilen tespitler karşısında; davacının fiilen çalıştığı iddiasının kanıtlanamadığı anlaşıldığından istinaf başvurusunun esastan reddi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir...” (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁴³ Yarg. 21. HD. T.30.09.2013 E.2013/16828 K.2013/17340 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

belirlenmesi açısından önemlidir. 3201 sayılı Kanunun 5 inci maddesine dördüncü fıkra hükmü olarak eklenen ek fıkra ile “*Yurtdışı hizmet borçlanmasına ait sürelerin 5510 sayılı Kanuna göre hangi sigortalılık haline göre geçmiş sayılacağıının belirlenmesinde; Türkiye’de sigortalılıkları varsa, borçlanma talep tarihindeki en son sigortalılık haline göre, sigortalılıkları yoksa, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında geçmiş sigortalılık süresi olarak kabul edilir.*” hükmü getirilmiştir. Türkiye’de herhangi bir sigortalılığı bulunmayanların borçlandıkları süreler, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilecektir⁸⁴⁴.

3201 sayılı Kanunda ülkemizde sigortalılık hizmeti bulunanların, son bulundukları sigortalılık statüsüne göre borçlanmalarının değerlendirileceği düzenlenmiştir. Örneğin, sigortalının son olarak hizmet akdi ile çalışmanın esas alındığı bir sigortalılık ilişkisi bulunması halinde ise, borçlanılan süreler 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık olarak kabul edilmekteydi⁸⁴⁵. 7186 sayılı Kanun⁸⁴⁶ ile 01/08/2019 (dahil) tarihinden sonra borçlanılan yurt dışı süreleri 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında değerlendirilecektir. Sosyal güvenlik sözleşmeleri uygulanmak suretiyle kısmi aylık bağlanmış olanların borçlanma işlemleri de bu kapsamda gerçekleştirilecektir⁸⁴⁷.

5510 sayılı Kanuna göre, ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurtdışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri, istekleri halinde uzun vadeli sigorta kolları bakımından isteğe

⁸⁴⁴ Yarg. 10. HD. T.14.02.2013 E.2013/864 K.2013/2266 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁸⁴⁵ “...Somut olayda, davacının Türkiye’de 5510 sayılı Kanun’un 4/1-(a) bendi kapsamında 1.4.1971-30.06.1971 tarihleri arasında 90 gün sigortalı çalışması bulunmakta olup Kanun’un 5.maddesine göre yurt dışı hizmet borçlanmasına ait sürelerin 5510 sayılı Kanun’un 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalılık haline göre geçmiş sayılması gerektiğine karar verilmesi gerekirken yerinde olmayan gerekçe ile 4/1-(a) maddesi kapsamında borçlanma talebinin reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir...”, Yarg. 2. HD. T.30.09.2013 E.2013/16349 K.2013/17369; Yarg. HGK. E.2017/2528 K.2017/1253 T.01.11.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁴⁶ Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 19.7.2019 tarih ve 30836 (Mükerrer) sayılı RG. (3201 sayılı Kanunun 3, 4, 5 ve 9 uncu maddelerinde değişiklik yapılmış, geçici 5 inci maddesi yürürlükten kaldırılmış ve Kanuna geçici 9 uncu madde eklenmiştir.)

⁸⁴⁷ 7186 sayılı Kanun ile 01/08/2019 (dahil) tarihinden sonra borçlanılan yurt dışı süreleri 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında değerlendirileceğinden, Kanunun 9 uncu maddesinde yapılan değişikliğe göre; “sosyal güvenlik sözleşmeleri uygulanmak suretiyle kısmi aylık bağlanmış olanların borçlanma işlemleri de bu kapsamda gerçekleştirileceği düzenlenmiştir. Kısmi aylıklarının tam aylığa dönüştürülmesinde, kısmi aylığın başlangıç tarihi itibarıyla mülga 2829 sayılı Kanun veya 5510 sayılı Kanunun 53’üncü maddesine göre belirlenecek statü esas alınacak olup kısmi aylıkların tam aylığa dönüştürülmesi işlemleri yapılacaktır. Tam aylık bağlanması için gerekli şartların tespitinde, aylıklar aynı statüde tam aylığa dönüştürülecekse kısmi aylığın başlangıç tarihindeki ilgili sosyal güvenlik kanunlarının öngördüğü prim ödeme gün sayısı ve hizmet yılı şartı aranmaktadır.”

bağlı sigorta kapsamında primlerini ödedikleri takdirde bu primler 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sayılacaktır. Ancak, bu sigortalılar 3201 sayılı Kanuna göre borçlanma yaparlarsa, borçlanma süreleri de 4/1-(a) kapsamında geçmiş sigortalılık süresi olarak kabul edilmekteyken, 7186 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası⁸⁴⁸, 01/08/2019 (dahil) tarihinden itibaren borçlandırılan yurt dışı süreleri 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında geçmiş sigortalılık süresi olarak kabul edilecektir⁸⁴⁹.

Sonuç olarak; 5510 sayılı Kanunda düzenlenen sigorta borçlanmaları ve yurtdışında geçen hizmetlerin, sigortalılar açısından olumlu yönde etkileri bulunmaktadır. Sigorta borçlanması yapılarak hizmetten saydırılan süreler, sigortalılık süresinin ve prim ödeme gün sayısının hesabında dikkate alınmaktadır⁸⁵⁰. Yurt dışında ilk kez sigortaya girilen tarihin sözleşme hükümleri doğrultusunda sigortalılık başlangıç tarihi olarak kabul edilmesi halinde, bu tarihten emeklilik talep tarihine kadar geçen süre sigortalılık süresi olarak değerlendirilecektir⁸⁵¹.

Sigorta borçlanmasının ikinci etkisi ise borçlanılan dönemlerin ilk defa sigortalı olunan tarih öncesine ait olması halinde, ilk defa sigortalı olunan tarih borçlanma gün sayısı kadar öne çekilecektir. Sigortalılık başlangıç tarihinin öne alınması, sigortalının daha erken emekli olabilmesini sağlamıştır.

Emekli aylıklarının miktarını belirleyen en önemli etkenlerden biri aylık bağlama oranıdır. Aylık bağlama oranını etkileyen durumlardan biri prim ödeme gün sayısıdır. Prim ödeme gün sayısı artınca aylık bağlama oranı yükselmekte, aylık bağlama oranı yükselince emekli aylığı artmaktadır. Sigorta borçlanmasının üçüncü işlevi ise sigorta borçlanması sonrası prim ödeme gün sayısı artışına bağlı olarak emekli aylık miktarını yükseltmesidir⁸⁵². Borçlanılan sürelerin 2000 yılı öncesine mal edilen kısmı ne kadar fazla olur ise aylık da o kadar artmaktadır⁸⁵³. 3201 sayılı Kanuna

⁸⁴⁸ 3201 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin dördüncü fıkrasında yapılan değişiklik.

⁸⁴⁹ Yurtdışı Borçlanma İşlemlerinin Şartları Nelerdir? http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/yurtdisi_islemler/yurtdisi_borclanma, (11.10.2020).

⁸⁵⁰ Yarg. HGK. T.29.09.2010 E.2010/21-302 K.2010/438; T.29.09.2010 E.2010/10-471 K.2010/439 (Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁵¹ Çağlar Çopuroğlu, “Yurt Dışı Hizmet Borçlanmasında, Borçlanılan Sürenin Hangi Döneme Mal Edileceği Sorunu”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:41, 2019, s.98.

⁸⁵² Yarg. 21.HD. E.2017/2561 K.2017/8338 T.26.10.2017 (Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁵³ Çopuroğlu, s.97. (Çünkü bu dönemde aylık bağlama oranları ve güncelleme kat sayıları daha yüksek belirlenmiştir).

göre yurtdışı hizmet borçlanması; yurtdışında çalışılmış belirli sürelerin Türkiye’de geçmiş gibi değerlendirilmektedir. Borçlanılan yurtdışı çalışma süresi, aylık hesaplamasında ait olduğu dönemde dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerekirken, borçlanmanın ödendiği tarihten geriye dönük dikkate alınması aylık bağlama oranını olumsuz etkilemektedir⁸⁵⁴.

3.3.3. Hizmet İhyaları (Canlandırılması)

3.3.3.1. Genel Olarak

Hizmet ihyası, *“toptan ödeme şeklinde ödediği primleri geri almış kişinin bunları ödeyerek hizmetlerini canlandırması şeklindeki”* bir uygulamadır⁸⁵⁵. Hizmet ihyası, *“önceden primi alınarak tasfiye edilmiş sosyal sigorta ilişkisinin yeniden kurulması anlamını”* taşımaktadır. Hizmetlerin ihyası, toptan ödeme yapılarak tasfiye edilmiş hizmetlerin bu sürelerle ilişkin alınmış olan toptan ödemenin faiziyle birlikte sigortalılarca Kuruma iade edilmesi halinde söz konusu hizmetlerin aylık bağlanmasında dikkate alınmasını sağlamaktadır⁸⁵⁶. Buna göre ihya edilen süreler, prim ödeme gün süresine eklenmek suretiyle yaşlılık sigortasından hak kazanma koşullarını da etkilemektedir⁸⁵⁷.

3.3.3.2. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Dönem

İşçiler bakımından hizmetlerin ihyasına ilişkin düzenleme; evlenme toptan ödemesi almış kadın sigortalıların hizmetlerinin ihyası ve yaşlılık ve ölüm toptan ödemesi yapılarak tasfiye edilen hizmetlerin ihyasıdır⁸⁵⁸.

⁸⁵⁴ Yarg. HGK. T.29.09.2010 E.2010/21-302 K.2010/438 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁸⁵⁵ Geriye Dönük Sigorta Boşlukları Nasıl Doldurulur? <https://www.isvesosyalguvenlik.com/geriye-donuk-sigorta-bosluklari-nasil-doldurulur/>, (18.11.2019).

⁸⁵⁶ Gökalp Civan, s.92.

⁸⁵⁷ Özer, (Doktora Tezi), s.183-184.

⁸⁵⁸ 506 sayılı Kanunun ek 1 inci ve ek 14’üncü maddelerinde iki farklı hizmet ihyası olanağı tanınmıştır.

3.3.3.2.1. Evlenme Toptan Ödeme İhyası

506 sayılı Kanunda kadın işçilerin evlenmeleri halinde adına ödenen primlerin yarısı tutarında iadesini talep etme hakkı düzenlenmiştir. Mülga 506 sayılı Kanunun ek birinci maddesindeki; *“Evlenme dolayısıyla işlerinden ayrılan kadın sigortalılara kendileri ve işverenleri tarafından 5417, 6900 ve 506 sayılı kanunlara göre ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin yarısı, yazılı talepleri üzerine, toptan ödeme şeklinde verilir. İşten ayrıldıkları tarihten itibaren bir sene içinde evlenmiş veya evlendikleri tarihten itibaren bir sene içinde işinden ayrılmış olan kadın sigortalılar; evlenme dolayısıyla işten ayrılmış sayılırlar. Evlenmeleri dolayısıyla toptan ödemedi faydalanmış bulunan kadın sigortalılardan 506 sayılı Kanuna tabi bir işe girenler; kendilerine verilen primleri aldıkları tarihten itibaren %5 faizi ile Sosyal Sigortalar Kurumuna iade ettikleri takdirde sigortaya tabi eski hizmetleri 506 sayılı Kanunun tatbikatında nazara alınır. Toptan ödeme şeklinde aldıkları primleri Sosyal Sigortalar Kurumuna iade etmeyenlerin sigortalılık süreleri, 506 sayılı Kanuna tabi işlere yeniden girdikleri tarihten başlar.”* hükmüne göre evlenme nedeniyle toptan ödeme alan kadın işçilerin sigortalılık süreleri iptal edilmiştir.

Evlenme nedeniyle işyerinden ayrılan kadın sigortalılara kendileri ve işverenleri tarafından ödenen⁸⁵⁹; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin yarısı, istekleri halinde *“toptan ödeme”* şeklinde verilmektedir. Evlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde işinden ayrılan veya işinden ayrıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde evlenen kadın sigortalılar evlenme nedeniyle işten ayrılmış sayılırlar. Evlenme nedeniyle toptan ödeme alan kadın sigortalılar, sonradan sigortalı işe girdiklerinde, aldıkları toptan ödemeyi aradan geçen zamana ait faiziyle birlikte Kuruma iade etmeleri halinde hizmetleri ihya edilmektedir⁸⁶⁰.

Evlenme toptan ödeme ihyası için; kadın işçinin işçi olarak yeniden işe girmesi, ihya talebinde bulunması ve hesaplanan ihya tutarını ödemesi gerekir (506 SK., ek mad.1/3). Evlenme toptan ödemesi yapıldıktan sonra işçi dışındaki diğer sigortalılık statülerine tabi işlerde çalışmaya başlayanlar, sonradan bu işlerinden ayrılırsalar bile,

⁸⁵⁹ 5417, 6900 ve 506 sayılı Kanunlara göre.

⁸⁶⁰ Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Yararlanılan Haklar, Alt Komisyon Raporu, Mart 1983, s.41.

evlenme toptan ödemesi ihyasından yararlanamayacaktır⁸⁶¹. Evlenme toptan ödemesi yapılarak tasfiye edilen hizmetlerin, kadın sigortalı tarafından ihyâ edilebilmesi için, sigortalının toptan ödeme yapıldığı tarihten sonra yeniden 506 sayılı Kanuna tabi işlerde çalışmış ya da anılan Kanunun 85 inci ve 86'ncı maddelerine göre isteğe bağlı sigorta veya topluluk sigortasına (malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları) prim ödemiş olması gerekmektedir⁸⁶². Kadınları sosyal güvenlik kapsamı dışında bıraktığı gerekçesiyle 506 sayılı Kanun döneminde eleştirilen bu düzenleme, 5510 sayılı Kanunda yer almamıştır⁸⁶³.

3.3.3.2.2. Yaşlılık Toptan Ödeme İhyası

506 sayılı Kanunda belirli bir yaşa gelmiş fakat aylık bağlanması için gerekli sigortalılık süresi ya da prim ödeme gün sayısı koşullarını yerine getirememiş olan sigortalılara yaşlılık toptan ödemesi yapılmıştır. Mülga 506 sayılı Kanunun 64 üncü maddesinde yer alan; *“Sigortalı olarak çalıştığı işten ayrılan ve malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan, a)Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş bulunan sigortalıya, b) 50 yaşını doldurmuş bulunan ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalıya, kendisinin ve işverenlerinin ödediği, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin toplamı, yazılı isteği üzerine toptan ödeme şeklinde verilir.”* hükmü doğrultusunda, toptan ödeme yapılma koşulları belirlenmiştir.

Yaşlılık toptan ödemesine hak kazanma koşullarından *ilki*, sigortalının malullük ya da yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamamış olmasıdır. Toptan ödeme yapılabilmesi için aranan *ikinci koşul*, sigortalının işinden ayrılmış olmasıdır. Toptan ödeme talebinde bulunacak olan sigortalının yerine getirmesi gereken *üçüncü koşul*, belirli bir yaşa ulaşmasıdır. Bu yaşlar kadın için 58, erkek için ise 60 olarak

⁸⁶¹ Ali Güzel ve Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Yenilenmiş 10. Bası, İstanbul, 2004, s.405; Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1982/6 K.1983/9 T.17/5/1983; 15.04.1984 tarih ve sayılı 18373 Resmî Gazete (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁶² Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1982/6 K.1983/9 T.17.05.1983; 15.04.1984 tarih ve sayılı 18373 Resmî Gazete (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁶³ Nurhan Süral, **Avrupa Topluluğunun Çalışma Yaşamında Kadın Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeleri ve Türkiye**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2002, s.190.

belirlenmiştir. Erken yaşlananlar için ise, kadın veya erkek sigortalı için 50 yaşın doldurulması gerektiği belirlenmiştir⁸⁶⁴.

Sosyal sigorta yardımlarından biri olarak toptan ödeme kişilere gelir güvencesi sağlaması amacından uzak bir uygulamadır. Geçmişte sigortalı adına ödenen primlerin iadesi cüzi miktar şeklinde hesaplanmaktadır. Yaşlılık toptan ödemesi bir defaya mahsus bir ödeme olduğundan, kişilere işinden ayrıldıktan sonra bir gelir güvencesi sağlamamaktadır. Bu nedenle kişilere, toptan ödeme olarak aldığı primlere ait ihyasını yapma imkânı verilerek yeniden aktif sigortalı olması sağlanmıştır. İhya edilen süreler hem sigortalılık süresinin hem de prim ödeme gün sayısının hesabında dikkate alınacaktır.

3.3.3.3. 5510 Sayılı SSGSSK Dönemi

5510 sayılı yasanın 31 inci maddesinde; “...herhangi bir nedenle çalıştığı işten ayrılan veya işyerini kapatan ve yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli yaş şartını doldurduğu halde malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya, kendi adına bildirilen/ödediği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarı, primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek toptan ödeme” şeklinde verileceği düzenlenmiştir. Aynı madde de; “Bu Kanuna göre toptan ödeme yapılarak hizmetleri tasfiye edilmiş bulunanlardan, yeniden bu Kanuna tabi olarak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olanların, yazılı olarak müracaat etmeleri halinde, aldıkları toptan ödemenin ödeme tarihi ile yazılı istek tarihi arasında geçen yıllar için her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan tutarın ilgiliye tebliğ tarihini takip eden ayın sonuna kadar ödemeleri halinde, bu hizmetler ihya edilerek bu Kanunun uygulanmasında dikkate alınır.” şeklinde düzenlenme yapılarak toptan ödeme yapılarak tasfiye edilen sürelerin yeniden canlandırılması imkanı verilmiştir. Kanun hükmünde ihya hakkı tüm sigortalılara verilmiştir.

⁸⁶⁴ Başterzi, (Doktora Tezi), s.440.

3.3.4. Hizmet Birleştirme

3.3.4.1. Genel Olarak

Çalışma hayatında sigortalılar bazen tek bir sigortalılık statüsüne tabi olarak çalışma yaşamına devam etmekte bazen de farklı statülerde çalışmak durumunda kalabilmektedir⁸⁶⁵. Sosyal güvenlik sisteminde çalışma hayatında geçen tüm hizmetlerin korunması için, hizmet birleştirme işlemlerine ilişkin düzenlemeler yer almıştır.

Sigortalılıkları 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce başlamış bulunanların hizmetlerinin birleştirilmesi işlemleri, 2829 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılmaktadır. 5510 sayılı Kanun ile 2829 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 5510 sayılı Kanunun geçici 2 inci maddesi ile Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı veya iştirakçi olanların farklı sosyal sigortalılık statülerine tabi geçen hizmetlerin birleştirilmesinin 2829 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılacağı düzenlenmiştir⁸⁶⁶.

3.3.4.2. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Dönem

Sigortalıların farklı sosyal sigorta statülerinde olan hizmetleri emeklilik aşamasında ya da kişilerin emeklilik talebinden önce birleştirilmektedir. Hizmetlerin birleştirilmesine ilişkin esaslar, 5510 sayılı Kanun öncesi 2829 sayılı Kanunda yer almıştır. 2829 sayılı Kanunda sigortalının, “*Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumuna, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumuna, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumunun geçici 20 inci maddesine göre kurulan emekli sandıklarına bağlı olarak geçen hizmet sürelerini sadece emeklilik, malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde kendilerine ve hak sahiplerine sağlanacak hakları bakımından birleştirilebileceği*” düzenlenmiştir (m.2)⁸⁶⁷.

⁸⁶⁵ Mehmet Keleş, “6111 Sayılı Yasa ile Hizmet Çakışmalarında Geçerli Olan Sigortalılık Statüsü Sigortalılar Lehine Düzenlendi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mayıs-Haziran 2011, s.361.

⁸⁶⁶ Ali Nazım Sözer, “Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme”, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/179491>, (Etki Yasağı), (13.12.2018). s.2526.

⁸⁶⁷ Çoban, (Borçlanma Tez), s.182.

2829 sayılı Kanuna göre, “Birleştirilmiş hizmet süreleri toplamı üzerinden, ilgililere; son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi fazla olan kurumca, hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır ve ödenir.” hükmü ile hizmet birleştirme işleminden sonra, sigortalılarının emekli olacakları sigortalılık statüsü belirlenecektir (m.8/1). Burada dikkat edilmesi gereken husus sigortalılık süresi değil, sigortalının çalışma hayatındaki “fiili hizmet süresidir”⁸⁶⁸. 2829 sayılı Kanuna göre toplam sigortalılık süresinin son 7 yılında en fazla süre ile sigortalı olunan statü, aynı zamanda yaşlılık sigortasından aylık bağlanacak sosyal sigorta statüsünü de belirlemektedir⁸⁶⁹. Bu kuralın yanı sıra, istisnai bazı durumlarda, hizmet sürelerinin sonuncusunun tabi olduğu sigortalılık statüsüne göre aylık bağlanması esası kabul edilmiştir. Kanunda belirlenen istisnai durumlar; “malullük, ölüm, 5434 sayılı Kanuna göre yaş haddinden resen emekli olma, süresi kanunla belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları kurumun kanunla değiştirilmesi halleri” olarak sayılmıştır (2829 SK. m.8/2)⁸⁷⁰.

Hizmet birleştirmesinde sigortalılık süresi içinde dikkate alınmayan süreler, “itibari hizmet süreleri, sosyal güvenlik kuruluşlarından biri tarafından aylık bağlanmış olanların söz konusu devreye ait hizmet süreleri, destek primi ödenmek suretiyle çalışılan süreler, on sekiz yaşından önceki süreler ve 1479 sayılı Kanunun ek geçici 4’üncü maddesine göre borçlanılan” sürelerdir⁸⁷¹. İsteğe bağlı sigorta süreleri fiili çalışmaya dayanmasa da yedi yıllık sigortalılık süresinin hesabında dikkate alınmaktadır⁸⁷².

⁸⁶⁸ Yarg.10. HD. T.25.09.1990 E.4217 K.7836 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁶⁹ Mustafa Şen, “Uzun Vadeli Sigorta Kollarında Hizmet Birleştirilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mayıs-Haziran 2019, s.255.

⁸⁷⁰ Saim Ocak, “İsteğe Bağlı Sigortalılık Sürelerinin Hizmet Birleştirmesindeki Yeri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: LXXII, Sayı:1, 2014, (İsteğe Bağlı), s.627.

⁸⁷¹ Zehra Ayan, “Değişik Sosyal Güvenlik Kurumlarında Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:3, Eylül 2006, s.167-168.

⁸⁷² Yarg. HGK. E.2012/211 K.2012/269 T.30.03.2012, “...Sosyal güvenlik sistemimize göre, hizmet süreleri ayrımında fiili hizmet süresinin karşılığı, fiili olmayan süre, ancak” itibari” hizmet süresi olarak anlaşılır. Buna göre isteğe bağlı sigortalılık süreleri, tescil ile başlamaları ve her ay primleri ödenerek fiili olarak gerçekleşen bir süreci ifade etmeleri nedeniyle itibari değil fiili bir hizmet süresidir. Ayrıca, fiili hizmeti eylemli olarak bedensel güç kullanılarak yapılan bir çalışma olarak algılamak, sosyal güvenlik hukuku ilkelerini dışlayarak “fiili” kelimesinin sadece sözlük karşılığını yoruma esas almak olur ki bu değerlendirme hukuki bir değerlendirme olmadığı gibi sigortalıları Kanunların tanıdığı haklardan yoksun bırakmak sonucunu doğuran bir yorum tarzını

3.3.4.3. 5510 Sayılı SSGSSK Dönemi

5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte 2829 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır (5510 SK., m.106/5). 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olup, *“bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra emeklilik talebinde bulunanlardan farklı sosyal güvenlik kurumlarına ya da bu kanunda belirtilen sigortalılık hallerinden birden fazlasına tabi olanlara aylık bağlanmasına esas alınacak kanun, 5510 sayılı Kanunla mülga 2829 sayılı Kanun hükümlerine göre tespit olunur ve bunlar hakkında 5510 sayılı Kanunun geçici maddelerindeki hükümleri uygulanmaya devam etmektedir”* hükmüne göre her ne kadar 2829 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ise de Kanun öncesi ilk defa sigortalı olanların hizmet birleştirme işlemleri ilgili madde hükümlerine göre yürütülmektedir⁸⁷³.

İlk kez 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra sigortalı olanlar bakımından ise, Kanunun 53’üncü ve geçici maddelerinde hizmet birleştirilmesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Her ne kadar 5510 sayılı Kanun ile tek bir sosyal güvenlik kurumu mevcut olsa da sigortalılar yine de üç ayrı statüde belirlenmiştir⁸⁷⁴. Farklı statüdeki sigortalılar bakımından ise, inceleme konusu olan yaşlılık sigortasından sağlanan hak kazanma koşulları da dahil olmak üzere pek çok noktada farklılıklar mevcuttur.

5510 sayılı Kanunda emeklilik talebinde geçerli olan sigortalılık statüsünün tespitinde, *“Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlardan 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden birden fazlasına tabi olarak çalışmış olanların yaşlılık aylığı bağlanma taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali esas alınır”* (5510 SK. m.53/son) şeklinde düzenlenmiştir. Böylece, tüm sigortalılık süresi içinde, sigortalılığın en fazla geçmiş olduğu sigortalılık statüsüne göre emeklilik koşullarının belirlenmesi prensibi kabul edilmiştir⁸⁷⁵.

benimsemek sosyal güvenlik hukuku ilkeleriyle de bağdaşmayacaktır...”, Yarg. HGK. E.2011/814 K.2012/132 T.07.03.2012 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁷³ Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.214-215.

⁸⁷⁴ Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.213-214.

⁸⁷⁵ Harun Ordu, “5510 Sayılı Kanun Öncesi ve Sonrası Hizmet Birleştirmesi”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Ekim 2009, s.202.

5510 sayılı Kanunun 53'üncü maddesinde, genel kuraldan ayrılmak suretiyle bazı istisnai durumlarda, son sigortalılık statüsü esas alınacaktır. Bu noktada, 2829 sayılı Kanun hükmüne paralel bir düzenleme yapılmış olduğu söylenebilir. Düzenlemeye göre, *“hizmet sürelerinin eşit olması ile malullük ve ölüm halleri ile yaş haddinden resen emekli olma, süresi kanunla belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları sigortalılık halinin kanunla değiştirilmesi durumunda ise son sigortalılık hali esas alınır”* (5510 SK., m.53/6)⁸⁷⁶ hükmü ile yapılan değerlendirme sonucu, sigortalının hangi statüye tabi olduğu belirlenecektir. Bu hüküm 5510 sayılı Kanun sonrası sigortalı olanlar bakımından da değerlendirilecektir.

Sosyal güvenliğin tekliği ilkesi söz konusudur. Buna göre bir kişinin ancak bir sigortalılık statüsüne tabi çalışması gerekmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında, *“sosyal güvenlik hukuku sistemi içerisinde çifte sigortalılığa yer verilmediği için çakışan sigortalılık olarak adlandırılan, bir sigortalının aynı anda birden fazla sosyal güvenlik kurumuna tabi olması halinde, sadece bir sigortalılığa tabi sürelerin geçerliliğinin tanınacağı”* hükmüne varılmıştır⁸⁷⁷. Bazı Yargıtay kararlarında SSK ve Bağ-Kur'luluğun çakışması halinde *“baskın olan çalışmanın sigortalılıkta kabul edildiği”* görülmektedir⁸⁷⁸. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından kabul edilen görüşe göre; *“ilk önce başlayıp devam eden sigortalılık hali”* geçerli olan sigortalılık halidir⁸⁷⁹. 5510 sayılı Kanunun ilk yürürlük halinde de bu düzenleme yer almıştır⁸⁸⁰. 5510 sayılı Kanunun konu ile ilgili 53'üncü maddesinde;

⁸⁷⁶ Şen, s.255.

⁸⁷⁷ Yarg. HGK. T.21.06.2006 E.2006/21-363 K.2006/466, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2007/1 Cilt:12, s.185. Aynı yönde Yargıtay kararında da *“Sosyal sigortalarda çokluk”, bir başka anlatımla bireylere olabildiğince sosyal sigorta hakkı tanıma, “yararlanmada ve yükümlülükte teklik” ilkesi egemendir. Buna göre, aynı tarihlerde farklı sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında bulunulamaz ve çifte sigortalılık olarak adlandırılan bu statü, kanun hükümleriyle engellenmiştir*” ifadesine yer verilmiştir.; Yarg. 10. HD. T.15.07.2008 E.2008/4013 K.2008/10550, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2009/4 (23), s.402; Yarg. 21. HD. E.2015/7669 K.2016/1743; Yarg. HGK. E.2012/211 K.2012/269 T.30.03.2012 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁷⁸ *“...bu tür çakışan (ikili) sigortalılığa ilişkin uyumsuzlukların çözümü için ise, gerçek ve fiili çalışmanın, başka bir anlatımla baskın sigortalılık olgusunun hangi Kurum ve kanun kapsamında gerçekleştirildiğinin belirlenmesi zorunludur”*. Yarg. 10. HD. T.01.11.2007 E.2007/523 K.2007/18142 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁷⁹ Yarg. HGK. T.03.10.2001 E.21 K.627 *“...iki sigortalılığın bir arada bulunması halinde asıl olan, önceden başlayarak devam eden sigortalılıktır. Bu konuda çakışma halinde sigortalıya seçim hakkı verilmesi gerektiği yönünde görüş olduğu da belirtilmelidir.”* Tankut Centel, **Genel Sosyal Sigorta Hükümleri Açısından Yargıtay'ın 1991 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi**, İstanbul,1992, s.170.

⁸⁸⁰ Yargıtay kural olarak önce başlayan sigortalılığı esas almakla birlikte, ek olarak *“temeldeki çalışma”* veya *“mali açıdan ağır basan çalışma”* esas alınmaya başlanmıştır. Yarg. HD. T.03.04.2003 E.1987 K.3106, Yarg. 21. HD. T.20.02.2003 E.604 K.1127.

“sigortalının 4/1-(a), 4/1-(b) ve 4/1-(c)’ye tabi olarak çalışmaları hallerinde herhangi bir çakışma olması durumunda öncelikle 4/1-(c)’li olarak çalışmanın esas alınacağı, 4/1-(c)’li olarak çalışmanın olmaması halinde ise ilk önce başlayan sigortalılığın esas alınarak sigortalılık durumunun tespit edileceği” belirtilmiştir (5510 S.K. m.53/1; SSİY m.27)⁸⁸¹.

5510 sayılı Kanunun ilk yürürlük döneminde hizmet çakışmalarında önce başlayan devam eder ilkesi benimsenmiştir. Sigortalının önce başlayan sigortalılık statüsünde olması gerektiği halde, ilgili kapsamda tescili yapılmayıp, diğer kapsamda sigortalı olarak bildirilenler için de aynı uygulamanın geçerli olacağı hükmü yer almıştır⁸⁸².

Bir kişi aynı anda hem hizmet akdine göre çalışabilir hem de herhangi bir bağımsız faaliyeti nedeniyle gelir vergisi mükellefi olabilir. Bu durum genel olarak kısmi süreli çalışanlar bakımından sıklıkla karşılaşılabilecek bir olaydır. Böyle bir durumda her iki faaliyet nedeniyle ayrı ayrı sigortalılık ilişkisinin kurulup kurulmayacağı ya da Kanuna göre önce başlayan devam eder kuralının uygulanıp uygulanmayacağı konusunda 6111 sayılı Kanun ile farklı bir düzenlemeye gidilmiştir⁸⁸³. 6111 sayılı Kanunla, hizmetlerin birleştirilmesi ve özellikle de sigortalılık hallerinin çakışmasında geçerli olan sigortalılık statüsünün belirlenmesine ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır⁸⁸⁴.

6111 sayılı Kanunun 33’üncü maddesiyle, 5510 sayılı Kanunun 53’üncü maddesi şu şekilde değiştirilmiştir; *“...(a) ve (b) bentlerinde yer alan sigortalılık statülerine tabi olacak şekilde Kanun kapsamına girmesi halinde ise aynı maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır...”* hükmü ile çalışan hizmetler söz konusu olduğunda, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) kapsamındaki hizmetlere öncelik verileceği düzenlenmiştir. Madde de belirlenen durumda, *“6111 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 01/03/2011 tarihinden sonra birden fazla sigortalılık statüsüne tabi çalışmalarda, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) veya (b) bendi*

⁸⁸¹ 5510 Sayılı Kanun Gereğince Sigortalı Sayılanlar, Sayılmayanlar, Sigortalılığın Başlangıcı, Kuruma Bildirilmesi ve Sona Ermesi Hakkında Tebliğ V/1’de de belirtilmiştir. 28.09.2008 tarih ve 27011 sayılı Resmî Gazete; Levent Akın, “5510 Sayılı Yasa’nın Maluliyet Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Mart 2008, Sayı:9, s.136.

⁸⁸² Keleş, s.362.

⁸⁸³ Güzel ve diğerleri (2020 SGH), s.142.

⁸⁸⁴ Yarg. 10. HD. E.2014/11912 K.2014/15891 T.25.06.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

kapsamındaki statü ile (c) bendi kapsamındakilerin çalışması durumunda, öncelik (c) bendi kapsamında, (a) ve (b) bendi kapsamındakilerin çalışması durumunda ise, öncelik (a) bendine göre çalışmalara tanınacağı” belirtilmiştir⁸⁸⁵. Son düzenleme ile sigortalılığın 01/03/2011 tarihinden önce başlamış olması da durumu değiştirmeyecektir⁸⁸⁶. Kanunda 4/1-(c) bendi kapsamında çalışanların üstünlüğü tanınmıştır. Sigortalının daha önce mevcut başka bir sigortalılığı olsa bile 4/1-(c) bendi kapsamında çalışmaya başlaması ile diğer sigortalılık hali sona erecektir.

6111 sayılı Kanun gereğince, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) ile 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılığın birlikte bulunması halinde 01/03/2011 tarihi itibarıyla sigortalı 4/1-(a) kapsamında kabul edilecektir⁸⁸⁷. Düzenleme ile şirket ortakları ve işyeri sahibi kişiler, işlerini resmi olarak terk etmeden, hizmet akdi ile çalışmaları durumunda işçi olabileceklerdir⁸⁸⁸. Hüküm ile sigortalıların işveren olarak devam ederken başka bir işyerinde işçi olarak çalışmasına engel durum kalkmıştır.

6111 sayılı Kanunla ayrıca sigortalılığın tekliği ilkesine aykırı bir durum kabul edilmiştir. Buna göre; *“hem 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) hem de 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalılık durumu bulunanlar, 01/03/2011 tarihinden itibaren talep etmeleri halinde prime esas kazançlarının alt ve üst sınırları arasında kalmak üzere 4/1-(b) bendi kapsamında prim ödeyebilecekler, ödenen primler hizmet olarak değil aylık bağlama işlemlerinde prime esas kazanç hesabında dikkate alınacaktır”*⁸⁸⁹ şeklinde düzenlemeye gidilmiştir. Bağımsız çalışanlar, işçi olarak çalışırken aynı anda bu kapsamda prim ödemeye devam etmesi halinde iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolundan sağlanan haklar bakımından bu kapsamda, kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan diğer haklar ile uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan haklar bakımından ise işçi olarak değerlendirilecektir⁸⁹⁰. Bu fıkra hükümlerine göre sigortalılar ödeme talebinde bulunduğu halde ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar ödenemeyen primlerin ödeme hakkı düşecektir.

⁸⁸⁵ Kuruca ve Özdamar, s.123.

⁸⁸⁶ Yarg. HGK. E.2015/817 K.2017/455 T.15.03.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁸⁷ Müjdat Şakar, “4/b’liliğe Veda (ya da İsteyene Hem 4/a hem de 4/b! ...)”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:21, Mart 2011, (4/1-b’liler), s.220.

⁸⁸⁸ Keleş, s.363.

⁸⁸⁹ Keleş, s.363-364.

⁸⁹⁰ Alper, (Sosyal Güvenlik Sistemi), s.146.

5510 sayılı Kanunun 53'üncü maddesi kapsamında değinilmesi gereken bir diğer önemli konu ise bağımsız çalışanların, kendilerine ait ya da ortak oldukları işyerlerinde işçi olarak bildirilememesidir (5510 SK., m.53/2; SSIY, m.27/1)⁸⁹¹. Yapılan düzenlemeye göre, sigortalı olarak çalıştığı işyerinde daha sonra ortak olan veya işyerini kendisi alan kişi, bu işyerinde işçi olarak çalışmasını devam ettiremeyecek ve zorunlu olarak Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamına geçiş yapacaktır⁸⁹². Yargıtay kural olarak *“limited şirket ortakları az sayıda olmaları nedeniyle kendi işini yapan kimse konumunda oldukları için, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendine tabi zorunlu sigortalı sayılacağını”* benimsenmiştir. Bu sigortalıların ortağı oldukları limited şirketteki çalışmaları, hizmet akdine değil, vekâlet akdine dayalıdır ve işçi sayılamazlar. Belirlenen kuralın istisnası, limited şirket ortağı, başka işverenlere ait olan işyerlerinde hizmet akdine göre çalışmışsa, bu durumda işçi sayılmaktadır⁸⁹³.

Ayrıca, **yurt dışında çalışan sigortalıların** yurtdışındaki bulundukları süreler ile ülkemizdeki primi ödenmiş sürelerin çakışması halinde, sigortalının ülkemizdeki prim ödeme süreleri iptal edilmeden, öncelikle Emniyet Genel Müdürlüğü'nden temin edilecek yurda giriş çıkış kayıtları Kurumca incelenecektir. Bu kayıtlara göre primi ödenmiş sürelerde, kişinin ülkemizde olmadığına anlaşılmaması halinde yurt dışı süreleri ile çakışan sürelerin tamamı değil, yalnızca ülkemizde bulunmadığı kısmı iptal edilecektir⁸⁹⁴.

Son olarak, **isteğe bağlı sigortalılık⁸⁹⁵ ile zorunlu sigortalılık hallerinin çakışması** halinde ise 5510 sayılı Kanunun 53'üncü maddesinde zorunlu sigortalılığa öncelik tanınmıştır⁸⁹⁶ (5510 SK, m.53/3). İsteğe bağlı sigortalılık, hiç sigortalı

⁸⁹¹ Kuruca ve Özdamar, s.123.

⁸⁹² Yarg. 10. HD. E.2016/5433 K.2016/12048 T.04.10.2016 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁹³ Yarg. 10. HD. E.2016/5433 K.2016 /12048 T.04.10.2016; Yarg. 10.HD. E.2015/9602 K.2016/1806 T.15.02.2016, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁹⁴ Çoban, (Borçlanma Tez), s.187.

⁸⁹⁵ 5510 sayılı kanunun 50. Maddesine göre isteğe bağlı sigorta; kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını sağlayan sigortadır.

⁸⁹⁶ Yarg.21. HD. E.2015/13654 K.2015/17454 T.01.10.2015, “...isteğe bağlı sigortalılıkta ise 506 sayılı Yasa'nın 85. maddesi uyarınca malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına isteğe bağlı olarak devam edebilmek için herhangi bir ... kuruluşuna zorunlu ya da isteğe bağlı sigortalı olmamak koşulu arandığından isteğe bağlı sigortalılık ile zorunlu sigortalılığın çakıştığı bu gibi uyumsuzluklarda, anılan maddede yer alan “... kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlayanların, çalışmaya başladıkları günden itibaren” isteğe bağlı sigortalılığın sona ereceği hükmü dikkate alınarak zorunlu sigortalılığa değer verilmek suretiyle “çakışan sigortalılığın” çözüme kavuşturulması gerektiği Dairemizin ve

olmayan veya zorunlu sigortalılık niteliğini yitirmiş ve bu niteliğin yitirilmesinden sonra zorunlu sigortalı olarak çalışmayan ayrıca bu çalışmalarından dolayı aylık almayan kimselere, belirli koşullarla sosyal sigorta ilişkisini devam ettirme olağanı sağlayan bir sigortalılık durumudur⁸⁹⁷. 5510 sayılı Kanunda isteğe bağlı olma koşulları açıklanmış ve bu kapsamda ödenen primlerin Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında değerlendirileceği belirlenmiştir⁸⁹⁸.

Ülkemizle imzalanmış ikili sosyal güvenlik sözleşmelerine göre sözleşmeli ülkedeki ev kadınlığı süreleri ile ülkemizdeki isteğe bağlı sigortaya tabi sürelerin çakışması halinde, isteğe bağlı sigorta geçerli kabul edilecektir. İkili sosyal güvenlik sözleşmelerine göre sözleşmeli ülkedeki çalışma süreleri ile ülkemizdeki isteğe bağlı sigortaya prim ödenen sürelerin çakışması halinde, isteğe bağlı sigortalılık süreleri iptal edilecektir⁸⁹⁹.

Sigortalıların farklı statüdeki hizmetleri birleştirilirken çalışılan sürelerin tümü dikkate alınsa da bazı durumlarda bu kurala istisnalar getirilmiştir. Bunlardan ilk olarak, aynı tarihlerde çakışan hizmet sürelerinin birleştirilmemesidir⁹⁰⁰. Kısa vadeli sigorta kolları veya sosyal güvenlik destek primine tabi ödenmiş süreler, hizmet birleştirilmesinde dikkate alınmayan sürelerdir⁹⁰¹. 1479 sayılı Kanunun ek geçici 4'üncü maddesine göre, isteğe bağlı sigortalıların geriye doğru yaptıkları on yıllık borçlanma karşılığı kazanılan hizmet süreleri, diğer Kurum ve Sandıklardan aylık bağlanması halinde bu kurumlarda geçen hizmetlerle birleştirilmeyecektir (2829 SK., geç.m.3). Ayrıca, sigortalılarının 18 yaşından önceki hizmet süreleri hizmet birleştirmesinde dikkate alınmamaktadır.

Prim borçları nedeniyle zaman içerisinde düzenlenen geçici madde hükümlerine göre 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılığın durdurulması halinde varsa hizmet çakışması nedeniyle sayılmayan 4/1-(a) sigortalılık ya da isteğe bağlı sigortalılık süreleri geçerli sayılacaktır. Prim borçları nedeniyle

Yargıtay'ın yerleşik içtihatları gereğidir... (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁸⁹⁷ Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.216.

⁸⁹⁸ Mesut Balcı, "5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Döneminde İsteğe Bağlı Sigortalılık Uygulaması Hakkında İnceleme", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Yıl:4, Sayı:14, Haziran 2009, s.250.

⁸⁹⁹ Çoban, (Borçlanma Tez), s.187-188.

⁹⁰⁰ Şen, (Uzun Vadeli), s.254.

⁹⁰¹ Şen, (Uzun Vadeli), s.254.

durdurulan 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılık süresine ait primlerin ödenmesi ile yeniden ihya edilmesi halinde bu süreler, hizmet birleştirilmesinde dikkate alınacaktır.

3.3.5. İtibari ve Fiili Hizmet Süresi Zammı

3.3.5.1. Genel Olarak

Yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarını etkileyen önemli uygulamalarından birisi de fiili (itibari) hizmet süreleridir. Fiili hizmet süreleri, “*ağır ve yıpratıcı işlerde çalışanların erken yıpranmaları nedeniyle var olmayan fakat varsayılan bir farazi sigortalılık süresi ve farazi prim ödeme gün sayısı oluşturularak yaşlılık aylığına daha erken hak kazanmalarını sağlamak üzere kişilerin hizmet sürelerine eklenen ve bu kapsamdaki sigortalılara emeklilik anlamında önemli avantaj sağlayan hizmet*” süreleridir⁹⁰².

Ülkemizde fiili hizmet süresi zammı uygulaması ilk olarak 5434 sayılı Kanunda “*fiili hizmet müddeti zammı*” ile uygulanmaya başlanmıştır (m.32). Daha sonra 506 sayılı Kanun ile “*itibari hizmet süresi*” uygulaması gelmiştir (m.60/1-(E) Ek 5). Son olarak da 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi ile işçiler ile kamu görevlileri fiili hizmet süresi kapsamına alınmış; kendi nam ve hesabına çalışanlar ile diğer gruplar kapsam dışında kalmışlardır⁹⁰³. Ağır ve tehlikeli olan işlerde çalışan sigortalıların, emeklilikten yararlanma koşulları özel düzenlemelere tabi olmuş ve daha erken emekli olma imkanları sağlanmıştır. Fiili hizmet süresi zammı uygulaması ile bu kapsamda çalışanların yaşlılık sigortası bakımından korunmasını amaçlamıştır. Çalışma hayatında bazen öyle işler vardır ki bu işlerde çalışanların hem çalışma yaşamları hem de sağlıkları işten dolayı olumsuz etkilenmektedir.

⁹⁰² Çavuş, (Fiili Hizmet), s.114.

⁹⁰³ Ayça Altındal ve Ferhat Şentürk, “Fiili Hizmet Süresi Zammı Uygulamasının Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:4, 2013, s.4.

3.3.5.2. İtibari Hizmet Süresi Zammı

5510 sayılı Kanunda fiili hizmet süresi zammı olarak adlandırılan uygulama, 506 sayılı Kanunda “*itibari hizmet süresi zammı*” olarak ifade edilmiştir. İtibari hizmet; “*ağır, yıpratıcı ve zehirleyici işlerde çalışan sigortalıların sigortalılık sürelerine farazi bir süre eklenmek suretiyle daha erken emekli olmalarına olanak veren*” bir süredir⁹⁰⁴. 506 sayılı Kanuna göre, sigortalıların itibari hizmet süresinden yararlanabilmesi için üç koşulun bir arada olması gerekmektedir. Bunlar; “*sigortalı sayılma, hizmetin belirli işlerde geçmesi ve belli bir süre prim ödeme gün sayısının bulunması*” gerekliliğidir⁹⁰⁵. Bu işyerlerinde çalışan sigortalıların itibari hizmet uygulamasından yararlanabilmesi için 506 sayılı Kanunun ilgili madde hükümlerinde (m.Ek.5/4) belirtilen işyeri ve işlerde fiilen çalışılması gerektiğinden, sigortalıların ücretli izin, istirahat gibi fiilen çalışmadığı sürelerde itibari hizmet kapsamında işverenlerce bildirimleri yapılmamıştır (2007/88 sayılı SGK Genelgesi).

506 sayılı Kanunda itibari hizmet süreleri iki ayrı çalışan grubu için düzenlenmiştir. *İlki*, yer altı maden işlerinde ve yer altı maden işlerinin münavebeli işlerinde çalışanlar (m.60/e), *ikincisi* madenler dışındaki bazı ağır ve yıpratıcı işlerde çalışanlardır (m.ek.5). Bu kapsamda çalışanlar, itibari hizmet süresinden yararlanabileceklerdir⁹⁰⁶.

506 sayılı Kanuna göre, **azotlu gübre ve şeker sanayi işyerleri de** itibari hizmet kapsamına alınmış işyerleri kapsamında değerlendirilmiştir⁹⁰⁷. Sigortalıların azotlu gübre ve şeker sanayi işyerlerinde ve belirtilen işlerdeki çalışma sürelerinin itibari hizmet uygulaması açısından değerlendirilebilmesi için; sigortalıların çalışmalarının azotlu gübre ve şeker sanayinin fabrika, atölye, havuz ve depolarında, trafo binalarında geçmiş olması ve buralarda çalışan sigortalıların aynı zamanda bu işleri fiilen

⁹⁰⁴ Çavuş, (Fiili Hizmet), s.117.

⁹⁰⁵ Yarg. 21. HD. E.2020/2036 K.2020/2821 T.29.06.2020; Yarg. 10. HD. E.2020/176 K.2020/2767 T.04.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁰⁶ Başbuğ, s.50-51.

⁹⁰⁷ Buna göre; 3395 sayılı Kanunla 506 sayılı Kanunun ek 5. maddesine eklenen IV. bendine göre, “*azotlu gübre ve şeker sanayine ait fabrika, atölye, havuz ve depolarla, trafo binalarının: Çelik, demir ve tunç döküm işlerinde, zehirli, boğucu, yakıcı, öldürücü ve patlayıcı gaz, asit, boya işleriyle gaz maskesi ile çalışmayı gerektiren işlerinde, Patlayıcı maddeler yapılan işlerinde, Kaynak işlerinde, çalışanların sayılan işlerdeki çalışma süreleri de itibari hizmet kapsamında ele alınmıştır*”.

yapmaları gerekmektedir⁹⁰⁸. Ancak belirtilen işlerde çalışanlar, azotlu gübre ve şeker sanayinin fabrika, atölye, havuz ve depolarında, trafo binalarında çalışmıyorlarsa, bunlara itibari hizmet süresi verilememiştir (12-85 ek sayılı SSK Genelgesi).

Mülga 506 sayılı Kanunun ek beşinci maddesi kapsamında **basın işlerinde çalışanlar** itibari hizmetten yararlanan sigortalı kapsamında sayılmışlardır. Basın çalışanları da bu maddede üç ayrı başlık altında ele alınmıştır⁹⁰⁹. Bunlardan ilki, “Basın İş Kanunu” kapsamına tabi olarak çalışanlardır. İkinci grup, “Basın Kartı Yönetmeliği’ne göre, basın kartına sahip olmak suretiyle gazetecilik yaparken, kamu kurumlarına giren ve bu kurumlarda meslekleriyle ilgili görevlerde istihdam edilen” sigortalılardır. Son grup ise, “1987 yılında değiştirilen hükme göre, basım ve gazetecilik işyerlerinden 1475 sayılı İş Kanunu⁹¹⁰ ve değişikliklerine göre çalışan” sigortalılardır. Söz konusu basın işlerinin tümünde çalışanlar bakımından itibari hizmet süresi her 360 güne 90 gün olarak belirlenmiştir⁹¹¹.

3395 sayılı Kanun ile “**gemi adamları, gemi ateşçileri, kömürcüler ve dalgıçlar**⁹¹²”, itibari hizmet süresinden her 360 güne 90 gün olarak yararlanabilecektir⁹¹³. Gemi adamlarının itibari hizmet sürelerinin tespitinde denizde geçirilen süreler; “geminin denizde seyir veya seferde olduğu süreler ile bunun uzantısı geminin limanda bulunduğu sırada, fiilen gemide görevli olarak geçirilen ve denizle bağlantısının kopmadığı çalışmaları” içermektedir⁹¹⁴.

Maden işyerlerinin yeraltı veya yeraltı münavebeli işlerinde, en az 1800 gün çalışmış bulunan sigortalıların, bu işlerdeki prim ödeme gün sayıları toplamına dörtte biri eklenecektir (506 SK, m.60/E). Prim gün sayısındaki bu artış uygulaması sadece yeraltı maden işçilerine özgüdür⁹¹⁵. Maden işyerinde çalışanlar için itibari hizmet sürelerinin prim ödeme gün sayısına etkisi bulunmakla birlikte, yukarı da yer alan

⁹⁰⁸ Yarg. 10. HD. E.2020/187 K.2020/2777 T.04.06.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁰⁹ Çavuş, (Fiili Hizmet), s.118-119.

⁹¹⁰ 1.9.1971 tarih ve 13943 sayılı Resmî Gazete.

⁹¹¹ Başbuğ, s.25.

⁹¹² Yargıtay dalgıçların denizde kalınan süre ile sınırlı olarak değil, dalgıç ünvanı ile istihdam edilip bu işte fiilen çalıştırıldığı sürece itibari hizmet süresinden yararlanabileceklerini karara bağlamıştır. Yarg. 10.HD. T.2.3.2006 E.11756 K.2126, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹¹³ Çavuş, (Fiili Hizmet), s.119.

⁹¹⁴ Yarg. HGK. T.7.2.2001 E.2001/21-21 K.2001/52 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹¹⁵ Yarg. 10.HD. E.2012/20918 K.2013/13009 T.11.06.2013 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

işlerde çalışan işçiler açısından ise itibari hizmet sürelerinin, prim ödeme gün sayısına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Mülga 506 sayılı Kanununa göre “*itibari hizmet*” sosyal sigorta ilişkisinin sadece sigorta süresi unsuruna etki etmektedir. Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu’nun kararına göre, “*itibari hizmet süreleri sadece sigortalılık sürelerine eklenecek ancak prim ödeme gün sayılarına*” eklenemeyecektir⁹¹⁶. İtibari hizmetin aylığın hesaplanmasında bir etkisi bulunmamaktadır⁹¹⁷.

Mülga 506 sayılı Kanuna göre sigortalı sayılanların, yukarıda sayılan işlerde geçen sigortalılık sürelerine, bu sürelerin her tam yılı için, fiilen çalışılmış güne dahil edilecek, itibari hizmet günü sayısının bulunmasında çalışılan sürelerin ¼’ü esas alınarak bulunan süre sigortalılık süresi olarak eklenmektedir (506 SK., ek m.5)⁹¹⁸. Sigortalıların, 506 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmiş olan itibari hizmet süresinden yararlanabilmeleri için, “*itibari hizmet süresi kapsamındaki işlerde malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi çalışmalar için en az 3600 gün prim ödenmiş olması*” gerekmektedir (506 SK., ek m.6)⁹¹⁹.

Yaşlılık sigortasında yapılan hizmet birleştirilmelerinde fiili hizmet dikkate alınmaktadır. 2829 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinde “*Kurumlara tabi çeşitli işlerde çalışmış olanların hizmet süreleri, aynı tarihlere rastlamamak kaydıyla bu kanuna göre aylık bağlanmasına hak kazanıldığında birleştirilir.*” ve aynı Kanunun 7 inci maddesinde, “*4’üncü maddede belirtilen hizmet süreleri toplamına itibari hizmet süreleri ile prim ödenmemiş süreler katılmaz.*” hükmedilmektedir. Bu hükümlerde, hizmet birleştirmelerinde itibari hizmetlerin dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir⁹²⁰.

⁹¹⁶ Çavuş, s.139, (Fiili Hizmet).

⁹¹⁷ Başbuğ, s.47.

⁹¹⁸ Başbuğ, s.61.; Yarg. 10. HD. E.2020/187 K.2020/2777 T.04.06.2020 “...Dava, davalılardan işverene ait işyerinde 01.10.2008 tarihine kadar geçen çalışmalarının göz önünde bulundurularak itibari hizmet süresinin sigortalılık sürelerine eklenmesi gerektiğinin tespiti istemine ilişkindir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹¹⁹ Gemi Adamlarının İtibari Hizmet Süresi, <https://www.denizhaber.net/gemiadamlarinin-itibarihizmet-suresi-haber-2448.htm>, 12.12.2019.

⁹²⁰ Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu’nun, 16.5.2000 tarihi 24051 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan T.18.2.2000 E.1997/1 K.2000/1 sayılı kararına göre; “*gemi adamlarının itibari hizmet süreleri de, sadece sigortalılık süresine eklenecek; prim ödeme gün sayısına ilave edilmeyecek; hizmet birleştirmelerinde dikkate alınmayacak; itibari hizmet süresi hesaplananların bu sürelerinden en çok beş yılı, 506/60 ve Geçici 81’inci maddelerinde belirtilen yaş hadlerinden de indirilecektir*” <https://www.denizhaber.net/gemiadamlarinin-itibari-hizmet-suresi-haber-2448.htm>, (12.12.2019).

3.3.5.3. Fiili Hizmet Süresi Zammı

Fiili hizmet süresi zammı kavramı, temel olarak ağır ve yıpratıcı işlerde çalışan sigortalıları koruma amacıyla sosyal güvenlik mevzuatında yer almaktadır. Ağır ve yıpratıcı kapsamda değerlendirilen işler, çalışanların fiziki ve ruhsal sağlıklarını olumsuz yönde etkilemekte ve bu işlerde çalışanların diğer alanlarda çalışanlara göre daha fazla yıpranmalarına neden olarak ömürlerini kısaltabilmektedir⁹²¹. Fiili hizmet süresi zammı ile bu tür işlerde çalışan sigortalılara, Kanunda belirlenen ek prim ödeme gün sayısını ilave etmek ve yaş hadlerinden indirim yapmak suretiyle diğer sigortalılara göre daha erken emeklilik ve daha yüksek yaşlılık aylığı alma imkânı sağlanmaktadır⁹²². Yapılan düzenlemelerle hem ağır ve yıpratıcı işlerin çalışanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması hedeflenmekte, hem de bu tür işlerde çalışılması yönünde kişilerin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır⁹²³.

Mülga 506 sayılı Kanunda ve 5510 sayılı Kanunun önceki şeklinde yer alan pek çok iş ve işyerleri fiili hizmet süresi zammı kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunun nedeni olarak, üretim teknolojisinde meydana gelen yenilikler, çalışma ilişkilerinin farklılaşması, alınan önlemlerin artırılması ve bu yönde yapılan kanuni düzenlemelere bağlı olarak oluşan yaptırımlar, ağır, yıpratıcı ve zehirleyici işlere etki etmesi olarak gösterilebilir⁹²⁴. 5510 sayılı Kanunda fiili hizmet süresi zammı kapsamı dışında tutulan pek çok iş ve işyeri daha mevcuttur. Kapsam dışında tutulan kişiler; “*havayollarının uçucu personeli, lokomotif makinistleri; basın kartı olmak suretiyle gazetecilik yaparken kamu kurumlarına giren ve bu kurumlarda meslekleriyle ilgili görevde istihdam edilenler; infaz koruma memurları, baş memurları ve diğer personeli ve PTT dağıtıcıları; Tarım Bakanlığı Zirai Mücadele ve Karantina Teşkilatı ile Veteriner Teşkilatı Görevlileri; Devlet Tiyatrosu Sanatçıları ile Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Üyeleri ve dalgıçlar hariç gemi adamları*”dır⁹²⁵.

⁹²¹ Altındal ve Şentürk, s.6.

⁹²² Başbuğ, s.15.

⁹²³ Ali Nazım Sözer, “İtibari Hizmet Müessesesi ve İtibari Hizmetle İlgili Bazı Uygulama Sorunları”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:12, Sayı:3, Mayıs 1998, (İtibari Hizmet), s.7.

⁹²⁴ İlhan Oral, “5510 Sayılı Kanun’da Fiili Hizmet Süresi Zammına İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 23, Sayı:2, İstanbul, 2009, s.38.

⁹²⁵ Başbuğ, s.108. (Fiili hizmet süresi zammına tabi iler başlangıçta on beş kategori olarak belirlenmişken daha sonra yapılan eklemelerle fiili hizmet süresi zammı kapsamına giren işer 20 kategoriye çıkarılmıştır. 6385 sayılı Kanun ile 3, 694 KHK ile 1, 7146 sayılı Kanun ile 1 işyeri eklenmiştir.

5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi kapsamında sayılan iş veya görevlerde çalışan sigortalıların fiili hizmet süresi zammından yararlanabilmesi, kanunda belirtilen işyerlerinde ve belirtilen işleri fiilen yapması koşullarının birlikte gerçekleşmesine bağlıdır. Fiili hizmet süresi zammından yararlandırılması için sayılan işyerlerinde çalıştıkları halde, söz konusu işleri yapmayan veya sayılan işleri yaptıkları halde, söz konusu işyerlerinde çalışmayan sigortalıların işyeri ve iş koşulu şartı bir arada yerine gelmediğinden fiili hizmet süresi zammından yararlandırılmalarına imkân bulunmamaktadır (2013/11 sayılı SGK Genelgesi). Ayrıca, kısa vadeli sigorta kollarına tabi çalışanlar ile sosyal güvenlik destek primine tabi çalışanlar fiili hizmet süresi zammı uygulamasından yararlanamamaktadır⁹²⁶.

Fiili hizmet süresi zammı kapsamında olan işyerlerinde çalışan sigortalıların çalışılan ayın bazı günlerinde kapsam dışı işlerde geçen süreleri ile kapsamda olan işlerde fiilen çalışmayarak risklerine maruz kalmadıkları, “*resmî tatil, yıllık izin, ücretsiz izin, ücretli izin, sıhhi izin ve eğitim kurs süreleri*” 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet ve Milli İstihbarat Teşkilatında fiili hizmet süresi zammı kapsamında çalışan sigortalıların ücretsiz izin süreleri dışındaki diğer süreleri, 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi kapsamında fiili hizmet süresi içerisinde değerlendirilecek sürelerdir.

6552 sayılı Kanunla (m.42) yapılan değişiklik ile yeraltı işlerinin maden ocakları (civa bulunduğu saptanan civa maden ocakları hariç)⁹²⁷, kanalizasyon ve tünel yapımı gibi yer altında yapılan işlerde çalışanlar için 11/09/2014 tarihinden itibaren, “*fiili hizmet süresi zammından yararlandırılacakları dönem içerisinde kalan; yıllık ücretli izin, sıhhi izin, hafta tatili, ulusal bayram ve genel tatil günleri ile eğitim, kurs, iş öncesi ve sonrası hazırlık sürelerinde fiilen çalışma ve söz konusu işlerin risklerine maruz kalma şartı aranmayacağı*” düzenlenmiştir (2019/9 sayılı SGK Genelgesi).

5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde belirtilen işyeri ve işlerde işçi ve kamu görevlisi olarak çalışan ve söz konusu işlerin risklerine maruz kalan sigortalıların prim ödeme gün sayılarına, “*Bu işyerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin her 360 günü için karşılarında gösterilen gün sayıları, fiili hizmet süresi*

⁹²⁶ Çavuş, (Fiili Hizmet), s.132.; Yarg. 21. HD. E.2019/4127 K.2020/2322 T.15.06.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹²⁷ 5510 SK m.40/2. fıkrada yer alan tablonun (10) numaralı sırasında yer alan işler. (Maden ocakları (elementer civa bulunduğu saptanan civa maden ocakları hariç), kanalizasyon ve tünel yapımı gibi yer altında yapılan işlerde çalışanlar.)

zammı olarak eklenir. 360 günden eksik sürelerle ait fiili hizmet süresi zammı ise 360 gün için eklenen fiili hizmet süresi zammı ile orantılı olarak belirlenir. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulamasında, yukarıdaki esaslara göre hesaplanan fiili hizmet süresi zammı, sigortalının; Kanun maddesinde yer alan tablonun⁹²⁸, (1⁹²⁹) ile (9)⁹³⁰, (11)⁹³¹, (12)⁹³² ve (15)⁹³³ inci sıralarında yer alanlar için beş yılı, (13)⁹³⁴ ve (14)⁹³⁵ üncü sıralarında yer alanlar için sekiz yılı, geçmemek üzere prim ödeme gün sayısına ekleneceği” düzenlenmiştir⁹³⁶. Ayrıca Kanunda belirtilen işlerde sigortalının birden fazla çalışmasının bulunması halinde yüksek olan süreye itibar edileceği de hüküm altına alınmıştır (5510 SK., m.40/2). Günlük çalışma süresinin yalnız bir bölümünde fiili hizmet sürelerinin dikkate alındığı işlerde çalışan sigortalılar açısından ise fiili hizmet süresi zammı, bu kişilerin belirlenen işyerlerinde çalıştıkları sürelerle orantılı olarak uygulanmaktadır⁹³⁷.

5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde, kazanılan fiili hizmet süresi zammının, prim ödeme gün sayılarına etki edeceği ifade edilmiştir. Prim ödeme gün sayısına eklenecek süre, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet teşkilatı personeli için sekiz, diğer sigortalılar için beş yıl ile sınırlandırılmıştır⁹³⁸.

⁹²⁸ Bakınız Tez Ek.1.

⁹²⁹ Kurşun ve Arsenik İşleri. (Kurşun üretilen galenit, serüsit, anglezit gibi cevherlerin çıkarılmasına ilişkin maden ocağı işlerinde çalışanlar, Kurşunlu madenlerden yahut içinde kurşun bulunan kül, maden köpüğü, kurşun fırın kurumu, üstübeç artığı ve benzeri maddelerden kurşun üretimi için yapılan izabe işlerinde çalışanlar, Antimuan, kalay, bronz ve benzeri maddelerle yapılan kurşun alaşımı işlerinde çalışanlar, Kurşun izabe fırınlarının teksif odalarında biriken kuru tozları kaldırma işlerinde çalışanlar).

⁹³⁰ Asit Üretimi Yapan Fabrika ve Atölyeler. (Asit için hammaddelerin hazırlanması işlerinde çalışanlar, Asidin yapılma safhalarındaki işlerinde çalışanlar, Baca gazlarından asit elde edilmesi işlerinde çalışanlar).

⁹³¹ Radyoaktif ve radyoaktif maddelerle yapılan işler (Doğal ve yapay radyoaktif, radyoaktif maddeler veya bütün diğer korpüsküler emanasyon kaynakları ile yapılan işlerde çalışanlar.)

⁹³² Su altında veya su altında basınçlı hava içinde çalışmayı gerektiren işlerde çalışanlar

⁹³³ İtfaiye veya yangın söndürme İşleri

⁹³⁴ Türk Silahlı Kuvvetlerinde, Jandarma Genel Komutanlığında ve Sahil Güvenlik Komutanlığında çalışanlar.

⁹³⁵ Emniyet ve polis mesleğinde Milli İstihbarat Teşkilâtında çalışanlar.

⁹³⁶ Ayrıca Kanunda belirtilen işlerde sigortalının birden fazla çalışmasının bulunması halinde yüksek olan süreye itibar edileceği de hüküm altına alınmıştır.

⁹³⁷ Başbuğ, s.107. (Sigortalının fiili hizmet sürelerinden yararlanabilmesi için bu işler fiilen çalışması gerekmektedir. Fiili hizmet süresi zammı kapsamındaki işyerlerinden Kuruma aylık prim ve hizmet belgesiyle yapılan fiili hizmet süresi zammı kapsamındaki bildirimlere yönelik 03/11/2017 tarihinden itibaren her ay için azami 26 gün bildirim yapılması gerektiği ve aynı işyerinden farklı belge türleri ile toplamda 30 günden fazla hizmet bildirilmeyeceği düzenlenmiştir (2019/9 sayılı SGK Genelgesi).

⁹³⁸ Çavuş, (Fiili Hizmet), s.140.

Fiili hizmet süresi zammının nasıl hesaplanacağı eklenecek süreye göre değişmektedir. Sigortalıların 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen işyeri ve/veya işlerde geçen çalışma sürelerinin “her 360 günü için;

- 60 gün eklenecekse (fiili hizmet süresi zammı kapsamında çalışılan gün sayısı x 60/360), (prim ödeme gün sayısı, 60 gün için 0,17 ile çarpılarak hesaplanır, (Y. m.9/5)⁹³⁹,
- 90 gün eklenecekse (fiili hizmet süresi zammı kapsamında çalışılan gün sayısı x 90/360)⁹⁴⁰,
- 180 gün eklenecekse (fiili hizmet süresi zammı kapsamında çalışılan gün sayısı x 180/360) formülü uygulanarak hesaplanacağı” düzenlenmiştir. Eklenecek gün sayısı, sigortalının kapsamda olduğu fiili hizmet süresine göre değişmektedir.

Sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelerde, fiili hizmet süresi zammı uygulanacak olan işyerlerinde çalışmakta olan Türk vatandaşı bir işçiye de 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı madde hükümlerinin uygulanması gerekmektedir⁹⁴¹. Yargıtay bu konuda “yurt dışında çalışanların aynı işyerleri ve işlerde çalışmaları halinde fiili hizmet süresi zammından yararlanmaları gerektiği” kararına varmıştır⁹⁴².

Belirtilmesi gereken diğer bir husus ise fiili hizmet süresi zammı aynı zamanda prim ödeme gün sayısını da artırdığından yaşlılık aylığı hesabına esas aylık bağlama oranını da yükselmektedir. Fiili hizmet zammı sürelerinin aylık hesabında değerlendirilmesi sigortalının yaşlılık aylığı miktarını artırıcı bir etkiye yol açabilmektedir. Dolayısıyla, fiili hizmet süresi zammı, yaşlılık aylığı miktarını da olumlu yönde etkileyecektir⁹⁴³.

⁹³⁹ Fiili Hizmet Süresi Zammı Uygulamasının Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 27.09.2008 tarih ve sayılı 27010 Resmî Gazete.

⁹⁴⁰ 360 gün çalışan sigortalılar 450 gün prim ödeme gün sayısı kazanmış olacaklardır.

⁹⁴¹ Güzel ve diğerleri, (2020 SGH), s.574.

⁹⁴² “...Mahkemece, davacının Belçika’da çalıştığı maden işyerinin genişliği, yeraltındaki işyerinin derinliği, özellikleri ve niteliği, çıkarılan maddenin cinsi, işyerinin genel ve ayrıntılı fotoğrafları ve işyerinde dosya üzerinde incelenmesine elverişli diğer bilgiler Sosyal Sigortalar Kurumu aracılığı ile getirilmeli, seçilecek uzman bilirkişilerce ve getirilen belge ve bilgilerin yardımı ile Belçika’daki işyerinin 60 ıncı maddesinin (F) fıkrasında belirlenen, Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığına tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işleri niteliğinde bulunup bulunmadığı saptanmalıdır. Ayrıca da davacının yaşlılık aylığına esas olan Belçika’da kabul edilen sigortalılık süresi, Kurum aracılığı ile ilgili merciden sorulmalı ve sonucuna göre karar verilmelidir...”, Yarg. 10.HD. E.1983/1909 K.1983/2488 T.10.05.1983 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁴³ Murat Göktaş ve Murat Özdamar, “İtibari Hizmet Süresi ve Fiili Hizmet Zammının Emeklilik Yaşına Etkisi” **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:255, Mart 2014, s.177; Yarg. 10. HD. E.2012/21377 K.2013/12929

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK SİGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR

5510 sayılı Kanunda yaşlılık sigortasına ilişkin hükümler, Kanunun 28 ile 31 inci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar, yaşlılık aylığının bağlanması ve yaşlılık toptan ödemesidir. Yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan biri olan yaşlılık aylığı, kişilerin belirli koşulları sağlamasına bağlı olarak ödenmektedir. Aylık bağlama koşullarını tamamlayamayanlara ödemiş oldukları primler, “*toptan ödeme*” olarak iade edilmektedir⁹⁴⁴.

Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar yaşlılık aylığının bağlanması ve yaşlılık toptan ödeme yapılmasıdır⁹⁴⁵. Yaşlılık sigortasından yararlanma koşulları üçüncü bölümde detaylı olarak açıklanmıştır. Belirli bir prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi ve yaş koşullarının üçünü birden sağlayan sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanır. Kişilerin mesleği ve sağlık durumlarına göre belirlenen özel koşullarla yaşlılık aylığı bağlanacaklar için de bu üç koşulun en az ikisinin oluşması gerekmektedir. Yaşlılık sigortasından yararlanmak için gerekli olan prim ödeme gün sayısı şartının kısmen yerine getirilmesi nedeniyle yaşlılık aylığı bağlanamayan sigortalılara, adına ya da kendi tarafından ödenen primlerin toptan ödeme şeklinde iadesi mümkündür⁹⁴⁶.

Toptan ödeme, sigortalıya sağlanan bir hak olmaktan çok, yaşlılık aylığı alma şartlarını yerine getiremeyen sigortalılar için ödenmiş olan primlerin sigortalıya iadesini sağlayan bir uygulamadır⁹⁴⁷. Yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanan sigortalı, istese dahi toptan ödemeden faydalanamamaktadır⁹⁴⁸.

Ayrıca, yaşlılık aylığı almakta olanlara, Kurum tarafından sağlık hizmetleri verilmekte, bayram ikramiyesi gibi ek ödemeler ödenmekte ve 5510 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce sosyal yardım zammı almakta olanlara bu yardımın ödenmesine devam edilmektedir⁹⁴⁹. Bazı durumlarda sigortalılar sadece yaşlılık aylığı değil malullük aylığı, iş göremezlik geliri gibi sosyal güvenlik hukukunda yer alan

T.10.06.2013, Yarg. 10. HD. E.2012/21377 K.2013/12929 T.10.06.2013, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁴⁴ Şen, (Uzun Vadeli), s.251.

⁹⁴⁵ Camkurt, s.79.

⁹⁴⁶ Erol, s.60.

⁹⁴⁷ Erol, (Sosyal Güvenlik Sistemi), s.9.

⁹⁴⁸ Camkurt, s.79.

⁹⁴⁹ Güzel, Okur, Caniklioğlu, (2020 SGH), s.505.

aylık/gelir hak kazanma koşullarını aynı anda gerçekleştirmiş olabilirler. Bazı durumlarda da kişiler hak sahibi olarak aylık/gelir hakkı elde edebileceklerdir. Böyle durumda sigortalının her iki aylığı/geliri alıp almayacağını tespitinin yapılması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde yaşlılık aylığının Kanunda yer alan diğer aylık/gelirler ile birleşmesi durumunda geçerli olan aylık/gelirin tespitinde dikkate alınan hususlar değerlendirilecektir. Hak kazanılan aylık/gelirin 5510 sayılı Kanun öncesi ve sonrasına ilişkin bir dosyadan olup olmadığı da değerlendirilmede önemli bir kriterdir.

Yaşlılık aylığı bağlanmasında esasen iki temel koşul bulunmaktadır. Yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için sigortalının işten ayrılması ve Kuruma başvuruda bulunması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanun kapsamında yaşlılık aylığından yararlanacak tüm sigortalılar için işten ayrılma koşulu bulunmamaktadır. İşten ayrılma koşulu sadece işçiler ve kamu görevlileri için belirlenmiş olup, bağımsız çalışanlar için ise bu koşul zorunlu kılınmamıştır.

4.1. YAŞLILIK AYLIĞI

4.1.1. İşten Ayrılmak ve Başvurmak

Sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanması için öncelikle sigortalıların işten ayrılması ve işten ayrıldıktan sonra Kuruma başvuruda bulunmaları gerekmektedir. İşten ayrılma koşulu sadece işçiler ve kamu görevlileri için geçerlidir. Yaşlılık aylığı bağlanması için bağımsız çalışanların faaliyetlerine son verme zorunluluğu bulunmamaktadır.

4.1.1.1. İşten Ayrılmak

Sigortalıya, yaşlılık aylığı bağlanması için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısını sağlaması ve belirlenen yaştan dolması koşulu dışında ayrıca, sigortalının çalışma ilişkisinin sona ermesi gerekmektedir. 5510 sayılı Kanunda yer alan bu koşul sigortalının hangi sigortalılık statüsünde emekli olacağına bağlı olarak farklılık göstermektedir. İşçilerin sigorta kapsamında olan iş ilişkisi son bulmuş olmalıdır.

Hizmet akdinin feshinin nedeninin emeklilik talebi için önemi bulunmamaktadır. İşçi birden fazla çalışma ilişkisi içinde ise emeklilik için tüm hizmet akdine tabi çalışmalarının son bulmuş olması gerekir⁹⁵⁰.

Yaşlılık aylığı bağlanması için bağımsız çalışanların faaliyetlerine son verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Kamu görevlilerinin yetkili makamdan emekliye sevk onayı alındıktan sonra işten ayrılmaları gerekir. Yani kamu görevlileri, kurumlarından emekli onayı alındıktan sonra işten ayrılmış sayılacaktır⁹⁵¹. Ayrıca, bağımsız çalışanların yaşlılık aylığı talebinde bulunması için genel sağlık sigortası dahil prim ve prime ilişkin hiçbir borcunun bulunmaması gerekmektedir (5510 SK., m.28/10).

Uygulamada, sigortalılar yaşlılık aylığı talebinde bulunmadan önce aylığı hak kazanıp kazanmadığını öğrenmek için Kuruma dilekçe ile başvuruda bulunmaktadırlar. Sigortalılar, Kurumdan yaşlılık aylığını hak ettiğini belirtilen yazıyı aldıktan sonra işten ayrılışlarını yapmaktadırlar⁹⁵². Burada sigortalılar için önemli olan husus, Kuruma emeklilik koşullarını öğrenmek için yaptığı yazılı başvurusunun Kurumca emeklilik talebi olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığıdır⁹⁵³.

Sigortalıların işten ayrılma tarihi sadece aylığın başlangıç tarihini etkilemektedir⁹⁵⁴. Sigortalı işten ayrıldıktan sonra emeklilik talebinde bulunursa, aylık takip eden ay başından itibaren başlatılır⁹⁵⁵. Sigortalının işten ayrılmadan emeklilik talebinde bulunması halinde ise, aylık talebi başvuruyu takip eden aybaşından itibaren değil, işten ayrılmayı takip eden ay başından itibaren geçerli olacaktır⁹⁵⁶. Sigortalının

⁹⁵⁰ Yarg. 10. HD. T.20.06.1991 E.5677 K.6659 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁵¹ Tuncay ve Ekmekçi, (2015 SGHD), s.468-469.

⁹⁵² Hizmet akdi ile çalışan sigortalılar, yaşlılık aylığı almak için işinden ayrılmadan önce Kuruma başvurarak aylık bağlanması için gerekli koşulları tamamlayıp tamamlamadığını öğrenmeli, ondan sonra işten ayrılmalıdır. Koşullar gerçekleştirilmediyse ise sigortalı yaşlılık aylığı bağlanması için işten ayrıldıysa tekrar işine geri dönemeyebilecektir. Ayrıca kıdem tazminatından yoksun kalacaktır.

⁹⁵³ Yarg.10. HD. T. 30.01.1995 E.631 K.749 “...davacının ne zaman emekli olacağını sorduğu dilekçesinin yaşlılık aylığı bağlanmasını ihtiva eden dilekçe mahiyeti taşımadığı...” ifade edilmiştir; Yarg. 9. HD. E.1986/9046 K.1986/11098 T.09.12.1986 “... Dosyaya davacı tarafından ibraz edilen SSK’nun 11.Ekim 1982 tarihli yazısı, davacının sadece yaşlılık aylığına hak kazandığına dair olup. Bu yazıda dahi şayet yaşlılık aylığı almak istiyorsa bunun için bir dilekçe ile kuruma başvurması gerektiği İş Kanunu’nun 14. maddesine uygun olarak vurgulanmıştır. Davacı, buna uygun bir başvurusunu belgelemiş bulunmadığından kıdem tazminatı isteğinin kabulü yasaya aykırıdır...””, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁵⁴ Yarg.10. HD. T.17.11.1985 E.3963 K.5828 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁵⁵ Yarg. 21. HD. E.2019/2951 K.2020/2131 T.9.6.2020, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁵⁶ Murat Göktaş ve Erden Çakar ve Murat Özdamar, **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik ve Primsiz Rejim**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2011, s.265.

yaşlılık aylığına hak kazanabilmesi için öncelikle işten ayrılması sonra emeklilik talebinde bulunması gerekmektedir. Aylığa hak kazanma koşullarının yerine gelmiş olması ve aynı ay içinde olmak kaydıyla önce talepte bulunup sonra işten ayrılan sigortalıların aylık başlangıç tarihinde bir değişiklik olmayacağından, emeklilik talepleri Kurumca geçerli sayılmaktadır⁹⁵⁷. Burada önemli olan husus işten ayrılışın emeklilik talebinin yapıldığı aynı ay içinde olmasıdır⁹⁵⁸.

5510 sayılı Kanuna göre, sigortalılığı sona erenlerin bu durumları en geç on gün içinde Kuruma işverenlerce bildirilmesi gerekmektedir⁹⁵⁹ (5510 SK, m.9/2). Sigortalının işten ayrıldığını Kuruma bildirme yükümlülüğü işverene aittir. Sigortalı, işten ayrıldığını Kuruma ayrıca belirtmeksizin yaşlılık aylığı talebinde bulunabilir⁹⁶⁰. Sigortalının işten ayrılışının yapıp yapılmadığının kontrolü Kurumca yapılacaktır.

4.1.1.2. Kuruma Başvurmak

Emeklilik koşullarını sağlayan sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için sigortalının Kuruma başvuruda bulunması gerekmektedir. Sigortalılar Kuruma yazılı olarak ya da internet üzerinden başvuruda bulunabilecektir⁹⁶¹. Emekli olma kararı tamamen sigortalının kendi iradesine bağlı olduğundan yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarını gerçekleştirmiş bir işçinin işvereni tarafından işten çıkarılmış olması, kendisi istemedikçe ona yaşlılık aylığı bağlanması koşulunu oluşturmayacaktır⁹⁶².

Sigortalıların Kuruma başvurusu için yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarının gerçekleşmiş olması gerekir. Ancak, belli yaş, belli prim ödeme gün sayısı, belli sigortalılık süresi ve diğer özel koşullardan birinin eksik olması, başvuruyu

⁹⁵⁷ Nergis Şimşek, “SSK (4/a) Sigortalılarına Bağlanacak Yaşlılık Aylığında Tahsis Talep Tarihi ile Aylık Başlangıç Tarihini Etkileyen Faktörler”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:223, Temmuz 2011, s.194.

⁹⁵⁸ Kuruca ve Özdamar, s.113.

⁹⁵⁹ Aynı düzenleme Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 14’üncü maddesinde de yer almıştır.

⁹⁶⁰ Emre Ertan, “Karar İncelemesi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2008/4, s.245. “İlgilinin yaşlılık aylığı bağlanmasına yönelik yazılı başvurusu, Hollanda Hukukunda da aranan bir koşuldur. Genel Yaşlılık Yasasının (Algemene Ouderdomswet) 14. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, yaşlılık aylığının sigortalı tarafından talep edilmesi gerekmektedir. Genel İdare Hukuku Yasası’nın 4. maddesine göre, başvurunun yazılı şekilde yapılması mutlak bir zorunluluktur. Uygulamada Kurumca ilgililere, yasal emeklilik yaşı olan 65 yaşını doldurmadan 6 ay önce bir başvuru formu gönderilmektedir”.

⁹⁶¹ Kuruca ve Özdamar, s.127.

⁹⁶² Yarg.10. HD. T.20.06.1991 E.4534 K.6653 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

geçersiz kılmayacaktır. Bu koşulların tümünün gerçekleşmesi aylık bağlanması için gereklidir, fakat başvurunun önkoşulu değildir⁹⁶³.

Yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarını gerçekleştirdiğini düşünen sigortalı Kuruma başvuruda bulunur⁹⁶⁴. Yapılan inceleme sonucunda sigortalının söz konusu koşulları yerine getirmemiş olduğunun tespiti durumunda ise, yapılan başvuru geçersiz sayılmamaktadır⁹⁶⁵. Talep tarihinde aylık bağlanması için aranan yaş, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi koşullarından birini yerine getirememiş olan ancak yerine getirilemeyen bu koşulun, emeklilik talep tarihinden itibaren bir ay içinde tamamlanması durumunda, sigortalıdan yeni bir talep dilekçesi alınmayacaktır. Sigortalının, emeklilik talebi bu bir ay içinde koşulun yerine getirildiği tarih itibarıyla geçerli sayılacaktır⁹⁶⁶.

Sigortalılar, yaşlılık aylığı talebinden önce Kurumdan kıdem tazminatı hak ettiğine dair yazı da talep edebilmektedirler. 1475 sayılı Kanunun 14'üncü maddesinde; *“506 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (a) ve (b) alt bentlerinde öngörülen yaşlar dışında kalan diğer şartları veya aynı Kanunun Geçici 81 inci maddesine göre yaşlılık aylığı bağlanması için öngörülen sigortalılık süresini ve prim ödeme gün sayısını tamamlayarak kendi istekleri ile işten ayrılmaları”* halinde işçilere kıdem tazminatı ödeneceği belirtilmiştir. Böylece yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli koşullardan biri olan yaş dışında kalan diğer koşulları tamamlayanlara kıdem tazminatı hakkı verilmiştir⁹⁶⁷. Tüm koşulları tamamlayan sigortalılara da kıdem tazminatı yazısı verilecektir.

Kıdem tazminatına esas yazının verilebilmesi için sigortalının Kuruma müracaat tarihinde işten ayrılma koşulu aranmamaktadır (2018/38 sayılı SGK Genelgesi). Kuruma kıdem tazminatı yazısı için başvuruda bulunan sigortalılar bu başvurunun yaşlılık aylığı talebi için de geçerli olacağını düşünebilmektedir. Ancak

⁹⁶³ Yarg. 21. HD. T.29.01.1996 E.261 K.310; Tankut Centel, **Sosyal Sigortalar Açısından Yargıtay'ın 1996 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi (1996 Yılı Kararları)**, İş Hukuku Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, 1997.

⁹⁶⁴ Yarg. 21. HD. E.2019/3104 K.2020/2127 T.09.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁶⁵ Nurşen Caniklioğlu, “Yargıtay'ın 2002 Yılı Sosyal Sigorta Kollarına ilişkin Kararlarının Değerlendirilmesi”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi**, Ankara 2002, 2002 Yılı Kararları Değerlendirmesi, s.369-370.

⁹⁶⁶ Yarg. 10. HD. T.09.03.2004 E.2003/10909 K.2004/1749 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁶⁷ Özkaraca,, s.151.

kıdem tazminatı talep dilekçesi aylık talep dilekçesi değildir. Sigortalının dilekçesinden başvurusunun hangi amaçla yapıldığı anlaşılıyorsa Kurum başvuruyu buna göre değerlendirmelidir⁹⁶⁸. Bu nedenle Kurumdan öncelikle kıdem tazminatı talebinde bulunan ve kıdem tazminatı hak edebilir yazısına istinaden işten ayrılışı yapılan sigortalının mutlaka Kuruma yeniden yaşlılık aylığı talebinde bulunması gerekmektedir.

Sigortalılar bazen de malullük aylığına başvuruda bulunmakla birlikte koşulları sağlamadığından malullük talebi yaşlılık aylığı bakımından da değerlendirilmektedir. 5510 sayılı Kanuna göre, ilk defa sigortalı çalışmaya başladığı tarihte malul olması nedeniyle tarafına malullük aylığı bağlanamayan sigortalılardan yeni bir emeklilik talep belgesi alınmaksızın aynı talep belgesi yaşlılık aylığı için de geçerli sayılacaktır (2011/64 sayılı SGK Genelgesi). Belirlenen rapora göre yaşlılık aylığına hak kazandığı tespit edilen sigortalılardan Kurumca yeni bir emeklilik talebi alınmamaktadır.

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 56'ncı maddesinde yaşlılık aylığına başvurunun nasıl yapılacağı, dilekçede nelerin yer alacağı ve dilekçeye hangi belgelerin ekleneceği açıklanmıştır. Aylık bağlanması için Kuruma verilen başvuru dilekçesinde veya eki belgelerde eksiklik bulunması başvuruyu geçersiz saymamaktadır⁹⁶⁹. Kurum tarafından eksik belgeler sigortalılardan talep edilerek tamamlanması sağlanmaktadır⁹⁷⁰.

Sigortalının bizzat kendisi veya varsa vekilinin Kuruma başvurması veya www.turkiye.gov.tr internet adresi üzerinden emeklilik talebinde bulunması gerekmektedir⁹⁷¹. Yaşlılık aylığı talebi sigortalılarca adi posta yolu veya kargo ile veya Kuruma doğrudan yapılması halinde emeklilik talep tarihi, dilekçenin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihtir. Sigortalıların Kuruma emeklilik talebini, taahhütlü, iadeli taahhütlü, acele posta servisi, PTT Alo Post veya PTT Kargo ile göndermesi halinde ise emeklilik talep tarihi dilekçenin postaya verildiği tarihtir. Bu nedenle

⁹⁶⁸ Yarg. 10. HD. T.13.06.2011 E.2011/1530 K.2011/8620, (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁶⁹ Örneğin; yaşlılık aylığı için Kuruma yapılacak başvuruda bazı durumlarda dilekçeye sağlık kurulu raporu da eklenmesi gerekliliği yer almamıştır.

⁹⁷⁰ Kuruca ve Özdamar, s.128.

⁹⁷¹ Yarg. 21. HD. E.2017/6153 K.2018/8394 T.19.11.2018 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

emeklilik taleplerinde tercih edilen Kuruma başvuru yöntemi aylığın başvuru tarihinin belirlenmesi açısından da önemlidir.

Yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazandığı tarihin, ayın son günü, resmî tatil günü veya hafta sonu tatiline rastlaması nedeniyle taleplerini Kuruma veremeyen sigortalıların, bu resmî tatil gününü takip eden ilk iş günü mesai bitimine kadar, *Kuruma şahsen verilen, taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta servisi olarak gönderilen talepleri*, önceki ayın son günü verilmiş gibi kabul edilmektedir⁹⁷². Ayrıca, sigortalılar bu durumda www.turkiye.gov.tr internet adresi üzerinden de emeklilik talebinde bulunabileceklerdir. İnternet üzerinden emeklilik talebinde bulunanların mutlaka başvurularını yaparken onay işlemini sonuçlandırmaları ve bir barkod kodu alması gerekmektedir. Resmi barkod kodu almayan başvurular Kurumca geçersiz kabul edilmektedir.

4.1.1.3. Aylık Başvuru Tarihini Etkileyen Durumlar

Sigortalı işçi çalıştığı dönemde hastalanabilmekte, iş kazasına veya meslek hastalığına maruz kalabilmekte ve eğer kadın işçi ise analık iznine tabi olabilmektedir. İşte bu tür durumlarda Sosyal Güvenlik Kurumunca görevlendirilen sağlık hizmet sunucusu tarafından verilen hekim veya sağlık kurulu raporlarında belirtilen rapor süresi döneminde sigortalılar çalışmamaktadır. Bu dönemdeki sigortalının çalışmama durumuna; “geçici iş göremezlik” denilmektedir⁹⁷³. Çalışmama durumu sebebiyle sigortalı için oluşan gelir kaybı, sosyal güvenlik hukukumuzda geçici iş göremezlik ödeneği ve sürekli iş göremezlik geliri ile giderilmeye çalışılmıştır. Hizmet akdinin feshinden sonra yaşlılık aylığı için geçici iş göremezlik aldığı dönemde Kuruma başvuruda bulunan işçilerin emeklilik talepleri geçerli sayılacaktır. Ancak emeklilik talepleri, yaşlılık aylığının ödenmesine başlanması gereken tarihte hastalık sigortasından geçici iş göremezlik ödeneği⁹⁷⁴ almakta olanların, geçici iş göremezlik

⁹⁷² Nergis Şimşek, **5510 Sayılı Kanun’a Göre Sigortalı Emeklilik Mevzuatı ve İşlemleri**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008, (Mevzuat), s.134.

⁹⁷³ İsa Karakaş ve Mahmut Çolak ve Ercüment Öztürk, **Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulama Rehberi**, Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları, Ankara, 2009, s.220.

⁹⁷⁴ Geçici iş göremezlik, sigortalının iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık hallerinde Sosyal Güvenlik Kurumu’nca yetkilendirilen hekim veya sağlık kurulu raporlarında belirtilen istirahat süresince geçici olarak çalışmama halidir Çalışılmayan bu süreler için sigortalılara yapılan nakdi para yardımına ise geçici iş göremezlik ödeneği adı verilir (Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği, m.38).

ödeneği verilme süresinin sona erdiği tarihi takip eden günden itibaren geçerli olacaktır⁹⁷⁵ (5510 SK, m.30/2).

Sigortalıların yaşlılık aylığı başvurularının Kurum tarafından reddedilmesi de mümkündür⁹⁷⁶. Buna göre, başvurunun reddedilmesinin sebebi aylığa hak kazanma koşullarından birinin eksik olması ise, sigortalı bu eksikliğini tamamlama yoluna gidecektir. Ancak, sigortalı yapmış olduğu başvurunun haksız yere reddedildiği kanaatinde ise, bu karara karşı yetkili iş mahkemesinde dava açma hakkına sahiptir. Açılan dava sonucunda, Kurum tarafından yapılan reddin haklı olmadığına karar verilmişse, ilk emeklilik talep tarihi esas alınarak sigortalıya aylık bağlanması gerekir⁹⁷⁷.

Yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanmak isteyen bir sigortalı öncelikle kanunda aranan aylık bağlama koşullarını tamamlayacak ardından Kuruma başvuruda bulunacaktır. Ancak sigortalılar, kimi durumlarda kanunların yanlış yorumlanması, kimi durumlarda da fiili hizmet süresi zammı, borçlanma gibi hakların kullanılmasının sonraya bırakılması sonucu Kuruma aylık hak etmediği halde başvuruda bulunmaktadır. Bu tür durumlarda Kurum başvuruyu reddetmekte, uyuşmazlık yargıya intikal etmektedir. Mahkemenin dava tarihinde koşulların oluşmaması gerekçesiyle davayı reddetmesi, Kurumun ikinci başvuruyu da geri çevirmesi halinde sigortalı tekrar dava açmak zorunda kalmaktadır. Bu bakımdan yargılama aşamasında koşulların gerçekleşmesi halinde mahkemenin davayı kabul etmesi gerektiğine hükmedilmiştir⁹⁷⁸. Yargıtay bu konuda; *“koşulların yargılama aşamasında yerine getirilmiş olduğunun tespit edilmesi halinde mahkemenin bu*

⁹⁷⁵ Ancak hesaplanan yaşlılık aylığı geçici iş göremezlik ödeneğinin aylık tutarından fazla ise emeklilik talebine göre belirlenen aylık başlangıç tarihinden itibaren hesaplanacak fark kurum tarafından sigortalıya ödenir.

⁹⁷⁶ Yarg. 10. HD. T.19.02.2007 E.2006/15503 K.2007/2183 sayılı kararın karşı oy yazısında, *“...davacının dilekçesine Kurumun eksik cevap vermiş olduğu ifade edilmiştir. Zira, 15 yıl sigortalılığınız da bulunmamaktadır.” diye bir cevap vermemiştir. Bu şekilde Kurumun bir cevabı bulunsaydı, hiç gecikmeden 15 yılın dolduğu tarihin bitiminde davacı tahsis talebinde bulunabilirdi. Kurum yasal mükellefiyetini yerine getirmemiştir...*” denilmektedir. (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁷⁷ Kuruca ve Özdamar, s.129.

⁹⁷⁸ *“...O halde, davacı vekilinin bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilerek hüküm bozulmalı, kuşkusuz, yargılama aşamasında aylık bağlama koşulları gerçekleşen davacı yönünden tahsis talep tarihi itibarıyla şartlar oluşmamakla davalı Kurumun dava açılmasına sebep olan herhangi bir haksız işlemin de söz konusu bulunmadığı gözetilerek, yeniden yapılacak yargılamada giderler davacı üzerinde bırakılmalıdır...”*, Yarg. 10. HD. T.04.10.2012 E.2012/19163 K.2012/17371 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

durumda koşulun gerçekleştiği tarihi takip eden ay başından itibaren yaşlılık sigortasından faydalanabileceğine hükmetmesi gerektiğine” karar vermiştir⁹⁷⁹. Buna karşılık bir başka olayda sigortalının sigortalılık süresini tamamlamasına yaklaşık iki yıl bir süre varken başvuruda bulunmuş, Kurumca 15 yıllık sigortalılık süresini tamamlamadığı gerekçesi ile talep ret edilmiştir. Sigortalının daha sonra tekrar başvurusu üzerine de başvuru tarihini takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanmıştır⁹⁸⁰. Sigortalı daha sonra açtığı dava ile kendisine ikinci başvurusunun takip eden aybaşından değil, 15 yıllık sigortalılık süresini tamamladığı tarihi takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanması gerektiğini ileri sürmüş, Yargıtay 10. Hukuk Dairesi bu talebi kabul etmemiştir⁹⁸¹.

5510 sayılı Kanundan önce hem 1479 sayılı Kanuna hem de 2926 sayılı Kanuna tabi bağımsız çalışan sigortalılar için emeklilik talebi başvuru esnasında prim borcu olmaması şartı aranmaktaydı⁹⁸². 5510 sayılı Kanunda da bağımsız çalışanlar için aynı koşul aranmaya devam edilmiştir. Bu koşul, 5510 sayılı Kanunda; *“yazılı talepte bulunduğu tarih itibariyle genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin hiçbir borcunun olmaması da gerekir”* biçiminde ifade edilmiştir (5510 SK., m.28/10). Sigortalıların yaşlılık aylığı için talepte bulundukları tarih itibariyle genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve

⁹⁷⁹ Yarg. 10. HD. E.2002/4022 K.2002/4432 T.20.05.2002, “... Davacının tahsis talebi itibariyle Kuruma prim borcu bulunduğu, yargılamanın devamı sırasında 15.2.2002 tarihi itibariyle Kurumun istediği prim borcunu yatırdığı ve böylece 35.maddede yazılı yasal koşulları yerine getirdiği tartışmasızdır. Mahkeme dava tarihi itibariyle yaşlılık aylığı şartlarının oluşmadığını gerekçe göstererek davanın reddine karar vermiş ise de yaşlılık aylığına hak kazandığının tespitine ilişkin davanın bu niteliği de dikkate alınarak usul ekonomisi yönünden yargılamanın devamı sırasında prim borçlarını yatıran sigortalının, bu borcun ödendiği 15.2.2002 tarihini takip eden aybaşı olan 1.3.2002 tarihi itibariyle yaşlılık aylığına hak kazandığının tespitine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davanın reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁸⁰ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.535.

⁹⁸¹ Yarg. 10. HD. T.19.02.2007 E.2006/15503 K.2007/2183, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

⁹⁸² Yarg. 21. HD. E.2005/4106 K.2005/4669 T.03.05.2005 “...Davanın yasal dayanağını oluşturan 1479 sayılı Yasanın 35.maddesinde yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalının diğer koşullar yanında yazılı talepte bulunduğu tarihte prim ve her türlü borçlarının ödemiş olması koşulunun da yerine getirilmiş olması gerektiği öngörülmüştür. Somut olayda; BAĞ-KUR’un 24.3.2005 tarihli yazısından davacının 1.1.1993-21.7.2000 tarihleri arasında 1.536.027.000.TL prim borcu bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda davacının Bağ-Kur’luluk süresindeki prim borçları tespit edilmeli, ödenmesi halinde yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarının oluşup oluşmadığı belirlenmeli koşulların gerçekleştiği tespit edilirse borç ödeme tarihini takip eden aybaşından geçerli olmak üzere yaşlılık aylığı bağlanmalıdır...”; Yarg. 21.HD. E.2005/7426 K.2005/7160 T.05.07.2005 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>)

prime ilişkin her türlü borcunun bulunmaması gerekir⁹⁸³. Diğer pek çok sigorta yardımından yararlanmak için bağımsız çalışan sigortalılardan talep edilen bu şart, yaşlılık aylığından yararlanabilmeleri için de gerekli görülmüştür⁹⁸⁴.

Bağımsız çalışanlar için yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarından biri olan Kuruma prim borcu olmama koşulu sadece bu kapsamda emekli olacaklar için değil ayrıca, bu kapsamdaki hizmetler ile birlikte emekli olacak işçiler ve kamu görevlileri için de geçerli bir hükümdür⁹⁸⁵. 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde; “4/1-(b) bendinde belirtilen sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için ayrıca, yazılı talepte bulunduğu tarih itibarıyla genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin her türlü borcunun olmaması zorunludur” şeklinde ifade edilmiştir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 57’nci maddesinde de “5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında geçen hizmetlerle birlikte Kanunun 4/1-(a) ve (c) bentleri kapsamında aylık bağlanacağı durumlarda, Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında geçen hizmetler, prim ve prime ilişkin her türlü borçların ödendiği tarih itibarıyla geçerli sayılır ve aylık bu tarihi takip eden ay başından itibaren başlar...” (5510 SK., m.57/2) hükmü yer almıştır. Kanun hükümleri değerlendirildiğinde, Kanunun 4/1-(b) bendine tabi sürelerine ilişkin prim borçları, diğer statülerdeki aylık bağlama koşullarının belirlenmesi açısından da dikkate alınmalıdır⁹⁸⁶. Buna göre, 5510

⁹⁸³ Yarg. 21. HD. T.03.05.2012 E.2010/10611 K.2012/7298. “...Mirasın reddi talebinde bulunan hak sahiplerinin 4/1-b kapsamındaki sigortalılığa dayalı prim borcunu ödeme zorunluluğu olmayacaktır...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁸⁴ Yarg. 10. HD. E.2018/7355 K.2019/511 T.30.01.2019, “...davacının 17.09.2012 tarihinde, 107,17 TL, 2926 sayılı hizmetine ilişkin dosyası kapsamında 4.056,32 TL, ayrıca GSS kapsamında da 3,56 TL borcunun olduğu, bunlardan 1479 sayılı hizmet dosyasındaki borcun 23.01.2014 tarihinde, 2926 sayılı hizmet dosyalarındaki borcun 30.09.2015 tarihinde ödendiği, GSS kapsamında halen 750,18 TL borcunun olduğu görülmekle, yaşlılık aylığı tahsisi için sigortalının talepte bulunduğu tarih veya talep yoksa dava dilekçesinin tahsis talebi olarak kabul edilmesi nedeniyle dava tarihinde prim ve her türlü borçlarının ödenmiş olması gerektiğinden, davacının prim borcunun bulunup bulunmadığı araştırılarak; davacı tarafından yapılan ödemeler de gözetilip, prim borcunun varlığı halinde, verilecek mehille ödeme halinde ödeme tarihini takip eden ay başından itibaren yaşlılık aylığı bağlanabileceği göz önünde bulundurularak, buna göre yaşlılık aylığı tahsisi koşulları irdelenerek bir karar verilmelidir...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁸⁵ Yarg. 21.HD. E.2016/13916 K.2018/2964 T.29.03.2018 “... Davacının SSK ve Emekli Sandığı'na tabi çalışmaları birleştirilmek suretiyle SSK'dan aylık bağlanması mümkün iken, diğer (1479 SK) Sosyal güvenlik Kurumuna tabi hizmetinin birleştirilmesine zorlanması hatalı olmuştur. Yapılacak iş, davacıya ilk tahsis talebini takip eden aybaşından itibaren SSK'dan aylık bağlanması gerektiğinin tespitine karar vermekten ibarettir. Mahkemece bu maddi ve hukuki olgular nazara alınmaksızın yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁸⁶ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılardan kendi sigortalılığı nedeniyle genel sağlık sigortası primi dahil, prim ve prime ilişkin her türlü borcu olanlardan, talep tarihinden öncesine ait muaccel hale gelmeyen prim borcu dışında talepte bulundukları tarihteki borçları, Yılı Merkezi

sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalıların yaşlılık aylığı için talepte bulundukları tarih itibariyle (genel sağlık sigortası primi hariç) kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin her türlü borcunun bulunmaması gerekmektedir⁹⁸⁷.

Sigortalının işinden ayrılması ve Kuruma başvurmasından sonra talep tarihini takip eden aybaşından itibaren yaşlılık aylığı bağlanacaktır (5510 SK. md.31/1). 5510 sayılı Kanunda “ay” kavramının tanımı yapılmış olup son defa kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmakta iken ayrılarak yaşlılık aylığı bağlanması için talepte bulunan ve ücretleri her ayın 15’inde ödenen işçi ve kamu görevlileri için izleyen ayın 15’inden, diğer sigortalılar içinse izleyen ayın 1’inden itibaren yaşlılık aylığı bağlanacaktır⁹⁸⁸.

Erken yaşlanmış olması dolayısıyla yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalının bunu belirten sağlık kurulu raporunun tarihi, emeklilik talebini takip eden takvim ayından sonraki bir tarih ise, rapor tarihi emeklilik başvuru tarihi olarak Kurumca kabul edilecektir⁹⁸⁹. Özürlülüğü nedeniyle aylık bağlanacak sigortalılar için de aynı uygulama söz konusudur.

4.1.1.4. Aylık Hak Kazanma Koşullarındaki Eksikliklerin Başvurudan Sonra Belirlenmesi

Sigortalılar yaşlılık aylığı hak kazanma koşullarının oluştuğunun tespiti sonrasında Kuruma başvuruda bulunmaktadır. Yaşlılık aylık talebi Kurumca kabul edilen sigortalıların, aylık bağlanması esnasında sigortalı dosyası ve kayıtların tetkiklerinde aylık hak kazanma koşullarının oluşmadığı tespit edilebilmektedir. Kişinin kusura olmadan Kurumun hatalı kayıtlarından kaynaklanan eksikliklerin başvuru tarihinden sonra tespit edilmesi sigortalıların bu sürede gelirden mahrum

Yönetim Bütçe Kanunu ile belirlenen, muhasebe kayıtlarından çıkarılacak tutarlar ve tahsil edilmeyecek alacaklara ilişkin miktar ve bu miktarın altında olanların aylıkları talep tarihini takip eden aybaşından başlayacak ve borçları ilk aylıklarından kesilerek tahsil edilecektir.

⁹⁸⁷ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalıların emeklilik talep tarihinde sadece 4/1-(b) bendi kapsamında değil, Ek-5, Ek-6 ve isteğe bağlı sigortalılık kapsamlarına tabi oldukları sürelerle ait prim borçlarının da bulunmaması gerekmektedir (506 sayılı Kanuna tabi topluluk sigortası ve isteğe bağlı süreler dahil).

⁹⁸⁸ Aydın Başbuğ, **Sosyal Güvenlik Sisteminde Sosyal Sigortalar**, Şeker İş Yayınları, Ankara, 2013, (Sosyal Sigortalar), s.243.

⁹⁸⁹ Kuruca ve Özdamar, s.137.

kalmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca işten ayrılan işçinin bu sürede gelirsiz kalması da söz konusudur.

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde 05/12/2017 tarihinde yapılan değişikliklerle⁹⁹⁰ birlikte aylık talebinde bulunan sigortalıların prim borçlarının bulunması veya aylık talebinden sonra prim ödeme gün sayısının eksik olduğunun tespiti durumunda Kurumca izlenecek işlemlere ilişkin önemli düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal Sigortalar İşlemleri Yönetmeliğinin ek 8 inci maddesinde yapılan değişiklik ile “ 05/12/2017 tarihinden sonra 2008/Ekim öncesi isteğe bağlı ve topluluk sigortası prim borcu olanlar, 2925 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi, ek 5 inci ve ek 6 ncı maddeleri ile ek 9 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre prim öderken malullük veya yaşlılık aylığı talebinde bulunanların talep tarihinden öncesine ait muaccel hale gelmeyen prim borcu dışında primi ödenmemiş sürelerinin olması halinde⁹⁹¹, malullük veya yaşlılık aylığı bağlanmasında yeniden yazılı istekte bulunma şartı aranmaksızın, primlerin gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte tahsil edildiği tarihi takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanacağı” düzenlenmiştir. Düzenleme öncesi prim borcu olan sigortalıların borcu ödedikten sonra yeniden emeklilik talebinde bulunması gerekliliği söz konusuydu. Ancak, düzenleme ile prim borçlarının ödeyen sigortalılara, yeniden emeklilik talep şartı kaldırılmıştır. Sigortalıların prim borçlarını ödedikten sonra emeklilik taleplerini Kuruma hemen vermemesi veya unutmaması uygulamada sıklıkla rastlanılmıştır. Prim borçlarını ödeyen sigortalıların yeniden emeklilik talep verme zorunluluğunun kaldırılması ile prim borçlarını ödedikleri tarih, Kurumca başvuru tarihi olarak kabul edilmektedir.

Yönetmeliğin geçerli olduğu 05/12/2017 tarihinden sonra yaşlılık aylığı talebinde bulunan sigortalılar için, emeklilik talep tarihi itibarıyla prim borcu olmamakla birlikte, aylık bağlama işlemleri sırasında emeklilik talep tarihinden önceki sürelerle ait **brüt asgari ücretin iki katı tutarına** kadar prim borcu olduğu tespit edilenlerin aylık başlangıç tarihleri değiştirilmeksizin aylıkları bağlanacaktır. Bu sigortalıların prim borçları bağlanacak aylıklarından 1/3 oranında kesilerek, ilk emeklilik talepleri geçerli sayılacaktır. Emeklilik talep tarihinden önceki sürelerle ait

⁹⁹⁰ Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik, 05.12.2017 Tarih ve 30261 sayılı Resmî Gazete.

⁹⁹¹ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) veya 4/1-(c) bendi kapsamında aylık bağlanmasında genel sağlık sigortası prim borçları dikkate alınmayacaktır.

brüt asgari ücretin iki katı tutarından daha fazla prim borcu olanların aylıkları ise borcun ödendiği tarihi takip eden aybaşından başlatılacaktır⁹⁹². Kişinin kasıt ve kusuru olmadığı sürece Kurum kayıt ve tetkiklerinde aylık talep sırasında eksik incelemenin yapılmasından doğacak zarar, sigortalıya yüklenmemelidir. Yapılan düzenleme ile hatanın sınırı brüt asgari ücretin iki katı şeklinde belirlenmesi sigortalıların zararının belirli bir oradan sorumlu olmasına neden olmuştur. Uygulamada sigortalıların mağduriyetlerinin giderilmesi için kişinin kasıt ve kusuru olmadığı ve kurum tarafından yapılan eksik inceleme sonucu doğacak tüm borçların aylıklarından kesilmek suretiyle ilk emeklilik talep tarihlerinin geçerliliği sağlanmalıdır.

Ayrıca, yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra prim ödeme gün sayısı koşulunun sonradan değişmesi nedeniyle yaşlılık aylığı koşulları değişenlere yönelik Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin geçici 35 inci maddesi ile; *“05/12/2017 tarihinden önce 5510 sayılı Kanuna veya ilgili sosyal güvenlik kanunlarına göre aylık bağlanmış olanlardan, emeklilik talep veya ölüm tarihi itibarıyla ilgili kanunlarında öngörülen aylık bağlama koşullarından prim ödeme gün sayısı şartının sigortalıların kasıtlı veya kusurlu davranışlarından kaynaklanmayan nedenlerle yerine gelmediği daha sonra anlaşılan sigortalılara eksik hizmet sürelerini borçlanma ya da hizmet kazandırma ile aylıklarının devam ettirilmesi”* hakkı verilmiştir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi). Bu düzenleme, sigortalıların kendilerinden kaynaklanmayan hatalı işlemler nedeniyle aylık hakkından yararlanmama durumunu ortadan kaldırmıştır.

4.1.2. Aylığın Hesaplanması

Yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında uygulanacak bazı temel ilke ve standartlara uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerinde yer verilmiştir. Bu ilke ve standartlar, ILO’nun 102, 128 sayılı Sözleşmeleri ile 43 ve 131 sayılı Tavsiye Kararlarında yer almaktadır⁹⁹³. Tavsiye kararları bağlayıcı olmadığı ve sözleşmelerde ülkelere belirli bir aylık belirleme yönteminin benimsenmesi konusunda zorunluluk yüklenmediği için, üye ülkeler sözleşme ve tavsiye kararlarında önerilen çeşitli

⁹⁹² Yarg. 10.HD. E.2016/13073 K.2018/10816 T.19.12.2018; Yarg.10.HD. E.2016/13812 K.2018/10646 T.13.12.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

⁹⁹³ Başterzi, (Norm Uyum), s.301-302.

hesaplama yöntemlerinden birini benimseyebilirler. Sözleşmelerde belirlenen asgari aylık miktarının altında kalmayacak şekilde ülkeler hesaplama yapabilirler.

Söz konusu belgelerde, sigortalıların kazancının hangi orandaki miktarının aylık olarak verileceği, aylık hesaplamada hangi dönem kazançlarının dikkate alınacağı gibi genel esaslara yer verilmiştir. ILO'nun 102 sayılı sözleşmesinde, “*aylık bağlama oranının sigortalının kazancının %40'ından aşağı olamayacağı*” belirtilirken⁹⁹⁴, 128 sayılı sözleşmede, “*bu oran %45 olarak*” belirlenmiştir.

Sosyal sigorta sistemlerinin temel amacı, “*yaşlılık riskiyle karşılaşan sigortalı için geçmişte ödediği primlerin karşılığı olarak gelirin devamlılığını sağlayacak sürekli bir yaşlılık aylığına hak kazanılmasının*” sağlanmasıdır⁹⁹⁵. Temel olarak yaşlılık sigortası düzenlemelerinde, emeklilere ya sabit bir miktarda ödeme yapılmakta ya da sigortalının çalışmış olduğu yıllarla orantılı olarak değişkenlik gösteren bir ödeme sistemi kabul edilmektedir⁹⁹⁶. Örneğin; Almanya’da, emeklilik maaş oranları %70’ten zamanla %64’e düşürülmüştür⁹⁹⁷. İtalya’da emekli aylığı hesabı, kişinin çalışma hayatı boyunca bireysel hesabına yatırılan primlerin dönüşüm katsayısı adı verilen bir katsayı ile çarpılması sonucu bulunmaktadır⁹⁹⁸. Amerika sosyal güvenlik sisteminde aylıkların hesaplanmasında, sigortalının çalışma hayatı boyunca en yüksek gelir elde ettiği 35 yıla ait kazançları, ücretlerdeki değişim oranı dikkate alınarak güncellenerek, bulunan değer sigortalının prim ödediği ay sayısına bölünerek ortalama aylık kazanç hesaplanmaktadır⁹⁹⁹.

Sosyal güvenlik sistemlerinin ana amaçlarından bir tanesi de yaşlılık aylığının insan onuruna yaraşır asgari bir hayat sürmeye yeterli olacak şekilde hesaplanmasıdır. Ülkemizde sosyal güvenlik kanunlarında aylık hesaplama yöntemleri zaman içerisinde değişiklik göstermiştir.

Aylık hesaplama yöntemlerinde kat sayı, güncelleme oranları gibi parametreler belirlenmiştir. Sigortalıların çalıştıkları dönemlerde adlarına bildirilen/ödenen primler

⁹⁹⁴ Gillion and others, s.408.

⁹⁹⁵ İlhan Oral, “Emeklilerin Yeniden Çalışmaya Başlaması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Düşünceler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2008/4, 2008, s.135.

⁹⁹⁶ Monika Queisser and Edward Whitehouse, “Comparing The Pension Promises of 30 OECD Countries”, **International Social Security Review**, Volume:59, Number:3, 2006, s.51.

⁹⁹⁷ Meral Yurdağül, “Avrupa Birliği’nde Ülkeler Arası Emeklilik İhracatı (Transferi)”, **In Traders International Trade Academic Journal**, Volume:2, Issue:1, s.72.

⁹⁹⁸ Güner, s.68.

⁹⁹⁹ Özgür Topkaya, “Emeklilik ve Yeniden Çalışma Hayatına Katılım”, **Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi**, Sayı:3, Cilt:3, 2019, s.52.

aylık bağlama tarihine kadar güncellenerek hesaplama işlemi yapılmaktadır. Primlerinin emeklilik talep tarihine kadar güncellenerek yaşlılık aylığının hesaplanması, kişilerin yaşlılık döneminde gelir kaybını engellemektedir. Ayrıca, aylık hesaplama yöntemlerinin temel hedefi, daha fazla süre ile sosyal güvenlik sistemine dahil olan sigortalıların, daha yüksek prime esas kazançlarla çalışmalarının bildiriminin sağlanarak¹⁰⁰⁰ yüksek emekli aylıkların hesaplanmasıdır. Bu durum, sosyal güvenlik sistemlerinin finansman yönünden gelir ve gider dengesinin korunması açısından da önemlidir. Genel olarak, ülkeler tarafından yaşlılık aylığı miktarının sigortalının prime esas kazançlarına ve sistemde kaldığı süreye bağlı olarak belirlenmesi şeklinde aylık hesaplama uygulamaları kabul edilmiştir¹⁰⁰¹.

4.1.2.1. 506 SSK'da Aylığın Hesaplanması

Ülkemizde işçiler için ilk olarak mülga 506 sayılı Kanunun 61 inci maddesine göre, yaşlılık aylıklarının hesabında 31/12/1999 tarihine kadar katsayı esasına dayalı gösterge sistemi uygulanmaktaydı¹⁰⁰². 4447 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası¹⁰⁰³, 01/01/2000 tarihinden itibaren katsayı esasına dayalı gösterge sistemi yürürlükten kaldırılmıştır. 4447 sayılı Kanunda sigortalının aylık hesabındaki dikkate alınan parametreler değiştirilmiştir¹⁰⁰⁴. Kanunda, talep tarihine kadar güncellenen

¹⁰⁰⁰ Bulut ve Olgaç, s.144.; “5510 sayılı Kanunun prime esas kazançları düzenleyen 80 inci maddesinin birinci fıkrasında; “Prime esas kazançların hesabında; hak edilen ücretler, prim, ikramiye niteliğindeki her çeşit istihkaktan o ay içinde yapılan ödemeler, İşverenler tarafından sigortalılar için özel sağlık sigortalarına ve bireysel emeklilik sistemine ödenen tutarlar, İdare veya yargı mercilerince verilen karar gereğince hak edilen ücretler ve prim, ikramiye vb. nitelikteki kazançlar” olmak üzere sigortalılara o ay içinde yapılan ödemelerin brüt toplamının esas alınacağı düzenlenmiştir”. 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendine tabi sigortalıların prime esas kazançları; aynı Kanunun 80 inci maddesinin “a” fıkrasında prime tabi tutulacak kazançlar, “b” fıkrasında da prime tabi tutulmayacak kazançlar sayılmış ve “c” fıkrasında; “(b) bendinde belirtilen istisnalar dışında her ne adla yapılırsa yapılsın tüm ödemeler ile aynı yardım yerine geçmek üzere yapılan nakdi ödemeler prime esas kazanç tabi tutulur. Diğer kanunlardaki prime tabi tutulmaması gerektiğine dair muafiyet ve istisnalar bu Kanunun uygulanmasında dikkate alınmaz” hükmü düzenlenmiştir”. (Bakınız tez ek tablo 1-2-3).

¹⁰⁰¹ İşçilerin Emekli Aylığı Miktarının Belirlenmesi, <https://www.isvesosyalguvenlik.com/iscilerin-emekli-ayligi-miktarinin-belirlenmesi/>, (16.08.2018).

¹⁰⁰² Gençtürk ve Hamurkaroğlu, s.9.

¹⁰⁰³ 4447 sayılı Kanundan önce SSK'da aylık hesabında son beş ve on yılın dikkate alındığı bir gösterge sistemi kullanılmakta iken Kanundan sonra gösterge sistemi kaldırılmış ve ortalama aylık kazancın hesaplanması için Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kazançlar için güncelleme katsayısı olarak $(1+TÜFE \text{ artış oranı}) \times (1+GSYH \text{ reel büyüme oranı})$ formülü kullanılmaya başlanmıştır.

¹⁰⁰⁴ 506 sayılı Kanunda aylık bağlama parametrelerinden biri olan **gösterge**; sigortalının 2000 yılından önce çalıştığı sektör (kamu/özel) için geçerli olan ve ortalama yıllık kazanç hesabına giren takvim yılı sayısı esas alınmak suretiyle hazırlanan gösterge ve üst gösterge tespit tablolarında ortalama yıllık

prime esas kazançlarına göre bulunan ortalama günlük kazanç dikkate alınarak aylık hesaplanacağı düzenlenmiştir¹⁰⁰⁵. Ancak, bu aylık hesaplama sistemi, 01/01/2000 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanlar için uygulanacaktır. 506 sayılı Kanuna geçici 82'nci maddesine göre¹⁰⁰⁶, 01/01/2000 tarihinden önce çalışmaya başlayıp, bu tarih sonrası da çalışmaya devam edenler için, eski ve yeni sistemin birleşiminden oluşan karma sisteme göre aylık hesaplanacaktır¹⁰⁰⁷.

4.1.2.2. 5510 SSGSSK'da Aylığın Hesaplanması

5510 sayılı Kanuna göre Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(b) bendi kapsamında çalışanlar ile bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamında çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığı, “**ortalama aylık kazancı ile aylık bağlama oranının çarpımı**” sonucunda bulunan aylıktır (m.29/1)¹⁰⁰⁸. Sigortalının yaşlılık aylığı hesaplanırken önce yaşlılık aylığının hesabına esas ortalama aylık kazancının hesaplanması, daha sonra da aylık bağlama oranının belirlenmesi gerekmektedir.

Ortalama aylık kazanç, “sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı¹⁰⁰⁹ ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının,

kazanca eşit sayının, tabloda eşit sayı yoksa en yakın sayının karşılığı olarak alınarak hesaplanmaktadır¹⁰⁰⁴.

¹⁰⁰⁵ Ataman Yılmaz, “İşçi Emekli Aylıklarının Hesaplama Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme”, <http://atamanyilmaz.com.tr/Makale.aspx?MakaleId=4639>, (13.9.2019). (Sigortalının, her takvim yılına ait prime esas kazancı, kazancın ait olduğu takvim yılından itibaren aylık talep tarihine kadar geçen takvim yılları için, her yılın Aralık ayına göre Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan kentsel yerler tüketici fiyatları indeksindeki artış oranı ve gayrisafı yurt içi hasıla sabit fiyatlarla gelişme hızı kadar ayrı ayrı artırılarak bulunan yıllık kazançlar toplamının, toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle bulunacak ortalama günlük kazancın 360 katı, aylığın hesaplanmasına esas ortalama yıllık kazancı oluşturması esası getirilmiştir).

¹⁰⁰⁶ 4447 sayılı Kanunun 17'nci maddesi ile eklenen geçici 82'nci maddesi.

¹⁰⁰⁷ Recep Levent, “Emekli Aylıklarının Hesaplanması”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı:189, Haziran 2015, (Emekli Aylık), s.182.

¹⁰⁰⁸ İşçilerin Emekli Aylığı Miktarının Belirlenmesi, <https://www.isvesosyalguvenlik.com/iscilerin-emekli-ayligi-miktarinin-belirlenmesi/>, (16.8.2018).

¹⁰⁰⁹ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.578. (Sigortalılar adına ödenen prime esas kazançların sigortalılık süresinin ilk gününden aylık bağlanana kadar güncellenmesi, 5510 sayılı Kanun öncesinde $(1 + \text{Reel GSYH Artışı}) * (1 + \text{TÜFE Artışı})$ katsayısı kullanılarak yapılmaktayken, yeni sistemde $(1 + \text{Reel GSYH Artışı} * 0,30 + \text{TÜFE Artışı})$ katsayısı kullanılarak yapılmaktadır. Söz konusu düzenleme, diğer koşullar aynı iken, güncelleme katsayısının ve yeni bağlanacak aylıkların önceki yıllara göre bir miktar düşmesine neden olacaktır.) (https://www.cka.org.tr/uploads/strategy_v/sosyal-guvenlik-sisoik.pdf, 25.7.2018).

*itibarî hizmet süresi ile fiilî hizmet süresi zammı hariç toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katıdır” (5510 SK. m.29/1,2)¹⁰¹⁰. Ödenen primlerin güncellenmesinde kullanılan **katsayı**; “yıllık her yılın Aralık ayına göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranının %100’ü ile sabit fiyatlarla gayri safi yurtiçi hasıla gelişme hızının %30’unun toplamına (1) tam sayısının ilâve edilmesi sonucunda bulunan değer” olarak alınmıştır (5510 SK., md.3/29). Bu hesaplamada yıllık büyüme hızının etkisi %30 oranında olacaktır¹⁰¹¹.*

Aylık bağlama oranı (ABO); Sigortalının hizmet süresine bağlı olarak değişen ve ortalama prime esas kazancının her yıl için ne kadarının bağlanacak aylığa yansıtılacağını gösteren orandır¹⁰¹².

Sonuç olarak aylık hesabı; **Aylık**= Güncel Ortalama Aylık Kazanç X Aylık Bağlama Oranı olarak hesaplanmaktadır.

5510 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalılığı 01/10/2008 tarihinden önce başlayan ve bu tarihten sonra aylık talebinde bulunan işçilerin aylığı, üç dönem hesaplama sisteminin yürürlükte bulunduğu sürelerde geçen prim ödeme gün sayıları ile orantılı bölümüne isabet eden kısmi aylıkların birleştirilmesinden oluşur¹⁰¹³. Buna göre, yaşlılık aylığı¹⁰¹⁴;

- Gösterge sistemine göre 01/01/2000 tarihinden önceki prim ödeme gün sayısına ait kısmi aylığın hesabı,
- 4447 sayılı Kanuna göre 01/01/2000-30/09/2008 tarihleri arasındaki prim ödeme gün sayısına ait kısmi aylığın hesabı,
- 5510 sayılı Kanuna göre 01/10/2008 tarihinden sonraki prim ödeme gün sayısına ait kısmi aylığın hesabı,
- Kısmi aylıkların birleştirilmesi, olmak üzere dört aşamada hesaplanır (5510 SK., geç.m.2).

¹⁰¹⁰ Sevgi Üvedi, “Aylığa Hak Kazananlar Başvurusunu Ne zaman Yapmalı?”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:157, 2017, s.198-199.

¹⁰¹¹ Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, (Reform), s.39.

¹⁰¹² Korkusuz ve Uğur, s.290.

¹⁰¹³ Özellikle 1999 yılından önce sigortalı olup da halen çalışanların yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında, üç farklı dönemin dikkate alınıp, üç farklı yöntemin kullanılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

¹⁰¹⁴ Kuruca ve Özdamar, s.131.

İlk defa 01/01/2000-30/09/2008 tarihleri arasında sigortalı olanlar için gösterge sisteminin uygulanmasına imkân bulunmadığından, bu kapsamdaki sigortalıların aylıkları 4447 sayılı Kanun ve 5510 sayılı Kanun olmak üzere ikili sisteme göre belirlenir¹⁰¹⁵. Aşağıda işçiler için aylık hesaplama yöntemi modelleme yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Hesaplama yapılırken yukarıda belirlenen dönemsel hesaplama aşamaları dikkate alınmıştır (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

1. Aşama: 2008/Ekim (Hariç) Öncesi Kısmi Aylığın (A) Hesabı

2008/Ekim (hariç) öncesi kısmi aylığın (A) hesabı; 2000 yılı öncesi prim ödeme gün sayısına ait aylığın (A1) hesabı ile 2000-2008/Ekim (hariç) arası kısmi aylığın (A2) hesabı olmak üzere iki aşamalı olarak belirlenecektir¹⁰¹⁶.

a.2000 Yılı Öncesi Kısmi Aylığın (A1) Hesabı¹⁰¹⁷; **A1 Aylığı**= Gösterge x Katsayı x Aylık Bağlama Oranı formülüne göre hesaplanacaktır¹⁰¹⁸.

Aylığın hesabı yapılırken tam ve kısmi aylık hesaplaması yapılır.

Tam Aylık= Göstergex12000 xABO formülü uygulanarak hesaplanacaktır¹⁰¹⁹.

Kısmi Aylık=1999/Aralık ayına ait kısmi aylık; tam aylık x (2000 yılından önceki gün sayısı/toplam prim ödeme gün sayısı) formülüne göre hesaplanacaktır.

¹⁰¹⁵ Nergis Şimşek, “5510 Sayılı Kanun’la Getirilen Aylık Bağlama Sistemi”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:18, Sayı:214, 2010, (Aylık Bağlama), s.150.

¹⁰¹⁶ Yarg. 10. HD. E.2013/23295 K.2014/6644 T.24.03.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰¹⁷ Yarg. 10. HD. E.2014/17727 K.2014/24661 T.24.11.2014 “...davacının 01.01.2000 tarihi öncesindeki prime esas kazançlarına göre anılan tarih öncesi aylık miktarının hesabında, 506 sayılı Yasanın Ek 34. Maddesinin, “Malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarının hesabına esas alınacak üst gösterge, sigortalının işten ayrıldığı veya öldüğü tarihten önceki malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalı primi ödenmiş son on takvim yılının prim hesabına esas tutulan kazanç tutarlarına göre bulunacak ortalama yıllık kazanç esas alınarak tespit edilir” düzenlemesi ile Ek 35. maddede belirtilen, üst gösterge tablolarının tavan göstergesine göre hesaplanacak aylıkların aylık bağlama oranının % 50 olduğu, anılan maddenin 2. fıkrası ile üst gösterge tablosunun tavan göstergesi ile gösterge tablosunun tavan göstergesi arasında bağlanacak aylıklarda aylık bağlama oranını belirleme yetkisinin Bakanlar Kuruluna verilmiş olup Bakanlar Kurulunun 1987/11994 sayılı Kararı ile üst göstergelerin taban aylık bağlama oranının %50 olarak belirlendiği, bilahare 1992/2607 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile üst gösterge tablosunda her bir göstergenin taban aylık bağlama oranının ayrı ayrı olmak üzere %50 ila %59,9 arasında belirlendiği gözetilerek, 01.01.2000 öncesi aylık miktarının tespitinde esas alınması gereken aylık bağlama oranı üst gösterge tablosu esas alınarak belirlenerek, yapılacak hesaplama göre karar verilmesi gerekirken...” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰¹⁸ 5510 sayılı Kanunun geçici 2 inci maddesinin ikinci fıkrasında 506 sayılı Kanunun geçici 82’nci maddesinin (a) bendine göre gösterge sistemi içinde hesaplanacak kısmi aylıklara esas göstergenin (506 SK., geç.md.82/1-a), sigortalıların ortalama yıllık kazanç hesabına giren takvim yılı sayısına göre hazırlanacak olan gösterge ve üst gösterge tespit tabloları esas alınarak belirleneceği düzenlendiğinden, göstergenin tespitine esas 1 ila 10 yıla ilişkin prime esas kazançlar için özel kamu sektörüne ait gösterge tespit tabloları hazırlanarak, bu gösterge oranlarına göre aylıklar hesaplanacaktır.

¹⁰¹⁹ Aylık, üst gösterge tablosundan hesaplanmışsa (10175x12000xABO) formülüne göre hesaplanan tutardan, gösterge tablosundan hesaplanmışsa (9475x 12000x%70) 79.590.000 liradan az olmayacaktır

1999/Aralık ayı itibariyle bulunan (A1) kısmi aylığı, önce 1999/Aralık ayı TÜFE artış oranı olan %5,9 kadar arttırılarak 2000/Ocak ödeme dönemine, daha sonra 2000 yılı dahil olmak üzere 2008 yılına kadar geçen her takvim yılı için (TÜFE) artış oranı ve gelişme hızı kadar ayrı ayrı arttırılarak 2008/Ocak ayına taşınacaktır¹⁰²⁰.

b.2000-2008/Eylül (Dahil) Arası Kısmi Aylığın (A2) Hesabı¹⁰²¹; (A2) aylığı hesaplanırken öncelikle tam aylık hesaplanacaktır. Tam aylık hesaplamasından sonra kısmi aylık hesaplaması yapılacaktır¹⁰²².

Tam Aylık=(OYKxABO)/12 formülü uygulanarak hesaplanacaktır.

Hesaplanan bu aylık, emeklilik talep yılının prime esas günlük kazanç alt sınırının aylık tutarının %35'inden az olmayacaktır.

Kısmi Aylık= Tam aylık x (2000-2008/Eylül (dahil) arasındaki prim ödeme gün sayısı/toplam prim ödeme gün sayısı) formülüne göre hesaplanmaktadır.

Sigortalının 2008/Eylül (dahil) önceki prim ödeme gün sayısına ait kısmi aylık (A), (A1) ve (A2) kısmi aylıklarının toplamından oluşmaktadır.

2. Aşama: 2008/Ekim (Dahil) Sonrası Kısmi Aylığın (B) Hesabı

Aylık bağlama oranı, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi geçen toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için %2 olarak uygulanır. Bu hesaplamada 360 günden eksik süreler orantılı olarak dikkate alınmaktadır¹⁰²³.

Kısmi Aylığa Esas Aylık= (OAK x ABO) formülüne göre hesaplanacaktır.

Tam aylık= 2008/Ekim (dahil) sonraki prim ödeme gün sayısı/toplam prim ödeme gün sayısı formülüne göre hesaplanacaktır.

3. Aşama: Kısmi Aylıkların Birleştirilmesi

$A1 + A2 = (A)$ kısmi aylık belirlenir (5510 SK. geç.mad.2/c)¹⁰²⁴.

¹⁰²⁰ Kuruca ve Özdamar, s.134.

¹⁰²¹ Kuruca ve Özdamar, s.134.

¹⁰²² 2000 (dahil) yılından 2008 yılına kadar geçen her takvim yılına (2000,2001,2002, 2003,2004,2005 ve 2006) ait prime esas kazanç, kazancın ait olduğu takvim yılından itibaren 2008 yılına kadar geçen her takvim yılı için önce Aralık ayına göre açıklanan TÜFE'deki artış oranı daha sonra gelişme hızı kadar arttırılarak güncellenecektir (506 SK., geç.mad.82/1-b). 2007 ve 2008/Ocak-Eylül (dahil) kazançlar, kendinden sonra geçen yıl olmaması ve güncel olması nedeniyle güncellenmeden olduğu gibi alınacaktır. Güncellenen kazançlar toplamının, 2000 yılı (dahil) ile 2008/Eylül (dahil) arasındaki prim ödeme gün sayısına bölümünün 360 katı ortalama yıllık kazancı vermektedir.

¹⁰²³ Nergis Şimşek, **SSK ve BAĞ-KUR'da Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2012, (Emeklilik 2), s.244-245.

¹⁰²⁴ Kuruca ve Özdamar, s.134. ((A) kısmi aylığının hesabına esas tam aylığın, 2000 (dahil) yılından 2008 yılına kadar geçen takvim yılları için her yılın TÜFE artış oranlarına göre arttırılarak bulunan miktarıyla, 1999/Aralık döneminde en düşük göstergenin katsayı ile çarpımının %70' i oranındaki (9475 x 12000 x % 70=79.590.000 TL) asgari aylığın 2008 Ocak ayına kadar aylık artışları uygulanmak

Hesaplanan (A) kısmi aylığı, 2008 yılı dahil olmak üzere emeklilik talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile çarpılarak emeklilik talep yılının Ocak ayına taşınacaktır¹⁰²⁵. Sonuç olarak sigortalının son olarak karma sistemde aylık hesaplaması yapılırken tüm kısmi aylıkları tama dönüştürülecektir.

Aylık (C)= (A) Kısmi Aylığı + (B) Kısmi Aylığı olarak hesaplanacaktır. A+B=C aylığın başlangıç tarihini yılın ilk altı aylık döneminde ise Ocak ödeme döneminde uygulanan artış oranı kadar, yılın ikinci altı aylık döneminde ise, Ocak ve Temmuz ödeme dönemlerinde uygulanan artış oranları kadar arttırılır¹⁰²⁶.

5510 sayılı Kanun öncesi sistemde Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(b) bendi kapsamında çalışanların emekli aylıklarının hesabında, hizmet sürelerinden, ilk 10 yılın her yılı için %3,5, sonraki 15 yılın her yılı için %2, daha sonraki her yıl için %1,5 olarak belirlenen aylık bağlama oranı uygulanıyordu. Bu durumda, 25 yıl çalışan bir sigortalıya ortalama yıllık kazancının %65'i oranında aylık bağlanmaktaydı.

5510 sayılı Kanunun 29 uncu maddesinin 3'üncü fıkrasında; *“aylık bağlama oranı sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalılığına tabi geçen prim ödeme gün sayısının her 360 günü için %2 olarak uygulanacağı”* düzenlenmiştir. Bu hesaplamada 360 günden eksik süreler orantılı olarak dikkate alınmaktadır. Kanunda her yıl için sabit bir oran belirlenmiş, sigortalılık süresinin ilk yılları için daha yüksek sonraki yıllar için daha düşük oran esastan vazgeçilmiştir¹⁰²⁷

5510 sayılı Kanunda aylık bağlama oranının %90'ı geçemeyeceği düzenlemesi ile aylık hesaplamalarında üst sınır getirilmiştir. Aylık bağlama oranına üst sınır getirilmekle birlikte alt sınır da belirlenmiştir¹⁰²⁸. Sigortalıya bağlanacak yaşlılık aylığı ortalama aylık kazancın %35, sigortalının bakmakla yükümlü çocuğu varsa %40'ından az olmayacak şeklinde hesaplanmaktadır¹⁰²⁹. Sigortalıların emeklilik talep

suretiyle taşınmış miktarının, 2008/Eylül (dahil) önceki prim ödeme gün sayısı ile çarpımının toplam prim ödeme gün sayısı ile bölünerek elde edilen miktarlarının altında olmayacaktır.)

¹⁰²⁵ 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihine kadar geçen sürelerle ilişkin aylığın hesabında esas alınan asgari aylık tutarı ile 506 sayılı Kanunun geçici 82'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre belirlenen eski tam aylık tutarı, toplam prim ödeme gün sayısı içinde Kanunun yürürlük tarihine kadar geçen prim ödeme gün sayısının oranına tekabül eden tutar üzerinden esas alınacaktır.

¹⁰²⁶ Şimşek, (Emeklilik 2), s.252.

¹⁰²⁷ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.578.

¹⁰²⁸ Kuruca ve Özdamar, s.132.

¹⁰²⁹ Ersin Umdu, **5510 Sayılı Kanun'a Göre Uzun Vadeli Sigorta Kollarından Bağlanan Aylıklar**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Ana Bilim Dalı Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış), İstanbul, 2011, s.75.

başvurusunda mutlaka bakmakla yükümlü olduğu çocuğunun olup olmadığını belirtmesi gerekmektedir. Kurumca da resen tespit yapılmaktadır. Sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşinin bulunması ise aylık bağlama oranını etkilememektedir.

4447 sayılı Kanun ile yapılan aylık hesaplama değişikliği ile 25 tam yıl sigortalı olan kişinin aylık bağlama oranı %65 iken, 5510 sayılı Kanun döneminde bu oranın %50 olması aylıkların daha düşük bir aylık bağlama oranına tabi olduğu anlamına gelmektedir¹⁰³⁰. 4447 ve 5510 sayılı Kanunların etkisiyle azalan emekli aylıklarının yükseltilmesi iki şekilde mümkün olabilecektir. Bunlardan *birincisi*, bireylerin daha uzun süre çalışması, *ikincisi* ise çalışanların gerçek ücret ve kazançlarının Kuruma bildirilmelerinin sağlanmasıdır¹⁰³¹. Meslek kodlarına göre prime esas kazanç bildirimlerinin geçerliliği denetimle ya da sistemsel kontrollerle yapılmalıdır. Prime esas kazançların doğru şekilde bildirilmesi aylıklarının daha doğru şekilde hesaplanmasını sağlayacaktır¹⁰³².

4.1.2.3. Aylıklarda Alt ve Üst Sınır Hesabı

Ülkemizde çalışanların önemli bir bölümünün asgari ücret üzerinden prime esas kazançları bildirildiği dikkate alındığında¹⁰³³ çalışanların önemli bir bölümünün de maaşının düşük olması kaçınılmazdır¹⁰³⁴. Özellikle kıdem tazminatı gibi bazı uygulamalar işçileri erken emekliliğe teşvik etmektedir. İşçi emekli olmakta, kıdem tazminatını almaktadır. Ardından başka bir işyerinde ya da aynı işyerinde, sosyal güvenlik destek primine tabi olarak hem emekli aylığı hem de ücret alarak çalışmaktadır. Oysa sistemin, kişileri geç emekli olmayı teşvik eden ve çalıştıkça daha

¹⁰³⁰ Alper, (Reform), s.39.

¹⁰³¹ Ferhat Sayım ve Türkay Odabaş, “Emekli Aylığı Bağlama Oranlarının Olası Finansal Etkisinin Sosyal Politika Hedefleri Açısından Değerlendirmesi”, **Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:9, 2015, s.115.

¹⁰³² Alper, (Reform), s.45.

¹⁰³³ Bahar Yolvermez, “Türkiye’de Asgari Ücret Sorunlarına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2020/4, s.2442-2449. (TÜİK (HİA) verilerine göre, 2003’te kayıtlı çalışanların sadece %10’u (742 bin kişi) asgari ücretliyken, 2017’de %23’ü (3,3 milyon kişi) asgari ücretli olarak çalışmaktadır (Aslan, 2019:157). 2017 SGK verilerine göre, asgari ücret ve asgari ücretin yüzde 10’u civarında ücret alanların toplamı 7,4 milyondur. Bu sayıya asgari ücretin altında ücret alan 1,8 milyon işçi sayısını da eklediğimizde, asgari ücret altında ve asgari ücrete çok yakın ücret alanların sayısı 9,2 milyona yükselmektedir.

¹⁰³⁴ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalıların %99’u alt sınırdan prim ödemekte, 4/1-(a)’lı sigortalılardan tavandan prim ödeyenlerin oranı ise sadece %2,04’tür (SGK, 2016).

fazla emekli aylığı bağlanmasını sağlayan ve özendiren bir sistem olması gerekmektedir¹⁰³⁵.

5510 sayılı Kanuna göre, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce malul olan sigortalılar (geç.m.10/1-2) ile sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanan sigortalılara bağlanan aylıkların aylık bağlama oranı, 5400 gün üzerinden hesaplanan orandan (%30) az olmayacaktır. Aylık bağlama oranı %90'ı geçmeyecek şekilde hesaplanacaktır (m.29/3).

Engellilere daha düşük prim ödeme gün sayısı ile aylık bağlanmaktadır. Bu kapsamdaki sigortalılar için de yaşlılık aylığı oranının hesaplanmasında farklı bir uygulama kabul edilmiştir. 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarına göre aylığa hak kazanan sigortalılardan; işçiler için hesaplanacak aylık bağlama oranı, prim gün sayısı 7200'den az olanlar için çalışma gücü kayıp oranının 7200 prim ödeme gün sayısı ile çarpımı sonucu bulunan rakamın %60 a bölünmesiyle hesaplanan gün sayısına göre hesaplanacaktır (Çalışma gücü kaybı oranı x 7200/%60=ABO'ya esas prim gün sayısı). Aylık bağlama oranı %40'ı geçmemek üzere tespit edilecektir¹⁰³⁶. Ancak, çalışma gücü kayıp oranı %59 un üzerinde bile olsa¹⁰³⁷ aylık bağlama oranına esas gün sayısı belirlenirken, çalışma gücü kayıp oranı %59 (Gün sayısı x %59/ %60) olarak dikkate alınacaktır¹⁰³⁸.

Ayrıca, maden işyerlerinin yer altı işlerinde çalışan sigortalılara bağlanan aylıkların aylık bağlama oranı 8100 gün üzerinden hesaplanan orandan az olmayacaktır (5510 SK, geç.mad.9)¹⁰³⁹. Maden işyerlerinin yer altı işlerinde çalışan sigortalılara bağlanan aylıkların aylık bağlama oranı (5510 SK. geç.md.9/5), 8100 gün üzerinden hesaplanan orandan (%45) az olmayacaktır¹⁰⁴⁰.

Aylık hesaplaması yapılırken, aylık bağlama oranının belirlenmesi önemlidir. Aylık bağlama oranlarında kanunda alt ve üst sınır belirlenmiştir. Sakat ve malul olanlar ile maden işlerinde çalışan sigortalıların aylık bağlama oranları ayrıca

¹⁰³⁵ Sayım ve Odabaşı, s.115.

¹⁰³⁶ Ataman Yılmaz, İşçi Emekli Aylıklarının Hesaplama Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme, <http://atamanyilmaz.com.tr/Makale.aspx?MakaleId=4639>, (13.09.2019).

¹⁰³⁷ Malul sayılmayan sigortalılardan Kurum Sağlık Kurulunca 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin beşinci fıkrası (a) bendi kapsamında tespit edilenlerin aylık hesaplamasında dikkate alınacaktır.

¹⁰³⁸ Sayım ve Odabaşı, s.113

¹⁰³⁹ Ataman Yılmaz, İşçi Emekli Aylıklarının Hesaplama Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme, <http://atamanyilmaz.com.tr/Makale.aspx?MakaleId=4639>, (13.09.2019).

¹⁰⁴⁰ Kuruca ve Özdamar, s.134.

düzenlenmiştir. Her ne kadar 5510 sayılı Kanun ile tüm sigortalılar tek bir çatı altında birleştirilmiş iseler de mülga kanunlara tabi sigortalıların emeklilikleri halen söz konusudur. Uzun sürede bu sigortalıların aylık bağlama işlemleri devam edecektir. Sigortalıların daha önceki kanunlara ve en son 5510 sayılı Kanuna göre belirlenen aylık bağlama oranlarına ait tablo aşağıda yer almaktadır¹⁰⁴¹.

Tablo 12: Dönem ve Çalışma Statülerine Göre Aylık Bağlama Oranları

Dönem ve Çalışma Statülerine Göre Aylık Bağlama Oranları			
KAPSAM	8/9/1999 Öncesi	8/9/1999-1/10/2008	1/10/2008 Sonrası
	SSK		
YAŞLILIK	(*) Gösterge Tablosu: %60. Ancak kadın ise 50 erkek ise 55 yaştan sonrakiler her fazla yaş ve 5000 günden her fazla 240 gün için 1 puan artırım. 5000 günden az her 240 gün için 1 puan indirim. (*)Üst Gösterge Tablosu: % 50 ila %59 (*) Üst Sınır: %85 ¹⁰⁴²	(*) İlk 10 yılın (3600 gün) her yılı için %3,5. (*) Sonraki 15 yılın (5400 gün) her yılı için %2. (*) 25 yıldan (9000 gün) sonraki her yıl için %1,5.	(*) Her çalışma yılı (360 gün) için %2. (*)1/10/2008 tarihinden önce işe girenlerin ilk 10 yılın (3600) her yılı (360 gün) için %3.
KAPSAM	BAĞ-KUR¹⁰⁴³		
YAŞLILIK	(*) En son prim ödenen gelir basamağından en az bir tam yıl prim ödemiş olması halinde, bulunduğu gelir basamağının, bir yıl ödememiş olması halinde ise bir alt basamağın %70'i. (*) 25 yıldan fazla prim ödenen her tam yıl (360 gün) için 1 puan artırım. (*) Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşından sonraki yıllar için	(*) İlk 10 yılın (3600 gün) her yılı için %3,5. (*) Sonraki 15 yılın (5400 gün) her yıl için %2. (*)25 yıldan (9000 gün) sonraki her yıl için %1,5.	(*)Her çalışma yılı (360 gün) için %2. (*)1/10/2008 tarihinden önce işe girenlerin ilk 10 yılın (3600) her yılı (360 gün) için %3.

¹⁰⁴¹ 5510 sayılı Kanuna göre, örneğin 25 yıl çalışan ve 9000 gün primi ödeme gün sayısı olan bir sigortalıya bağlanacak yaşlılık aylığı bağlama oranı %50 olacaktır. 506 sayılı Kanunda aynı koşullara sahip bir sigortalıya %65 oranında aylık bağlanacaktır.

¹⁰⁴²Yarg.10. HD. E.2016/14052 K.2020/2483 T.02.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁴³ Mülga 1479 sayılı BAĞ-KUR Kanunun 36 ıncı maddesinde yer alan sistemin temelini basamak gösterge rakamı ve memur maaş katsayısı dikkate alınırken, 4447 sayılı Kanunla bu sistem 01/01/2000 tarihinden geçerli olmak üzere değiştirilmiştir. Buna göre; “yaşlılık aylığının tespitinde, aylık başlangıç tarihinde yürürlükte bulunan gelir tablosu kullanılacaktır. Bu gelir tablosu esas alınmak suretiyle sigortalının, sigortalılık süresi içinde, aylar itibariyle prim ödediği basamaklarının ağırlıklı ortalaması, prim ödeme süreleri de dikkate alınarak tespit edilecektir. Tespit edilen bu ortalama, aylık bağlama oranı ile çarpılarak yaşlılık aylığının miktarı belirlenecektir. Elde edilen rakam, gösterge tablosunun son olarak değiştiği ay ile aylık başlangıç tarihi arasında geçen her ay için Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan en son temel yıllık kentsel yerler tüketici fiyatları endeksindeki değişim oranları kadar artırılarak sigortalıya bağlanacak olan yaşlılık aylığı miktarına ulaşılacaktır” (1479 SK., m.36/13).

	fazla olan her tam yaş için 1 puan artırım. (*) Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmakla beraber en az 15 tam yıl sigorta primi ödemiş olanlara hesaplanacak kısmi aylıklar için primi ödenmemiş 25 yıldan az her yıl için % 1 puan indirim.		
KAPSAM	EMEKLİ SANDIĞI¹⁰⁴⁴		
YAŞLILIK	(*)25 yıl için %75. (*)25 yıldan fazla her tam yıl için 1 puan artırım ve 25 yıldan her eksik yıl için 1 puan indirim.	- Her çalışma yılı (360 gün) için %2.	

Kaynak: Levent, (Emekli Aylıkları), s.184-185.

7161 sayılı Kanunun¹⁰⁴⁵ 42’nci maddesi ile 2019 yılı Şubat ayı ödeme döneminden itibaren uygulanmak üzere (5510 SK. Ek.19); “*Bu Kanun veya bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerine göre malullük ve yaşlılık sigortasından ödenen aylıklar ve aylıklar ile birlikte her ay itibarıyla yapılan ödemeler toplamı dosya bazında, 8/2/2006 tarihli ve 5454 sayılı Kanunun 1 inci maddesi uyarınca yapılacak ek ödeme dâhil 1.000 Türk lirasından az olamaz. Ölüm sigortasından yapılan ödemeler toplamı ise bu tutarın hak sahiplerinin hisseleri oranı esas alınarak tespit olunacak tutarından az olamaz. Bu Kanun kapsamında hesaplanan aylıklar, bu madde ile belirlenen tutardan düşükse aradaki fark Hazine den tahsil edilir. Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri gereğince bağlanan kısmi aylıklar için bu madde hükümleri uygulanmaz.*” hükmü ile alt sınır aylık bağlama oranının belirlenmesi dışında yaşlılık aylıkları için belirli bir alt sınır aylık miktarının olacağı düzenlenmiştir.

7226 sayılı Kanunun¹⁰⁴⁶ 47’nci maddesi ile “**1.000**” ibaresi “**1.500**” şeklinde değiştirilmiş, ayrıca anılan değişikliğin 2020 yılı Nisan ayı ödeme döneminden itibaren uygulanmak üzere yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır. Uluslararası sosyal

¹⁰⁴⁴ Mülga 5434 sayılı Kanunun sisteminde aylığın hesabında, 657 sayılı Kanunu’nun 43’üncü maddesindeki aylık bağlamaya esas gösterge tablosu kullanılmıştır.

¹⁰⁴⁵ Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 18.1.2019 tarih ve 30659 sayılı Resmî Gazete.

¹⁰⁴⁶ Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 26.3.2020 tarih ve 31080 Mükerrer sayılı Resmî Gazete.

güvenlik sözleşmesi hükümlerine göre aylık alanlar, sürekli iş göremezlik geliri ve ölüm geliri alanlar ile özel kanunlar kapsamında aylık alanlara yapılan gelir ve aylık ödemeleri bu madde kapsamında yer almamaktadır (2020/15 sayılı SGK Genelgesi).

4.1.2.4. Aylık Ödeme Tarihinin Belirlenmesi

Hesaplanan aylıklar Sosyal Güvenlik Kurumunca belirlenen dönem ve tarihlerde her ay peşin olarak ödenir. Gelir ve aylıkların ödeme dönemleri, ödeme tarihleri, ödeme şekli ve ödeme merkezleri Kurumca belirlenmektedir (m.55/6). Örneğin; sigortalının emekli aylığı ödemesi cumartesi gününe denk geliyorsa cuma, pazar gününe denk geliyorsa pazartesi günü aylık ödemesi yapılmaktadır (2018/38 sayılı SGK genelgesi).

Kurum sigortalıya bağlanan aylık bilgilerini, gerekli belgelerin ve incelemelerinin tamamlanması sonrasında yazı ile bildirecektir (m.42). Sosyal Güvenlik Kurumunca ödeme tarihleri, emeklilerin aylık bağlanırken Kurumun bilişim alt yapısına göre verilen tahsis numaralarının son hanesi dikkate alınarak belirlenmektedir. Kişilerin tahsis numarasının son hanesine göre aylıkların ödeme tarihi her ayın 17'si ile 26'sı arasında olacak şekilde belirlenmektedir¹⁰⁴⁷. Ödemeler peşin olarak yapılmaktadır. Yani, 01/05/2020 tarihi itibarıyla aylık bağlanan sigortalının tahsis numarasının son hanesine göre aylık ödeme günü her ayın 20'si olarak belirlendiyse ilk aylık ödemesinde 01/05/2020-19/05/2020 tarihleri arasında 19 günlük bir kısıt ödeme ve 20/05/2020-19/04/2020 tarihleri arası içinde bir aylık ödeme olmak üzere toplam birikmiş aylık hesaplanacaktır. İlk aylık ödemesinden sonraki ödemelerde ise kısıt aylık hesaplaması yapılmamaktadır.

4.1.3. Yaşlılık Aylığının Kesilmesi ve Durdurulması

Yaşlı çalışanların çalışma hayatına katılım oranlarının artırılması ülkelerin yaşlıları koruması açısından da önemlidir. Yaşlı bireyler, talepleri halinde fiziksel güçlerine bağlı olan mesleki becerileri devam ettiği sürece, gelir getirici işlerde

¹⁰⁴⁷ 5510 sayılı Kanunun 4/1-b bendi kapsamındaki gelir ve aylıklar her ayın 25 ila 28'inde, 4/1-c bendi kapsamındakilerin aylıkları ise ayın 1'inde ödenmektedir.

çalışabilmelidirler¹⁰⁴⁸. Çalışma yaşamındaki yeni gelişmeler de emekli olmanın değil, kişinin çalışma yaşamında kalmasına ilişkin önlemlerin alınması gerektiği yönünde düşüncenin hâkim olduğunu göstermektedir¹⁰⁴⁹. Yaşlı işgücünün tecrübesi dikkate alındığında bu çalışanların yerine tecrübeli ve konusunda uzman genç iş gücünün bulunmasının zorluğu ileri sürülmekte ve bu nedenle yaşlı iş gücünün çalışma hayatında çalışma güçlerini kaybetmedikleri sürece yer alması gerektiği belirtilmektedir¹⁰⁵⁰.

Emeklilik kararını erteleyerek çalışma hayatına devamının sağlanması sosyal güvenliğin finansal sürdürülebilirliği açısından da değerlendirilmesi gereken bir durumdur¹⁰⁵¹. Ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından aktif/pasif oranın dengesinin korunması önemlidir. Çalışma yaşamından ayrılan emeklilerin yerlerine alınan genç sigortalıların ödeyeceği primler, sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanı açısından değerlendirilir. Günümüz ekonomik koşullarında, bağlanan yaşlılık aylıklarının asgari geçim düzeyi yönünden yeterli olmadığı düşüncesi, emekliliklerin yeniden çalışma hayatına dönmesine neden olmaktadır. Sosyal güvenlik mevzuatımızda yaşlılık aylığı alanların aylıkları kesilmeksizin sosyal güvenlik destek primi ödemeleri şartıyla çalışmaya devam etmelerine olanak sağlanmıştır¹⁰⁵². Ancak, 5510 sayılı Kanun ile bu kanuna tabi olarak ilk defa çalışmaya başlayan ve emekli olanların çalışmaya devam etmesi halinde aylıklarının kesileceği düzenlenmiştir¹⁰⁵³.

4.1.3.1. Çalışmaya Başlanması Halinde Aylığın Kesilmesi

5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce iştirakçi veya sigortalı olanlardan yaşlılık aylığı bağlananlar, aylıkları kesilmeksizin Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(b) bendi kapsamında çalışmaya devam edebileceklerdir (5510 SK, geç.mad.14)¹⁰⁵⁴.

¹⁰⁴⁸ Tunç Demirbilek ve Ayşenur Öktem Özgür, “Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı”, **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2017, s.20.

¹⁰⁴⁹ Ömer Ayhan Açmaz, “Kayıtlı İstihdama Teşvik, İşveren Prim Maliyetlerinin Düşürülmesi ve Mali Yansımaları”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:8, 2015, s.19-21.

¹⁰⁵⁰ Can, s.14.

¹⁰⁵¹ Topkaya, s.48.

¹⁰⁵² Ertan, s.243.

¹⁰⁵³ Kuruca ve Özdamar, s.144.

¹⁰⁵⁴ Şimşek, (Emeklilik 2), s.255-256. (5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışmaya devam edenler hakkında sosyal güvenlik destek primine tabi olma

5510 sayılı Kanuna tabi ilk defa sigortalı olanların (4/1-(b) bendi kapsamında çalışanlar hariç) aylıkları kesilmeksizin yeniden çalışma hayatına dönmeleri mümkün değildir.

4.1.3.1.1. İlk Defa 5510 SSGSSK'na Tabi Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinde; *“bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra...4’üncü maddenin birinci fıkrasının (b) (...) bendi hariç olmak üzere bu Kanuna göre veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilir. Bunlardan bu Kanuna tabi çalıştıkları süre zarfında 80 inci maddeye göre belirlenen prime esas kazançları üzerinden 81 inci madde gereğince kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasına ait prim alınır.”* hükmüne göre sadece 4/1-(b) bendi kapsamında olanlara emekli olduktan sonra çalışma hakkı tanınmıştır. Bu hüküm, ilk defa 5510 sayılı Kanuna göre sigorta olanlar için uygulanacaktır.

İlk defa 5510 sayılı Kanuna tabi sigortalı olup, yaşlılık aylığı bağlananlardan Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(c) bendi kapsamında çalışmaya devam eden veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında yeniden çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilecektir. 5510 sayılı Kanun ile yaşlılık aylığı alanlar, sadece 4/1-(b) bendi kapsamında çalışırlarsa aylıkları kesilmeyecektir.

Yabancı ülke ile sosyal güvenlik sözleşmesi olup olmadığına bakılmaksızın, 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre ilk defa sigortalı olduktan sonra malullük veya yaşlılık aylığı bağlananların yabancı ülkelerde çalışmaları durumunda aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilmektedir¹⁰⁵⁵.

bakımından bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerinin uygulanmasına devam edilecektir)

¹⁰⁵⁵ Türkiye’de Emekli Olduktan Sonra Yurtdışında Çalışma Halinde Aylık Kesilir Mi? <https://www.sinerjias.com.tr/pg/pdf/turkiyede-emekli-olduktan-sonra-yurtdisinda-calisma-halinde-aylikkesilirmi.pdf>, (17.08.2018).

Ayrıca, yurtdışına işçi olarak götürülen işçiler aylıkları kesilmeksizin kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasına tabi olmaya devam ederler¹⁰⁵⁶. Bu sigortalılar sosyal güvenlik destek primine tabi çalışamazlar¹⁰⁵⁷.

4.1.3.1.2. 5510 SSGSSK Öncesi Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanun öncesi dönemde sigortalı olup emekli olan sigortalılar tekrar işe başladığında sosyal güvenlik destek primine ya da tüm sigorta kollarına tabi çalışma arasında tercihte bulunabilecektir¹⁰⁵⁸. Sosyal güvenlik destek primi uygulaması sigortalının, emekli olup tekrar aylığın kesilmeden çalışma hayatına devam edilebilmesidir. Sosyal güvenlik hukukumuzda 3279¹⁰⁵⁹ sayılı Kanunla 506 sayılı Kanunun 63'üncü maddesinde yapılan düzenlemeyle sosyal güvenlik destek primi uygulamasına geçilmiştir¹⁰⁶⁰. Kanunda düzenleme, *“Sosyal Sigortalar Kanununa göre yaşlılık aylığı almakta iken, sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları çalışmaya başladıkları tarihte kesilmesi, yaşlılık aylıkları kesilenlerden yeniden çalıştıkları sürede 78 inci maddeye göre prime esas kazançları üzerinden 73 üncü madde gereğince prim alınması, yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlayanların yazılı talepte bulunmaları halinde yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam edilmesi ancak bunlardan 78 inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden sosyal güvenlik destek primi kesilmesi ve bu primin 1/4'ünün sigortalı hissesi, 3/4'ünün de işveren hissesi olması”* şeklinde yer almıştır.

5510 sayılı Kanunun geçici 14'üncü maddesinde 01/10/2008 tarihinden önce sigortalı olanlar için sosyal güvenlik destek primi uygulamasının devamı düzenlenmiştir. Kanunda, *“Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce iştirakçi veya sigortalı olanlar, vazife malullüğü, malullük ve yaşlılık veya emekli aylığı bağlananlar ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışmaya devam edenler hakkında sosyal güvenlik destek primine tabi olma*

¹⁰⁵⁶ Saraç, (Hastalık), s.118.

¹⁰⁵⁷ Şimşek, (Emeklilik2), s.259.

¹⁰⁵⁸ Sosyal güvenlik destek primi uygulaması, 01/10/2008 tarihinden önce sigortalı olanlar için 5510 sayılı Kanunun geçici 14'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

¹⁰⁵⁹ 06.05.1986 Tarih ve 19099 Sayılı Resmî Gazete.

¹⁰⁶⁰ Öztuna, (Köprü İstihdam), s.42.

bakımından bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerinin uygulanmasına devam edilir” (5510 SK., geç.m.14/1) hükmü ile ilk defa 5510 sayılı Kanun öncesi sigortalı olup emekli olanların, aylıkları kesilmeden çalışmalarına devam etme imkanı geçiş madde hükümleri ile korunmuştur. Yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı işte çalışmaya başlayanlar, sosyal güvenlik destek primine tabi olarak aylıklarının ödenmesine devam edilmesini talep etmezlerse, aylıkları kesilir ve çalıştıkları sürece tüm sigorta kollarına tabi olurlar. Sigortalıların işten ayrılarak aylık bağlanmasını talep etmeleri halinde yeniden aylığı bağlanacaktır. Bu kişiler, tekrar işten ayrılıp, aylık bağlanmasını talep ettiklerinde aylıkları yeniden hesaplanmaktadır¹⁰⁶¹.

Sigortalıların emekli olduktan sonra tüm sigorta kollarına mı yoksa sosyal güvenlik destek primine tabi çalışma tercihini işverene bildirmesi gerekmektedir. İşverenin sigortalıyı tüm sigorta kollarına tabi bildirimde bulunması halinde, Kuruma talepte bulunarak tercihinin sosyal güvenlik destek primine tabi yönünde olduğuna dair düzeltme dilekçesi verebilir¹⁰⁶². İşverenleri, tüm sigorta kollarına tabi bildirimini de sosyal güvenlik destek primi olarak düzeltmelidir.

Sigortalılar için emeklilik talebinde bulunurken mutlaka işten ayrılış koşulunu yerine getirmiş olması gerekliliği söz konusu olmakla birlikte işten ayrılışı yapıldıktan sonra aynı işyerinde sosyal güvenlik destek primine tabi çalışmasına engel bir durum söz konusu değildir¹⁰⁶³. Tekrar çalışmaya başlayan ve yaşlılık aylığı kesilen sigortalıların, işten ayrıldıktan veya işyerini kapattıktan sonra yeniden yaşlılık aylığı bağlanması için talepte bulunması gerekmektedir. Sigortalının talep tarihini takip eden

¹⁰⁶¹ Tüm sigorta kollarına tabi çalıştıktan sonra tekrar yaşlılık aylığı bağlanmasını talep edenlerin yeni aylıkları 5698 sayılı Kanuna göre yeni aylık değil kısmi aylık olarak hesaplanacaktır (5698 SK., m.63/a-3).

¹⁰⁶² Yarg. 21.HD. E.2000/7126 K.2000/7827 T.13.11.2000; Yarg.10. HD. E.1995/6546 K.1995/8652 T.23.10.1995, “ÖZET: Destek primi ödeme ve yaşlılık aylığının devam etmesi arzusunu açıklamakla, davacı yasal görevini yerine getirmiştir. Bu durumda davacının kötü niyetinden söz edilemez. Sözü geçen dilekçenin davalı Kuruma intikal ettirilmemesi sorumluluğu tamamen işverene aittir. Ancak davacı çalışmaya başladığının ertesi günü destek primi ödeme arzusunu dermeyan ettiğine göre, işverenin destek primini kesmemesi davacının sosyal güvenlik haklarını ihlal edemez. Dolayısıyla bütün bunlara rağmen davacının yaşlılık aylığı almakta iken çalışması nedeni ile aylığının kesilmesinde kanuna aykırılık bulunmamaktadır, şeklindeki görüş ve düşüncenin kanuni bir mesnedi bulunmamaktadır.” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁶³ Şimşek, (Emeklilik 2), s.257-258.

aybaşından itibaren, Kurumca yeni kısmi aylık hesaplanacaktır¹⁰⁶⁴. Kısmi aylık tam aylığa dönüştürülecektir.

Aylıkların kesilmesinde yer alan 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin ikinci fıkrası; *“Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan emeklilik veya yaşlılık aylığı alanlar bu aylıkları kesilmeksizin; genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, belediyeler, il özel idareleri, belediyeler ve il özel idareleri tarafından kurulan birlik ve işletmeler, sosyal güvenlik kurumları, bütçeden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmelerinde ve sermayesinin %50’sinden fazlası kamuya ait olan diğer ortaklıklarda herhangi bir kadro, pozisyon veya görevde çalıştırılmaz ve görev yapamazlar.”* hükmüne göre bu kapsamda çalışanların aylıkları kesilmeksizin çalışmaları mümkün değildir. 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesinin üçüncü fıkrası, *“Diğer kanunların emeklilik veya yaşlılık aylığı almakta iken emeklilik veya yaşlılık aylıkları ve/veya diğer tazminatları kesilmeksizin atanmaya, çalıştırılmaya veya görevlendirilmeye izin veren hükümleri ile 5434 sayılı Kanunun ek 11 inci maddesine göre 01/01/2005 tarihinden önce alınmış Bakanlar Kurulu kararları uygulanmaz.”* hükümlerine amir olup aylıkların kesilmesine ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Anılan maddenin dördüncü fıkrasında; *“bu maddenin ikinci ve üçüncü fıkra hükümlerinin;*

- *Cumhurbaşkanlığına seçilenler,*
- *Dışarıdan Bakanlar Kurulu üyeliğine atananlar,*
- *Yasama Organı üyeliğine seçilenler,*
- *Mahalli idareler seçimleri sonucuna göre görev alanlar,*
- *Sadece toplantı veya huzur ücreti ya da hakkı ödenen görevleri yürütenler ile yönetim ve denetim kurulu üyeliği ücreti karşılığında görevlendirilenler,*
- *Yaş haddini aşmamış olmaları kaydıyla her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ders ücreti karşılığı ders görevi verilenler (üniversitelerde ders ücreti karşılığı ders görevi verilenler hakkında yaş haddini aşmamış olmaları kaydı aranmayacaktır.),*
- *Vakıf üniversitelerinde görev alanlar,*

¹⁰⁶⁴ Şimşek, (Emeklilik 2), s.253.

- *Özel kanunlarında emeklilik veya yaşlılık aylığı kesilmeksizin çalıştırılma veya görev yapma hakkı verilenlerden Cumhurbaşkanı tarafından atananlar, Başbakan tarafından atananlar, Bakanlar Kurulu kararı veya müşterek kararname ile atanan veya görevlendirilenler ve Türkiye Büyük Millet Meclisince yapılan seçimler sonucunda görev verilenler,*
- *2547 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (a) fıkrası uyarınca Yasama Organı üyeliğinin bitiminden sonra öğretim üyesi olarak atanmış olanlar,*
- *926 sayılı Kanunun ek 36'ncı maddesi kapsamında istihdam edilen ihtiyat pilotlar ile Millî Savunma Bakanlığı ve bağlı birimlerinde personel ve askeri öğrenci temin faaliyetine yönelik hizmetlerin yürütülmesi için görevlendirilen emekli subay ve astsubaylar,*
- *442 sayılı Kanunun 74'üncü maddesine göre görevlendirilen güvenlik korucuları”, hakkında uygulanmayacağı düzenlenmiştir.*

5510 sayılı Kanuna tabi sigortalıların yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra, 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesi kapsamında çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilmektedir. Ancak, 6385 sayılı Kanunla 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesine, “*İkinci fıkraya göre emeklilik veya yaşlılık aylığı kesilenlerin sigortalılıklarının sona erdiği tarih yazılı istek tarihi kabul edilerek ilgili sosyal güvenlik kanunlarına göre aylıkları yeniden bağlanır.*” fıkrası eklenmiştir. Hükme göre, yaşlılık aylığı alanlardan 5335 sayılı Kanunun 30 uncu maddesi kapsamında çalışmaya başlaması nedeniyle aylığı kesilen sigortalıların söz konusu çalışmalarının sona ermesi durumunda, yazılı müracaat şartı aranmaksızın sigortalılıklarının sona erdiği tarih emeklilik talep tarihi olarak kabul edilerek, aylıkları bu tarihi takip eden ödeme döneminden itibaren yeniden bağlanacaktır (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olup, Kanunun 4/-(b) ve 4/1-(c) bendi kapsamında yaşlılık aylığı bağlananların Kanunun 4/-(a) bendi kapsamında çalışmaları halinde, (5335 sayılı Kanun hükümleri hariç olmak üzere), aylıkları kesilmeksizin haklarında sosyal güvenlik destek primi uygulanmaktadır¹⁰⁶⁵.

¹⁰⁶⁵ Ali Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayıncılık, 18.Baskı, İstanbul, 2016, (2016 SGHD), s.187; Yarg. 21. HD. E.2019/3289 K.2019/8092 T.24.12.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

6663 sayılı Kanun ile birlikte sosyal güvenlik destek primi uygulanması anlamında önemli değişiklikler yapılmıştır. 6663 sayılı Kanun ile emekli olduktan sonra Kanunun 4/-(b) bendi kapsamında çalışmalarından dolayı kesilen sosyal güvenlik destek primi uygulaması kaldırılmıştır¹⁰⁶⁶. İşçiler için sosyal güvenlik destek primine tabi çalışma uygulaması devam etmektedir¹⁰⁶⁷.

4.1.3.1.3. Yurtdışı Borçlanması ile Emekli Olanlar

5510 sayılı Kanun ile 01/10/2008 tarihinden geçerli olmak üzere (3201 SK. 6/B), yurt dışında geçen sigortalılık sürelerini borçlanmak suretiyle aylık bağlananlardan Türkiye’de sigortalı çalışmaya başlayanların aylıklarının kesileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile yurtdışı borçlanması yaparak emekli olanların çalışmaya başlamaları halinde aylıkları kesilmiştir. 19/06/2010 tarihinde yürürlüğe giren 5997 sayılı Kanunun¹⁰⁶⁸ 15 inci maddesi ile yurt dışında geçen sigortalılık sürelerini borçlanmak suretiyle aylık bağlananlardan Türkiye’de sigortalı çalışmaya başlayanlar hakkında 5510 sayılı Kanunun sosyal güvenlik destek primine ilişkin hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir¹⁰⁶⁹.

3201 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanmak suretiyle aylık bağlananlardan tekrar yurt dışında yabancı ülke mevzuatına tabi çalışanlar ve ikamete dayalı bir sosyal sigorta ya da sosyal yardım ödeneği alanların aylıkları, tekrar çalışmaya başladıkları veya ikamete dayalı bir ödenek almaya başladıkları tarihten itibaren kesilecektir (3201 SK., m.6/2)¹⁰⁷⁰. Aylığın başlangıç tarihi itibarıyla yurt dışında çalışmalarını

¹⁰⁶⁶Yarg. 10.HD. E.2018/3774 K.2019/383 T.28.01.2019; Yarg. 10. HD. E.2016/14895 K.2019/1571 T.25.02.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁶⁷ Barış Öztuna, “Köprü İstihdam ve Sosyal Güvenlik Destek Priminin Emekli Üzerine Etkisi”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Afro-Avrasya Özel Sayısı, s.43.

¹⁰⁶⁸ Bazı Kanunlarda ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 19.06.2010 tarih ve 27616 sayılı Resmî Gazete.

¹⁰⁶⁹ Levent, (Göçmenler), s.330.

¹⁰⁷⁰ Saim Ocak, “Türkiye’deki Sigortalılığı Üzerinden Malullük ya da Emekli Aylığı Alan Kişinin Yurt Dışında Çalışması”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:9, Sayı:36, İstanbul, 2012, (Yurtdışı), s.226.

sürdürdüğü¹⁰⁷¹ veya ikamete dayalı sosyal sigorta ya da sosyal yardım ödeneği almaya devam ettiği tespit edilenlere aylık bağlanması mümkün değildir¹⁰⁷².

Yurt dışı hizmet borçlanmaları dikkate alınarak aylık bağlanması talebinde bulunan sigortalılar adına, yurt dışında ikamet ettikleri ülke mevzuatında aranılan yaş şartının oluşacağı tarihe kadar, fiilen bir iş yerinde çalışmadıkları halde bulundukları ülkelerde adlarına prim yatırılması söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Hollanda mevzuatına göre bu ülkede ikamet eden ve maluliyet oranları %80-%100 arasında belirlenmiş ve yıllık kontroller sonucunda sağlık durumlarında herhangi bir değişme olmadığı ve düzelemeyecekleri kesinlik kazandığı için daimî iş göremez statüsünde sayılanlara 65 yaşına kadar “*Daimi İş Göremezlik Nedeni ile Erken Emeklilik Aylığı*” bağlanmaktadır. Hollanda’da ikamet ettikleri sürece 65 yaşına kadar adlarına prim ödenmeye devam edilmektedir. Bu kimselerin aylık bağlanmasında aranan yurt dışında çalışmama şartını ortadan kaldıran bir durum söz konusu olmadığından¹⁰⁷³, bu ülkede prim ödenen söz konusu sürelerdeki Kanuna göre aylık talepleri geçerli

¹⁰⁷¹ 7247 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 3. maddesi ile 3201 sayılı Yurtdışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanunun 6. maddesine; “(C) Yurt dışında zorunlu sigortalılığa tabi olsalar dahi kısa süreli olarak adlandırılan işlerde çalışanların aylıkları bu madde kapsamında değerlendirilmez ve kesilmez. Bu maddede geçen kısa süreli çalışmaya tabi işler yönetmelikle belirlenir.” hükmü eklenmiş ve eklenen bu hüküm 26.06.2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anılan maddenin gerekçesinde, “... yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın, zorunlu sigorta kapsamında olmakla birlikte sigorta primi ödemesinden muaf olacak şekilde kısa süreli çalışabildiği ve bu çalışmaların da hizmet belgelerinde gösterildiği, yapılan düzenleme ile bu kapsamda çalışan vatandaşlarımıza aylık bağlanabilmesi, aylık alanların ise aylıkları kesilmeksizin ödenmesine devam edilmesinin amaçlandığı, ...” belirtilmiştir. 3201 sayılı Kanuna göre borçlandığı hizmetlerle aylık almakta iken, 26.6.2020 tarihinden sonra ilk defa kısa süreli çalışmaya başladığı tespit edilenlerin aylıkları kesilmeksizin ödenmeye devam edileceği 2020/51 sayılı SGK Genelgesi ile düzenlenmiştir.

¹⁰⁷² “...Dosyadaki kayıt ve belgelerden; davacının 02.05.2012 tarihli tahsis talebinin, yurt dışı sigortalılık başlangıcı Kurum tarafından Türkiye’de sigortalılık başlangıcı olarak kabul edilmediğinden reddedilmesi üzerine, sigorta başlangıcının tespiti istemiyle dava açtığı, sigorta başlangıcının 05.12.2014 tarihinde kesinleşen karar ile 23.05.1973 olarak belirlenmesi üzerine davacı vekilinin aylık bağlanması istemini tekrarladığı, Kurum tarafından davacının 31.07.2013 tarihine kadar ...’da çalışması olduğu, bu nedenle bu tarih öncesine ait aylık taleplerinin yerine getirilmesine yasal imkan bulunmadığı belirtilerek ve 18.09.2015 tarihli ikinci tahsis talebi esas alınarak 01.10.2015 tarihinden itibaren yaşlılık aylığı bağlandığı, davacının 13.04.2015 tarihli yurt dışı çalışma belgesinde 31.07.2013 tarihine kadar sigortalılığının devam ettiği anlaşılmaktadır. Somut olayda, 02.05.2012 tahsis talep tarihi itibarıyla kesin dönüş koşulunu yerine getirmediği anlaşılan, bu nedenle aylık bağlanması mümkün olmayan davacıya yeni tahsis talebi olmadıkça aylık bağlanamayacağı gözetilmeksizin karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma sebebidir...”, Yarg. 21.HD. E.2018/473 K.2018/5038 T.28.05.2018, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁷³ Yarg. 10. HD. T.14.03.2013 E.201/3181 K.4773 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

sayılacak, aylık bağlandıktan sonra bu şekilde prim ödeme halinin başlaması durumunda da aylıkları kesilmeyecektir¹⁰⁷⁴.

4.1.3.2. Kontrol Muayene Sonucu Aylıkların Kesilmesi

Malullük ve yaşlılık sigortasına ilişkin çalışma gücü kaybı, meslek hastalığı/iş kazası sonucu meslekte kazanma gücü kaybı oranı ile erken yaşlanma tespit talebinde bulunan sigortalıların, *“talep tarihinden önceki 6 ay içerisinde Kurumca yetkilendirilmiş hastanelerce düzenlenmiş durum bildirir sağlık kurulu rapor asılları, asıllarının olmaması durumunda düzenleyen hastane yetkilisince başhekimlik mührü ve ıslak imza ile aslı gibidir şeklinde onaylanmış fotokopileri veya noter tasdikli suretleri ile müracaat etmeleri halinde bu raporları”* malullük durumları değerlendirilmek üzere Kurum Sağlık Kuruluna gönderilmektedir¹⁰⁷⁵. Sosyal Güvenlik Kurumu, sağlık kurulları tarafından yapılan değerlendirme sonucu gerekli görüldüğü hallerde¹⁰⁷⁶, 5510 sayılı Kanunun 94’üncü maddesi gereğince sigortalılar için kontrol muayenesine karar verilebilir¹⁰⁷⁷. Kişinin sağlık sorunun devam edip

¹⁰⁷⁴ Çoban, (Borçlanma Tez), s.202.

¹⁰⁷⁵ Öztürk ve Akkoyun, s.73-74.

¹⁰⁷⁶ Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucuları sağlık kurullarınca düzenlenen sağlık kurulu raporlarına istinaden, sigortalıların ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra vücutlarında oluşan arızaları veya tedavi edilemeyen hastalıkları nedeniyle, çalışma gücünün en az % 60’ını, vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği veya hastalıkları nedeniyle kullanılan sıhhi izin sürelerinin kanunlarında tayin edilen sürelerden fazla olup olmadığı ve vazife malullüğü dereceleri Kurum sağlık kurulunca tespit edilmektedir. Söz konusu tespit yapılırken (2018/38 sayılı Kurum Genelgesi); a) Sigortalıların ve hak sahibi çocukların çalışma gücünün en az % 60’ını kaybedip kaybetmediklerinin tespitinde Maluliyet Tespit İşlemleri Yönetmeliği eki Arıza/Hastalık Listesi, b) Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde çalışan askerî ve sivil personel ile askerlik görevi yükümlüleri için, 31/10/2016 tarihli ve 2016/9431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, c) İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde çalışan personel için, 4/8/2003 tarihli ve 25189 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Emniyet Teşkilatı Sağlık Şartları Yönetmeliği, ç) 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamında çalışan ve 657 sayılı Kanuna tabi koruma güvenlik görevlileri için belirlenen ve 7/10/2004 tarihli ve 25606 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte belirtilen sağlık şartları, d) Vazife malullüğü halinde ise, 13/7/1953 tarihli ve 4/1053 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Vazife Malullüklerinin Nevileri ile Dereceleri Hakkında Nizamname, e) İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücü kaybı oranı tespitinde Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği, esas alınacaktır. f) Kanunun 28 inci maddesinin beşinci fıkrasına göre talepte bulunan sigortalıların çalışma gücü kayıp oranı ile aynı maddenin sekizinci fıkrasına göre kadın sigortalıların çocuklarının başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli olup olmadığı, talep tarihinde yürürlükte olan “Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre tespit edilecektir.

¹⁰⁷⁷ Yunus Yelmen, “5510 Sayılı Kanun’a Göre 4 (a) 4 (b) ve 4 (c) Sigortalılarının Malullük Hali ile Malullük Sigortasından Sağlanan Yardımlar”, **Mali Çözüm Dergisi**, 2011, s.256.

etmediği, belirlenen maluliyet oranlarında değişiklik olup olmadığını belirlemek amacıyla sigortalılar kontrol muayenesine tabi tutulabilir. Kurumca sigortalıların sağlık durumlarının tespiti için yapılan kontrol muayeneleri;

- Kurum sağlık kurullarınca ihtiyaç duyulması,
- Kurum sağlık kurullarınca verilen kararlardan sonra sigortalının durumlarında değişiklik olduğu veya eksik muayene nedeniyle başvuruları¹⁰⁷⁸,
- Sigortalılar dışında bu kararlara yapılan ihbar ve şikayetler,
- Kurumca yürütülen denetim ve soruşturma hallerinde yapılmaktadır.

Sağlık hizmeti sunucularınca usulüne uygun düzenlenmiş yeni tarihli sağlık kurulu raporu, Kurum Sağlık Kurulunda değerlendirilmektedir. Değerlendirme sonucu yeni malullük durumuna esas tutulan rapor tarihini takip eden ödeme dönemi başından itibaren sigortalıların aylıkları artırılmakta, azaltılmakta veya kesilmektedir.

Kontrol muayene sevk işlemlerinde aylık alanların mağdur edilmemesi için Kurumca kontrol muayene tarihlerinden 45 gün önce sigortalıların başvuruda bulunması ve dört aya kadar rapor işlemlerinin tamamlanması gerektiği düzenlenmişti. Sigortalılara kontrol muayene raporlarını düzenlemeleri için verilen bu sürede aylıklarının ödenmesine devam edilmişti. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde yapılan değişiklik gereğince 05/12/2017 tarihinden itibaren (m.78/5) kontrol muayenesine tabi tutulması gereken sigortalıların; kontrol muayene tarihlerinden en az 3 ay önce Kurum tarafından hazırlanacak yazı ile hastaneye sevk işlemlerini yaptırmaları gerekmektedir¹⁰⁷⁹.

Buna göre; 05/12/2017 tarihinden itibaren kontrol muayenesine tabi tutulması gereken sigortalılara; Kurum tarafından kontrol muayene tarihlerinden en az 3 ay önce yazı ile kontrol muayene işlemlerini yaptırmaları gerektiği bildirilecektir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi). Sigortalının Kurum Sağlık Kurulu kararına esas sağlık kurulu

¹⁰⁷⁸ Sürekli iş göremezlik bir defa tespit edildikten sonra sürekli olarak aynı oranda devam etmeyebilir ve sürekli iş göremezlik oranında ki değişikliklerle beraber sürekli iş göremezlik ödeneğinin miktarı da değişecektir. Sürekli iş göremezlik geliri bağlandıktan sonra sigortalı, Kurum'a başvurarak sonradan iş göremezlik derecesinde bir artma olduğunu veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma girdiğini ileri sürerek kontrol muayenesinin yapılmasını isteyebilir. Sigortalı bu muayeneyi kendisine yazılı olarak belirtilen tarihten sonraki aybaşına kadar yaptırmaz ise sigortalının sürekli iş göremezlik geliri kontrol muayenesi için belirtilen tarihten sonraki aybaşından itibaren kesilir. Sigortalı gelirin kesildiği tarihten itibaren üç ay içinde kontrolü yaptırsa, tespit edilecek iş göremezlik durumuna göre bağlanacak gelirini ödemenin kesildiği tarihten sonra alacaktır.

¹⁰⁷⁹ Malullük Aylığı ve Sürekli İş göremezlik Gelirine Esas Olan Kontrol Muayenesi İşlemleri Açıkladı, <https://www.turmob.org.tr/ebulten/mevzuatsirkuleri/2020/54-2020.pdf>, (27.05.2020).

rapor tarihinin, Kurumca yapılan bildirimde belirtilen kontrol muayene tarihinden önceki **3 aylık süre içinde** olması durumunda¹⁰⁸⁰,

- Devam ettiğine karar verilenler hakkında, gelir/aylıklar kontrol muayene tarihini takip eden ödeme dönemi itibariyle herhangi bir kesilme olmaksızın ödenmeye devam edilecek, kesilmiş olan gelir/aylıklar ise kesildiği tarih itibariyle ödenmeye başlanacaktır.
- Ortadan kalktığına karar verilenler hakkında ise, kontrol muayene tarihini takip eden ödeme döneminde gelir/aylıklar kesilmiş olacağından, kişinin kazanılmış hakkı da korunarak kontrol muayene tarihini takip eden ödeme dönemine kadar olan gelir/aylıklar ödenecektir.

Sigortalının Kurum sağlık kurulu kararına esas sağlık kurulu rapor tarihinin, Kurumca yapılan bildirimde belirtilen kontrol muayene tarihinden sonraki **3 aylık süre geçtikten** sonra olması durumunda¹⁰⁸¹;

- Devam ettiğine karar verilenler hakkında, Kurum sağlık kurulu kararına esas olan yeni rapor tarihini takip eden ay başı itibariyle gelir/aylıkları başlatılacak, aylığın kesildiği tarih ile yeni rapor tarihi arasındaki süreye ilişkin aylıkları hak etmeyeceklerdir¹⁰⁸².
- Ortadan kalktığına karar verilenler hakkında ise, kontrol muayene tarihini takip eden ödeme dönemi itibariyle Kurumca gelir/aylığı kesilmiş olduğundan, bu sigortalılar hakkında herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

5510 sayılı Kanunun 58 inci maddesi gereği, çalışma gücü kaybı, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezlik derecesi ve vazife malullük derecesi, erken yaşlanma ile ağır engellilik tespitine ilişkin Kurumca verilen kararlara yapılan itirazlar, Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunca değerlendirilmektedir¹⁰⁸³.

¹⁰⁸⁰ Dikkat! Engellilik maaşınız kesilmesin! <https://www.muhasibweb.com/Dikkat-Engellilik-maasiniz-kesilmesin-6013286>, (24.06.2020)

¹⁰⁸¹ Malullük Aylığı Alanlarla İlgili Tereddütler Giderildi, <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/isa-karakas/612227.aspx>, (05.04.2020).

¹⁰⁸² Yarg. 10.HD. E.2018/4594 K.2019/6726 T.26.09.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁸³ Yelmen, (Malullük Sigortası), s.252; Yarg. 21. HD. E.2019/1346 K.2019/4533 T.18.06.2019, “...Yapılacak iş, davacının maluliyet aylığının durdurulduğu tarih gözetildiğinde davacının % 60 maluliyet oranı üzerinden 03/08/2013 tarih ve 28727 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliğine göre malul olup olmadığı hususunda Adli Tıp Kurumu 3. Adli Tıp İhtisas Kurulundan rapor almak, bu raporun Sosyal Sigortalar Yüksek Sağlık Kurulunun 22.04.2015 tarih, 2014/6687 karar sayılı raporuyla aynı doğrultuda olması halinde bu raporlara göre karar vermek, ancak söz konusu raporlar arasında çelişki bulunması halinde ise çelişkinin giderilmesi amacıyla Adli

Görüldüğü üzere, sigortalıların ilk yetkili makamın kararına itirazı her zaman söz konusudur.

5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olup, Kanunun yürürlük tarihinden önce veya sonra engelliliği nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış sigortalıların 506 sayılı Kanuna göre emekli olma koşulları, 5510 sayılı Kanunda da (geç. md.10/2) korunmuştur¹⁰⁸⁴. Bu sigortalıların ilk sağlık kurullarına sevk ve sağlık kurulu raporlarının değerlendirilmesi işlemleri Hazine ve Maliye Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yapılmaktadır¹⁰⁸⁵.

4958 sayılı “Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunun”¹⁰⁸⁶ 34’üncü maddesi ile¹⁰⁸⁷ engelliliği nedeniyle vergi indiriminden yararlanması dolayısıyla yaşlılık aylığına hak kazananların Kurumca kontrol muayenesine tabi tutulabileceği hüküm altına alınmıştır. Vergi indirimi hakkını elde etmesi nedeniyle Kurumdan bu kapsamda yaşlılık aylığı bağlananların, vergi indiriminden yararlanmaya esas sağlık kurulu raporlarında yer alan klinik muayene bulguları, engellilik bulguları ve teşhislerinin gerçeği yansıtmadığı yönünde herhangi bir ihbar veya şikayet alınması, sigortalıların engellilik oranlarıyla ilgili olarak bir tereddüde düşülmesi ya da yapılan teftişler sonucunda kontrol muayenesine tabi tutulmasının talep edilmesi halinde sigortalılar engellilik indiriminden yararlanılmasına ilişkin rapor vermeye yetkili sağlık kurumlarına Kurumca sevk edilmektedir. Sağlık kurullarınca, düzenlenen sağlık kurulu raporları Gelir İdaresi Başkanlığı Merkez Sağlık Kuruluna gönderilmekte ve sonucuna göre yaşlılık aylığının devam edip etmeyeceği tespit edilmektedir¹⁰⁸⁸.

Tıp Kurumu Adli Tıp İkinci Üst Kurulundan rapor almak ve sonucuna göre karar vermekten ibarettir ...”; Yarg. 21. HD. E.2019/45 K.2019/4198 T.11.06.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>). (Adli Tıp Kurumu, Adalet Bakanlığına bağlı olarak, adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak üzere kurulmuştur (2659 SK Md. 1). Kurum mahkemeler ile hâkimlikler ve savcılıklar tarafından gönderilen adli tıpla ilgili konularda bilimsel ve teknik görüş bildirir (Md. 2).

¹⁰⁸⁴ Yarg. 10.HD. E.2018/4594 K.2019/6726 T.26.09.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁸⁵ Maliye Bakanlığınca 2239 sayılı Vergi Usul Kanununun 31 inci maddesine göre değerlendirme yapılır. Yarg. 10.HD. E.2013/18322 K.2014/2410 T.12.02.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁸⁶ 06.08.2003 tarih ve 25191 sayılı Resmî Gazete.

¹⁰⁸⁷ 506 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (C) bendinin (a) ve (b) alt bentleri değiştirilmiştir.

¹⁰⁸⁸ Yarg. 10.HD. E.2014/27484 K.2015/3059 T.24.02.2015; Yarg. 10.HD. E.2013/11121 K.2014/4339 T.03.03.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

Maliye Bakanlığınca engelli sigortalıya tanınan vergi muafiyeti kaldırılmadıkça engelli sigortalı, yaşlılık aylığını almaya devam edecektir¹⁰⁸⁹.

4.1.3.3. Yaşlılık Aylığının Durdurulması

5510 sayılı Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar, kişilerce tahakkuk ettirildiği tarihlerden itibaren aralıksız on iki ay sonuna kadar¹⁰⁹⁰ tahsil edilmediğinde Kurumca durdurulmaktadır¹⁰⁹¹. Buna göre; yaşlılık aylığı alanların aralıksız on iki ay boyunca aylığını tahsil etmemesi halinde aylığın ödenmesi durdurulmaktadır¹⁰⁹². Kurumca aylık durdurma işleminin temel amacı, kişilerin gelir ve aylık bağlama şartlarının devam edip etmediğinin tespitidir. Bu düzenleme ile sigortalı adına ileride oluşabilecek yersiz aylık alma durumu, Kurum tarafından daha erken tespit edilmiş olacaktır. Ayrıca, birikmiş yersiz aylıkların oluşması da engellenecektir.

Yaşlılık aylığı sigortalının ölümü ile de kesilecektir. Ancak, uygulamada aylıkların ödeme tarihlerine göre bankaya gönderilen aylıklar, mirasçıları tarafından çekilmeye devam edebilmektedir. Bu durumda Kurum yersiz ödenen aylıkların takibini yapmaktadır.

4.1.4. Yersiz Alınan Aylıkların Tespiti

Sosyal Güvenlik Kurumuna emeklilik talebinde bulunan sigortalıların talep tarihi itibarıyla Kanunda belirlenen aylık bağlama koşullarını yerine getirip getirmediikleri kontrol edilerek aylık bağlama işlemleri gerçekleştirilmektedir. Aylık bağlama koşullarının oluşmadığının Kurumca daha sonra tespit edilmesi halinde ise, sigortalıya ödenen aylıklar başlangıç tarihi itibarıyla iptal edilmektedir. Bu süreçte

¹⁰⁸⁹ Yarg. 10. HD. T.11.07.2000 E.4464 K.511 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁹⁰ 6552 sayılı Kanunla değiştirilmeden önce bu süre 6 ay idi. 6552 sayılı Kanunla süre 12 ay olarak değiştirilmiştir.

¹⁰⁹¹ SGK'dan Haksız Aylık Alanlar Dikkat! <https://www.muhasabedr.com/sgkdan-haksiz-aylik-alanlar-dikkat/>, (12.01.2018).

¹⁰⁹² Güzel ve diğerleri, (2014 SGH), s.679.

Kurum tarafından, sigortalıya yersiz ödenen aylıkların sigortalılardan tahsili yoluna gidilmektedir¹⁰⁹³.

4.1.4.1. Yersiz Aylıkların Kapsamı

Türk Dil Kurumuna göre fazla “gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan, ziyade olarak” tanımlanmaktadır. Yersiz ise, “yerinde olmayan, uygunsuz, anlamsız, manasız olarak” ifade edilmektedir. Bu tanımlardan yola çıkılarak fazla ödeme, “ödemeyi hak eden kişiye olması gerekenden fazla ödeme” yapılmasıdır. Yersiz ödeme ise, “ödemeye yapılan kişi açısından mevzuatta yer almayan uygunsuz bir ödeme” yapılmasıdır¹⁰⁹⁴.

5510 sayılı Kanunun 96’ncı maddesinde Kurumca sigortalıdan geri tahsil edilecek yersiz ödemelerin neleri kapsayacağı belirtilmemiştir. Kurum bu ödemelerin neleri kapsadığını, ayrıntılı olarak 2012/40 sayılı Genelgesi ile açıklamıştır. Kurum genelgesine göre fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen; “geçici iş göremezlik ödeneği, emzirme ödeneği, evlenme ve cenaze ödenekleri, yaşlılık ve ölüm toptan ödemeleri, sürekli iş göremezlik ve ölüm gelirleri, malullük, yaşlılık ve ölüm aylıkları ile bu aylıklarla birlikte ödenen ek ödemeler, uzun ve kısa vadeli sigorta kollarından karşılanan yol, gündelik ve refakatçi giderleri, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere kurumca bedeli ödenen kişisel tedavi giderleri gibi yersiz ödemeler” bu kapsamda geri alınabilecektir¹⁰⁹⁵.

Sigortalı ve hak sahiplerine fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen ödemeler ilgililerin kasıtlı veya kusurlu davranışlarından kaynaklanabileceği gibi, Kurumun hatalı işlemleri sonucu da ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, yersiz ödemeye esas alınacak süreyi ve uygulanacak faiz miktarını etkilemektedir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi). Kurum tarafından yapılan fazla ve yersiz ödemelerin tespitinde yapılan işlemler aşağıda yer alan durumlara göre yapılmaktadır.

¹⁰⁹³ 4/1-(c) sigortalısı olarak görev yapmakta iken emekliye sevk edilmesi üzerine, görevleriyle ilişkileri kesilerek emekli aylığı bağlananların, aylık bağlandıktan sonra aylık bağlama koşullarının (yaş ve hizmet) oluşmadığının anlaşılması halinde ise, emeklilik işlemleri iptal edilerek yersiz ödenen emekli aylıkları borç çıkarılarak, göreve iade edilecektir.

¹⁰⁹⁴ Zafer Demirci, “Devlet Memurlarına Yapılan Fazla veya Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Mayıs-Ağustos 2014, s.45.

¹⁰⁹⁵ Ercüment Özkaraca “Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Yapılan Fazla veya Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:10, Sayı:38, Yıl: 2013, s.162.

Aylığın iptali; Sigortalıların kasıtlı veya kusurlu davranışlarından¹⁰⁹⁶ veya Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanan nedenlerle bağlanmaması gereken bir aylığın sehven bağlandığının tespit edilmesi sonucu, aylık başlangıç tarihi itibarıyla Kurumca iptal edilmektedir¹⁰⁹⁷.

Aylık miktarının yanlış hesaplanması; Bağlanan aylığın miktarının yanlış hesaplandığının (sigortalının bazı hizmetlerinin sonradan tespit edilmesi, başka sigortalılara ait hizmetlerin karışması, aylığın hesaplanmasına esas gün ve kazanç bilgilerinin veya diğer bilgilerin aylık bağlama programlarına yanlış girilmesi vb.) sonradan tespit edilmesi halinde, emeklilik talep tarihi itibarıyla aylığın yeniden hesaplanması gerekmektedir¹⁰⁹⁸.

Aylığın belirli bir süre sehven ödenmesi¹⁰⁹⁹, Kanuna göre, aylığın bağlanmaması veya sigortalının çalışmaya başlamasına istinaden kesilmesi gereken aylıklar, Kurumca sigortalının banka hesabına gönderilebilmektedir¹¹⁰⁰. Kurum tarafından sistemsiz kontrollerin zamanında yapılmamasına istinaden sehven aylıklar kişilerin banka hesaplarına gönderilmekte ve kişiler bu aylıkları bankadan tahsil etmektedir. Sigortalılara sehven ödenen bu aylıklar, yersiz ödeme kapsamındadır¹¹⁰¹.

Aylık başlangıç tarihinde yapılan hatalar; Sigortalıların aylık başlangıç tarihleri genel olarak emeklilik talep tarihlerine göre belirlenmektedir. Sigortalıların

¹⁰⁹⁶ Yarg. 21. HD. E.2009/12851 K.2010/9336 T.04.10.2000 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁹⁷ Yarg. Ceza Genel Kurulu E.2014/188 K.2015/123 T.21.04.2015 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁹⁸ Yarg. 10. HD. E.2017/3535 K.2017/7013 T.18.10.2017; Yarg. 21. HD. E.2005/7911 K.2005/14558 T.27.12.2005 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹⁰⁹⁹ Sigortalının ölümü ile de yaşlılık aylığı kesilecektir. Koşulları varsa mirasçılar ölüm aylığı için Kuruma başvurabileceklerdir. Ancak uygulamada özellikle aylıkların bankamatik yoluyla çekildiği durumlarda, mirasçıların ölümden sonra da aylık çekmeye devam ettikleri görülmektedir. Bu durumda Kurum yersiz ödenen bu aylıkları geri almak için dava açmaktadır. Banka kayıtlarından parayı çeken belli ise dava bunlara karşı açılmaktadır. Parayı çeken belli değilse dava tüm mirasçılara yönlendirilmektedir. Burada ispat konusundaki güçlükler, her olayın özelliğine göre aşılmaya çalışılmaktadır. Mirasçılar ölen sigortalı ile birlikte yaşıyorsa, kartı bunların kullandığı düşünülebilir. Bu durumda mirasçılar kartı kullanmadıklarını ispatlamak durumundadırlar; Can, s.101.; Yarg. HGK. E.2013/1502 K.2015/879 T. 25.02.2019 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁰⁰ 5510 sayılı Kanunun geç.m.79 hükmü ile bazı kanunlara göre (örneğin; Nakdi Tazminat Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu) kendilerine aylık bağlananlara 7/12/2019 tarihine kadar yapılan yersiz ödemeler için borç çıkarılmaması öngörülmüştür.

¹¹⁰¹ Örneğin; ayın 24'ünde aylık ödemesi olan sigortalı 26/07/2020 tarihinde vefat etmesi halinde müteveffaya ödenen aylık yersiz olmayacaktır. Ancak ölüm tarihi 23/07/2020 tarihinde vefat etmesi durumunda aylık kişi banka hesabına gönderilmiş bile olsa hak sahiplerince hak edilen bir aylık olmayacaktır.

emeklilik talep tarihlerinin değişmesi veya talep tarihi değişmemekle birlikte aylık başlangıç tarihlerinin değişmesi nedeniyle yersiz ödemeler oluşmaktadır. Sigortalıların emeklilik talep tarihleri; mahkeme kararları, işten ayrılışın emeklilik talep tarihinden sonra yapılması, aylık başlangıç tarihlerinin aylık bağlama programlarına yanlış girilmesi gibi nedenlerle değişebilmektedir.

Aylığın yanlış sigortalılık statüsünde bağlanması; Sigortalıların çalışma hayatındaki tüm hizmet sürelerinin birleştirilmesi işlemi esnasında Kanunda belirtilen koşullara göre yanlış sigortalılık statüsünden aylık bağlandığının tespiti halinde, sigortalının aylık hak kazanma koşulları yeni sigortalılık statüsüne göre yeniden değerlendirilmektedir. Sigortalının farklı statüde geçen hizmet sürelerinin emeklilik talep tarihinden önce olması şartıyla, mevcut emeklilik talebi diğer sigortalılık statüleri için de geçerli sayılacaktır¹¹⁰².

4.1.4.2. Yersiz Alınan Aylığın İadesi

Sosyal Güvenlik Kurumunca sigortalıların almış olduğu, fazla veya yersiz ödemeler; *“kontrol, denetim, inceleme, Sayıştay’ca kesin hükme bağlama veya yargılama sonucunda”* tespit edilmektedir. Sigortalılara yersiz ödendiği tespit edilen gelir ve aylıkların, tespit edildiği tarih, borç miktarının belirlenmesi açısından önemlidir¹¹⁰³.

5510 sayılı kanunun 96’ncı maddesinde; *“Kurumca işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara gelir veya aylık almakta olanlara ve bunların hak sahiplerine, fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen söz konusu kanun kapsamındaki her türlü ödemenin geri alınacağı ve geri ödemenin kapsamının iki olasılık üzerinden belirleneceği”* düzenlenmiştir¹¹⁰⁴. Fazla veya yersiz olarak ödemenin geri alınmasını belirleyen koşullar, kişinin kusurlu davranışına veya Kurumun hatasına bağlı olma durumuna göre farklılık göstermektedir¹¹⁰⁵.

¹¹⁰² Yanlış Bağlanan Emekli Maaşlarında Düzeltme İşlemleri, <https://www.muhasibeweb.com/Yanlis-Baglanan-Emekli-Maaslarinda-Duzeltme-islemleri-6011501>, (09.03.2019).

¹¹⁰³ Yarg.10. HD. T.28.06.2013 E.2013/5869 K.2013/14610 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁰⁴ İftar Cengiz, “Muvazaalı Boşanmanın Tespiti ile Ölüm Aylığının Kesilmesi”, **Türkiye Adalet Akademi Dergisi**, Yıl:8, Sayı:32, Ekim 2017, s.12-13.

¹¹⁰⁵ Özkaraca, s.161.

Sigortalıların, kasıtlı ve kusurlu davranışlarının neler olabileceği “Fazla veya Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte”¹¹⁰⁶ yer almıştır. Yönetmeliğin 5 inci maddesine göre; “*hak sahiplerince Kuruma verilen veya ibraz edilen belgelerle gerçeğe aykırı bildirimde bulunulması; (örneğin, Kurumca hazırlanan belgelerle bildirilmesi taahhüt edilen durum değişikliklerinin bir ay içinde Kuruma bildirilmemesi)*¹¹⁰⁷; *Kanunda öngörülen şartlar yerine gelmediği halde, sahte bilgi ve belgelerle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan, ödeneklerden yararlanılması ile gelir veya aylık bağlatılması; sahte hizmet kazandırılmak suretiyle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan, ödeneklerden yararlanılması ile gelir veya aylık bağlatılması; boşanma nedeniyle gelir veya aylık bağlandıktan sonra boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşanması*¹¹⁰⁸; *gelir ve aylıklarının kesilmesi gerektiği halde durumun gizlenmesi ve/veya bildirilmemesi*¹¹⁰⁹; *sigortalılar ile gelir veya aylık alanlara yapılan ödemelerden, hak sahipliği sona ermesine rağmen herhangi bir kişi tarafından tahsilat yapılması halleri*” ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarını oluşturmaktadır. Bu kusurlu davranışların tespiti sonucu Kurumca daha önce sigortalılara yapılan ödemeler, fazla ve yersiz ödeme kapsamındadır.

Yönetmeliğin altıncı maddesinde Kurum hatasına bağlı olarak oluşan fazla ve yersiz ödemeler; “*ilgililerin kasıtlı veya kusurlu davranışları dışında kalan; kurumun çalışma sistemi, uygulama değişiklikleri, kurum çalışanlarının kasıtlı veya kusurlu davranışları, ihmali, dikkatsizliği ve bilgisizliği, gibi sebeplerden kaynaklanan yersiz ödemeler*”, olarak açıklamıştır. Kurumca sigortalılara fazla veya yersiz yapıldığı tespit edilen ödemelerde ilgililerin veya üçüncü kişilerin kastı veya kusurunun bulunmaması halinde, bu ödemeler Kurumun hatalı işlemlerinden doğan yersiz ödemeler kapsamında değerlendirilecektir¹¹¹⁰.

¹¹⁰⁶ 27.09.2008 tarih ve 27010 sayılı Resmî Gazete.

¹¹⁰⁷ 23.06.2017 tarihli değişiklikle durum değişikliklerinin bir ay içerisinde bildirim yükümlülükleri tarafından Kuruma bildirilmesi halinde ilgililer kasıtlı, kusurlu sayılmamıştır (Md. 5/1). Yönetmelikte gerçekleştirilen değişiklikle örneğin ölüm aylığı alınırken çalışma gibi aylığın kesilmesi gereken durumlarda işe girişin 1 ay içerisinde işverenlerce Kuruma yapılması halinde hak sahiplerinin bildirim yükümlülüğünün yerine geldiği kabul edilmiş ve hak sahipleri bu halde iyiniyetli sayılmışlardır.

¹¹⁰⁸ Cengiz, s.10-12.

¹¹⁰⁹ Yarg. HGK. E.2015/3046 K.2019/652 T.13.06.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹¹⁰ Yarg. HGK. E.2011/21-402 K.2011/472 T.06.07.2011 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

Fazla ve yersiz ödeme, sigortalının kasıtlı veya kusurlu davranışlarından doğmuşsa¹¹¹¹, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla **on yıllık** sürede yapılan ödemeler, yersiz ödeme olarak hesaplanacaktır. Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa¹¹¹², hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla **beş yıllık** sürede yapılan ödemeler toplamı yersiz ödeme olarak hesaplanacaktır.

Kanunda sigortalıların hesaplanan yersiz ödemeleri, tebliğ edildiği tarihten itibaren yirmi dört ay içinde ödemeleri durumunda faizsiz olarak Kuruma geri iade edileceği hükmedilmiştir. Eğer sigortalılar belirlenen yersiz ödeme miktarını, yirmi dört aylık sürenin dolduğu tarihten sonra yaparlarsa belirlenen faiz oranlarına göre hesaplanan miktar Kurumca tahsil edilmektedir¹¹¹³. Ayrıca, ilgililerin Kurumdan alacağı varsa yersiz ödeme tutarı, bu alacaklarından mahsup edilerek, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri tahsilat işlemleri yürütülmektedir¹¹¹⁴. Yersiz ödemelere ilişkin faiz ve temerrüt faizi uygulamasında, 3095 sayılı “Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun”¹¹¹⁵ hükümleri uygulanmaktadır¹¹¹⁶.

¹¹¹¹ “...Mahkemece, davacının, süresine ilave edilen 60 günü bilmesi gerektiği dolayısıyla kurum işleminde isabetsizlik bulunmadığı sonucuna varılmış ise de somut olayda davacının kurumu yanılttığı veya kasıtlı davranışı ile olaya sebebiyet verdiği yönünde delil ve emare yoktur. Böyle olunca, davacıya yapılan yersiz ödemelerin 5510 sayılı Yasa'nın 96/b maddesi kapsamında iadesi gerekir. Öncelikle mahkemece, davacıdan hangi tarihten itibaren faiz talep edildiği araştırılmalı ve açıklanan ilkelere göre sonuca gidilmelidir...”, Yarg. 21. HD. T.17.04.2013 E.2013/3260 K.2013/7742 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹¹² “...Bu nedenle, somut uyuşmazlıkta davacıya, çalışmaya devam etmesi nedeniyle, yaşlılık aylığı tahsis talep tarihinde yürürlükte bulunan 5754 sayılı Yasa'nın 79. maddesi ile değişik 3201 sayılı Yasa'nın 6/B maddesine aykırı olarak yaşlılık aylığı bağlandığı, davacıya yersiz olarak ödenen yaşlılık aylıklarının Kuruma iadesi gerektiği açıktır...”, Yarg. HGK. T.15.06.2012 E.2012/21-196 K.2012/396 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹¹³ “... Buna göre, inceleme konusu davada asıl alacak tutarına uygulanacak faiz miktarının, ödemeye ilişkin uyarı yazısının davalıya tebliğ edildiği 03.12.2005 gününden başlayarak (24) aylık sürenin dolduğu tarihten itibaren hesaplanması gerekirken, mahkemece eksik inceleme ve araştırma sonucu, faiz başlangıcı olarak tebliğ gününün benimsenmesi, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir...”, Yarg. 10. HD. T.26.09.2013 E.2013/16121 K.2013/17424 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹¹⁴ “...Sigortalılara ait bilgi ve belgeleri tutması nedeniyle davalı idarenin daha fazla kusurlu olduğu gözetildiğinde başkaca bir geliri ve mal varlığı saptanamayan başvurunun kendisi için önemli bir meblağ oluşturan bu rakamı bir ayda ödemekle yükümlü kılınması başvurucuya orantısız bir külfet yüklenmesi sonucunu doğurmaktadır. Açıklanan gerekçelerle iade yöntemi yönünden Anayasanın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir...” <https://www.ekonomist.com.tr/haberler/aymden-yanlis-odenen-emekli-ayligi-icin-karar-hak-ihlali-sayildi.html>,

¹¹¹⁵ 19.12.1984 tarih ve 18610 sayılı Resmî Gazete.

¹¹¹⁶ Resul Aslanköylü, “Sosyal Sigortalar Kurumunca Yapılan Fazla ya da Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:13, Sayı:3, 2014, s.26. (Yersiz ödemelerde mahsubun usulü, en eski borçtan başlanarak borç aslına yapılmakta, kanuni faiz kalan borca uygulanmaktadır).

5510 sayılı Kanun ile 506 sayılı Kanun arasında yersiz ödemelerin iadesi konusunda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Mülga 506 sayılı Kanunun 121 inci maddesinde, “...yanlış ve yersiz ödendiği anlaşılan her türlü gelir, aylık ve sigorta yardımları 84. maddenin son fıkrası saklı kalmak kaydıyla, ilgililerin sonraki her çeşit istihkaklarından kesilmek suretiyle geri alınır. Kurumun genel hükümlere göre takip hakkı saklıdır. Ölüm geliri ve aylıklarından yapılan yersiz ödeme tutarları, yersiz ödenmiş olan gelir ve aylıkların kesilmesi nedeniyle aynı dosyadan gelir ve aylık ödemesi yapılan diğer hak sahiplerine Kurumca yapılması gereken gelir ve aylık ödeme tutarları nazara alınmak suretiyle tespit edilecek Kurum zararı esas alınarak tahsil edilir. Ancak, diğer hak sahiplerinden itirazda bulunanların hisseleri bu fıkra uygulamasında hariç tutulur...” hükmü yer almıştır. 506 sayılı Kanunun 121 inci maddesinde, yersiz ödeme halinde iade işleminin kişinin ya da kurumun hatasına bağlı olarak değişiklik göstermeden yapılması düzenlenmiştir¹¹¹⁷.

Sigortalı ve hak sahiplerine fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen ödemelerin, ilgililerin Kurum alacaklarından mahsup edilmek, gelir ve aylıklarından kesinti yapılmak suretiyle tahsiline gidilmektedir. Yersiz ödemeler, sigortalının gelir ve aylıklarının %25’i oranında kesilerek Kurum tarafından tahsil edilmektedir (5510 SK., m.96/3).

4.2. YAŞLILIK TOPTAN ÖDEMESİ

4.2.1. Genel Olarak

Yaşlılık toptan ödemesi, sosyal sigorta sistemlerinin tam olarak amaçlanan bir yardım türü olmayıp istisnai olarak yer alan bir uygulamadır¹¹¹⁸. Yaşlılık toptan ödemesi, “sigortalının aylığa hak kazanması için gereken belirli bir süre prim ödemiş olma veya sigortalı sayılma koşulunu yerine getirmemesi durumunda daha önce adına ödenmiş olan primlerin kısmen veya tamamen kendisine” ödenmesidir¹¹¹⁹. Yaşlılık toptan ödemesi işlemi, sigortalının tüm sigortalılık sürelerinin tasfiye edilmesidir.

¹¹¹⁷ Yarg. 21.HD. E.2013/18162 K.2014/14265 T.19.06.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹¹⁸ Başterzi, (Doktora Tezi), s.440.

¹¹¹⁹ Başterzi, s.361.

Sigortalının yaşlılık aylığı koşulunu sağlaması halinde asıl olan aylığın bağlanmasıdır. Yaşlılık aylığı hakkına sahip bir sigortalı, tarafına yaşlılık toptan ödeme yapılmasını talep edemez.

Yaşlılık toptan ödemesi hak eden sigortalıya, ödemiş olduğu primler 5510 sayılı Kanunda belirlenen koşullara göre geri ödenir¹¹²⁰. 5510 sayılı Kanunun 31 inci maddesinde; *“işçi ve bağımsız çalışanlar ile bu Kanuna göre ilk defa kamu görevlisi olanlardan, herhangi bir nedenle çalıştığı işten ayrılan veya işyerini kapatan ve yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli yaş şartını doldurduğu halde malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya, işçi veya kamu görevlisi ise kendi adına bildirilen, bağımsız çalışan ise ödediği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarı, primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek”* toptan ödemenin yapılacağı düzenlenmiştir (5510 SK., m.31/1). Düzenleme ile yaşlılık sigortasından faydalanma koşulları içerisinde yer alan yaş şartını yerine getirmiş ancak, prim ödeme gün sayısı şartını yerine getiremeyenler için ödenen primlerin iadesi sağlanmaktadır.

5510 sayılı Kanunun 31 inci maddesine göre yaşlılık toptan ödemesi, işçi ve bağımsız çalışanlar ile bu Kanuna göre ilk defa kamu görevlisi olanlardan, *“çalıştığı işten ayrılan, işyerini kapatan veya devreden, Kanunun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen yaş şartını (kadınlar için 58, erkekler için 60 yaş) doldurduğu halde malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalılara”* yapılacaktır¹¹²¹.

Yaşlılık toptan ödemesini hak eden işçilerin, çalıştığı işten ayrıldıktan sonra, Kuruma kendisinin veya varsa vekili veyahut vasisinin¹¹²² Kuruma başvuruda bulunması gerekmektedir. Yaşlılık toptan ödemesine ilişkin *ilk koşul*, sigortalının çalıştığı işten ayrılması gerekliliğidir. *İkinci koşul*, sigortalının yaşlılık aylığı

¹¹²⁰ Tuncay ve Ekmekçi, (2011 SGHD), s.353.

¹¹²¹ 506 sayılı Kanunda 50 yaşını doldurmuş ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılarda yararlanabilmekteydiler (506 SK., m.64).

¹¹²² Vesayet, kişilerin devlet tarafından korunmasını, iş ve işlemlerinin denetim altında olmak koşuluyla tayin edilen organlarca yapılmasını sağlayan hukuki bir müessesedir. Vesayet altına alınmayı gerektiren nedenler 4721 sayılı “Türk Medeni Kanunu’nda” şöyle sıralanmıştır: 1. 18 yaşından küçük olup, velayet altında olmamak, 2. Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, 3. Savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetme, 4. Bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olma, 5. Yaşlılık, engellilik, deneyimsizlik veya ağır hastalık hali (Kısıtlanacak kişinin isteği üzerine).

bağlanması için yaş şartını tamamlamış olmasına rağmen prim ödeme gün sayısının aylık için yeterli olmamasıdır¹¹²³. Sigortalının talebi olmadan toptan ödeme yapılmasının imkânı bulunmamaktadır. Yaşlılık aylığı şartlarını tamamlamakla birlikte fiilen aylık bağlanmamış olan kişilerin, malullük veya yaşlılık aylığı yerine yaşlılık toptan ödeme talebinde bulunması mümkün değildir¹¹²⁴.

4.2.2. Yaşlılık Toptan Ödemesinin Hesaplanması

Yaşlılık toptan ödemesinin tutarının; “*Sigortalı; 4/1-(a) ve 4/1-(c) kapsamında ise kendi adına bildirilen, 4/1-(b) kapsamında ise kendisinin ödediği, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin (% 20) her yıla ait tutarının toptan ödemeye esas hizmet sürelerinin Kanunun yürürlük tarihinden önce (2008/Ekim hariç olması halinde), 5510 sayılı Kanunun geçici 5 inci maddesi gereğince kanunun yürürlük tarihi itibarıyla hesaplanarak, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile toptan ödemenin yapılmasına ilişkin yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için her yılın güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan tutarı, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten 2008/Ekim (dahil) sonraki süreler için primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek tespit edilen tutarı*”, şeklinde hesaplanacağı 5510 sayılı Kanunda düzenlenmiştir (5510 SK. geç.m.4/1). 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde sigortalı olan işçilere ve bağımsız çalışanlara verilecek toptan ödemenin nasıl hesaplanacağı Kanunun geçici 5 inci maddesinde düzenlenmiştir¹¹²⁵ (5510 SK., geç.m.5/1).

5510 sayılı Kanunun, yaşlılık toptan ödeme düzenlemesindeki en önemli değişikliği, toptan ödeme yapılırken, ödenmiş olan primlerin güncellenerek sigortalıya iade edilmesidir¹¹²⁶. Daha önceki mülga sosyal güvenlik mevzuatlarında toptan ödeme, sigortalının ödediği primlerin fiyat artışlarından, enflasyondan etkilenmeden hesaplanmıştır. 5510 sayılı Kanun ile gerekli yaş şartını doldurmalarına rağmen, malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamamaları durumunda ödedikleri

¹¹²³ Sözer, (Sosyal Sigortalar), s.408.

¹¹²⁴ Kuruca ve Özdamar, s.163.

¹¹²⁵ Yusuf Öz, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.94.

¹¹²⁶ Alper, (Sosyal Sigortalar), s.298.

veya kendi adlarına ödenen uzun vadeli sigorta primlerinin her yıla ait tutarlarını priminin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bir ödeme yapılacağı hükmedilmiştir.

Yaşlılık toptan ödemesinde sigortalıya iade edilen miktar, *“işçiler ve kamu görevlileri için kendi adlarına bildirilen, bağımsız çalışanlar için ise ödediği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarının, primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek”* bulunan tutardır. Sigortalıya toptan ödeme yapılırken sigortalının kendi ödemiş olduğu prim payı ile birlikte işverenin sigortalı adına ödemiş olduğu primler de dikkate alınmaktadır¹¹²⁷. Sigortalı veya hak sahipleri adına ödenen/bildirilen kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası primleri toptan ödeme yoluyla ödenmemektedir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi). Ayrıca, sigortalının hizmet borçlanmaları da yaşlılık toptan ödemesine dahil edilmeyerek toptan ödeme dışında ayrı olarak Kurumca borçlanmanın iadesi şeklinde yapılmaktadır. Toptan ödeme talebinde bulunan sigortalıların yazılı şekilde borçlanmaların iadesi için de ayrı bir başvurusunun bulunması gerekmektedir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

Ayrıca, toptan ödeme yapıldıktan sonra yeniden çalışmaya başlayan sigortalılar, bu sürelerdeki adına yatan/bildirilen primleri de talepte bulunmaları halinde toptan ödeme olarak alabileceklerdir (5510 SK., md.31/2). Yaşlılık aylığı almakta iken tekrar çalışmaya başlayanlar, sosyal güvenlik destek primleri bildirilmiş süreleri için toptan ödeme alamayacaktır (5510 SK. m.30/3-b).

Toptan ödeme talep hakkının ne kadar süre içerisinde kullanılacağına ilişkin 5510 sayılı Kanunda bir hüküm yer almamaktadır¹¹²⁸. Toptan ödeme hakkını kullanan bir sigortalının daha sonra tekrar çalışmasında bir engel bulunmamaktadır. Tekrar çalışmaya başlayan sigortalı, toptan ödeme olarak aldığı primleri iade etmekle yükümlü değildir¹¹²⁹.

¹¹²⁷ İlhan Oral, *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Toptan Ödeme*, Birinci Baskı., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007, s.6.

¹¹²⁸ Güzel ve diğerleri (2014 SGH), s.699.

¹¹²⁹ Yarg. 21.HD. E.2019/4127 K.2020/2322 T.15.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

4.2.3. Yaşlılık Toptan Ödemesinin İhyası

Eğer sigortalı isterse, toptan ödeme almak suretiyle aldığı tutarın güncellenmiş değerini bir ay içinde Kuruma ödemek şartıyla tasfiye edilmiş hizmetlerini yeniden canlandırabilecektir (5510 SK., m.31/2). 5510 Sayılı Kanunun 31 inci maddesinin ikinci fıkrasında; “ *Bu Kanuna göre toptan ödeme yapılarak hizmetleri tasfiye edilmiş bulunanlardan, yeniden bu Kanuna tabi olarak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olanlar, yazılı olarak müracaat etmeleri halinde, aldıkları toptan ödemenin ödeme tarihi ile yazılı istek tarihi arasında geçen yıllar için her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek¹¹³⁰ bulunan tutarı ilgiliye tebliğ tarihini takip eden ayın sonuna kadar ödemeleri halinde, bu hizmetler ihya edilerek bu Kanunun uygulanmasında dikkate alınır.* ” şeklinde düzenlenmiştir¹¹³¹

5510 sayılı Kanun öncesi yaşlılık toptan ödemesi alanların ihyası; “*Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için bu Kanuna göre yapılacak toptan ödemelerin, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önceki hizmet sürelerine ait bölümü, bu Kanunla bazı maddeleri yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerine göre bu Kanunun yürürlük tarihi itibarıyla hesaplanarak, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile toptan ödemenin yapılmasına ilişkin yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için her yılın güncelleme katsayısı ile çarpılarak bulunan tutar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki süreler için bu Kanuna göre hesaplanan toptan ödeme tutarına ilâve edilerek ödenir. 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce toptan ödeme yapılarak tasfiye edilen hizmetlerin 31 inci, 36 ncı ve 41 inci maddelere göre ihyasında veya borçlanılmasında, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bu Kanunla bazı maddeleri yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerine göre hesaplanan tutarı, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile ihya talebine ilişkin yazılı istek tarihi arasında geçen yıllar için, her yılın güncelleme katsayısı ile çarpılarak bulunan değeri dikkate alınır.* ” (geç.mad.5/2) hükmüne göre yapılmaktadır¹¹³². Bu hükme göre, hizmet sürelerinin geçtiği dönemde

¹¹³⁰ Şimşek, (Emeklilik2), s.266.

¹¹³¹ Erol, s.60-61.

¹¹³²Yarg. 10.HD. E.1994/5693 K.1994/17215 T.04.10.1994 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

yürürlükte bulunan kanun hükümlerine göre ihya edilecek sürelerle ilişkin borç miktarı ayrı ayrı hesaplanacaktır¹¹³³.

Toptan ödeme yapılarak tasfiye edilen süreleri ihya yapmayan sigortalının¹¹³⁴ sigortalılık süresinin başlangıcı yeniden işe başlama tarihi olarak değerlendirilecektir. Tasfiye edilmiş hizmetler ihya edilerek canlandırılması halinde, sigortalının eski sigortalılık süresinin başlangıcı ilk sigortalılık başlangıç tarihi olarak kabul edilecektir¹¹³⁵. Yani daha önce toptan ödeme yapılarak tasfiye edilen süreler, ihya işlemi sonrasında bu Kanunun sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısının hesaplanmasında dikkate alınacaktır.

4.3. YAŞLILIK SİGORTASINDAN SAĞLANAN DİĞER HAKLAR

Yaşlılık sigortasından sağlanan temel haklar yaşlılık aylığının bağlanması ve yaşlılık toptan ödemesinin yapılmasıdır. Yaşlılık sigortasından sağlanan temel haklar belirlenmekle birlikte, Kanunda yaşlılık aylığı hak eden sigortalılara, aylık dışında da bazı haklar sunulmuştur. Bu haklar; emeklilik talebinde bulunan sigortalılara aylık talebinin Kurumca geç sonlandırma ihtimaline karşı avans ödemesinin yapılması, sağlık hizmetlerinden yararlanması, aylık dışında aylığa bağlı ek olarak ödenen bayram ikramiyesi ve sosyal yardım zamlarıdır.

4.3.1. Avans Ödemesi

5510 sayılı Kanunun 97 inci maddesinde, “sigortalıların Kuruma yaşlılık aylığı bağlanması için yapılan başvuru sonrası aylık bağlama işlemlerinin gecikmesi halinde Kurumca kişilere avans ödemesi yapılacağı” düzenlenmiştir (5510 SK., m.97). Anılan maddede; “sigortalılar ile bunların hak sahiplerinin, genel sağlık sigortalıları ile bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, bu Kanunun uygulanması bakımından hak ettikleri alacaklarının süresi içinde ödenmemesi halinde, avans verilmesine Kurum yetkilidir” (5510 SK., m.97) hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre, Kuruma emeklilik talebinde bulunan sigortalılara 90 gün içinde aylık

¹¹³³ Öz, s.94.

¹¹³⁴ Öz, s.94.

¹¹³⁵ Güzel ve diğerleri, (2010 SGH), s.541.

bağlanamaması durumunda, sigortalıların talepte bulunmaları halinde, ilerideki alacaklarından mahsup edilmek üzere sigortalıya avans ödenebilecektir.

Avans miktarı her üç ay için net asgari ücretin üç katını geçmemek üzere Kurumca belirlenmektedir (SSİY, m.82/1)¹¹³⁶. Kurum tarafından ödenecek avans miktarı aynı zamanda aylığın alt sınırından az olmayacak şekilde belirlenecektir¹¹³⁷. Avansın bağlanacak aylık birikmiş tutarından fazla olan bölümü, aylık bağlandıktan sonra kişilere ödenen aylıklarından ¼ oranında kesilerek Kurumca mahsup edilecektir (SSİY, m.82/2).

Yapılan düzenlemedeki amaç, sigortalılara aylık bağlanıncaya kadar asgari bir gelirden yoksun kalmasını önlemek ve aylık taleplerinin Kurum tarafından en hızlı şekilde sonuçlandırılması yönünde tedbirlerin alınmasını sağlamaktır. Sigortalıların daha sonra aylık almaya hak kazanmadığı tespit edilirse yapılan avans ödemesinin sigortalılar tarafından Kuruma iade edilmesi gerekmektedir¹¹³⁸.

4.3.2. Bayram İkramiyesi

Bayram ikramiyesi, *“Ramazan ve Kurban bayramları öncesinde emeklilere ve ilgili mevzuatlar kapsamında gelir veya aylık alan hak sahiplerine yapılan”* ödemedir¹¹³⁹ (5510 SK., ek.m.18).

7143 sayılı Kanun ile¹¹⁴⁰, *“5510 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat uyarınca gelir ve aylık ödemesi yapılanlara, bayramın içinde bulunduğu ayda gelir ve aylık alma şartıyla, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı’nda 1.500’er TL tutarında bayram ikramiyesi ödeneceği”* düzenlenmiştir¹¹⁴¹. 7143 sayılı Kanun öncesi bayram ikramiyesi, ödemenin yapılacağı tarihte ödenmiş ve miktarı 1.000 TL olarak belirlenmiştir. 7143 sayılı Kanun ile bayramın içinde bulunduğu ay ödeme yapılacağı ve miktarının 1.500 TL olacağı hükmedilmiştir.

¹¹³⁶ Gelirlerde ise net asgari ücretin iki katını geçemeyecek şekilde ödeme yapılacaktır.

¹¹³⁷ Kuruca ve Özdamar, s.138.

¹¹³⁸ Kuruca ve Özdamar, s.138.

¹¹³⁹ <http://www.sgk.gov.tr>, (23.08.2018).

¹¹⁴⁰ 5510 sayılı Kanunun ek 18 inci maddesinde yapılan düzenleme.

¹¹⁴¹ 25.03.2020 tarihli ve 7226 sayılı Kanunun 46’ncı maddesiyle bu fıkarda yer alan “ödemenin yapılacağı tarihte” ibaresi “bayramın içinde bulunduğu ayda” şeklinde değiştirilmiştir. 25.03.2020 tarihli ve 7226 sayılı Kanunun 47’nci maddesiyle bu fıkarda yer alan “1.000” ibaresi “1.500” şeklinde değiştirilmiştir.

Bayram ikramiye ödemesi, ödemenin yapılacağı tarihte aylık alanlara yapılacaktır¹¹⁴². Ayrıca, Kurumdan aylık alan; şehit yakınları, gaziler, muharip gaziler, güvenlik korucuları, şampiyon sporcular ve terörden zarar gören sivil vatandaşlar ile bu kişilerin hak sahiplerine bayram ikramiyesi ödenecektir¹¹⁴³. Bu ödemenin yapılmasında yabancı ülkelerle akdedilen sosyal güvenlik sözleşmelerine göre kısmi gelir veya aylık alanlara, ülkemiz mevzuatına tabi olarak geçen prim ödeme gün sayılarının, sosyal güvenlik sözleşmesine göre dikkate alınan toplam prim ödeme gün sayısına olan oranına göre esas alınacaktır (ek m.18/2-ç).

Bayram ikramiyesi ödemelerinden kesinti yapılamaz ve bu ödemeler haczedilemez (ek m.18/5). Ayrıca bu ödemeler Hazine'den Kurumca geri alınır.

4.3.3. Sağlık Hizmeti

Yaşlanma ile birlikte kişilerin sağlık durumlarında da değişimler yaşanmaktadır. Demografik dönüşüm sürecinde hastalıkların yapısı da değişmektedir¹¹⁴⁴. Kanseri, kalp-damar hastalıkları gibi tedavisi daha uzun ve daha maliyetli olan hastalıkların yaygınlığı artmaktadır¹¹⁴⁵. Bu nedenle yaşlı nüfusun artması oransal olarak da sağlık harcamalarının artışına neden olmaktadır¹¹⁴⁶. Yaşlılar için en önemli noktalardan biri de sağlıklı yaşlanmak ve sağlıklarını yaşlanınca da koruyabilmektir.

¹¹⁴² Bayram ikramiye ödemeleri; “İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortasından sürekli iş göremezlik geliri almakta olanlara, gelir bağlanmasına esas olan sürekli iş göremezlik derecesi oranı, Hak sahibi niteliğine göre ilgili kanunlarında belirtilen hisse oranı, İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü %50 oranının altında kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölenlerden, ölümü iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmayanların hak sahiplerine, sigortalıya gelir bağlanmasına esas olan sürekli iş göremezlik derecesi üzerinden hak sahiplerinin hisseleri oranı, Yabancı ülkelerle akdedilen sosyal güvenlik sözleşmeleri uyarınca kısmi gelir veya aylık alanlara, ülkemiz mevzuatına tabi olarak geçen prim ödeme gün sayılarının, sosyal güvenlik sözleşmesine göre nazara alınan toplam prim ödeme gün sayısına olan oranı,” esas alınarak yapılacağı düzenlenmiştir. Birden fazla dosyadan gelir ve aylık alanlara en fazla ödemeye imkân veren bir dosya üzerinden ödeme yapılmaktadır. (<http://www.sgk.gov.tr/w-ps/wcm/connect/dfd4b802-0e40-4727-8f72-d29537d5a915/ikramiye.pdf?MOD=AJPERES>, (17.08.2018).

¹¹⁴³ Emeklilere Bayram İkramiyesi Hakkında Bilinmesi Gerekenler, <http://www.sgk.gov.tr/w-ps/wcm/connect/dfd4b802-0e40-4727-8f72-d29537d5a915/ikramiye.pdf?MOD=AJPERES>, (17.08.2018).

¹¹⁴⁴ Kurtkapan, s.38-39.

¹¹⁴⁵ Can, s.18.

¹¹⁴⁶ Gökbnar ve diğerleri, s.111.

Yaşlılık aylığı alan kişiler aynı zamanda sağlık hizmetlerinden yararlanmaya hak kazanırlar (5510 SK., m.60/1-f, m.61/1-e). Sadece kendileri değil bakmakla yükümlü olduğu kişiler de sağlık hizmetlerinden yararlanacaktır. 5510 sayılı Kanuna göre, “*sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan eş; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocuklar ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklar ve son olarak geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babası*”, aylık alanların bakmakla yükümlü olduğu kişilerdir (5510 SK., m.3).

5510 sayılı Kanunun 60-78 inci arasındaki maddelerde düzenlenen genel sağlık sigortası hükümleri ile; “*tüm sigortalıların sağlık güvencesi kapsamına alınması, kapsama alınan kişilerin aynı sağlık hizmetlerinden eşit şekilde yararlandırılması, kişilerin hasta olduktan sonraki tedavilerine ait bedellerin ödenmesinin yanında, hasta olmalarını önlemeye yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin kapsama alınması ve diğer tüm sağlık hizmetlerinden yararlandırılması ve Sağlık Bakanlığınca sağlık hizmeti olarak kabul edilmeyen hizmetler ile estetik amaçlı hizmetler dışındaki tüm sağlık hizmetlerinin*” kişiler için sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır¹¹⁴⁷.

5510 sayılı Kanunun 63’üncü maddesinde; **koruyucu sağlık hizmetleri** “*kişilerin hastalanmalarına bakılmaksızın kişiye yönelik hizmetler ile insan sağlığına zararlı madde bağımlılığını önlemeye yönelik hizmetler*” olarak tanımlamaktadır (5510 SK., m.63/1-a)¹¹⁴⁸. Koruyucu sağlık hizmetlerine rağmen kişilerin hastalanmaları halinde, “*ayakta veya yatarak; hekim tarafından yapılacak muayene, hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hasta takibi ve rehabilitasyon hizmetleri, organ, doku ve kök hücre nakline ve hücre tedavilerine yönelik sağlık hizmetleri, acil sağlık*

¹¹⁴⁷ Süngü, s.61.

¹¹⁴⁸ Meltem Balkanlı, **Özel Sağlık Sigortası Türkiye ve Dünya Uygulamaları**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sigortacılık ve Risk Yönetimi Anabilim Dalı Sigortacılık ve Risk Yönetimi Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Ankara, 2017, s.8.

hizmetleri, ilgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler” sağlık hizmetleri içerisinde yer alacaktır¹¹⁴⁹ (5510 SK., m.63/1-b).

5510 sayılı Kanunda **analık hallerinde sağlık yardımı** yapılacağı hüküm altına alınmakla beraber normal yollarla çocuk sahibi olamayanlara da belirli koşullarda sağlık hizmeti anlamında bazı özel haklar tanınmıştır¹¹⁵⁰. Normal yolla çocuk sahibi olanlara sağlanan analık yardımları; “ayakta veya yatarak; hekim tarafından yapılacak muayene, hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, doğum, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hasta takibi, rahim tahliyesi, tıbbî sterilizasyon ve acil sağlık hizmetleri, ilgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler” olarak belirlenmiştir (5510 SK., m.63)¹¹⁵¹.

Kişilerin hastalanmaları halinde ayakta veya yatarak **ağız ve diş muayenesi**, “diş hekiminin göreceği lüzum üzerine ağız ve diş hastalıklarının teşhisi için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, diş çekimi, konservatif diş tedavisi ve kanal tedavisi, hasta takibi, diş protez uygulamaları, ağız ve diş hastalıkları ile ilgili acil sağlık hizmetleri şeklinde” yapılacağı düzenlenmiştir¹¹⁵². Yaşlılık aylığı alanların bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını doldurmuş çocuklarının ortodontik diş tedavisinden yararlanamayacakları ayrıca kabul edilmiştir¹¹⁵³.

Sağlanan sağlık hizmetlerine destek olacak şekilde teşhis ve tedavileri için gerekli olabilecek kan ve kan ürünleri, kemik iliği, aşı, ilaç, ortez, protez, **tıbbî araç ve gereç**, kişi kullanımına mahsus tıbbî cihaz, tıbbî sarf, iyileştirici nitelikteki tıbbî sarf malzemelerinin sağlanması, takılması, garanti süresi sonrası bakımı, onarılması ve yenilenmesi hizmetleri de Kurumca yerine getirilecektir (5510 SK. m.63/1-f).

Genel sağlık sigortası kapsamında, ayakta tedaviler, diş hekim muayeneleri, ayakta tedavide kullanılan ilaçlar, tüp bebek tedavisi ve vücut dışında kullanılan ortez,

¹¹⁴⁹ Sözer, (Genel Sağlık), s.216-217; Ali Tezel ve Resul Kurt, **Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması**, Yaklaşım Yayıncılık, 2. Baskı, 2008, s.195.

¹¹⁵⁰ Sözer, (Genel Sağlık), s.221-222.

¹¹⁵¹ Balkanlı, s.10.

¹¹⁵² Sözer, (Genel Sağlık), s.225.

¹¹⁵³ Sözer, (Genel Sağlık), s.231.

protezler için **katılım payı uygulaması** da bulunmaktadır. Aktif olarak çalışanlar için katılım payı %20 iken, emekliler için bu oran **%10'dur**¹¹⁵⁴. Katılım paylarını, aylık alan kişilerin aylıklarından, çalışanların ücret veya maaşlarından mahsup edilmek suretiyle tahsile ve katılım paylarının ödenme usulünü belirlemeye Kurum yetkilidir¹¹⁵⁵. Aylık alanların katılım payları aylıklarından mahsup edilerek yapıldığından sigortalıların ayrıca bir ödeme yapması gerekmemektedir¹¹⁵⁶.

5510 sayılı Kanunun 69 uncu maddesinde katılım payı alınmayacak sağlık hizmetleri de belirlenmiştir. Katılım payı alınmayacak sağlık hizmetleri; *“kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri, aile hekimi muayeneleri, organ, doku ve kök hücre nakli, hayati önemdeki ortez, protez, iyileştirme araç ve gereçleri, kronik hastalıklardır”*. Bu hastalıkların kontrol muayenelerinden de katılım payı alınmayacaktır (m.69/1-e).

Katılım payı alınmayacak kişiler ise; şeref aylığı bağlananlar ve eşleri, vatani hizmet tertibinden aylık bağlananlar, nakdi tazminat ve aylık alanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalananlar, harp malullüğü aylığı alanlar, Terörle Mücadele Kanunu gereğince aylık alanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, Harp Okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitime tabi tutulan adaylar, Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler, 3713 sayılı Kanunun 21 inci maddesinde sayılan olaylara maruz kalmaları nedeniyle yaralananların tedavileri sonuçlanıncaya veya malullükleri kesinleşinceye kadar tedavi altına alınanlardır¹¹⁵⁷.

¹¹⁵⁴ Balkanlı, s.10-11.

¹¹⁵⁵ Ali Ekin, “Genel Sağlık Sigortasından Yararlanma Şartları ve Esasları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:100, 2012, s.162, (GSS).

¹¹⁵⁶ 2022 sayılı Kanuna göre 65 yaş aylığı alanlar önce katılım paylarını ödeyecekler daha sonra isterlerse ödedikleri katılım payını 3294 sayılı Kanuna dayanarak iade alabilecektir.

¹¹⁵⁷ Ekin, s.161, (GSS). (5510 SK. 60 maddesinin 12,13,14 fıkraları kapsamında sigortalı sayılanlarda katılım payından muaftırlar).

4.3.4. Sosyal Yardım Zammı

Yaşlılık aylığı almakta olanlara yapılan yardımlardan bir diğeri de sosyal yardım zammıdır. Sosyal yardım zammı, sosyal güvenlik kurumlarının üyelerine sağladıkları imkanların yetersizliğini gidermek, emekli dul ve yetimlerin durumlarını günün ekonomik koşullarına uygun hale getirmek amaçları ile ödenen prime veya gün sayısına bağlı olmaksızın işçi emekli dul ve yetimlerine emekli maaşı yanında sabit olarak yapılan ek bir ödemedir¹¹⁵⁸.

Mülga 506 sayılı Kanunun ek 24'üncü maddesinin 07/01/1986 tarih ve 3251 sayılı Kanunla değişik (a) bendinde, *“506 sayılı Kanuna göre iş kazaları, meslek hastalıkları, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından gelir ve aylık alanlar ile 991 sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kurumuna devredilen sandıklar mevzuatına göre aylık alanlara her ay sosyal yardım zammı ödenmesi”* düzenlenmiştir. 506 sayılı Kanunun ek 24'üncü maddesinde yer alan *“sosyal yardım zammı”*, devletin Sosyal Sigortalar Kurumundan aylık alanlara, sosyal sigorta yardımlarının yetersizliğini bir ölçüde gidermek amacıyla sağladığı ek bir sosyal ödeme, yani sosyal yardım türü olarak ifade edilmiştir¹¹⁵⁹.

5510 sayılı Kanun ile sosyal yardım zammı uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 5510 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesi üçüncü fıkrasında, *“5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla 506 ve 1479 sayılı kanunlara göre ödenmekte olan sosyal yardım zammı ile telafi edici ödeme tutarlarının, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ödenen tutarlar esas alınarak, ilgililerin gelir ve aylıklarına ilave edilerek ödenmesine devam edileceği”* belirtilmiştir. Dolayısıyla, halen sosyal yardım zammı ödemesi sadece, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce bu yardımı alanlara yapılmaktadır¹¹⁶⁰. Sosyal yardım zammının miktarı da 506 sayılı Kanun kapsamındaki kişiler için 4,69 TL, 1479 sayılı Kanun kapsamındakiler için ise 4,50 TL (1479 SK., ek mad.7) olarak düzenlenmiş ve Bakanlar Kurulunun zam miktarını belirleme yetkisine ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılarak ödeme miktarı sabitlenmiştir (2018/38 sayılı SGK Genelgesi).

¹¹⁵⁸ Faruk Petriçli, “Sosyal Yardım Zammı Nedeniyle Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:1995/2, s.226.

¹¹⁵⁹ Merih Öden, “Sosyal Yardım Zammının Anayasaya Uygunluğu Sorunu”, s.655, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629584>, (08.12.2020).

¹¹⁶⁰ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.608.

4.4. YAŞLILIK AYLIĞI İLE DİĞER AYLIK/GELİRLERİN BİRLEŞMESİ

4.4.1. Aylık/Gelir Kavramı

Bazı durumlarda sigortalı hem yaşlılık hem de malullük aylığına hak kazanma koşullarını gerçekleştirmiş olabilir. Aynı durum sigortalının iş kazası sonucu malul duruma düşmesi halinde de gerçekleşebilir. 5510 sayılı Kanunda aylık ve gelirlerin birleşmesi; kısa vadeli sigorta kolları ile uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan hakların aynı anda kazanılmasıdır. Gelir ve aylıkların birleşmesi, kişilerin kendinden ya da bağlı sigortalı olarak gelir/aylık hak kazanma koşullarının aynı anda gerçekleşmesi şeklinde de olabilir¹¹⁶¹. Bu nedenle öncelikle Kanunda gelir/aylık kavramlarının tanımı, aylık/gelir alma hak kazanma koşulları (yaşlılık aylığı hak kazanma koşulları hariç) genel olarak açıklanacaktır.

5510 sayılı Kanunda **aylık**; “malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile vazife malullüğü halinde yapılan sürekli ödeme” olarak ifade edilmiştir (5510 SK., m.3/17). Bunlardan malullük aylığına hak kazanma koşulları 5510 sayılı Kanunun 26’ncı, yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları 28 inci, ölüm aylığına hak kazanma koşulları 32 inci ve vazife malullüğüne hak kazanma koşulları ise 47 inci maddesinde düzenlenmiştir.

5510 sayılı Kanunda **gelir**; “İş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya veya sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine sürekli yapılan ödemeye denir” (5510 SK., m.3/16) şeklinde düzenlenmiştir. Sürekli iş göremezlik geliri, kısa vadeli sigorta kollarından iş kazası ve meslek hastalığı sigorta koluna tabi bir yardım şeklidir. Kamu idarelerinde çalışanlar iş kazası ve meslek hastalığı kapsamında olmadıklarından, iş kazası ve meslek hastalığından dolayı sağlanan sigorta yardımlarından Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılar yararlanabilmektedir. 1479 sayılı Kanun döneminde bağımsız çalışanlar için sürekli iş göremezlik geliri kabul edilmemişti. Ancak 5510 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemede söz konusu sigortalılar arasındaki ayrım da ortadan kaldırılmıştır¹¹⁶².

¹¹⁶¹ Sözer, (Sosyal Sigortalar), s.491.

¹¹⁶² 1479 sayılı Kanunun 29 uncu maddesinde çalışma gücünün üçte ikisinin kaybedilmesi halinde ve birtakım şartların da varlığı ile birlikte malullük aylığının bağlanabileceği öngörülmüştür. Ali Said Yazıcı ve Emrah Çetin, “İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortasında Sürekli İş Göremezlik Geliri”, **Karatahta İş Yazıları Dergisi**, Sayı: 11, Ağustos 2018, s.40-41.

Sigortalının sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanabilmesi için meslekte kazanma gücünü en az %10 oranında kaybetmesi gerekmektedir (5510 SK., m.19/1)¹¹⁶³. 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(b) bendi kapsamındaki sigortalılar ile Kanunun 5 inci maddesinde iş kazası ve meslek hastalığı sigorta koluna tabi sigortalı olanlar, iş kazasına uğramaları veya meslek hastalığına yakalanmaları durumunda ortaya çıkan hastalık ve özre istinaden diğer şartların gerçekleşmesi ile birlikte sürekli iş göremezlik gelirinden yararlanabileceklerdir¹¹⁶⁴.

5510 sayılı Kanunda sürekli iş göremezlik geliri “*sürekli tam iş göremezlik*” ve “*sürekli kısmi iş göremezlik geliri*” olarak iki şekilde tanımlanmaktadır¹¹⁶⁵. Sürekli tam iş göremezlik geliri¹¹⁶⁶; “*kişinin meslekte kazanma gücü kaybının %100 olduğu*” durum, kısmi iş göremezlik geliri ise, “*sigortalının meslekte kazanma gücü kaybının %100’ün altında*” olması durumudur¹¹⁶⁷. Sürekli tam iş göremezlik gelirinin iş göremezlik derecesi oranındaki miktarı, sürekli kısmi iş göremezlik gelirinin miktarıdır¹¹⁶⁸. Söz konusu bu gelir sigortalı iyileşinceye kadar ödenmektedir ve bunun için sigortalının Kuruma belirli bir süre ve miktar prim ödemiş olması gerekmemektedir¹¹⁶⁹.

5510 sayılı Kanunun 26 ncı maddesi gereğince, sigortalıya **malullük aylığı** bağlanabilmesi için sigortalının¹¹⁷⁰; “*Kanunun 25 inci maddesine göre malul sayılması, en az on yıldan beri sigortalı bulunup, toplam olarak 1800 gün veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malul olan sigortalılar için ise sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması, sigortalı olarak çalıştığı işten ayrıldıktan veya işyerini kapattıktan veya devrettikten sonra Kurumdan yazılı istekte bulunması, 4/1-(c) kapsamındaki sigortalıların ise, görev yaptıkları Kurum tarafından 5510 sayılı Kanunun 48 inci*

¹¹⁶³ Yazıcı ve Çetin, s.42.

¹¹⁶⁴ Veli Ağören, “Bakım Sigortası ve Türkiye İçin Model Önerisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:6, Sayı:12, 2017, s.10-11.

¹¹⁶⁵ Özgür Oğuz, “İş Kazası ve Meslek Hastalıklarında Kurumun İşverene Rücu Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:140, 2019, s.411.

¹¹⁶⁶ Meslekte kazanma gücünü %100 yitiren, sigortalıya ödenecek sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının 5510 sayılı Kanunun 17. madde esaslarına göre hesaplanan aylık kazancının yüzde 70’ine eşit olacaktır. (5510 SK., md.19/3)

¹¹⁶⁷ Orhan Rüzgâr, “Aylık ve Gelir Bağlanması”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 94, Sayı:1, 2020, s.37.

¹¹⁶⁸ Yazıcı ve Çetin, s.46.

¹¹⁶⁹ Bilgili, s.617.

¹¹⁷⁰ Ali Nazım Sözer, “Arafta Sigortalılık: Maluliyet Aylığının Başlangıç Tarihi Üzerine”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Cilt:19, Özel Sayı-2017, s.1852.

maddesi uyarınca malulen emekliliğe sevk onayı alınmış ve görevleriyle ilişkilerinin kesilmiş olması” gerekmektedir¹¹⁷¹ (5510 SK, m.26).

Çalışan ve emekliliğe ayrılan bireye bağımlı yaşayan kişilerin geçimlerinin sadece çalışan/emekli olan kişi tarafından kazanılan gelirden sağlanması halinde bu kişinin vefat etmesi durumunda hak sahibi olan kişilere de asgari bir gelir sağlanmalıdır¹¹⁷². Sigortalının ölümüyle bakmakla yükümlü olduğu ve geride bıraktığı yakınlarının içine düşebileceği sosyal tehlike karşısında, hak sahiplerini korumak amacıyla düzenlenen ve uzun vadeli sigorta kolları içinde yer alan ölüm sigortasının sağladığı haklardan biri de **“ölüm aylığıdır”**. Ölüm aylığı ile aile fertlerinin asgari de olsa geçimlerinin devamı sağlanarak, korunmaları amaçlanmıştır. 5510 sayılı Kanuna göre, ölüm aylığından yararlanmada sigortalıya ilişkin koşullar Kanunun 32’nci maddesinde, hak sahiplerine ilişkin koşullar ise 34’üncü maddesinde düzenlenmiştir¹¹⁷³.

Kanuna göre sigortalı, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken ya da almaya hak kazanmışken ölmüşse geride kalan hak sahiplerine aylık bağlanacaktır. 5510 sayılı Kanunun 32’nci maddesinde ölen sigortalının Kanunun 4/1-(b) ve 4/1-(c) bendine göre sigortalı ise geride kalan hak sahiplerine aylık bağlanması için en az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta prim ödeme gün sayısının olması gerekmektedir. Kanunda 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olanlar için; *“Her türlü borçlanma süreleri hariç, ölen sigortalının en az 5 yıldan beri sigortalı olması¹¹⁷⁴ veya toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması.”* halinde hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanacağı düzenlenmiştir¹¹⁷⁵. Maddede belirtilen

¹¹⁷¹ Öztürk ve Akkoyun, s.29-30.

¹¹⁷² S. Alp Limoncuoğlu, “İkili Sosyal Güvenlik Anlaşmalarının Kapsamı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, Cilt:19, Özel Sayı-2017, s.2179.

¹¹⁷³ Duman, s.82.

¹¹⁷⁴ Çiğdem Yorulmaz, “Ölüm Sigortası”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:68, Sayı:3, 2010, s.306. (5510 sayılı SK. m.36 ve SSİY m.67’ye göre; *toptan ödeme yapılarak tasfiye edilmiş süreler, borçlanılarak veya yurt dışı hizmetleri birleştirilerek ya da sonradan hizmet tespiti nedeniyle hak kazanılan sürelerin eklenmesi suretiyle ölüm sigortasından yararlanmak için gerekli 1800 prim ödeme gün sayısının tamamlanması halinde, ölen sigortalının hak sahiplerinin yazılı isteği üzerine ihya edilmektedir. Yukarıdaki süreler, ihya edilen süreye ilişkin tutar dâhil her türlü borçların ödendiği tarihi takip eden ayın başı itibarıyla bu Kanuna göre aylık bağlanmasında dikkate alınacaktır*).

¹¹⁷⁵ Bağımsız çalışanların hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanabilmeleri için: *“Ölen sigortalının en az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması ve genel sağlık sigortası dahil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü borcunun olmaması veya ödenmesi gerekmektedir”*. Kamu görevlilerinin hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanabilmeleri için sigortalılık süresi aranmaksızın: *“Ölen sigortalı için en az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması”* yeterlidir.

900 günün veya 5 yıllık sigortalılık süresinin hesabında hizmet borçlanması süreleri dikkate alınmayacaktır¹¹⁷⁶.

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerinin **ölüm gelirine** hak kazanabilmeleri için sigortalının: “İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölmesi, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü %50 veya daha fazla kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölmesi” (5510 SK., m.20/2) gerekmektedir¹¹⁷⁷. Bu durumda ölümün iş kazası veya meslek hastalığı sonucu olup olmadığına bakılmayacaktır. Sigortalının herhangi bir nedenle ölmesi halinde hak sahiplerine gelir bağlanacaktır¹¹⁷⁸.

Vefat eden sigortalının, hak sahibi konumunda olan eş, çocuk (kız, erkek, malul) ve anne babaların, ölüm geliri/aylığından sağlanan haklardan yararlanabilmesi için 5510 sayılı Kanunun 20 inci ve 34’üncü maddelerinde belirlenen koşulları da sağlamaları gerekmektedir.

Eşler, vefat eden sigortalının hak sahipleridir¹¹⁷⁹. Hak sahibi eşlerin yurt içinde 5510 sayılı Kanun kapsamında çalışması ya da yurt dışında çalışması, kendi sigortalılığı nedeniyle yaşlılık aylığı alması; kendisine ölüm geliri/aylığı bağlanmasını engellemez. Sadece aylık bağlama oranını etkiler¹¹⁸⁰. Ayrıca hak sahibi eş, ölüm aylığı/geliri alırken evlenirse evliliği devam ettiği sürece ölüm aylığı/gelirinden yararlanamayacak¹¹⁸¹; ancak herhangi bir sebeple evliğin sona ermesi halinde ilk vefat eden eşinden dolayı ölüm aylığı/geliri alabilecektir.

¹¹⁷⁶ 506 sayılı SSK. m.66 gereği ölüm aylığına hak kazanmak için gerekli olan 5 yıldan beri sigortalı olma ve 900 gün yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları primi ödemiş olma koşullarının hesabında her türlü borçlanma dâhil edilmekteydi. 5510 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemenin, sosyal güvenliğin temel yapısına aykırı bir durum olarak değerlendirilmesi hatalı olmayacaktır. Ayrıca, düzenleme 5510 sayılı Kanunun farklı statülerdeki sigortalılar için norm ve standart birliğinin sağlanmasının amacına da uygun olmayan bir durum yaratmıştır.

¹¹⁷⁷ 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılanların hak sahiplerine gelir bağlanabilmesi için, ölen sigortalının kendi sigortalılığından dolayı, genel sağlık sigortası dahil, prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması zorunludur (5510 SK., m.20/4).

¹¹⁷⁸ Yazıcı ve Çetin, s.52.

¹¹⁷⁹ Mülga 506 sayılı Kanundan farklı olarak hak sahibi dul eşin %75 oranındaki ölüm aylığı/gelirinden faydalanabilmesi için, çocuğu olmamasının yanında gerek mevcut kanun olan 5510 sayılı Kanun kapsamında gerekse yurtdışındaki herhangi bir ülkenin kanunlarına göre çalışan statüsünde olmaması ya da kendisinin sigortalı olmasına bağlı olarak herhangi bir gelir ve aylıktan faydalanmıyor olması gerekmektedir.

¹¹⁸⁰ Kendisinden başka aylık bağlanan çocuk yoksa, Bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmıyorsa, kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış yani emekli aylığı almıyorsa, Aylık bağlama oranı %75’dir. Eğer bu sayılanlar var ise aylık bağlama oranı %50’dir.

¹¹⁸¹ Ancak arada resmi evlilik bağı yok ise karı koca gibi birlikte yaşamış olması evli sayılması için geçerli değildir.

Hak sahibi olarak sayılan **erkek, kız ve malûl çocuklara** ölüm geliri/aylığı bağlanması için aranan ortak koşullar; “Çocuk öğrenim görmüyorsa 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış olması, 5510 sayılı Kanunun 5 inci madde birinci fıkrasının (a), (b), (e) bentleri dışında bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması ve son olarak kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış” olmasıdır. Ancak, 7103 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile “çocukların ölüm geliri/aylığına hak kazanabilmeleri için gerek 5510 sayılı Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması koşulu, bunların iş sözleşmesi ile bir veya birden fazla işveren yanında çalışması durumunda, 18 yaşını doldurmayan, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde ise 25 yaşını doldurmayan çocuklar için aranmayacağı” hüküm altına alınmıştır.

7103 sayılı Kanunun 66 ıncı maddesiyle¹¹⁸²: “Ancak, hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların, bu Kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları, bunlara aylık bağlanmasına engel oluşturmaz” şeklinde yapılan düzenleme ile hak sahibi çocuklar öğrenimleri devam ederken çalışmaya başarlarsa aylıkları kesilmemektedir. Fakat, hak sahibi çocuklar 5510 sayılı Kanunun 4/1-(b) ve 4/1-(c) bendi kapsamında çalışmaları halinde ölüm gelirini/aylığını hak etmeyecektir. Sigortalı tarafından evlat edinilen, tanınmış veya soy bağı düzeltilmiş veya babalığı hükme bağlanmış çocukları ile ölümünden sonra doğan çocuklarına da ölüm geliri/aylığı bağlanacaktır¹¹⁸³.

Kız çocukların ölüm geliri/aylığından yararlanmaları için: “yaşları ne olursa olsun evli olmamaları, evli olmakla birlikte sonradan boşanmaları ya da dul kalmaları” gerekir. Kız çocukları için yaş koşulu aranmaz. Evli olup sonradan boşanan

¹¹⁸² 5510 sayılı Kanunun 34’üncü maddesinin 1 inci fıkrasına eklenen son cümle ile.

¹¹⁸³ Rüzgâr, s.34.; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.615.

kız çocuklarına ölüm geliri/aylığı bağlanır¹¹⁸⁴. Çocuklara gelir bağlama oranı %25 olmakla birlikte bazı durumlarda bu oranın artması söz konusudur¹¹⁸⁵.

Malûl hak sahibi çocukların ölüm geliri/aylığından yararlanmaları için: “Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az %60 oranında yitirip malûl olduğunun anlaşılması” gerekir. Malûl çocuklar için de yaş sınırı yoktur¹¹⁸⁶.

Ana ve babaya ölüm aylığı/geliri bağlanabilmesi için: “*Hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması, diğer çocuklardan hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması*”, koşullarının gerçekleşmesi gerekir (5510 SK., m.34/1-d)¹¹⁸⁷. Ancak, ana ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ve diğer koşullar da gerçekleşmişse, artan hisseye bakılmaksızın aylık bağlanmaktadır¹¹⁸⁸. Ana ve babanın gelirleri ayrı ayrı değerlendirilerek aylığa hak kazanıp kazanmadıkları belirlenmektedir. Bunlardan birinin gelirinin çok yüksek olması diğerinin aylığa hak kazanmasını engellemez¹¹⁸⁹. Yargıtay 10.Hukuk Dairesi de bir kararında; “*madde hükmünde yer alan “kazanç” ve*

¹¹⁸⁴ “Yargıtay, hak sahibi kız çocuğuna annesinden bağlanan ölüm aylığının, Kanunun yürürlüğe girdiği 06.08.2003 tarihinden önce çalışmaya başlaması halinde kesilmeyeceğini, zira, ölüm aylığından yararlanan kız çocuğunun sonradan yürürlüğe giren yasa hükümlerinin önceki yasa ile oluşan kazanılmış hakkı engellemeyeceğine karar vermiştir...”, Yarg. 10 HD. T.23.12.2004 E.4924 K.12447 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁸⁵ Yazıcı ve Çetin, s.57.(Sigortalının ölümü ile anne ve babasız kalan veya sonradan bu duruma düşenlerle, anne ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya sigortalının ölümü tarihinde evlilik bağı bulunmakla beraber anne veya babaları sonradan evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi bulunmayan çocukların her biri için ölüm geliri oranı, hesaplanan gelir/aylığın %50’sidir (5510 SK., m.34/1-c).

¹¹⁸⁶ 2018/38 sayılı SGK Genelgesi, “*Kanunda malullüğün tespitinin Kurum Sağlık Kurulunca yapılacağı belirtilmiş olup, ölen sigortalıların hak sahibi çocuklarının maluliyet halinin tespiti ile ilgili taleplerine istinaden SGK tarafından öncelikle hastaneye sevk işlemleri yapılmakta, temin edilen rapor Kurum Sağlık Kurulunca incelenerek çalışma gücü kaybı oranı ve kontrol muayenesi gerekip gerekmediği tespit edilmektedir. Ayrıca, sigortalının sağlığında bakmakla yükümlü olduğu malul çocuğuna ilişkin Kurum Sağlık Kurulu kararında kontrol muayenesi gerekmediği tespit edilmiş ise sigortalının ölümüne istinaden malul çocuğun ölüm aylığı talebinde bulunması halinde, rapor tarihine bakılmaksızın mevcut kurul kararı aylık bağlama işlemlerinde dikkate alınmaktadır.*” (Örneğin, malûl olduğu anlaşılan çocuk, 40 yaşında da olsa, diğer koşulların da varlığı durumunda ölüm aylığına hak kazanır.)

¹¹⁸⁷ Yargıtay konuya ilişkin bir kararında, “*çocuksuz ve dul vefat eden sigortalı üzerinden ölüm aylığı talebinde bulunan davacı annenin, babasından da ölüm aylığı alması sebebiyle 506 ve 5510 sayılı kanunlara göre aylık bağlanmasının mümkün olmadığı sonucuna varmıştır*”, Yarg. 10. HD. T.01.03.2013 E.2012/23802 K.2013/3682 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁸⁸ Yorulmaz, s.291.

¹¹⁸⁹ (Örneğin; Almanya’da bekâr olan ebeveyn ve büyükanne ile büyükbabanın her biri, ölen kişinin kazancının %20’si oranında (çift olarak yaşıyorlarsa %30) gelir testine bağlı olarak dul ve yetim yardımı almaktadır). Muzaffer Koç ve Bilal Akyol, “Türkiye Sosyal Güvenlik Sistemi ile Almanya Sosyal Güvenlik Sisteminin Karşılaştırılması”, **International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series**, 2017, s.548.

“gelir” tutarları belirlenirken, anne ve baba yönünden ayrı ayrı değerlendirme yapılmasının gerektiği gözetilmeksizin, eşinin kazanç iratları davacıya mal edilmek suretiyle ulaşılan sonuç uyarınca yazılı şekilde karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir”¹¹⁹⁰ hükmünü vermiştir.

Gelir ve aylıkların birleşmesi, kişilerin farklı sosyal sigorta kuruluşlarından aynı anda hem gelir hem de aylığa hak sahibi olmaları durumunu ifade eder. Sosyal sigorta uygulamasında kişi, aynı veya farklı sosyal sigorta kuruluşlarından özellikle kısa ve uzun vadeli sigorta dallarından aynı anda birden çok aylık veya gelire hak kazanabilmektedir¹¹⁹¹. Örneğin, bir sigortalı hem yaşlılık hem de malullük aylığı bağlanması için gerekli koşullara sahip olabilmektedir¹¹⁹². Bu gibi durumlar dikkate alınarak gelir ve aylıkların birleşmesi halinde nasıl bir yol izleneceğine ilişkin hükümler 5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesinde düzenlenmiştir.

5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesinde, *“birden fazla dosyadan gelir/aylık veya gelir ve aylığa hak kazanılması durumunda, gelir ve aylıkların tek veya iki dosyadan, tam veya yarım olarak ne şekilde ödeneceği belirlenmiş olup¹¹⁹³, bir kişide ikiden fazla gelir veya aylık birleştiği takdirde, bu gelir ve aylıklardan en fazla ödemeye imkan veren iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanacağı, diğer dosya veya dosyalardaki gelir ve aylık haklarının durum değişikliği veya diğer bir dosyadan gelir veya aylığa hak kazanıldığı tarihe kadar düşeceği”* düzenlenmiştir¹¹⁹⁴.

Yukarıda yapılan gelir/aylık kavramlarının tanımlarına bağlı olarak, 5510 sayılı Kanunun 54’üncü maddesi hükmüne göre; aylık-aylık, gelir-aylık, gelir-gelir,

¹¹⁹⁰Yarg. 10.HD. T.07.04.2015 E.2014/28032 K.2015/6632 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁹¹ Ali Ekin, “Zorunlu Sigortalılık İlkesi Kapsamında Sigortalılık Hallerinin Çakışması ile Gelir ve Aylıkların Birleşmesi”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, 2016, s.95.

¹¹⁹² Coşkun Saraç, “Sosyal Sigortalarda Risklerin Birleşmesi, Birden Fazla Gelir ve Aylık Bağlanması”, **Çimento İşveren Dergisi**, Mart 2001, s.29.

¹¹⁹³ Yarg. 21.HD. E.2018/5447 K.2019/939 T.14.02.2019, “...5510 sayılı kanunun 54. maddesine göre, hak sahibinin tercih hakkı vardır, dava açarken bu tercih hakkını kullanması gerekir. Davacıya hem eşinden hem de anne ve/veya babasından olmak üzere ölüm aylığı bağlanamaz. Davacı dava dilekçesinde tercih hakkını açıklamadığından; davacıdan 5510 sayılı yasanın 54/a-3 gereği ana ve babasından ayrı ayrı yüksek olan aylığın tamamı, az olan aylığın yarısı olmak üzere iki ölüm aylığını mı, yoksa eşinden dolayı ölüm aylığını mı tercih ettiği sorularak, ana ve babası yönünden ölüm aylığını tercih etmesi halinde dava tarihinden itibaren tercih hakkına göre davanın sonuçlandırılması gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁹⁴ Yarg. 10.HD. E.2019/1633 K.2020/411 T.22.01.2020 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

gelir-aylık birleşmesinde geçerli olan gelir/aylığın belirlenmesine yönelik hazırlanan tablolar aşağıda yer almıştır.

Tablo 13: Aylık-Aylık ve Gelir-Aylıkların Birleşmesi

Aylık Sahibi	Aynı Sigorta Kolu (Aylık)	Farklı Sigorta Kolu (Gelir/Aylık)
Hem malullük hem de yaşlılık aylığına hak kazanılması,	Yüksek olan aylık, eşit ise yaşlılık aylığı bağlanır.	Malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malullüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanır.
Malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı ile birlikte, ölen eşinden dolayı da aylığa hak kazanılması,	Her iki aylık tamdan bağlanır.	
Ana ve babasından ayrı ayrı aylığa hak kazanan çocuklar,	Yüksek olan aylığın tamamı, az olan aylığın yarısı,	
Birden fazla çocuğundan aylığa hak kazanan ana ve babaya	En fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı,	
Hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm aylığına hak kazananlara ¹¹⁹⁵ ,	Tercihine göre eşinden ya da ana ve/veya babasından bağlanacak aylığı ¹¹⁹⁶ ,	
Hem vazife malullüğüne hem de malullük aylığına hak kazananlara	Bu aylıklardan yüksek olanı, aylıkları eşitse yalnızca vazife malullüğü aylığı,	
Hem vazife malullüğü hem de yaşlılık aylığına hak kazananlara,	Bu aylıkların her ikisi,	
Evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de aylığa hak kazananlara ¹¹⁹⁷ .	Tercih ettiği aylık	

¹¹⁹⁵ Yarg. 21.HD. E.2018/5447 K.2019/939 T.14.02.2019 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁹⁶ Hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm aylığına hak kazananlara, tercihine göre eşinden ya da ana ve/veya babasından aylık bağlanır (Md. 54/1-(a)-5). “506 sayılı Kanunda da aynı yönde bir hüküm bulunmasına rağmen Yargıtay geçici 91. maddeyi uygulayarak 06/08/2003 tarihinden önce hak sahibi olan kız çocuklarının hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm aylığı bağlanması gerektiğine” hükmetmiştir; Yarg. HGK. T.21.03.2012 E.2012/21-21 K.2012/223 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹¹⁹⁷ “Benzer şekilde Amerikan hukukunda da 2 veya daha fazla sigortalıdan ölüm aylığına hak kazanan dul eşi yüksek olan aylığın ödeneceğinin düzenlendiği görülmektedir”; Civan, s.204.

Kaynakça: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Sigortalıların Hak ve Yükümlülükleri, SGK Yayınları, Ankara, 2013, s.133.

Tablo-14’de hem kendinden dolayı hem de hak sahibi olarak iki geliri hak edenler için geçerli olan gelir ve kendinden dolayı veya bağlı sigortalı olarak gelir-aylık haklarının birleşmesi halinde geçerli olan aylık/gelire ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Tablo 14: Gelir-Gelir ve Gelir-Aylıkların Birleşmesi

Gelir sahibi	Aynı sigorta kolu (gelir)	Farklı sigorta kolu (gelir/aylık)
Sürekli iş göremezlik geliriyle birlikte ölen eşinden dolayı da gelire hak kazanan eşi,	Her iki geliri tamdan bağlanır.	Malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malullüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanır.
Ana ve babadan ayrı ayrı gelire hak kazananlara,	Yüksek olan gelirin tamamı, az olanın yarısı,	
Birden fazla çocuğundan gelire hak kazanan ana ve babaya,	En fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan gelirin tamamı, düşük olan gelirin yarısı,	
Hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm gelirine hak kazananlara,	Tercihine göre eşinden ya da ana ve/veya babasından bağlanacak geliri,	
Evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de gelire hak kazananlara	Tercih ettiği geliri,	

Kaynakça: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Sigortalıların Hak ve Yükümlülükleri, SGK Yayınları, Ankara, 2013, s.134.

Malullük aylığı ile birlikte yaşlılık sigortasından toptan ödemeye hak kazanan sigortalıya yalnız malullük aylığı ödenir. Ayrıca, sigortalılara yaşlılık toptan ödemesi yapılmaz¹¹⁹⁸.

4.4.2. Aylıkların Birleşmesi

¹¹⁹⁸ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.605.

5510 sayılı Kanun ile uzun vadeli sigorta kollarından (malullük, vazife malullüğü, yaşlılık ve ölüm) kişilerin aynı anda birden çok aylık almaya hak kazanması halinde hangi aylığa hak kazanacağı belirlenmiştir¹¹⁹⁹. 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinde; ***aylıkların birleşmesi halinde,***

- Hem malullük hem de yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalıya bu aylıklardan yüksek olanı, aylıklar eşitse yalnız yaşlılık aylığı¹²⁰⁰,
- Malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı ile birlikte, ölen eşinden dolayı da aylığa hak kazanan sigortalıya her iki aylığı¹²⁰¹,
- Ana ve babasından ayrı ayrı aylığa hak kazanan çocuklara, yüksek olan aylığın tamamı, az olan aylığın yarısı,
- Birden fazla çocuğundan aylığa hak kazanan ana ve babaya en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı,
- Hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm aylığına hak kazananlara, tercihinin göre eşinden ya da ana ve/veya babasından bağlanacak aylığı¹²⁰²,
- 5510 sayılı Kanunun 47'nci maddesine göre vazife malullüğü aylığı almakta iken, tekrar sigortalı olanlardan hem vazife malullüğüne hem de malullük aylığına hak kazananlara bu aylıklardan yüksek olanı, aylıkları eşitse yalnızca vazife malullüğü aylığı, bunlardan hem vazife malullüğü hem de yaşlılık aylığına hak kazananlara, bu aylıkların her ikisi,
- Evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de aylığa hak kazananlara tercih ettiği aylığın, bağlanacağı düzenlenmiştir¹²⁰³.

Bazen de sigortalı iki farklı sigortalılık statüsünde geçen sürelerden dolayı ayrı ayrı aylığa hak kazanabilmektedir. Yargıtay'ın 2009 yılında verdiği bir karara konu

¹¹⁹⁹ Ekin, s.112.

¹²⁰⁰ Rüzgar, s.38. (Uzun vadeli sigorta kollarına tabi primler tek olarak ödenmekte oluşu, ediminde tekliğini gerektirir).

¹²⁰¹ Bu durumda sigortalıya her iki aylığı da ödenir. Örneğin, yaşlılık (emekli) aylığı almakta iken eşinin ölmesi üzerine, yaşlılık aylığı ile birlikte, ölen eşinden hak kazanılan aylığın da tamamı ödenir (5510 SK., m.54/1-a-2).

¹²⁰² Yarg. HGK. T.19.04.2017 E.2015/3465 K.2017/795 “5510 sayılı Kanunun 54. maddesinde hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm gelirin hak kazananlara, tercihinin göre eşinden ya da ana/veya babasından gelir bağlanacağı açıkça düzenlenmiş olmakla, davacıya hem eşinden hem babasından aynı anda ölüm aylığı bağlanmasına imkân bulunmamaktadır”. Yarg. 10.HD. E.2018/2140 K.2020/2493 T.02.06.2020; Yarg. 10.HD. E.2019/2442 K.2020/1701 T.26.02.2020 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹²⁰³ Ekin, s.113.

olayda; “sigortalıya 506 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesine göre kurulan banka sandığından yaşlılık aylığı bağlanmış, sigortalı daha sonra 506 sayılı Kanun kapsamında çalışma sonucu da yaşlılık aylığına hak kazanmıştır. Yargıtay böyle bir durumda sigortalıya tek bir aylık bağlanması gerektiği” kararına varmıştır¹²⁰⁴.

5434 sayılı Kanuna göre kamu görevlileri için üç tür malullük durumu öngörülmüştür. 5510 sayılı Kanunun 47 inci maddesinde; “Kanunun 4/1-(c) bendi kapsamına çalışan sigortalıların görevlerini yaptıkları sırada veya görevleri dışında idarelerince görevlendirdikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka iş yaparken bu işlerden veya kurumlarının çıkarlarını korumak amacıyla bir iş yaparken ya da idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde iken meydana gelen kazadan doğmuş olan ve Kanunun 25 inci maddede belirtilen malullük durumuna vazife malullüğü ve malullüğe uğrayanlara vazife malulü” olarak tanımlanmıştır¹²⁰⁵. Vazife malullüğü aylığı almakta iken aynı zamanda yaşlılık aylığına da hak kazanan sigortalının her iki aylığı beraber alabileceği kabul edilmiştir (5510 SK., m.54/1-(a)/6). Her iki aylığın ödenmesi vazife malulü¹²⁰⁶ olanlar için istisnai bir durumdur.

4.4.3. Gelirlerin Birleşmesi

5510 sayılı Kanun (m.54/b) ile kısa vadeli sigorta kollarından kişilerin aynı anda birden çok gelir almaya hak kazanması halinde, sigortalının hangi gelire hak kazanacağı belirlenmiştir¹²⁰⁷. Buna göre **gelirlerin birleşmesi durumunda**,

- Sürekli iş göremezlik geliriyle birlikte ölen eşinden dolayı da gelire hak kazanan eşe her iki geliri,

¹²⁰⁴ Yarg. 10. HD. E.2008/9865 K.2009/15012 T.05.10.2009 “...506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Geçici 20. maddesinde öngörülen sandıklardan yaşlılık aylığı bağlanmış kimselerin, sonradan ve ayrıca Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerinden de yararlanarak yaşlılık aylığı alamayacaklarına... karar verilmiştir. Mahkemece, bu maddi ve hukuki olgular göz önünde tutulmaksızın, eksik inceleme ve yanılıklı değerlendirme sonucunda yazılı şekilde hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir...”, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

¹²⁰⁵ Tuncay ve Ekmekçi, s.442, (2015 SGHD).

¹²⁰⁶ Vazife malullüğü için; kazanın işyerinde meydana gelmesi, görevin yerine getirildiği sırada meydana gelmesi, mensup olduğu kurumun çıkarlarını korurken meydana gelmesi, idarelerince bir başka idarede görevlendirilmiş olması ve idarece sağlanan taşıtla işe gelişi ve dönüş esnasında meydana gelmesi gerekmektedir.

¹²⁰⁷ Ekin, s.113.

- Ana ve babadan ayrı ayrı gelire hak kazananlara, yüksek olan gelirin tamamı, az olanın yarısı¹²⁰⁸,
- Birden fazla çocuğundan gelire hak kazanan ana ve babaya, en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan gelirin tamamı, düşük olan gelirin yarısı,
- Hem eşinden hem de ana ve/veya babasından ölüm gelirine hak kazananlara, tercihi göre eşinden ya da ana ve/veya babasından bağlanacak geliri, evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de gelire hak kazananlara tercih ettiği geliri, bağlanacağı Kanunun 54'üncü maddesinde düzenlenmiştir¹²⁰⁹ (5510 SK., m.54/b).

4.4.4. Gelir ve Aylıkların Birleşmesi

Sigortalı bazen değişik sigorta olayları ile karşı karşıya gelebilir ve bu durumda hem aylığa ve hem de gelire hak kazanabilir. Örneğin; yaşlılık aylığına hak kazanılması için gereken yaş ve prim ödeme gününü tamamlayan sigortalı, iş kazası geçirmesi sonucu sürekli iş göremezlik geliri bağlanmasına da hak kazanabilir. Malullük aylığına hak kazanan sigortalı, iş kazası sonucu meslekte kazanma gücünü en az %60 oranında kaybetmesi durumunda hem malullük aylığına ve hem de sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanacaktır. Bu gibi durumlarda aylıkların ve gelirlerin birleşmesi durumu oluşacaktır¹²¹⁰.

5510 sayılı Kanunun 54/c maddesinde¹²¹¹; “*Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ve vazife malullüğü nedeniyle hak kazanılan aylıklar ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan gelirler birleştiğinde, sigortalıya ve hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı ve düşük olanın yarısı*

¹²⁰⁸ Çocukların ana ve babadan ayrı ayrı gelire hak kazanması durumunda, bu gelirlerden yüksek olanın tamamı az olanın yarısı ödenir (m.54/b-2).

¹²⁰⁹ Tuncay ve Ekmekçi, (2011 SGHD), s.415.

¹²¹⁰ Rüzgar, s.41.

¹²¹¹ Yarg. 10.HD. E.2019/497 K.2019/1637 T.26.02.2019, “...506 sayılı Kanunun 92. maddesinde, “malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık ve gelirlerden yüksek olanın tümü, eksik olanın da yarısı bağlanır. Bu aylık ve gelirler eşitse, iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasından bağlanan gelirin tümü, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından bağlanan aylığın da yarısı verilir.” düzenlemesini içermektedir. Bu düzenleme 5510 sayılı Kanunun 54. maddesinde de yer almaktadır.” (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

ödenir” şeklinde açıklanmıştır (2009/70 sayılı SGK Genelgesi)¹²¹². Buna göre; malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malullüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı ödenecektir (m.54/1-c). Gelir/aylığın eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malullük, vazife malullüğü, yaşlılık veya ölüm aylığının yarısı şeklinde sigortalıya aylık/gelir bağlanacaktır¹²¹³.

4.4.5. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi Bir veya Birden Fazla Dosyadan Gelir/Aylıkların Birleşmesi

5510 sayılı Kanun öncesi birden fazla dosyadan gelir veya aylık alınması durumunda, bu gelir ve aylıklar ödenmeye devam edilecektir. 5510 sayılı Kanun (geç.md.7/5) öncesi aylık/gelir alan sigortalı ve hak sahiplerinin Kanunun yürürlük tarihinden sonra yeni bir dosyadan gelir ve aylığa hak kazanması durumunda yeni bağlanacak dosyadaki gelir/aylık miktarı da dahil olmak üzere mukayese yapılarak en düşük miktarlı dosya kapsamından çıkarılmaktadır (geç.m.7/5)¹²¹⁴.

Sigortalının bazen de iki farklı kurum statüsünde geçen sürelerden dolayı ayrı ayrı aylığa hak kazanması söz konusu olabilmektedir¹²¹⁵. 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce bir dosyadan gelir ve aylık almakta iken, sosyal güvenlik kanunlarına (506, 1479, 2925 ve 2926 sayılı Kanunlar) göre yeni bir dosyadan gelir ve aylığa hak kazanılması durumunda; gelir/aylığın aynı kanuna göre hak kazanılması halinde tek bir dosyadan, farklı kanunlara göre hak kazanılması halinde ise, iki dosyadan gelir ve aylık ödenmektedir (2009/70 sayılı SGK Genelgesi). Örneğin, 01/10/2008 tarihinden önce ölen eşinden 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında ölüm geliri almakta olan hak sahibi, 2008 yılı Ekim ayından sonra ölen babasından da 4/1-(b) kapsamında ölüm aylığı alabilir. Gelir/aylıkların birleşmesi

¹²¹² Yamakoğlu, s.115.

¹²¹³Yarg. 10.HD. E.2016/18395 K.2019/3994 T.07.05.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>); Resul Limon ve Cüneyt Olgaç, **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Düzenlemeler Işığında Kısa Vadeli Sigorta Uygulamaları**, TES-İŞ Sendikası Yayınları, Ankara, 2010, s.90.

¹²¹⁴ Ekin, s.116.

¹²¹⁵ Ekin, s.117.

durumunda yapılan değerlendirmede önemli olan sigortalılık statülerinin farklı olmasıdır.

4.4.6. 5510 Sayılı SSGSSK Öncesi ve Sonrası Hak Kazanılan Aylık/Gelirlerin Birleşmesi

5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce yürürlükte olan sosyal güvenlik kanunlarına göre hak kazanılan aylık ve gelirlerin ödenmesine devam edileceği hüküm altına alınmıştır (5510 SK., m.54). 5510 sayılı Kanun sonrası sigortalının aynı sigortalılık statüsünde hem aylık/hem de gelir hak eder ise, hem bu gelir ve aylığı alacak hem de Kanun öncesi aldığı aylık/geliri de devam edecektir¹²¹⁶. Örneğin; 5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden önce 1479 sayılı Bağ-Kur Kanununa tabi olan ve yaşlılık aylığı alan bir kişi (4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı), 5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden sonra Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında çalışmakta iken, iş kazasına uğrayıp sürekli iş göremezlik gelirine hak kazandığında, her iki aylık ve geliri de hak edebilecektir.

Bununla birlikte, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden önce 506 sayılı Kanuna tabi olarak çalışan ve yaşlılık aylığı bağlanan sigortalının, Kanunun yürürlüğünden sonra yine 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olarak çalışırken uğradığı iş kazası veya meslek hastalığından sürekli iş göremezlik gelirine hak kazandığında, her iki hak edilen aylık/gelir aynı sigortalılık statüsünde çalışma olmakla birlikte bunlardan yüksek olanın tamamı ve düşük olanın yarısı ödenmektedir.

5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin son fıkrasına göre, bir kişide ikiden fazla gelir veya aylık birleştğinde, bu gelir veya aylıklardan en fazla ödemeye olanak veren iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanacaktır. Yani, sigortalıların her dosya için hesaplanan gelir veya aylıkları karşılaştırılarak, en fazla ödeme hangi iki dosyadan yapılacaksa o dosyalarda hesaplanan gelir veya aylıklar ödenecektir¹²¹⁷.

¹²¹⁶ Güzel, Okur ve Caniklioğlu, (2020 SGH), s.605.

¹²¹⁷ Yarg. 10.HD. E.2018/2140 K.2020/2493 T.02.06.2020 (Sinerji Mevzuat ve İtihat Programı, [https://www.sinerjimevzuat.com.tr](https://www.sinerjimevzuat.com.tr;)); Ekin, s.116.

SONUÇ

Yaşlılık, kişileri çalışamaz duruma düşüren, gelir kaybına yol açan, kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu ailesini ekonomik ve sosyal zorluklarla karşı karşıya bırakabilen sosyal bir risktir. Yaşlılık sadece sosyal yönü ile değil, kişileri fizyolojik ve psikolojik yönüyle de etkileyen bir süreçtir. Yaşlanma, kişilerde biyolojik değişmelere de sebep olduğundan yaşlıların çalışma hayatına devam etmesini engellemektedir. Bu dönemde, özellikle yaşlıların gelir kaybını önlemek ve giderlerini karşılamak için asgari bir gelirin sağlanması gerekmektedir. Yaşlılık riskine karşı iyi planlanmış ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması, bu risklerin sonucunda doğacak zararları en aza indirecektir.

Ulusal ve uluslararası birçok alanda sosyal güvenlikle ilgili yapılan düzenlemeler ile birlikte, yaşlılık dönemindeki olumsuzlukları ortadan kaldırmak için yaşlılık sigorta sistemi oluşturulmuştur. Yaşlanma riskine karşı bireyleri koruyan kurumsallaşmış sistem, yaşlılık sigortasıdır. Yaşlılık sigortası; sosyal güvenlik sisteminde yer alan, yaşı nedeniyle çalışamayan ve çalışma hayatından çekilmesi nedeniyle gelir kaybına uğrayan kişilerin korunması amacıyla kurulan bir sigorta türüdür. Genel olarak yaşlılık sigortası, emekli olmak ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Hatta genel anlamda sosyal güvenlik, birçok birey için sadece emeklilik demektir. Ancak yaşlılık bir durum, emeklilik ise bu durumun olması gereken bir sonucudur.

Yaşlıların, genel nüfus içindeki oranı sürekli yükselmektedir. Ülkemizde de yaşlı nüfus oranının gittikçe arttığı görülmektedir. Yaşlı nüfusun artması; bu kişilerin bakım ihtiyaçlarına, kişilere yönelik istihdam ve emeklilik politikalarına, sosyal ve sağlık hizmetlerine kadar birçok sosyal politikanın belirleyicisi olmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinde de yaşlılık olgusu belirlenecek politikaların temelini oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik düzenlemeleri, demografik verilerden en çok etkilenen alandır. Ortalama yaşam süresi beklentisi, doğurganlık hızı, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki sayısı gibi demografik veriler, ülkelerin emeklilik yaşını belirlemede önemli bir göstergedir. Uluslararası alanda ülkelerin tamamının ortaklaşa kabul edebileceği bir emeklilik yaşının belirlenmesi oldukça güçtür. Ülkelerin kendine özgü sosyo-ekonomik özelliklerini dikkate alarak farklı emeklilik yaşı belirlediği

görülmektedir. Uluslararası alanda yapılan düzenlemelerde, bir kimsenin yaşlı sayılabilmesi için 65 yaşında olması gerektiği kabul edilmektedir.

Ülkemizde, yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarının ilk olarak düzenlendiği 5417 sayılı “İhtiyarlık Sigortası Kanunu” ile en son yürürlükte olan 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” arasında, emeklilik yaşı için sabit bir yaş belirlenmemiştir. Bir kişinin yaşlı olarak nitelendirilmesi için yapılmış olan tanımlama ve tespitlerin birçoğunda yaş sınırının 65 yaş olduğu kabul edilmiştir. Ülkemizde, 2048 yılından itibaren kadın ve erkek sigortalılar için emeklilik yaşı “65 yaş” olarak belirlenmiştir.

Tartışılması gereken diğer bir konu ise, kadınlar ve erkekler için farklı emeklilik yaşı tespit edilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olup olmayacağıdır. Sosyal Güvenlikte Cinsiyetler Arası Eşitlik İlkesini konu edinen 79/7 sayılı Avrupa Birliği Yönergesinde; “kadınlar için daha düşük emeklilik yaşının kabul edilmesinin emeklilik sigortası bakımından ayrımcılık olarak değerlendirilemeyeceği” ifade edilmiştir. Ülkemiz gibi kadına, aile hayatında erkeğe göre daha fazla sorumluluğun yüklendiği toplumlarda, kadınlara daha düşük emeklilik yaşı belirlemek ayrımcılık niteliğinde olmayacaktır. 5510 sayılı Kanun öncesi dönemde, kadınlara erkeklere göre ortalama 2 ya da 3 yıl daha erken emekli olma hakkı tanınmıştır. 5510 sayılı Kanun ile 2048 yılından itibaren kadınlar ve erkekler için emeklilik yaşı 65 olarak belirlenmiştir. Bu Kanun ile kabul edilen emeklilik yaşının ülkemiz için yüksek olduğu tartışmasıdır.

Bir kişinin, yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilmesi için öncelikle sigortalı olması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanun ile SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığına tabi olan tüm sigortalılar tek bir sigortalılık çatısı altında toplanmıştır. Sigortalılar, 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinin farklı bentlerinde ayrı ayrı tanımlandıkları için, sigortalılara bent numaralarına göre isimler verilmiştir. 5510 sayılı Kanunun 4’üncü maddesinde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar 4/1-(a)’lı, köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar 4/1-(b)’li; kamu idarelerinde çalışanlar ise 4/1-(c)’li olarak adlandırılmıştır. 5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinde bazı sigorta kollarına tabi olan sigortalılar, 6’ncı maddesinde sigortalı sayılmayanlar, 50’nci maddesinde isteğe bağlı olarak tüm sigorta kollarına tabi olan sigortalılar, 60 ıncı maddesinde ise sadece genel sağlık sigortası kapsamında sayılanlar belirlenmiştir.

5510 sayılı Kanunda sigortalı sayılmayanlar ile bazı sigorta kollarına tabi sigortalıların sayısı istihdamın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu kapsamda sayılan kişiler mesleki, yaşlılık ve hastalık gibi risklerle karşılaştıklarında, sosyal güvenlik haklarından kısmen yararlanabilmektedirler.

5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra 6111 ve 6552 sayılı Kanunlar ile bazı meslek gruplarında çalışanların talep etmeleri ve sigorta primlerini kendileri ödemeleri koşuluyla Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı olma hakkı verilmiştir. Kapsama alınan meslek grupları; tarım işlerinde süreksiz çalışanlar, ticari taksi ve dolmuş sürücüleri, kültür sanat işlerinde 10 günden az çalışanlar, ev hizmetlerinde 10 günden az çalışanlar ve yurtdışına çalışmaya götürülen işçilerdir. Sigortalıların bu kapsamda ödedikleri primler, 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamında sayılacaktır. Yapılmış olan bu düzenlemeler ile sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi amaçlanmıştır. Ancak, bu düzenlemeler kayıt dışı çalışmanın da alt yapısını oluşturabilecek riskleri içermektedir. Örneğin; ev hizmetlerinde fiili olarak ayda 10 günden fazla çalışanların da çalışma sürelerinin işverenleri tarafından 10 günden az çalışılıyormuş gibi bildirilmelerine sebep olabilecektir. Çünkü ev hizmetlerinde on günden az çalıştıran işverenler için, belgelere bağlı olarak oluşacak idari para cezası ödeme ve aylık prim hizmet belgesi verme zorunluluğu gibi yükümlülükleri bulunmamaktadır. Ev hizmetlerinde 10 günden az çalışanlar için işverenler sadece iş kazası ve meslek hastalığı primi ödemekle yükümlü olduklarından daha az prim ödemektedirler. Kayıt dışı çalışmaların engellenmesi için, Kurum tarafından bu mesleklerde çalışanların, fiili çalışma saatlerinin tespitine yönelik denetimlerin yapılması gerekmektedir.

Kayıt dışı istihdam, sadece sigortasız çalışma olarak değil, çalışırken sigortalının prime esas kazanç bildirimlerinin işverenler tarafından eksik yapılmasıdır. İşverenler tarafından sigortalının prime esas kazançlarının tam olarak bildirilmesi özellikle yaşlılık aylığının hesabında önemlidir. Yaşlılık aylığı bağlama parametrelerden biri de ortalama aylık kazançtır. Bu oranın yüksek olması yaşlılık aylığının miktarını da etkileyecektir. 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalıların genel anlamda asgari ücret kapsamında bildirimlerinin yapılması ileride alacakları emekli aylığı miktarını da olumsuz etkileyecektir.

Ülkemizde sosyal güvenlik hukukunda yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları dönemler içinde sürekli değişmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ortalama beş yılda bir yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarında değişikliklerin yapıldığı görülmüştür. Bu değişimler, sisteminin anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği açısından hem sigortalılar hem de kurum çalışanları için sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca, 5510 sayılı Kanun öncesi sigortalı olanların sosyal güvenlik haklarından yararlanma koşullarının devamı Kanunda yer alan geçiş hükümleri ile sağlanmıştır. 5510 sayılı Kanundaki ek ve geçici madde hükümleri, Kanunun anlaşılmasını ve doğru bir şekilde uygulanmasını daha da karmaşık hale getirmiştir.

Yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarını belirleyen en önemli unsurlardan biri yaştır. Yaş ile birlikte sigortalının tamamlaması gereken belirli bir prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi olmak üzere iki koşul bulunmaktadır. 5510 sayılı Kanunda sadece özürüllüğü nedeniyle emekli olacaklar için belirli bir prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresinin tamamlanması gerektiği öngörülmüştür. 5510 sayılı Kanunda özürüllüğü nedeniyle emekli olanlar hariç sigortalıların tamamlaması gereken sigortalılık süresi koşulu bulunmamaktadır.

5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde; emeklilik koşullarında işçiler için tamamlanması gereken prim ödeme gün sayısı 7200 gün, bağımsız çalışanlar ile kamu görevlileri için ise 9000 gün olarak belirlenmiştir. Hizmet akdine tabi çalışan sigortalıların, bağımsız çalışanlar ve kamu görevlilerine göre prim ödeme gün sayısının daha düşük belirlenmesi onların lehine bir düzenlemedir.

Ülkemizde sosyal güvenlik hukukunda kadınların yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarına yönelik özel ve farklı düzenlemeler yapılmıştır. Kadın sigortalı, doğum öncesi ve sonrası olmak üzere toplam 16 haftalık analık izni hakkına sahiptir. Kadın sigortalı talep etmesi halinde analık izin sürelerini borçlanabilecektir. Kanunda yer alan analık izni süreleri dışında, çocuklarına bakmak için çalışmaya devam edemeyen annelere 5510 sayılı Kanun ile çalışmadığı en fazla 2 yıllık süreyi borçlanma hakkı verilmiştir. Yapılan düzenleme ile, kadın sigortalılar üç çocuk ve her çocuk için en fazla iki yıl olmak üzere toplam altı yıla kadar analık sebebiyle çalışmadığı sürelerini borçlanabilecektir.

Kadınlara yönelik diğer özel bir düzenleme ise bakıma muhtaç ağır engelli çocuğu bulunan kadın sigortalıların 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra

geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte birinin, fiili prim ödeme gün sayıları toplamına eklenmesidir. Ayrıca bu eklenen süreler kadın sigortalının emeklilik yaş haddinden indirilecektir. Engelli çocuğun bakım sorumluluğunun sadece kadının değil ailenin sorumluluğu olarak düşünülerek, kanunun ağır engelli çocuğu olan anne ve babayı kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Erkek sigortalılara da bakımını üstlendiği ağır engelli çocuğu için verilecek farazi hizmet süreleri ile erken emeklilik hakkının sağlanması daha isabetli olacaktır. Erken emeklilik hakkının sadece malul çocuğa bakan kadınla sınırlandırılmayıp, bakıma muhtaç durumda olan çocuk, özürlü veya yaşlı gibi bakıma muhtaç olanlara bakan herkesi kapsamı gerekmektedir. Bu kişilere bakım hizmeti veren erkek sigortalıların da bu haktan yararlandırılması sağlanabilir. Böylece ülkemizde henüz düzenlenmeyen bakım sigortasının eksikliği telafi edilebilecektir.

Sigortalılara, yaşlılık aylığı bağlanması için öncelikle sigortalının işten ayrılması ve işten ayrıldıktan sonra Kuruma başvuruda bulunması gerekmektedir. İşten ayrılma koşulu sadece işçiler ve kamu görevlileri için geçerlidir. Yaşlılık aylığı bağlanması için bağımsız çalışanların faaliyetlerine son verme zorunluluğu bulunmamaktadır. İşten ayrılarak yaşlılık aylığına başvuran sigortalılar, yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra da çalışmaya devam edebilirler. 5510 sayılı Kanuna tabi ilk defa sigortalı olanlar aylık bağlandıktan sonra çalışması halinde aylıkları kesilecektir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalı olup aylık bağlananlara sosyal güvenlik destek primine tabi çalışma imkânı sağlanmıştır. Sosyal güvenlik destek primine tabi çalışanların aylıkları kesilmeyecektir.

Emeklilik koşullarını sağlayan sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için sigortalının Kuruma başvuruda bulunması gerekmektedir. Sigortalılar Kuruma yazılı olarak ya da internet üzerinden başvuruda bulunabilecektir. Yaşlılık aylığı talebi sigortalılarca *adi posta yolu veya kargo ile veya Kuruma doğrudan yapılması halinde* emeklilik talep tarihi dilekçenin Kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihtir. Sigortalıların Kuruma emeklilik talebini, *taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta servisi olarak göndermesi halinde ise* emeklilik talep tarihi dilekçenin postaya verildiği tarihtir. Bu nedenle sigortalıların emeklilik talep tarihlerinin belirlenmesi açısından talep biçimi önemlidir. Emeklilik taleplerinin gecikmemesi ve aylık hak kayıplarının oluşmaması için sigortalıların talep biçimini doğru olarak belirlemesi gerekmektedir.

Yaşlılık aylığı başvurusunda bulunacak sigortalıların Kuruma herhangi bir prim borcunun olmaması gerekmektedir. Bağımsız çalışanlar için yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarından biri olan Kuruma prim borcu olmama koşulu sadece bu kapsamda emekli olacaklar için değil ayrıca, işçiler ve kamu görevlileri için de geçerli bir hükümdür. 5510 sayılı Kanunun 4/1-(a) bendi kapsamındaki sigortalıların yaşlılık aylığı için talepte bulundukları tarih itibarıyla (genel sağlık sigortası primi hariç) kendi sigortalılığı nedeniyle (4/1-(b) bendi kapsamında, Ek-5, Ek-6 ve isteğe bağlı sigortalılık kapsamlarına tabi oldukları sürelerle ait) prim borcunun bulunmaması gerekmektedir. Prim borcu olduğu tespit edilen sigortalıların emeklilik talepleri borcun ödendiği tarihten itibaren geçerli olacaktır. Sigortalıların emeklilik için yeniden talepte bulunması gerekmemektedir.

Sigortalının emeklilik talep tarihinden sonra prim borcu olduğu tespiti halinde talepleri Kurumca red edilmekteydi. Ancak, Kurum 05/12/2017 tarihinden itibaren emeklilik talep tarihi itibarıyla prim borcu olmamakla birlikte, aylık bağlama işlemleri sırasında emeklilik talep tarihinden önceki sürelerle ait **brüt asgari ücretin iki katı tutarına kadar** prim borcu olduğu tespit edilenler için farklı bir uygulamaya geçmiştir. Sosyal Sigortalar İşlemleri Yönetmeliğinin ek 8 inci maddesinde yapılan değişiklik ile, belirlenen miktarda prim borcu olan sigortalıların aylık başlangıç tarihleri değiştirilmeksizin aylıklarının bağlanacağı düzenlenmiştir. Emeklilik talep tarihinden önceki sürelerle ait brüt asgari ücretin iki katı tutarına kadar olan prim borçları, sigortalılarının bağlanacak aylıklarından 1/3 oranında kesilerek Kurumca tahsil edilecektir. Sigortalının ilk emeklilik talebi geçerli sayılacaktır. Emeklilik talep tarihinden önceki sürelerle ait **brüt asgari ücretin iki katı tutarından daha fazla** prim borcu olanların aylıkları ise borcun ödendiği tarihi takip eden aybaşından başlatılacaktır. Kişinin kasıt ve kusuru olmadığı sürece, Kurum kayıt ve tetkiklerinde aylık talep sırasında eksik incelemenin yapılmasından doğacak zarar sigortalıya yüklenmemelidir. Emeklilik talebinden sonra sigortalının prim borcunun oluşması halinde borç miktarının brüt asgari ücretin iki katı tutarına kadar olup olmadığına bakılmaksızın emeklilik taleplerinin geçerli sayılması gerektiği kabul edilmelidir.

Ayrıca, Sosyal Sigortalar İşlemleri Yönetmeliğinde, emekli aylığı bağlandıktan sonra prim ödeme gün sayısı koşullarının sonradan değişmesi nedeniyle yaşlılık aylığı bağlanmasına ilişkin koşulları değişenlere yönelik düzenleme de

yapılmıştır. Yapılan düzenleme ile 05/12/2017 tarihinden önce emekli aylığı bağlanmış olanlardan, emeklilik talep tarihi itibarıyla prim ödeme gün sayısı şartının sigortalıların kasıtlı veya kusurlu davranışlarından kaynaklanmayan nedenlerle yerine gelmediği daha sonra anlaşılan sigortalılara, eksik hizmet sürelerini borçlanma ya da hizmet kazandırma yöntemi ile aylıklarının devam ettirilmesi hakkı verilmiştir. Bu düzenleme ile sigortalıların kasıtlı veya kusurlu davranışlarından kaynaklanmayan nedenlerle oluşan eksik prim ödeme gün sürelerini tamamlayarak aylıklarının devamı sağlanmıştır.

Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar; yaşlılık aylığı ve yaşlılık toptan ödemesidir. Bazı durumlarda sigortalı hem yaşlılık hem de malullük aylığına hak kazanma koşullarını gerçekleştirmiş olabilir. Aynı durum sigortalının iş kazası sonucu malul duruma düşmesi halinde de gerçekleşebilir. 5510 sayılı Kanunda aylık ve gelirlerin birleşmesi; kısa vadeli sigorta kolları ile uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan hakların aynı anda kazanılmasıdır. Gelir ve aylıkların birleşmesi, kişilerin kendinden ya da bağlı sigortalı olarak gelir/aylık hak kazanma koşullarının aynı anda gerçekleşmesi şeklinde de olabilir. 5510 sayılı Kanunun 54'üncü maddesi ile sigortalı lehine olan en yüksek aylığın bağlanması temel esas olarak alınmıştır. Sigortalının birden fazla aylık/gelir birleşmesi durumunda yüksek olan dosyanın tespitinin yapılması gerekmektedir. Kanunda, vazife malullüğü aylığı almakta iken aynı zamanda yaşlılık aylığına da hak kazananların her iki aylığı beraber alabileceği kabul edilmiştir. Her iki aylığın ödenmesi vazife malulü olanlar için istisnai bir durumdur.

Sonuç olarak, Kurum mevzuatın karışıklığı ve sigortalıların yaşlılık aylığı talebinden sonra Kurum kayıt ve tetkiklerinde farklı işlemlerin ortaya çıkabilme ihtimallerine bağlı olarak, yaşlılık aylığı talebinde bulunmadan önce sigortalıların;

- Emeklilik talebinden önce, emekliliği hak edip etmediğine yönelik Kuruma yazılı başvuruda bulunmaları,
- Hizmet cetvellerini kontrol etmeleri,
- Eksik prim ödeme gün sayılarını tamamlamaları için yapabilecek hizmet borçlanmaları için talepte bulunmaları,
- Fiili hizmet zammı sürelerine ait işyerlerinde çalışıyor ise işverenleri tarafından bu kapsamda bildirilip bildirilmediğini belirlemeleri,

- Diğer sigortalılık statülerindeki tüm hizmet sürelerini birleştirme işlemleri için başvuruda bulunmaları,
- Kuruma ödemesi gereken prim borcu olup olmadığını kontrol etmeleri,
- Engellik durumu var ise bu durumlarını sağlık raporları ile tespitlerini yaptırmaları,
- Yaş düzeltme davalarını sigortalı olmadan önce sonuçlandırmaları,
- Evlenme/yaşlılık toptan ödeme olarak aldığı prim ödeme gün sayılarını aylık talep tarihinden önce ihya etmeleri,
- Yaşlılık aylığını hak etmekle birlikte Kanunda yer alan diğer gelir/aylık haklarının birleşmesinde geçerli olan hakkının tespitini yaparak başvuruda bulunmaları,

emeklilik süreçlerinin daha hızlı ve doğru şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Önemli olan husus yaşlılık aylığı için sigortalıların sağlaması gereken koşullarının doğru tespit edilmesi ve bu koşulların sağlanmasını etkileyen durumların da belirlenmesidir.

KAYNAKÇA

Acet, Mehmet. “Yaşlılık ile Birlikte Organizmada Meydana Gelen Değişimler ve Yaşlılık Egzersiz İlişkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:2, 1999, ss.301-314.

Açar, Vedat ve Bilal Akyol. Türkiye ve Fransa Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Karşılaştırılması, **I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu**, Fırat Üniversitesi, 13-14-15 Ekim 2016, Elâzığ.

Açmaz, Ömer Ayhan. “Kayıtlı İstihdama Teşvik, İşveren Prim Maliyetlerinin Düşürülmesi ve Mali Yansımaları”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:8, 2015, ss.13-34.

Ağören, Veli. “Bakım Sigortası ve Türkiye İçin Model Önerisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:6, Sayı:12, 2017, ss.1-26.

Ak, Bilal. “Yaşlılık Psikolojisi”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2, Haziran 1991, ss.1-5.

Akad, Mehmet. **Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı**, Kazancı Hukuk Yayınları, No:112, İstanbul, 1992.

Akbıyık, Taliye. “Tarım ve Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Olarak Çalışanların Sigortalılığı”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:3, 2020, ss.1483-1500.

Akın, Levent. “5510 Sayılı Yasa’nın Maluliyet Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Mart 2008, Sayı: 9, ss.132-143.

Akın, Levent. “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Kişiler Açısından Kapsamında Yeni Gelişmeler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Özel Sayı:2006/1, ss.26-49.

Akkaş, Ahmet Hulusi. “Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, Yıl:2015, ss.1-28.

Alper, Yusuf. “5510 Sayılı Kanun’da Yeni Değişiklikler ve Düzenlemeler Yapma İhtiyacı”, **Karatahta İş Yazıları Dergisi**, Sayı:8, Ağustos 2017, ss.1-34, (Yeni Değişiklikler).

Alper, Yusuf. “ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir Mi?”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, 2008, (ABD SGS), ss.1-28.

Alper, Yusuf. “Askerlik Borçlanması Bir Sosyal Güvenlik Sorunu Olmaktan Çıkabilir”, **Çimento Endüstri İşverenleri Sendikası Dergisi**, Cilt:26, Sayı:5, 2012, (Askerlik Borçlanması), ss.1-14.

Alper, Yusuf. “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, (Reform), ss.7-47.

Alper, Yusuf. “Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tespiti”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, İstanbul, 1997, (Emeklilik Yaşı), ss.1-34.

Alper, Yusuf. “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren Dergisi**, İstanbul, Cilt:16, Sayı:2, 2002, (Bireysel Emeklilik), ss.11-32.

Alper, Yusuf. **Sosyal Sigortalar**, Ekin Yayınevi, Güncellenmiş 5. Baskı, Bursa, 2013, (Sosyal Sigorta 1).

Alper, Yusuf. **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Dora Yayınevi, 8.Baskı, Bursa, 2016, (Sosyal Güvenlik Sistemi).

Alper, Yusuf. **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Dora Yayınevi, 7. Baskı, Bursa, 2015, (Sosyal Sigortalar).

Altan, Ömer Zühtü ve Yener Şişman. “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **İş Hukuku ve İktisat Dergisi, (Kamu-İş) Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, 2003, ss.19-53.

Altay, Murat. **Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Aydın İli Örneği**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Aydın, 2013.

Altındal, Ayça ve Ferhat Şentürk. “Fiili Hizmet Süresi Zammı Uygulamasının Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:4, 2013, ss.4-17.

Altunöz, Utku ve Funda Çondur. “Sosyal Güvenlik Harcamaları Gelir Dağılımında Etkin Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Nedensellik Analizi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 2018 Özel Sayısı, ss.173-189.

Altuntop, Merve. **Yıllık Ücretli İzin**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Fakültesi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Ankara, 2019

Angel, Francisco Blanco. “The Spanish Public Retirement Pensions System: Principal Challenges And Recent Developments”, **International Social Security Review**, Volume:55, Number:3, 2002, pp.57-72.

Aras, Bahattin. “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 2015, ss.83-113.

Arıcı, Kadir. “5510 Sayılı Kanun’un Yürürlük Tarihinden Önceki Dönemde Doğum Yapan Kadın Sigortalılar (4A) da Doğum Borçlanmasından Faydalanabilirler”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Cilt:5, Sayı:19, İstanbul, 2010, (Doğum Borçlanması), ss.159-168.

Arıcı, Kadir. “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Annelerin Korunması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2017 (Özel Sayı), (Anne Koruma), ss.269-284.

Arıcı, Kadir. “Türkiye’de Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların (Çiftçilerin) Sosyal Güvenliği”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 2/2003, 2003, ss.2-26, (Çiftçiler).

Arıcı, Kadir. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2015, (Sosyal Güvenlik).

Arpa, Ayhan ve Menşure Kolçak. “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamaları”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, 2017, ss.651-677.

Arpa, Ayhan. “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2012, ss.41-55.

Aslanköylü, Resul. “Sosyal Sigortalar Kurumunca Yapılan Fazla ya da Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:13, Sayı:3, 2014, ss.23-35.

Aslanköylü, Resul. **Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi (SSK ve BAĞ-KUR Kanunu ile Karşılaştırmalı)**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, (Şerh, C.1).

Atlan, Hülya. **5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda İsteğe Bağlı Sigortalılık**, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Avşar, Zakir ve Eren Ögütoğulları ve Özlem Ögütoğulları. “Sosyal Güvenlik Kurumu’nun Kurumsal İletişimi ve Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Önemi”, **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:16, ss.120-131.

Ayan, Zehra. “Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Sosyal Güvenliği”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:9, 2008, ss.144-155.

Ayan, Zehra. “Değişik Sosyal Güvenlik Kurumlarında Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:3, Eylül 2006, ss.162-176.

Aydın, Ufuk ve Seher Demirkaya. “Çalışma Yaşamında Aile Dostu İş Hukuku Uygulamaları”, **İş ve Hayat Dergisi**, ss.72-104.

Aytaç, Serpil. “Emeklilerde Yaşam Tatmini: Bursa Örneği”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Cilt:55, Sayı:1, 2017, ss.43-58.

Bağ-Kur Sigortalılığının Geçmişe Dönük Olarak Tespitinin Olanaklı Olmadığı, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Yargıtay Kararları, Sayı:58.

Balcı, Mesut. “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Döneminde İsteğe Bağlı Sigortalılık Uygulaması Hakkında İnceleme”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Yıl:4, Sayı:14, Haziran 2009.

Balkanlı, Meltem. **Özel Sağlık Sigortası Türkiye ve Dünya Uygulamaları**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sigortacılık ve Risk Yönetimi Anabilim Dalı Sigortacılık ve Risk Yönetimi Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Ankara, 2017.

Başbuğ, Aydın. **Sosyal Güvenlik Sistemimizde Fiili Hizmet Süresi Zammı ve Uygulama Sorunları**, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Yayını, Yayın No:123, İstanbul, 2017.

Başbuğ, Aydın. **Sosyal Güvenlik Sisteminde Sosyal Sigortalar**, Şeker İş Yayınları, Ankara, 2013 (Sosyal Sigortalar).

Başterzi, Fatma. **Yaşlılık Sigortası Bakımından Sosyal Güvenlik Normlarının Uyumlaştırılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Tezi (Yayınlanmış), Ankara, 2006, (Norm Uyum).

Başterzi, Fatma. **Yaşlılık Sigortası-Normların Uyumlaştırılması ve Yeniden Yapılandırma Açısından**, İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2006.

Başterzi, Süleyman. **5510 Sayılı Yasaya Göre Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları-Önceki Mevzuatla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme**, Prof. Dr. Sarper Süzek Armağanı, Cilt:2, Beta Yayınları, Ekim 2011, İstanbul, (Değerlendirme), ss.2203-2242.

Başterzi, Süleyman. Sosyal Sigorta Türleri Açısından Yargıtay'ın 2001 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, **Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi**, Ankara, (Yargıtay), 2003.

Bedir, Gökhan. “Ev Hizmetlerinde 10 Günden Az Çalışanların Sigortalılığı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Bildirilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Ocak-Şubat 2016, ss.225-229.

Bedük, Aykut ve Okan Mete. “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, 2006, ss.24-42.

Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Resmî Sitesi, **“Almanya’dan Emeklilik”**, http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&id=49:almanyadanemeklilik&Itemid=54 (22.08.2018).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Yararlanılan Haklar, Alt Komisyon Raporu, Mart 1983.

Biçerli, Mustafa Kemal. **Çalışma Ekonomisi**, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2011.

Bigat, Şevket Güney. “Ülkemizde İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:81, Sayı:1, 2007, ss.43-52.

Bilgili, Özkan. “Sigorta Prim Teşviklerinin Kapsamındaki Sigortalılar Yönünden Değerlendirilmesi: 4447 Sayılı Kanun Örneği”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2019/2, ss.1115-1154, (Teşvik Kapsamı).

Bilgili, Özkan. **Sosyal Güvenlik Uygulaması**, Ankara Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları, Ankara, 2008.

Bulduk, Emre Özgür. “Yaşlılık ve Toplumsal Değişim”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl18, Sayı:2, Ağustos 2014, ss.53-60.

Bulut, Mehmet. “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanında Devlet Katkısı Uygulaması ve İstatistiksel Görünüm”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:115, Aralık 2019, ss.83-108, (Finansman).

Bulut, Mehmet ve Cüneyt Olgaç. **Sosyal Güvenlik Uygulamaları İşveren Rehberi**, Yayın No:327, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2012.

Bulut, Mehmet. “Sosyal Güvenlik Usul Hukuku Kavramı Işığında Ülkemizde Sosyal Parafiskal Yükümlülüklerle Yönelik Usul Kanunu Gerekliliği ve Öneriler”, **Mali Çözüm Dergisi**, 2011, ss.89-113, (Parafiskal).

Bulut, Mehmet. **Sosyal Güvenlik Hukukunda Uygulamalar**, 2. Basım, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.

Buzpınar, İbrahim. **Fiili Hizmet Süresi Zammının Seçilmiş Hizmet Sınıfında Emeklilikte Yaşam Beklentisi Yönünden İncelenmesi**, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi, Ankara, 2015.

Camkurt, Mehmet Zülfi. “Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:13, Sayı:3, 2014, ss.71-106.

Can, İbrahim. **Türkiye’de Yaşlılık Sigortası; 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış), Sivas, 2013.

Can, Melike. “İşsizlik Ödeneği Süresinin Uzun Vadeli Sigortalar Açısından Değerlendirilmesi ve Olası Maliyetler”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, 2012, ss.62-73.

Canbolat, Talat ve Sema Deniz Özkan. “Doğum Borçlanması Yapılabilecek Süreler”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:3, Sayı:6, ss.105-136.

Canbolat, Talat. **4857 Sayılı İş Kanunu’nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri) Sempozyumu**, 2016, ss.25-58.

Canbolat, Talat. **Yurt Dışı Hizmet Borçlanması Yapanlar da Kademeli Geçişten Yararlanır ve Sigortalılığın Başlangıç Tarihi İkili Sosyal Güvenlik Anlaşmalarına Göre Belirlenir (Karar İncelemesi)**, Prof. Dr. Sarper Süzek’e Armağan, Cilt:2, Beta Yayıncılık, 2011, ss.2243-2265.

Caniklioğlu, Nurşen. “6111 Sayılı Kanun’la İşsizlik Sigortası Kanununda Yapılan Değişiklikler”, **Toprak İşveren Dergisi**, 2011, ss.1-19. (İşsizlik Sigortası).

Caniklioğlu, Nurşen. “6356 Sayılı Kanun’a Göre Grev Yasakları ve Grevin Ertelenmesi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2013/4, 2013, (Grev), ss.289-316.

Caniklioğlu, Nurşen. “Atipik İstihdam Biçimi ile Çalışanların Özellikle Kısmi Süreli Çalışanların Sosyal Güvenliği”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:1, 2016, ss.43-78 (Atipik İstihdam).

Caniklioğlu, Nurşen. “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısına Göre Sosyal Sigorta Hak ve Yükümlülükleri”, İstanbul Barosu ve Galatasaray Üniversitesinin 10-11 Haziran 2005 tarihinde ortak olarak düzenledikleri, “**İş Hukukuna ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri**” başlıklı seminere sunulan Yayınlanmamış Tebliğ 1, İstanbul, 2006, (Seminer).

Caniklioğlu, Nurşen. “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sakatlara Emekli-Yaşlılık Aylığı Bağlanmasına Hak Kazanma Bakımından Bir Karşılaştırma”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:6, Sayı:4, 2002, (Sakatlara Emeklilik).

Caniklioğlu, Nurşen. “Yargıtay’ın 2002 Yılı Sosyal Sigorta Kollarına ilişkin Kararlarının Değerlendirilmesi”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi**, Ankara, 2002, (2002 Yılı Kararları Değerlendirmesi).

Caniklioğlu, Nurşen. **6331 Sayılı Kanun’da Öngörülen İşveren Yükümlülükleri**, Çalışma Mevzuatı Seminer Notları, Türkiye, Toprak, Çimento ve Seramik İşverenleri Sendikası, Antalya, 26-30 Eylül 2012.

Caniklioğlu, Nurşen. İş Kanunu’nun 10. Yılında Belirli Süreli İş Sözleşmesi ile Kısmi Süreli İş Sözleşmesi ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar, **4857 Sayılı İş Kanunu’nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri) Sempozyumu**, 2016, (Kısmi Süreli İş Sözleşmesi) ss.159- 200.

Caniklioğlu, Nurşen. **Kadının Sosyal Güvenliği**, Cilt:3, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2006, (Kadının Sosyal Güvenliği).

Caniklioğlu, Nurşen. **Kısmi Süreli Çalışmaya Geçiş ve Yarım Çalışma Ödeneği**, Emegın Hukuku Kurultayı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2016, (Kısmi Süreli), ss.115-153.

Caniklioglu, Nurşen. **Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Semineri**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2006.

Caniklioglu, Nurşen. **Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi için Başvurulabilecek Yollar**, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 30. Yıl Armağanı, TŞOF Plaka Matbaacılık, Ankara, (Sosyal Hukukta Ayrımcılık), 2006.

Caniklioglu, Nurşen. **Türk Borçlar Kanunun Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına, Tarafların Hak ve Borçlarına İlişkin Hükümlerin Genel Bir Değerlendirilmesi**, Çalışma Hayatı Açısından Yeni Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu Semineri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2011, ss.78-109. (Borçlar Kanunu).

Cengiz, İftar. “Muvazaalı Boşanmanın Tespiti ile Ölüm Aylığının Kesilmesi”, **Türkiye Adalet Akademi Dergisi**, Yıl:8, Sayı:32 (Ekim 2017), ss.1-16.

Centel, Tankut. “6663 Sayılı Yasayla İş Kanunu’na Getirilen Değişiklikler-Analık Halinin Yeniden Düzenlenmesi”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2016, Sayı:35, ss.9-17.

Centel, Tankut. **Genel Sosyal Sigorta Hükümleri Açısından Yargıtay’ın 1991 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi**, İstanbul, 1992.

Centel, Tankut. **Sosyal Sigortalar Açısından Yargıtay’ın 1996 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi (1996 Yılı Kararları)**, İş Hukuku Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, 1997.

Ceyhun, Esra. “4447 Sayılı Kanun’un Yirminci Yılında Hizmet Akdine Tabi Sigortalılar Yönünden Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları ve “EYT”, **Mali Çözüm Dergisi**, Cilt:30, Sayı:159, Mayıs-Haziran 2020, ss.295-308.

Ceylan, Ömer. “3008 Sayılı İş Kanunu’ndan 931 Sayılı İş Kanunu’na: Türkiye’de Bireysel İş Hukukunun Kurumsallaşması”, **Emek Araştırma Dergisi**, Cilt:10, Sayı:15, Haziran 2019, ss.85-102.

Civan, Arzu Gökalp. **Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. **Sosyal Güvenlik Reformu**, Ankara, 2008, <http://www.calisma.gov.tr/>, (27.10.2019).

Çamak, Zeynel Abidin. “Yüzde veya Bahşiş Usulü ile Çalışanların Sigorta Primine Esas Kazançlarının Belirlenmesi ve Sosyal Güvenlik Kurumu’na Bildirilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, 2013, ss.295-304.

Çavuş, Özgür Hakan. “Sosyal Güvenlik Sisteminde Fiili (İtibari) Hizmet Süresi Zammı Düzenlemeleri ve Sosyal Güvenlik Kurumu Uygulamaları”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2015/1, ss.113-150, (Fiili Hizmet).

Çavuş, Özgür Hakan. “Sosyal Koruma Kapsamında Ev Hizmetlerinde Çalışanlar”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Prof. Dr. Fevzi Demir’e Armağan Özel Sayı, 2016, ss.543-583.

Çavuş, Özgür Hakan. “Yargı Kararları ve Sosyal Güvenlik Kurumu Uygulamaları Kapsamında Son Değişikliklerle Birlikte Yurtdışı Hizmet Borçlanması”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2015/4, ss.35-75, (Yurtdışı Borçlanma).

Çavuş, Özgür Hakan “Sosyal Güvenlik Mevzuatımızda Gebe ve Anne Sigortalılara Yönelik Düzenlemeler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2021/1, ss.75-96, (Anne Sigortalı).

Çenberci, Mustafa. **Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1985.

Çırık, Mehmet. “Sanatçı Borçlanması Primleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:2011/1, 2011, ss.255-256.

Çilingir, Dilek ve Enes Bulut. “Yaşlı Bireylerde Ağrıya Yaklaşım”, **Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt:20, Sayı:2, 2017, ss.144-153.

Çoban, Gülşah Yeşiloğlu. **3201 Sayılı Kanun ve Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri Çerçevesinde Hizmet Borçlanması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış), Ankara, 2019.

Çoban, Nazlı. “İş Kazalarından Doğan Maddi Tazminat Faizinin Hukuki Niteliği”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:14, Sayı:4, 2019, ss.69-96.

Çolak, Mahmut ve Ercüment Öztürk. **Hizmet Tespit Yöntemleri ve Çözüm Yolları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2006, (Çözüm Yolları).

Çolak, Mahmut ve Ercüment Öztürk. **Yurt Dışındaki Türk Vatandaşlarının Emeklilik Yolları ve Sosyal Güvenliği**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2006.

Çopuroğlu, Çağlar. “Yurt Dışı Hizmet Borçlanmasında, Borçlanılan Sürenin Hangi Döneme Mal Edileceği Sorunu”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:41, 2019, ss.88-105.

Danacı, Gündoğan Güngör. “5510 Sayılı Kanun Uygulamasında Avukatlık Stajında Geçen Sürelerin Borçlanması”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Şubat 2009, ss.192-200.

Demir, Dilek. **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Güvenliği: Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış), Denizli, 2019.

Demir, Fevzi. “Kısa Çalışmalar ve İş Sözleşmeleri Üzerine Etkileri”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:6, Sayı:22, 2009, ss.539-553.

Demir, Müslim. “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:44, 2015, ss.177-194.

Demirbilek, Sevda. **Sosyal Güvenlik Sosyolojisi**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Demirbilek, Tunç ve Ayşenur Öktem Özgür. “Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı”, **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2017, ss.14-28.

Demirci, Zafer. “Devlet Memurlarına Yapılan Fazla veya Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Mayıs-Ağustos 2014, ss.43-52.

Dikkat! Engellilik maaşınız kesilmesin! <https://www.muhasibeweb.com/Dikkat-Engellilik-maasiniz-kesilmesin-6013286>, (24.06.2020).

Dilik, Sait. “Atatürk Döneminde Sosyal Politika”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:40, Sayı:1, 1985, ss.93-102.

Dilik, Sait. **Sosyal Güvenlik**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1992.

Döner, Banu. “Demografik Dönüşüm ve Bakım Hizmetleri”, 2006, <https://silo.tips/download/demografk-dnm-ve-bakim-hzmetler-dr-banu-dner>, (23.09.2018).

Duman, Barış. “Yargı Kararlarına Göre 5510 Sayılı Kanun’un 56/Son Maddesi Uyarınca Boşandığı Eşiyle Birlikte Yaşayanın Ölüm Aylığının Kesilmesi”, **Ankara**

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:23, Sayı:2, 2019, ss.79-119.

Dursun, Hasan. “Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkına Genel Bir Bakış”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:10, Sayı:4, 2009, ss.205-246.

Duygulu, Ercan ve Pınar Pehlivan. **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri, Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri içinde: Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Yayın No:17, Ankara, 2014.

Egeli, Haluk ve Ahmet Özen. “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Sürecinin Değerlendirilmesi”, **Mevzuat Dergisi**, Cilt:12, Sayı:142, 2009, <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/10a/01.htm>, (19.07.2018).

Ekin, Ali. “Genel Sağlık Sigortasından Yararlanma Şartları ve Esasları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:100, 2012, ss.152-166, (GSS).

Ekin, Ali. “Zorunlu Sigortalılık İlkesi Kapsamında Sigortalılık Hallerinin Çakışması ile Gelir ve Aylıkların Birleşmesi”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, 2016, ss.94-125.

Elkatmış, Muhammed Akif. **Bireysel Emeklilik Sistemi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012.

Emeklilere Bayram İkramiyesi Hakkında Bilinmesi Gerekenler, <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/dfd4b8020e4047278f72d29537d5a915/ikramiye.pdf?MOD=AJPERES>, (17.08.2018).

Emeklilikten Sonra Tekrar Çalışma (SGDP),
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/sikca_sorulan_sorular/emeklilikten_sonra, (12.03.2018).

Emeksiz, Çağatay. **Yaşlılık Olgusunun Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından İncelenmesi**, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış), Tekirdağ, 2019.

Er, Dilek. “Psikososyal Açıdan Yaşlılık”, **Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Dergisi**, Cilt:4, Sayı:11, 2009, ss.131-144.

Erdem Ziya ve Levent Şahin. “Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyraklı İşgücünün Çalışma Koşulları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:57, 2009, ss.281-325.

Erdem, Osman Nuri. **Türkiye’de Kamu Emeklilik Sistemlerinin Aktüeryal Modellemesi**, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2017.

Erdoğan, Çağla. “Sosyal Güvenlik Hakkının Yargıtay Kararlarına Yansıması”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2014, ss.193-217.

Erdoğan, Seyhan ve Gülay Toksöz. **Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri**, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi, No:42, Birinci Baskı, Ankara, 2013.

Ergin, Hediye. “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun Geçici Hükümleri”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Sayı:21, 2009, (Geçici Hükümler), ss.241-285.

Ergin, Hediye. “Son Değişiklikler Işığında Yurtdışı Hizmet Borçlanması”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Sayı:5, Cilt:18, 2008, (Yurtdışı Borçlanma), ss.551-592.

Ergin, Hediye. “Yeni Sistemde Yaşlılık Aylığı”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Haziran 2008, ss.178-190, (Yaşlılık Aylığı).

Ergin, Hediye. “Zorunlu Göçe Tabi Tutulduktan Sonra Türk Vatandaşlığına Alınanların Yurtdışı Hizmet Borçlanmasından Yararlanması”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:6, Sayı:24, İstanbul, 2009, (Zorunlu Göç) ss.1463-1475.

Ergun, Ayşe Dericioğulları ve Diren Akyıldız. “Yaşlıların Gündelik Yaşam Pratikleri ve Sosyal Algılar: Menemen Örneği”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, Sayı:22, 2017, ss.500-509.

Ermumcu, Senem Değer. “Doğum ve Evlat Edinme Sonrası Kısmi Çalışma ve Yarım Çalışma Hakkı-Ödeneği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, Cilt:19 Özel Sayı, 2017, ss.1997-2027.

Ermumcu, Senem. “Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, 2013, ss.58-76.

Erol, Selahattin “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, ss.40-65.

Erol, Sevgi Işık. “Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Sigorta, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Bileşenleri Bağlamında”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:11, Sayı:23, ss.1-14, (Sosyal Güvenlik Sistemi).

Ertan, Emre. “Karar İncelemesi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2008/4.

Ertürk, Arzu Arslan. “6552 Sayılı Kanun’un 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Getirdiği Bazı Önemli Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:3, ss.247-272.

Ertürk, Şükran. “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda Değişiklik Öngören 5754 Sayılı Kanun’dan Sonra Uzun Vadeli Sigorta Kollarına Genel Bir Bakış”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:5, Sayı:19, İstanbul, 2008, ss.1045-1066.

Esen, Bünyamin. “Sosyal Güvenlik Hukukunda Fiili Hizmet Süresi Zammı ve Basın Çalışanları Yönünden Emekliliğe Etkisi”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:10, Sayı:37, İstanbul, 2013.

Etiler, Nilay ve Kuvvet Lordoğlu. “Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II**, 2010, s.99, <http://sosyalhaklarnet./2010/bildiri./lordoglu.pdf>, (30.04.2019).

Freibert, Anke. **Public Sector Pensions In Germany**, Social Rights and Pensions for Civil Servants in Some EU Member States, Vilnius, Volume:9, November 2006.

Gemi Adamlarının İtibari Hizmet Süresi,
<https://www.denizhaber.net/gemiadamlarinin-itibarihizmet-suresi-haber-2448.htm>,
12.12.2019.

Gemilerde Çalışan Personelin Sosyal Güvenlikleri,
<http://www.bariserdem.com/12+gemilerde-calisan-personelin-sosyal-guvenlikleri-+yayin-detay.html>, (02.10.2018).

Gençtürk, Yasemin ve Canan Hamurkaroğlu. “Bir Vakıf Emeklisinin Yaşlılık Ayığının SSK Yaşlılık Ayığı ile Muadil Karşılaştırmasının Yapılamadığı Durumda

Hesabı”, **Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:10, 2017, ss.8-17.

Gerek, Nüvit ve Gökçek Karaca ve Dilek Baybora ve Fatma Kocabaş. **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

Geriye Dönük Sigorta Boşlukları Nasıl Doldurulur?
<https://www.isvesosyalguvenlik.com/geriye-donuk-sigorta-bosluklari-nasil-doldurulur/>, (18.11.2019).

Gillion, Colin., John Turner, Cilve Bailey and Denis Latulippe, **Social Security Pensions, Development and Reform**, Geneva, International Labour Office, 2000.

Göçmen, Murat. **Türkiye’deki Sosyal Güvenlik Sisteminde Hizmet Tespiti**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Isparta, 2018.

Gökbayrak, Şenay. “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Cilt:25, Sayı:2, 2010, ss.141-162.

Gökbunar, Ali Rıza ve Alparslan Uğur ve Selim Duramaz. “Yaşlı Nüfusa Yönelik Sağlık Harcamalarının Azaltılmasında Kamusal Politikaların Önemi”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:12, Yıl:12, Sayı:1, 2016, ss.109-122.

Gökbunar, Ali Rıza ve Özgür Emre Koç. “Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 2009, ss.15-34.

Gökçek, Nuray Karaca ve Fatma Kocabaş. “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:10, Sayı:4, 2009, Ankara, ss.161-176.

Gökşen, Yılmaz. “Geleneksel Üretimden Esnek Üretime: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:4, 2003, ss.32-48,

Göktaş, Murat ve Erden Çakar ve Murat Özdamar. “İtibari Hizmet Süresi ve Fiili Hizmet Zammının Emeklilik Yaşına Etkisi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:255, Mart 2014, ss.175-179.

Göktaş, Murat ve Erden Çakar ve Murat Özdamar. **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik ve Primsiz Rejim**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2011.

Göktaş, Murat, Erden Çakar ve Murat Özdamar. **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik ve Primsiz Rejim**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2011.

Göktaş, Murat. “Başkasının Bakımına Muhtaç Ağır Engelli Çocuğu Bulunan Kadın Sigortalıların Emekliliği”, **İş ve Hayat Dergisi**, ss.211-218.

Gruber, Jonathan and David A. Wise. **Social Security and Retirement around the World**, University of Chicago Press, 1999.

Güleç, Birol. **Dünyada Sosyal Güvenlik Reformları Işığında Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi (Riskler ve Öneriler)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, 2003.

Gülmez, Mesut. **İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye**, Belediye İş Sendikası Yayınları, Ankara, 2009.

Gümüş, Erdal. “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, **Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dergisi**, 2010, <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/44645.pdf>, (25.08.2018).

Güner, Zeynep Burcu. “Yaşam Tablolarıyla Uzun Ömürlülük Riskinin Emeklilik Sistemine Getirdiği Yükün Karşılaştırılması”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:5, Sayı:9, 2016, ss.47-81.

Günler, Salih Haydar. **5510 Sayılı Kanun Md. 4/1-(a) Bendi Kapsamında Sigortalı Sayılanlar**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, 2019.

Gürbüz, Cengiz. “Demokrasi Açısından Türkiye’de Kayyum Uygulaması”, **Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Kasım 2019, ss.36-52.

Güvercin, Cemal Hüseyin. “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt:57, Sayı:2, 2004, ss.89-95.

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Beta Yayınları, Yenilenmiş 18. Bası, İstanbul, 2020, (2020 SGH).

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu. **Sosyal Güvelik Hukuku**, 17. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, (2018 SGH), 2018.

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu. **Sosyal Güvenlik Hukuku 5510 Sayılı Kanun’a Göre Hazırlanmış**, 12.Bası, İstanbul, (5510 Kanuna Göre), 2009.

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 13. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, (2010 SGH).

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 14. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, (2012 SGH).

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 15. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, (2014 SGH).

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur ve Nurşen Caniklioğlu. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 16. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, (2016 SGH), 2016.

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Yenilenmiş 10.Bası, İstanbul, 2004.

Güzel, Ali ve Saim Ocak. “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda 4958 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, 2004, (4958 sayılı Kanun), ss.121-161.

Güzel, Ali ve Saim Ocak. “5510 Sayılı Yasa ile İşverenlere Getirilen Ek Sosyal Sigorta Yükümlülükleri”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Sayı:13, 2007, (Sigorta Yükümlülükleri), ss.152-162.

Güzel, Ali ve Saim Ocak. “Yurtdışı Hizmet Borçlanmasına İlişkin Yeni Düzenlemeler ve Yargı Kararları Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:3, Sayı:12, İstanbul, 2006, (Yargı Kararları), ss.1309-1354.

Hekimler, Alpay. **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Federal Mahkeme Kararları, S:2021/1, s.2819.

http://www.anadoluisagligi.com/img/file_1373.pdf, (09.10.2020).

<http://www.gib.gov.tr>, (13.05.2019).

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312381:NO, (03.12.2019)

<http://www.sgk.gov.tr>, (23.08.2018).

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7330775/7339623/Turkey+_in_statistics_2014.pdf/, (09.09.2019).

<https://www.isvesosyalguvenlik.com/cirak-stajyer-kursiyer-bursiyer-ve-ogrencilerin-sigortalilik-islemleri/>, (25.08.2019).

Hüseyinli, Namık ve Evran Kırmızı. “Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:61, 2019, ss.1203-1236.

Hüseyinli, Namık ve Kezban Özçelik Kaynak. “Türk Hukukunda Refakat İzni ve Uygulamadaki Yeri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2020, ss.59-74.

ILO, World Social Protection Report 2014/15, <http://dx.doi.org/>, (13.03.2019).

Işığışık, Özlem. **İstihdam ve İşsizlik**, Dora Yayınları, 2.Basım, Bursa, 2014.

İmamoğlu, Gülen Seda. “Kadına Yönelik Korumacı Sosyal Güvenlik Mevzuatı”, **İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli ve Çalıştay Bildirileri**, SGK Yayınları No:64, Ankara, 2013, ss.139-153.

İşçilerin Emekli Aylığı Miktarının Belirlenmesi. <https://www.isvesosyalguvenlik.com/iscilerin-emekli-ayligi-miktarinin-belirlenmesi/>, (16.08.2018).

İşe Başlayanlar E-Devletten Kendi Girişlerini Bildirebilir, <https://www.isvesosyalguvenlik.com/ise-baslayanlar-e-devletten-kendi-girislerini-bildirebilir/>, (13.02.2020).

Kalınkara, Velittin. **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, 1.Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.

Kaplan, E. Tuncay Senyen. “İsviçre ve Türk İş Hukukunda Kadın İşçinin Hamilelik ve Analık Durumundaki Ücret ve İzin Hakkı”, ss.709-725, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/E.Kaplan6.pdf>, (11.11.2020).

Kar, Bektaş. **İş Sözleşmesi Türleri ve Kanunla Getirilen İstihdam Biçimleri**, 4857 Sayılı İş Kanunu’nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri, 10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri), ss.230-275.

Karadeniz, Oğuz ve Nagihan Durusoy Öztepe. “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2013/3, 2013, ss.77-102.

Karadeniz, Oğuz. “Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik”, **Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuku Dergisi**, Sayı:2, 2011, ss.83-127.

Karakaş, İsa ve Mahmut Çolak ve Ercüment Öztürk. **Sosyal Güvenlik Mevzuatı Uygulama Rehberi**, Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları, Ankara, 2009.

Karakök, Tunay. “Zonguldak Kömür Havzasında Bir Yardım Sandığı: Amele Birliği”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:13, 2011, ss.351-367.

Kaşka, Selmin. “Ev İçi Hizmetlerin Küreselleşmesi ve Türkiye’deki Göçmen Kadınlar”, **Tes-İş Sendikası Dergisi**, 2005, ss.49-54.

Kayabaşoğlu, İsmail. “6645 Sayılı Kanun Doğrultusunda 4/B (Bağ-Kur) Sigortalılarının Prim Borçları Nedeniyle Sigortalılıklarının Durdurulması”, **Lebib**

Yalkın Mevzuat Dergisi, 2015 Haziran, Sayı:138,
http://lebibyalkin.com.tr/mevzuat/makaleler/lebibyalkinmevzuatdergisi_mdergi_/2015-haziran-sayi-138_mdergi_8791a-00_/bag-kurlularda-prim-borclari.html,
(25.09.2018).

Kayırgan, Hasan. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Kayseri, 2014.

Kayıtdışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi, Başbakanlık Genelgesi 2006/28, 04.10.2006 tarih ve 26309 sayılı Resmî Gazete, www.resmigazete.gov.tr, (31.05.2018).

Keleş, Mehmet. “6111 Sayılı Yasa ile Hizmet Çakışmalarında Geçerli Olan Sigortalılık Statüsü Sigortalılar Lehine Düzenlendi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mayıs-Haziran 2011, ss.361-366.

Keser, Hakan. “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Işığında Mirasın Reddinin, Mirastan İskatın ve Sigortalının Öldürülmesinin Sosyal Güvenlik Kurumunca Bağlanacak Olan Ölüm Aylığına Etkisi”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:5, Sayı:19, 2008, ss.1023-1045.

Keser, Hakan. “İşverenin Fazla Çalışma Yapılması Yönündeki Talimatına Uymayan ya da Fazla Çalışma Onayını Geri Alan İşçinin İş Sözleşmesinin İşverence Feshine İlişkin Bir Değerlendirme”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı: 39, 2018, ss.19-43.

Kılıç, Mustafa. “Sosyal Güvenlik Hakkının Kapsamı ve Sınırı”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, ss.378-398.

Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlanan İşçilerin Mayıs Ayına İlişkin SGK Bildirimleri 30 Gün Üzerinden Mi 31 Gün Üzerinden Mi Hesaplanmalı,

https://www.gulbenkmusavirlik.com/tr_kisa-calisma-odeneginden-yararlanan-iscilerin-mayis-ayina-iliskin-sgk-bildirimleri-30-gun-uzerinden-mi-31-gun-uzerinden-mi-hesaplanmali-144474.html, (15.11.2020).

Koç, Muzaffer ve Bilal Akyol. “Türkiye Sosyal Güvenlik Sistemi ile Almanya Sosyal Güvenlik Sisteminin Karşılaştırılması”, **International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series**, 2017, ss.541-552.

Koçer, Şeniz Özmert. **Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları**, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi (Yayınlanmış), Ankara, 2014.

Kooperatifler ile Vakıflarda Görev Alanların ve Çalışanların Sigortalılığı Ne Şekilde Sağlanmaktadır? <https://www.muhasibeweb.com/Kooperatifler-ile-vakiflarda-gorev-alanlarin-ve-calisanlarin-sigortaliligi-ne-sekilde-saglanmaktadir-6012358>, (19.12.2019).

Korkusuz, M. Refik ve Suat Uğur. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 3.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2013.

Korkusuz, M.Refik ve Suat Uğur. **Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş**, Ekin Yayınevi, 2010, Bursa. (Hukuka Giriş).

Köleoğlu, Duygu (Demirsat). “Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından Güvenceli Esneklik”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:14, Sayı:1, 2012, ss.73-110.

Köseoğlu, Ali Cengiz. **10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu’nun İşin Düzenlenmesi Yönünden Genel Bir Değerlendirmesi**, 4857 Sayılı İş Kanunu’nun Temel Kavramlara İlişkin Hükümlerinden Doğan Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri,

10. Yılında 4857 Sayılı İş Kanunu (Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri) Sempozyumu, 2016, ss.309-337.

Kurt, Resul ve Özgür Hakan Çavuş. “Vergi ve Sosyal Güvenlik Mevzuatına Göre Yükseköğrenim Gören Stajyer Öğrenciler”, **Mali Hukuk Dergisi**, Cilt:14, Sayı:160, Yıl: 2018, ss.1095-1128.

Kurt, Resul. “5510 Sayılı Kanun Sonrasında Türk İşverenler Tarafından Yurt Dışında Çalıştırılacak Türk İşçilerin Sosyal Güvenliği”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:99, 2010, (Yurt Dışı), ss.313-322.

Kurt, Resul. **İş Hukuku ve Sosyal Sigorta Mevzuatında Usul ve Esaslar**, 2. Baskı, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları, İstanbul, (Usul ve Esaslar), 2003.

Kurtkapan, Hamza. “Türkiye’de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:7, Sayı:15, 2019, ss.27-46.

Kuruca, Mustafa ve Murat Özdamar. **Tüm Yönleriyle Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2013.

Kuşaksız, Aysel. “Kadrosuz Usta Öğreticilerin Sosyal Güvenlik Hakları”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı:2, 2011, ss.23-35.

Levent, Recep. “Bağımsız Çalışan Avukatların Sosyal Güvenliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:110, 2014, (Avukatlar), ss.305-334.

Levent, Recep. “Emekli Aylıklarının Hesaplanması”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı:189, Haziran 2015, (Emekli Aylıkları), ss.181-185.

Levent, Recep. “Yurt Dışında Çalışan veya Bulunanlar ile Göçmenlerin Sosyal Güvenliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:116, 2016, ss.315-334.

Limon, Resul ve Cüneyt Olgaç. **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Düzenlemeler Işığında Kısa Vadeli Sigorta Uygulamaları**, TES-İŞ Sendikası Yayınları, Ankara, 2010.

Limoncuoğlu, S. Alp. “İkili Sosyal Güvenlik Anlaşmalarının Kapsamı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, Cilt:19, Özel Sayı-2017, ss.2165-2191.

Malullük Aylığı Alanlarla İlgili Tereddütler Giderildi, <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/isa-karakas/612227.aspx>, (05.04.2020).

Malullük Aylığı ve Sürekli İş göremezlik Gelirine Esas Olan Kontrol Muayenesi İşlemleri Açıklandı, <https://www.turmob.org.tr/ebulten/mevzuatsirkuleri/2020/54-2020.pdf>, (27.05.2020).

Manav, Eda. “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:120, 2015, ss.509-538.

Manav, Eda. “Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Çalışma Hayatına İlişkin Önemli Sorunlar”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, C:3, Sayı:30, 2013, ss.108-131.

Martin, Xavier Sala-i. “A Positive Theory of Social Security”, *Journal of Economic Growth*, Volume:6(1), 1996, pp.277-304.

Mestan, Münüse. **Norm ve Standart Birliği Sağlanması Bakımından 5510 Sayılı Kanun’da Kamu Görevlilerinin 4/1-(c) Sosyal Güvenliği**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Bursa, 2012.

Mirten Palme and Ingemar Svensson, “Social Security, Occupational Pensions, and Retirement in Sweden, Social Security and Retirement Around The World 1999”, <http://www.nber.org/chapters/c7256>, (12.05.2019).

Mutlu, Emre. “Kısmi Süreli Çalışmanın İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:4, 2013, ss.29-49.

Mülayim, Baki Oğuz. “15 Yıl Sigortalılık Süresi ve 3600 Prim Ödeme Gününü Dolduranların İşten Ayrılmalarında Kıdem Tazminatı Talep Edebilmesi”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2018 , ss.37-70.

Ocak, Saim. “İsteğe Bağlı Sigortalılık Sürelerinin Hizmet Birleştirmesindeki Yeri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: LXXII, Sayı:1, 2014, (İsteğe Bağlı), ss.625-636.

Ocak, Saim. “Türkiye’deki Sigortalılığı Üzerinden Malullük ya da Emekli Aylığı Alan Kişinin Yurt Dışında Çalışması”, **Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 36, İstanbul, 2012, ss.209-229.

Oğuz, Özgür. “İş Kazası ve Meslek Hastalıklarında Kurumun İşverene Rücu Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:140, 2019, ss.393-424.

Okur, Ali Rıza ve Hediye Laçiner. “Reform Sırasında Yaşlılık Aylığı Koşulları”, **Tes-İş Dergisi**, İstanbul, Kasım 2006, ss.66-75.

Okur, Ali Rıza. “Yaş Düzeltme Kararlarının Sosyal Güvenlik Haklarına Etkisi”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Sayı:5, Ocak-Şubat-Mart 2005, (Yaş Düzeltme), ss.119-145.

Okur, Ali Rıza. “Yurt Dışı Hizmet Borçlanması ve Türk Vatandaşlığı Koşulu”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Cilt:3, 2006, (Yurtdışı), ss.101-134.

Olgaç, Cüneyt ve Mehmet Bulut. **Türkiye’de Çalışan Yabancıların Çalışma İzinleri ve Sosyal Güvenliği**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Ağustos 2011.

Olgaç, Cüneyt. **Son Değişikliler Işığında Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yurtdışı Borçlanma Uygulamaları Rehberi**, Yaklaşım Yayıncılık, 2011.

On birinci Kalkınma Planı (2019-2023), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/SosyalGuvenlikSistemininSurdurulebilirligiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (23.11.2019).

Oral, İlhan. “5510 Sayılı Kanun’da Fiili Hizmet Süresi Zammına İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:23, Sayı:2, İstanbul, 2009, ss.20-44.

Oral, İlhan. “Emeklilerin Yeniden Çalışmaya Başlaması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Düşünceler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:4, 2008, ss.135-186.

Oral, İlhan. **Türk Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Toptan Ödeme**, Birinci Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007.

Ordu, Harun. “5510 Sayılı Kanun Öncesi ve Sonrası Hizmet Birleştirmesi”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Ekim 2009, ss.202-210.

Organ, İbrahim ve Ersin Yavuz. “Sosyal Güvenlik Sistemi Açıklarının Analizi ve Ekonomi Üzerindeki Etkisi”, **Aydın İktisat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, ss.105-123.

Otto Kauffman, “Türkiye’de ve Almanya’da Sosyal Güvenlik Sistemleri Reformları”, 2007, İzmir, ss.301-322, <http://www.konrad.org.tr/Wirtschaft%202007%20dt/17Kaufmann.pdf>, (21.11.2018).

Öden, Merih. “Sosyal Yardım Zammının Anayasaya Uygunluğu Sorunu”, ss.655-663, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629584>, (08.12.2020).

Öz, Cihan Selek ve Enver Bulut. “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri”, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Sayı:1, ss.94-111.

Öz, Yusuf. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Sigortası**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Ankara, 2014.

Özdamar, Murat ve Erden Çakar. “Son Düzenlemeler Işığında Part-Time (Kısmi Zamanlı) Çalışanların Sosyal Güvenliği”, **Mali Çözüm Dergisi**, 2014, (Kısmi Zamanlı), ss.45-60.

Özdamar, Murat ve Erden Çakar. “Sosyal Güvenlik Kurumuna Yasal Süresi Dışında Verilmesine Rağmen İdari Para Cezasına Konu Edilmeyecek Bildirimler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:1, 2014, ss.895-916.

Özdamar, Murat ve Halil Ufuk Kök. “4/B Kapsamındaki Sigortalılığın (Bağ-Kur) Tespiti Davası”, **Mali Çözüm Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2013, ss.251-262.

Özdamar, Murat. “5510 Sayılı Kanun’da Düzenlenen Sigorta Borçlanmaları”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2015, ss.219-230.

Özdemir, Fatih. “Uygulamada Tüm Yönleriyle Yaş Düzeltme, Değiştirme Davası”, 2017, <https://www.hukukihaber.net/makale/uygulamada-tum-yonleriyle-yas-duzeltme-degistirme-davasi-h94073.html>, (21.07.2019).

Özer, Hatice Duygu. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk

Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, (Doktora Tezi), 2012.

Özkan, Erkan. “Sosyal Sigortalar Kurumunda Hizmetlerin Canlandırılması (İhya İşlemleri)”, **Yaklaşım Dergisi**, Nisan 2006, Sayı:160, ss.120-131.

Özkaraca, Ercüment. “Sigortalılık Süresi ve Prim Ödeme Gün Sayısını Tamamlama Suretiyle Kıdem Tazminatı”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:1, 2013, ss.149-186.

Özkaraca, Ercüment. “Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Yapılan Fazla veya Yersiz Ödemelerin Geri Alınması”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Cilt:10, Sayı:38, Yıl: 2013, ss.151-180.

Özkul, Metin ve Işıl Kalaycı. “Türkiye’de Yaşlılık Çalışmaları”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, No:52, Sayı:2, 2015, ss.259-290.

Öztuna, Barış. “Köprü İstihdam ve Sosyal Güvenlik Destek Priminin Emekli Üzerine Etkisi”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Afro-Avrasya Özel Sayısı, ss.42-46, (Köprü İstihdam).

Öztuna, Barış. “Türk Sporcularının Sosyal Güvenliği”, **International Journal of Science Culture and Sport**, Cilt:3, 2015, ss.802-808.

Öztürk, Meltem. “Hizmet Tespiti Davalarında Kesintili Çalışma Olgusu ve Hak Düşürücü Süre”, **İzmir Barosu Dergisi**, Ocak 2010, (Hizmet Tespiti).

Öztürk, Meltem. **Hizmet Akdine Dayanan Sosyal Sigorta İlişkisinin Dava Yoluyla Tespiti**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi (Yayınlanmış Tez), İzmir, 2010, (Doktora Tezi).

Öztürk, Onur ve Yılmaz Akkoyun. **Tüm Yönleriyle Malulen Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2016.

Öztürk, Özgür. “Sigortalı Hizmetin Tespiti”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:1, Cilt:12, Ocak 1998.

Özveri, Murat. “Yargı Kararları ve Sigortalı Hizmetlerin Tespiti”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu, 2015, ss.223-256.

Pensions At A Glance 2011: Retirement Income Systems In OECD And G20, OECD Publishing, 2011, http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2011-en, (12.10.2018).

Peterman, William B. and Kamila Sommer, **How Well Did Social Security Mitigate the Effects of the Great Recession?** Finance and Economics Discussion Series Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, Washington, 2014.

Petriçli, Faruk. “Sosyal Yardım Zammı Nedeniyle Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:1995/2, ss.225-256.

Polat, Gökhan. **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (Yayınlanmış Tez), İstanbul, 2010, (Doktora Tezi).

Polat, Gökhan. **Yaşlılıkta Gelir Güvencesi**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Poteraj, Jaroslaw. **Pension Systems in 27 EU Countries**, The Association of Polish Scientists of Lithuania, Vilnius, 1.Baskı, 2008.

Queisser, Monika and Edward Whitehouse. “Comparing The Pension Promises of 30 OECD Countries”, **International Social Security Rewiev**, Volume:59, Number:3, 2006.

Refik Korkusuz ve Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş**, 2.Baskı, Ekin Yayınevi, 2010.

Rüzgâr, Orhan. “Aylık ve Gelir Bağlanması”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:94, Sayı:1, Yıl: 2020, ss.15-55.

Saraç, Coşkun. “Sosyal Sigortalarda Risklerin Birleşmesi, Birden Fazla Gelir ve Aylık Bağlanması”, **Çimento İşveren Dergisi**, Mart 2001.

Saraç, Coşkun. **Hastalık Sigortası**, Altın Nokta Yayınevi, 1.Baskı, İzmir, 2013, (Hastalık).

Sarıbay Öztürk Gizem. “Taksi, Dolmuş ve Benzeri Ulaşım Araçlarında Çalışanların Sigortalılıkları”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXIV, Sayı:1, 2020, ss.219-253.

Sayım, Ferhat ve Türkay Odabaş. “Emekli Aylığı Bağlama Oranlarının Olası Finansal Etkisinin Sosyal Politika Hedefleri Açısından Değerlendirmesi”, **Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:9, 2015, ss.92-119.

Sert, Selin. “Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme”, **Türk Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:118, 2015, ss.255-270.

Seyyar, Ali. “Federal Almanya’da Ailenin Sosyal Güvenliği”, **Çimento İşveren Dergisi**, ss.12-21, <http://mail.ceis.org.tr/dergiDocs/2mak2000.pdf>, (29.06.2018).

Seyyar, Ali. **Sosyal Güvenlik Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2005.

SGK Genel Yazı Noter Vekilleri, <https://www.alomaliye.com/2-017/06/06/sgk-genel-yazi-noter-vekilleri/>, (18.08.2020).

SGK İstatistikleri, <http://www.sgk.gov.tr>, (05.08.2020).

SGK'dan Haksız Aylık Alanlar Dikkat! <https://www.muhasabedr.com/sgkdan-haksiz-aylik-alanlar-dikkat/>, (12.01.2018).

Social Security Programs Throughout The World, Europe, Asia and Pasific, Africa and The Americas, <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/>, (18.03.2019).

Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Sigortahların Hak ve Yükümlölükleri, SGK Yayınları, SGK Yayın No:57, Ankara, 2013.

Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistik Yıllığı 2015, <http://www.sgk.gov.tr/istatistikler>, (01.06.2019).

Sosyal Güvenlik Kurumu. **Bir Reformun Anatomisi**, SGK Yayınları, Ankara, 2009.

Sosyal Güvenlik Sisteminde Çözüm Bekleyen Bir Sorun: Sakatlık Nedeniyle Erken Emeklilik, http://www.alomaliye.com/sakatlik_emeklilik.htm, (21.06.2018).

Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği, **On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)**, <http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/SosyalGuvenlikSistemininSurdurulebilirligiOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, Ankara, 2018, (23.11.2019).

Sözer, Ali Nazım ve Coşkun Saraç. “Sosyal Sigorta İlişkisinde Çokluk: Sigortalılık Hallerinin, Tiplerinin ve Sürelerinin Birleşmesi”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:12, 2008, ss.152-159.

Sözer, Ali Nazım. “AB’nin İstihdama İlişkin 2000/78 EG Sayılı Çerçeve Yönergesi Işığında Türk İş Hukukunda Din, Dünya Görüşü, Özürlülük, Yaşlılık ve Cinsel Eğilime İlişkin Düzenlemeler”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:2, 2006, (Yönerge), ss.184-208.

Sözer, Ali Nazım. “Arafta Sigortalılık: Maluliyet Aylığının Başlangıç Tarihi Üzerine”, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Cilt:19, Özel Sayı-2017, ss.1849-1866.

Sözer, Ali Nazım. “İtibari Hizmet Müessesesi ve İtibari Hizmetle İlgili Bazı Uygulama Sorunları”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:12, Sayı:3, Mayıs 1998, (İtibari Hizmet), ss.5-15.

Sözer, Ali Nazım. “Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme”, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/179491>, ss.2477-2534, (Etki Yasağı), (13.12.2018).

Sözer, Ali Nazım. “Türk Hukukunda Güvenlik Koruculuğu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Cilt:21, Özel Sayı, 2019, (Güvenlik Korucuları), ss.2253-2279.

Sözer, Ali Nazım. **İşçi Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, Beta Yayınları, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul, 2017 (İşçi, Bağımsız).

Sözer, Ali Nazım. **İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, Beta Yayınevi, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul, 2017, (İşçi, Bağımsız, Kamu Görevlisi).

Sözer, Ali Nazım. **Sosyal Sigorta İlişkisi**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1991, (Sigorta İlişki).

Sözer, Ali Nazım. **Türk Genel Sağlık Sigortası**, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, (Genel Sağlık).

Sözer, Ali Nazım. Türk İş ve Sosyal Hukukunda Yeni Gelişmeler, **“İş ve Sosyal Hukukta Güncel Sorunlar”** Semineri, Antalya, 1999, (Güncel Sorunlar).

Sözer, Ali Nazım. **Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, (Sosyal Sigortalar).

Sözer, Ali Nazım. **Türkiye’de Sosyal Hukuk**, Ankara, 1994, (Sosyal Hukuk).

Sucu, Neslihan. “Yaşlılara Göre ‘Yaşlılık’ ve Yaşlıları Etkileyen Sosyal Değişimler”, **Millî Kültür Araştırmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, Haziran 2019, ss.66-81.

Sumbas, Ahu. “Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Politikası Olarak Ebeveyn İzni”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı:8(2), 2018, ss.167-194.

Süngü, Yakup. “Sosyal Güvenlik Reformu'nun Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:20, Sayı:4-5, Kasım 2006/Şubat 2007, ss.47-69.

Süral, Nurhan. **Avrupa Topluluğunun Çalışma Yaşamında Kadın Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeleri ve Türkiye**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002.

Süzek Sarper, **İş Hukuku**, 9. Basım, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.

Şafak, Can. “4857 sayılı İş Kanunu Çerçevesinde Kısmi (Part-Time) Çalışma”, http://www.kristalis.org.tr/aa_dokuman/kismi_calisma.pdf, (11.10.2018).

Şahin, Damla. **Sosyal Güvenlikte Norm ve Standart Birliği Sağlanması Bakımından 5510 Sayılı Kanun’da Bağımsız Çalışanların (4/B) Sosyal Güvenliği**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Bursa, 2011.

Şakar, Müjdat. “4/b’liliğe Veda (ya da İsteyene Hem 4/a hem de 4/b!)”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:21, Mart 2011, (4/1-(b)’liler), ss.215-220.

Şakar, Müjdat. “Özel Sektörde Süreksiz Tarım İşlerinde Sigortasız Çalışabilen İşçilerin Neden Olduğu Sıkıntılar: Bir Örnek Olay!”, **MESS Sicil İş Hukuku Dergisi**, Sayı:35, 2016, (Tarım İşçileri) ss.43-50.

Şakar, Müjdat. **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, (2017 SSU).

Şakar, Müjdat. **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011, (2011 SSU).

Şeker, Aziz ve Gökhan Kurt. “Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları”, **Nüfusbilim Dergisi**, Sayı:40, 2018, ss.7-30.

Şen, Mustafa. “5510 Sayılı Kanun Kapsamında Sigortalıların Borçlanabileceği Süreler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Cilt: 30, Sayı:157, Ocak- Şubat 2020, ss.217-228.

Şen, Mustafa. “Uzun Vadeli Sigorta Kollarında Hizmet Birleştirilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mayıs-Haziran 2019, (Uzun Vadeli), ss.249-255.

Şimşek, Akın. Ay İçinde 30 Günden Eksik Çalışma Sürelerinin Primlendirilmesi, (E-Yaklaşım), <http://y-akademi.com/isvesgk/calismasureleri/12.htm>, (17.11.2018).

Şimşek, Akın. **Memurun Sosyal Güvenliği Kurumlara Memurlara Adaylıktan Emekliliğe**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2010.

Şimşek, Nergis. “5510 Sayılı Kanun’la Getirilen Aylık Bağlama Sistemi”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:18, Sayı:214, 2010, (Aylık Bağlama).

Şimşek, Nergis. “SSK (4/a) Sigortalılarına Bağlanacak Yaşlılık Aylığında Tahsis Talep Tarihi ile Aylık Başlangıç Tarihini Etkileyen Faktörler,” **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:2011, Sayı:223, Temmuz 2011.

Şimşek, Nergis. “Torba Kanunda Geriye Dönük Borçlanma Hakkı Verilenler ve Bu Borçlanmaların Tahsis İşlemlerine Yansıması”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:19, Sayı:222, Haziran 2011, (Borçlanma), ss.185-188.

Şimşek, Nergis. **5510 Sayılı Kanun’a Göre Sigortalı Emeklilik Mevzuatı ve İşlemleri**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2008, (Mevzuat).

Şimşek, Nergis. **SSK ve BAĞ-KUR’da Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2012, (Emeklilik 2).

Şimşek, Nergis. **SSK ve BAĞ-KUR’da Emeklilik**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2011, (Emeklilik).

Taşçı, Faruk. “Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2013, (AB Sosyal Güvenlik), ss.59-101.

Taşçı, Faruk. “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Cilt:1, Sayı:24, İstanbul, 2010, ss.175-202.

Tavsiye Kararı. <https://www.ombudsman.gov.tr/wp-content/uploads/2017/04/2017-123-BA%C4%9E-KUR-Prim-%C3%96deme-S%C3%BCrelerinin-Ge%C3%A7erli-Say%C4%B1lmas%C4%B1-Talebi-Hakk%C4%B1nda.pdf>, (25.07.2018).

Tezel Ali ve Resul Kurt, **Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması**, Yaklaşım Yayıncılık, 2008.

The French Retirement System, Retiring in France, <http://www.understandfrance.org/Paris/Life4.html>, (07.11.2018).

The French Retirement System, Retiring in France, <http://www.understandfrance.org/Paris/Life4.html> (18.04.2018).

Tok, Onur ve Bünyamin Esen. “Sosyal Güvenlik Mevzuatında Yaş Düzeltmesi ve Emekliliğe Etkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Mart- Nisan 2012, ss.267-278.

Topkaya, Özgür. “Emeklilik ve Yeniden Çalışma Hayatına Katılım”, **Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi**, Sayı:3, Cilt:3, 2019, ss.46-59.

Tozan, Celal. “Grev ve Lokavtta Geçen Sürelerin Borçlanması”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:139, ss.210-212.

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 11.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, (2005 SGHD).

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, (2011 SGHD).

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınevi, 16.Baskı, İstanbul, 2013, (2013 SGHD).

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 17. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, (2015 SGHD).

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayıncılık, 18.Baskı, İstanbul, 2016, (2016 SGHD).

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 19. Bası, İstanbul, 2017, (2017 SGHD).

Tuncay, Ali Can ve Ömer Ekmekçi. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınevi, 20.Bası, İstanbul, (2018 SGHD), 2018.

Tuncay, Ali Can. **Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin 2000 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi Semineri**, Ankara, 2002.

Tuncay, Süleyman ve Ahmet Aras. **Sosyal Güvenlik Sistemimizde Son Düzenlemelerle Hizmet Borçlanmaları (İçtihatlı ve Örnekli)**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2010.

Tunçomağ, Kenan. **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, 5.Bası, Beta Yayınları, 1990, İstanbul.

Turan, Ercan. “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:7, Sayı:3, 2004, ss.1-20.

Türkan, Mevlüde ve Sergender Sezer. “Yaşlı Yoksulluğunun Yaratdığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:4, Sayı:4, ss.35-57.

Türkcan, Cengiz. “Emekli Aylığına Hak Kazanma Şartlarının Belirlenmesinde İlk İşe Giriş Tarihinin Önemi”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:192, 2019 Aralık, http://www.lebibyalkin.com.tr/mevzuat/makaleler/lebib-yalkin-mevzuat-dergisi_mdergi_/2019-aralik-sayi192_mdergi_8737a-00_/23.html, (25.06.2020).

Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 2014, Sayı:16057, <https://www.tuik.gov.tr/tr/>, (28.05.2018).

Türkiye İş Kurumu İş Kaybı Tazminatı, https://statik.iskur.gov.tr/tr/issizlik_sigortasi/ozellestirme_is_kaybi_tazminati.htm, (18.09.2018).

Türkiye’de Emekli Olduktan Sonra Yurtdışında Çalışma Halinde Aylık Kesilir Mi? <https://www.sinerjias.com.tr/pg/pdf/turkiyede-emekli-olduktan-sonra-yurtdisinda-calisma-halinde-aylikkesilirmi.pdf>, (17.08.2018).

Uğur, Mehmet. “İşverenler Tarafından Yurt Dışına Çalıştırılmak Üzere Götürülen İşçilerin Bildirimi”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:134, Şubat 2015, https://www.lebibyalkin.com.tr/mevzuat/makaleler/lebib-yalkin-mevzuat-dergisi_mdergi_/2015-subat-sayi-134_mdergi_8795a-00_/yurtdisina-goturulen-iscilerin bildirilmesi.html, (20.08.2019).

Ulubey, Raşit. “6764 Sayılı Kanun’la 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu’nda Yapılan Değişikliklerle Neler Getirildi?”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:157, 2017, ss.188-193.

Umdü, Ersin. **5510 Sayılı Kanun’a Göre Uzun Vadeli Sigorta Kollarından Bağlanan Aylıklar**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Ana Bilim Dalı Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), İstanbul, 2011.

Umutlu Selin ve Meryem Tekin Epik. “Türkiye’de Yaşlı Nüfus ve Sosyal Politika Uygulamaları”, **Sosyal ve Beşerî Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, 2019, ss.29-43.

Uyanık, Yücel. “Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, **İş ve Hayat Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, 2017, ss.67-100.

Ücretsiz İzne Ayrılan İşçilere Nakdi Ücret Desteği Hakkında SGK Usul ve Esasları, <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2020-87.aspx>, (18.06.2020).

Ünal, Ayşe. “Avrupa’da Kısmi Çalışma ve Uygulamanın Genel Özellikleri”, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/816.pdf>, (11.10.2018).

Ünal, Nihat. “Fransız Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlanan Yardımlar”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi**, Yıl:2, Sayı:3, Nisan-Haziran 1999, ss.180-192.

Üvedi, Sevgi. “Aylığa Hak Kazananlar Başvurusunu Ne zaman Yapmalı?”, **Lebib Yalın Mevzuat Dergisi**, Sayı:157, 2017, ss.197-201.

Vakıf-Dernek-Kooperatif Üye ve Çalışanlarının Sigortalılığı, <https://www.isvesosyalguvenlik.com/vakif-dernek-kooperatif-uye-ve-calisanlarinin-sigortaliligi/>, (28.10.2019).

Viyana Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği Avusturya Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Bağlanan Sigorta Aylıkları Hakkında Bilgiler, <http://viyana.be.mfa.gov.tr/images/TemsilcilikOzel/wqokza55wzz40x45mq3wms45AVUSTURYA%20EMEKLİ%20AYLIKLARI%202011.pdf>, (22.08.2019).

Yalçın, Ahmet. **5510 Sayılı Kanun’a Göre Kamu Görevlilerinin Malûliyeti**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış Tez), Konya, 2010.

Yalçinkaya, Öznur. Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Gözlenen Kayıt dışı İstihdam Sorunu, **İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli ve Çalıştay Bildirileri**, SGK Yayınları No:64, Ankara, 2013, ss.107-137.

Yamakoğlu, Efe ve Eda Karaçöp. “Bazı Atipik Çalışma Modelleri Bakımından Kadınların Sosyal Güvenliği”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt:25, Sayı:2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 2019, ss.1463-1485.

Yamakoğlu, Efe. **Sosyal Güvenlik Mevzuatındaki Kadınlara Yönelik Ayrık Düzenlemeler ve Haklar**, Kadın Hakları Ulusal Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul, 2020, ss.92-118.

Yanlış Bağlanan Emekli Maaşlarında Düzeltme İşlemleri, <https://www.muhasabeweb.com/Yanlis-Baglanan-Emekli-Maaslarinda-Duzeltme-islemleri-6011501>, (09.03.2019).

Yardımcıoğlu, Mahmut ve Merve Kaplan. “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Osmanlı Devleti’nde Uygulanan ve Günümüze Uzanan Sosyal Güvenlik Uygulamaları”, **Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı:6/48, 2019, ss.4657-4664.

Yargıtay Büyük Genel Kurul Kararı, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (25.08.2019).

Yargıtay Kararları, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:93, Sayı:2, Yıl:2019, s.462, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/baroder-gisi/files/assets/basic-html/page463.html>, (30.12.2019).

Yargıtay Kararları. **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2018/3, ss.1714-1715.

Yargıtay Kararları. **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2015/4.

Yargıtay Kararları. **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2016/3.

Yargıtay Kararları. **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2017/1.

Yargıtay Kararları. **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2017/2, s.880.

Yargıtay Kararları. **Tekstil İşveren Dergisi**, Haziran 1995, ss.188-195.

Yargıtay'ın 2008 Yılı İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi Semineri, Ankara 2010, (Seminer 2008).

Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi (2020) <https://ailevecalisma.gov.tr/media/45-354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf>, (14.09.2020).

Yazıcı, Ali Said ve Emrah Çetin. “İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortasında Sürekli İş Göremezlik Geliri”, **Karatahta İş Yazıları Dergisi**, Sayı:11, Ağustos 2018, ss.33-67.

Yelmen, Yunus. “506 Sayılı SSK’nda Prime Tabi Olan ve Olmayan Kazançlar İle 5510 Sayılı SSGSS Kanunuyla Primlere Getirilen Düzenlemeler”, <http://www.lebibyalkin.com.tr/mevzuat/diger/makale/506-sayili-ssknda-prime-tabi-olan-ve-olmayan-kazanclar-ile-5510-sayili-ssgss-kanunuyla-primlere-getirilen-duzenlemeler.html>, (19.09.2018).

Yelmen, Yunus. “5510 Sayılı Kanun’a Göre 4 (a) 4 (b) ve 4 (c) Sigortalılarının Malullük Hali ile Malullük Sigortasından Sağlanan Yardımlar”, **Mali Çözüm Dergisi**, 2011, (Malullük Sigortası), ss.249-258.

Yelmen, Yunus. “Sosyal Güvenlik Sisteminde Sigortalılık Süresi Prim Ödeme Gün Sayısı ve Yaş Unsurunun Önemi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2010, ss.253-266.

Yenihan, Bora. “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:15, Sayı:30, 2017, ss.177-196.

Yerli, Gülbaşak. “Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:10, Sayı:52, Ekim 2017, ss.1278-1287.

Yıldırım, Yalçın. “Türkiye ve AB Üyesi Ülkelerin Nüfus Trendlerinin Karşılaştırılması”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Ek Sayı:2, 2019, ss.267-294.

Yıldız, Gaye Burcu. **Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku'nda Engellilerin Hak ve Yükümlülükleri**, 1.Uluslararası Engellilerin İstihdamı Sosyal Güvenlik Sorunları ve Çözüm Önerileri Kongresi, Ankara, 2014, ss.129-146.

Yıldız, Ramazan. “Sigortasız Çalışan İşçilerin Hak Arama Yolları”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, [http://www.lebibyalkin.com-tr/mevzuat/diger/makale/sigortasiz-calisan-iscilerin-hak-arama-yollari.html](http://www.lebibyalkin.com.tr/mevzuat/diger/makale/sigortasiz-calisan-iscilerin-hak-arama-yollari.html), (13.08.2018).

Yılmaz Hüseyin. “Hükümlü ve Tutukluların İsteğe Bağlı Sigortalılığı”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:209, Mayıs 2010.

Yılmaz, Ataman. “İşçi Emekli Aylıklarının Hesaplama Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme”, <http://atamanyilmaz.com.tr/Makale.aspx?MakaleId=4639>, (13.09.2019).

Yılmaz, Ataman. **Tahsis Mevzuatı ve İşlemleri**, SSK Yayınları, Ankara, 2004, (Tahsis Mevzuatı).

Yılmaz, Mikail. “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılık Şartları, Kıdem ve İhbar Tazminatı Hakları ile Kazançlarının Vergiden Müstesna Olması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Eylül- Ekim 2017, ss.241-252.

Yolvermez, Bahar. “Türkiye’de Asgari Ücret Sorunlarına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2020/4, ss.2441-2462.

Yorulmaz, Çiğdem. “Ölüm Sigortası”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:68, Sayı:3, 2010, ss.289-309.

Your Social Security Rights in Belgium, European Commission Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2011, http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Belgium_en.pdf, (06.08.2018).

Your Social Security Rights in Germany, European Commission of the Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2011, http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_en.pdf, (06.08.2018).

Your Social Security Rights in the United Kingdom, European Commission Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2011, s.17, http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20United%20Kingdom_en.pdf, (06.08.2018).

Yurdagül, Meral. “Avrupa Birliği’nde Ülkeler Arası Emeklilik İhracatı (Transferi)”, **InTraders International Trade Academic Journal**, Volume:2, Issue:1, ss.71-98.

Yurtdışı Borçlanma İşlemlerinin Şartları Nelerdir? http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/yurtdisi_islemler/yurtdisi_borclanma, (11.10.2020).

Yüksel, Faruk. “İşveren Uygulama Tebliği Çerçevesinde Sigortalıların Prim Ödeme Gün Sayıları”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı:161, Şubat 2013, ss.178-182.

Yüksel, Hasan. “19. Yüzyıl Osmanlı Devleti Maden Ocaklarında Çalışma Standartlarının Oluşturulması Girişimleri: Dilaverpaşa Nizamnamesi Örneği”, **17. Çalışma Ekonomisi Kongresi Bildirim Özetleri Kitabı**, 2016, Erzurum, ss.52-53.

Yüksel, Melek Onaran. **Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk İş Hukukunda Kadın- Erkek Eşitliği**, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Zaidi, Asghar ve Edward Whitehouse. “Should Pension Systems Recognise "Hazardous and Arduous Work?"”, **OECD Social, Employment and Migration Working Papers**, No. 91, 2009, <http://dx.doi.org/10.1787/221835736557>, (11.05.2019).

Zaim, Sabahaddin. **Çalışma Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1997.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Sigortalılık İşlemleri, Yayın No: 124, 2009, İstanbul, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/124/5510.pdf>, (18.08.2020).

<https://www.worldlifeexpectancy.com/tr/belgium-life-expectancy>, (28.11.2019).

<https://www.alomaliye.com/2017/12/24/khk-696/>, (14.12.2020).

Sosyal Güvenlik Kurumu Genelgeleri, <https://www.yaklasim.com/-SgkGenelgeleri.aspx>, (25.11.2020).

Tezde yer alan Yargıtay kararları Sinerji Mevzuat ve İctihat Programından elde edilmiştir. (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr>).

EKLER

Ek 1: Fiili Hizmet Süresi Zammına Tabi İşyerleri ve Eklenecek Süreler

Kapsamdaki İşler/ İşyerleri	Kapsamdaki Sigortalılar	Eklenecek Gün Sayısı
1)Kurşun ve Arsenik işleri	1) Kurşun üretilen galenit, serüzit, anglezit gibi cevherlerin çıkarılmasına ilişkin maden ocağı işlerinde çalışanlar. 2) Kurşunlu madenlerden yahut içinde kurşun bulunan kül, maden köpüğü, kurşun fırın kurumu, üstübeç artığı ve benzeri maddelerden kurşun üretimi için yapılan izabe işlerinde çalışanlar. 3) Antimuan, kalay, bronz ve benzeri maddelerle yapılan kurşun alaşımı işlerinde çalışanlar.	60
	4) Kurşun izabe fırınlarının teksif odalarında biriken kuru tozları kaldırma işlerinde çalışanlar	90
2)Cam fabrika ve Atölyeleri	1) Cam yapımında kullanılan ilkel maddeleri toz haline getirme, eleme, karıştırma ve kurutma işlerinde (bu işleri yapmak üzere tam kapalı odalar içinde otomatik makineli tesisat veya çalışma ortamındaki tozları sağlık için tehlike oluşturmayacak düzeye indiren havalandırma tesisatı bulunmadığı takdirde) çalışanlar. 2) Eritme işlerinde (otomatik besleme fırınlarıyla çalışılmadığı takdirde) çalışanlar. 3) Ateşçilik işlerinde çalışanlar. 4) Üfleme işlerinde (tamamen otomatik makinelerle yapılmadığı takdirde) çalışanlar. 5) Basınçla yapılan cam işlerinde (cam tazyiki işleri) çalışanlar. 6) Ayna camı sanatında potalı cam dökümü işlerinde (potalar kalıp masasına mekanik araçlarla taşınmadığı takdirde) çalışanlar. 7) Camı fırın başından alma işlerinde çalışanlar. 8) Yayma fırınlarında düzeltme işlerinde çalışanlar. 9) Tıraş işlerinde çalışanlar. 10) Asitle hak ve cilalama işlerinde çalışanlar. 11) Basıncılı havayla kum püskürten cihazlarla yapılan işlerde (çalışma ortamındaki tozları sağlık için tehlike oluşturmayacak düzeye indiren havalandırma tesisatı bulunmadığı takdirde) çalışanlar. 12) Pota ve taş odalarında görülen işlerde çalışanlar.	60
3)Cıva üretimi İşleri sanayii	1) Cıva izabe fırınlarında görülen işlerde çalışanlar. 2) Elementer cıva bulunan ocaklarda görülen işlerde çalışanlar.	90

4) Çimento Fabrikaları	1)İlkel maddeleri kırma, ufalama, ezme, eleme ve karıştırma işlerinde çalışanlar. 2) Otomatik fırınlarda pişirme işlerinde çalışanlar. 3) Klinkeri öğütme, eleme, torba ve fiçılara koyma işlerinde (otomatik olarak tozun etrafa yayılmasını önleyici bir düzenleme yapılmadığı takdirde) çalışanlar	60
5) Kok Fabrikalarıyla Termik santraller	1) Ateşçilik, ocak temizliği, jeneratör, doldurma,boşaltma ve temizleme işlerinde çalışanlar. 2) Kimyasal arıtma işlerinde çalışanlar. 3) Gazın geçtiği cihaz ve boruların onarılması ve temizlenmesi işlerinde çalışanlar. 4) Kok fabrikalarında kömür ve ocak işlerinde çalışanlar. 5) Elektrik enerji üretim santrallerinin kazan dairesindeki ateşçilik, kül ve kömürlerin taşınması işlerinde çalışanlar. 6) Termik santrallerle her çeşit buhar kazanlarının kazan dairesindeki ateşçilik, kül ve kömürlerin taşınması işlerinde çalışanlar.	60
6) Alüminyum Fabrikaları	1) Alüminyum oksit üretimi işlerinde çalışanlar. 2) Alüminyum bronzu hazırlama işlerinde çalışanlar. 3) Alüminyum madeni üretimi işlerinde çalışanlar.	60
7)Demir ve çelik fabrikaları	1)Demir izabe fabrikalarında cevherin demire çevrilmesi işleriyle boru fabrikalarının fırın ve döküm dairelerinde yapılan işlerinde çalışanlar. 2) Çelikhanelerin çelik yapılan fırınlarıyla bunların teferruat ve eklentilerinden olan ikinci derecedeki fırınlarda ve konvertörlerde yapılan işlerinde çalışanlar. 3) Sıvı haldeki demir ve çeliğin tesisat ve teçhizatla veya mekanik olarak taşınmasına ilişkin işlerde çalışanlar. 4) Sıcak veya sıvı haldeki cürufun taşınması ve işlenmesi işlerinde çalışanlar. 5) Haddehanelerde (soğuk demirle çalışılan haddehaneler hariç), fırınlarda, hadde serilerinde, haddehaneyi kızgın veya sıvı çelik yahut demirle besleyen tesisat ve araçlarla görülen işlerle kızgın halde olan yarı mamul parçaların kesilmesi ve hazırlanması işlerinde çalışanlar.	90
8) Döküm Fabrikaları	1)Döküm kalıp ve maçalarının yapılması ve döküme hazır duruma getirilmesi işlerinde çalışanlar. 2) Döküm şarjının hazırlanması ve her çeşit maden eritme (izabe) fırınlarının döküme hazır duruma getirilmesi işlerinde çalışanlar. 3) Maden eritme ve dökme işlerinde çalışanlar.	60

9)Asit üretimi Yapan fabrika ve atölyeler	1)Asit için hammaddelerin hazırlanması işlerinde çalışanlar. 2) Asidin yapılma safhalarındaki işlerinde çalışanlar. 3) Baca gazlarından asit elde edilmesi işlerinde Çalışanlar	90
10) Yeraltı işleri	Maden ocakları (elementer cıva bulunduğu saptanan cıva maden ocakları hariç), kanalizasyon ve tünel yapımı gibi yer altında yapılan işlerde çalışanlar.	180
11)Radyoaktif ve radyoionizan maddelerle yapılan işler	Doğal ve yapay radyoaktif, radyoionizan maddeler veya bütün diğer korpüsküler emanasyon kaynakları ile yapılan işlerde çalışanlar.	90
12) Su altında veya su altında basınçlı hava içinde çalışma gerektiren işler	1)Su altında basınçlı hava içinde çalışmayı gerektiren işlerden 20- 35 metreye kadar derinlik veya 2-3,5 kg/cm2 basınçta yapılan işlerde çalışanlar.	60
	2) Su altında basınçlı hava içinde çalışmayı gerektiren işlerden 35-40 (40 hariç) m. derinlik veya 3,5-4 (3,5 hariç) kg/cm2 basınçta yapılan işlerde çalışanlar. 3) Dalgıçlık işinde çalışanlar.	90
13)Türk Silâhlı Kuvvetlerinde, Jandarma Genel Komutanlığında ve Sahil Güvenlik Komutanlığında (Değişik,24/4/2019 tarihli ve 2019/9 sayılı Genelge)	Subay, yedek subay, astsubay, (Ek, 19/6/2020 tarihli ve 2020/21 sayılı Genelge) yedek astsubay, uzman jandarma ve uzman erbaşlar ve sözleşmeli erbaş ve erler (Ek, 28/2/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı Genelge)	90
14) Emniyet ve polis mesleğinde Milli İstihbarat Teşkilâtında	Asaleti onaylanmış olmak şartıyla adaylıkta geçirilen süreler dahil polis memuru, başpolis memuru vekıdemli başpolis memuru, (Ek, 28/2/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı Genelge) komiser yardımcısı, komiser, başkomiser, emniyet amiri,emniyet müdürleri ile bu ve daha yukarı maaş ve derecelerdeki emniyet mensupları, Milli İstihbarat Teşkilâtı mensupları.	90
15) İtfaiye veya yangın söndürme işleri	Yangın söndürme işlerinde çalışanlar	60
16) Basın ve gazetecilik mesleğinde suretiyle fiilen çalışanlar.	Basın Kartı Yönetmeliğine gören basın kartı sahibi Olmak.	90

17)Türkiye Radyo Televizyon Kurumu basın kartı sahibi olmak suretiyle.	Basın Kartı Yönetmeliğine göre Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunda haber hizmetinde fiilen çalışanlar	90
18) Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Cumhurbaşkanlığı (Değişik,24/4/2019 tarihli ve 2019/9 sayılı genelge)	Yasama organı üyeleri ile Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar (Değişik, 24/4/2019 tarihli ve 2019/9 sayılı Genelge)	90
19) Ceza infaz kurumlarında (Ek, 24/4/2019 tarihli ve 2019/9 sayılı Genelge)	Ceza infaz kurumu müdürü, idare memuru, infaz ve koruma başmemuru infaz ve koruma memuru ünvanlı kadrolarda bulunanlar ile Adalet Bakanlığı taşra teşkilatına tahsisli kadro veya pozisyonlarda bulunup ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutuklularla bilfi irtibat içinde olan diğer görevliler.	90
20) İnsan sağlığına ilişkin işler (Ek, 24/4/2019 tarihli ve 2019/9 sayılı Genelge)	11/4/1928 tarihli ve 1219 sayılı Kanun, 25/2/1954 tarihli ve 6283 sayılı Hemşirelik Kanunu ve 18/12/1953tarihli ve 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun kapsamında sağlık meslek mensubu sayılan ve insan sağlığı için koruyucu,teşhis, tedavi ve rehabilite edici hizmetler çalışanlar.	60

Ek 2: Sigorta Primine Esas Kazanca Dahil Edilen Unsurlar

Ödemenin Niteliği	Prime Tabi Olup Olmadığı	Dikkate Alınan Ay
Asıl Ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
Şekil ve Zamanına Göre Ücret		
-Zaman Birimine Göre Ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
Hafta tatili ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Ulusal bayram-genel tatil ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Fazla çalışma/fazla mesai ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Yıllık izin ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Cumartesi günü ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
-İş Birimi Esasına Göre Ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
Yüzde usulüyle alınan ücret	Tabi	Hak edilen ay
Profesyonel futbolcuya ödenen ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
Transfer ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Transfer verimi ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
-Götürü Ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
-Belirsiz Zaman ve Miktar Üzerinden Ödenen Ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
Hazırlama ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Tamamlama ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Temizleme ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Kardan hisse şeklinde ücret	Tabi	Hak Edilen Ay
Komisyon ücreti	Tabi	Hak Edilen Ay
Ücret Eklentileri		
-Primler ve Bu Nitelikteki Ödemeler	Tabi	Ödendiği Ay
Yıpranma tazminatı	Tabi	Ödendiği Ay
Özel hizmet tazminatı	Tabi	Ödendiği Ay
Yabancı dil tazminatı	Tabi	Ödendiği Ay
Ödemenin Niteliği	Prime Tabi Olup Olmadığı	Dikkate Alınan Ay
Vardiya ve ağır vasıta tazminatı	Tabi	Ödendiği Ay
İmza zorluğu tazminatı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen tabi afet yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen kira yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen giyecek yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen yakacak yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Askerlik yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Sünnet yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen taşıt yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen ısıtma yardımı	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen elbise dikiş bedeli	Tabi	Ödendiği Ay
Nakit ödenen ayakkabı dikiş bedeli	Tabi	Ödendiği Ay
Ek tazminat	Tabi	Ödendiği Ay
Yılbaşı parası (yılbaşı hediye çekleri hariç)	Tabi	Ödendiği Ay
Kreş ücreti	Tabi	Ödendiği Ay
Makam tazminatı	Tabi	Ödendiği Ay

İş riski zammı	Tabi	Ödendiği Ay
Bayram harçlığı	Tabi	Ödendiği Ay
-İkramiye ve Bu Nitelikteki Ödemeler	Tabi	Ödendiği Ay
Bayram ikramiyesi	Tabi	Ödendiği Ay
Yılbaşı ikramiyesi	Tabi	Ödendiği Ay
6772 sayılı Kanuna göre ödenen ikramiye	Tabi	Ödendiği Ay
6772 sayılı Kanuna göre Bakanlar Kurulu Kararıyla ile ödenen ikramiye	Tabi	Ödendiği Ay
2448 sayılı Kanuna göre ödenen ikramiye	Tabi	Ödendiği Ay
Jübile ikramiyesi	Tabi	Ödendiği Ay
-Hakkı Huzurlar (Toplantı Parası)	Tabi	Ödendiği Ay
-Eleman Temininde Güçlük Zammı ve Kıdem Zammı	Tabi	Ödendiği Ay
İdare veya Yargı Mercileri Kararlarına İstinaden Yapılan Ödemeler		
Ücret niteliğinde olanlar	Tabi	Hak Edilen Ay
Ücret niteliği dışında olanlar	Tabi	Ödendiği Ay
Sigortalılara İstirahatli iken Ödenen Ücretler	Tabi	Hak Edilen Ay
İzin Harçlığı	Tabi	Ödendiği Ay

Ek 3: Sigorta Primine Esas Kazanca Dâhil Edilmeyen Unsurlar

Ödemenin Niteliği	Prime Tabi Olup Olmadığı	Esas Alınacağı Ay
Ölüm yardımları	-	-
Doğum yardımları	-	-
Evlenme yardımı	-	-
Görev yollukları	-	-
Kıdem tazminatı veya kıdem tazminatı mahiyetinde toplu ödeme	-	-
İhbar tazminatı	-	-
Kasa tazminatı	-	-
Seyyar görev tazminatı	-	-
İş sonu tazminatı	-	-
Keşif ücreti	-	-
Aynı yardımlar	-	-

Ek 4: Sigorta Primine Esas Kazanca Kısmi Dâhil Edilen Unsurlar

Ödemenin Niteliği	Primden İstisna Tutar	Açıklama
Yemek parası	Günlük Asgari Ücret x %6 x İşçinin Fiilen Çalıştığı Gün	İstisnayı aşan kısım prime tabi
Çocuk zammı (yardımı)	Aylık Asgari Ücret x %2	İstisnayı aşan kısım prime tabi
Aile zammı (yardımı)	Aylık Asgari Ücret x %10	İstisnayı aşan kısım prime tabi
Özel Sağlık Sigortası ve BES'e yapılan ödemeler	Aylık Asgari Ücret x %30	İstisnayı aşan kısım prime tabi